

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken nlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan

MECLİS ARAşTIRMASI KOMİSYONU RAPORU

Mayıs 2010

*Komisyonumuz tarafından hazırlanan bu rapor,
maden şehitlerimize ithaf edilmiştir.*

M. Kemal ATATÜRK'ün Ergani Maden Sahasını Ziyareti

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 18.03.1923

“Memleketimiz baştan sona kadar hazinelerle doludur. Biz o hazineler üstünde aç kalmış insanlar gibiyiz. Hepimiz bütün bu hazineleri meydana çıkarmak, servet ve refahımızın kaynaklarını bulmak göreviyle yükümlüyüz. ”

Mustafa Kemal ATATÜRK

*Güneşli bir günde,
Masmavi göreceğiz Karadeniz'i.
Balkaya'dan Kapuz'a kadar,
Karış karış biliriz biz bu şehri;
Ereğli Kömür İşletmesinin çiçekli bahçeleri
Rıhtıma kömür taşıyan vagonlarıyla;
Paydos saatlerinde yollara dökülen
Soluk benizli insanlarıyla.*

*“Siyah akar Zonguldağın deresi;
Yüz karası değil, kömür karası;
Böyle kazanılır ekmek parası.”*

Orhan Veli Kanık

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
TABLOLAR	X
ŞEKİLLER.....	XV
KISALTMALAR	XVII
KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU	1
ÖNERGE METİNLERİ.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

KOMİSYONUN İŞLEYİŞİ VE KOMİSYON ÇALIŞMALARI

1.1. KOMİSYONUN İŞLEYİŞİ	45
1.1.1. Araştırma Önergelerinin Özeti ve Konusu	45
1.1.2. Komisyonun Kuruluşu	47
1.1.3. Komisyonun Görev, Yetki ve Süresi.....	48
1.1.4. Komisyonun Çalışmaları	49
1.1.5. Komisyon Toplantıları	50
1.1.6. Komisyona İntikal Eden Bilgi ve Belgeler	60
1.2. KOMİSYONUN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DIŞINDA YAPTIĞI İNCELEMELER VE TOPLANTILAR	60
1.2.1. Balıkesir İli Dursunbey İlçesinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar	61
1.2.1.1. Bükköy Madencilik Tur. Tic. AŞ Yer Altı Kömür Ocağında Meydana Gelen Kaza ile İlgili Yapılmış Olan İncelemeler	62
1.2.1.2. Şen Madencilik Sanayi ve Ticaret AŞ Odaköy Kömür İşletmesinde Meydana Gelen Kaza ile İlgili Olarak Yapılan İncelemeler	64
1.2.2. Ankara Beypazarı / Nallıhan İlçelerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar	66
1.2.3. Bursa-Kütahya-Eskişehir İllerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar	67
1.2.3.1. Bursa İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	67
1.2.3.2. Kütahya İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	69
1.2.3.3. Eskişehir İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	70
1.2.4. Zonguldak-Bartın İllerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar	71
1.2.4.1. Zonguldak İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	71
1.2.4.2. Bartın/Amasra İlçesinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti.....	73
1.2.5. İzmir-Manisa-Uşak-Afyonkarahisar İllerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar	74
1.2.5.1. İzmir İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti.....	74
1.2.5.2. Manisa İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti.....	75
1.2.5.3. Uşak İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	78

1.2.5.4. Afyonkarahisar İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	78
1.2.6. Batman-Şırnak-Mardin-Diyarbakır İllerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar	79
1.2.6.1. Batman İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	79
1.2.6.2. Şırnak İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	81
1.2.6.3. Mardin İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti.....	84
1.2.6.4. Diyarbakır İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	86
1.2.7. Kanada Ontario-British Columbia Eyaletlerinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti	86
1.2.8. Ankara’da Düzenlenen Avrupa Birliğinde Madencilik ve Çevre Konulu Sempozyum	94

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MADENCİLİK SEKTÖRÜ

2.1. TÜRKİYE’DE MADENCİLİĞİN VE İLGİLİ MEVZUATIN GELİŞİMİ	98
2.1.1. Maden Mevzuatının Gelişimi	98
2.1.2. Madencilik Faaliyetlerinde Hukuki Alt Yapı	99
2.1.2.1. Yasal Çerçeve	99
2.1.2.2. Maden Kanunu	100
2.1.2.3. Ruhsat Grupları ve Ruhsatlandırma Süreci.....	101
2.1.3. Madencilik Faaliyetleri ile İlgili Diğer Kanunlar.....	110
2.2. ÜLKEMİZİN MADENCİLİK POLİTİKALARI	112
2.2.1. Dokuzuncu Kalkınma Planında Madencilik ile İlgili Temel Politikalar	112
2.2.1.1. Madenciliğin Kamuoyuna Tanıtılması	112
2.2.1.2. Çevre Duyarlılığı ve Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Geliştirilmesi	112
2.2.1.3. Bürokratik Yapının Etkinleştirilmesi.....	113
2.2.1.4. Araştırma ve Geliştirme Alt Yapısının Geliştirilmesi ve Verimliliğinin Artırılması	113
2.2.1.5. İş Gücü Kalitesinin İyileştirilmesi.....	113
2.2.1.6. Şirket ve İşletme Ölçeklerinin Büyütülmesi	114
2.2.1.7. Yurt Dışı Madencilik Faaliyetlerinin Desteklenmesi	114
2.3. DİĞER MADENCİLİK POLİTİKALARI VE HEDEFLER	114
2.3.1. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Stratejik Planı	114
2.3.2. Maden Arama ve Geliştirme Politikaları	115
2.3.3. Sektörel Maden Politikaları	115
2.3.3.1. Bor Politikası.....	115
2.3.3.2. Mermer Politikası	116
2.3.3.3. Taş Kömürü Politikası	116
2.3.3.4. Linyit Politikası.....	116
2.4. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE KURUMSAL YAPI	116

2.5. MADENCİLİK VE EKONOMİDEKİ YERİ.....	117
2.5.1. Türkiye’de Madencilik Sektörü	118
2.5.1.1. Türkiye Maden Potansiyeli	118
2.5.1.2. Türkiye Ekonomisi Açısından Önemli Olan Bazı Madenler	123
2.5.1.3. Maden Üretimi	132
2.6. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE DIŞ TİCARET	141
2.6.1. Maden İhracatı	141
2.6.2. Maden İthalatı	143
2.7. MADENCİLİK VE VERGİLENDİRME	144
2.7.1. Vergi Yüğü ve Madencilik	145
2.7.2. Devlet Hakkı ve Vergi İlişkisi	147
2.7.3. Madencilik Sektörüne Tanınan Bazı Vergisel İstisnalar	148
2.7.3.1. Petrol Aramalarında Katma Değer Vergisi İstisnası	148
2.7.3.2. Petrol Aramalarında Özel Tüketim Vergisi İstisnası	148
2.7.3.3. Petrol Aramalarında Gümrük Vergisi İstisnası	148
2.7.3.4. Altın Gümüş ve Platin Aramaları ile Dore Altın Satışlarında Katma Değer Vergisi İstisnası.....	149
2.7.3.5. Yer Altı Maden İşletmelerinde Çalışanlara Uygulanan Ücret İstisnası	149
2.7.4. Vergilendirmede Esneklik	149
2.7.5. İşsizlik, İstihdam Politikaları ve Madencilik	151
2.8. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE DEVLET YARDIMLARI	153
2.8.1. Devlet Yardımları Mevzuatı Çerçevesinde Uygulanan Destekler	153
2.8.1.1. Bölgesel ve Sektörel Destekler	153
2.8.1.2. Büyük Ölçekli Yatırımlar	154
2.8.1.3. Genel Teşvik Sistemi.....	155
2.8.1.4. Teşvik Araçlarının Kapsamı	155
2.8.2. 5084 Sayılı Kanun Kapsamında Teşvik Uygulaması.....	157
2.8.3. Devlet Yardımları ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu İlişkisi	158
2.8.4. Rödovanslı Madencilik Yatırımları.....	159
2.8.5. Sektörel Teşvik Uygulaması.....	160
2.8.6. Sektörde Sabit Sermaye Yatırımları ile Yabancı Sermayenin Madencilik Sektöründeki Yeri	160
2.8.7. Madencilik Sektöründe Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri ve Hedeflenen İstihdam Potansiyeli	162
2.9. PETROL VE DOĞAL GAZ	162
2.9.1. Türkiye’de Petrol ve Doğal Gaz	164

2.9.2. Türkiye’deki Petrol ve Doğal Gaz Rezervleri	165
2.9.3. Petrol ve Doğal Gaz Arama Faaliyetleri	166
2.9.4. Petrol ve Doğal Gaz Üretim Faaliyetleri	169
2.9.5. Petrol Ürünleri Endüstrisi.....	171
2.10. MADENCİLİK VE ÇEVRE	173
2.10.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği	175
2.10.2. Uluslararası Sözleşme, Protokol ve Anlaşmalar	181
2.10.3. Madenciliğin Çevresel Etkileri	183
2.10.4. I. ve II. Grup Maden Ocakları ve Çevre Uygulamaları	183
2.10.5. Maden Sahalarının Rehabilitasyonu ile İlgili Mevzuat ve Uygulamalar	184
2.10.5.1 Gelişmiş Olan Ülkelerde Mevcut Durum	187
2.10.5.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Durum	187
2.10.6. İzleme ve Kontrol.....	188
2.10.7. Madencilik ve Orman.....	189
2.11. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ.....	191
2.11.1. İş Sağlığı ve Güvenliği	192
2.11.2. Madenlerde İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı	192
2.11.2.1. İş Kanunu Kapsamında İş Sağlığı ve Güvenliği.....	192
2.11.2.2. Maden Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği Kapsamında İş Sağlığı ve Güvenliği	196
2.11.3. İş Teftişi.....	197
2.11.3.1. İş Teftişinin Tanımı	197
2.11.3.2 İş Teftişinin Önemi.....	197
2.11.3.3. Avrupa Birliği Ülkelerinde İş Teftişi Yaklaşımı	197
2.11.3.4. Ülkemizde İş Teftişi	198
2.11.4. İş Kazası	200
2.11.4.1. İş Kazası Tanımı.....	200
2.11.4.2. İş Kazası Nedenleri.....	201
2.11.4.3. Kaza Türleri	201
2.11.4.4. Kaza Nedenlerinin Analizi ve Çözüm Önerileri.....	202
2.11.5. Meslek Hastalıkları	204
2.11.6. Madencilik Sektöründe İş Kazası ve Meslek Hastalıkları İstatistikleri	207
2.11.6.1. Madencilik Sektöründe Yer Alan İş Yeri Sayıları ile Toplam Sigortalı Sayıları	208
2.11.6.2. Madencilik Sektöründeki İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarının Tüm Sektörlere Oranı.....	208
2.11.6.3. Madencilik Sektöründe Yer Alan Faaliyet Gruplarına Yönelik İş Kazası ve Meslek Hastalığı İstatistikleri	212
2.11.6.4. İş Kazaları Konusunda Adalet Bakanlığından Alınan İstatistiki Bilgiler	214

2.11.6.5. İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Çalışan Sigortalı Sayısına Göre Dağılımı	214
2.11.6.6. İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Sigortalı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	215
2.11.6.7. İş Kazalarının Kaza Sebeplerine Göre Dağılımı	215
2.11.6.8. İş Kazalarının Kaza Saatlerine Göre Dağılımı	218
2.11.7. Madencilik Sektöründe İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Maliyeti.....	218
2.12. PATLAYICI ORTAMLARIN GÜVENLİĞİ İÇİN YASAL GEREKLİLİKLER	221
2.12.1. Patlayıcı Ortamlarda Uyulması Gereken Zorunluluklar	222
2.12.2. Tespit Edilen Eksiklikler ve İyileştirme	222

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA MADENCİLİK VE ÖRNEK UYGULAMALAR

3.1. DÜNYADA MADENCİLİK	224
3.1.1. Genel Görünüm.....	224
3.1.2. Üretim.....	224
3.1.3. Tüketim	225
3.1.4. Dünya Maden ve Mineral Ticareti	226
3.1.5. Dünya Madencilik Sektöründe Piyasa Yapısı ve Şirketler	227
3.1.6. Maden Fiyatlarındaki Gelişmeler	227
3.1.7. Dünyada Maden Arama Faaliyetleri	228
3.1.8. Dünyada Maden Rezervi Durumu	229
3.2. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE GELİŞMİŞ BAZI ÜLKELERDE MADENCİLİK FAALİYETLERİ.....	231
3.2.1. Kanada.....	231
3.2.2. Güney Afrika Cumhuriyeti.....	233
3.2.3. Amerika Birleşik Devletleri.....	234
3.2.4. Çin Halk Cumhuriyeti	235
3.2.5. Avrupa Birliğinde Madencilikle İlgili Genel Esaslar	235
3.3. DÜNYA MADENCİLİĞİNDE UYGULANAN STANDART VE KODLAR	240
3.3.1. JORC Kodu	241
3.3.2. NI43-101 Kodu	241
3.3.3. SAMREC / SAMVAL Kodu	241
3.3.4. SAMVAL ve VALMİN Kodu	242
3.4. DÜNYADA PETROL VE DOĞAL GAZ	242

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MADENCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. YAPISAL, YASAL VE KURUMSAL SORUNLAR	250

4.1.1. Madencilik Konusunda Belirlenen Politikaların Uygulanmasındaki Aksaklıklar ve Siyasi İrade Eksikliği	250
4.1.2. Mevcut Rezervlerin Küçüklüğü ve Ölçeklerin Yetersizliği.....	250
4.1.3. Sermaye Yetersizliği ve Risk Algısının Madencilğe Uygun Olmayışı	251
4.1.4. Maden İşleri Genel Müdürlüğünün Kurumsal Yapısından Kaynaklanan Sorunlar ..	251
4.1.5. Türkiye Taşkömürü Kurumu ile İlgili Sorunlar	253
4.1.6. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğünün Kurumsal Yapısından Kaynaklanan Sorunlar	253
4.1.7. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının Kurumsal Yapısı ile Kuruluş Kanunu'ndan Kaynaklanan Sorunlar	254
4.1.8. Sektördeki Bürokratik Sürecin Uzun Olmasından Kaynaklanan Sorunlar	254
4.1.9. Devlet Yardımları Konusunda Gündeme Getirilene Sorunlar.....	257
4.1.9.1. Rödovanslı Madencilik Yatırımlarının Devlet Yardımlarından Yararlanamaması ..	257
4.1.9.2. Kömür Madenlerinin Devlet Yardımları Kapsamında Teşvik Edilememesi.....	257
4.1.9.3. Maden İşletmelerinde Ayrıcalıklı Sektörel Teşvikin Uygulanamaması	258
4.1.9.4. Yabancı Yatırımcıların Ruhsat Alırken veya Üretim Yaparken Aynı Şartlara Tabi Tutulmasına Yerli Yatırımcıların İtirazı	258
4.1.10. Vergilendirme ile İlgili Sorunlar	258
4.1.10.1. Metan Gazı Aramalarında Özel Tüketim Vergisi, Katma Değer Vergisi ve Gümrük Vergisi İstisnasının Uygulanmaması	258
4.1.10.2. Dore Altının Yurt İçi Tesliminde Katma Değer Vergisi Uygulanması Sorunu	259
4.1.10.3. Altın Aramalarında Katma Değer Vergisi İstisnası Uygulanmaması	259
4.1.10.4. Kendi Enerjisini Üreten Maden İşletmelerine Özel Tüketim Vergisi İstisnası Uygulanmaması	259
4.1.10.5. Madencilikte Yapılan Saha Geliştirme Harcamalarının Yatırım İndiriminden Yararlandırılmaması	260
4.1.10.6. Maden Aramaları, Çevre Düzenlemesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Harcamalarına Kaynak Ayrılması Amacıyla Vergi Avantajı Sağlanmaması	260
4.1.10.7. Madencilik Yatırımlarının Belirli Bir Süre İçin İndirimli Oranda Vergilendirilmemesi	261
4.1.10.8. Madencilik Fonu veya Bankasının Olmayışı	262
4.1.10.9. Maden Nakliyesinde Özel Tüketim Vergisi ve Katma Değer Vergisi İstisnası Uygulanmaması	263
4.1.10.10. Maden Aramalarının Araştırma ve Geliştirme Kapsamında Teşvik Edilmemesi.....	263
4.1.10.11. Doğal Taş-Mermer Sektörü Üzerindeki Dolaylı Vergi Yükünün Fazla Olması	265
4.1.11. Maden Sektöründeki Alt Yapı Sorunları	266
4.1.12. Maden Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği ile İlgili Sorunlar	267
4.1.12.1. Maden Kanunu'nun 2'nci Maddesi ile İlgili Sorunlar	267
4.1.12.2. Maden Kanunu'nun 16'ncı Maddesinden Kaynaklanan Sorunlar	267

4.1.12.3. Maden Kanunu’nun 12’nci Maddesi ve Uygulama Yönetmeliği’nin 36’ncı Maddesinden Kaynaklanan Sorunlar.....	267
4.1.12.4. Maden Ruhsatlarına Haciz Konulması Sorunu.....	268
4.1.12.5. Taş Ocağı Ruhsatlarının Maden Kanunu Kapsamına Alınmasının Sorun Olarak Algılanması.....	268
4.1.13. Uygulamalardan Kaynaklanan Sorunlar.....	268
4.1.13.1. Temdit Ruhsatlarının Yeni Ruhsat Gibi Değerlendirilmesi.....	268
4.1.13.2. Lüle Taşı Üretiminde ve Pazarlanmasında Yaşanan Sorunlar	269
4.1.13.3. Ham Madde Üretim İzinlerinden Kaynaklanan Sorunlar	269
4.1.13.4. Teknik Nezaretçilik Uygulamasından Kaynaklanan Sorunlar	270
4.1.13.5. Maden İşletme İzin Alanlarının Dar Tutulması Sorunu.....	270
4.1.13.6. Madencilikte Arkeolojik Kurtarma Kazılarında Bürokratik İşlemlerin Uzamasından Kaynaklanan Sorunlar	270
4.1.13.7. Mevcut Mevzuat Gereğince Madencilik Faaliyetlerine İzin Verilmeyen Alanlar İçin Müracaatların Kabul Edilerek Ruhsat Verilmesinin Doğurduğu Sorunlar	271
4.1.13.8. Millî Emlak Genel Müdürlüğü ile Maden İşleri Genel Müdürlüğü Arasındaki Koordinasyon Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar	271
4.1.13.9. Kaçak Maden Ocaklarından Kaynaklanan Sorunlar	271
4.1.14. Türk Petrol Kanunu’nun Hâlen Yasalaşmamış Olması.....	271
4.1.15. İş Kanunu’ndan Kaynaklanan Sorunlar.....	273
4.1.16. Diğer Kanunlardan Kaynaklanan Sorunlar.....	274
4.1.16.1. Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşılattırılması Hakkında Kanun’dan Kaynaklanan Sorun.....	275
4.1.16.1.1. Zeytin ve Tarım Arazilerinin Kullanımı Sorunu	275
4.1.16.2. Orman Vasfını Kaybetmiş Arazilerde Madencilik Faaliyetlerinin Yapılamamasından Kaynaklanan Sorunlar.....	275
4.1.16.3. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği ile İlgili Sorunlar....	276
4.1.16.4. Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik Uygulamalarından Kaynaklanan Sorunlar .	276
4.1.16.5. Sulak Alanlara ve Diğer Bazı Hususlarda Ortaya Çıkan Uygulama Farklılıklarına İlişkin Sorunlar	276
4.1.16.6. Maden Atıkları ile İlgili Yönetmelik Bulunmayışı	277
4.1.16.7. Maden Faaliyetlerinden Elde Edilen Devlet Hakkından Yöre Halkının Yeteri Kadar Yararlanamaması.....	277
4.1.16.8. Uzun Mesafeli Koruma Alanlarında Madencilik Yapılamaması	277
4.1.16.9. Yatırım Güvencesinin Eksikliği	277
4.1.16.10. Araştırma ve Geliştirmeye Yönelik Hizmet Alımlarında Kamu İhale Kanunu’ndan Kaynaklanan Sorunlar	278
4.1.17. Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Personel İstihdamında Karşılaşılan Sorunlar	278

4.1.18. Üniversite - Sanayi İş Birliğinin Geliştirilememesi Sorunu	278
4.1.19. Madencilik Faaliyetlerinden Olumsuz Etkilenen Arazilerin Çevre Düzenlemesi ile İlgili Olarak Çevre Uyum Teminatı	279
4.1.20. Yüksek İhale Bedelli ve Uzun Süreli Madencilik Alt Yapı İşlerinin Hizmet Alımı Yolu ile Yaptırılmasında Kamu İhale Kanunu'ndan Kaynaklanan Sorunlar	279
4.2. TOPLUMSAL-SOSYOLOJİK NEDENLERDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR ...	279
4.2.1. Madencilik Sektöründe Halkla İlişkilerin Eksikliği ve Bilgi Kirliliğinden Kaynaklanan Sorunlar	280
4.2.2. Madencilğin Günlük Yaşamdaki Öneminin Bilinmemesi	280
4.2.3. Petrol ve Doğal Gaz Aramaları Hakkında Yanlış Bilinenler	281
4.2.4. Siyanür Hakkında Yanlış Bilinenler	282
4.2.5. Altın Aranmasında Siyanür Kullanıldığına İlişkin Yanlış Bilgilendirme	282
4.2.6. Altın Madencilğinin Türkiye Ekonomisine Katkısının Yeterince Bilinmemesi	282
4.2.7. Genel Bir Veri Tabanı Eksikliği	284
4.2.8. Eğitim Sorunu	285
4.2.9. Sektördeki Koordinasyon-İletişim Eksikliği	285
4.3. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ SORUNLAR	285
4.3.1. Güvenlik Kültürü Eksikliği	285
4.3.2. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Oranının Yüksekliği	286
4.3.3. Meslek Mensuplarının Uzmanlaşma Yetersizliği	286
4.3.4. Çalışanların Yaptıkları İşlerle İlgili Mesleki Eğitimlerinin Yetersizliği	286
4.3.5. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Tüm İş Yerlerini Kapsamaması	286
4.3.6. Çalışanların İş Yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Çalışmalara Katılımının Yetersizliği	286
4.3.7. İş Sağlığı ve Güvenliği Teftişlerinin Etkinsizliği	287
4.3.8. Sektörde İş Birliğinin Olmıyışı	287
4.3.9. Patlamalara Karşı Uygun Ekipman Kullanılmaması	287
4.3.10. İş Sağlığı ve Güvenliği Araştırmalarının Yetersizliği	287
4.3.11. Acil Durumlarda Organizasyon Yetersizliği	287
4.3.12. Ekipman Maliyetlerinin Yüksekliği	288
4.3.13. Sağlık Güvenlik Dokümanının Onaylanmamış Olması	288
4.3.14. İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatının Uygunlama Sorunları	288
4.3.15. Meslek Hastalıklarının Teşhisinde Yetersizlik	289
4.3.16. İş Kazası Sigortası Prim Politikasının Uygunsuzluğu	289
4.3.17. Madencilik Sektörüne Özgü İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Biriminin Bulunmıyışı	289
4.4. SEKTÖRDE KARŞILAŞILAN DİĞER ÖNEMLİ SORUNLAR	289

4.4.1. Arama Yetersizliği Sorunu	289
4.4.2. Linyit Rezervlerinin Niteliklerinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlar	290
4.4.3. Madencilikteki Atıl Ocak ve Tesislerin Ülke Ekonomisine Kazandırılmaması	291
4.4.4. Maden Arama, Rezerv ve Madenlere İlişkin Diğer Bilgilerin Güvenilir ve Uluslararası Standartlara Uygun Olmaması	291
4.4.5. Katma Değeri Yüksek Ürünün Elde Edilememesi ile Maden Ticaretinden Kaynaklanan Sorunlar	292
4.4.6. Doğal Taş-Mermerciliğin Sorunları	293
4.4.6.1. Tasarıma Yeterince Önem Verilmemesi	293
4.4.6.2. Standart Eksikliği	293
4.4.6.3. Yıkıcı Rekabetten Kaynaklanan Sorunlar	293
4.4.6.4. Kamu Binaları ve Prestijli Yapılarda İthal Doğal Taş-Mermerin Kullanılmasından Kaynaklanan Sorunlar	293
4.4.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Bazı Petrol Sahalarının Mayınlı Arazilerin İçerisinde Olmasından Kaynaklanan Sorunlar	294
SONUÇ	295
KAYNAKÇA	300
EK- 1 TÜRKİYE MADEN HARİTALARI	(28 Sayfa)
EK-2 MADEN SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ MEVZUAT ve SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ LİSTESİ	(10 Sayfa)
EK-3 BİR MADENİN İŞLETMEYE AÇILABİLMESİ İÇİN ALINACAK İZİNLER	(1 Sayfa)
EK-4 KOMİSYON TUTANAK ÖZETLERİ	(199 Sayfa)
EK-5 DÜNYADA YAPILAN ÖRNEK MADENCİLİK UYGULAMALARI	(215 Sayfa)
EK-5.1. Uluslararası Raporlama Kodları	
EK-5.2. Avustralya Maden Arama Sonuçları, Mineral Kaynakları ve Cevher Yatakları Rapor Etme Standartları (JORC Kodu)	
EK-5.3. Güney Afrika Maden Kaynaklarını ve Maden Rezervlerini Rapor Etme Standartları (SAMREC Kodu)	
EK-5.4. Borsada Maden Şirketlerin Yaptığı Bilgilendirmelere İlişkin Standartlar	
EK-5.5. Bağımsız Jeoloji Danışmanlık Şirketinin Düzenlediği Örnek Teknik Rapor	
EK-5.6. Şehir Planlama Biriminin Madencilikte Arazi Kullanımı ile İlgili Örnek Raporu	
EK-5.7. Örnek Bir Projenin Teknik Raporu	
EK-5.8. Bağımsız Yetkili Uzman Mühendisin Örnek Raporu	
EK-5.9. Bir Şirketin Açıkladığı Cevher Rezervleri ve Mineral Kaynakları ile İlgili Örnek Rapor	
EK-5.10. Petrol ve Doğal Gaz Alanında Örnek Bir Değerlendirme Raporu	
EK-5.11. Bağımsız Şirketlerle Yapılan Örnek Bir Gizlilik Anlaşması	
EK-5.12. Çevre ve Doğal Kaynaklar Koruma Teklif Çağrısı Örneği	
EK-5.13. Dünya Madencilik Sektöründe Kullanılan "Global Kaynak & Rezerv Tespit" Standartlarının Madencilik Yatırımlarına Finans Sağlama Fonksiyonu ve Türkiye Uygulaması	
EK-6 MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE YAPILACAK YATIRIMLARIN GSYH VE İSTİHDAMA KATKI SAĞLAMA POTANSİYELİ	(6 Sayfa)

TABLÖLAR

Tablo 1. Komisyon Üyesi Milletvekilleri.....	48
Tablo 2. Komisyon Toplantıları.....	50
Tablo 3. Bükköy Madencilik Tur. Tic. AŞ’ de Yapılan Teftişler.....	62
Tablo 4. Şen Madencilik San. ve Tic. AŞ Odaköy Kömür İşletmesinde Yapılan Teftişler	64
Tablo 5. Ruhsat Grubu ve Alanları	101
Tablo 6. 3213 ve 5995 sayılı Kanunlar Gereğince Alınan Devlet Hakkı Oranları.....	104
Tablo 7. Yıllara Göre Alınan Devlet Hakkı	106
Tablo 8. Müracaat ve Ruhsat Sayıları	107
Tablo 9. Maden Grubuna Göre Türkiye Geneli Ruhsat Dağılımı	108
Tablo 10. Jeotermal Kaynak ve Doğal Mineralli Sular, Müracaat - Ruhsat Sayıları .	109
Tablo 11. Ham Madde Üretim İzinleri.....	109
Tablo 12. İhale Edilen Ruhsat Sayıları ve İhale Gelirleri	110
Tablo 13. Türkiye Maden Rezervleri.....	121
Tablo 14. MTA Tarafından Rezerv Artışı Sağlanan ve Yeni Bulunan Sahalar	131
Tablo 15. 2003-2008 Yılları Enerji Ham Maddeleri (Petrol-Doğal Gaz Hariç) Üretimi	133
Tablo 16. 2003-2008 Yılları Doğal Taş Üretimleri	133
Tablo 17. 2003-2008 Yılları Çimento, Yol ve İnşaat Ham Maddeleri Üretimi	134
Tablo 18. 2003-2008 Yılları Metalik Maden Üretimleri.....	135
Tablo 19. 2003-2008 Yılları Endüstriyel Ham Maddeler Üretimi	135
Tablo 20. 2003-2008 Yılları Endüstriyel Ham Maddeler Üretimi	137
Tablo 21. GSYH İçinde Madencilik Sektörünün Payı (x1.000TL)	138
Tablo 22. Türkiye Madencilik Sektörü Ürünlerinin Girdi Sektörlerinde İhracat Dahil Birincil Ürün Bazında Yarattığı Hasıla	139
Tablo 23. Madencilik Sektöründe ve GSYH’de Büyüme Hızları	141
Tablo 24. Petrol ve Doğal Gaz Hariç Maden İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payları (milyon \$).....	142
Tablo 25. Madencilik Sektöründe İthalat Değerleri (Milyon \$) (Ham Petrol ve Doğal Gaz Hariç)	143
Tablo 26. Petrol ve Doğal Gaz Hariç Madencilikte İhracatın – İthalatı Karşılama Oranı (milyon \$)...	143
Tablo 27. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahakkukları (Brüt) (x Bin TL).....	145
Tablo 28. GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yüğü (2005- 2009) (Bin TL).....	146
Tablo 29. 2006 Yılı İtibarıyla Sektörel Kayıt Dışı İstihdam (%)	147
Tablo 30. Madencilik Sektörünün Devlet Hakkı Yüğü	147
Tablo 31. Yıllara Göre Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı	152
Tablo 32. Vergi İndirimi Oranları.....	155
Tablo 33. Yatırıma 31.12.2010 Tarihinden Önce Başlanılması Hâlinde Vergi İndirim Oranları ..	156
Tablo 34. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteğı Süreleri	156

Tablo 35. Sektörde Sabit Sermaye Yatırımları (Milyon TL)	160
Tablo 36. Madencilik Sektöründe Doğrudan Yatırım Girişleri.....	161
Tablo 37. Yıllar İtibarıyla, Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı..	162
Tablo 38. 2009 Yılı Sonu İtibarıyla Türkiye'nin Petrol Rezervleri.....	166
Tablo 39. 2009 Yılı Sonu İtibarıyla Türkiye Doğal Gaz Rezervleri (m ³).....	166
Tablo 40. 2004-2009 Arası Doğal Gaz İthalatı ve Yılda Yıla Artış Oranları	171
Tablo 41. Gelişmiş Ülkelerde Çevre Koşulları.....	187
Tablo 42. Gelişmekte Olan Ülkelerde Çevre Koşulları	187
Tablo 43. Avrupa Birliği Ülkeleri İş Müfettişi Sayıları ve Oranları.....	199
Tablo 44. Maden Sektöründe Yapılan Denetimler	200
Tablo 45. Pnömokonyoz Nedeni ile Ölüm	206
Tablo 46. Zonguldak Uzunmehmet Meslek Hastalıkları Hastanesi Pnömokonyoz Şüphesi ile Müracaat Eden ve Meslek Hastalığı Tanısı Alan Hastaların Sayısı.....	206
Tablo 47. T.C. Sağlık Bakanlığı İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi 1999-2009 Yılları Arasında Madencilik Sektöründe Hastaneden Mesleki Tanı Alan Hasta Sayıları.....	207
Tablo 48. Madencilik Sektöründe Yer Alan İş Yeri Sayıları	208
Tablo 49. Madencilik Sektöründeki Toplam Sigortalı Sayıları.....	208
Tablo 50. Yıllar İtibarıyla İş Kazası ve Meslek Hastalığı İstatistikleri.....	209
Tablo 51. 2003–2008 SGK'den Alınan Verilere Göre Maden Sektöründe Meydana Gelen İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları	209
Tablo 52. Dünya Madencilik Sektöründe Ölümlü İş Kazaları (Yüz Binde)	210
Tablo 53. Dünya Madencilik Sektöründe Yıllar İtibarıyla İş Kazalarına Bağlı Ölüm Sayısı ..	211
Tablo 54. 2004-2008 Madencilikte İş Kazaları; Sürekli İş Göremezlik ve Ölüm Sayıları	212
Tablo 55. 2004-2008 Madencilik İş Kollarına Göre Sigortalı İşçi Sayısı.....	213
Tablo 56. Meslek Hastalıklarının ve İş Kazalarının İş Yerinde Çalışan Sigortalı Sayılarına Göre Dağılımı (01.01.2008-31.12.2008).....	214
Tablo 57. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Vakalarının Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı (01.01.2008-31.12.2008)	215
Tablo 58. İş Kazalarının Kaza Sebeplerine Göre Dağılımı.....	216
Tablo 59. Sanayileşmiş Ülkelerde Kişi Başına Üretim.....	225
Tablo 60. Sanayileşmiş Ülkelerde Kişi Başına Tüketim (Kg/Kişi).....	226
Tablo 61. Akaryakıt ve Maden Ürünleri Ticaretinin Bölgeler İtibarıyla Dünya Ticareti İçerisindeki Yeri, 2008	226
Tablo 62. Dünya Maden Rezervleri.....	229
Tablo 63. Kanada Maden Üretimi	232
Tablo 64. Ülke Gruplarına Göre Dünya Petrol Talebi Projeksiyonu, 2007-2030 Yılları Arası (Milyon v/g).....	245
Tablo 65. Ülke Gruplarına Göre Dünya Petrol Arzı Projeksiyonu, 2007-2030 Yılları Arası (Milyon v/g).....	246

Tablo 66. 2008 Yılında Açılan Davaların Kanun'un İlgili Maddelerine Göre Dağılımı	255
Tablo 67. 2009 Yılında Açılan Davaların Kanun'un İlgili Maddelerine Göre Dağılımı	256
Tablo 68. Mermer Üretim Maliyeti İçindeki Akaryakıt ve Enerji Oranı (%)	265
Tablo 69. Motorin Fiyat Oluşumu (LT/TL) (31.12.2009 Tarihi İtibarıyla)	265
Tablo 70. Yıllara Göre Altın Üretimi.....	283
Tablo 71. Altın Madenciliğinde Çalışan İşçi Sayısı ve Ücretlerinden Kesilen Gelir Vergisi Tutarı (TL)	283
Tablo 72. Altın Madenciliği Üzerinden Alınan Devlet Hakkı Tutarları (TL).....	284
Tablo 73. Altın Madenciliğinden Alınan Vergiler/TL	284
Tablo 74. MTA'nın 2003-2009 Yılları Arasında Yaptığı Sondajların Dokümanı	290

RESİMLER

Resim 1. Bükköy Madencilikte Yapılan İncelemeler	61
Resim 2. Beypazarı Maden Suyu Dolum Tesisi.....	67
Resim 3. Bursa'daki Simge Madencilik Kalker Ocağı ve Kırma Eleme Tesisi.....	68
Resim 4. Simge Grup Asfalt Üretim Tesisi	68
Resim 5. Şetat Madencilik AŞ Konsantre Tesisleri.....	69
Resim 6. Açık İşletmede Bulunan Dragline.....	69
Resim 7. Kütahya Eti Gümüşte Elektroliz	70
Resim 8. Ham Maddenin Porselene Dönüşümü.....	70
Resim 9. Lüle Taşı İşçiliği	70
Resim 10. Etibor Fabrikası ve Ambalajlama Tesisleri	71
Resim 11. Zonguldak TTK Alev Sızdırmazlık Test Laboratuvarı	72
Resim 12. Kozlu Kömür Ocağı	72
Resim 13. Bartın'da Yer Altı Kömür Kuyusu İnşaatında Yapılan İnceleme	73
Resim 14. Bartın'daki Sivil Toplum Örgütleri ile Yapılan Toplantı	74
Resim 15. İzmir Uluslararası Doğal Taş ve Teknolojileri Fuarı	75
Resim 16. Sardes Nikel AŞ'ye Ait Pilot Tesis ile Ege Çevre Platformu	76
Resim 17. Pomza Export Madencilik AŞ İşletmesi.....	77
Resim 18. TÜPRAG Altın İşletmesi ile Altın Döküm Portalı	78
Resim 19. Açık İşletme İncelemesi	78
Resim 20. Mermer Sahaları ve Fabrikası.....	79
Resim 21. Batman Toptancılar Sitesindeki Patlama İzleri.....	80
Resim 22. Midyat Katori Taşı Atölyesi	81
Resim 23. Silopi Termik Santrali	82
Resim 24. Asfaltit Açık Ocak İşletmesi ile Termik Santrali.....	82
Resim 25. TPAO'nun Cudi Dağı'ndaki Cudi-1 Kuyusu	83
Resim 26. Cudi-1 Kuyusu, Workover Kulesi	83
Resim 27. Şırnak, Su Altında Kalmış Kömür Sahası	84
Resim 28. Çamurlu ile Batı Raman Petrol ve Doğal Gaz Sahaları	85
Resim 29. Atıl Durumdaki Mardin Mazıdağı Fosfat Tesisleri.....	85
Resim 30. Fosfat Tesisinin Kapatılmasından En Çok Etkilenen Mazıdağı Halkı ile Yapılan Toplantı.....	86
Resim 31. Myra Falls Maden İşletmesi	87
Resim 32. Tesislerden, Kasabanın İçme Suyunu Karşılamanı Sağlayan Irmağa Su Bırakılması	87
Resim 33. Myra Falls Madeni – Kanada British Columbia Eyaleti, Campbell River	88
Resim 34. Millî Park İçerisindeki Maden İşletmesinin Tesisleri	88
Resim 35. Kart Sistemi (Bu Kartlar İlgili Kişinin Yer Altına İndiğini Göstermektedir)	89
Resim 36. Acil Sığınma Odası	89
Resim 37. Flotasyon Üniteleri.....	90

Resim 38. İstanbul Kemerburgaz-Ağaçlı Köyündeki Kut Madencilik Sahasında Yapılan Rehabilitasyon ve Ağaçlandırma Faaliyetleri.....	185
Resim 39. Nusaybin İlçesi Yakınındaki Mayınlı Arazilerindeki Petrol-Doğal Gaz Sahaları .	294

ŞEKİLLER

Şekil 1. Ruhsatlandırma Aşamaları Akım Şeması.....	103
Şekil 2. Yıllar İtibarıyla Müracaat ve Düzenlenen Arama Ruhsat Sayıları	107
Şekil 3. Ruhsatların Faaliyet Durumuna Göre Dağılımı.....	108
Şekil 4. İhale Edilen Ruhsat Sayısı ve İhale Gelirleri.....	110
Şekil 5. Türkiye Maden Haritası	120
Şekil 6. Türkiye'nin İşletilebilir Demir Yatakları Rezerv Oranları.....	123
Şekil 7. Türkiye Kromit Rezerv Oranları	124
Şekil 8. MTA Türkiye Bakır Rezerv Oranları, 2009	125
Şekil 9. Yıllara Göre Doğal Taş İhracat Değerleri	126
Şekil 10. Kurulu Kapasite ve Bor Kimyasalları Üretim Miktarı.....	127
Şekil 11. Toplam Bor İhracatı	128
Şekil 12. Bor Kimyasalı - Konsantre Bor Satış Oranı	128
Şekil 13. Kârlılık ve Ödenen Temettü (2009 yılı rakamları geçicidir.)	129
Şekil 14. MTA'nın Yıllar İtibarıyla Kömür Sondajları ve Rezerv Artışı Arasında İlişki.....	131
Şekil 15. Madencilik Ürünlerinin Yarattığı Toplam Hasıla İçinde Sektör Alt Gruplarının Payları-2007	141
Şekil 16. Madencilik İhracat ve İthalatı.....	144
Şekil 17. Orta Doğu ve Hazar Petrol/Doğal Gaz Zonları	163
Şekil 18. Petrol Değer Zinciri	164
Şekil 19. Türkiye Birincil Enerji Talebinin Kaynaklara Göre Dağılımı.....	165
Şekil 20. Türkiye'nin Petrol/Petrol Ürünleri ve Doğal Gaz Dış Ticaret Dengesi	165
Şekil 21. Türkiye Petrol Bölgeleri.....	167
Şekil 22. Türkiye Petrol Arama Ruhsatları.....	168
Şekil 23. Türkiye'nin Upstream Yatırımları	168
Şekil 24. Türkiye'de (2009 Yılı) Petrol Üretimi Yapan Şirketler ve Payları.....	169
Şekil 25. Türkiye'nin Yıllara Göre Doğal Gaz Üretimi (milyon m ³)	170
Şekil 26. Türkiye'de (2009 Yılı) Doğal Gaz Üretimi Yapan Şirketler ve Payları.....	170
Şekil 27. Ceyhan'ın Coğrafi Konumu ve Petrol-Doğal Gaz Boru Hatları ile Rafineriler	171
Şekil 28. Petrokimya Girdi-Çıktıları	172
Şekil 29. Petrokimyasallarda Türkiye Talebi	172
Şekil 30. ÇED Kapsamındaki (EK I) Petrol ve Madencilik Yatırımları.....	179
Şekil 31. ÇED Kapsamındaki (EK I) Petrol ve Madencilik Yatırımlarının Yıllara Göre Dağılımı	179
Şekil 32. ÇED Kapsamındaki (EK II) Petrol ve Madencilik Yatırımları	180
Şekil 33. ÇED Kapsamındaki (EK II) Petrol ve Madencilik Yatırımlarının Yıllara Göre Dağılımı ..	181
Şekil 34. Orman Alanlarında Verilen Maden İzinleri ve Alanları.....	189
Şekil 35. Maden Kanunun 16'ncı ve 17'nci Maddelerine Göre Verilen İzin Oranları.....	190
Şekil 36. Orman Alanlarında Rehabilitasyon Alanlarının Oranları.....	191
Şekil 37. İş Kazalarının, Meydana Geldiği Saatlere Göre Dağılımı (01.01.2008-31.12.2008)	218

Şekil 38. Dünyada ve Türkiye’de Maden Tüketimi	225
Şekil 39. Dünyadaki Madencilik Şirketleri	227
Şekil 40. Dünyada Metalik Madenler ve Ham Petrol Gerçek Fiyat Endeksleri (1948-2007).....	228
Şekil 41. Dünya Toplam Maden Arama Bütçesi.....	228
Şekil 42. Maden Aramasında İlk 10 Ülke.....	229
Şekil 43. Uzun Dönem Birincil Enerji Talebi Projeksiyonu (IEA, 2009)	244
Şekil 44. Bölgelere Göre Dünya Petrol Rezervi.....	244
Şekil 45. Bölgelere Göre Petrol Talebi (milyon v/g).....	245
Şekil 46. Bölgelere Göre Petrol Arzı (Milyon v/g)	246
Şekil 47. Geleneksel Olmayan Yöntemlerin Üretim Kapasitesi	247
Şekil 48. Bölgelere Göre Rafineri Kapasite Değişimleri	248
Şekil 49. Dünya Rafineri Kapasitesi ve Petrol Talebi (1980-2011)	248
Şekil 50. Denetlenen Maden Sahalarının Yıllara Göre Dağılımı	252
Şekil 51. Bir Otomobil Üretmek İçin İhtiyaç Duyulan Madenler	280

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABET	Mühendislik ve Teknoloji Akreditasyon Kurulu
AIG	Avustralya Yer Bilimcileri Enstitüleri
AKÇT	Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu
API	Amerika Petrol Enstitüsü
ARGE	Araştırma Geliştirme
ASKİ	Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi
AŞ	Anonim Şirket
ATEX	Patlayıcı Ortam (Atmospheres Explosibe)
AusIMM	Avustralya Madencilik ve Metalürji Enstitüsü
BAT	En Uygun Teknoloji (Best Available Technology)
BCSA	Güney Afrika Bankalar Konseyi
BEDAŞ	Boğaziçi Elektrik Dağıtım Genel Müdürlüğu
BM	Birleşmiş Milletler
BOREN	Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
CE	Avrupa Birliği Uygunluk Belgesi (Certificate of European Union)
CEMBUREAU	Avrupa Çimento Birliği
CIM	Kanada Maden Metalürji ve Petrol Kurumu
CMMI	Bütünleşik Olgunluk Yetenek Modeli
CRIRSCO	Uluslararası Maden Rezervleri Rapor Yazım Kuralları Komisyonu
ÇASGEM	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi
ÇATES	Çatalağzı Termik Santrali
ÇAYKUR	Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğu
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇHC	Çin Halk Cumhuriyeti
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DİKA	Dicle Kalkınma Ajansı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization WTO)
ECSA	Güney Afrika Mühendislik Konseyi
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
ERDEMİR	Ereğli Demir Çelik Fabrikaları
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

EÜAŞ	Elektrik Üretim Anonim Şirketi
GAC	Güney Afrika Cumhuriyeti
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GASKİ	Gaziantep Su ve Kanalizasyon İdaresi
GİB	Gelir İdaresi Başkanlığı
GLİ	Garp Linyitleri İşletmesi Müessesesi
GSM	Gayrisihhi Müessese
GTİP	Gümrük Tarifesi İstatistik Pozisyonu
GV	Gelir Vergisi
GSSA	Güney Afrika Jeoloji Derneği
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HABITAT	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Centre for Human Settlements)
HÜİB	Ham Madde Üretim İzin Belgesi
ILO	Uluslararası Çalışma Teşkilatı (International Labor Organization)
ISO	Uluslararası Standartlar Örgütü (International Organization for Standardization)
IUCN	Nesli Tükenme Tehlikesi Altında Olan Türlerin Kırmızı Listesi
İDK	İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İSDEMİR	İskenderun Demir ve Çelik AŞ
İSG	İş Sağlığı ve Güvenliği
İSGGM	İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü
İSGÜM	İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi
İSKİ	İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
İMMİB	İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
IMMM	Madencilik, Mineral ve Metalürji Enstitüsü
İZSU	İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi
JORC	Avustralya Maden Kaynaklarını Raporlama Kodu
JSE	Johannesburg Menkul Kıymetler Borsası
KARDEMİR	Karabük Demir-Çelik Fabrikaları
KÇK	Kalite ve Çevre Kurulu
KDV	Katma Değer Vergisi
KGS	Kalite Güvence Sistemi
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KİK	Kamu İhale Kanunu

KİT	Kamu İktisadi Teşekkülü
KOBİ	Küçük ve Orta Boy (Ölçekli) İşletme
KSO	Kaza Sıklık Oranı
KŞO	Kaza Şiddet Oranı
KV	Kurumlar Vergisi
LAP	Linyit Arama Projesi
LCD	Liquid Crystal Display
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
LPG	Sıvılaştırılmış Petrol Gazı (Liquified Petroleum Gas)
MADENBİR	Madencilik Müşavir Mühendisleri Birliği
MAMDER	Madencilik Araştırma Merkezi Derneği
MIDGETT	Mining Industry Growth Development and Employment Task Team
MİGEM	Maden İşleri Genel Müdürlüğü
MKEK	Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu
MÖ	Milattan Önce
MTA	Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
MÜSIAD	Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
NI43-101	Kanada Madencilik Kaynakları ve Maden Rezervleri, Arama Sonuçlarının Raporlanması Kodu
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği (Organization of the Petroleum Exporting Countries)
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PERC	Rezervler ve Kaynaklar Raporlama Komitesi
PETKİM	Petrokimya Holding AŞ
PİGM	Petrol İşleri Genel Müdürlüğü
PLATO	Güney Afrika Konseyi Mesleki ve Teknik Arsa Haritacılar Birliği
RG	Resmî Gazete
ROPO	Deniz aşırı Profesyonel Organizasyonlar
s.	Sayfa
SACNASP	Güney Afrika Doğal Bilimsel Meslekler Konseyi
SAIMM	Güney Afrika Madencilik ve Metalürji Enstitüsü
SAMREC	Güney Afrika Madencilik Kaynakları ve Maden Rezervleri, Arama Sonuçlarının Raporlanması Kodu
SAMVAL	Güney Afrika Maden Varlıklarını Değerlendirme Raporu Kodu
SEDAŞ	Sakarya Elektrik Dağıtım Genel Müdürlüğü

SEKA	Selüloz ve Kâğıt Sanayisi Kurumu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SLİ	Seyitömer Linyitleri İşletmesi Müessesesi
SME	Society for Mining, Metallurgy and Exploration
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
TAEK	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TCC	China Tianchen Engineering Corporation (Çinli Mühendislik Firması)
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEMSAN	Türkiye Elektromekanik Sanayisi
TEP	Ton Eş Değer Petrol
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TKİ	Türkiye Kömür İşletmeleri
TL	Türk Lirası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TTK	Türkiye Taşkömürü Kurumu
TÜBİS	Türkiye Bilgi İşlem Sistemi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜLOMSAŞ	Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayisi AŞ
TÜMMER	Türkiye Mermer Doğaltaş ve Makinaları Üreticileri Birliği
TÜPRAG	Tüprag Metal Madencilik Sanayisi AŞ
TÜPRAŞ	Türkiye Petrol Rafinerileri AŞ
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
TÜRK-İŞ	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜRKLAB	Kalibrasyon ve Deney Laboratuvarları Derneği
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yemini Mali Müşavirler Odaları Birliği
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
UEA	Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency IEA)
USGS	ABD Jeolojik Araştırmalar Kurumu United States Geological Survey
VALMİN	Güney Afrika Maden Varlıklarını Değerlendirme Raporu Kodu
VAVEK	Vatandaşın Vergisini Koruma Derneği
vb.	Ve benzeri, ve benzerleri

YÖK	Yükseköğretim Kurulu
Yrd. Doç.	Yardımcı Doçent
YTL	Yeni Türk Lirası

KOMİSYON BAŞKANININ SUNUŞU

Sektörler arasında en yüksek katma değer ve istihdam oluşturma kapasitesine sahip olan madencilik, ülkelerin kalkınmasında stratejik öneme sahiptir. Hepimizin bildiği üzere, gündelik yaşamımızda kullandığımız araç ve gereçlerin büyük çoğunluğu madenlerden üretilmektedir. Madencilik sektörünün önemli bir özelliği, ülkenin en ücra noktalarına dahi ekonomik ve sosyal imkânlar götürülebilmesidir. Böylece bölgesel kalkınmaya çok önemli imkânlar sağlanmaktadır.

Madencilik, bir yandan yarattığı yüksek katma değer ile toplumların refah düzeyini doğrudan etkilerken; diğer taraftan sağladığı ham madde, ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetler ile sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmesini temin etmektedir. Bugünün gelişmiş sanayi ülkelerinin hemen hepsinde madencilik sektörü, ekonomik kalkınmayı başlatan “öncü sektör” görevini üstlenmektedir. Günümüzde madenciliğin “Gayrisafi Millî Hasıla”daki payı ABD’de % 4,2; Kanada’da % 7,5; Avustralya’da % 8,7 iken, ülkemizde bu oran % 1,5 gibi son derece düşük bir seviyededir.

Türkiye, karmaşık jeolojik durumu ve tektonik yapısı gereği çok çeşitli maden kaynaklarına sahip bir ülkedir. Bu jeolojik ve tektonik yapı, aynı zamanda maden yataklarının küçük boyutlu ve çok parçalı olmasının da bir nedenidir. Ülkemiz, maden kaynakları bakımından çeşitliliğe sahip olmasına rağmen; sadece bor, mermer ve trona yataklarında dünya çapında önemli rezervlerimiz vardır. Ülkemizde 50’ye yakın maden üretilmekte olup bunların başında; altın, krom, manyezit, feldspat, barit, kömür gibi enerji madenleri ve endüstriyel madenler gelmektedir. Ancak, sahip olduğumuz yer altı serveti potansiyelimize göre, üretimimizin çok yüksek düzeylerde olduğunu söylememiz mümkün olamamaktadır.

Türkiye, önemli yer altı zenginliklerine sahip bir ülke olmasına rağmen, bu zenginlikleri, kamu yararı ve ülke kalkınması için stratejik hedef hâline getirememektedir. Oysa Türkiye, istenen gelişmişlik düzeyine ulaşmak için, bugün ürettiği ve tükettiği madenlerin birkaç katını üreterek ve tüketerek yeni bir hamle yapmak zorundadır.

2007 yılı ortalarında ABD’de mortgage krizi olarak ortaya çıkan ve 2008 yılında küresel boyuta ulaşan ve hâlen etkisi devam eden, “Dünya Finansal Krizi”nin reel sektör ile yatırımcılar üzerinde bıraktığı derin etki, yatırımların hızını kestiği gibi; üretimde ve dış satımda da yavaşlamaya sebep olmuştur. Bugün geline durum, bu kriz sonrasında sermaye sahiplerinin yatırım tercihlerinde üretime dayanan yatırım araçlarını seçmelerine neden olmaktadır. Dünya küresel krizinin sebebi olan hizmet sektörü, kâğıt üzerinde gelişen türev ürünlerinden kaçarak yeniden üretim sektörüne dönmüş, kazancı ve ederi somut kaynakları tercih eder hâle gelmiştir.

Bu dönüşümün, enerji ve madencilik gibi somut ve üretime dayalı sektörlerle kaynak ayıracak ülkelerin gelecekteki kalkınmalarını baş döndürücü hızlara ulaştıracağı anlaşılmaktadır. Madencilik sektörü, hem işsizliği önlemede hem de iç göçü dengelemede ciddi bir rol oynamaktadır.

Dünyada yaşanan bu gelişmelere paralel olarak, artan uluslararası ticaret, iş ilişkileri ve küreselleşme sonucu, ulusal düzenlemeler yeterli olmamakta ve uluslararası düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Maden kaynak ve rezervleri hususunda güvenilir tahmin ve raporların hazırlanmasını temin etmek için, uluslararası standartlara uyumlu ulusal düzenlemelerin yapılması, hem yatırımcıların korunması hem de uluslararası akreditasyon zincirine katılmak suretiyle madencilik faaliyetlerimizin yürütülmesi, sektörün önündeki sorunların ve engellerin kaldırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, ülkemizin madencilik sektörünün sorunlarına ilişkin olarak TBMM Başkanlığına bazı milletvekilleri tarafından 21 adet araştırma önergesi verilmiş ve bu sorunların araştırılması amacıyla bir Araştırma Komisyonunun kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda, TBMM’de, madencilik sektöründeki sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasa’nın 98’inci, İçtüzük’ün 104 ve 105’inci maddeleri gereğince bir Araştırma Komisyonu kurulmuş ve Komisyon 13 Ocak 2010 tarihinde çalışmalarına başlamıştır.

Komisyon alışmaları, toplam 16 Milletvekili ve Komisyon suresince çalışmalara teknik destek vermek ve Komisyonun rapor çalışmalarına katkıda bulunmak amacıyla, geçici olarak çeşitli kurumlardan gevlendirilen 15 Uzmanla srdrlmstr.

İlk olarak, 26 Ocak 2010 tarihinde bakanlıklar, kurum, kuruluşlar, özel sektör, vakıf ve derneklerin temsilcilerinden brifing alınmaya başlanmış olup Komisyon alışma suresince toplam 23 toplantı gerçekleştirilmiştir.

TBMM Araştırma Komisyonu yesi Milletvekilleri ve Uzmanların katılımlarıyla madencilik sorunlarının yerinde incelenmesi amacıyla, önceden hazırlanan bir program dâhilinde toplam 14 ile gidilmiş, çeşitli maden ve petrol sahalarında yerinde inceleme ve araştırmalarda bulunulmuş, ilave olarak, yurt dışında da 8–13 Mayıs 2010 tarihleri arasında Kanada’daki çeşitli maden ocak ve işletmelerinde incelemelerde bulunulmuş; Bölgesel Maden, Petrol ve Tabii Kaynaklar Bakanları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, yerinde inceleme ve araştırma programı dâhilinde bulunan 7 il ziyareti de Anayasa değişiklik çalışmaları nedeniyle ertelenmiş ve daha sonra Komisyonun alışma suresinin bitmesi nedeniyle ziyaretler gerçekleştirilememiştir.

Bu alışmalar çerçevesinde hazırlanan raporda, sosyoekonomik kalkınma politika ve planlarının oluşturulmasında madenciliğe özel bir önem verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Madencilik sektörünün yatırım açısından büyük riskler taşıdığı hepimizce bilinmektedir. Hazırlanan bu raporda; bu riski en aza indirmek için madencilik sektöründe nc ülkeler olan Kanada, Güney Afrika ve Avusturalya’daki uygulamalardan bahsedilmiş; bunun için de, akredite edilmiş bir kurum ve yine akredite edilmiş teknik uzmanlar tarafından rezerv tespitlerinin nasıl yapıldığı anlatılmıştır. Bu şekilde yüzde yüz rezerv güvenliği temin edilerek bu rezervler paket projeler hâlinde satışa sunulabilmektedir. Bu şekilde, madencinin maden bulamama ve yatırımını kaybetme gibi bir riski ortadan kalkacak; böylece yatırımcılar güvenli bir şekilde madencilik sektörüne girebilecek ve madencilik borsasında ekonomik varlıklarını değerlendirebilecektir.

Hazırlanan bu raporda; “evreye saygılı bir madenciliğin, madenciliğe saygılı bir çevreciliğin oluşması” hususuna özel bir önem verilmesi gerektiği de vurgulanmıştır.

Raporda ayrıca, madencilik sektrmzn, sanayi ve enerji sektörünün çeşitli kollarına güvenli ve ekonomik ham madde sağlanması ve bu yapılırken, ülkemizde maden arama faaliyetlerimizin artırılarak mevcut yer altı kaynaklarından azami seviyede katma değer elde edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, lkemizin yalnızca ham madde üretimi ve satışına dayalı bir pazar anlayışından kurtularak dünya pazarlarına katma değeri daha yüksek olan mineral ham madde kaynaklı uç ürünler üretmesi de amaçlanmıştır.

Diğer taraftan; hazırlanan raporda, madencilik sektrmzn küresel standartlara kavuşturularak gelecek planları ile birlikte yatırım yapabilir duruma getirilmesi; sektörel sermaye birikimini sağlayarak oluşturacağı istihdam ile işsizlik, g ve dengesiz kalkınma gibi yapısal sorunların çözümünde de son derece etkili olması hedeflenmiştir.

Madencilik sorunlarına çözüm bulmak amacıyla sektörün yeniden yapılandırılması, sektöre ilişkin mevzuatın uluslararası konjonktüre uyumlu hâle getirilmesi, sektörel politika ve stratejilerin oluşturulması, geleceğe yönelik sektör araştırmalarına rehber oluşturulması ve ışık tutulması amacıyla oluşturulan raporda -önerge metinleri hariç- Türk Dil Kurumu **Yazım Kılavuzu** esas alınmıştır.

Bu vesileyle, raporun hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkürlerimi sunar, maden sektörüne ve ilgililere hayırlı olmasını temenni ederim.

Saygılarımla.

Mehmet Altan KARAPAşAOğLU
Bursa Milletvekili
Komisyon Başkanı

ÖNERGE METİNLERİ

Zonguldak Milletvekili Ali Koçal ve 26 Milletvekilinin, Muğla Milletvekili Metin Ergun ve 29 Milletvekilinin, İstanbul Milletvekili Mehmet Ufuk Uras ve 19 Milletvekilinin, Balıkesir Milletvekili Ahmet Duran Bulut ve 34 Milletvekilinin, Yozgat Milletvekili Mehmet Ekici ve 22 Milletvekilinin, Trabzon Milletvekili Kemalettin Gökteş ve 24 Milletvekilinin, Burdur Milletvekili Ramazan Kerim Özkan ve 28 Milletvekilinin, Denizli Milletvekili Ali Rıza Ertemür ve 38 Milletvekilinin, Muğla Milletvekili Fevzi Topuz ve 28 Milletvekilinin, Balıkesir Milletvekili Ergün Aydoğan ve 20 Milletvekilinin, Mersin Milletvekili Ali Rıza Öztürk ve 37 Milletvekilinin, Mersin Milletvekili Ali Rıza Öztürk ve 24 Milletvekilinin, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve 20 Milletvekilinin, Kütahya Milletvekili Alim Işık ve 23 Milletvekilinin, Zonguldak Milletvekili Polat Türkmen ve 20 Milletvekilinin, Kahramanmaraş Milletvekili Veysi Kaynak ve 20 Milletvekilinin, Eskişehir Milletvekili Fehmi Murat Sönmez ve 23 Milletvekilinin, Siirt Milletvekili Afif Demirkıran ve 21 Milletvekilinin, Manisa Milletvekili Şahin Mengü ve 22 Milletvekilinin, Mersin Milletvekili Mehmet Şandır ve 21 Milletvekilinin, Mardin Milletvekili Ahmet Türk ve 20 Milletvekilinin; Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Anayasa'nın 98'inci İktüzük'ün 104 ve 105 inci Maddeleri Uyarınca Bir Meclis Araştırması Açılmasına İlişkin Önergeleri ve (10/67, 75, 82, 122, 141, 180, 193, 208, 216, 229, 304, 309, 320, 324, 336, 337, 342, 374, 377, 388, 404) **Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu**

ZONGULDAK MİLLETVEKİLİ ALİ KOÇAL VE 26 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ [\(10/67\)](#)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye Taşkömürleri Kurumu Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ülke sanayinin kurulması ve gelişmesine büyük katkı vermiş; bunun sonucu olarak da iki demir-çelik fabrikası bu bölgeye kurulmuştur.

Uzun yıllar tek başına, başta demir-çelik sektörü olmak üzere ülkemiz sanayisinin koklaşabilir kömür ihtiyacını karşılayan havza; günümüzde ise enerji ve demir-çelik sektörü kömür ihtiyacının çok az kısmını karşılayabilmektedir. Son yıllarda tamamen ihmal edilen TTK'nin kendi ayakları üzerinde durabilmesi; üretimin ve verimliliğin artırılarak maliyetlerin düşürülmesine bağlıdır.

Taş kömürü, ülkemizin enerji ve demir-çelik sektörü için stratejik bir öneme sahiptir. İşçi sayısı 1990 yılında 34.349 iken, 2006 yılında 1.120 işçi alınmasına karşın Kasım 2007'de 10.438'e kadar gerilemiştir. Sadece 2006 yılında 1.130 işçi emekli olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Geçmiş yıllardan günümüze üretimin de giderek azaldığı 10 milyon ton/yıl ihtiyaca karşılık 1 milyon 350 bin ton/yıl'a düştüğü bir gerçektir. Kurumda ciddi anlamda işçi açığı vardır. İşçi sayısındaki azalma ciddi üretim düşüklüğüne neden olmuştur.

2004 yılına kadar havzaya özgü yasal düzenlemeler ile; 3213 sayılı Maden Kanunu'na tabi olmadan faaliyette bulunan Kurum, 05.06.2004 gün ve 25483 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 5177 sayılı "Maden Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" hükümleri çerçevesinde "Maden Kanunu" kapsamına alınmıştır. Taş kömürü havzasının Maden Kanunu'na tabi olmasıyla; hukuku kurum uhdesinde kalmak şartıyla "işlettirme" yetkisinin tanınmasıyla, özellikle rödovans uygulamalarında ortaya çıkan yasal problemlerin çözülmesinde kuruma kolaylıklar sağlaması; ayrıca günümüze kadar

havzada devletçe yapılan taş kömürü üretim ve yatırımlarının yanı sıra özel girişimciler tarafından da yatırım yapılabilmesinin önünün açılması öngörülmüştür.

TTK'nin Maden Kanunu Kapsamına alınmasıyla önemli rezerve sahip Bağlık-İnağzı, Amasra-B, Gelik Dik Kanat ve Alacaagzı kömür üretim sahaları ihaleye açılmış ve ihaleleri özel sektöre verilmiştir. Ancak ihaleyi alan firmalar ya teminatını yakmış ya da (ihaleyi iki yıl önce almasına rağmen) henüz tam olarak üretime geçememiş olduğu veya sorunlar yaşandığı gözlenmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın Hilmi GÜLER'in, "Kendi ayağımızın dibindeki kömürü çıkaramıyoruz. Türkiye'nin kendi kaynaklarını harekete geçirmek için yapılan çalışmalarla taş kömürü üretimini 10 milyon tona çıkaracağız. Bunun 5 milyon tonunu TTK, 5 milyon tonunu ise özel sektör üretecek. Hesaplamalarımıza göre 8 bin özel, 2 bini kamuda olmak üzere 10 bin ek istihdam sağlanacak. Özel sektöre açılacak sahaların ihaleleri için şartnameler hazırlandı. Birkaç aylık süre içinde bu ihaleler gerçekleştirilecek" şeklindeki söylemi, Maden Yasası kapsamına giren TTK ve Zonguldak halkını umutlandırmıştı.

Ancak, gelinen noktada Türkiye Taşkömürü Kurumu yönetiminin, firmalara tüm kolaylıkları sağlamasına rağmen, bugüne değin hizmet alımı ile yapılan işlerden beklenen verim alınamamıştır. Bunun yanı sıra rödövens sahalarında yaşanan olumsuzluklar olduğu da Yüksek Denetleme Kurulu raporlarında tespit edilmiştir.

Bu nedenlerle;

TTK'nın 2004 yılında Maden Kanunu kapsamına alınmasıyla başlayan Hizmet alımları, rödövens sahaları ve ihalelerinin, Yüksek Denetleme Kurulu raporları doğrultusunda incelenerek amacına ve yasalara uygun olup olmadığı; TTK'nın üretime dönük personel açığının saptanması ve çözüm önerilerinin belirlenmesi konularında gerekli araştırmaların yapılarak Yüce Meclisimizin ve Halkımızın bilgilendirilmesi amacıyla, Anayasanın 98'inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis araştırması açılmasını arz ederim.

1. Ali KOÇAL (Zonguldak)	2. Ensar ÖĞÜT (Ardahan)	3. Şevket KÖSE- (Adıyaman)
4. Ali İhsan KÖKTÜRK (Zonguldak)	5. Ali Rıza ÖZTÜRK- (Mersin)	6. M. Rıza YALÇINKAYA (Bartın)
7. Hulusi GÜVEL (Adana)	8. Fevzi TOPUZ (Muğla)	9. Akif EKİCİ (Gaziantep)
10. Birgen KELEŞ (İstanbul)	11. Halil ÜNLÜTEPE (Afyonkarahisar)	12. Nesrin BAYTOK (Ankara)
13. R. Kerim ÖZKAN (Burdur)	14. Suat BİNİCİ (Samsun)	15. Ahmet ERSİN (İzmir)
16. Turgut DİBEK (Kırklareli)	17. Ali ARSLAN (Muğla)	18. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)
19. F. Murat SÖNMEZ (Eskişehir)	20. M. Ali ÖZPOLAT (İstanbul)	21. Tekin BİNGÖL (Ankara)
22. Enis TÜTÜNCÜ (Tekirdağ)	23. Canan ARITMAN (İzmir)	24. Gürol ERGİN (Muğla)
25. Gökhan DURGUN (Hatay)	26. M. Şevki KULKULOĞLU (Kayseri)	27. Vahap SEÇER (Mersin)

**MUĞLA MİLLETVEKİLİ METİN ERGUN VE 29 MİLLETVEKİLİNİN
ÖNERGESİ (10/75)**

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemiz mermercilik sektörünün gelişmesi, dünyadaki hak ettiği yere gelebilmesi ve ihracatın artmasıyla Ülke ekonomisine önemli katkı sağlaması bakımından, mermercilik sektöründe yaşanan sorunların çözüm yolları için, Anayasa'nın 98, Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü'nün 104 ve 105. maddeleri gereği Meclis Araştırması açılmasını arz ederim. 06.12.2007

1. Metin ERGUN (Muğla)	2. Mustafa ENÖZ (Manisa)	3. Abdülkadir AKCAN (Afyonkarahisar)
4. Meral AKŞENER (İstanbul)	5. Murat ÖZKAN (Giresun)	6. Ali TORLAK (İstanbul)
7. Osman DURMUŞ (Kırıkkale)	8. Hamza Hamit HOMRİŞ (Bursa)	9. Bekir AKSOY (Ankara)
10. Metin ÇOBANOĞLU (Kırşehir)	11. Rıdvan YALÇIN (Ordu)	12. Mustafa KALAYCI (Konya)
13. Mümin İNAN (Niğde)	14. Emin Haluk AYHAN (Denizli)	15. Mehmet ŞANDIR (Mersin)
16. Ertuğrul KUMCUOĞLU (Aydın)	1. Alim IŞIK (Kütahya)	18. Gündüz Suphi AKTAN (İstanbul)
19. Behiç ÇELİK (Mersin)	20. Ahmet Duran BULUT (Balıkesir)	21. Necati ÖZENSOY (Bursa)
22. Beytullah ASİL (Eskişehir)	23. Hakan COŞKUN (Osmaniye)	24. Hüseyin YILDIZ (Antalya)
25. Hasan ÖZDEMİR (Gaziantep)	26. Recep TANER (Aydın)	27. Yılmaz TANKUT (Adana)
28. S. Turan ÇİRKİN (Hatay)	29. Mehmet GÜNAL (Antalya)	30. Sabahattin ÇAKMAKOĞLU (Kayseri)

GEREKÇE

Gelişmiş ülkelerin bugünkü mevcut ekonomik güçlerine sahip olmalarında doğal kaynaklarını en etkin şekilde kullanmaları büyük rol oynamıştır.

Ülkemizde mermer sektörünün 1985 yılından bu yana 22 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Ülkemizde faaliyet gösteren 1000 ocak, 1500 fabrika ve 7500'ün üzerinde atölyelerde toplam 250 bin kişi çalışmaktadır. Ülke ekonomisine 900 bin doları ihracat olmak üzere, toplam 1 milyar 500 milyon dolarlık bir katma değer sağlamaktadır.

Mermer sektörü % 100'e yakın yerli girdi ile çalışmakta ve çok fazla istihdam sağlamaktadır.

Ülkemiz zengin maden ve mermer yataklarına sahip olmasına karşın uluslararası piyasada istediği yere gelememiş ve yeteri kadar ihracata yönelememiştir. Doğal taş ihracatı, maden ihracatı grubundan miktar olarak % 17, değer olarak % 37' lik bir paya sahiptir. Rezerv bakımından ise Ülkemiz dünyada 5 milyar metreküple birinci sıradadır. Ancak mermer rezervlerinin bugüne kadar % 12 ile % 15'lik bir bölümü işletilmektedir.

Dünya rezervlerinin % 35'lik bölümüne tek başına sahip olan Ülkemiz, 2010 yılında 2.5 Milyar dolar, 2015 yılında yine 5 milyar dolar mermer ve doğal taş ihracatına ulaşılabilir. Rezerv %12 ile %15'lik bir bölümü işlenerek bu hedeflere ulaşıldığına göre ve Ülkemiz ekonomisine turizm ve otomotivden sonra en fazla döviz girdisi sağlayan bu sektöre yeteri kadar destek ve ilgi gösterilmemiştir.

Mermer rezervleri bakımından son derece önemli bir potansiyele sahip olan mermercilik ve doğal taş sektörü uygulanan yanlış politikalar ve yoğun bürokrasi nedeniyle yeteri kadar gelişmemiştir. Bu sektörün gelişmesi için mevcut sorunlarının bir an evvel çözülmesi gerekmektedir.

Öncelikli olarak yatırıma başlamadan önce ÇED Raporunu almak pek çok bürokratik engellerle karşılaşılması firmaları yatırım yapmaktan vazgeçirmekte ve bu yüzden pek çok ocak atıl durumda beklemektedir. Bu ocakları faal duruma getirmek için çaba harcanmalıdır.

Ülkemiz mermerlerine rakip olarak ortaya çıkan Çin'den ithal edilen granit miktarı her geçen gün artmaktadır. Mermerciliğimizin gelişimini engelleyen bu ithalatın kısıtlanması mermer sektörünü rahatlatacağı gibi, Ülke ekonomisi açısından da önemli bir kazanç sağlanmış olacaktır.

Halen uygulanmakta, olan Bölgesel Teşvik mermer sektörünü sıkıntıya sokmaktadır. Bugün 55 ilde teşvik uygulanırken, bu illerin yalnızca 5 tanesinde doğal taş ve mermer üretilmektedir. "Bölgesel Teşvik" yerine "Sektörel Teşvik" uygulanması gerekmektedir. Sektörde motorin ve enerji ciddi girdi maliyetlerini oluşturmaktadır. Dolaylı vergiler toplam maliyetin içerisinde % 63'lük bir paya ulaşmaktadır. Bu oranla diğer ülkelerle rekabet edilmesi mümkün değildir. Enerji ve motorin girdi fiyatlarındaki ÖTV oranlarının düşürülmesi sektörü oldukça rahatlatacaktır.

Avrupa'da özellikle İtalya'da Mermer Fakülteleri bulunmaktadır. Pisa Üniversitesi'nde Mermer Jeologları yetiştiriliyor. Ülkemizde ise yeteri kadar Meslek Okulları dahi bulunmamaktadır.

Sektörü uluslararası pazarda tanıtmak için fuar, sergi, panel, sempozyum gibi etkinlikler arttırılmalı ve bu etkinlikler devlet tarafından desteklenmelidir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

İzmir-Ovacık-Bergama ile başlayan, Balıkesir-Havran, Artvin-Carettepe, Uşak-Eşme-Kışladağ, Tunceli-Ovacık, Erzincan-İliç ve İzmir- Efemçukuru ile devam eden çalışmalar Çanakkale-Balıkesir-Kazdağları'nda yaşanan ekolojik kriz ile altın madenciliğinin ülkemize kazandırdıkları ve kaybettirdiklerinin neler olduğu konusunda bir muhasebe yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. (Ayrıca Maden İşleri Genel Müdürlüğü, Balıkesir, Çanakkale, Gümüşhane ve Kırşehir illerindeki rezerv alanlarını da bu ay ihaleye çıkarmıştır.)

Altın madeni işletmeciliğinde, günümüzde ekonomik bazda tek geçerli yöntem, siyanür liçi yöntemidir. Siyanür liçi yöntemiyle yapılan maden ve kimya işletmesinde, doğada zararsız halde bulunan ağır metallerin aktive olduğu, havaya, suya, toprağa karışarak çevre sağlığı ve canlı yaşamı için büyük risk oluşturduğu bilinmektedir. Bu tür işletmelerde büyük ekolojik yıkımlara yol açan kazalar meydana gelmektedir. Örneğin; Papua Yeni Gine'de 1984 yılında 2100 metrelik dağın tıraşlanması sonucunda yoğun yağmurlar sonucu akan siyanürlü toprağın yüzünden bölge halkı göçmüş; Romanya'da Esmeralda altın madenindeki atık havuzunun yıkılması sonucu 100 bin metreküp siyanürlü atık Tuna Nehri'ne karışmış, Macaristan, Sırbistan, Ukrayna ve Bulgaristan'daki doğal hayatı zarara uğratan felaketler yaşanmıştır. Siyanürlü altın madenciliği bugün ABD'nin Montana Eyaleti'nde yasaklanmış, Colorado Eyaleti'nde yasaklanması için yasal işlemler başlatılmıştır.

Bu arada 26.5.2004 tarihli 5177 sayılı “Maden Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” ile birlikte onbir yasada önemli değişiklikler yapılmıştır. Değişiklikle; orman alanları, milli parklar, özel koruma bölgeleri, ağaçlandırma alanları, tabiat alanları, özel koruma bölgeleri, doğal ve kültürel sit alanları, tarım alanları, meralar, sulak alanlar, kıyılar, karasuları, kentlerin imar alanları, turizm bölgeleri, su havzaları madencilik faaliyetine açılmıştır.

Faaliyetlerin ÇED ve gayri sıhhi müessese izin süreçlerinin Bakanlar Kurulu'nun çıkartacağı yönetmelikle düzenlenmesi öngörülmüştür. Maden arama faaliyetleri ÇED kapsamı dışına çıkarılmış, arama ruhsatları ile toplam rezervin % 10'unun işletilmesine ve satışına izin verilebilmesinin önü açılmıştır.

Altın madencilerinden, “ruhsat sahibi tarafından beyan edilen” ocak başı satış fiyatı tutarının yalnızca %2'sinin devlet hakkı olarak alınacağı düzenlenmiştir. Yasa değişikliğine dayanılarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkartılan Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği ile doğal ve kültürel varlıkların yasal güvenceleri ortadan kaldırılmıştır.

Bunun dışında Katma Değer Vergisi Yasası'nda yapılan değişiklikle “Altın, gümüş ve platin ile ilgili arama, işletme, zenginleştirme ve rafinaj faaliyetlerine ilişkin olmak üzere, bu faaliyetleri yürütenlere yapılan teslim ve hizmetler KDV'den muaf tutulmuştur.

Bu durumda adı geçen bölgelerde altın madenciliğinin yapılması durumunda iddia edildiği üzere oluşacak ekonomik büyüme ile yaşanacak ekolojik, sosyolojik ve hukuksal yıkım sonucunda oluşacak zararın karşılaştırılması araştırılmalıdır.

1-Ülkemizde yapılmakta olan altın madenciliğinin milli gelire katkısı,

2-Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından altın aramasına izin verilen şirketlerin çıkarttıkları altın miktarları ve bu miktarın Hazine'ye kalan kısmının araştırılması,

3-Altın madenciliğinin aranması, sondajı ve üretimi işlemleri esnasında toplam ne kadar kişiye istihdam sağlandığının tespit edilmesi,

4-Altın madenciliğinin aranması, sondajı ve üretimi sonucunda zarar görecektir sektörlerin ve bunun neden olacağı insan göçü gibi sonuçların oluşturacağı toplumsal maliyetin hesaplanması,

5-Siyanürle altın aramanın yaratacağı ekolojik tahribatın tespit edilmesi,

6-Altın madenciliğinin zarar vereceği sektörlerden oluşacak işsizlik oranı ve yaratacağı ekonomik küçülmenin sorunlarının araştırılması amacı ile,

Anayasamızın 98, İçtüzüğümüzün 104 ve 105. maddeleri gereğince Araştırma Komisyonu kurularak araştırılmasını saygılarımızla arz ederiz. 23/11/2007

1.Mehmet Ufuk URAS (İstanbul)	2.Mümin İNAN (Niğde)	3.Şerafettin HALİS (Tunceli)
4.Selçuk AYHAN (İzmir)	5.Ensar ÖĞÜT (Ardahan)	6.Hüseyin PAZARCI (Balıkesir)
7.Oğuz OYAN (İzmir)	8.Muharrem İNCE (Yalova)	9.Necda ARAT (İstanbul)
10.Mustafa VURAL (Adana)	11.Recai BİRGÜN (İzmir)	12.Hasan MACİT (İstanbul)
13.Hüseyin MERT (İstanbul)	14.Ayşe Jale AĞIRBAŞ (İstanbul)	15.Süleyman YAĞIZ (İstanbul)
16.Harun ÖZTÜRK (İzmir)	17.Hasan ERÇELEBİ (Denizli)	18.Emrehan HALICI (Ankara)
19. Kamer GENÇ (Tunceli)	20.Tacidar SEYHAN (Adana)	

BALIKESİR MİLLETVEKİLİ AHMET DURAN BULUT VE 34
MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/122)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Bor mineralleri ve rafine bor üretimi alanındaki sorunlar ve çözüm yollarını belirlemek amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve İç Tüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince ekte yer alan gerekçe doğrultusunda Meclis Araştırması açılmasını saygılarımızla arz ederiz.

1. Ahmet Duran BULUT (Balıkesir)	2. Oktay VURAL (İzmir)	3. Alim IŞIK (Kütahya)
4. Akif AKKUŞ (Mersin)	5. Cumali DURMUŞ (Kocaeli)	6. Mümin İNAN (Niğde)
7. Kamil Erdal SİPAHİ (İzmir)	8. Gürcan DAĞDAŞ (Kars)	9. Bekir AKSOY (Ankara)
10. Beytullah ASİL (Eskişehir)	11. Kürşat ATILGAN (Adana)	12. Mehmet SERDAROĞLU (Kastamonu)
13. Abdülkadir AKCAN (Afyonkarahisar)	14. Yılmaz TANKUT (Adana)	15. Mehmet Akif PAKSOY (Kahramanmaraş)
16. Mithat MELEN (İstanbul)	17. Cemalettin USLU (Edirne)	18. Mehmet GÜNAL (Antalya)
19. Hüseyin YILDIZ (Antalya)	20. Mustafa ENÖZ (Manisa)	21. Hasan ÖZDEMİR (Gaziantep)
22. İsmet BÜYÜKATAMAN (Bursa)	23. Necati ÖZENSOY (Bursa)	24. Ahmet BUKAN (Çankırı)
25. A.Kenan TANRIKULU (İzmir)	26. Ertuğrul KUMCUOĞLU (Aydın)	27. G. Suphi AKTAN (İstanbul)
28. Rıdvan YALÇIN (Ordu)	29. Ahmet ORHAN (Manisa)	30. Recep TANER (Aydın)
31. Hakan COŞKUN (Osmaniye)	32. Erkan AKÇAY (Manisa)	33. E. Haluk AYHAN (Denizli)
34. S. Latif YUNUSOĞLU (Trabzon)	35. Hasan ÇALIŞ (Karaman)	

GEREKÇE

Türkiye bor ve bor kaynakları açısından dünyanın en büyük ülkesi konumundadır.

Bor mineralleri; bünyelerindeki değişik oranlarda bor oksit (B_2O_3) içeren mineraller olup; ülkemizde yaygın olarak bulunan bor mineralleri; tinkal, kolemanit ve üleksit'dir. Dünya toplam bor rezervi sıralamasında Türkiye %72'lik pay ile ilk sıradadır. Dünya kolemanit rezervinin ise tamamına yakını ülkemizde bulunmaktadır.

Türkiye'nin dünya bor piyasasında aldığı pay ise son derece düşüktür. Ülkemizin dünya bor piyasasındaki payının artırılması rafine ürünlerin geliştirilmesiyle mümkündür.

Bor rezervi oluşumları; bor mineralleri, bunlardan elde edilen zenginleştirilmiş bor cevherleri boratlar, rafine ürünler, bor bileşikleri ve bor ürünleri olarak adlandırılmaktadır.

Endüstriyel üretimde ham bor ve rafine bor ürünleri, bünyesinde taşıdığı üstün özellikleri içerisine katıldığı üretim ve ürüne aktaran bu anlamda ikame edilmeyen bir kullanım alanına sahiptir.

Bor; otomobil camları, laboratuvar camı, uçak camları, ileri teknoloji camları, borcamlar, pyrex, optik camlar, Borosilikat camlar (kamera ve mercek camı) imalinde kullanılmaktadır. Kayak, kayak ayakkabısı, tenis racketleri, balık oltası, misina, golf sopaları, ok, yay, çeşitli darbelere karşı koruyucularda, gerek telefon ve gerekse bilgisayar ağlarında geniş bir kullanım alanı bulan Fiber optik kablolar, LCD ekranların ve Mikroçip üretiminde, uzun ömürlü yüksek güçlü lityum-ion bataryalarda, %70 enerji tasarrufu sağlaması nedeniyle, bilgisayar disk sürücüler, otomobillerde direk akım-motorları ve elektrikli ev eşyaları ile portatif güç aletlerinde, uzay araçları, uydular, uçaklar, helikopter, planör, zeplin ve balon imalatında, askeri alanda yüksek performanslı teçhizatlar, zırhlı araçlarda ve silahlarda katkı maddesi olarak kullanılmaktadır.

Kanser tedavisinde, özellikle beyin kanserlerinin tedavisinde, osteoporoz ve menopoz tedavilerinde, alerjik hastalıklarda, psikiyatride, kemik gelişiminde ve artiritte, menopoz tedavilerinde bor kullanılabilir. Bor kullanılabilmektedir.

Manyetik Rezonans Görüntüleme Cihazlarında, yapıştırıcı, donmayı önleyici-geciktirici, antifiriz, fren sıvıları, nişasta (kola), soğutucu kimyasallar, yangın söndürücü granüle ve sıvı kimyasallar, yanmayı geciktiriciler, korozyon önleyiciler, mürekkep, boya, böcek öldürücü aerosoller, bitki öldürücüler, biyolojik gelişim ve kontrol kimyasalları, orman ürünleri koruyucuları, boya koruma mamulleri, pasta ve cilalar, kibrit, kireçlenme önleyicileri, sentetik yüksek performanslı motor yağları (motor silk), patlayıcı, yüzme havuzu temizleyici kimyasallar, ağartıcılar, kolonya, parfüm, krem, şampuan, makyaj malzemesi, diş macunu imalinde, dezenfektan sıvılar, sabun, deterjanlar (çamaşır ve bulaşık) üretiminde bor ve çeşitli rafine bor ürünleri kullanılır.

Tarım sektöründe gübre üretiminde kullanılır. Seramik ve emaye sanayinde de oldukça geniş kullanıma sahiptir. Atom reaktörlerinde borlu çelikler, bor karbürler ve titanbor alaşımları, atom reaktörlerinin kontrol sistemleri ile soğutma havuzlarında ve reaktörün alarm ile kapatılmasında bor kullanılır. Nükleer atıklar Bor madeninden (kolemanit) üretilen cam ambalajlar içine alınıp cam kütükler haline getirilerek depolanır. Enerji konusunda yapılan araştırmalar bor ve rafine bor ürünlerinden enerji alanında geniş bir kullanım alanı yaratacak aşamadır.

Bor bileşikleri, elektrolit kaplama sanayiinde, elektrolit elde edilmesinde sarf edilmektedir. Borik asit nikel kaplamada, fluoboratlar ve fluoborik asitler ise; kalay kurşun, bakır, nikel gibi demir dışı metaller için elektrolit olarak kullanılmaktadır.

Tekstil sanayinde, nişastalı yapıştırıcıların viskozitlerinin ayarlanmasında, kazeinli yapıştırıcıların çözücülerinde, proteinlerin ayrıştırılmasında yardımcı madde, boru ve tel

çekmede akıcılığı sağlayıcı madde, dericilikte kireç çöktürücü madde olarak boraks kullanılır. Atık sulardaki cıva, kurşun, gümüş gibi ağır metallerin sulardan temizlenmesi amacıyla da kullanılmaktadır.

Tekne, yat, bot ve muhtelif deniz ulaşım araçlarının imalinde ve inşasında, aşındırıcı, zımpara, parlatma ürünlerinde, çeşitli metal alaşımlarında, lehimde, plastik sektöründe, kâğıt ve mukavva üretiminde, mücevhercilikte, kurşun arıtımında, akaryakıtta oktan yükseltici olarak, rafinasyon işlemlerinde, mumyalama işlemlerinde, gıda sanayiinde... yaklaşık 250 üretim sektörü içinde binlerce üründe bor ve rafine bor ürünleri kullanılmaktadır. Teknolojik gelişmeler her geçen gün yeni kullanım alanları yaratmakta, aynı zamanda mevcut kullanım alanlarında tüketim hacmi giderek artmaktadır.

Dünya bor piyasası oligopol piyasadır. Bu anlamda bor piyasasında ticari önem arz eden bor türleri, içinde Eti Holding'in de bulunduğu birkaç firma toplam üretim ve satışı ellerinde tutmaktadır. Türk borlarının eksikliği, Avrupa'da ve dünyada bor piyasalarında istikrarsızlık yaratacak bir güce ve öneme sahiptir. Bu nedenle Avrupalı öğütücü ve nihai kullanıcılar ile dünya bor piyasasını belirleyen çok uluslu şirketler tarih boyunca bu varlık üzerinde etkili olabilme düşüncesinde olmuşlardır.

Eti Holding'i bünyesine katarak çok uluslu bir şirketin bor piyasasındaki hâkimiyetini tam anlamıyla pekiştirecek tekelleşme arzusunun, son dönemde ülkemizde estirilen özelleştirme adı altında yabancılaştırma rüzgarına dâhil edilmemesi, ülkemizin bor ham maddesinde liderliğinin rafine bor üretimi alanına da taşınması için neler gerektiğinin tespiti amacıyla, Anayasa'nın 98'inci ve İç Tüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince ekte yer alan gerekçe doğrultusunda Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

YOZGAT MİLLETVEKİLİ MEHMET EKİCİ VE 22 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/141)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

1970’li yıllarda MTA tarafından bulunan, yeni sondaj çalışmaları ile rezerv miktarının 45 milyon tonun üzerinde olduğu tahmin edilen, tonda 1.14 % Nikel (Ni) ve 0.05 % Kobalt (Co) içeren, ekonomik ömrü ise 16 yıl olarak öngörülen Manisa-Turgutlu-Çaldağ nikel yatağının, Mart- 2002’de işletme haklarını ele geçiren European Nickel Şirketinin; Türkiye’de Bosphorus Nickel Madencilik ve Sardes Nickel adları altındaki şirketlerle faaliyette bulunduğu, bu arada 40.000 ton sülfürik asit yatırımını da bir Çinli firmaya yaptırmak üzere anlaştığı ve bu şekilde sülfürik asitle liç metodu uygulanarak nikel ve kobalt üretimine müsaade edildiği kamuoyunca bilinmektedir.

Buna göre;

- Şirketin 15 yıllık üretim süresince Dünya Metal Borsasındaki nikel fiyat artışı da göz önüne alındığında yaklaşık 47,7 milyon ton kaynaktan 460.000 ton saf nikel ve 25.200 ton saf kobalt elde edip buna karşılık 25 milyar dolarlık geliri yurt dışına transfer edeceği, bu paranın ancak 1,2 milyar dolarlık kısmının Türkiye’de kalacağı ve güncel mali hesabın ne olduğunun bilinmediği;

- İzabeyi dahi ülkemizde yaptırmayan şirketin konsantreyi yurt dışına götürüp orada izabe ettireceği ve geriye tamamen atığını bırakacağı, bu durumun istihdama hiçbir katkısı olmayacağı, firmaya izabe tesisi kurma zorunluluğu getirilmediği, en önemlisi de 1935 yılından bu yana ülkemizde bakır, krom, alüminyum ve gümüş vs. izabe eden, asit üretimi konusunda da uzman kuruluş Eti Maden vasıtasıyla bu üretimin yapılabilirliğinin araştırılmadan işletme hakkının ulus ötesi şirkete devredildiği;

-Nikel kobalt üretiminde asit liç metodunun rüzgârla çevreye asit yağmuru oluşturarak çevre kirlenmesine yol açabileceği, bunun yerine firmanın biraz daha pahalı olan konvansiyonel üretim metodunu tercihe neden zorlanmadığı? Bu firmanın Avrupa’dan kovulduktan sonra deneme üretimini Türkiye’de yapmaya karar verdiğinin bilinip bilinmediği? Bu yöntemin zengin tarım alanlarına verebileceği zararın boyutlarının hesaplanıp hesaplanmadığı?

-Asit üretimini gerçekleştirecek firmanın üretim sırasında kaç kw elektrik üreteceği, bundan ne kadar kâr hedeflendiğinin bilinip bilinmediği?

-Kükürtten asit üretimi gibi tehlikeli bir üretimin, tartışılan Çin teknolojisine emanet edilmesine müsaade edilmesi ile olası bir felakette bölge insanının yaşamına etkilerinin hesaplanıp hesaplanmadığı, bu gayrı sıhhi müesseseye nasıl ruhsat verildiği ile ülkemizde istihdam sorunu varken ve bu tesisin bölge insanına istihdam sağlayacağı gerekçesi ileri sürülmekte iken, Çinli firmanın talep ettiği 390 Çinli teknik uzmana neden çalışma müsaadesi verildiği cevapları kamuoyunca meçhul konulardır.

Yukarıda ifade edilen konuların açığa kavuşturulması, bölge halkı, sektörle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili kuruluşlar ve daha önemlisi ekonomik geleceğimiz açısından çok büyük önem taşımaktadır.

Açıklanan nedenlerle, Manisa-Turgutlu- Çaldağ nikel yatağının işletme haklarını ele geçiren European Nickel Şirketinin, 460.000 ton saf nikel ve 25.200 ton saf kobalt üretimi sonucu, ülkemize sağlayacağı katma değer ve istihdama katkısının ne olacağı; buna karşılık asit üretimi ile bölgede nasıl bir çevre felaketine yol açacağı, ayrıca metal madenciliğindeki özelleştirme uygulamaları sonucu gelinecek nokta ile alınacak önlemlerin belirlenmesi ve bir an önce uygulamaya konulması ile karşılaşılabilecek sorunların çözülmesi konusunda

Anayasamızın 98, İç Tüzüğümüzün 104 ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz. 29.02.2008

1. Mehmet EKİCİ (Yozgat)	2. Mustafa ENÖZ (Manisa)	3. Ahmet ORHAN (Manisa)
4. Hasan ÖZDEMİR (Gaziantep)	5. Erkan AKÇAY (Manisa)	6. Emin Haluk AYHAN (Denizli)
7. Ahmet BUKAN (Çankırı)	8. Mehmet SERDAROĞLU (Kastamonu)	9. Yılmaz TANKUT (Adana)
10. Recep TANER (Aydın)	11. Ertuğrul KUMCUOĞLU (Aydın)	12. Murat ÖZKAN (Giresun)
13. İsmet BÜYÜKATAMAN (Bursa)	14. Mehmet GÜNAL (Antalya)	15. Ali UZUNIRMAK (Aydın)
16. Yıldırım Tuğrul TÜRKEŞ (Ankara)	17. Mehmet Akif PAKSOY (Kahramanmaraş)	18. Alim IŞIK (Kütahya)
19. Recai YILDIRIM (Adana)	20. Kemalettin NALCI (Tekirdağ)	21. Cemaleddin USLU (Edirne)
22. Abdülkadir AKCAN (Afyonkarahisar)	23. Reşat DOĞRU (Tokat)	

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye Cumhuriyeti petrol kaynaklarının milli menfaatlere uygun olarak, hızlı, sürekli ve etkili bir biçimde aranması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi ülkemizin bulunduğu konjonktürel yapısı gereği çok elzemdir.

Sınır komşularımız olan Irak, Suriye ve İran’da büyük ölçeklerde petrol rezervlerinin bulunmasından hareketle geliştirilen “Türkiye’nin altında bir petrol serveti yatıyor.” Söylemi sıkça gündeme gelmektedir.

Yazılı basında sıkça görebildiğimiz yabancı petrol arama şirketlerinin uydular vasıtası ile uzaydan son teknolojileri kullanarak arama yapıldığını ve Türkiye’nin özellikle güneydoğusu ve her tarafında çok büyük petrol yataklarının var olduğu, “Türkiye’de petrol olduğunu Türk’ten başka herkes biliyor.” Tabiri kullanılması kamuoyunda, ülkemizde yeterince araştırma yapılmadığına dair sıkıntı yaratmaktadır.

Ülkemizde halen petrol üretiminin alındığı bölgelerde, daha önce arama çalışması yapılmış ve henüz arama çalışması hiç yapılmamış sahalarda yeni arama teknolojileri uygulanarak (örneğin 3-Boyutlu sismik gibi) yeniden aranması planları, arama çalışmalarında ne kadar derine inildiği ve daha önceden açılıp, ekonomik açıdan verimli olmaması sebep gösterilerek kapatılan kuyuların, son dönemde artan petrol fiyatları ile verimsiz küçük kuyuların bile cazip hale gelmesinden dolayı, bu kuyularda tespit edildiği söylenen ağır petrol (işlenmesi zor) rezervlerin yeniden açılıp işletilmesi ve ayrıca mevcut petrol sahalarındaki üretilebilecek petrol rezervlerimizde uyguladığımız üretimi artırma yöntemleri ile (mesela; CO2 enjeksiyonu uygulaması) var olan kaynaklarımızdan en verimli şekilde faydalanmanın ülke çıkarları için önem arz ettiğinden dolayı; Türkiye’de petrol kaynaklarının tespiti ve tamamen ülke çıkarları için en verimli şekilde kullanılması, bu konu çerçevesinde dünya ölçeklerine göre yeterli araştırma yapıp yapılmadığı ve konuyla ilgili gerekli önlemlerin alınması amacı ile Anayasa’nın 98. ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü’nün 104. ve 105. Maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederim.

1. Kemalettin GÖKTAŞ (Trabzon)	2. Ahmet Gökhan SARIÇAM (Kırklareli)	3. Abdullah Veli SEYDA (Şırnak)
4. Ağâh KAFKAS (Çorum)	5. Mehmet Salih ERDOĞAN (Denizli)	6. Cumhur ÖNAL (Karabük)
7. Ali KOYUNCU (Bursa)	8. Müjdat KUŞKU (Çanakkale)	9. Abdurrahman KURT (Diyarbakır)
10. A.DODURGALI (Sinop)	11. Sebahattin KARAKELLE (Erzincan)	12. Sami GÜÇLÜ (Konya)
13. Muharrem CANDAN (Konya)	14. Özkan ÖKSÜZ (Konya)	15. Hüsnü TUNA (Konya)
16. Abdullah ÇETİNKAYA (Konya)	17. Zeynep DAĞI (Ankara)	18. Burhan KAYATÜRK (Ankara)
19. Faruk SEPTİOĞLU (Elâzığ)	20. Safiye SEYMENOĞLU (Trabzon)	21. İlknur İNCEÖZ (Aksaray)
22. Özlem MÜFTÜOĞLU (Gaziantep)	23. Aşkın ASAN (Ankara)	24. Birnur ŞAHİNOĞLU (Samsun)
25. Lütfi ÇIRAKOĞLU (Rize)		

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Bilindiği üzere ülkemizde 290'ı aşan çeşitliliği, 1.5 milyar tonu aşan rezervleri ile ülkemiz mermerciliği dünya mermercilik sektörü içerisinde dünya mermercilik sektörü içerisinde önemli bir yer almaktadır. Ülkemiz, Dünya mermer rezervinin % 40'ına sahip olmasına karşılık bu potansiyelin ancak % 1'i kullanılmaktadır.

Burdur ilimizde, Türkiye ölçeğinde mermercilik alanında yadsınmaz bir konumda olup her geçen gün büyük bir gelişme göstermektedir. Burdur ilimiz özellikle çıkartmış olduğu ve hiç bir ülkede bulunmayan Burdur Beji olarak bilinen özel bir tür ile bütün dünyada tanınmaktadır.

Burdur'da toplam mermer rezervimiz, 2.000.000 metreküp (kaynak DPT 8. beş yıllık kalkınma planı özel ihtisas kalkınma komisyonu raporu 2001) traverten rezervimiz ise 75.000.000 metreküptür. İlimizde bulunan ve 4.000 kişinin istihdam edildiği 60 ocak ve 90 mermer fabrikasının ihraç ettiği yıllık mermer ve traverten miktarı 250.000 metreküp olup yaklaşık 90.000.000 \$ tutarında bir ihracat sağlanmaktadır.

Dolayısıyla Burdur'a en fazla katma değer sağlayan sektörler arasında mermercilik gelmektedir. Ancak ilimizin 5084 sayılı Kanun kapsamında teşvik alan iller arasında yer almamasından dolayı aynı mermeri teşvik alan illere kıyasla 3 kat fazla bir maliyetle üretebilmektedirler. Yani 1 metrekare travertenin işlenebilmesi için 10-15 \$, 1 metrekare bej mermerin işlenebilmesi için 15-20 \$ maliyet gerekmektedir.

Yine ilimizin teşvik kapsamında olmamasından dolayı % 10-12 daha fazla bir vergi ödenmektedir. Ayrıca enerji yoğun bir sektör olan mermercilik sektörüne aynı nedenlerle ucuz elektrik ve akaryakıt sağlanmaması nedeniyle üretim maliyeti artmaktadır. İşletmeler gerekli destek ve teşviklerden yararlanamamakta ve finansman sıkıntısı çekmektedirler. Bu nedenlerle girişimciler bu olumsuzluklardan dolayı Burdur'da yatırım yapmaktan kaçınmaktadırlar.

Mermercilik sektöründeki en büyük sıkıntılardan biriside mevzuatta yaşanan sorunlardır. Sektörde faaliyet göstermek isteyen bir firmanın 7 Bakanlık ve 22 Genel Müdürlükten izin alması gerekmektedir. Yine mermercilik işletmelerinin önemli boyutlarda alt yapı sorunları (yol, su, elektrik) bulunmaktadır.

Nakliye ise mermercilik sektörünün önünde büyük bir sorun teşkil etmektedir. Karayollarındaki tonaj problemi, demiryollarındaki alt yapı yetersizliği, limanlardaki kapasite yetersizliği sektörün gelişimini sekteye uğratmaktadır. Bu konuda Burdur ilimiz de üretilen mermerin nakliyesinde de önemli sıkıntılar yaşanmaktadır. Şöyle ki Burdur ili Antalya limanına çok yakın olmasına karşılık Antalya limanı ilimiz mermercilerine kullandırılmamaktadır. Oysa Antalya limanının kullanılma olasılığı sağlanırsa maliyetlerde en az % 2-3 lük bir düşüş sağlanabilir.

Mermercilik sektörünün ileri teknolojilerle rekabet edebilmesi için düşük faizli kredilere ihtiyaç vardır. Alınan ekonomik tedbirler nedeniyle kapatılan madencilik fonunun yerini alabilecek ve özellikle bu sektörü destekleyen bir finans kuruluşu veya yöresel ürün borsalarına gerek duyulmaktadır. Uzun vadeli kredi sözleşmelerinde ruhsatlar teminat olarak kabul görmemektedir. Ancak mermercilerin en büyük teminatı ellerindeki maden arama sahalarıdır. Bu sahaların kredilendirmede teminat olarak kabul edilmesi mermercilik sektörünün finans temininde kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca mermercilik sektöründe ÖTV kaldırılmalıdır.

Üretimde Dünyada yedinci, ihracatta sekizinci sırada bulunan mermercilik sektörümüzün sorunlarının ve çözüm yollarının belirlenmesi ve eksikliklerinin giderilmesi, geliştirilmesi, ulusal ve yöresel düzeyde koordinasyonun sağlanması, destekleme yollarının araştırılması, idari ve kurumsal yasal düzenlemelerin yapılması, teknik bilgi ve alt yapı eksikliklerinin giderilmesi amacıyla Anayasanın 98. TBMM İçtüzüğü'nün 104. ve 105. maddeleri gereğince bir Meclis araştırılması açılmasını arz ve teklif ederiz.

1. Ramazan Kerim ÖZKAN (Burdur)	2. İsa GÖK (Mersin)	3. Osman KAPTAN (Antalya)
4. Selçuk AYHAN (İzmir)	5. Ahmet ERSİN (İzmir)	6. Mehmet Ali ÖZPOLAT (İstanbul)
7. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)	8. Enis TÜTÜNCÜ (Tekirdağ)	9. Tekin BİNGÖL (Ankara)
10. Nesrin BAYTOK (Ankara)	11. Gürol ERGİN (Muğla)	12. Abdulaziz YAZAR (Hatay)
13. Sacid YILDIZ (İstanbul)	14. Bülent BARATALI (İzmir)	15. Vahap SEÇER (Mersin)
16. Hüsnü ÇÖLLÜ (Antalya)	17. Fevzi TOPUZ (Muğla)	18. Mehmet Ali SUSAM (İzmir)
19. Ensar ÖĞÜT (Ardahan)	20. Ergün AYDOĞAN (Balıkesir)	21. M. Akif HAMZAÇEBİ (Trabzon)
22. Ali Rıza ERTEMÜR (Denizli)	23. Fatma Nur SERTER (İstanbul)	24. Algan HACALOĞLU (İstanbul)
25. Ali İhsan KÖKTÜRK (Zonguldak)	26. Atilla KART (Konya)	27. Ali KOÇAL (Zonguldak)
28. Tacidar SEYHAN (Adana)	29. Nevin Gaye ERBATUR (Adana)	

DENİZLİ MİLLETVEKİLİ ALİ RIZA ERTEMÜR VE 38 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/208)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Mermer rezervi bakımından Dünyada önemli bir yere sahip olan Türkiye, yüzlerce renk ve doku kalitesine sahip mermer çeşidiyle uluslararası pazarlarda şansı çok yüksek bir ülkedir. Ancak Türkiye ekonomisine ciddi katkı sağlayan, 100 bin kişilik istihdam yaratan, ihracatta önemli bir gelir kaynağı olan ve yarattığı katma değerle önemli bir yere sahip olan mermercilik sektörü, özellikle son yıllarda ciddi sorunlar yaşamaktadır.

Mermercilik sektörünün yaşamakta olduğu sorunların saptanması ve çözüm yollarının bulunması amacıyla, Anayasa'nın 98'inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca Meclis araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Saygılarımızla.

1. Ali Rıza ERTEMÜR (Denizli)	2. Selçuk AYHAN (İzmir)	3. Ali Rıza ÖZTÜRK (Mersin)
4. Tacidar SEYHAN (Adana)	5. Muharrem İNCE (Yalova)	6. Nesrin BAYTOK (Ankara)
7. Orhan Ziya DİREN (Tokat)	8. Ali OKSAL (Mersin)	9. Tayfur SÜNER (Antalya)
10. Sacid YILDIZ (İstanbul)	11. Abdurrezzak ERTEN (İzmir)	12. Abdülaziz YAZAR (Hatay)
13. Durdu ÖZBOLAT (Kahramanmaraş)	14. Halil ÜNLÜTEPE (Afyonkarahisar)	15. Abdullah ÖZER (Bursa)
16. Akif EKİCİ (Gaziantep)	17. Hüsnü ÇÖLLÜ (Antalya)	18. Hüseyin Ünsal (Amasya)
19. Bülent BARATALI (İzmir)	20. Mehmet Ali ÖZPOLAT (İstanbul)	21. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)
22. Mehmet Ali SUSAM (İzmir)	23. Ahmet ERSİN (İzmir)	24. Erol TINASTEPE (Erzincan)
25. Atila EMEK (Antalya)	26. Necla ARAT (İstanbul)	27. Canan ARITMAN (İzmir)
28. Ensar ÖĞÜT (Ardahan)	29. Fatma Nur SERTER (İstanbul)	30. Engin ALTAY (Sinop)
31. Tekin BİNGÖL (Ankara)	32. Esfender KORKMAZ (İstanbul)	33. Zekeriya AKINCI (Ankara)
34. Gökhan DURGUN (Hatay)	35. İsa GÖK (Mersin)	36. Bayram Ali MERAL (İstanbul)
37. Fehmi Murat SÖNMEZ (Eskişehir)	38. Gürol ERGİN (Muğla)	39. Atilla KART (Konya)

GEREKÇE

Mermer rezervi bakımından dünyada önemli bir yere sahip olan Türkiye, yüzlerce renk ve doku kalitesine sahip mermer çeşidiyle, uluslararası piyasalarda pazar şansı yüksek olan ülkelerin başında gelmektedir. Dünyadaki mermer rezervlerinin yüzde 40'ının ülkemizde bulunduğu tahmin edilmektedir.

Dünya mermer piyasası yıllık 15 milyar dolarlık bir pazar oluşturmaktadır. Ancak bir mermer cenneti ülkemiz bu büyük pastadan potansiyeli ölçüsünde pay alamamaktadır.

Halen mermercilik sektöründe, 1500'ün üzerinde firmada ve 1000'in üzerinde ocakta mermer üretimi yapılmaktadır. Bu işletme ve ocaklarda doğrudan 100 bin kişi istihdam edilmektedir.

Son tespitlere göre ülkemizde bilinen jeolojik mermer rezervi 8 milyar metreküptür. Bu da 20 milyar ton üzerinde mermere tekabül etmektedir. Mermerin tonunun 100 dolar olduğu varsayıldığında, bu rezervler 2 trilyon doların üzerinde büyük bir kaynağı oluşturmaktadır. Bu denli zengin rezervlere sahip ülkemizde, modern teknoloji kullanıldığında, doğru ve yerinde teşvik politikaları uygulandığında, girdi fiyatları ve vergilerle ilgili yeni düzenlemeler yapıldığında, dünya piyasalarında hak ettiğimiz yere ulaşmamız hayal olmayacaktır.

Ülkemizin mermer ihracatı ancak 1980 yılından itibaren önem kazanmış, 1980 öncesi yıllarda 2 milyon ABD Doları seviyesinde seyreden toplam mermer ihracatı günümüzde 1 milyar 250 milyon dolara kadar yükselmiştir. Buna karşı Türkiye mermer üretiminde Dünyada yedinci sırada, ihracatta ise sekizinci sırada yer almaktadır. Günümüzde ise hızla gelişmekte olan bu sektörümüz ciddi sorunlar yaşamaktadır.

Döviz kurunun düşüklüğü nedeniyle tüm işletmeler şu anda zarar etmektedir.

Maliyeti etkileyen unsurların başında enerji ve akaryakıt fiyatlarındaki yüksek artışlar gelmektedir. Bununla birlikte işveren üzerindeki ek yükler tüm işletmeleri olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle girdi fiyatlarındaki artışın yanında, döviz fiyatlarındaki gerileme sadece bu sektörü değil yerli girdi ile imalat yapan gerçek ihracatçıları mağdur ederek, pek çok firmanın kapısına kilit vurmasına neden olmaktadır.

Mermer üzerinden alınan vergiler, uluslararası arenada rekabet ettiğimiz diğer ülkelerle kıyaslanmayacak ölçüde yüksektir. Bu duruma bir de girdi fiyatlarındaki artış ekleneince, mermer sektörümüz dünya piyasaları ile rekabet gücünü baştan kaybetmektedir.

Sektörü etkileyen bir diğer sorunsu yanlış ve yetersiz teşvik uygulamalarıdır. Teşvikler bölgeye değil sektöre göre verilmelidir. Çünkü mermer ocağı bulunduğu yerden başka bir yere taşınmaz. Bürokratik engeller, kamu otoriteleri arasındaki koordinasyonsuzluk ve yerel yönetimlerden kaynaklanan sıkıntılar ise pratikte karşılaşılan önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Bu gün mermer sektöründe meslek içi eğitime özel önem verilmeli aynı zamanda üniversitelerin Mimarlık ve Mühendislik Fakültelerinde mermercilik dersi verilmelidir.

Bu sektörümüz Türkiye ekonomisinde doğrudan 100 bin kişiyi istihdam etmekte olup, yan sektörleriyle birlikte 2,5 milyon kişinin geçimini sağlamaktadır. Aynı zamanda ihracatının tamamı, yarattığı katma değeri net döviz girdisi olarak ülkemize giren mermer, ekonomimizin önemli ürünlerinden biri olma özelliğini de korumaktadır. Son yıllarda mermerciliğimizin yaşamakta olduğu ve her geçen gün derinleşen sorunların saptanması ve bu sorunların çözümüne dönük somut adımların atılarak, gerekli önlemlerin alınması hem ekonomimiz hem de istihdam açısından büyük önem arz etmektedir.

MUĞLA MİLLETVEKİLİ FEVZİ TOPUZ VE 28 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ [\(10/216\)](#)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Taş ocaklarının kurulma izni Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (ÇED)'ne göre verilirken, bu izinler, 5 Haziran 2004 günü yürürlüğe giren 5177 sayılı Maden Yasası kapsamına alınmıştır.

Böylece, orman ve ağaçlandırma alanları, özel çevre koruma bölgeleri, milli parklar, sit alanları, tarım ve mera alanları, kıyılarımız ve sahil şeritleri, su havzaları ve su kaynakları, turizm gelişim ve koruma bölgeleri, askerî yasak bölgeler ve diğer doğal ve kültürel zenginliklerin bulunduğu alanlar dâhil tüm coğrafya, diğer tüm madencilik faaliyetleri ile birlikte taş ocaklarına da açılmıştır.

Başta su kaynaklarımıza, tarım alanlarımıza, orman alanlarımıza, yerleşim alanlarımıza, turizm alanlarımıza, tarihi ve kültürel alanlarımıza doğrudan olumsuz etkilerini gördüğümüz taş ocaklarının yer seçiminin ile kurlsız ve denetimsiz işletilmesinin ortaya çıkardığı zararların araştırılması için Anayasanın 98, içtüzüğün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederim. 12.06.2008

1. Fevzi TOPUZ (Muğla)	2. Ferit Mevlüt ASLANOĞLU (Malatya)	3. Gürol ERGİN (Muğla)
4. Sacid YILDIZ (İstanbul)	5. Orhan Ziya DİREN (Tokat)	6. Nesrin BAYTOK (Ankara)
7. Atila EMEK (Antalya)	8. Turgut DİBEK (Kırklareli)	9. Ali OKSAL (Mersin)
10. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)	11. Metin ARİFAĞAOĞLU (Artvin)	12. Ergün AYDOĞAN (Balıkesir)
13. Akif EKİCİ (Gaziantep)	14. Fatma Nur SERTER (İstanbul)	15. M. Rıza YALÇINKAYA (Bartın)
16. Bülent BARATALI (İzmir)	17. Mehmet Ali SUSAM (İzmir)	18. Rasim ÇAKIR (Edirne)
19. Ahmet ERSİN (İzmir)	20. Necla ARAT (İstanbul)	21. Ali KOÇAL (Zonguldak)
22. Şevket KÖSE (Adıyaman)	23. Bayram Ali MERAL (İstanbul)	24. Zekeriya AKINCI (Ankara)
25. Vahap SEÇER (Mersin)	26. Abdulaziz YAZAR (Hatay)	27. Atilla KART (Konya)
28. Ali Rıza ERTEMÜR (Denizli)	29. Gökhan DURGUN (Hatay)	

GEREKÇE

Maden Yasasında yapılan değişiklikle maden ve taşocağı ruhsat sayılarında adeta patlama yaşanmış, çok önemli doğal alanlarımız, su havzalarımız, tarım alanlarımız, orman alanlarımız, yerleşim alanlarımız, tarihi ve kültürel alanlarımız maden ve taşocağı tehdidi altına girmiştir.

Zira, herhangi bir taşocağından taş çıkarmak için patlatılan dinamitlerin yakın çevreye 3,6 şiddetinde deprem etkisi yaptığı, her bir taşocağının bir su kaynağını kuruttuğu, bunların yanı sıra turizm alanları, tarım alanları ile yerleşim alanlarındaki konut, okul ve sağlık tesisi gibi yapıların olumsuz etkilendiğine ilişkin haberler ulusal basınımızda yer almaktadır. (Bir Gün, 01.10.2007)

Dönemin Çevre ve Orman Bakanı Sayın Osman Pepe dahi, bugün yürürlükte olan Maden yasasına ilişkin, bir ulusal gazetemizde yer alan açıklamasında (Hürriyet, 16.10.2007); “Bu kanunla Türkiye’de doğayı korumak mümkün değil. Anasına kızan evden çıkıp taşocağı ruhsatı alıp şehrin ormanının en güzel yerinde arama yapıyor. Ben bu konuyu daha önce Bakanlar Kurulunda Sayın Başbakana da iletmişim. Kendi Bakanlığım döneminde 150-200’e yakın taşocağı ruhsatını beklettim. Bu kanunla yola devam edilirse arama yapan işletmeler mantar gibi biter. İş çığırından çıkmadan bu kanun değiştirilmeli” açıklaması ile bu tehlikeye işaret etmiştir.

Taşocağı ruhsatlarında, gerek Çevre ve Orman Bakanlığının gerekse Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın gerekli incelemeleri yapmadan, insan yaşamını ve doğal çevreyi doğrudan tehdit eden böylesi izinleri verdiği görülmektedir. Örneğin;

Muğla, Milas Yaşver köyüne 300 metre mesafede işletilen taşocağında patlatılan dinamitlerin evlere ve hayvanlara; taşocağından çıkan tozların ise zeytin ağaçlarına zarar vermesi (Bir Gün, 03.03.2008),

Muğla Bodrum- Milas karayolunun 13’üncü kilometresinde denize sıfır noktada ve turistik tesislerin yanında, ÇED belgesi aranmaksızın 9 taşocağı işletilmek üzere 50 dönüm orman arazisinin tahsis edilmesi, (NTV- MSNBC, 18.10.2005),

Antalya’nın önemli su kaynaklarının bulunduğu, Karaveliler beldesine bağlı Ilıca’ya taşocağı açılması izni verilmesi (Akşam, 04.03.2008)

Muğla’nın Ortaca ilçesine bağlı Okçular köyü yakınlarında; Özel Çevre Koruma Bölgesi sınırları içerisinde kalan, doğa yürüyüşü ve ekolojik turların düzenlendiği Kocadere Vadisi’ndeki 142 dönümlük Kapız Bölgesine taşocağı izninin verilmesi, (Hürriyet, 18.02.2005),

İzmir’in Menderes ilçesi Özdere beldesine bağlı Ahmetli Köyü sınırları içindeki 3000 yıllık Klaros Apollon Tapınağı’nın yanı başında taşocağı açılması izni verilmesi,

Muğla Bodrum ilçe sınırlarında ruhsatsız olarak çalıştırılan taşocaklarının bulunması, (Radikal, 24.02.2008),

Antalya Doyran beldesinde, tarihi ve Neopolis antik kenti, alageyik üretme çiftlikleri ve kentin tek kış turizm merkezi olan Saklıkent’in hemen yanı başında 9 taşocağı için ruhsat verilmesi (NTV- MSNBC, 08.12.2006),

İzmir’in Urla İlçesine bağlı Yağcılar Köyünde, 1995 yılında 1. derece Doğal Sit alanı ilan edilen orman alanında taş ocağı izni verilmesi, (Yeniçağ, 10.05.2008)

Bakanlar Kurulu Kararı ile Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilen Aydın ili Didim ilçesinde deniz manzaralı ormanlık alanda denize 700 metre mesafede taşocağı ruhsatı verilmesi (Radikal, 20.12.2006),

Muğla Bodrum ilçesinin Çamlık ve İrmene Köylerinin de içinde bulunduğu ve 30 bin ağacın kesilmesinin öngörüldüğü 90 hektarlık kızılçam ormanında taşocağı açılma izni verilmesi (Sabah, 08.01.2007),

Antalya Gebiz’de sadece köy sınırları içinde 45 adet taş ocağı tahsisinin yapılması (Akşam, 14.12.2006),

Muğla Fethiye Üzümlü ve İncirköy arasına çimento fabrikası kurulmasına izin verilmesi (Bir Gün 12.01.2008),

Eskişehir merkeze bağlı Karapazar köyünün içme suyunun karşılandığı kaynağın üzerinde taş ocağı yapımına başlanması (Evrensel, 08.06.2008),

Manisa'nın Spil dağı eteklerinde yerleşim yerine yakın bölgede verilmesi (DHA, 08.06.2008),

Binlerce bitki türü ve yaban hayatına ev sahipliği yapan ve dünyada korumada öncelikli 200 ekolojik alandan biri olan Fırtına Vadisinin kurlsız bir şekilde kum ve taşocaklarına açılması (Vatan, 05.07.2006) yaşanan olumsuzluklardan bir kaçıdır.

Bu anlamda;

Taşocağı ruhsatı verilen yerlerin nasıl ve kimler tarafından belirlendiğı, söz konusu alanların yer seçiminde hangi ölçütleri esas alındığı,

Son 5 yılda taşocaklarının ne kadar bir orman alanında, kaç adet orman alanının yok olmasına neden olduğı,

Taşocağı ruhsatı verilirken alınan ağaçlandırma bedelleri ve tazminatların, bölgenin yeniden ormanlaştırma çalışmalarında kullanılıp kullanılmadığı; kullanılmış ise, bu ocakların hangi ruhsatlı alanlar olduğı ve hangi illerimizde bulunduğı,

Doğrudan çevrenin bozulmasına ve dolaylı olarak insan yaşamına olumsuz etki yaptığı gerekçesiyle çalışmaları Mahkeme kararları ile durdurulan ocakların sayısı, mahkeme kararlarının kaç adedinin uygulandığı, uygulanmayan mahkeme kararlarının uygulanmama nedenleri,

Ruhsatsız çalışan veya izinli alanların dışına taşan, orman arazisinde ağaç kestikleri tespit edilen taşocaklarının varlığı ve ruhsatsız taşocaklarının sayıları, bu ocakların hangi bölgelerde bulundukları,

14.12 2007 tarihli "Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden kazandırılması Yönetmeliğı"nin yürürlüğü öncesi ve sonrasında kaç taşocağı sahalarının rehabilite edildiğı, bu sahaların yerleri ve ruhsat sahiplerinin kimler olduğı gibi soruların ve alınacak önlemlerin, yukarıda belirtilen gerekçelerle Yüce Meclisimizde ele alınması ve incelenmesi önem arz etmektedir.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Bilindiği üzere ülkemizde 290'ı aşan çeşitliliği, 1.5 milyar tonu aşan rezervleri ile ülkemiz mermerciliği dünya mermercilik sektörü içerisinde önemli bir yer almaktadır. Ülkemiz, Dünya mermer rezervinin %40'ına sahip olmasına karşılık bu potansiyelin ancak %1'i kullanılmaktadır.

Balıkesir ilimiz de Türkiye ölçeğinde mermercilik alanında yadsınamaz bir konumda olup her geçen gün büyük bir gelişme göstermektedir.

Balıkesir'de toplam mermer rezervimiz yaklaşık 1.256.307.400 metreküptür. İlimizde 142 mermer işletme ruhsatından 2007 yılı içerisinde 720.000 metreküp üretim yapılmıştır.

Dolayısıyla Balıkesir'de en fazla katma değer sağlayan sektörler arasında mermercilik gelmiştir. Ancak ilimizin 5084 sayılı Kanun kapsamında teşvik alan iller arasında yer almamasından dolayı aynı mermeri teşvik alan illere kıyasla 3 kat fazla bir maliyetle üretilebilmektedir. Yani 1 metrekare mermerin işlenebilmesi için 15-20 % maliyet gerekmektedir.

Yine ilimizin teşvik kapsamında olmamasından dolayı %10-12 daha fazla bir vergi ödenmektedir. Ayrıca enerji yoğun bir sektör olan mermercilik sektöründe aynı nedenlerle ucuz elektrik ve akaryakıt sağlanmaması nedeniyle üretim maliyeti artmaktadır. İşletmeler gerekli destek ve teşviklerinden yararlanamamakta ve finansman sıkıntısı çekmektedirler. Bu nedenlerle girişimciler bu olumsuzluklardan dolayı Balıkesir'de yatırım yapmaktan kaçınmaktadırlar.

Mermercilik sektöründeki en büyük sıkıntılardan birisi de mevzuatta yaşanan sorunlardır. Sektörde faaliyet göstermek isteyen bir firmanın 7 Bakanlık ve 22 Genel Müdürlükten izin alması gerekmektedir. Yine mermercilik işletmelerinin önemli boyutlarda alt yapı sorunları (yol, su, elektrik) bulunmaktadır.

Nakliye ise mermercilik sektörünün önünde büyük bir sorun teşkil etmektedir. Karayollarındaki tonaj problemi, demiryollarındaki alt yapı yetersizliği, limanlardaki kapasite yetersizliği sektörün gelişimini sekteye uğratmaktadır. Bu konuda Balıkesir ilimizde üretilen mermerin nakliyesinde de önemli sıkıntılar yaşanmaktadır.

Mermercilik sektörünün ileri teknolojilerle rekabet edebilmesi için düşük faizli kredilere ihtiyaç vardır. Alınan ekonomik tedbirler nedeniyle kapatılan madencilik fonunun yerini alabilecek ve özellikle bu sektörü destekleyen bir finans kuruluşu veya yöresel ürün borsalarına gerek duyulmaktadır. Uzun vadeli kredi sözleşmelerinde ruhsatlar teminat olarak kabul görmemektedir. Ancak mermercilerin en büyük teminatı ellerindeki maden arama sahalarıdır. Bu sahaların kredilendirmede teminat olarak kabul edilmemesi mermercilik sektörünün finans temininde kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca mermercilik sektöründe ÖTV kaldırılmalıdır.

Üretimde Dünyada yedinci, ihracatta sekizinci sırada bulunan mermercilik sektörümüzün sorunlarının ve çözüm yollarının belirlenmesi ve eksikliklerinin giderilmesi, geliştirilmesi, ulusal ve yöresel düzeyde koordinasyonun sağlanması, destekleme yollarının araştırılması, idari ve kurumsal yasal düzenlemelerin yapılması, teknik bilgi ve alt yapı eksikliklerinin giderilmesi amacıyla Anayasanın 98. TBMM İç Tüzüğü'nün 104. ve 105. maddeleri gereğince bir Meclis araştırılması açılmasını arz ve teklif ederiz.

1. Ergün AYDOĞAN
(Balıkesir)

2. Hulusi GÜVEL
(Adana)

3. Tekin BİNGÖL
(Ankara)

4. Çetin SOYSAL (İstanbul)	5. Gökhan DURGUN (Hatay)	6. Birgen KELEŞ (İstanbul)
7. Akif EKİCİ (Gaziantep)	8. Şevket KÖSE (Adıyaman)	9. Abdullah ÖZER (Bursa)
10. M. Akif HAMZAÇEBİ (Trabzon)	11. Nesrin BAYTOK (Ankara)	12. Canan ARITMAN (İzmir)
13. Ramazan Kerim ÖZKAN (Burdur)	14. Turgut DİBEK (Kırklareli)	15. Gürol ERGİN (Muğla)
16. M. Rıza YALÇINKAYA (Bartın)	17. Halil ÜNLÜTEPE (Afyonkarahisar)	18. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)
19. Ali Rıza ERTEMÜR (Denizli)	20. M. Ali ÖZPOLAT (İstanbul)	21. Ahmet KÜÇÜK (Çanakkale)

MERSİN MİLLETVEKİLİ ALİ RIZA ÖZTÜRK VE 37 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ [\(10/304\)](#)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Gerçek sahibi halkımız olan, yenilenemez ve tükenme özelliğinden dolayı gelecek nesillerin de hak sahibi olduğu madenlerimiz, kamu yararı gözetilerek planlanmalı ve üretilmelidir. Madencilik sektörü; diğer tüm sektörlerin temel ham maddesini karşılar. Sanayileşmenin lokomotifidir. Madencilğin ülke kalkınmasındaki önemi, madenlerimizin fazla miktarlarda üretilip, ham cevher şeklinde yurt dışına satılmasında değil, yerli sanayiye düşük maliyette ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Kendi kaynaklarını yok sayan, kaynaklarını kullanmayan bir ülkenin kalkınması mümkün değildir. Madenler, kalkınmanın temel unsurlarından en önemlisidir. Ülkelerin gelişmişliklerinin belirleyicisi olarak kabul edilen sanayi, enerji ve tarım sektörlerinin temellerini de madencilik oluşturmaktadır.

Ülkemiz, zengin ve çeşitli maden yataklarına sahiptir. Türkiye, dünya madenciliğinde; 132 ülke arasında toplam üretim değeri itibarıyla 28. sırada; üretilen madenlerin sayısı itibarıyla 10. sırada yer almıştır. Ülkemizin dünya maden rezervleri içindeki payı yaklaşık % 0,5'dir. Ancak ülke ekonomisinde madencilğin önemli bir yeri olduğu söylenemez. Madencilğin yarattığı katma değer niceliği 4-5 milyar dolar olup, bunun GSMH içindeki payı ise % 1,5 dolayındadır. Gelişmiş ülkelerde ve diğer gelişmekte olan ülkelere madencilik sektörünün GSMH içindeki payı bizden çok fazladır. ABD'de % 4.2, Almanya'da % 4, Kanada'da % 7.5 ve Avustralya'da % 8.7 düzeyindedir. Miktar olarak bakıldığında bu oranların ifade ettiği rakamlar Almanya'da 30 milyar \$, ABD 'de ise 150 milyar \$'dır. Yani bu ülkelere madencilik önemini korumaktadır ve bu miktarlarla aramalarını, işletmelerini ve teknolojilerini geliştirmeleri mümkün olmaktadır. Gelişmekte olan diğer ülkelere baktığımızda ise madencilik sektörünün GSMH içindeki payının % 20'lerde olduğu görülmektedir. Gelişmekte olan bir ülke durumundaki Türkiye, bir yandan nüfus artışını besleyebilecek yatırım ve üretimi sağlamak, diğer yandan fert başına düşen milli geliri artırarak halkın refah düzeyini yükseltmek zorundadır.

Madencilik, doğası gereği içerdiği riskler nedeni ile dünyanın en ağır işkolu olup, bilgi, deneyim, uzmanlık ve sürekli denetimi gerektirmektedir. Son 35 yıldır devletin küçültülmesi, kamunun faaliyet alanının daraltılması ile iktisadi etkinlik ve verimliliğin sağlanacağı savı ile uygulanmaya çalışılan girişimler sonucu, ülkemizde madencilik sektörü yarı yarıya küçültüldüğü gibi, nesillerin bilgi ve deneyim birikimi de darmadağın edilmiştir. Bir yandan ülkemiz madencilik kuruluşlarındaki mevcut birikimin reddedilerek, madencilik üretimlerinin yetersiz, donanımsız ve deneyimsiz kişi ve kuruluşlara bırakılması, diğer yandan kamusal denetimin iyice gevşetilmesi kazaların artmasına neden olmaktadır. Sektörde yaşanan iş kazaları artarak devam etmektedir. 2007 yılında 100'e yakın kişi ölmüştür. Pek çok işçi de sakat kalmış ya da uzuv kaybına uğramıştır.

Madencilik sektörü emek yoğun bir sektördür. Bir maden çalışanı, 12 kişiyi de dolaylı olarak istihdam etmektedir. Ayrıca madencilik faaliyetleri kırsal kesimlerde yapılmaktadır. Bu nedenle sektörün, hem işsizliği önlemede hem de iç göçü dengelemede çok ciddi bir rolü bulunmaktadır. Maden mühendisleri arasında işsizlik ciddi boyutlardadır. Maden Mühendisleri Odası kayıtlarına göre üyelerinin % 35'i işsiz gözükmektedir. Ücretleri erozyona uğramış ve çalışma koşulları daha da bozulmuştur. Kamu kesiminde çalışanların ekonomik ve sosyal durumları, eğitim düzeyleri ve üstlendikleri sorumluluklar ile bağdaşmayacak şekilde gerilemiştir. Mühendislerin ücretleri, yoksulluk sınırının altına düşmüştür. Özel sektörde çalışan mühendislerin durumları daha da vahimdir. İş güvencesinden yoksun, ilkel çalışma koşulları içinde çalışmaktadırlar. Planlama ve ihtiyaç durumu gözetilmeden açılan Maden Mühendisliği Bölümleri çok fazla mezun vermektedir. En verimli yıllarını ailelerinin kısıtlı

kaynaklarını maden mühendisi olmak için harcayan insanların mezuniyet ve sonrası karşılaştıkları tablo, gerçekten son derece acıdır. Uzun vadeli kalıcı politikalar tespit edilirken maden potansiyelimiz sağlıklı bir şekilde belirlenmeli ve doğal kaynaklarımızın tükenebilirliği göz önüne alınmalıdır. Madencilik sektörümüzün GSMH içindeki payının artırılması, maden sektöründe üretim, işletme, pazarlama ve satış aşamaları dahil sektörünün içinde bulunduğu A'dan Z'ye tüm sorunların tespiti, bu sorunların çözümü için yapılması gerekenlerin tespiti, sektördeki belirsizliklerin en aza indirilmesi, etkin, kalıcı, uzun vadeli politikaların belirlenmesi, Dünyayı saran ekonomik krizin sonuçlarının ülkemizde de tam anlamıyla hissedilmeye başlandığı bugünlerde madencilik sektörünün yolunun açılması ve bu konu ile ilgili neler yapılabileceğinin tespiti için Anayasanın 98. İçtüzüğü'nün 104. madde hükümleri uyarınca Meclis araştırması yapılmasını saygıyla dileriz. 17.12.2008

1. Ali Rıza ÖZTÜRK (Mersin)	2. Nesrin BAYTOK (Ankara)	3. Ali KOÇAL (Zonguldak)
4. Fevzi TOPUZ (Muğla)	5. Sacid YILDIZ (İstanbul)	6. Halil ÜNLÜTEPE (Afyonkarahisar)
7. Muharrem İNCE (Yalova)	8. Ahmet ERSİN (İzmir)	9. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)
10. Atilla KART (Konya)	11. Mehmet Ali ÖZPOLAT (İstanbul)	12. Metin ARİFAĞAOĞLU (Artvin)
13.R. Kerim ÖZKAN (Burdur)	14. Tekin BİNGÖL (Ankara)	15. F.Mevlüt ASLANOĞLU (Malatya)
16. Eşref KARAİBRAHİM (Giresun)	17. Canan ARITMAN (İzmir)	18. Nevin Gaye ERBATUR (Adana)
19. Rasim ÇAKIR (Edirne)	20. İsa GÖK (Mersin)	21. Akif EKİCİ (Gaziantep)
22.Ali İhsan KÖKTÜRK (Zonguldak)	23. Erol TINASTEPE (Erzincan)	24. Ali Rıza ERTEMÜR (Denizli)
25.Ahmet KÜÇÜK (Çanakkale)	26. Hulusi GÜVEL (Adana)	27. Şevket KÖSE (Adıyaman)
28.Tacidar SEYHAN (Adana)	29. Selçuk AYHAN (İzmir)	30. Çetin SOYSAL (İstanbul)
31. Zekeriya AKINCI (Ankara)	32. Gürol ERGİN (Muğla)	33. Kemal DEMİREL (Bursa)
34. M. Ecder ÖZDEMİR (Sivas)	35. Hüseyin ÜNSAL (Amasya)	36. Rahmi GÜNER (Ordu)
37. Tayfur SÜNER (Antalya)	38. Osman KAPTAN (Antalya)	

MERSİN MİLLETVEKİLİ ALİ RIZA ÖZTÜRK VE 24 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/309)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Bor madenlerimiz, ülkemizin en önemli yer altı kaynaklarıdır. Dünya bor rezervlerinin % 80'i ülkemizdedir. Bor, stratejik bir maden olduğundan herhangi bir ticari meta şeklinde düşünülmesi ve serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle 1978 yılına kadar özel şirketler eliyle işletilen bor yatakları, 2172 sayılı Kanun ile Etibank'a devredilmiştir. Bor stratejik bir maden olduğundan 1983 yılında, 2840 sayılı Kanun ile bor tuzlarının aranması ve işletilmesinin devlet eliyle yapılacağı hükme bağlanmıştır. Dünya bor talebinin % 70'i, US Borax ve Eti Maden İşletmeleri adlı iki tekelin denetimindedir. Eti Maden İşletmeleri'nin tek rakibi US Borax'ın bağlı olduğu dünya madencilik devi Rio Tinto, karşısında, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ölçekli madencilik şirketleri tutunamamakta, genellikle söz konusu tekelin içerisinde erimek durumunda kalmaktadırlar. Dünya bor pazarının önemli bir bölümüne sahip olan RTZ US Borax firması; üretim, depolama, dağıtım ve pazarlama faaliyetlerini son derece büyük bir örgütsel yapı içerisinde tek elden kontrol etmektedir. Bor minerali ve ürünlerinin bir kamu tekeli tarafından üretilip pazarlanması son derece doğaldır. Dağınık ve birbirleriyle rekabet halindeki küçük ölçekli firmalar yerine, üretim, depolama, dağıtım ve pazarlama faaliyetlerinin tek bir elden yürütülmesi bor pazarında fiyatlandırma disiplininin sağlanması bakımından en akılcı yöntemdir. Bu durum, bor rezervi bulunan diğer ülkeler için de geçerli olup, uygulama bu şekildedir. Bor minerallerinin, 250'yi aşkın kullanım alanı mevcuttur.

Bor mineralleri, katıldıkları malzemelerin katma değerlerini yükseltmekte, bu nedenle sanayinin tuzu olarak adlandırılmaktadırlar. Gelişen teknolojiler, bor kullanımını ve bor minerallerine olan bağımlılığı artırmaktadır. Bu gerçekler ortadayken; madencilik çevrelerinde Bor madenlerimizle BH Billiton şirketinin ilgilendiği, Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün özerkleştirileceği ve bunun sonucunda özelleştirilmesinin önünün açılacağı iddiaları vardır. Avrupa Birliği (AB), bor madeninden üretilen bor kimyasallarını "üremeye olumsuz etkili toksik madde" listesine almıştır. Bu listedeki ürünler, ticaret sırasında önemli kısıtlayıcı uygulamalara maruz kalmakta olup bor ürünleri, kuru kafa sembolü etiketleme yapılmadan Avrupa'ya ve dolayısıyla ikinci aşamada Dünya'ya ihraç edilemeyecektir. Bu durum, hiç kuşku yok ki madencilliğimize indirilmiş ağır bir darbedir. AB, 67/548/ECC sayılı AB Komisyonu direktifi doğrultusunda, tehlikeli maddelerin sınıflandırılması, ambalajlanması ve etiketlenmesine yönelik bu çalışmalara 2000 yılında başlamıştır.

Bu kararların uygulanmasından ülkemiz olumsuz etkileneceğinden, siyasi iktidara önemli görevler düşmektedir. İlgililer, meslek odaları ve üniversitelerle birlikte çalışarak bu konuda acilen çözüm üretmelidir. O nedenle bor yataklarımızın en etkin ve verimli şekilde işletilmesi, bor minerallerinin üretilmesi, pazarlanması için öncelikle karşılaşılan sorunların ve bu sektörün çalışanların sorunlarının objektif olarak tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması için Anayasanın 98.Meclis İçtüzüğü'nün 104. ve ilgili madde hükümleri uyarınca Meclis araştırmasını yapılmasını talep ederiz. 05.01.2009

1. Ali Rıza ÖZTÜRK (Mersin)	2. Ali Rıza ERTEMÜR (Denizli)	3. İsa GÖK (Mersin)
4. Selçuk AYHAN (İzmir)	5. Şevket KÖSE (Adıyaman)	6. Tekin BİNGÖL (Ankara)
7. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)	8. Mehmet Ali ÖZPOLAT (İstanbul)	9. Ahmet ERSİN (İzmir)

10. R. Kerim ÖZKAN
(Burdur)
13. Kemal DEMİREL
(Bursa)
16. Hüseyin ÜNSAL
(Amasya)
19. Ahmet KÜÇÜK
(Çanakkale)
22. Halil ÜNLÜTEPE
(Afyonkarahisar)
25. Hulusi GÜVEL
(Adana)

11. Gürol ERGİN
(Muğla)
14. Erol TINASTEPE
(Erzincan)
17. Akif EKİCİ
(Gaziantep)
20. N. Gaye ERBATUR
(Adana)
23. Turgut DİBEK
(Kırklareli)

12. Sacid YILDIZ
(İstanbul)
15. Nesrin BAYTOK
(Ankara)
18. Bülent BARATALI
(İzmir)
21. Tansel BARIŞ
(Kırklareli)
24. Atila EMEK
(Antalya)

MARDİN MİLLETVEKİLİ AHMET TÜRK VE 20 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/ 320)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Batman ilimizde bulunan petrol arama, çıkarma, depolama ve işleme tesislerinin (TPAO, TÜPRAŞ, PO vb) çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkilerinin araştırılması ve gerekli çalışmaların yapılması için Anayasa'nın 98'inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ederiz.

1. Ahmet TÜRK (Mardin)	2. Selahattin DEMİRTAŞ (Diyarbakır)	3. Fatma KURTULAN (Van)
4. Emine AYNA (Mardin)	5. Ayla Akat ATA (Batman)	6. Sebahat TUNCEL (İstanbul)
7. M. Nezir KARABAŞ (Bitlis)	8. Bengi YILDIZ (Batman)	9. Sırrı SAKIK (Muş)
10. M. Nuri YAMAN (Muş)	11. Özdal ÜÇER (Van)	12. Aysel TUĞLUK (Diyarbakır)
13. Pervin BULDAN (İğdır)	14. Gültan KIŞANAK (Diyarbakır)	15. Akın BİRDAL (Diyarbakır)
16. İbrahim BİNİCİ (Şanlıurfa)	17. Hasip KAPLAN (Şırnak)	8). Sevahir BAYINDIR (Şırnak)
19. Şerafettin HALİS (Tunceli)	20. Osman ÖZÇELİK (Siirt)	21.Hamit GEYLANI (Hakkâri)

GEREKÇE

Ülkemizde ekonomik ve sosyal faaliyetlerin, çevre ve insan sağlığı göz ardı edilerek gerçekleştirildiği, Batman İlinde yaşanan içme suyu kirliliği ile bir kez daha ortaya çıkmıştır. DSİ tarafından yapılan çalışmaya göre Batman İlimizde; Batman Barajı, Su Kuyuları Sahası, Batman Çayı kenarında yer alan Zilek Kaynakları, içme suyu kaynağı olarak kullanılmaktadır.

“Batman İçme suyu ve “Kanalizasyon Projesi” kapsamında mevcut kuyu sahasında eski ve yeni açılan kuyulardan alınan analizlerde Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği Suda Tehlikeli ve Zararlı Maddeler Tebliği'nin madde 4/b fıkrasında alıcı su ortamı için “tehlikeli ve zararlı” maddeler sınıfında yer alan oranın üzerinde Fenol değerine rastlandığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmanın kapsamı genişletilerek Batman Çayından, Batman Barajından ve Zilek Su Kaynaklarından da numune alınarak analizler yapılmıştır. Bu alanlarda da yönetmelikte belirtilen oranın üzerinde Fenole rastlanmıştır.

2005 yılında Belediye tarafından yapılan çalışma sonucu, kuyuların Batman Çayı havzasındaki alüvyon tabakaya sızan Batman Çayı suyundan beslendiği tespit edilmiştir. Bu nedenle Batman Çayı'nda yaşanan kirlilik bütün havzayı etkilemektedir.

Fenol vb. maddelerin nerelerden kaynaklandığını tespit etmek için yapılan çalışma kapsamında TPAO'ya ait petrol arama, çıkarma ve depolama sahasında yapılan analizlerde de fenole rastlanmış ve kirliliğin bu alandan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

2005 yılında Yer altı Aramacılık Ltd. Bilimsel Araştırma Kuruluşu Laboratuvarı ve mühendislerince yapılan araştırmanın raporuna göre; TÜPRAŞ'ın kurulduğu dönemden itibaren Batman'ın altına 64 bin ton benzin sızdığı tespit edilmiş. Batman'da büyük bir çevre kırımı yaşandığı belirtilen raporda, çevre kirliliğinin sadece toprakla sınırlı olmadığı su kirliliğinin de yoğun olduğu tespit edilmiştir. Yer altı sularından alınan örneklerin analizinde saf petrol olduğu tespit edilmiştir.

Canlı yaşamı ve Dünyanın doğal dengesi için gerekliliği tartışmasız olan suyun, petrol ve türevi maddelerle kirlenmesi sonucu çevreye ve insan yaşamına vereceği zararlar oldukça büyük olacaktır. Doğrudan hastalık nedeni olabileceği gibi birçok bulaşıcı ve salgın hastalığa yol açan su kirliliği başta kanser hastalığı olmak üzere kalp, kronik solunum yolu hastalıkları ve diğer hastalıklara yol açarken, gelişim ve sinir sistemi bozuklukları ile bağışıklık sistemi rahatsızlıklarına da neden olabilmektedir.

Bu nedenle Batman İlimizde yapılan petrol arama, çıkarma, depolama ve işleme çalışmalarından kaynaklı içme suyu kirliliği ile insan sağlığı üzerindeki etkilerini tespit etmek ve gerekli tedbirlerin hiç vakit kaybetmeden alınması amacıyla Anayasa'nın 98, İç Tüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ederim.

KÜTAHYA MİLLETVEKİLİ ALİM IŞIK VE 23 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ [\(10/324\)](#)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

“Kütahya SLİ ve GLİ’de yaşanan bazı olumsuzlukların araştırılması ve alınması gereken önlemlerin belirlenmesi” amacıyla, aşağıda belirtilen gerekçelerle Anayasamızın 98’inci, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 104’üncü ve 105’inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

1. Alim IŞIK (Kütahya)	2. Oktay VURAL (İzmir)	3. Yılmaz TANKUT (Adana)
4. Mehmet Akif PAKSOY (Kahramanmaraş)	5. Recai YILDIRIM (Adana)	6. Beytullah ASİL (Eskişehir)
7. Osman DURMUŞ (Kırıkkale)	8. Münir KUTLUATA (Sakarya)	9. A.Deniz BÖLÜKBAŞI (Ankara)
10. Muharrem VARLI (Adana)	11. Cemaleddin USLU (Edirne)	12. A. Kenan TANRIKULU (İzmir)
13. Abdülkadir AKCAN (Afyonkarahisar)	14. Hüseyin YILDIZ (Antalya)	15. Hasan ÇALIŞ (Karaman)
16. Behiç ÇELİK (Mersin)	17. Zeki ERTUGAY (Erzurum)	18. Bekir AKSOY (Ankara)
19. Recep TANER (Aydın)	20. Gürcan DAĞDAŞ (Kars)	21. Emin Haluk AYHAN (Denizli)
22. Hakan COŞKUN (Osmaniye)	23. Akif AKKUŞ (Mersin)	24. Kamil Erdal SİPAHİ (İzmir)

GEREKÇE

Seyitömer Linyit İşletmesi (SLİ) ve Garp Linyitleri İşletmesi (GLİ) ile Seyitömer ve Tunçbilek termik santralleri, Kütahya ilinde gerek ekonomik gerekse istihdam ve sosyal açıdan çok önemli birer yere sahiptir. Bu kuruluşlar, Kütahya’daki ve ülkemizdeki önemlerine binaen AKP iktidarları döneminde hızlanan özelleştirme furasına şimdilik yakalanmadan Kütahya’nın elinde kalan kamu kuruluşlarıdır. Ancak, bu kuruluşların faaliyetleri ve bunlarla ilişkili olarak son yıllarda giderek artan bazı olumsuzluklar Kütahya kamuoyunda ve ülkemiz genelinde ciddi endişelere yol açmış ve açmaya devam etmektedir.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı yetkililerinin ulusal basında da yer alan “BOTAŞ, TKİ, MKEK vb. gibi kuruluşların da özelleştirilebileceği” yönündeki açıklamalarının ardından SLİ ve GLİ’deki bazı ciddi olumsuzlukların yaşanması, kamuoyunda “Acaba bu yanlışlar ve olumsuzluklar, işletmelerin ve enerji santrallerinin özelleştirilmesinin önünün açılması ve hızlandırılması amacıyla bilerek mi yapılıyor?” sorusunun sorulmasına ve tartışılmasına yol açmıştır.

Adı geçen işletmelerimizde ve termik santrallerimizde “üretilen kömürün pazarlanması, nakliyesi ve dağıtılması, hizmet alımı ihalelerinin yapılması, eleman alımı gibi konularda firmalar ya da kişiler arasında ayırım yapıldığı, bazı AKP yanlılarının ve teşkilat mensuplarının işletmelerin yönetimlerinde siyasi nüfuz kullanarak etkili oldukları, işletmelerde çalışan bürokrat ve kamu görevlilerinin rahat çalışmadıkları vb.” gibi olumsuzluklar yerel ve ulusal basına da yansarak adı geçen işletmelerin milletimiz nezdindeki itibarını zedelemeye neden olmaktadır. Örneğin;

GLİ Müessese Müdürlüğüne bağlı Tunçbilek İşletmesinde;

01.06.2005 günü dağıtılan kömürlerin sevk fişleri üzerine görevlilere baskı uygulanarak 31.05.2005 günü yazıldığı,

Kredili kömür dağıtımının 31.05.2005 günü sona erdiği, 01.06.2005 günü kömüre zam geleceğinin bilindiği, kömüre gelen zammın kredili satışlara yansıtılmayarak eski fiyatla satılmasına göz yumulduğu,

iddiaları karşısında ilgililerce yapılan soruşturmalar sonucunda bazı bürokrat ve yöneticilerin ceza aldıkları ve bu cezaları yargı organları tarafından da onaylandığı halde işletmedeki görevlerini sürdürdükleri iddiaları kurumun güvenilirliği ve itibarı konusunda şüphe uyandırmaktadır. Diğer yandan bu olaya bir AKP milletvekilinin adının da karışmış veya karıştırılmış olması, hem kamuoyu vicdanının rahatlatılması hem de adı geçenlerin varsa haksız ve yersiz iddialardan kurtarılması açısından araştırılarak aydınlatılması gereken önemli bir konudur.

SLİ Müessese Müdürlüğünde;

En son 07-09 Ocak 2009 tarihlerinde yapılan şoför, operatör, kantarcı ve maden teknikeri personel alımı sınavlarında AKP yetkilileri tarafından siyasi nüfuz kullanıldığı, komisyona siyasi baskı yapıldığı, sınavı kazananların çoğunluğunun AKP Kütahya il, ilçe ve belde teşkilatlarında görevlilerin yakın akraba ve tanıdıkları olduğu,

Bursa Orhaneli Keles İşletmelerine eleman alımı için Türkiye İş Kurumu tarafından - son başvuru tarihinin 15.12.2008 olduğu belirtildiği halde- Sözlü Sınav için adaylara ve SLİ Müessese Müdürlüğüne gönderilen 16 Aralık 2008 tarihli aday listesinde adı dahi bulunmayan bazı kişilerin, daha sonraki bir tarihte ilan edilen bir başka listeye eklendikleri, 09.01.2009 Cuma günü önce ilan edilen Sınavı Kazananlar (Asil) listesinde ismi bulunan birisinin, daha sonra değiştirilerek tekrar asılan listede yedekler içine kaydırıldığı ve onun yerine Adaylar Listesine sonradan eklenen kişilerden birisinin isminin yazıldığı, vb. gibi ciddi iddialar, sınavda mağdur edildiklerini ve haksızlığa uğratıldıklarını öne süren adaylar ya da yakınları tarafından gündeme getirilmiştir.

Bu tür iddiaları 21.01.2009 tarihli yazılı araştırma önergesiyle TBMM gündemine taşıyan Kütahya Milletvekili Prof. Dr. Alim IŞIK'ın araştırma önergesiyle ilgili olarak; bir AKP Milletvekilinin yerel ve ulusal basına (09.02.2009 tarihli AKİS Gazetesi ve Habertürk.com internet sitesi) yansıyan “Kayırma yok zaten herkes AK Partili. Kütahya’da %70 oy alan AKP ayırım yapamaz, Çünkü herkes Ak Partili” gibi sözleri adeta bu iddiaları doğrulamıştır.

Diğer yandan, son dönemde yaşanan ekonomik krizin de etkisiyle ilde daralan istihdamın artırılması için; “SLİ ve GLİ bünyesine her yıl daha fazla sayılarda personel alınması, alınacak personelin mümkün olduğunca Kütahya il sınırları içinden karşılanması, bu alımların daha objektif kriterlere dayalı bir sınav sistemiyle ve işletmelerde görev yapan bürokratları rahatlatacak bir düzenleme ile gerçekleştirilmesi, mevcut kömür rezervlerinin daha etkin ve ekonomik şekilde değerlendirilmesini sağlayacak yeni araştırmaların ve ek yatırımların yapılması, daha önce ildeki diğer KİT’lerde olduğu gibi AKP iktidarı tarafından SLİ ve GLİ’nin de özelleştirileceği iddia ve endişelerinin giderilmesi” sağlanmalıdır.

Belirtilen nedenlerle, Kütahya SLİ ve GLİ Müessese Müdürlüklerinde yaşanan ve son dönemde artarak devam eden olumsuzlukların araştırılması ve önlenmesi için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırmasının açılmasının kaçınılmaz olduğu ortaya çıkmıştır.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemizdeki yer altı maden kaynaklarımızın ve rezervlerinin ve madencilğe dayalı sanayinin oluşturulabilmesi için yapılması gerekenlerin tespiti amacıyla Anayasa'nın 98'inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılması için gereğini arz ederiz.

1. Polat TÜRKMEN (Zonguldak)	2. Yahya AKMAN (Şanlıurfa)	3. Mahmut DURDU (Gaziantep)
4. Muzaffer GÜLYURT (Erzurum)	5. H. Hacı SÖNMEZ (Giresun)	6. Sedat KIZILCIKLI (Bursa)
7. Mehmet DANIŞ (Çanakkale)	8. Mustafa ÇETİN (Uşak)	9. Hasan KARA (Kilis)
10. Mehmet Nil HIDİR (Muğla)	11. Sadık YAKUT (Kayseri)	12. Hakkı KÖYLÜ (Kastamonu)
13. Mustafa CUMUR (Trabzon)	14. Seracettin KARAYAĞIZ (Muş)	15. Vahit KİLER (Bitlis)
16. A.Gökhan SARIÇAM (Kırklareli)	17. Osman DEMİR (Tokat)	18. M. Zekai ÖZCAN (Ankara)
19. Fatih ÖZTÜRK (Samsun)	20. Sebahattin KARAKELLE (Erzincan)	21. M. Emin TUTAN (Bursa)

GEREKÇE

Ülkelerin kalkınması, sahip olunan yer altı kaynaklarının harekete geçirilmesi ile yakından ilişkilidir. Madencilik sektörü ülkelerin sanayileşmesinde lokomotif görevini üstlenmektedir. Ayrıca, madencilik faaliyetleri, kırsal kesimlerde yapıldığından hem işsizliği önlemede hem de iç göçü dengelemede çok ciddi bir rol üstlenmektedir.

Ülkemiz, dünyada kendi ham madde ihtiyacının önemli bir bölümünü karşılayabilen, gerek maden çeşitliği ve gerekse maden üretimi açısından dünyada önemli bir yere sahiptir.

Endüstriyel ham maddeler, bor madeni ve mermer gibi bazı madenlerde dünya ölçeğinde rezerve sahip olmamızın yanı sıra diğer madenler bakımından da (özellikle altın, gümüş, bakır, kurşun-çinko, krom, mangan, alüminyum ve arandığında nadir toprak elementleri de dâhil olmak üzere) ülkemiz sanayi sektörü için gerekli ham maddeleri karşılayabilecek ve ihraç edebilecek ölçüde rezervlere sahip nadir ülkelere biri konumundadır.

Bu nedenle, ham maddenin değerlendirileceği cevher zenginleştirme ve nihai ürünlere yönelik tesislerimizin sayısının artırılması çok önemlidir. Bu şekilde hem ihracat gelirimizin artırılması, hem dışarıdan ithal edilen zenginleştirilmiş ürünlere aktarılabilecek dövizin ülkemizde kalması sağlanacaktır.

2004 yılında yapılan Madencilik alanındaki yasal düzenlemeler ile; madencilik sektörü tek bir yasal çatı altında toplanarak sektörün arzuladığı tek mevzuat gerçekleştirilmiş, yatırımcıya daha fazla ruhsat güvencesi getirilmiştir. Ayrıca bürokratik işlemler azaltılmış ve yasaklar yerine izin işlemlerinin belirli kurallara dâhilinde ve Maden İşleri Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde alınması esasları getirilmiştir. Yasanın değişmesi ile madencilik sektöründe belirli oranda bir hareketlilik sağlanmıştır.

Dünyada emtia fiyatları, maden ve metal fiyatları zaman zaman değişkenlik göstermektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde, küresel krizden dolayı tüketimdeki

daralmalar, maden piyasalarını haliyle olumsuz yönde etkilemektedir. Sektörde faaliyet gösteren firmalar doğal olarak bu durumdan asgari derecede etkilenmek için yeni yöntem arayışlarına girmektedirler.

Gelişmiş ülkelerde GSMH içinde madenciliğin payı %4, Dünya ortalaması ise %2 civarında gerçekleşmektedir. Ülkemizde, %1,5 civarında olan bu oranın, Türk madencilik sektörünün potansiyeli göz önüne alındığında, daha üst seviyelerde olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Madencilik sektöründe temel amaç; yer altı kaynaklarının yüksek katma değer sağlayacak şekilde ekonomiye kazandırılması, sanayinin ve enerji sektörünün ham madde ihtiyacının güvenli ve ekonomik olarak karşılanmasıdır. Bu çerçevede, ülkemizin sektördeki ana hedefi, ham madde üretilip satan bir ülke olmaktan öte, dünya pazarlarında katma değeri yüksek ürünlerde söz sahibi ve madenciliği, sanayisi ile entegre olmuş bir ülke konumuna getirmek olmalıdır.

Madencilığe dayalı ham madde ve ürün fiyatlarının uluslararası koşullara bağlı olarak tarih sürecinde zaman zaman değer kaybettiği ve geçen süreç içerisinde normalleştiği hepimiz tarafından bilinmektedir. Dünyada gelişen olaylardan en az düzeyde etkilenmenin yolu, uluslararası maden piyasalarında söz sahibi olabilmemiz, üretimde ileri teknolojilerin kullanımına ve bilgi birikimlerinin, üretim için paylaşımına, kaliteli ve özel madencilik ürünü üretimimize bağlıdır.

Yasal ve yapısal reformlar ile;

- Madencilığe dayalı sanayinin geliştirilmesi ve maden kaynaklarımızın ülke ekonomisine katkısının artırılmasına,

- İthalata dayalı madencilik ham madde ara ve uç ürünlerin, ülkemizde mevcut olanları öncelikli faaliyetler kapsamında planlanması ve fiilî tedbirler alınabilmesine yönelik hukuki alt yapısının oluşturulmasına,

- Dünya ölçeğinde bulunan endüstriyel ham madde, metal ve metal dışı madenlerimizin üretimlerinin arttırılarak yurt içinde değerlendirilmesine yönelik özel çözüm yöntemleri ve uygulamaların sağlanmasına,

- Çalışma alanlarına göre lisanslanmış, Uzman Proje ve Danışmanlık firmalarının teşkil edilmesine,

- Madenlerimizin kendi karakteristiklerine ve piyasa koşullarına uygun olarak yönetilmesine,

- Maden piyasalarının özelliklerine uygun, sektörde kısmi düzenlemeler yapabilme esnekliğine sahip kurumun teşekkülüne,

- Maden piyasalarının özelliklerine uygun, belirli madenlere, kısmi teşvik sistemlerinin getirilebilmesine yönelik düzenlemeler yapabilme esnekliğine,

- Havza madencilığına dayalı saha geliştirme faaliyetlerinin hukuki alt yapısı geliştirilerek, ülke gereksinimlerine uygun olarak tespit edilen madenlerimizin, özel arama projeleri ile aranması, geliştirilen rezervlerin bir tesis yapımını da içerecek şekilde yatırımcıların hizmetine sunulmasına,

- Aramalara daha fazla kaynak aktarılmasına,

- Günün şartlarına göre optimize edilmiş maden projelerinin ve tesise dayalı madencilik projeleri yatırımlarının hızlandırılması için izinlerin alınması işlemlerinin kolaylaştırılmasına,

- Ülkemiz gereksinimlerine uygun maden cinslerinde, tesis, enerji kaynağı ve ham madde kaynağı ile entegre projeler planlanarak, yapılacak ön fizibilite etütleri ile sermaye sahibinin yatırım yapmasının sağlanmasına,

- Maden piyasaları oluşmasına ilişkin temel adımlar atılarak yatırımcıya daha fazla yatırım güvencesinin getirilmesine,

- Maden piyasaları güçlendirilerek, yeni özel ürünlerle, uluslararası piyasalarla rekabet gücünün artırılmasına,

- Tesislere ham madde güvencesinin sağlanmasına,

- Mostra madenciliğinden, daha derin madencilik faaliyetlerine geçilerek, rezerv geliştirme faaliyetlerinde daha detaylı arama ve daha derin sondaj aramaları gerçekleştirilmesine,

yönelik yeni düzenlemeler yapılmalıdır.

**KAHRAMANMARAŞ MİLLETVEKİLİ VEYSİ KAYNAK VE 20
MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ [\(10/ 337\)](#)**

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemizdeki maden kaynaklarının durumunun tespiti ve en verimli şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci, İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri uyarınca, bir Meclis araştırması açılması için gereğini arz ederiz.

1. Veysi KAYNAK (Kahramanmaraş)	2. Yahya AKMAN (Şanlıurfa)	3. Mahmut DURDU (Gaziantep)
4. Muzaffer GÜLYURT (Erzurum)	5. H. Hasan SÖNMEZ (Giresun)	6. Sedat KIZILCIKLI (Bursa)
7. Hasan KARA (Kilis)	8. Mustafa ÇETİN (Uşak)	9. Mehmet DANIŞ (Çanakkale)
10. Hakkı KÖYLÜ (Kastamonu)	11. Mehmet Nil HİDİR (Muğla)	12. Sadık YAKUT (Kayseri)
13. Mustafa CUMUR (Trabzon)	14. Seracettin KARAYAĞIZ (Muş)	15. Vahit KİLER (Bitlis)
16. M. Zekai ÖZCAN (Ankara)	17. A. Gökhan SARIÇAM (Kırklareli)	18. Osman DEMİR (Tokat)
19. Fatih ÖZTÜRK (Samsun)	20. Sebahattin KARAKELLE (Erzincan)	21. M. Emin TUTAN (Bursa)

GEREKÇE

Madencilik tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Madencilik ve metalürji, tarih boyunca insan yaşamının vazgeçilmez bir elemanı olmayı sürdürmüştür.

Maden kaynaklarının yenilenebilir olmayıp aksine eksilebilir ve tükenebilir olması, onun en önemli özelliklerinden biridir. Yani bir maden ocağının rezervleri tükendiğinde, onun yerine konulması yeniden üretilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, madencilikle ilgili politikalar, gelecek nesillerin haklarını da dikkate alarak belirlenmelidir.

Milli maden varlıklarımız, ülkemizin yarınları için hayati öneme sahiptir. Bu varlıklarımızı gereği gibi işletemez ve ileri teknolojiyi üretemezsek, gelişmiş ülkelerin çıkarlarına göre hareket etmek zorunda kalabiliriz. Zira dünyada üretilen ham maddelerin fiyatları genelde, üretici ülkeler değil, tüketen ve bu alanlarda gerekli teknolojik bilgi birikimine sahip, sanayileşmiş ülkeler tarafından belirlenmektedir.

Dolayısıyla en kısa zamanda, sadece ham madde kaynağı bir ülke konumundan çıkıp, bu kaynaklarını ileri teknolojiyle en iyi şekilde işleyip bu alanda endüstrileşmeyi başarabilen bir ülke durumuna yükselebilmeliyiz. Aksi takdirde, milli maden varlıklarımız yabancı tekellerin elinde heba olacak, ülkemiz de 'zengin kaynakların fakir bekçiliğine' devam edecektir.

Bu durumda, kendi kaynaklarımızı ülkemizin çıkarlarına azami fayda sağlayacak şekilde değerlendirebilmemiz için tek yol, bu varlıkları mümkün olduğu kadar, katma değerlerini daha da yükseltecek nihai ürün haline getirip pazarlayabilmektir.

Madencilik geliştirmek ve bu gelişmeyi sürdürülebilir bir kalkınma konsepti içinde yapabilmek için madencilik faaliyetlerinin tamamını kapsayacak şekilde madencilikle ilgili veriler güvenilir olarak oluşturulmalıdır. Rezerv geliştirme ve ciddi bir arama çalışması yapabilmek için, lüzumlu yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu konuda ARGE çalışmalarına gereken destek sağlanmalı ve ileri teknoloji yakalanmalıdır.

Madenler, sanayileşmenin ana girdisini oluşturduğu için, endüstriyel ham madde kaynakları olmadan sanayileşmek imkânsızdır. Dünya sanayinin her gün artan oranda ihtiyaç duyduğu birçok maden kaynaklarına sahip olan ülkemizin bu yer altı zenginliklerini insanlarımızın refah düzeyini artıracak şekilde kullanmamız ve yönetmemiz gerekmektedir.

**ESKİŞEHİR MİLLETVEKİLİ FEHMİ MURAT SÖNMEZ VE 23
MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/342)**

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Arkeolojik çalışmalar, Lüle taşının 5 bin yıldır bilindiğini ve kullanıldığını göstermektedir. Lüle taşı, Türkiye’de 1830’da Avusturyalılar tarafından Eskişehir’in Sepetçi ve Margı köylerinde bulunmuş ve yüzyıla yakın bir süre boyunca Avusturyalılar tarafından ham madde olarak ihraç edilmiştir. 1960 yılında ham madde olarak ihracının yasaklanmasına kadar Avusturyalılar tarafından dünyaya pazarlanan Lüle taşı ‘Viyana taşı’ olarak tanınmıştır. Türk sanatkarlarının Lüle taşı işlemeciliğine ilgisi ise 1920’li yıllarda başlamıştır. Lüle taşı; pipo, ağızlık, kolye, bilezik, küpe, iğne, saksafon, nargile, tespih, cami maketleri, leke çıkarmada, elektrik makineleri ve motorlu ulaşım araçları için de katalizör yapımında ve otomobil sanayinde ise motorla ekzos borusu arasına emici olarak nohut yada mercimek iriliğinde parçalanarak yakıt temizlemede ve füze ve öbür uzay araçlarının başlık iç kaplamalarının yalıtılmasında da kullanılmaktadır.

Türkiye dışında Yunanistan, Avusturya, İspanya, Rusya, Fransa, Fas, Madagaskar ve Kenya Lüle taşı üretiminin yapıldığı yerlerdir. Ancak buralarda kaynakların kısıtlı ve taş kalitesinin de oldukça düşük olduğu bilinmektedir. Türkiye ekonomisine 1.5 milyon doların üstünde bir katkı sağlayan Lüle taşının Türkiye’deki rezervinin tamamına yakını Eskişehir yöresinde bulunmaktadır. Yörede bulunan Lüle taşı rezervi 2 milyon 572 bin 850 ton olarak tespit edilmiştir. Dünya Lüle taşı rezervlerinin %70’lik ve en kaliteli kısmına sahip olan Eskişehir’de Lüle taşı ustası sayısı her geçen gün azalmaktadır. Türkiye’de Lüle taşı işletmeciliğine gereken önem verilmesi durumunda yöre halkı için büyük bir gelir kaynağı oluşturulmuş olacaktır.

Eskişehir’in dünyaya tanıtılmasında kullanılacak en önemli öge Lüle taşıdır. Eskişehir turizminin gelişimi için Lüle taşı ve el sanatının yok olmaması gerekmektedir. Türk el sanatlarının geliştirilmesi, korunması, gelecek kuşaklara aktarılması ve bu sanat dallarında çalışarak geçimini temin eden üreticilerin içerisinde bulunduğu sorunların araştırılarak, alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla, Anayasanın 98 inci, İktüzüğün 104 üncü ve 105 inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasını teklif ederim.

1. Fehmi Murat SÖNMEZ (Eskişehir)	2. Ahmet ERSİN (İzmir)	3. Tansel BARIŞ (Kırklareli)
4. Fevzi TOPUZ (Muğla)	5. Ali Rıza ÖZTÜRK (Mersin)	6. Malik Ecder ÖZDEMİR (Sivas)
7. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)	8. Hikmet ERENKAYA (Kocaeli)	9. Ramazan Kerim ÖZKAN (Burdur)
10. Yaşar TÜZÜN (Bilecik)	11. Rahmi GÜNER (Ordu)	12. Eşref KARAİBRAHİM (Giresun)
13. Vahap SEÇER (Mersin)	14. Tekin BİNGÖL (Ankara)	15. Ahmet KÜÇÜK (Çanakkale)
16. Yaşar AĞYÜZ (Gaziantep)	17. Derviş GÜNDAY (Çorum)	18. İlhan KESİCİ (İstanbul)
19. Engin ALTAY (Sinop)	20. Atilla KART (Konya)	21. Sacid YILDIZ (İstanbul)
22. Hulusi GÜVEL (Adana)	23. Ali Rıza ERTEMÜR (Denizli)	24. Mehmet Ali ÖZPOLAT (İstanbul)

SİİRT MİLLETVEKİLİ AFİF DEMİRKIRAN VE 21 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/374)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Yurdumuz, karmaşık jeolojik yapısı nedeniyle çok çeşitli madenlere sahiptir. Türkiye, dünya madenciliğinde adı geçen 132 ülke arasında üretim değeri itibarıyla 28'inci, maden çeşitliliği itibarıyla ise 10'uncu sırada yer alıyor. Dünyada halen ticareti yapılan 90 çeşit madenden 60'ı Türkiye'de de üretilmektedir. Türkiye'de halen, 60 civarında farklı maden ve mineral üretimi yapılıyor. Dünya metal maden rezervlerinin yüzde 0,5'i, endüstriyel ham madde rezervlerinin yüzde 2,5'i, kömür rezervlerinin yüzde 1'i Türkiye'de bulunuyor. Dünya bor rezervlerinin ise yüzde 72'sine sahip olan Türkiye, bu oranla dünyada ilk sırada bulunmaktadır. Türkiye altın cevheri potansiyelinde de çok önemli bir konumdadır.

GSMH içinde madenciliğimizin payı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında %30 iken; 1960'lı yıllarda %5'e, günümüzde ise %1,5'lara kadar düşmüştür. Bu oran Almanya ve ABD'de %4 civarında olup, Kanada'da %7.5 Avustralya'da %8.7'dir.

Madencilik sektörüne yön verirken uzun vadede bir madencilik politikası oluşturulmalıdır. Bu politikanın kalıcı olması yanında, zaman içinde değişip, yeni koşullara uyacak esnekliği de göstermesi zorunludur. Ayrıca bu politika tespit edilirken maden potansiyelimiz sağlıklı bir şekilde belirlenmeli ve doğal kaynaklarımızın tükenebilirliği göz önüne alınmalıdır. Madencilik sektörümüzün gelişmiş ülkeler düzeyine gelmesi ve ekonomimizde olması gereken yere ulaşması için sektördeki belirsizliklerin en aza indirilmesi gerekmektedir. Ülkemiz sınırlı kaynaklarını akılcı bir şekilde aramalarda yoğunlaştırmalı ve özel girişimcilerin sektörde yatırım yapmaları teşvik edilmelidir. Çalışmaların daha verimli olabilmesi için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması ve bunlara işlerlik kazandırılması şarttır.

MTA raporlarına göre Türkiye 5 milyar m³ mermer rezervi ile dünya mermer potansiyelinin %40'ına sahiptir. Toplam rezervi 13.9 milyar ton olan Türkiye'nin, 1,6 milyar ton civarındaki görünür rezervi, bugünkü temposuyla, dünya tüketimini 80 yıl karşılayabilecek düzeydedir. Ülkemizde 80'in üzerinde değişik yapıda, 120'nin üzerinde değişik renk ve desende mermer rezervi belirlenmiştir.

Ayrıca Dünya'da ve Türkiye'de ekonomik kalkınmanın en temel ağırlıklı enerji girdileri olan petrol ve doğalgaza, gün geçtikçe daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Kullanım alanlarının yaygınlığı arz-talep dengesi içinde bu ürünlere bağımlılığı arttırmış ve sonuçta petrol ve doğalgaz, dünyadaki diğer enerji kaynaklarından ayrılarak stratejik bir konuma gelmişlerdir.

1945 yılında keşfedilen Raman petrol sahasının keşfinden bugüne yapılan çalışmalar Türkiye'de petrol ve doğal gazın varlığını kanıtlamıştır. Bugüne kadar irili-ufaklı yaklaşık 120 tane petrol ve doğal gaz sahası keşfedilmiştir. Bu arama faaliyetleri sonucunda yaklaşık 1 milyar ton petrol varlığı tespit edilmiş olmakla birlikte, bunun ancak %15'ine tekabül eden 150-160 milyon tonu üretilebilir rezervdir. Bu üretilebilir rezervin 110-120 milyon tonu üretilmiş olup, geriye 40-50 milyon ton rezerv kalmıştır ki bu da Türkiye'nin 1.5 yıllık tüketimine denk gelmektedir. Öte yandan ülkemizin halen doğalgaz rezervi ise 8 milyar m³ olup, 2008 yılındaki 37 milyar m³ toplam tüketimle mukayese edildiğinde yaklaşık 3 aylık ülke ihtiyacını ancak karşılayacağı görülmektedir.

Ülkemizdeki maden, doğal taş, petrol ve doğalgazdan oluşan tabii yer altı kaynaklarının sorunlarının tespiti, sektördeki belirsizliklerin en aza indirgenmesi etkin, kalıcı ve uzun vadeli çözümlerin belirlenmesi, bu sektörün önünün açılması ve teşvikinde nelerin yapılabileceğinin tespiti, bu konu çerçevesinde dünya ölçeklerine göre yeterli araştırma yapılıp yapılmadığı ve konuyla ilgili gerekli önlemlerin alınması ve bu sektörümüzün teknik

bilgi ve alt yapı eksikliklerinin giderilmesi için Anayasa'nın 98. TBMM İç tüzüğünün 104. ve 105. maddeleri gereğince bir Meclis araştırmasının açılmasını arz ederiz.

1. Afif DEMİRKİRAN (Siirt)	2. Kazım ATAÖĞLU (Bingöl)	3. Seracettin KARAYAĞIZ (Muş)
4. Azize Sibel GÖNÜL (Kocaeli)	5. Şevket GÜRSOY (Adıyaman)	6. Medeni YILMAZ (Muş)
7. Abdullah ÇALIŞKAN (Kırşehir)	8. İhsan KOCA (Malatya)	9. Zülfikar İZOL (Şanlıurfa)
10. Fikri IŞIK (Kocaeli)	11. Mahmut DURDU (Gaziantep)	12. Cemal TAŞAR (Bitlis)
13. Ömer İNAN (Mersin)	14. Polat TÜRKMEN (Zonguldak)	15. Fetani BATTAL (Bayburt)
16. Burhan KAYATÜRK (Ankara)	17. Ü. Gökalep GÜNEY (Bayburt)	18. Yılmaz HELVACIOĞLU (Siirt)
19. Murat YILDIRIM (Çorum)	20. Hüseyin DEVECİOĞLU (Kilis)	21. Cafer TATLIBAL (Kahramanmaraş)
22. Mehmet Nil HIDİR (Muğla)		

**MANİSA MİLLETVEKİLİ ŞAHİN MENGÜ VE 22 MİLLETVEKİLİNİN
ÖNERGESİ (10/377)**

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Manisa ili Turgutlu ilçesinin 15 km kuzeyindeki ormanlık Çal Dağı bölgesinde nikel madeni çıkarılması için deneme üretimlerine başlanmıştır. Asıl üretim faaliyetlerine geçmek için Çevre ve Orman Bakanlığına izin girişiminde bulunulmuş ve Çal Dağı bölgesinde 3.298.539 metrekare alanda sülfürik asit kullanılarak nikel madeni çıkarma, ayrıştırma ve zenginleştirme yapılması izni verilmiştir.

Bölgede deneme üretimi için yapılan çalışmalarda birçok ağaç kesilerek ormanlık alanın zarar görmesine neden olmuşlardır. İşletme süresince 200 binin üzerinde ağacın kesileceği tahmin edilmektedir. Bu durum bölgedeki ormanlık alanın tamamen yok olması demektir. Bölgedeki ağaçların kesilmesi ve dere yataklarının bozulması nedeniyle Gediz havzasında erozyon artmış, daha önce hiç görülmemesine rağmen bazı köyler sel felaketine maruz kalmıştır. Ayrıca nikel madeninin çıkarılmasında kullanılan sülfürik asit'in neden olduğu olumsuzluklarla ilgili şikâyetlerde gelmeye başlamıştır.

Bölgenin en önemli su havzası olan Gediz nehri Çal Dağının ve maden sahasının çok yakınından geçmektedir. Bu nedenle yer altı ve yer üstü su kaynakları ile doğal kaynaklar bundan olumsuz etkilenecektir. Projesinde işletme ömrü 15 yıl olarak belirlenen maden tükendiğinde bölgede orman ve tarım alanları ile birlikte nüfusu yüz bini bulan Turgutlu ilçe merkezimiz bu çevre kirliliğinden önemli ölçüde zarar görecektir. Turgutlu Çaldağ bölgesinde, Musulcalı, Akköy, Çampınar, İzzettin, Yakuplar, Temrek ve Sarıbey köyleri bulunmakta bölge halkı geçimini tarım ve ormancılıktan sağlamaktadır. Bölge halkı, geleceklerini karartmamak adına konuya duyarlılık göstermekte ve Çaldağ ormanlık alanlarına tarım arazilerine ve köylerine sahip çıkmak için nikel madeni çıkarılmasına karşı olup, ülkenin en büyük çevre felaketini önlemek adına, işletmenin kapatılmasını talep etmektedirler.

Turgutlu Çal Dağı bölgesinde nikel madeni çıkarılması ve işlenmesi amacıyla kurulacak işletmenin; fayda - maliyet analizinin tespiti, ormanlar ve tarım arazileri üzerine etkilerinin, nikel madeninin ayrıştırılmasında kullanılacak olan sülfürik asidin, yer altı ve yer üstü su kaynakları, tarım arazileri ve çevre üzerindeki kirlетici etkilerinin ve çevre köylerde yaşayan bölge halkının yaşam standartlarının ve sağlıklarının korunması, tedbirlerinin araştırılması, işletme kapandığında ortaya çıkacak sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98, TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri gereğince bir Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz

1. Şahin MENGÜ (Manisa)	2. Orhan Ziya DİREN (Tokat)	3. Ensar ÖĞÜT (Ardahan)
4. Şevket KÖSE (Adıyaman)	5. Gürol ERGİN (Muğla)	6. Ergün AYDOĞAN (Balıkesir)
7. Zekeriya AKINC (Ankara)	18. Rasim ÇAKIR (Edirne)	9. Algan HACALOĞLU (İstanbul)
10. Hüsnü ÇÖLLÜ (Antalya)	11. Ferit Mevlüt ASLANOĞLU (Malatya)	12. Fatma Nur SERTER (İstanbul)
13. Enis TÜTÜNCÜ (Tekirdağ)	14. Fehmi Murat SÖNMEZ (Eskişehir)	15. Yaşar AĞYÜZ (Gaziantep)
16. Vahap SEÇER (Mersin)	17. Faik ÖZTRAK (Tekirdağ)	18. Nesrin BAYTOK (Ankara)
19. Hüseyin ÜNSAL (Amasya)	20. Ali Rıza ERTEMÜR (Denizli)	21. Mehmet Ali ÖZPOLAT (İstanbul)
22. Mevlüt COŞKUNER (Isparta)	23. Ahmet KÜÇÜK (Çanakkale)	

MERSİN MİLLETVEKİLİ MEHMET ŞANDIR VE 21 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/388)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Mersin İli Tarsus İlçesi Köylerinde faaliyet gösteren tüm şantiyelerin ve maden ocaklarının köylüye ve tarım alanlarına verdiği zararların araştırılarak sorumluların ve alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98 inci, TBMM İçtüzüğü'nün 104 ve 105 inci maddeleri gereğince Meclis Araştırma Komisyonu Kurulmasını arz ve teklif ederiz.

1. Mehmet ŞANDIR (Mersin)	2. Şenol BAL (İzmir)	3. Abdülkadir AKCAN (Afyonkarahisar)
4. Osman DURMUŞ (Kırıkkale)	5. İsmet BÜYÜKATAMAN (Bursa)	6. Necati ÖZENSOY (Bursa)
7. Cemaleddin USLU (Edirne)	8. Ümit ŞAFAK (İstanbul)	9. Hasan ÇALIŞ (Karaman)
10. Süleyman Turan ÇİRKİN (Hatay)	11. Beytullah ASİL (Eskişehir)	12.S. Latif YUNUSOĞLU (Trabzon)
13. Ahmet ORHAN (Manisa)	14. Münir KUTLUATA (Sakarya)	15. M. Akif PAKSOY (Kahramanmaraş)
16. Mustafa ENÖZ (Manisa)	17. Reşat DOĞRU (Tokat)	18. Kamil Erdal SİPAHİ (İzmir)
19. Muharrem VARL (Adana)	20.Yılmaz TANKUT (Adana)	21. Tunca TOSKAY (Antalya)
22. Mithat MELEN (İstanbul)		

GEREKÇE

Tarsus, XIII. yy'dan sonra Memlukler'in ve zaman zaman da Ramazanoğulları ile Dulkadiroğulları beyliklerinin yönetimine geçti. 1516 da ise, Yavuz Sultan Selim'ce Osmanlı topraklarına katıldı.

Tarsus 1571 de Kıbrıs Eyaletine bağlı bir sancak merkezi olduysa da, bir süre sonra Adana eyaleti sınırlarına alındı. 1832 de Osmanlı güçlerini yenen Mısırlı İbrahim paşa, Adana ve çevresini ele geçirdi. 1839 da yeniden Osmanlı topraklarına katılan Tarsus, 1867 de Halep vilayeti Adana sancağının 1877 de ise Adana vilayeti Adana sancağının bir kazası oldu.

Mersin 1888'de Adana'ya bağlı bir sancak olunca Tarsus'ta bunun tek kazası olarak yönetsel durumunu korudu. I. Dünya Savaşı sonrasında Fransız işgaline uğrayan Tarsus da buna bağlı bir ilçe merkez durumuna geldi. Tarsus Müslümanlar içinde mukaddes bir şehirdir.

Tarsus'ta birçok kutsal abideler vardır. Danyal Peygamber Tarsus'ta gömülüdür. Makam Caminde Türbesi vardır. Hazreti Şit, Lokman Hekim, Bilal-i Habeşi'nin Mezarları Tarsus'tadır. Harun Reşit'in kardeşi Memun'un valiliği sırasında Tarsus Çayında boğulmasından sonra Nur Camiindeki mezara defin edilmiştir.

Gerek çevre ve gerekse sağlık açısından kanunlara aykırılık gösteren işletmelerin faaliyet gösterdikleri alanların köylere yakınlığı nedeniyle (50 metreye yakınlıkta evlerin olması) evlerin fiziki yapısının bozulmasına ve tüm köylünün sağlığını tehlike altına almaktadır, can güvenliği hiçe sayılarak nakliyelerin yapılmasına devam edilmektedir.

Tüm bunların yanında zeytinciliğin ıslahı ve yabancılarının aşıltilması hakkındaki 2573 sayılı kanunun 20. maddesinde yer alan “Zeytinlik sahaları içinde ve bu sahalara en az 3 km. mesafede zeytinyağı fabrikası hariç zeytinliklerin vegatatif ve generatif gelişmesine mâni olacak kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran tesis yapılamaz ve işletilemez bu alanlarda

yapılacak zeytinyağı fabrikaları ile küçük ölçekli sanayi işletmeleri yapımı ve işletilmesi tarım ve köy işleri bakanlığının iznine bağlıdır” ibaresi de açık açık bu tesislerin böylesi alanlarda bulunmasını yasaklamaktadır.

Ayrıca daha öncede birçok davaya emsal olan mahkeme kararlarında bu ve benzeri işletmelerin çevreye, doğaya ve bölgede yaşayan insanlara zarar verdikleri, gürültü ve hava kirliliğine yol açtıkları gerekçesiyle kapatılmışlardır.

Yine bazı şirketlerin burada açmak istediği şantiyenin kapsadığı alan hem orman arazisi hem de köye ait tapulu parsellenmiş arazi olduğu tapu kayıtlarında mevcuttur.

Kanunlar çerçevesinde yerinde görülüp incelenmesi ve buna göre bir karar verilmesi, hem çevre, hem hava kirliliği, hem buralara çok yakın çevrede bulunan Tarsus ve Mersin’in tek içme suyu havzasına (Berdan Barajı) hem de insanların can ve mal güvenliğine vereceği tahribatı önleyecektir.

Açıklanan ve ayrıca gerekçede belirtilen nedenlerle, şantiyelerin hâlen devam etmesi nedeniyle sorumluluğu bulunanların ortaya çıkartılması, gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik önlemlerin araştırılması amacıyla Anayasa’mızın 98 ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü’nün 104 ve 105 inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması Komisyonu kurulmasını arz ve teklif ederiz.

MARDİN MİLLETVEKİLİ AHMET TÜRK VE 20 MİLLETVEKİLİNİN ÖNERGESİ (10/404)

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Ülkemizin önemli doğal zenginliklerinden biri olan kömür üretim ve ticaretinde meydana gelen usulsüzlüklerin ve yolsuzlukların saptanması, kömürle ilgili mevzuata uygun olmayan davranışların etkilerinin belirlenmesi, bunun ekonomimiz üzerindeki etkilerinin saptanması ve alınacak sürdürülebilir önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98 ve İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve talep ederiz. 10.06.2009

1. Ahmet TÜRK (Mardin)	2. Emine AYNA (Mardin)	3. Fatma KURTULAN (Van)
4. Selahattin DEMİRTAŞ (Diyarbakır)	5. Sırrı SAKIK (Muş)	6. Ayla Akat ATA (Batman)
7. Bengi YILDIZ (Batman)	8. M. Nezir KARABAŞ (Bitlis)	9. Akın BİRDAL (Diyarbakır)
10. Aysel TUĞLUK (Diyarbakır)	11. Gültan KIŞANAK (Diyarbakır)	12. Hamit GEYLANİ (Hakkâri)
13. Pervin BULDAN (İğdır)	14. Sebahat TUNCEL (İstanbul)	15. M. Nuri YAMAN (Muş)
16. Osman ÖZÇELİK (Siirt)	17. İbrahim BİNİCİ (Şanlıurfa)	18. Sevahir BAYINDIR (Şırnak)
19. Hasip KAPLAN (Şırnak)	20. Şerafettin HALİS (Tunceli)	21. Özdal ÜÇER (Van)

GEREKÇE

Avrupa Konseyi tarafından 4 Kasım 1999 tarihinde imzaya açılan ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına 27 Eylül 2001 tarihinde Strazburg'da imzalanan “Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Sözleşmesi'ne” imza atan Avrupa Konseyi üyesi Devletler, yolsuzluğa karşı mücadelede uluslararası iş birliğinin önemini bilincinde, yolsuzluk olgusunun, hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları, hakkaniyet ve sosyal adalet için ciddi bir tehdit oluşturduğunun, ekonomik gelişmeyi engellediğinin ve piyasa ekonomilerinin düzgün ve dürüst işlemlerini tehlikeye koyduğunun altı çizmiş, yolsuzluğun bireyler, Devlet kurumları, Uluslararası kuruluşlar ve şirketler için menfi sonuçları teyit edilmiştir.

Türkiye kömür kaynakları açısından oldukça zengin bir ülke olmasına rağmen, kendi kaynaklarını kullanamamaktadır. Şırnak ilimizde milyonlarca rezerv kömür bulunmasına rağmen, halkın çıkarına kullanılmamaktadır. TKİ kapatılarak, ihale yoluyla kişilerin çıkarına kullanılmaktadır. Bu durum kömüre dayalı çevre felaketine yol açacak kömür termik santral ihalelerini gündeme getirmiştir. 22 Temmuz 2007 ile 29 Mart 2009 yerel seçimlerinde kömür bir seçim propaganda aracı olarak kullanılmış, dağıtılan kömürün menşei ve kalitesi sorunlu çıkmış, yapılan ödemelerde şeffaf davranılmamıştır.

Mesken'lerde Kullanılmak Kayıt Şartlı Isınma Amaçlı Kömür ithalatı ve Sanayi'de Kullanılmak Kayıt Şartlı ‘Sanayi Kömürü İthalatı’ şeklinde iki ayrı ithalat izni kapsamında yapılacağı, bu her iki ayrı ithalata konu Kömür Kalite Değerleri'nin ilgili Laboratuvar kontrolleri yapılarak Çevre Bakanlığı'nca belirtilen parametrelere uygun olup olmadığı araştırılacağı düzenlenmesine rağmen, yerli yabancı ithalatçı-ihracatçı firmalarla, organize şirketlerin yasalara aykırı olarak işlem yaptığı görülmektedir. 2002-2007 yılları arası müfettiş incelemelerinde milyarlarca idari para cezası tahsil edilememiştir.

Gümrük Başmüfettişlikleri eli altında Yargıya sevk edilen suç fezlekeleri hakkında yürütülen yasal işlemlere rağmen, ithalatçı firma depolarında duran ve satılmayı bekleyen

standart dışı kömürlere ve diğer varlıklarına, Sahte Kargo Manifestosu türeterek, bu işte aktif yardım ve yataklık yapan taşıyıcı firma gemi ve araçlarına el konulmamakta, el konan varlıklar var ise de bu varlıklar satılmamakta, ithalatçı firmalara kömür ithalat yasağı ile Firma Sahip ve Yöneticileri'ne yurt dışına çıkma yasağı getirilmemektedir. Türkiye'deki tüm Kömür ithalat Limanları'ndan yasalara aykırı olarak sahte belgelerle gerçekleştirilen Gümrük Kaçakçılığı karşısında etkili ve caydırıcı bir işlem yapılmamaktadır. Isınma Amaçlı Kömür niteliği taşımayan standart dışı bu tür kömürlerin çok fahiş misli misli fiyatlarla Kamu Kurum ve Kuruluşları yanı sıra Özel Sektör'e satılarak, bu tür kömürler üzerlerinden sistemli bir biçimde ve her yıl gerçekleştirilen milyarlarca dolar tutarlı yolsuzluk vurgunu yapıldığı basına yansımaktadır.

Kömür numunesi ile dolu kömür torbalarının ithalatçı firmaca analizi yapan kuruma getirilip götürülerek analiz ettirilmeleri neticesinde ele geçirilen “Kaliteli Kömür Analiz Raporları'na” Gümrük İdarelerinde dayatma yapılarak ithal edilen Rusya ve Ukrayna menşei, Türkiye Devleti Isınma Amaçlı Kömür Standartları'na aykırı standart dışı kömürlerin yurda ithal edilmesi hangi menfaat karşılığında sağlandığı araştırılması gereken bir konudur. Gümrük Müsteşarlığı Teftiş Kurulu Başmüfettişliğince sürdürülen inceleme ve soruşturmalar neticesinde sayısı binlerle ifade edilen usulsüz kömür ithalat dosyaları hakkında hazırlanan Soruşturma raporları olduğu, gereği yapılmak üzere ilgili Cumhuriyet Başsavcılıkları'na sevk edildiği bilinmektedir.

Son 7 yılda yasadışı işlemlerle usulsüz yollardan yurda sokulup Isınma Amaçlı Kömürler yerine Kamu Kurum ve Kuruluşları yanı sıra Özel Sektöre satılarak yurda sokulan ortalama 50 Milyon Tonu aşkın standart dışı Sanayi Kömürleri üzerinden gerçekleştirilen ve toplamı milyarlarca doları bulan ithal kömürlerle ilgili kaçakçılık yapıldığı, 2007 yılı ve sonrası sahtecilikle, sahte kömür analiz raporu, sahte kömür kalite sertifikası, sahte CIF. kömür maliyet faturası gibi işlemlerle devletin milyarlarca zarara uğratıldığı görülmektedir. Yurda sokulan tüm bu kömürlerin Kamu Kurum ve Kuruluşlarına normaldeki toptan satış değerlerinin üzerinde fiyatlarla satılarak son yedi yılda devletin milyarlarca dolar zarara uğratıldığı iddia edilmektedir.

Bu nedenlerle bir Meclis araştırması açılması ve araştırma komisyonu kurulması gerekmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOMİSYONUN İŞLEYİŞİ VE KOMİSYON ÇALIŞMALARI

1.1. KOMİSYONUN İŞLEYİŞİ

1.1.1. Araştırma Önergelerinin Özeti ve Konusu

23. Dönemde Meclis Araştırması Komisyonumuzun kurulmasına dayanak teşkil eden, Ali KOÇAL ve 26 Milletvekilinin, taş kömürü üretimindeki sorunların ve Türkiye Taşkömürü Kurumunun durumunun araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/67\)](#); Muğla Milletvekili Metin ERGUN ve 29 Milletvekilinin, mermercilik sektöründeki sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/75\)](#); İstanbul Milletvekili Ufuk URAS ve 19 Milletvekilinin, altın madenciliğinin bütün yönleriyle araştırılması amacıyla [\(10/82\)](#); Balıkesir Milletvekili Ahmet Duran BULUT ve 34 Milletvekilinin, bor madenciliğindeki sorunların araştırılarak bor kaynaklarının etkin ve verimli değerlendirilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/122\)](#); Yozgat Milletvekili Mehmet EKİCİ ve 22 Milletvekilinin, Manisa-Turgutlu-Çaldağ nikel yatağının işletilmesi konusunun araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/141\)](#); Trabzon Milletvekili Kemalettin GÖKTAŞ ve 24 Milletvekilinin, petrol arama çalışmaları konusunda [\(10/180\)](#); Burdur Milletvekili Ramazan Kerim ÖZKAN ve 28 Milletvekilinin, mermercilik sektörünün sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/193\)](#); Denizli Milletvekili Ali Rıza ERTEMÜR ve 38 Milletvekilinin, mermercilik sektöründeki sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/208\)](#); Muğla Milletvekili Fevzi TOPUZ ve 28 Milletvekilinin, taş ocaklarının çevreye etkilerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/216\)](#); Balıkesir Milletvekili Ergün AYDOĞAN ve 20 Milletvekilinin, mermercilik sektöründeki sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/229\)](#); Mersin Milletvekili Ali Rıza ÖZTÜRK ve 37 Milletvekilinin, madencilik sektöründeki sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/304\)](#); Mersin Milletvekili Ali Rıza ÖZTÜRK ve 24 Milletvekilinin, bor madenciliğindeki sorunların araştırılarak bor kaynaklarının etkin değerlendirilmesi için araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/309\)](#); Mardin Milletvekili Ahmet TÜRK ve 20 Milletvekilinin, Batman'daki petrol tesislerinin çevre ve insan sağlığı üzerindeki etkilerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/320\)](#); Kütahya Milletvekili Alim IŞIK ve 23 Milletvekilinin, Kütahya'daki Seyitömer ve Garp Linyit İşletmeleri yönetimine yönelik iddiaların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/324\)](#); Zonguldak Milletvekili Polat TÜRKMEN ve 20 Milletvekilinin, maden kaynaklarının araştırılarak madencilğe dayalı sanayinin oluşturulabilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/336\)](#); Kahramanmaraş Milletvekili Veysi KAYNAK ve 20 Milletvekilinin, ülkemizdeki maden kaynaklarının araştırılarak etkin ve verimli değerlendirilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/337\)](#); Eskişehir Milletvekili F. Murat SÖNMEZ ve 23 Milletvekilinin, lüle taşının değerlendirilmesindeki sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/342\)](#); Siirt Milletvekili Afif DEMİRKIRAN ve 20 Milletvekilinin, madencilik sektöründeki sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/374\)](#); Manisa Milletvekili Şahin MENGÜ ve 22 Milletvekilinin, Turgutlu-Çal Dağı'nda yapılacak nikel madenciliği faaliyetlerinin çevreye etkilerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla [\(10/377\)](#); Mersin Milletvekili Mehmet ŞANDIR ve 21 Milletvekilinin, Tarsus'taki şantiye ve maden ocaklarının yol açtığı

sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla ([10/388](#)); Mardin Milletvekili Ahmet TÜRK ve 20 Milletvekilinin, kömür üretimi ve ticaretindeki yolsuzluk ve usulsüzlük iddialarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla ([10/404](#)) Anayasa'nın 98'inci Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104'üncü ve 105'inci maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasını isteyen önergelerinin gerekçelerinde özetle;

- Türkiye'de taş kömürü çıkarılması ve işletmesinde olumsuzlukların meydana geldiği; geline nokta Türkiye Taşkömürü Kurumu yönetiminin firmalara tüm kolaylıkları sağlamasına rağmen, bugüne değin hizmet alımı ile yapılan işlerden beklenen verimin alınamadığı; bunun yanı sıra rödovans sahalarında yaşanan olumsuzluklar olduğu,

- Mermer rezervleri bakımından son derece önemli bir potansiyele sahip olan mermercilik ve doğal taş sektörünün uygulanan yanlış politikalar ve yoğun bürokrasi nedeniyle yeteri kadar gelişemediği, bu sektörün gelişmesi için mevcut sorunların bir an evvel çözülmesi gerektiği,

- Çanakkale-Balıkesir-Kazdağları'nda yaşanan ekolojik kriz ile altın madenciliğinin ülkemize kazandırdıkları ve kaybettirdiklerinin neler olduğu konusunda bir muhasebe yapılmasının zorunlu hâle geldiği,

- Manisa ili Turgutlu ilçesi Çaldağı mevkisindeki nikel yatağında, nikel ve kobalt üretilmesine mukabil çevreye verilen zararların belirlenmesi amacıyla araştırma yapılması talep edildiği,

- Türkiye'de petrol kaynaklarının tespiti ve ülke çıkarları için en verimli şekilde çıkarılıp kullanılması konularında araştırma yapılması gerektiği,

- Mermercilik sektörümüzün sorunlarının ve çözüm yollarının belirlenmesi ve eksikliklerinin giderilmesi, geliştirilmesi; ulusal ve yöresel düzeyde koordinasyonun sağlanması; destekleme yollarının araştırılması, idari, kurumsal ve yasal düzenlemelerin yapılması; teknik bilgi ve alt yapı eksikliklerinin giderilmesi gerektiği,

- Son yıllarda mermerciliğimizin yaşamakta olduğu ve her geçen gün derinleşen sorunların saptanması ve bu sorunların çözümüne dönük somut adımların atılarak gerekli önlemlerin alınması gerektiği,

- Başta su kaynakları olmak üzere, tarım, orman, yerleşim yerleri, turizm, tarihî ve kültürel alanlara doğrudan olumsuz etkileri görülen taş ocaklarının yer seçimi ile kurlsız ve denetimsiz işletilmelerinin ortaya çıkardığı zararların önlenmesi gerektiği,

- Dünyada üretimde yedinci, ihracatta sekizinci sırada bulunan mermercilik sektörünün sorunlarının ve çözüm yollarının belirlenmesi, eksikliklerinin giderilmesi, geliştirilmesi; yöresel ve ulusal düzeyde koordinasyonun sağlanması; destekleme yollarının araştırılması; idari, kurumsal ve yasal düzenlemelerin yapılması; teknik bilgi ve alt yapı eksikliklerin giderilmesi gerektiği,

- Madencilik sektörümüzün GSYH içindeki payının artırılması; maden sektöründe üretim, işletme, pazarlama ve satış aşamaları dâhil sektörün içinde bulunduğu A'dan Z'ye tüm sorunların tespiti; bu sorunların çözümü için yapılması gerekenlerin tespiti; sektördeki belirsizliklerin en aza indirilmesi; etkin, kalıcı, uzun vadeli politikaların belirlenmesi; dünyayı saran ekonomik krizin sonuçlarının ülkemizde de tam anlamıyla hissedilmeye başlandığı bugünlerde madencilik sektörünün yolunun açılması ve bu konu ile ilgili neler yapılabileceğinin araştırılması gerektiği,

- Bor yataklarının en etkin ve verimli şekilde işletilmesi, bor minerallerinin üretilmesi, pazarlanması için öncelikle karşılaşılan sorunların ve bu sektörün çalışanlarının sorunlarının objektif olarak tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması için sektörün açılması gerektiği,

- Batman ilinde yapılan petrol arama, çıkarma, depolama ve işleme çalışmalarından kaynaklanan içme suyu kirliliği ile bunun insan sağlığı üzerindeki etkilerinin araştırılması gerektiği,

- Seyitömer Linyit İşletmesi ve Güney Ege Linyit İşletmesinde bazı ciddi olumsuzlukların yaşanmasının kamuoyunda “Acaba bu yanlışlar ve olumsuzluklar, işletmelerin ve enerji santrallerinin özelleştirilmesinin önünün açılması ve hızlandırılması amacıyla bilerek mi yapılıyor?” sorusunun sorulmasına ve tartışılmasına yol açtığı,

Seyitömer ve Güney Ege Linyit İşletmelerinde ve bu bölgedeki termik santrallerde “üretilen kömürün pazarlanması, nakliyesi ve dağıtılması, hizmet alımı ve ihalelerinin yapılması, eleman alımı gibi konularda firmalar ya da kişiler arasında ayırım yapıldığı, bazı siyasilerin işletmelerin yönetimlerinde siyasi nüfuz kullanarak etkili oldukları, işletmelerde çalışan bürokrat ve kamu görevlilerinin rahat çalışmadıkları vb.” olumsuzluklar yerel ve ulusal basına yansiyarak adı geçen işletmelerin milletimiz nezdinde itibarını zedelemeye neden olduğu,

- Ülkemiz maden kaynaklarının durumunun tespiti ve en verimli şekilde değerlendirilebilmesi amacıyla araştırma yapılması gerektiği,

- Eskişehir’in tanıtımı kapsamında, lüle taşının dünyaya tanıtılması ile lüle taşı el sanatlarının yok olmaması için çalışma yapılması gerektiği,

- Tarsus ilçesi ve köylerinde faaliyet gösteren maden ocakları ve şantiyelerin köylülere ve tarım arazilerine verdiği zararların araştırılması gerektiği,

- Kömür üretim ve ticaretinde meydana gelen usulsüzlük ve yolsuzlukların saptanması, kömürle ilgili mevzuata uygun olmayan davranışların etkilerinin belirlenmesi, meydana gelen usulsüzlüklerin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin saptanması ve alınacak sürdürülebilir önlemlerin belirlenmesi gerektiği

ifade edilmiştir.

1.1.2. Komisyonun Kuruluşu

Araştırmaya konu yirmi bir ayrı önerge, konularının benzer olması nedeniyle birleştirilerek, Genel Kurulun 03.12.2009 tarihli 26’ncı birleşiminde görüşülmüş ve “Madencilik Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla” bir Meclis Araştırması Komisyonu kurulması kararlaştırılmıştır.

Komisyonun kuruluşuna ilişkin 03.12.2009 tarihli ve 951 sayılı Karar’da; araştırmayı yapacak Komisyonun 16 üyeden oluşması, çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip Üye seçimi tarihinden itibaren 3 ay olması ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışma yapılabilmesi hususlarına yer verilmiştir. Komisyonun kuruluş kararı 11.12.2009 tarihli ve 27429 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

Bu kararı takiben Genel Kurulun 13.01.2010 tarihli 47’nci birleşiminde, Komisyon üyeliklerine ve aynı tarihte yapılan ilk Komisyon toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip Üyeliklere yapılan seçimler sonucunda aşağıda adları ve seçim çevreleri yazılı milletvekilleri belirlenmiştir.

Tablo 1. Komisyon Üyesi Milletvekilleri

UNVANI	ADI VE SOYADI	PARTİSİ	SEÇİM BÖLGESİ
Başkan	M. Altan KARAPAŞAOĞLU	AK PARTİ	Bursa
Başkanvekili	Polat TÜRKMEN	AK PARTİ	Zonguldak
Sözcü	M. Kemal CENGİZ	MHP	Çanakkale
Kâtip	Halil ÜNLÜTEPE	CHP	Afyonkarahisar
Üye	Zekeriya ASLAN	AK PARTİ	Afyonkarahisar
Üye	Osman ERTUĞRUL	MHP	Aksaray
Üye	Ergün AYDOĞAN	CHP	Balıkesir
Üye	Mehmet Salih ERDOĞAN	AK PARTİ	Denizli
Üye	Kutbettin ARZU	AK PARTİ	Diyarbakır
Üye	Tahir ÖZTÜRK	AK PARTİ	Elâzığ
Üye	Emin Nedim ÖZTÜRK	AK PARTİ	Eskişehir
Üye	Halil MAZICIOĞLU	AK PARTİ	Gaziantep
Üye	Yahya DOĞAN	AK PARTİ	Gümüşhane
Üye	Mehmet Nil HIDİR	AK PARTİ	Muğla
Üye	Hasip KAPLAN	BDP	Şırnak
Üye	Ali KOÇAL	CHP	Zonguldak

Bu seçime ilişkin 954 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı; 20.01.2010 tarihli ve 27468 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

1.1.3. Komisyonun Görev, Yetki ve Süresi

13.01.2010 tarihinde çalışmalarına başlayan Komisyonumuz; Anayasa’nın 98’inci Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 104 ve 105’inci maddeleri ile diğer hükümleri çerçevesinde görev yapmıştır.

TBMM İçtüzüğü’nün 105’inci maddesi gereği, 3 aylık süre içerisinde çalışmalarını tamamlayamayan Komisyonumuz, 1 aylık ek süre kullanmıştır. Ek süre kullanımına ilişkin karar, Genel Kurulun 06.04.2010 tarihli 82’nci birleşiminde alınmış ve 13.04.2010 tarihli ve 27551 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. 4 aylık çalışma süresi içerisinde resmî olarak 23 toplantı yapan Komisyonumuz; konu hakkında bilgi edinmek üzere akademisyenler, ilgili kamu kurumlarından ve özel kuruluşlardan yetkililer ile sivil toplum kuruluşlarından temsilciler davet ederek görüşlerini almış; raporun yazım aşamasında yararlanılmak üzere

ilgili kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, enstitüler ve üniversitelerin ilgili bölümlerinden bilgi ve belgeler temin etmiştir.

1.1.4. Komisyonun Çalışmaları

Genel Kurul Kararı gereğince; Başkanlık Divanı seçiminin yapıldığı tarihten itibaren çalışmalarına başlayan Komisyonumuz, 13.01.2010 tarihli ilk toplantısında çalışma programını belirlemiş ve bu çerçevede;

- Komisyonun gerekli görmesi hâlinde yurt içinde ve yurt dışında Komisyon olarak ya da oluşturulacak alt komisyonlar marifetiyle mahallinde inceleme ve araştırmalar yapılmasına,
- Yurt dışı inceleme ve araştırmalarıyla ilgili yazışmaların TBMM Dış İlişkiler ve Protokol Müdürlüğü tarafından yapılmasına,
- Komisyon çalışmalarına yardımcı olmak üzere, kamu kurum ve kuruluşlarından uzman görevlendirilmesine, konuyla ilgili gerekli yazışmaların yapılması, davet edilecek kişi ve kurumların tespiti hususlarında Komisyon Başkanlığının yetkili kılınmasına,
- Komisyon görüşmelerinde tam tutanak tutulmasına,
- Komisyonun Genel Kurul çalışma saatlerinde de çalışma yapabilmesi için İçtüzük'ün 352'inci maddesi uyarınca Başkanlık Divanından izin istenmesine,
- Ankara dışı çalışmalarına katılan Komisyon Üyesi Milletvekillerinin yasama çalışmalarından izinli sayılmasına,
- Çalışma yapılacak yurt içi ve yurt dışı merkezlerine ulaşımında hava yolu, kara yolu ve diğer nakil vasıtalarından yararlanılmasına,
- Komisyon çalışmalarını kamuoyuna duyurabilmek, kurum ve kuruluşlar ile vatandaşlardan gelebilecek olan konuya ilişkin her türlü bilgiye çabuk ulaşabilmek amacıyla web sitesi kurulmasına ve elektronik posta adresi alınmasına

karar vermiştir.

Komisyon çalışmalarına ve rapor yazımına teknik katkıda bulunmak üzere;

TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü Yasama Uzmanı A. Haluk KURNAZ,

Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Maden Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Erol KAYA,

Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü Jeoloji Mühendisi Yeşim AYDOĞAN,

Adalet Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı Adalet Müfettişi Yunus Nadi KOLUKISA,

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı İş Müfettişi (Maden Mühendisi) M. İlkan ÖZER,

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü Yüksek Endüstri Mühendisi Ersin ÖKTEM ile Teknik Danışman (Yüksek Maden Mühendisi) Alper AYDOĞAN,

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Yüksek Jeoloji Mühendisi Erhan ÖNDER,

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Planlama Uzmanı Abdülbaki KAYA,

Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Devlet Gelir Uzmanı (Kamu Yönetimi Uzmanı) Bülent SARAÇ,

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Genel Müdürlüğü Makine Mühendisi Salih AYDIN,

Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğü Yüksek Maden Mühendisi Dr. Nevzat KAVAKLI,

Hazine Müsteşarlığı Hazine Uzmanı (Yüksek Maden Mühendisi) M. Oğuz CANPOLAT,
Maden İşleri Genel Müdürlüğü Yüksek Maden Mühendisi Akın AKBULUT,

Türk Dil Kurumu Uzmanı Hatice YAZICI MALKOÇ

Komisyonunda uzman olarak görev almışlardır.

Komisyon, yurt içi ve yurt dışı çalışmaları süresince 25'i Ankara dışında olmak üzere toplam 48 toplantı yapmış; araştırma konusu hakkında bilgi edinmek üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ile sivil toplum kuruluşlarından yetkililer, temsilciler ve akademisyenler davet ederek görüşlerini almış, bilgi ve belge temin etmiştir.

1.1.5. Komisyon Toplantıları

Komisyon tarafından yapılan toplantılar ile bu toplantılara Komisyonu bilgilendirmek üzere katılan kurum, kuruluş ve şahıslar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2. Komisyon Toplantıları

TOPLANTI NO./ TARİHİ	KURUM, KURULUŞ VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ	GÜNDEM VE KATILIMCILAR
1. TOPLANTI 13.01.2010		Komisyon Başkanlık Divanı Seçimi
2. TOPLANTI 19.01.2010		Komisyon çalışmalarında izlenecek yöntemin belirlenmesi, rapor yazımında görevlendirilecek uzmanların belirlenmesi ile brifing alınacak kişi ve kurumların tespiti.
3. TOPLANTI 26.01.2010	ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI -Maden İşleri Genel Müdürlüğü -Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü	-Mehmet Hamdi YILDIRIM Genel Müdür -Mustafa SEVER Maden Ruhsat Daire Başkanı -Doğan TOK İstatistik ve Dokümantasyon Şube Müdürü -Erdal KAÇMAZ Genel Müdür Danışmanı -Mehmet ÜZER MTA Genel Müdürü

	-Türkiye Kurumu	Taşkömürü	-Dr. Abdülkerim YÖRÜKOĞLU Genel Müdür Yardımcısı -Mustafa KIRIKOĞLU Jeoloji Mühendisi -Burhan İNAN TTK Genel Müdürü -Dr. Nejdett BİÇER Etüd Dairesi Başkanı -Şükrü ÜSTÜNDAĞ İşletmeler Dairesi Başkanı
4. TOPLANTI 28.02.2010	-Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği -Altın Madencileri Derneği -Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu -Eskişehir Osmangazi Üniversitesi		-İsmet KASAPOĞLU Türkiye Madencilik Meclisi Başkanı -Ümit AKDUR Altın Madencileri Derneği Başkanı -Dr. Muhterem KÖSE Genel Koordinatör -Selahaddin ANAÇ TKİ Genel Müdürü -Muammer BULUT -Mustafa AKTAŞ Genel Müdür Yardımcıları -Veli DOĞAN İşletme Daire Başkanı -Mustafa ÖZDİNGİŞ Etüt, Proje ve Tesis Daire Başkanı -Prof. Dr. Kadir SARIİZ Jeoloji Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi -Yrd. Doç. Mahmut YAVUZ Maden Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi

	Muammer ÖCAL -HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ Mühendislik Fakültesi Maden Mühendisliği Bölümü	Genel Sekreter -Cemalettin SAĞTEKİN Yönetim Kurulu Üyesi -İbrahim YILMAZOĞLU -Yönetim Kurulu Üyesi -Niyazi KARADENİZ Yönetim Kurulu Üyesi -Asım KUTLUATA TMMOB Eski Başkanı -Muammer ÖCAL DPT Koordinasyon Eski Başkanı -Prof. Dr. Özcan Yıldırım GÜLSOY Bölüm Başkanı
7. TOPLANTI 09.02.2010	ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI -Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü -Petrol İşleri Genel Müdürlüğü	-Mehmet UYSAL Genel Müdür -Ahmet ADANIR Genel Müdür Yardımcısı -Yurdal ÖZTAŞ Genel Müdür Yardımcısı -Ahmet ASLAN Teftiş Kurulu Başkanı -Şeref ASLAN Hukuk Müşaviri -Nehir DÖNMEZ Şube Müdürü -Ali Erdal GÜLDEREN Petrol İşleri Genel Müdürü -Feridun ULUGANER Arama Şube Müdürü

[illegible]

9. TOPLANTI 16.02.2010	GAZİ ÜNİVERSİTESİ Eczacılık Fakültesi Koza Altın İşletmeleri AŞ	-Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA Toksikoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi -Hayri ÖĞÜT Halkla İlişkiler ve İnsan Kaynakları Genel Müdür Yardımcısı -Sadiye ÇİDEM Halkla İlişkiler Şefi
10. TOPLANTI 17.02.2010	ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI -İş Teftiş Kurulu Başkanlığı ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI -Teftiş Kurulu Başkanlığı	-Mehmet TEZEL İş Teftiş Kurulu Başkanı -Nejdet ÇARIKÇI - İş Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı -Halil İbrahim ÇEVİK Baş İş Müfettişi -Cevdet MALKOÇ Teftiş Kurulu Başkanı -Tuncay YAMAN Müfettiş
11. TOPLANTI 18.02.2010	-Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği -(HEMA) HATTAT HOLDİNG AŞ	-Prof. Dr. Caner ZANBAK Çevre Danışmanı -Şerafettin YILMAZ Yönetim Kurulu Üyesi -İzzet KALAYCI Yönetim Kurulu Üyesi -Meriç ÇAPMAN Ankara Büro Müdürü -Tolga TANGUÇ Yönetim Kurulu Başkan Asistanı -Cengiz GÜNEŞ Danışman
12.TOPLANTI	-Türkiye Çimento	-Okan KARACA

23.02.2010	Müstahsilleri Birliği -Kireç Sanayi Derneği -AGREGA Üreticileri Birliği	Ham Madde Komitesi Başkanı -Sabit USLU Ham Madde Komitesi Üyesi -Suat BOZTAŞ Ham Madde Komitesi Üyesi -Tamer GEZBUL Ham Madde Komitesi Üyesi -Süleyman ALKAYA Kireç Sanayi Derneği Başkanı Yardımcısı -Hakan TOLUNGÜÇ Yönetim Kurulu Üyesi -Coşkun GÖNÜLTAŞ Genel Sekreter -Cüneyt ERTUĞRUL Agrega Üreticileri Birliği Yönetim Kurulu Başkanı -Özgür ÖZTÜRK -Yönetim Kurulu Üyesi -Umut BOYRAZ -Yönetim Kurulu Üyesi -Mesut ERKAN Genel Sekreter -Melih ÇELİKKOL Denetim Kurulu üyesi
13.TOPLANTI 24.02.2010	ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI - Orman Genel Müdürlüğü	-Osman KAHVECİ Genel Müdür -Zeki YÜKSEL Genel Müdür Yardımcı -Harika ARDOR 1.Hukuk Müşaviri -İbrahim ŞANLI Kadastro ve Mülkiye Dairesi Başkanı

	-Trakya Madenciler Yardımlaşma Derneği	-İzzettin YURTOĞLU Maden İşleri Şube Müdürü -Aytunç NANE Mühendis -Cahit SAĞLAM Trakya Madenciler Yardımlaşma Derneği Başkan -Kemal DEĞİRMENDERE Genel Sekreter -Oktay ALEMDAR Yönetim Kurulu Üyesi -Erol ERDOĞAN Yönetim Kurulu Üyesi -Nazım UYGUNER Muhasip Üye
14.TOPLANTI 25.02.2010	-Yurt Madencilikini Geliştirme Vakfı -Türkiye Petrol Rafineleri AŞ (TÜPRAŞ)	-Prof. Dr. Güven ÖNAL Vakıf Başkanı - Yavuz ERKUT TÜPRAŞ Yönetim Kurulu Üyesi ve Genel Müdür -Hadi ERBEYOĞLU TÜPRAŞ Batman Rafinesi Müdürü -Seyran ARSLAN TÜPRAŞ Hukuk Müşaviri -Erkan HATİPOĞLU TÜPRAŞ Emekli Teknik Emniyet ve Çevre Müdürü
15. TOPLANTI 02.03.2010		Yerinde İnceleme ve Araştırma Programının Kesinleştirilmesi
16. TOPLANTI 03.03.2010	-Türkiye Maden İşçileri Sendikası Genel Başkanlığı	-İsmail ASLAN Genel Başkan -Naim SEZER Başkan Danışmanı -Fikret SAZAK Eğitim ve Basın Müdürü

	-Madencilik Sektörü Başkanlar Konseyi Birliği Başkanlığı	-Orhan ÇAKIR Danışman -İsmet KASAPOĞLU Yönetim Kurulu Başkanı -Güner AYTUĞ Genel Sekreter -Adnan YILMAZ Hukuk Danışmanı Yönetim Kurulu Üyeleri -İhsan BOZDOĞAN -Mehmet Yunus ŞAHİN
17. TOPLANTI 10.03.2010	SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI -Sanayi Genel Müdürlüğü ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ -Maden Mühendisliği Bölümü Anabilim Dalı	-Süfyan EMİROĞLU Genel Müdür -Zühtü BAKIR Genel Müdür Yardımcısı -Prof. Dr. Tevfik GÜYAGÜLER Öğretim Üyesi
18. TOPLANTI 17.03.2010	ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI -Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü -Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü	-Prof. Dr. Lütfi AKÇA Çevre Yönetimi Genel Müdürü -Erdoğan KARACA Çevre Mühendisi -Gürsel EROL Jeoloji Mühendisi -Ayhan ŞEREF Şube Müdürü -Mustafa Kemal YALINKILIÇ Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü Genel Müdürü

		-Yaşar TÜRKLEŞ Av ve Yaban Hayatı Daire Başkanı -Mehmet GÖLGE Sulak Alanlar Şube Müd. Teknik Eleman -Harun BAŞARAN Şube Müdürü -CEMAL AKCAN Av ve Yaban Hayatı Şube Müdürü
19. TOPLANTI 18.03.2010	ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI -İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü	-Kasım ÖZER Genel Müdür -Ali Rıza ERGUN İş Sağlığı Güvenliği Uzmanı
20. TOPLANTI 31.03.2010	-Jeoloji Mühendisleri Odası -İç Anadolu Madenciler Derneği	-Hüseyin ALAN Yönetim Kurulu Üyesi -Mustafa TÜTÜNCÜ İç Anadolu Madenciler Derneği Başkanı -Ali İhsan CEREN Başkan Yardımcısı -Ali YILDIRIR Yönetim Kurulu Üyesi
21. TOPLANTI 14.04.2010	-Genç Maden İşletmecileri Derneği -Madencilik Mühendisleri Derneği	-Cemil ÖKTEN (Genç Maden İşletmecileri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı) Yönetim Kurulu Üyeleri -H. Can ÇOKER -Levent DOĞAN -Burhanettin SOĞANCILAR -Ali Tolga ERPOLAT -Ömer YENEL Madencilik Müşavir Mühendisleri Birliği Derneği Başkanı Dernek üyeleri -Yusuf Ziya ÖZKAN

		-Yusuf AYDIN
22. TOPLANTI 05.05.2010		Komisyon raporu konusunda bilgilendirme ile Komisyon çalışmaları üzerinde genel değerlendirme yapılması
23. TOPLANTI 06.05.2010	AFRASIA Madencilik Enerji Mühendislik ve Danışma Ticaret AŞ Brifing Alma	-Dr. Zafer TOPER Maden Mühendisi -Akif MEMİŞ Jeoloji Mühendisi

1.1.6. Komisyona İntikal Eden Bilgi ve Belgeler

Komisyonumuz, kurulduğu tarihten itibaren çeşitli kurum, kuruluş, vakıf ve derneklerden brifing alımı, uzmanların görevlendirilmesi, sektörün potansiyeli ve sorunlarına ilişkin bilgilendirme notları, maden sahalarında yapılan inceleme ve araştırma ziyaretlerine ilişkin olarak valilikler, çeşitli kurumlarla yapılan yazışmalar ile yurt dışında inceleme programına ilişkin olmak üzere toplam 236 yazı yazılmıştır.

Diğer taraftan; Komisyon çalışmalarına ışık tutmak ve hazırlanan raporda yer vermek üzere çeşitli bilgilerden yararlanılması ile yerinde yapılan inceleme ve araştırma ziyaretlerine ilişkin olmak üzere; çeşitli kurum, kuruluş, valilik, dernek, vakıf ve üniversiteler tarafından Komisyonumuza toplam 96 adet yazı gönderilmiştir.

Madencilik sektörünün tüm tarafları dinlenmiş, yazılı görüşleri alınmış ve önemli tespitler yapılmıştır. Bu incelemeler ve tespitlere ilişkin bilgiler, raporun ilgili kısımlarında ele alınarak değerlendirilmiştir.

1.2. KOMİSYONUN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ DIŞINDA YAPTIĞI İNCELEMELER VE TOPLANTILAR

Madencilik sorunlarının yerinde incelenmesi amacıyla Komisyon Üyesi Milletvekilleri ve Komisyon Uzmanlarının katılımlarıyla, hazırlanan bir program dâhilinde yurt içinde 11.03.2010-05.04.2010 tarihleri arasında toplam 14 ile gidilmiş, çeşitli maden ve petrol-doğal gaz sahalarında yerinde inceleme ve araştırmalarda bulunulmuştur. Ayrıca, Balıkesir'in Dursunbey ilçesinde 23 Şubat 2010 tarihinde meydana gelen grizu patlaması ve Komisyonun kuruluşundan önce 10 Aralık 2009 tarihinde Bursa ili Mustafakemalpaşa ilçesinde meydana gelen maden ocağı kazasıyla ilgili olarak 24 Şubat 2010 tarihinde kurulan Alt Komisyonca inceleme ve araştırmalar da yapılmıştır.

Diğer taraftan, madencilik sektörünün uluslararası konjonktüre uyumlu hâle getirilmesi ve dünyadaki uygulamaları yerinde incelemek amacıyla, madencilik sektöründe öncü ülkelerden biri olan Kanada'da 08-13 Mayıs 2010 tarihleri arasında çeşitli maden ocak ve işletmelerinde incelemelerde bulunulmuş; Maden, Petrol ve Tabii Kaynaklar Bakanlıkları ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Avrupa Birliğine üye olma sürecinde bulunan ülkemizin madencilik sektörünün AB'nin madencilik ve çevre mevzuatlarına uyum sağlaması amacıyla, "Avrupa Maden İşletmeleri Birliği" (EUROMINES) yetkilileri ile Madencilik Sektörü Başkanlar Konseyi Birliğinin ortaklaşa gerçekleştirdikleri "Avrupa Birliğinde Madencilik ve Çevre" konulu sempozyuma Komisyon Uzmanları düzeyinde katılım sağlanarak gerekli bilgiler alınmıştır.

1.2.1. Balıkesir İli Dursunbey İlçesinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar

TBMM Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonunca, 25 Şubat 2010 tarihinde, 23 Şubat 2010 tarihindeki grizu patlamasına bağlı iş kazasının gerçekleştiği Balıkesir ili Dursunbey ilçesindeki Şen Madencilik San. ve Tic. AŞ'deki Odaköy Kömür İşletmesinde ve 10 Aralık 2009 tarihinde Bursa ili Mustafakemalpaşa ilçesindeki Bükköy Madencilik Turizm Tic. AŞ yer altı kömür ocağında meydana gelen grizu patlamasına bağlı olarak 26 Şubat 2010 tarihinde incelemeler yapılmıştır.

25 Şubat 2010 tarihinde Zonguldak Milletvekili Polat TÜRKMEN, Balıkesir Milletvekili Ergün AYDOĞAN ve Aksaray Milletvekili Osman ERTUĞRUL'UN katılımıyla saat 16.30 sıralarında Şen Madencilik San. ve Tic. AŞ Odaköy Kömür İşletmesine intikal edilmiştir. İş yeri teknik danışmanı Mustafa Aygün ile görüşülmüş, kaza ve yer altı ocağı hakkında bilgi alınmıştır. Alınan bilgilere göre; kaza gününde yer altı ocağında yaklaşık 150 işçinin çalıştığı, kazanın 16.00-24.00 vardiyasında gerçekleştiği, kaza sonucunda 12 işçi ve 1 maden mühendisinin hayatını kaybettiği, 17 işçinin yara almadan kurtulduğu, yaralanan 18 işçinin hastanelere sevk edildiği, 6 işçinin ağır yaralı olduğu öğrenilmiştir. (Kaza sonucunda 16 işçi hayatını kaybetmiştir.) Kazanın ani metan püskürmesi ve püskürmeyle birlikte metanın patlamasına bağlı olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir. İnceleme sırasında yer altı ocağında patlamadan sonra oluşan sıcaklığın etkisiyle kömürün kendiliğinden yanmaya başladığı ve ocak ekipleri tarafından yangının söndürülmesi amacıyla yangınlı bölgenin hava giriş ve çıkışlarının barajlanarak hava ile bağlantısının kesildiği, ancak yangının devam etmesi üzerine yer altına su basılarak soğutma çalışmalarının devam ettirildiği belirtilmiştir. Yer altında yangının devam etmesi nedeniyle yer altına inilemediği anlaşılmıştır.

Kaza ile ilgili gerekli teknik incelemenin yapılabilmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişleri incelemeye başlamışlardır. Cumhuriyet Savcılığı tarafından tahkikat başlatılmış olup kaza ile ilgili teknik bilirkişiler görevlendirilmiştir. Kazanın nedeni ile ilgili kesin sonuçların ilgili inceleme raporlarıyla ortaya çıkacağı belirtilmiştir.

Resim 1. Bükköy Madencilikte Yapılan İncelemeler

26 Şubat 2010 tarihinde Komisyon Başkanı Bursa Milletvekili Mehmet Altan KARAPAŞAOĞLU, Zonguldak Milletvekili Polat TÜRKMEN ve Aksaray Milletvekili Osman ERTUĞRUL'un katılımıyla Bursa ili Mustafakemalpaşa ilçesinde bulunan Bükköy Madencilik Turizm Tic. AŞ yer altı kömür ocağına saat 11.30 sıralarında intikal edilmiştir. Ocağın daimi nezaretçisi maden mühendisi İlyas Tozun ile görüşülerek ocakta yapılan çalışmalar ile ilgili bilgi alınmıştır. Alınan bilgiye göre; ocakta işletme projesine uygun faaliyette bulunulmadığı ve işletme açısından tehlikeli durumların olduğu tespit edildiğinden

Maden Kanunu'nun 29'uncu maddesi gereği üretime yönelik faaliyetleri 6 aylığa durdurulmuştur. Ocakta iş sağlığı ve güvenliğine yönelik faaliyetler yürütülmekte olup bu kapsamda tamir-tarama-yenileme çalışmalarının yapılması için 32 işçi çalışmaktadır. Kaza tarihi itibarıyla yer altında 130 işçinin çalışmakta olduğu anlaşılmıştır.

Kazaların meydana geldiği yer altı kömür ocaklarında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişleri tarafından yapılan son teftişler ve hazırlanan iş kazası inceleme raporları aşağıda değerlendirilmiştir.

1.2.1.1. Bükköy Madencilik Tur. Tic. AŞ Yer Altı Kömür Ocağında Meydana Gelen Kaza ile İlgili Yapılmış Olan İncelemeler

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulundan edilen bilgiye göre; iş yerinin, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişlerince düzenli olarak teftiş edildiği belirtilmiştir. İş yerinde 12.11.2004 tarihinden itibaren yapılmış olan teftişler aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. Bükköy Madencilik Tur. Tic. AŞ' de Yapılan Teftişler

Teftiş Türü	Müfettiş -Rapor No.	Teftiş-Rapor Tarihi	Sonuç
Genel	C. Dönbekçi:138	12-30.11.2004	7 Noksan-Derhal
Kontrol	S.Y. Okyay:120-Y.Yar:135	11-25.11.2005	5 Noksan-İdari Para Cezası
Kontrol	M.Yüksel:143-Y.Yar:143	13-30.10.2006	4 Noksan-İdari Para Cezası
İnceleme	S.Y. Okyay:74	18-27.07.2007	İş Kazası İnceleme
İnceleme	S.Y. Okyay: 94	06-13.09.2007	İş Kazası İnceleme
Genel	M.Yüksel: 25 H.H. Pekdemir	14.02- 13.03.2008	7 Noksan Derhal
Proje Teftişi	M. Kocabeyoğlu	09.06.2009	10 Noksan

2009 yılında yer altı kömür işletmelerinde İş Teftiş Kurul Başkanlığınca hedef odaklı, tahkimat ve havalandırma ile ilgili noksanlıkların tespit edilmesine yönelik olarak teftiş projesi hazırlandığı belirtilmiştir. Proje kapsamında noksanlıkların tespiti, giderilmesi ve giderilemeyen noksanlıkların “giderilmeme nedenlerinin” ve buna yönelik çözüm yolları üretilmesinin hedeflenmiş olduğu anlaşılmıştır. 2009 yılının Mart ve Nisan aylarında proje hazırlık çalışmalarının yapıldığı; projenin konu, kapsam, amaç ve hedeflerine ilişkin sosyal taraflara yönelik bilgilendirme toplantısı yapılarak görüşlerinin alınması amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşları, maden meslek kuruluşları, işçi-işveren sendikaları ve ilgili diğer taraflarla temasa geçilerek 27 Nisan 2009 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında geniş katılımlı bir toplantı gerçekleştirilerek projenin tanıtımının yapıldığı; sosyal tarafların konu hakkındaki görüş ve önerilerinin alındığı ifade edilmiştir. 2009 yılı Mayıs ayının ilk haftasında projeye katılan müfettişlerin bilgilendirilmeleri tamamlanarak seçilen iş yerlerinin teftişine başlanmış, projenin iki aşamalı olarak planlanmış olduğu, birinci aşamada, Zonguldak ilinde Mayıs ayında; Bolu, Manisa, Kütahya, Balıkesir ve Bursa illerinde Haziran ayında olmak üzere seçilen iş yerlerinin risk odaklı (tahkimat ve havalandırma) teftişine başlanmış olduğu öğrenilmiştir. Zonguldak ilindeki işletmelerin ikinci aşama teftişleri 2009 Ekim ayında; Bolu, Manisa, Kütahya, Balıkesir ve Bursa illerindeki işletmelerin ikinci aşama teftişleri 2010 Ocak ayında tamamlanarak raporlar yazılmıştır.

Birinci aşamada, kapsamda belirlenen iş yerleri tahkimat ve havalandırmadan kaynaklanan riskler açısından değerlendirilerek alınması gereken önlemler belirlenmiş; ikinci

aşamada, alınan önlemlerin uygunluğu, yeterliliği, önlem alınmamış ise çalışanlar açısından hayati tehlike olup olmadığı değerlendirilerek mevzuat hükümlerinin uygulanmasının planlandığı ifade edilmiştir.

Bükköy Madencilik Tur. Tic. AŞ yer altı kömür ocağının proje kapsamında 09.06.2009 tarihinde ilk aşama teftişi yapılmış olup söz konusu teftişte tespit edilen 10 maddelik noksan husus aşağıda sunulmuştur.

“Tespit edilen noksan hususlar:

- 1) *Cebrî havalandırma sistemi desandreler yeni sürüldüğü için henüz kurulmamıştır.*
 - 2) *Havalandırma planında hava ölçüm istasyonu, hava kapıları, hava akış yönü, barajların yerleri, pervanelerin kapasiteleri ve çalışılan yerlere gelen hava miktarları gösterilmemiştir.*
 - 3) *Riskleri belirleyen sağlık ve güvenlik dokümanı henüz hazırlanmamıştır.*
 - 4) *Ocak şartlarına göre hazırlanmış tahkimat yönergesi yoktur.*
 - 5) *Pervanelerin bulunduğu bölümlerde paratoner tesisatı yoktur.*
 - 6) *İşçiler CO maskesi taşımamaktadır.*
 - 7) *Ocaklarda her vardiyada gaz ölçümü yapılarak havalandırma defterine yazılmamaktadır.*
 - 8) *Sürekli gaz ölçümü yapan ve sesli ikaz veren gaz izleme cihazı yoktur.*
 - 9) *Tamir-tarama sırasında işçilerin uyması gereken kurallar konusunda yeterli bilgi yoktur ve işçiler bilgilendirilmemiştir.*
 - 10) *Kama ve fırça sayısı ile özelliği olan bölgelerde (kavşak noktaları) fırçaların nasıl vurulacağı ve malzemenin özelliği konusunda belirli bir kural uygulanmamaktadır.”*
- İş yerinde 10.12.2009 tarihinde meydana gelen grizu patlaması nedeniyle projenin ikinci aşamasında yapılması planlanan teftiş gerçekleştirilememiş olup 2010 Ocak ayında teftiş için gidilen iş yerinde aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir:

“1) İş yerinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğü’nün 14.11.2009 tarihli ve 63511 sayılı yazısı ile” İR: 1681 sayılı ruhsat sahasında faaliyetini sürdüren iş yerinde ocak mahallinde yapılan tetkikte ruhsat sahasında gerek kapalı gerek açık ocakta işletme projesine uygun olarak faaliyette bulunulmadığı, ayrıca işletme açısından tehlikeli durumların olduğu tespit edildiğinden Maden Kanunu’nun 29 uncu maddesi gereği iş sağlığı ve güvenliğine yönelik faaliyetler dışında, üretime yönelik faaliyetlerin 6 (altı) ay süre ile durdurulmasına karar verildiği” 16.12.2009 tarihli tutanak ile iş yerine tebliğ edilmiştir.

2) Teknik Nezaretçi (eski) Hayrettin ÇELİK ve alt işveren Fahrettin ŞOLPAN ve ocak nezaretçisi Bayram ERDOĞAN’ın tutukluluk hâlleri devam etmektedir.

3) Ocakta, maden mühendisi İlyas TOZUN daimi nezaretçi olarak görev yapmakta olup teknik nezaretçi olarak Sabahattin ALTUNER’in atanması için resmî prosedürün tamamlanması beklenmektedir.

4) Ocakta önümüzdeki dönemlerde yapılacak faaliyetler için ölçme işlemlerinin yapıldığı, projelendirme işinin tamamlanmadığı, projelendirmenin teknik nezaretçinin de görüşü alınarak tamamlanacağı ifade edilmiştir. Önümüzdeki dönem yapılacak olan çalışmalar proje içerisinde yürütülecektir.

5) İş yerinde hâlen havalandırma, su drenajı, tamir ve bakım işleri yapılmaktadır.

6) Patlamanın meydana geldiği 55 ve 85 kodları arasındaki “ 60’lık pano” rekuptan barajlanarak kapatılmıştır.”

İş yerinde 10.12.2009 tarihinde saat 19.30'da meydana gelen iş kazası olayı 05.01.2010 tarihinde incelenmiş, 06-07.01.2010/ŞŞE: 01, HHP: 01, MYÜ: 01, YYA: 01 No.lu rapor düzenlenmiştir.

10.12.2009 tarihinde Bükköy Madencilik Tur. Tic. AŞ Yer Altı Kömür Ocağında meydana gelen kaza olayı ile ilgili olarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişlerinin hazırladıkları iş kazası inceleme raporunda;

1. Her vardiya ve her lağım atımından önce ve sonra gerekli gaz ölçümü yapılarak bunların kayıt altına alınmadığı, gaz ölçümlerinin 10 günde bir yapıldığı, son üç ölçümde metanın "0" olarak ölçüldüğü,
2. Gaz ölçümlerinin manuel olarak yapıldığı, önceki teftişlerde istenmiş olmasına rağmen erken izleme sistemi kurulmadığı,
3. Kazanın olduğu +48 kotunda bulunan 20 metrelik ayak bölgesinde arızalı kısım (fay) bulunduğu ve metanın arızalı kısımdan ortama yayıldığı,
4. Kazanın meydana geldiği ayakta havalandırmanın yetersiz olduğu,
5. Kazanın meydana geldiği bölümdeki elektrik panosunun exproof olmadığı,
6. Ocakta ateşlemelerin zaman zaman manyeto ile yapılmayıp ateşlemenin, taşıma ve kullanma kolaylığı nedeniyle baş lambası aküsü veya pil ile yapıldığı, kaza sonrasında ateşçinin üzerinde 9 voltluk pil bulunduğu tespit edildiği,
7. Kazanın olduğu ayakta lağım atımından (dinamit ateşlemesi) önce atım mahallindeki işçilerin güvenli mesafeye çekilmediği,
8. Ocak içerisinde sigara içildiği,
9. Ferdî karbonmonoksit maskelerinin bulunduğu ancak işçiler tarafından kullanılmadığı,
10. İşverenin ocak içinde denetim, izleme ve gözetim görevini yerine getirmediği hususları tespit edilmiştir.

1.2.1.2. Şen Madencilik Sanayi ve Ticaret AŞ Odaköy Kömür İşletmesinde Meydana Gelen Kaza ile İlgili Olarak Yapılan İncelemeler

İş yeri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişlerince düzenli olarak teftiş edilmekte olup iş yerinde 10.01.2007 tarihinden itibaren yapılan teftişler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 4. Şen Madencilik San. ve Tic. AŞ Odaköy Kömür İşletmesinde Yapılan Teftişler

Teftiş Türü	Müfettiş -Rapor No.	Teftiş-Rapor Tarihi	Sonuç
Genel	H.H.P/2, YYA/2	10-25.01.2007	6 Noksans-Derhal
Kontrol	M.Y.Ü/21,HHP/20	06.02.2008-11.03.2008	İdari Para Cezası
Proje Teftişi	M.K/4	12.06.2009, 18-19.01.2010 - 28.01.2010	2 Noksans Derhal

Grizu patlamasının meydana geldiği Şen Madencilik Sanayi ve Tic. AŞ Odaköy Kömür İşletmesi unvanlı iş yerinde, 12.06.2009 tarihinde ilk aşama, 18-19.01.2010 tarihinde ikinci aşama teftişleri yapılarak proje kapsamındaki teftişler tamamlanmıştır.

İş yerinde birinci aşama teftişte tespit edilen noksan hususlar:

“1) Havalandırma planında ocağa ve ocak içi çalışma bölgelerine giden hava miktarı gösterilmemiştir.

2) Hava hızı ölçüm cihazının standartlara uygunluğu belgelendirilmemiştir.

3) Ocakta antigrizu olmayan motorlar vardır.

4) Havalandırma grubunun paratonerin kapsam alanına girip girmediği bir kroki ile belirlenmemiştir.

5) İşçiler CO maskesi taşımamaktadır.

6) Sağlık ve güvenlik dokümanı hazırlanmamıştır.

7) İşçiler tahkimat boşluklarına dikkat etmemekte ve ilerlemelerde süren kama kullanmamaktadır.

8) Tahkimat sıkıştırması ve kamalamada bazı bölgelerde eksiklik vardır”.

İş yerinde ikinci aşama teftişte tespit edilen noksan hususlar:

“1) Temiz hava girişi yönünde bant tahrik motorlarında antigrizu olmayan vardır.

2) Sağlık ve güvenlik dokümanında risklerin (birden fazla ölüme sebep olabilecek risklerin bir kısmı) çoğunluğu kabul edilebilir risk çıkmaktadır. Risk değerlendirmesi uygun değildir.”

İş yerinde ikinci aşama teftiş sonucu tespit edilen 2 noksan hususun 28.01.2010 tarihli ve MK/4 sayılı inceleme raporuyla derhal giderilmesi istenmiştir.

İş yerinde 23.02.2010 tarihinde saat 17.15’te meydana gelen iş kazası olayı 23-24.02.2010 ve 02-04.03.2010 tarihlerinde incelenmiş 05-08.03.2010 / ŞŞE: 30, MYÜ: 28, YYA:19 No.lu rapor düzenlenmiştir.

Şen Madencilik San. ve Tic. AŞ Odaköy Kömür İşletmesinde meydana gelen kaza olayı ile ilgili, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Müfettişlerinin hazırladıkları iş kazası inceleme raporunda;

1. Kaza olayının meydana geldiği tarihten 5 gün kadar önce +402 ve +418 kotunda ayak arkasında kömürde kızışma ve yangın meydana geldiği, yangını önlemek amacıyla gaz sızdırmaz şekilde kil ya da beton baraj yapılmadığı,
2. Kaza sırasında +402 ve +418 kotundaki 70 metre uzunluğundaki bacada kör olarak çalışıldığı ve bacada etkin ve yeterli havalandırma sağlanmadığı,
3. Kazadan önceki çalışma saatlerinde bacada tahkimat tarama ve lağım atımı hazırlığı için arına 10-15 arası lağım deliği delindiği, arına delinen lağımlardan dolayı metan intişarı olduğu, aynı kotlarda bulunan ayaktaki kızışma ve yangının önlenmesi amacıyla kazanın olduğu bacaya yeterli ve etkin hava verilmediği ve bu yüzden lağım deliklerinden gelen metanın patlama konsantrasyonuna ulaştığı,
4. Arında delik delen ateşçi, usta ve vardiya mühendisinin metan gazı yoğunlaşmasını fark etmediği ve gerekli gaz ölçümlerini göz ardı ettikleri,
5. 23.02.2010 günü kazanın meydana geldiği vardiyada üretimi biten ayaktaki zincirli konveyörün demontaj ve montaj işlerinin yapılmaya devam ettiği,
6. Bacada biriken metanın, zincirli konveyör motorunun kurulması ve zincirini germe sırasında (kabloların ezilmesi, kopması, demir aksamlara çarpması ya da sürtünme sonucu) çıkan bir kıvılcımla patladığı,

7. Kazadan bir gün önce bacada ateşçi olarak çalışan Salih Yaran isimli işçinin havalandırma amaçlı kullanılan vantüpün bacanın 15 metre gerisine kurulduğu ve ateşleme öncesinde % 3 oranında metan ölçüldüğü, vantüpün aynaya yaklaştırılarak metan % 1'in altına düştükten sonra ateşleme yaptıklarını ifade ettiği,
8. Her vardiyada gerçeğe uygun gaz ölçümü yapılmadığı ve bunların kayıt altına alınmadığı,
9. Ocağın grizulu olması ve kazanın olduğu bacada kör olarak çalışma yapılması ve daha önce yüksek oranda metan tespit edilmesine rağmen kontrol sondajı yapılarak emniyetli çalışma yapılmadığı,
10. Ocak içerisine kurulu olan erken uyarı sisteminin +507 ana hava çıkış yolu ile +450 pano hava çıkışında olmak üzere 2 adet sensör algılama grubu olduğu, ana hava çıkış yolundaki sensör grubunun kaçak temiz havaların karışması sonucu gerçek metan değerlerini ölçmediği, +450 kotundaki sensör grubunun ise çalışılan panonun ortalamasını verdiği için havalandırması yeterli olmayan kör bacadaki metan miktarını doğru algılamadığı, sensör gruplarının yetersiz olduğu,
11. İş yerindeki bütün elektrikli aksamaların (kablolar, ateşleme aygıtları, havalandırma fanları, irtibat kutuları, elektrik panoları, telefon, kornalar, gaz ölçüm cihazları vb.) exproof olduğuna dair faturaların bulunduğu, ancak ayaklarda kullanılan zincirli motorların zaman zaman bakım ve onarımdan geçmiş olduğu ve exproof özelliklerini koruyup korumadığı hususunda belge bulunmadığı,
12. Exproof olarak beyan edilen motor ve elektrikli aksamaların özelliklerini yitirdikleri, yetkililer tarafından gerekli kontrol ve bakımın yapılmadığı,
13. İşverenin ocak içindeki çalışmalarda her aşamada denetim, izleme ve gözetim görevini gereği gibi yerine getirmediği,
14. Çalışanların iş ve iş yeri çalışma şartlarını bildikleri hâlde (kaza gününden önce üretimi biten ayakta yangın çıkmasına rağmen) gerekli hassasiyeti göstermeyerek dikkatsiz ve tedbirsiz çalıştıkları

hususları tespit edilmiştir.

Her iki kaza olayı incelemesi sonucunda tespit edilen hususlara bağlı olarak mevzuata aykırılıklar belirlenmiş ve işverenlere tebliğ edilmiş, iş yerleri İş Kanunu'nun 79'uncu maddesi gereği noksan hususların tamamının giderilmesi ve işçiler için herhangi bir hayati tehlike oluşturmayacak güvenli çalışma ortamının sağlanmasına kadar süresiz olarak kapatılmıştır.

1.2.2. Ankara Beypazarı / Nallıhan İlçelerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar

08 Mart 2010 tarihinde Meclis Araştırması Komisyonu, Komisyon Başkanvekili Zonguldak Milletvekili Polat TÜRKMEN başkanlığında, Aksaray Milletvekili Osman ERTUĞRUL, Balıkesir Milletvekili Ergün AYDOĞAN, Çanakkale Milletvekili Mustafa Kemal CENGİZ, Gaziantep Milletvekili Halil MAZICIOĞLU ve Şırnak Milletvekili Hasip KAPLAN ve Komisyon Uzmanları ile birlikte Beypazarı ve Nallıhan ilçelerinde inceleme ve araştırma ziyareti gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak, Beypazarı Maden Suyu İşletmesi Ltd. Şti'nde brifing alınmıştır. Brifingde; maden suyu oluşumu ve çıkartılması ile ilgili bilgiler alınmış olup Türkiye'nin maden suyu tüketiminde birçok ülkenin gerisinde olduğu; maden suyu işletmecilerinin en önemli sorununun maliyetin yaklaşık % 80'inin şişe, kapak ve ambalajdan oluşmasına rağmen, devlet hakkının ciro üzerinden alınması olduğu, çözüm önerisi ise devlet hakkının brüt kâr üzerinden alınması gerektiği şeklinde ifade edilmiştir.

Resim 2. Beypazarı Maden Suyu Dolum Tesisi

İkinci olarak, Eti Soda İşletmeleri AŞ ağır soda üretim tesislerinde brifing alınmış ve soda üretim tesisi incelenmiştir. Beypazarı Trona Yatağının (tabii soda külü), ABD-Wyoming'deki rezervlerden sonra dünyanın ikinci büyük rezervine sahip olduğu belirtilmiştir.

Trona üretimi için çözelti madenciliği uygulanmaktadır. Arama ve işletme amaçlı yapılan karotlu sondajlarla tespit edilen trona yatağına; kuyularla inilerek kuyulardan cevhere su basılmakta, cevherin yer altında çözülmesi sağlandıktan sonra, çözülen cevher çözelti olarak yer üstüne pompalanmaktadır. Bu yöntemde yer altına işçi sokulmadan üretilen cevher Soda Külü Üretim Tesisinde işlenmektedir.

Son olarak, Park Teknik ve Park Termik AŞ tarafından işletilen Çayırhandaki kömür ocakları ve termik santral ile ilgili olarak brifing alınmıştır. Tahlisiye istasyonu (kurtarma merkezi) incelenmiş olup tahlisiye eğitimleri ve kullanılan ekipmanlar yerinde görülmüştür. İşletmede bulunan tahlisiye istasyonunda, yer altında karşılaşılabilecek acil durum koşulları üretilerek, tahlisiyecilerin eğitimleri bu istasyonda gerçekleştirilmektedir.

Çayırhan yer altı kömür ocaklarında; üretim yöntemi olarak dönmümlü göçertmeli tam mekanize uzunayak yöntemi kullanılmakta olup kömür nakliyatı, ayak içi zincirli konveyör, aktarma konveyörü ve bant nakliyat sistemlerinin de devreye girmesiyle gerçekleşmektedir. Ocaklar emici havalandırma yöntemiyle havalandırılmakta olup çalışan başına düşen hava miktarının ortalama 35-50 m³/dak arasında olduğu ocakta, “Merkezî İzleme Sistemi” ile CH₄ (Metan), CO (karbonmonoksit), CO₂ (kordbondioksit) ve O₂ (oksijen) miktarları sürekli ölçülmekte ve bu ölçümler bilgisayar ortamında kayıt altına alınmaktadır.

1.2.3. Bursa-Kütahya-Eskişehir İllerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar

11-15 Mart 2010 tarihleri arasında Meclis Araştırma Komisyonu, Komisyon Başkanı Bursa Milletvekili M. Altan KARAPAŞAOĞLU başkanlığında, Zonguldak Milletvekili Polat TÜRKMEN, Afyonkarahisar Milletvekili Halil ÜNLÜTEPE, Balıkesir Milletvekili Ergün AYDOĞAN, Denizli Milletvekili Mehmet Salih ERDOĞAN, Diyarbakır Milletvekili Kutbettin ARZU, Eskişehir Milletvekili Emin Nedim ÖZTÜRK, Gaziantep Milletvekili Halil MAZICIOĞLU, Gümüşhane Milletvekili Yahya DOĞAN, Şırnak Milletvekili Hasip KAPLAN ile Zonguldak Milletvekili Ali KOÇAL'dan oluşan Komisyon Üyeleri, Komisyon Uzmanları ile birlikte Bursa, Kütahya ve Eskişehir illerini ziyaret etmişlerdir. Bu kapsamda;

1.2.3.1. Bursa İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon, 12 Mart 2010 tarihinde Özkaynak Su Şirketler Grubuna ait Bursa Özkaynak Mineralli Su ve İçme Suyu Tesislerinde incelemelerde bulunmuştur. Maden suyu kaynağının geldiği yer ve fabrikada içme suyu ile maden suyu üretim hattı incelenmiştir.

Daha sonra, Erbak Uludağ AŞ İşletmelerinde incelemelerde bulunulmuştur. Uludağ İşletmelerinde, fabrikanın geçmişten günümüze üretimi açıklanmıştır. Su kaynaklarının

geldiği yer olan kaptajlarda, kimya laboratuvarı ve fabrikada incelemelerde bulunulmuştur. Erbak Uludağ AŞ İşletmelerinde iş güvenliği önlemlerinin tüm hatlarda alındığı, yerinde görülmüştür. Erbak Uludağ AŞ tesislerinde mineralli su, meyve aromalı mineralli su üretimi yapıldığına dair bilgi alınmış ve üretim tesisleri yerinde incelenmiştir.

Ayrıca, Simge Gruba ait taş ocağı, kırma eleme ve asfalt üretim tesisinde incelemeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan incelemelerde ocakların basamaklı üretim yöntemi ile çalıştığı, kırma-eleme tesisinde toz emisyonu çıkaracak ünitelerin kapalı olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca taş ocağında malzeme almak için yapılan basamaklı, dinamitle patlatma yöntemi incelenmiş ve tesisin çevre ile uyumlu olduğu gözlemlenmiştir.

Resim 3. Bursa'daki Simge Madencilik Kalker Ocağı ve Kırma Eleme Tesisi

Daha sonra, Simge Grup tarafından verilen brifingde; taş ocağı işletme yöntemleri ve toz indirgeme sistemlerinden bahsedilmiştir. Kendi imalatları olan ve yurt dışındaki fuarlarda sergiledikleri, tüm kırma-eleme tesislerinin kapalı tek bir ünite içinde entegre edildiği Challenger ünitesi incelenmiştir.

Resim 4. Simge Grup Asfalt Üretim Tesisi

13 Mart 2010 tarihinde Bursa ili, Orhaneli ilçesi sınırları içerisinde Şetat Madencilik AŞ tarafından işletilen krom ve olivin ocakları, konsantratör tesisleri, atık havuzları ve pasa ve stok sahalarında incelemelerde bulunulmuştur. Kaletpe Mevkisi ve Dede Belen Mevkilerindeki ocaklarda üretilen ham maddenin kırma eleme tesislerinde kırılıp elendiği, daha sonra değirmenlerde öğütülerek, öğütülen malzemenin sallantılı masalarda yoğunluğuna göre ayrıldığı gözlenmiştir.

Resim 5. Şetat Madencilik AŞ Konsantre Tesisleri

Şetat Madencilik AŞ'nin; Bursa, Harmancık Yöresi Küplü Dağı'ndaki manyezit ocağı ve üretim tesisini, Bayburt Kop bölgesindeki krom ocağı ve jig tesislerini işlettiği, madenlerin bulunmasına ve rezervlerin geliştirilmesine yönelik ARGE çalışmaları yaptığı; bu araştırmalar sonrasında Bursa Orhaneli bölgesinde nikel cevheri tespit edildiği belirtilerek maden ruhsatlarının alınması sırasında yaşanan sorunlar dile getirilmiştir.

1.2.3.2. Kütahya İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon, Orhaneli'den TKİ Kütahya Seyitömer Linyit İşletmesine geçerek, brifing almıştır. Brifing sonrasında kömür ocakları, shovel ve dragline dekapajı çalışmaları ve linyit kömür havzasında bulunan arkeolojik höyük kurtarma kazısı yerinde incelenmiştir. SLİ İşletmesi tarafından dekapaj çalışmalarının alt işverenlere verildiği, ancak Çalışma Bakanlığı İş Müfettişlerince yapılan teftişlerde, yapılan uygulamanın yasaya uygun olmadığı yönünde sıkıntı yaşandığı ifade edilmiştir.

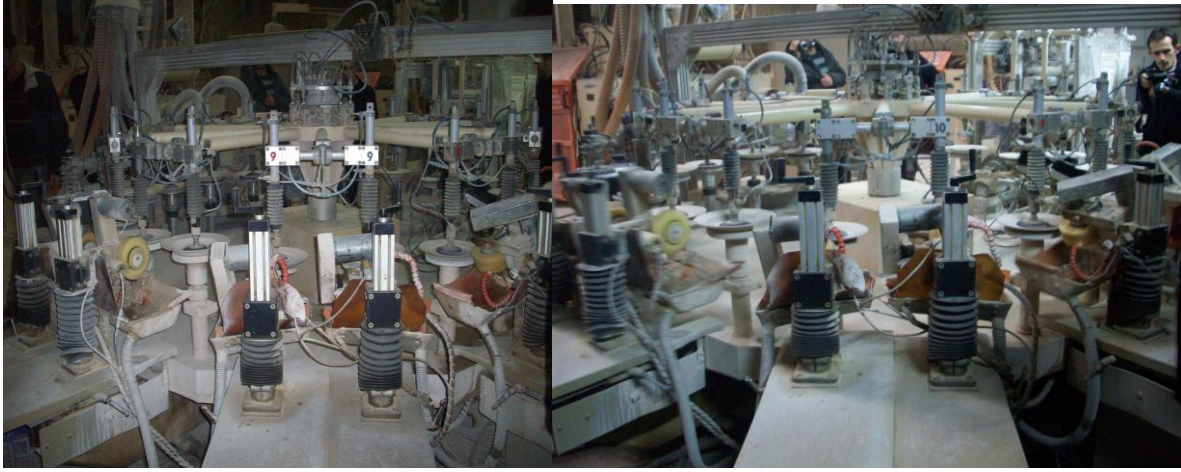
Resim 6. Açık İşletmede Bulunan Dragline

14 Mart 2010 tarihinde ise Kütahya Gümüşköy Kızılcakaya köyü mevkindeki Eti Gümüş AŞ'de öncelikle tesisin işleyişine ilişkin brifing alınmış, maden sorunlarına ilişkin öneriler dinlenerek tesis incelemesinde bulunulmuştur.

Resim 7. Kütahya Eti Gümüşte Elektroliz

Ayrıca, Kütahya’da Güral porselen fabrikasına ham madde olarak giren feldspat ve kaolenin porselene dönüşme aşamaları yerinde incelenmiştir.

Resim 8. Ham Maddenin Porselene Dönüşümü

1.2.3.3. Eskişehir İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon tarafından, 14-15.03.2010 tarihlerinde Eskişehir ilinde inceleme araştırma ziyareti yapılmıştır. 14 Mart 2010 tarihinde Odunpazarı Atlıhan’da esnafın lüle taşıyla ilgili sorunları dinlenmiştir.

Resim 9. Lüle Taşı İşçiliği

Prof. Dr. Can AYDAY tarafından; Eskişehir’de bulunan maden potansiyeli, kullanım alanları ve uydudan madenlerin bulunması ile ilgili brifing alınmıştır.

15 Mart 2010 tarihinde Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü Kırka Bor İşletme Müdürlüğünde Genel Müdür Orhan YILMAZ tarafından brifing verilmiştir. Verilen brifingde; Bor İşletme Müdürlüğünün tarihçesi, personel durumu, Türkiye’de ve dünyada borun yeri, borun jeolojik olarak oluşumu, borun kullanım alanları, buhar ve elektrik enerjisi üretildiği anlatılmış, Kurum olarak uç ürünler konusunda araştırmalar yaptıkları belirtilmiştir.

Son olarak, Kırka Bor İşletme Tesislerinde, kalsine tinkal ve susuz boraks üretimi yapıldığı açıklanmıştır. Brifing sonrasında, açık ocak sahaları, konsantratör tesisi ve atık havuzları yerinde incelenmiştir.

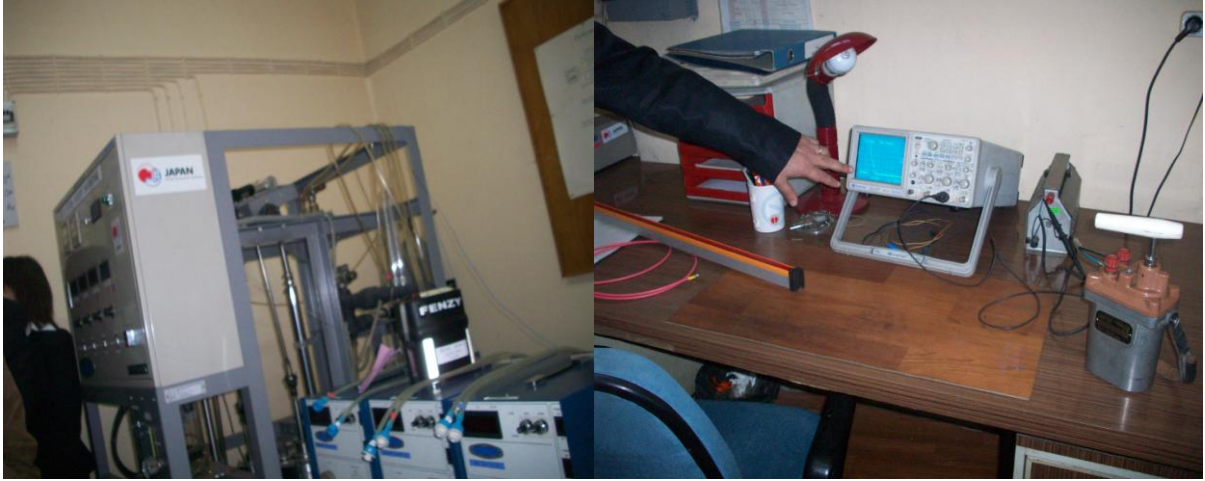
Resim 10. Etibor Fabrikası ve Ambalajlama Tesisleri

1.2.4. Zonguldak-Bartın İllerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar

20.03.2010 -22.03.2010 tarihleri arasında Komisyon Başkanvekili Polat TÜRKMEN başkanlığında, Çanakkale Milletvekili Mustafa Kemal CENGİZ, Afyonkarahisar Milletvekili Halil ÜNLÜTEPE, Diyarbakır Milletvekili Kutbettin ARZU, Elâzığ Milletvekili Tahir ÖZTÜRK, Gaziantep Milletvekili Halil MAZICIOĞLU, Gümüşhane Milletvekili Yahya DOĞAN ile Zonguldak Milletvekili Ali KOÇAL’dan oluşan Komisyon Üyeleri, Komisyon Uzmanları ile birlikte Zonguldak ve Bartın illerini ziyaret etmişlerdir. Bu kapsamda;

1.2.4.1. Zonguldak İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon, 20 Mart 2010 tarihinde TTK Alev Sızdırmazlık Laboratuvarlarında incelemelerde bulunmuş ve TTK Eğitim Daire Başkanı Mesut ÖZTÜRK tarafından Laboratuvarlar hakkında bilgi verilmiştir. Madenlerden kömür çıkarma faaliyetlerinde, 94/9/AT Muhtemel Patlayıcı Ortamlarda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemlerle İlgili Yönetmelik’e uygun ürünler kullanmaya çalıştıkları, kullandıkları bazı ürünleri de kendilerinin imal ettikleri, “Onaylanmış Kuruluş” olmak için akreditasyon çalışmalarına başladığı, “Alman Resmî Onaylanmış Kuruluşu” olan PTB firması ile sözleşme yapıldığı, yakın zamanda PTB adına Türkiye’de ürün belgelendirilmesine başlanacağı belirtilmiştir.

Resim 11. Zonguldak TTK Alev Sızdırmazlık Test Laboratuvarı

Daha sonra, TTK Kozlu Müessese Müdürlüğüne ziyarette bulunulmuş olup Kozlu Müessesesi hakkında brifing alınmış ve yer altı kömür ocağında, -560 kotuna inilerek deniz altında kömür üretimi yapılan ayaklarda incelemelerde bulunulmuştur. Ocakta, kalitesi yüksek olan koklaşabilir kömür üretiminin -560 kotunda yapıldığı, mevcut kuyunun -820 kotuna kadar derinleştirilmesinin planlandığı ve ayrıca, Kozlu işletmesinin 3 adet fayın kesişme noktaları arasında kurulu olduğu ifade edilmiştir. 2005 yılında kişi başı çıkarılan kömürün 681 kg olduğu, 2010 yılında ise bu oranın 1.053 kg olarak planlandığı belirtilmiştir.

Resim 12. Kozlu Kömür Ocağı

21 Mart 2010 tarihinde Zonguldak Valisi, Genel Maden-İş Sendikası yetkilileri, TTK yetkilileri, sivil toplum kuruluşları, Sanayi Odaları temsilcileri ve Hema Endüstri yetkililerinin katılımlarıyla bir toplantı gerçekleştirilmiştir. 24.000.000 ton/yıl olan kömür ihtiyacımızın 3.000.000 ton/yıl olan yerli üretimle karşılanamadığı, yerli kömür üretiminin artırılmasına özen gösterilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu itibarla, kömüre teşvik verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuş, ancak AKÇT antlaşmalarının buna müsaade etmediği, bu durumun da 2010 yılından sonra düzelebileceği belirtilmiştir.

Maden Mühendisleri Odası Zonguldak Şubesinde; 94/9/AT Yönetmeliği'ne uygun ürünlerin kömür üretiminde kullanılması gerektiği, ayrıca işçilerin sağlığı yönünden de 99/92/AT Yönetmeliği şartlarına uyulması gerektiği üzerinde durulmuştur. İşletmelerde ilave emici havalandırma sistemleri ve merkezî izleme sistemleri ile ocakların çift yolla yer üstü bağlantılarının olmadığı belirtilmiştir. Acil eylem planının hazırlanmasına ihtiyaç olduğu belirtilerek, her vardiyada maden mühendisinin bulunmadığı ve bu gibi eksikliklerin olduğu vurgulanmıştır.

Özel sektör temsilcileri, 94/9/AT Muhtemel Patlayıcı Ortamlarda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemlerle İlgili Yönetmelik'e uygun ürünler kullanmak istediklerini belirterek ATEX'li ekipmanların pahalı olmasından dolayı teşvik verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bu ziyareti müteakiben, Zonguldak ili Bağlık mevkinde bulunan Hema AŞ tarafından işletilen pilot ölçekli "Metan Gazı Üretme" sahasında incelemelerde bulunulmuştur. Sondaj çalışması ile yer üstünden kömüre ulaştıktan sonra, 40 bar basınçlı su verilerek kömürün çatlatılması suretiyle metan gazı çıkarıldığı, 1 ton kömürden yaklaşık 15 m³ gaz elde edildiği ve 6 adet kuyu ile 661 metre derinlikte sondaj çalışması gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Bu sahalarda metan gazı verimliliğinin yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Daha sonra, Genel Maden-İş Sendikasında brifing alınmıştır. Brifing sonrasında Bartın ili Amasra ilçesinde Hema AŞ'ye ait Hema-2 kuyusundaki faaliyetler incelenmiştir. Sahada, 8 metre çapında kuyu açma işinin Çin firmasınınca yapıldığı, 15.000 ton/gün kömür üretiminin planlandığı belirtilmiştir.

1.2.4.2. Bartın/Amasra İlçesinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

22 Mart 2010 tarihinde TTK Amasra Müessese Müdürlüğünden alınan brifingde; Amasra (A) sahasında 49 km² lik alanda -400 metre derinlikte, koklaşma özelliği olmayan 7.500 Kcal değerinde taş kömürü üretildiği, 2009 yılında Amasra'da yıkanmış 139.654 ton kömür üretimi yapıldığı, (B) sahasının ise rödovanslı işletme olarak Hema Endüstri AŞ'ye verildiği belirtilmiştir.

Resim 13. Bartın'daki Yer Altı Kömür Kuyusu İnşaatında Yapılan İnceleme

Yine Amasra ilçesinde Hema AŞ'nin Hema-1 kuyusunda incelemelerde bulunulmuştur. Kuyu tesisinin batısında termik santral projelerinin bulunduğu ifade edilmiş olup kömür ihraç limanı inşasının da söz konusu projede planlandığı açıklanmıştır.

Resim 14. Bartın'daki Sivil Toplum Örgütleri ile Yapılan Toplantı

Son olarak da Amasra'da bulunan sivil toplum örgütlerinin “Termik Santral” kurulması ile ilgili; çevresel, kültürel ve tarihî dokuyu bozacağına ilişkin kaygıları dinlenmiştir.

1.2.5. İzmir–Manisa–Uşak–Afyonkarahisar İllerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar

23.03.2010-28.03.2010 tarihleri arasında Komisyon Başkanvekili Polat TÜRKMEN başkanlığında, Balıkesir Milletvekili Ergün AYDOĞAN, Çanakkale Milletvekili Mustafa Kemal CENGİZ, Afyonkarahisar Milletvekili Halil ÜNLÜTEPE, Afyonkarahisar Milletvekili Zekeriya ASLAN, Denizli Milletvekili Mehmet Salih ERDOĞAN, Diyarbakır Milletvekili Kutbettin ARZU, Elâzığ Milletvekili Tahir ÖZTÜRK, Eskişehir Milletvekili Emin Nedim ÖZTÜRK, Gaziantep Milletvekili Halil MAZICIOĞLU, Gümüşhane Milletvekili Yahya DOĞAN, Muğla Milletvekili Mehmet Nil HIDİR, Şırnak Milletvekili Hasip KAPLAN ile Zonguldak Milletvekili Ali KOÇAL'dan oluşan Komisyon Üyeleri ve Komisyon Uzmanları ile birlikte İzmir, Manisa, Uşak ve Afyonkarahisar illerinde inceleme ve araştırma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda;

1.2.5.1. İzmir İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon, 24 Mart 2010 tarihinde İzmir Fuarcılık Hizmetleri Kültür ve Sanat İşleri Ticaret AŞ tarafından düzenlenen 16'ncı İzmir Uluslararası Doğal Taş ve Teknolojileri Fuarı (MARBLE 2010) açılışına katılmıştır. Ege Bölgesi ve Afyonkarahisar'daki mermer sektörünün önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, dünya mermer üretiminin % 40'ının Türkiye'de gerçekleştirildiği, mermer üreticileri sayısının 10 yıllık süre sonunda 50'den 1.150'ye çıktığı, yıllık ihracatın ise 1,3 milyar dolara ulaştığı belirtilmiştir. Fuarda sergilenen mermer ürünleri ve makineleri de incelenmiştir.

Resim 15. İzmir Uluslararası Doğal Taş ve Teknolojileri Fuarı

Komisyon, daha sonra, TÜPRAG Metal Madencilik San. ve Tic. AŞ Efemçukuru Altın Ocağında incelemelerde bulunmuş olup alınan brifingde; işletmede yer altı üretim yöntemiyle cevher üretiminin yapılacağı, üretilen cevherin flotasyon metoduyla zenginleştirileceği ve Uşak Kışladağ Altın Madenine taşınarak liç işlemine tabi tutulacağı ifade edilmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu; 5,8 milyon nüfusa sahip olan İzmir ilinin içme suyunun “Efemçukuru” bölgesinden karşılandığını, konunun bilimsel olarak incelenmesi gerektiğini, Gediz havzasında önemli gölet ve barajların bulunduğunu ve içme suyu ihtiyacının da bu bölgeden karşılanması sebebiyle ileriye yönelik olarak halkın endişelerini dile getirmiştir.

İşletme tarafından konu ile ilgili yapılan açıklamada ise; işletmenin yer altı su kaynaklarına zarar vermeyeceği, bu hususa ODTÜ ve Dokuz Eylül Üniversiteleriyle irtibat hâlinde oldukları, ayrıca DSİ'nin de Efemçukuru'ndaki işletmelerini denetlediği, ÇED belgelerinin dava edildiği, bilirkişi raporlarına itiraz edildiğinden tekrar incelendiği ve temyiz sebebiyle çalışmaların devam ettiği belirtilmiştir. Çevre bakımından doğaya zarar verilmeyeceğine dair raporların olduğu ifade edilmiştir.

Komisyon, 25 Mart 2010 tarihinde ise, “Kozak Yaylası”nda ve Koza Altın işletmesinde ayrı ayrı incelemelerde bulunmuştur. Koza Altın işletmelerinde alınan brifingde; altın cevherinin öğütüldükten sonra siyanürleme tanklarından geçirildiği, 1 litre suya 200 miligram siyanür katılarak işlem yapıldığı, elektroliz işlemiyle altın ve gümüşün elde edildiği, ortaya çıkacak olan siyanürün Bergama'da hem doğal bozundurma hem de kimyasal olarak INCO ünitesi ile bertaraf edildiği, toz ve su ile ilgili çevresel ölçüm noktalarının mevcut olduğu açıklanmıştır.

Kozak yaylasında yapılan incelemelerde, sivil toplum kuruluşları ile yöre halkı madencilik faaliyetlerinden dolayı, çok sayıda ağaç kesildiğini ve bunun da çevresel ve ekonomik açıdan olumsuz sonuçlar doğurduğunu dile getirmişlerdir.

1.2.5.2. Manisa İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon, Bergama'daki ziyaretlerini müteakip aynı gün, Soma'da TKİ Ege Linyitleri İşletmesi, Kaymakamlık, Belediye Başkanlığı, Müessese Müdürlüğü, Sendika Temsilcileri ve rödovans işletmecilerinden aldığı brifingde; Türkiye'nin enerji ihtiyacının % 2,5-3'ünün Soma Termik Santralinde üretildiği; Soma kömürlerinin kükürt oranlarının % 1'in altında bulunduğu; linyit işletmelerinin şehrin nüfusunu artırdığı, sosyalleştirdiği, gelir seviyesinin yükseldiği, belediyelere düşen payın % 1,9'a kadar düşürüldüğü, bunun

artırılması gerektiği, kömür üretiminin açık işletmelerde Ege Linyit İşletmeleri tarafından, yer altı işletmelerinin ise rödovans yoluyla özel sektöre yaptırılmakta olduğu belirtilmiştir.

Maden-İş Sendikası yetkilileri, ulusal bir enerji politikamızın olmadığı üzerinde durmuşlardır. İthal kömüre ağırlık verilmemesi, kömürle çalışan termik santrallerin kurulması, yeni kömür yataklarının bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Rödovansçı firmalar tarafından (İmbat AŞ ve Soma AŞ) verilen brifingde; TKİ Kurumu ile rödovans sözleşmelerinin imzalandığı, Manisa ili Soma ilçesi civarındaki “Eynez Havzası”nda yer altı kömür üretimi faaliyetleri yapıldığı, sözleşmeden bu yana 12 milyon ton kömür üretimi gerçekleştirildiği, tüvenan üretiminin günlük 10 bin ton seviyelerine yükseldiği, üretilen tüvenan kömürün ortalama kalorifik değerinin 1.800 Kcal/kg’dan 2.400 Kcal/kg’a çıktığı, çalışan işçi sayısının işletme başına 3.500 kişiyi bulduğu, ocaklara 3.000 m³/dakika hava verdikleri, üretimde işletmelerinde ATEX’li ürünler kullandıkları belirtilmiştir.

Soma kömür havzasında kaza oranlarının düşük olduğu, işletmelerin henüz düşük kotlarda çalıştığı, ileri tarihlerde derinliklere inilmeye başlayınca metan gazı tehlikelerinin ortaya çıkabileceği belirtilmiştir. Soma Havzası’nda metan drenajı konusunda çalışmalar yapılması gerekliliği dile getirilmiştir. Ayrıca, Soma Havzası’nda faaliyet gösteren işletmelerin ayrı ayrı kurtarma ekipleri ile çalışmaları nedeniyle maliyetlerinin yükseldiğini ifade etmişlerdir.

26 Mart 2010 tarihinde, Manisa Mıcırtaş AŞ tesislerinde inceleme yapıldıktan sonra, Sardes Nikel Madencilik AŞ’de incelemelerde bulunulmuştur.

Resim 16. Sardes Nikel AŞ’ye Ait Pilot Tesis ile Ege Çevre Platformu

Sardes Nikel Madencilik AŞ yetkililerinden alınan brifingde;

- Çaldağı’nda 1870 hektarlık alanın 560 hektarlık kısmında işletme yapılacağı, üretim olarak 2,5 milyon ton/yıl cevher çıkarılmasının planlandığı, Çaldağı’nda bulunan nikel rezervinin 33,2 milyon ton olarak saptandığı, uygulanacak teknoloji ile bu rezervden üretilerek metal hâline getirilebilecek toplam nikel miktarının 259 bin ton, toplam kobalt miktarının ise 13.500 ton olduğu,

- 15 yıllık bir sürede üretilecek miktarların uluslararası finans kuruluşlarınca kabul edilen 11.600 \$/ton nikel ve 22.000 \$/ton kobalt fiyatı esas alındığında ve nihai rafinasyon masrafları düşüldüğünde, Çaldağı’ndan elde edilecek ekonomik değer 2,3 milyar ABD doları olacağının, elde edilecek gelirin ise yaklaşık yarısının Türkiye’de kalacağını öngörüldüğü,

- Çaldağı'nda üretilecek yarı mamul nikel ürününü işleyerek, metal hâline getirecek izabe tesisinin Türkiye'de bulunmadığı gibi, böylesi bir tesisin kuruluş maliyetinin 1,5-2 milyar ABD doları mertebesinde olduğu ve Çaldağı ölçeğinde bir rezerv için izabe tesisi kurulmasının ekonomik olarak mümkün olmadığı,

- Çaldağı nikel yatağını ekonomiye kazandıran üretim yöntemi ile cevherin ham olarak satılmayıp yaklaşık 35 kat zenginleştirildiği, kurulacak tesisin yaklaşık 1.000 kişiye doğrudan istihdam oluşturacağı,

-Yığın liçi metodunda asidin rüzgârla çevreye dağılması ve asit yağmuru oluşturmamasının mümkün olmaması bir yana, konvansiyonel yöntemle karşılaştırıldığında, gerek sera gazı emisyonları gerek atık rehabilitasyonu gerekse enerji tüketimi açısından yığın liçi yönteminin diğer yöntemlere nazaran çevreyle daha uyumlu olduğu,

- Asit üretimi esnasında üretilecek azami 30 MW elektriğin öncelikle tesisin enerji ihtiyacını karşılayacağı, kalan yaklaşık 10 MW'lık kısmının enterkonnekte sisteme verilerek EPDK mevzuatı çerçevesinde satılacağını öngörüldüğü, şirketin bu satışlardan beklediği yıllık tahmini gelirin 3,5 milyon ABD doları civarında olduğu,

- Üretimde sülfürik asit kullanılacağı, tabaka hâlinde serilen cevher yığınının her bir tabakasındaki liç işleminin 18 aylık sürede tamamlanabileceği, kükürten sülfürik asit üretilmesinin en modern ve en çevreci yöntem olduğu, ülkemizde gübre ve asit üretmek için yıllık 2,5 milyon ton sülfürik asit kullanıldığı,

- Sülfürik asit tesisinin, teknik ve emisyon garantileri olacak bir paket sistem olarak satın alınacağı, tesisin montajı için Çinli uzmanların geçici olarak ülkemize gelmelerinin planlandığı, sülfürik asidin buharlaşmayacağı, proje tamamlandığında 168.000 ağaç dikileceği,

- Çaldağı nikel projesinin ilgili devlet kurumları tarafından incelenerek "ÇED Olumlu Belgesi" alındığı, ancak 2007 yılında dava açıldığı, bilirkişiler tarafından incelenen ÇED raporunun yeterli olduğunun belirtildiği, Manisa İdare Mahkemesi tarafından açılan davanın reddine karar verildiği, davacıların yürütmenin durdurulması talebiyle temyize gittiği, Danıştay 6'ncı Dairesi tarafından da yürütmenin durdurulması isteminin reddine karar verildiği ve davanın hâlen devam ettiği

ifade edilmiştir.

Daha sonra, Turgutlu Ticaret Borsasında, Çaldağı Nikel İşletmelerinin kurulmasına karşı oluşturulan Tema Vakfı, EGEÇEP (Ege Çevre Platformu) bileşenlerinden oluşan TURÇEP (Turgutlu Çevre Platformu) tarafından tesisin, tarım alanları ve çevreye olumsuz etkilerine ilişkin kaygıları ifade edilmiştir. Ayrıca, ilgili sivil toplum örgütlerince hazırlanan raporlar Komisyona sunulmuştur.

Resim 17. Pomza Export Madencilik AŞ İşletmesi

Aynı gün Sart kasabasında bulunan POMZA EXPORT Madencilik Ticaret Sanayi AŞ tesisleri incelenmiştir. Tesiste boyutlarına göre ayrılan malzemeler belli bir kalınlığa kadar

öğütülerek ince eleklerden geçirilmek suretiyle su ile karıştırılarak ve elenerek, ağır olan altın elementinin altta kalmasının sağlandığı görülmüştür. Burada yapılan madencilik faaliyetinin çevre ile uyumlu olduğu gözlemlenmiştir.

1.2.5.3. Uşak İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon, 27 Mart 2010 tarihinde Uşak ili Ulubey ilçesi sınırları içinde bulunan TÜPRAG Metal Madencilik ve Ticaret AŞ’de incelemelerde bulunmuştur.

Burada açık işletme yöntemi ile çıkarılan madenin; kırıcılarda boyutlandırıldıktan sonra siyanürleme işlemine tabi tutulduğu, sıvı hâle geçen cevherin havuzlardan sonra elektroliz yoluyla toplandığı, daha sonra potalara dökülerek altın elde edildiği gözlemlenmiştir. Kışladağ altın madeninin Avrupa’nın en büyük altın madeni olduğu açıklanmıştır.

Resim 18. TÜPRAG Altın İşletmesi ile Altın Döküm Portalı

İşletmede, iş sağlığı ve güvenliği konusuna önem verildiği, kaya kamyonlarını kullanacak operatorlerin simülasyon cihazı ile eğitilerek sertifika verildikten sonra kamyonları kullanmaya başladıkları, çalışanların banka ve spor merkezi dâhil olmak üzere diğer sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı görülmüştür.

Resim 19. Açık İşletme İncelemesi

1.2.5.4. Afyonkarahisar İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon tarafından, 28 Mart 2010 tarihinde ise Afyonkarahisar’da Kaptanlar Makine ve Hidrolik San. Tic. Ltd. Şti. mermer makineleri imalatçısı “SESEMAK” ziyaret edilmiş olup üretimleri incelenmiştir. Daha sonra, Alimoğlu Mermer işletmesinde incelemelerde bulunulmuş ve Tuteks Mermerde mermerler üzerinde yapılan sanatsal işçilik faaliyetleri de izlenmiştir.

TEMMER işletmesinde mermer bloklarının işlenme faaliyetleri yerinde gözlenmiştir. Diğer taraftan, DEMMAK Mermer Fabrikasında incelemelerde bulunulmuştur.

Resim 20. Mermer Sahaları ve Fabrikası

İscehisar Belediyesi salonunda mermer sektör temsilcileri ile yapılan toplantıda; Afyonkarahisar'da bir heykel sanat okulu açılması, müesseselerin işlenmiş Çin menşeli graniti kullanmamaları, el sanatları işlerinden KDV alınmaması, hukuki açıdan 1 ila 100 işçi çalıştıran kurumların aynı statüde değerlendirilmemesi gerekliliği vurgulanmıştır. Birçok işletmenin teminat iradı cezasına çarptırıldığı, 3 defa bu cezaya uğrayanların ruhsat iptaline gidildiği ve bu hususta af çıkarılması gerektiği, mermer müzesinin kurulması hususunda çalışmalar yapılması isteği ifade edilmiştir.

Ruhsatlandırma sırasındaki değerlendirmelerin, sektörlere göre işletme yöntemleri esas alınarak, çevreye ve insan sağlığına vereceği zarara göre hesaplanmanın doğru olacağı ve mermer sektörünün ağır iş koluna alınması gerektiği dile getirilmiştir.

Komisyon daha sonra Alimoğlu Mermer Ocağında incelemeler yapmış ve son olarak da Mercan Mermercilik Şirketinde incelemelerde bulunmuştur.

1.2.6. Batman-Şırnak-Mardin-Diyarbakır İllerinde Yapılan İnceleme ve Araştırmalar

01.04.2010-05.04.2010 tarihleri arasında Komisyon Başkanı Bursa Milletvekili M. Altan KARAPAŞAOĞLU başkanlığında, Balıkesir Milletvekili Ergün AYDOĞAN, Çanakkale Milletvekili Mustafa Kemal ÇENGİZ, Afyonkarahisar Milletvekili Zekeriya ASLAN, Aksaray Milletvekili Osman ERTUĞRUL, Denizli Milletvekili Mehmet Salih ERDOĞAN, Diyarbakır Milletvekili Kutbettin ARZU, Elâzığ Milletvekili Tahir ÖZTÜRK, Eskişehir Milletvekili Emin Nedim ÖZTÜRK, Gaziantep Milletvekili Halil MAZICIOĞLU, Gümüşhane Milletvekili Yahya DOĞAN, Muğla Milletvekili Mehmet Nil HIDİR, Şırnak Milletvekili Hasip KAPLAN, Zonguldak Milletvekili Polat TÜRKMEN ile Zonguldak Milletvekili Ali KOÇAL'dan oluşan Komisyon Üyeleri ve Komisyon Uzmanları ile birlikte, Batman Şırnak, Mardin ve Diyarbakır illerinde inceleme ve araştırma ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda;

1.2.6.1. Batman İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon 1 Nisan 2010 tarihinde TPAO Batman Bölge Müdürlüğünün Batman Kristal Park Tesislerinde Batman ve bölgeleri kapsamında bulunan sahalardaki faaliyetler hakkında brifing almıştır.

2 Nisan 2010 tarihinde Batman Toptancılar Sitesinde incelemelerde bulunulmuş ve esnafla görüşülmüştür. Sitede, 2004 yılında meydana gelen patlama ve yangın neticesinde 3

kişinin öldüğü olayla ilgili bilgi alınmıştır. Araştırma Komisyonumuzca, 2004 yılında yaşanan olayın araştırılması gerektiği vurgulanmış olup esnafın talepleri dinlenmiştir.

Resim 21. Batman Toptancılar Sitesindeki Patlama İzleri

Söz konusu site alanında gıda ticaretinin yapıldığı, ancak esnafın sitede ticaretini gerçekleştiremediği belirtilmiştir. Sitedeki faaliyetlerin tekrar yapılabilmesi için, dükkânların tekrar açılması ve istimlak edilmesi gerektiği ifade edilmiş olup bu hususta ölümcül patlama ve hasara ilişkin dosya ve belgeler, Komisyonumuza sunulmuştur.

Komisyonumuz; esnafın kaygılarını paylaşmış ve toptancılar sitesinin bir an önce istimlak edilerek tahliye edilmesinin yararlı olacağı, esnafın ticaretini devam ettirebilmesini teminen şehrin uygun başka bir yerinde “TOKİ-Valilik-Yerel Yönetim” iş birliği ile yeni iş yerlerinin yapılması gerektiği sonucuna varmıştır

Ayrıca, Batman ilinde içme suyu kirliliğinden bahsedilerek, su kaynakları üzerinde (Batman Çayı, Batman Barajı ve Zilek Su Kaynakları) yapılan çalışmada tehlikeli oranda “fenol” tespit edildiği belirtilmiştir. Bu kapsamda, 2005 yılında Yeraltı Aramacılık Ltd. Bilimsel Araştırma Kuruluşu laboratuvarı ve mühendislerince yapılan araştırma raporunda bahsedilen ve Batman’da büyük bir çevre kirliliğine sebep olan maddenin; 2004 yılında oluşturulan, TPAO uzmanlarının da görev aldığı komisyon çalışmaları sonucunda da ortaya konulduğu üzere akaryakıt (işlenmiş ürün/benzin-motorin) olduğu tespit edilmiştir.

Aynı gün, 10/320 esas numaralı araştırma önergesinde, toptancılar sitesindeki patlamanın sebebi olarak gösterilen TÜPRAŞ Rafinerisinde incelemelerde bulunulmuştur. TÜPRAŞ Genel Müdürü tarafından yapılan sunumda dünya petrol sektörü, rafineride iyileştirme çalışmaları ve çevre çalışmalarına ilişkin bilgiler verilmiştir. 2009 yılında zor bir dönemden geçildiği, bu çerçevede gelişmiş ülkelerde rafinaj kapasite azaltımına gidildiği belirtilmiştir. Benzinin yüksek fiyatından dolayı pazar kaybının olduğu, motorinde de daralmalar yaşandığı ifade edilmiştir.

Batman Rafinerisinin 1955 yılında kurulduğu, ilk rafineri kapasitesinin 330 bin ton iken, şu andaki mevcut rafinaj kapasitesinin 1,1 milyon ton/yıla ulaştığı ifade edilmiştir. Batman Rafinerisinin % 100 asfalt üretimi ile kârlılık sağladığı belirtilmiştir. Diğer taraftan; Rafinerinin 2010 yılı arsa değerinin 700 TL/m² olduğu, diğer rafinerilere göre emlak vergi değerinin çok yükseklerde olduğu vurgulanmıştır.

Batman Rafinerisinde çevreye duyarlı sürdürülebilir bir üretimin olduğu, çıkardığı emisyonların mevzuata uyumlu olduğu ve deşarjlardan numuneler alındığı belirtilmiştir. Rafineride deşarj su kalitesinin limit değerlerin altında olduğu, fenol ve türevlerinin 1 ppm’nin altında olduğu vurgulanmıştır. Tesiste çevre ile ilgili olarak 12,4 milyon TL yatırım yapıldığı, tehlikeli atıkların bertarafı için 5,34 milyon TL harcama gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

Batman Rafinerisinde fenol kirliliğine ilişkin hukuki sürecin devam ettiği, tespitlerin sızıntıya konu benzinin, o dönemde Batman Rafinerisi üretimi olmadığı vurgulanmıştır. Geçmişte bölgede faaliyet gösteren kaçak işletmelerin varlığı ve atıkların kontrolsüz biçimde kanallara akıtıldığı, rafineriden dışarıya çıkan, TÜPRAŞ'a ait hiçbir yer altı boru hattı ve yer altı depolama tesisinin bulunmadığı belirtilmiştir.

TÜPRAŞ Rafinerisinde gerçekleştirilen yerinde inceleme ve araştırma ziyaretini takiben, Batı Raman petrol sahasında ziyaretlerde bulunulmuştur. Batman Bölge Müdür Yardımcısı Hasan Gazi YAY tarafından saha ile ilgili kısa bir brifing verilmiştir. Anılan sahada kalitesi düşük ağır petrolün çıkarılmakta olduğu, petrolle birlikte su oranının % 5-20 arasında seyrettiği vurgulanmıştır. Batı Raman sahasının 1961 yılında keşfedildiği, söz konusu sahadaki günlük üretimin 7.100 varil olduğu, ayrıca ağır petrol üretiminin artırılması için sahaya CO₂ enjekte edildiği ifade edilmiştir.

Diğer taraftan söz konusu sahada gerçekleştirilen arama, sondaj ve üretim faaliyetlerinin çevrede herhangi bir kirliliğe yol açmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, Batman ilinde Batman Barajı su kuyuları sahası ve Batman Çayı kenarında yer alan Zilek kaynaklarının bulunduğu, bölgelerde herhangi bir şekilde atık su enjeksiyonunun yapılmadığı ifade edilmiştir.

Komisyon son olarak “Midyat Katori Taşı” işleme atölyesinde incelemelerde bulunmuş; dekoratif özelliği olan bu taşın tanıtımı yapılarak yurt çapında kullanımının yaygınlaştırılması ve kaybolmaya yüz tutmuş sanatın teşvik kapsamına alınması gerektiği, sanatsal ve görsel değeri olan “Midyat Taşı”nın kamu binaları ile prestijli yapılarda kullanılmasının ülke turizmi açısından yararlı olacağı sonucuna varmıştır. Ayrıca, gümüşten el emeği ile üretilen telkâri sanatının madencilikte uç ürün uygulamasına güzel bir örnek oluşturduğu görülmüştür.

Resim 22. Midyat Katori Taşı Atölyesi

1.2.6.2. Şırnak İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon, 3 Nisan 2010 tarihinde ise CİNER Grubu tarafından işletilen Silopi Termik Santralini ziyaret etmiş ve yetkililerden brifing almıştır. Görümlü ve Çalışkan beldeleri arasında kurulu santralin 1x135 MW gücünde olduğu, söz konusu santralde asfaltit kömürü yakıldığı belirtilmiştir. Santralde yıllık 972 milyon kWh elektrik üretildiği, “Dolaşım Akışkan Yatak Kazan Teknolojisi”nin kullanıldığı belirtilmiştir. Asfaltitin yakılmasıyla buhar enerjisi ve elektrik elde edilen santralde 287 kişinin çalıştığı vurgulanmıştır.

Resim 23. Silopi Termik Santrali

Şirketin eğitime önem verdiği, 12 derslikli Gazipaşa İlköğretim Okulunun inşa edildiği Park Elektrik Lisesinde 2009-2010 eğitim- öğretim yılında eğitime başlandığı ifade edilmiştir.

Güvenlik ile ilgili bir sorunun olmadığı, bölgede 85 adet güvenlik görevlisi ve askerî güvenlik unsurlarının bulunduğu belirtilmiştir.

Diğer taraftan, asfaltit ve kireç taşı açık ocak işletmesi ile ilgili bilgiler verilmiştir. TKİ Genel Müdürlüğünden kiralanan asfaltit açık ocak işletmesinin Park Elektrik tarafından işletildiği ve işletmenin 2003 yılından itibaren faaliyette bulunduğu, sahada 30 milyon ton asfaltit rezervi olduğu, günümüze kadar 320.000 ton asfaltitin üretildiği ve çıkarılan asfaltitin kalori değerinin 5.510 Kcal olduğu vurgulanmıştır. Bölgedeki açık ocak işletmeciliği ile çıkarılan asfaltitin delme-patlatma ve ekskavator yöntemi ile çıkarıldığı, ayrıca, kireç taşı ocaklarında da açık işletme yöntemi uygulandığı vurgulanmıştır.

Bölgede asfaltit rezervlerinin geliştirilmesi yönünde çalışmalara devam edildiği, önümüzdeki dönemde açık ocak işletmeciliğinden kapalı ocak işletmeciliğine geçileceği, asfaltit tipi kömürlerde kapalı ocak işletmesinin ilk uygulama olacağı belirtilmiştir.

Resim 24. Asfaltit Açık Ocak İşletmesi ile Termik Santrali

Termik Santralin ziyaretinden sonra, Cudi Dağı eteklerindeki Cudi-1 kuyusunda yerinde incelemelerde bulunulmuştur. Cudi-1 kuyusunun sondajına 6 Haziran 2009 tarihinde başlanmış olup sondaj, 2010 yılının ilk aylarında tamamlanmıştır. Kuyunun derinliğinin 3.600 metre olduğu, kuyu tamamlama ve değerlendirme çalışmalarının devam ettiği ifade edilmiştir.

Resim 25. TPAO Cudi Dağındaki Cudi-1 Kuyusu

Resim 26. Cudi-1 Kuyusu, Workover Kulesi

Şırnak Ticaret ve Sanayi Odası Konferans Salonunda; yerel yönetimler, maden sektörü temsilcileri ve sivil toplum örgütleri ile yapılan toplantıda aşağıdaki hususlar;

-Madencilik uygulamalarında çevresel atıklara izin verilmemesi gerektiği, çevreye ilişkin konularda yerel sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapılması gerektiği, Çevre ve Orman Bakanlığı yetkililerinin bölgeye gelerek yöre halkını aydınlatması gerektiği, oluşan bilgi kirliliğinin ancak böyle aşılabileceği,

-Şırnak'ta özellikle asfaltit yataklarının kullanımına dönük olarak 5 santral projesinin gündemde olduğu ve daha da fazla projenin yapılmasının düşünüldüğü, asfaltitlerin hava kirliliğine sebep olduğu ve evlerde kullanımının yasaklandığı, bu kömürlerin santrallerde de kullanılmaması gerektiği,

-TKİ'nin asfaltit ocaklarının kapatılma gerekçesinin kükürt oranının yüksekliği olduğu; ancak aynı ocakları şu an özel sektörün işlettiği, ayrıca, rödovans konusunun büyük sorun oluşturduğu, özel sektörde, iş güvenliği ve iş güvencesi konusunda sıkıntılar olduğu,

-Şırnak'taki asfaltit kaynaklarının, çevre sorunu da dikkate alınarak iyi değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve Türkiye'de en yüksek işsizlik oranının

Şırnak'ta olduğu, iyi bir planlama ile asfaltitlerin işletilmesinin işsizlik sorununun çözümünde büyük katkı sağlayacağı,

-Şırnak'ta alternatif alanlarda da yatırım yapılarak asfaltitlerin değişik sanayi kollarında kullanılabileceği ve Devlet'in bu alanlardaki araştırmaları teşvik etmesi gerektiği, kükürt oranlarının düşürülmesine yönelik yeni projelerin yapılmasının işsizliği azaltmada da yararlı olacağı,

-Cudi Dağı'nın sadece güvenlik sorunu ile bilindiği oysaki yer altı ve yer üstü kaynaklarının yeterince değerlendirilemediği, Şırnak'ta yatırımcı için en büyük sorunun güvenlik olduğu,

-Millî Savunma Bakanlığının Şırnak'ta uyguladığı geçici askerî güvenlik bölgelerinde yatırımlara izin verilmesi gerektiği, bu uygulama nedeniyle bölge için çok önemli olan kömür madenciliğinin yapılamadığı, hayvancılığın çok ciddi oranda azaldığı, hayvan sayısının 1 milyondan 185 bin seviyelerine gerilediği,

-Şırnak için çok önemli olan asfaltitlerin alternatif kullanım alanlarının bulunması gerektiği, Şırnak İl Özel İdaresinin aldığı rüdvans payının Türkiye ortalamasının çok üstünde olduğu, % 23,5 olan rüdvans payının yatırımcıları zorladığı ve yatırım yapılmasını engellediği, bu oranın düşürülmesi gerektiği, TKİ'nin tekrar Şırnak'ta bir müessese müdürlüğü kurması ve ayrıca kaçak kömür ocakları ile mücadele edilmesi gerektiği,

-MTA'nın bölgede en son 1980'lerde çalışmalar yaptığı, bulunan rezerv verilerin güncelleştirilmesi ve daha derinlerde arama faaliyetlerinin yapılması gerektiği, MTA'nın Şırnak İl Müdürlüğünü açmasının yeni sahaların bulunmasında da yararlı olacağı,

ifade edilmiştir. Ayrıca, Zonguldak Milletvekili Polat Türkmen, Afyon Milletvekili Zekeriya Aslan, Aksaray Milletvekili Osman Ertuğrul ve Gümüşhane Milletvekili Yahya Doğan ve Komisyon Uzmanlarının katılımıyla, Geliş Madencilik AŞ tarafından işletilen İR:2505 ruhsat No.lu açık kömür ocağı sahasında inceleme yapılmıştır.

Resim 27. Şırnak, Su Altında Kalmış Kömür Sahası

Kömür sahasında; +695 kotunda bulunan kömür kazı alanı üzerinde, yer altı ve yer üstü sularının birikmesi sonucu, 90 metre yüksekliğinde su biriktiği ve suyun +785 kotuna kadar yükseldiği, su yükselmesi sorunun her yıl yaşandığı, öncelikle bu sorunun çözülerek kömürlerin değerlendirilebilmesi için termik santrallerin kurulması gerektiği belirtilmiştir.

1.2.6.3. Mardin İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon tarafından, 03.04.2010 tarihinde Şırnak ziyaretini müteakip Türkiye-Suriye sınırında bulunan Dinçer-Çamurlu petrol ve doğal gaz sahasında yapılan incelemelerde ise mayınlı arazinin petrol ve doğal gaz çıkarma amacıyla kullanılamadığı gözlemlenmiştir. Çamurlu sahası haricinde bölgede Kozluca ve Dinçer sahalarının bulunduğu, 2.000 varil petrol üretildiği ve 88 adet kuyunun üretim yaptığı ifade edilmiştir. Sahada 1.300 metrelerde doğal gaz, 1.400 metrelerde petrol, 2.200 metrelerde ise CO₂ bulunduğu vurgulanmıştır.

Bölgede çıkartılan doğal gazın 100 km mesafedeki Mardin Kireç ve Çimento Fabrikalarına satıldığı belirtilmiştir.

Resim 28. Çamurlu ile Batı Raman Petrol ve Doğal Gaz Sahaları

4 Nisan 2010 tarihinde Mardin Valiliğinde Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) tarafından; Mardin, Şırnak, Batman ve Siirt illerindeki; asfaltit, bakır, fosfat, petrol ve doğal gaz faaliyetleri ile ilgili olarak Komisyona brifing verilmiştir.

DİKA'nın DPT koordinasyonunda 2008 yılında Mardin merkez olmak üzere, Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illerinin kalkınması için kurulduğu belirtilmiştir. MTA verilerine göre bölgedeki asfaltit rezervlerinin 82 milyon ton olduğu, Şırnak asfaltitlerinde yüksek oranda kükürt bulunduğu, bu kapsamda konutlarda kullanılmasının yasaklandığı vurgulanmıştır. Ayrıca, Siirt ilinde Madenköy'de 26 milyon ton bakır çıkarıldığı, 2006 yılından itibaren Park Elektrik AŞ tarafından bakır işletilmekte olup 1985 yılından itibaren bakır arama faaliyetlerinin sürdürüldüğü belirtilmiştir. Özelleştirme kapsam ve programı çerçevesinde, atıl durumdaki Mazıdağı'ndaki Fosfat Tesislerinin 1994 yılından itibaren işletilmediği ve değerlendirilmediği ve bunun da Mardin için büyük bir kayıp olduğu vurgulanmıştır.

Resim 29. Atıl Durumdaki Mardin Mazıdağı Fosfat Tesisleri

Aynı gün, Mazıdağı'ndaki Fosfat Tesislerine ziyarette bulunulmuştur. Eti Madenden H. İrfan GENCER tarafından tesisler hakkında ayrıntılı brifing verilmiştir. Fosfat Tesislerinin 1974 yılında Etibanka devredilmiş olduğu, 1990-1994 yılları arasında tesiste üretim yapıldığı belirtilmiştir. Özelleştirme kapsamında, 1994 yılında üretim faaliyetleri durdurulan tesislerin atıl olduğu ifade edilmiştir. Mazıdağı'ndaki kurulu tesislerin daha fazla eskimeye bırakılmadan, yeniden üretime geçirilmesi gerektiği; özellikle, tesisin devreye girmesi ile gübre üretimi ve kullanımı konusunda dışa bağımlılığı ve bölgenin en önemli sorunu olan işsizliği azaltacağı vurgulanmıştır. Mazıdağı fosfat yataklarının değerlendirilmesi için, fosforik asit fabrikasının kurulmasının ülkemiz açısından katma değer sağlayacağı

belirtilmiştir. Komisyon, bu kurulu tesisin açılmasının yararlı olacağı ve yörenin en önemli sorunlardan biri olan işsizliği azaltacağı kanatine varmıştır.

Resim 30. Fosfat Tesisinin Kapatılmasından En Çok Etkilenen Mazıdağı Halkı ile Yapılan Toplantı

1.2.6.4. Diyarbakır İlinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

Komisyon, Diyarbakır’da mermerciler ve diğer maden sektör temsilcileri ile bir toplantı gerçekleştirmiştir. Söz konusu toplantıda, madencilik ve mermercilik sektöründeki sorunlar dile getirilmiştir. Ülkemizde maden sektörünün önünün açılması için “Maden Bakanlığı”nın kurulması ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bölge müdürlüklerinin oluşturulması gerektiği; ÇED, GSM ve mülkiyet izinleri, madencilik işlerinin takibinin ve kontrollerinin tek elden yapılabilmesi gerektiği, Maden Kanunu’nun 7’nci maddesinin iptal edilmesinden kaynaklanan izin sorunlarının yaşandığı ifade edilmiştir.

Devlet hakkının mevcut yasadaki hâliyle korunması, buna ilave olarak rödovansla çalışan firmaların da bu kapsama alınması, ayrıca devlet hakkının % 2’den, % 1’e düşürülmesi gerektiği; orman vasfını yitirmiş alanların tespiti ve bu vasıftan düşmüş alanlarda ağaçlandırma bedelinin alınmaması, maden hakkındaki Kanun’un yeniden düzenlenerek maden ruhsatlarının bilgi birikimi yeterli ehil kişi ve tüzel kişilere verilmesi ve madencilik sektöründe taşeronluk sisteminin yasallaştırılması gerekliliği ifade edilmiştir.

Ayrıca, arama dönemi ön etüt çalışmalarının Maden Kanunu’nun 7’nci maddesi kapsamında çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. Bölgedeki madencilik sektörüne özel teşvik yasaların yeniden düzenlenmesi, bu çerçevede ÖTV indirimi, enerji desteği, SSK indirimi, vergi indirimi gibi yasaların bir an önce çıkarılmasının zaruret olduğu da vurgulanmıştır.

1.2.7. Kanada Ontario-British Columbia Eyaletlerinde Yapılan İnceleme ve Araştırma Ziyareti

TBMM Genel Kurulunun 25.04.2010 tarihli ve 94’üncü birleşiminde alınan karar gereğince; 08-13 Mayıs 2010 tarihleri arasında Bursa Milletvekili M. Altan KARAPAŞAOĞLU başkanlığında, Zonguldak Milletvekili Polat TÜRKMEN, Aksaray Milletvekili Osman ERTUĞRUL, Denizli Milletvekili Salih ERDOĞAN, Diyarbakır Milletvekili Kudbettin ARZU, Elâzığ Milletvekili Tahir ÖZTÜRK, Eskişehir Milletvekili Emin Nedim ÖZTÜRK, Şırnak Milletvekili Hasip KAPLAN ve Komisyon Uzmanlarının katılımlarıyla Kanada-British Columbia ile Ontario Eyaletlerinde incelemelerde bulunulmuş ve British Columbia’nın Başkenti Victoria’da Enerji, Maden ve Petrol Kaynakları Bakanlığı; Ontario Eyaleti’nin Toronto şehrinde Kuzey Kalkınma, Maden ve Orman Bakanlığı yetkilileri ile toplantılar yapılmıştır.

10 Mayıs 2010 tarihinde Kanada’nın British Columbia Eyaleti’nde bulunan Campell River şehrinde, Millî Park içinde bulunan Myra Falls Madeni (Pb, Zn, Au, Ag, Cu) yerinde görülerek incelenmiştir.

Resim 31. Myra Falls Maden İşletmesi

Strachacona Millî Parkı içerisinde bulunan Myra Falls Madeni ile ilgili olarak maden işletmesinin Genel Müdürü Robert BEHRENDT tarafından verilen brifingde; madende 1912 yılında arama çalışmalarına başlandığı ve maden ocağının 1966 tarihinde işletilmeye alındığı ifade edilmiştir.

Ocak, Myra Falls Irmağı kenarında bir vadinin içerisinde yer almakta olup ırmağın suları Cample RİVER kasabasının su ihtiyacını karşılamaktadır.

Resim 32. Tesislerden, Kasabanın İçme Suyunu Karşılamanı İrmağa Su Bırakılması

Resim 33. Myra Falls Madeni – Kanada British Columbia Eyaleti, Campbell River

Söz konusu Millî Park'ın A ve B zonu olarak ikiye ayrıldığı, madenin B zonu bölümünde yer aldığı, A zonunda hiçbir faaliyete izin verilmediği, madenin Millî Park ilan edilmeden önce çalışmaya başladığı ve ruhsatın kazanılmış hak olarak değerlendirildiği, madenin bulunduğu alanın Millî Park sınırları içinde kalmasına rağmen kazanılmış hakkının korunarak faaliyetine devam kararı verildiği belirtilmiştir.

Resim 34. Millî Park İçerisindeki Maden İşletmesinin Tesisleri

Maden işletmesinde öncelikle iş güvenliği konusuna birinci dereceden önem verildiği, Bakanlık tarafından oluşturulan iş güvenliği standartlarına uyulduğu, iş güvenliği ile ilgili olarak iş güvenliği uzmanı, sendika temsilcisi ve “İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu”nun aktif rol oynadığı, iş güvenliği ile ilgili sürekli olarak iç denetimlerin yapıldığı, işletmedeki iş sağlığı ve güvenliği kurulunun sıfır kaza hedefini gerçekleştirmede yardımcı olduğu ve risklerin önceden değerlendirilerek iş kazaların önlenmesi açıklandığı belirtilmiştir. Hâlihazırda iş yerinde kurulu bir sendikanın var olduğu, iş kazalarının önlenmesinde önemli görevler üstlendiği belirtilmiştir.

Yer altı ocağına inilmeden önce, maden yetkilileri tarafından, yer altında uyulacak olan kurallar, kullanılacak olan ekipmanlar, acil durumda yapılması gerekenler hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Acil durumlarda yer altı ocağının farklı bölgelerinde bulunan işçileri uyarmak amacıyla havalandırma tesisatına “çürük yumurta kokusu” “ethyl mercaptan” verildiği ve işçilerin acil durumlarda en yakın sığınma odasına gitmek zorunda oldukları

anlatılmıştır. Yaklaşık 45 dakikalık iş güvenliği eğitiminden sonra iş güvenliği uzmanı nezaretinde yer altında -400 kotuna inilmiştir.

Resim 35. Kart Sistemi (Bu Kartlar İlgili Kişinin Yer Altına İndiğini Göstermektedir)

Kurum temsilcisi tarafından verilen teorik bilgiden sonra, madende iş güvenliği uygulaması olarak, herkese yer altına inmeden önce üzerinde ismini ve gideceği yeri bildiren bir etiket verilmiştir. Yer altına inen Komisyon Üyeleri ve Uzmanları asansör ile aşağıya inmeden önce bu etiketleri panoya asmışlardır. Böylece, kimlerin yer altı ocağına indiği anlaşılmaktadır. Yer altında toprağı gevşetmek maksadı ile yapılan patlatmalar sırasında bütün işçilerin yukarıya çıktığını anlamak için bu panoya bakılmaktadır. Yukarıya çıkan işçiler isim etiketlerini panodan almaktadır. Yer altında patlatma, tahta boş olduğunda yapılmaktadır.

Myra Falls yer altı maden işletmesi 8 kattan oluşup 700 metre derinliğindedir. Yer altında ilk olarak acil durumlarda işçilerin sığınabilecekleri, yeterli miktarda oksijen ve yiyecek bulunan, gaz sızdırmaz kapılı, güvenli sığınma istasyonu (odası) görülmüştür. Acil durum sırasında madende oluşacak olası zararlı gazlardan kaçmak ve göçük durumunda kullanmak için bu odalar inşa edilmiştir. Bu odalarda yer üstü işletmesi ile iletişimi sağlamak amacıyla özel telefon hattı, oksijen tüpleri mevcut olduğu ve tehlike anında bu araçların kullanıldığı belirtilmiştir.

Resim 36. Acil Sığınma Odası

Ardından delme patlatma ile gevşetilen cevherin kazı alanları görülmüştür. Yaklaşık 70 derece eğimli cevher, bir üst kattan klasik delme patlatma yöntemi ile gevşetildikten sonra alt katta bulunan uzaktan kumandalı yükleyicilerle (gevşetilmiş cevher sahasına insan

girmeden) kamyonlara yüklenmekte ve cevher nakliyesi kuyu başına kadar kamyonlarla yapılmaktadır. Yer altı ocağının tahkimatında çelik hasır ve kaya saplamaları kullanıldığı görülmüştür. Cevher alınan boşlukların pasa ile doldurularak, betonlanarak kapatıldığı müşahade edilmiştir.

Yer üstü tesisleri incelemesinde, kırma-eleme ünitelerinin ve konveyörlerinin, toz çıkmasını önlemek üzere tamamen kapalı olduğu gözlenmiştir.

Resim 37. Flotasyon Üniteleri

Cevher içinde belirli oranlarda çinko (% 16), bakır (% 1,1), altın (1,2 g/t), gümüş (45 g/t) mineralleri bulunmaktadır. Cevher, gravite (Knelson) ve flotasyon işlemleri uygulanarak yine Millî Park içinde yer alan cevher hazırlama tesisinde konsantre hâle getirilmektedir. Önce altın, daha sonra bakır, kurşun ve çinko ayrıştırılmaktadır. Konsantreler daha sonra izabe tesisine gönderilerek metaller saf hâle getirilmektedir. Myra Falls madeninde yılda 600.000 ton tüvenan cevher çıkarıldığı belirtilmiştir.

British Columbia Eyaleti

11 Mayıs 2010 tarihinde British Columbia'nın başkenti Victoria'da; Enerji, Maden ve Petrol Kaynakları Bakanlığı yetkililerinden brifing alınmıştır.

British Columbia'da en fazla bakır, kömür, altın, çinko, kurşun ve molibden çıkarıldığı ve British Columbia'nın en büyük bakır üreticisi olduğu vurgulanmıştır. Sadece bir yer altı kapalı kömür ocağı işletmesinin bulunduğu, geri kalan kömür işletmeciliğinin ise açık ocak işletmeciliği şeklinde yapıldığı belirtilmiştir. 2008 yılında 6,7 milyar dolar üretim yapıldığı, 2,5 milyar ton kömürün ihraç edildiği belirtilmiştir.

British Columbia Eyaleti'nde maden arama çalışmalarının vergi indirimi ile desteklendiği, şirketlerin 2008 yılındaki aramalara 367 milyon dolar, 2009'da ise ekonomik kriz nedeniyle 150 milyon dolarlık bir bütçe ayırdıkları ifade edilmiştir.

Şirketler tarafından yapılan maden arama çalışmalarında elde edilen bilgilerin 1 yıl süre ile şirket bünyesinde tutulduğu, bu 1 yıllık sürenin sonunda, aramaya ilişkin bilgilerin Bakanlığa verildiği ve böylece arama ile ilgili bilgilerin halka açıldığı vurgulanmıştır. Bilgilerin kullanıma açılması ile diğer madencilik şirketlerinin arama çalışmalarına da fayda sağlandığı, arama maliyetlerinin düşürüldüğü ifade edilmiştir.

Brifingde ayrıca;

- British Columbia ekonomisinin en önemli sektörünün madencilik olduğu, ikinci sırada ormancılık sektörünün yer aldığı,
- İhracatın % 12'sini madencilik sektörünün oluşturduğu,
- Taşımacılığın demir yolu ve limanlar aracılığıyla yapıldığı,
- Aramalarda ruhsat verilirken mali yeterliliğinin arandığı,

- Arama ruhsatı verildikten sonra her yıl en az hektar başına 1 dolar faaliyet yapılması ve bu madencilik faaliyet bilgileri ile birlikte sondaj bilgilerinin Bakanlığa verilmesi gerektiği,
- Devletin görevinin sahadaki madeni izlemek ve aktif hâle getirmek için danışmanlık yapmak olduğu,
- Madenlerin borsada işlem gördüğü ve bağımsız firmalar tarafından denetlendiği,
- British Columbia Eyaleti'nde 18 metalik maden sahasının bulunduğu,
- Maden bölümünde ruhsatın müfettişler tarafından verildiği, bu bölümde 20 müfettişin bulunduğu ifade edilmiştir.

British Columbia Eyaleti Madenlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftişi

İş sağlığı ve güvenliği teftişi organizasyonu Maden Bakanlığının altında örgütlenmiştir. Bakanlık çatısı altında Maden İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Kurulu bulunmaktadır. Kurulda 19 iş müfettişi görev yapmakta olup 4'ünün maden mühendisi olduğu, geri kalan müfettişlerin ise farklı mühendislik disiplinlerinden (makine, elektrik gibi) olduğu, sadece maden iş yerlerinde denetim yapıldığı belirtilmiştir.

Müfettişlerin madenlerde çalışmış, tecrübeli insanlar arasından seçildiği, büyük madenlerde yılda en az 3 kez teftiş yapıldığı, iş yeri riskine göre teftiş sayısının artırılabilirdiği vurgulanmıştır. Ayrıca, iş yeri ile ilgili iş güvenliği bilgilerinin şirket sorumluları tarafından Maden İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Kurulunun internet web sitesinde yayımlandığı ve bu şekilde iş yerlerinin risk açısından takip edildiği ifade edilmiştir.

İş sağlığı ve güvenliği teftişlerinde görülen sorunların çözümü için karşılıklı diyalogun birinci dereceden önemsendiği, sorunların giderilmesi için öncelikle uyarı yapıldığı, hayati derecede risk içeren sorunların varlığı hâlinde iş yerinin kapatıldığı belirtilmiştir. Teftişlerde para cezası uygulanmadığı da açıklanmıştır.

Çevre açısından, öncelikle uyarı mekanizmasının işlediği, sonra para cezası, daha sonra da hapis cezası uygulanabilirdiği, çevre, iş sağlığı ve rehabilitasyonun çok önemli olduğu da ayrıca vurgulanmıştır.

British Columbia Eyaleti'nde ruhsat verilirken; ilk olarak ilgili sahanın Kızılderili mülkiyet alanına girip girmediğine bakıldığı ve Kızılderililerin bilgilendirildiği, 18 aydan beri izinlerin tek merciden verildiği ifade edilmiştir.

British Columbia'da;

- Yabancı yatırıma önem verilmesi,
- Büyük bir madencilik merkezi olması,
- Uygun bir pazarın olması,
- Elektrik ücretlerinin düşük olması,
- Kara yolu ve demir yolu alt yapısının yeterli olması,
- Asya için nakliyenin limanlar yolu ile kısa olması

madencilik sektörünün ilerlemesini sağlayan en önemli faktörlerdir. Ayrıca bu hususlar, yatırımcılar tarafından önemli yatırım faktörleri olarak görülmektedir.

Ontario Eyaleti

12 Mayıs 2010 tarihinde Toronto'da Ontario Kuzey Kalkınma, Maden ve Orman Bakanlığı tarafından brifing verilmiştir. Brifingdeki en önemli konular aşağıda yer almakta olup anılan brifingde;

- Ontario'nun geçmişten günümüze 100 yıl içindeki üretim değerinin (Ni, Au, Cu, Zn, Ag) 360 milyar dolar olduğu,
- Ontario'da 32 adet maden sahasının bulunduğu, 800 noktada maden aramasının yapıldığı ve Hükûmetin bu verileri topladığı,
- Aramalara 2008 yılında 799 milyon dolar, 2009'da 469 milyon dolar ve 2010 yılında 608 milyon dolar ayrıldığı,
- Aramaların özel sektör tarafından yapıldığı, küçük şirketlerin madenleri bulduktan sonra büyük şirketlere devrettiği,
- Arama yapılan sahada faaliyetlerin yapılmasının zorunlu olduğu,
- Arama yapılan şirketlere % 15 vergi indirimi sağlandığı,
- Şirketlerin kârlarından değişen oranlarda % 35 civarında vergi verdiği,
- En az 16 hektar, en fazla 256 hektar alan için aramaya izin verildiği, alanların dikdörtgen şeklinde olması ve sınırlarının belirlenmesi gerektiği,
- Arama ruhsatlarının devamı için, bu alanlarda hektar başına yıllık 400 dolarlık harcama yapılmasının zorunlu olduğu ve bu harcamaların sondaj, haritalama gibi faaliyetleri kapsadığı,
- Yeni saha için elde edilen yeni bilgilerin, Bakanlıkta tek elde toplandığı ve böylece arama faaliyetlerinin tekrarının söz konusu olmadığı,
- İşletme ruhsatının 21 yıllığına verildiği ve hektar başına her yıl 3 dolar, özel mülklerde ise 4 dolar alındığı,
- Ruhsatların ve madencilik ile ilgili haritaların halka açık olarak Bakanlık web sitesinde yayımlandığı,
- Ruhsatlarda bir anlaşmazlık söz konusu olduğunda, "**Maden ve Toprak Komisyonlarınca**" sorununun çözüldüğü,
- Koruma alanları, göller, nehirler, agrega kaynakları, petrol, doğal gaz ve tuz kaynaklarının değerlendirilmesine ilişkin mevzuatın bulunduğu,
- Arama ve rehabilitasyon konularının Maden Kanunu'nda yer aldığı, maden işletme faaliyetlerinin ise sanayi ile ilgili kanunlarla düzenlendiği,
- Bakanlığın kapama planının ve finansmanının proje başlangıcında verilmek zorunda olduğu, maden eğer çok büyükse şirketin güvenilirliği esas alınarak teminat kabul edildiği, rehabilitenin madenin işletilmesi ile birlikte yürütülmesi durumunda miktarın düştüğü, teminatın Bakanlık ve madencinin ortak görüşü ile belirlendiği,
- Kapama planlarında; kapama hedefleri, rehabilitasyon tedbirleri, maliyet çalışmaları, finansman ve izleme çalışmalarının istenildiği,
- Terk edilmiş madenlerin devlet tarafından rehabilite edildiği,
- Maden arama faaliyetlerinde teminat verilmek zorunluluğunun bulunduğu,
- Çevresel düzenlemeleri denetleyen ayrı bir birimin olduğu,
- Koordinatör tarafından diğer bakanlık görüşlerinin toplandığı,
- Dünyadaki madencilik şirketlerinin mal varlıklarının % 34'ünün "Toronto Borsası"nda olduğu,
- 1.400 maden şirketinin Toronto Borsasında yer aldığı,

- Borsaya girmek için 100.000 ABD doları yatırılması gerektiği,
- Mühendislerin profesyonel mühendis statüsünde çalışması için 3 yılda bir sınava tabi tutulduğu,
- Madencilik faaliyetlerinin tek bakanlık altında toplandığı ve izinlerin bir merciden verildiği,
- Maden işletmeleri, kapandıktan sonraki çevre düzenlemesi faaliyetleri için, maden şirketlerinin çevreye verecekleri etkiye göre belirlenen meblağı, maden işletmeye başlamadan önce devlet hesabına yatırmak zorunda olduğu, maden şirketinin çevre düzenlemesini yaptığında ise bu teminatın geri alındığı,
- Maden arama çalışmaları için vergi teşvik indirimi uygulandığı,
- Maden şirketlerinin borsada halka açılarak madencilik yatırımları için para toplandığı ifade edilmiştir.

Son olarak; söz konusu inceleme programı esnasında Komisyon Uzmanlarınca Toronto Adliyesi ziyaret edilmiş, Toronto Baro Başkanı ve Adliyede bulunan hâkimler ile görüşülmüş, Ontario Eyaleti hukuk sistemi ve Maden Kanunu uygulamaları hakkında bilgi alışverişinde bulunulmuştur. Ontario Eyaleti'nde "Maden İhtisas Mahkemeleri"nin bulunmadığı, madencilikle ilgili ihtilafların genel esaslar çerçevesinde incelendiği belirtilmiştir.

Kanada'da ziyaret edilen maden işletmeleri ve ilgili Bakanlık yetkilileri ile yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki tespitler ve sonuçlar ortaya çıkmıştır:

—Kanada'daki madencilik faaliyetleri ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Maden arama çalışmaları için teşvik indirimi uygulanmaktadır.

—Kanada'daki madencilik yatırımlarının çoğu büyük ölçekli ve borsada halka açılmış özel şirketler tarafından desteklenmektedir.

—Maden kanunları yerli ve yabancı ayrımı yapılmaksızın herkese aynı şekilde uygulanmaktadır. Maden arama, işletme ve çevre düzenlemesi ile ilgili beklentiler şeffaf bir şekilde belirlenmiştir.

—Myra Falls madeninde yapılan işletmecilik faaliyeti ve Kanada'daki eyaletlerde incelenen maden mevzuatları birlikte değerlendirildiğinde, 1993 tarihinden bu yana uygulanan ÇED prosedürü kapsamında sunulan projelerde; çevre, iş güvenliği ve rehabilitasyon hususları esas alınarak değerlendirme yapılmakta olduğu belirlenmiştir. Madencilik projelerinde en önemli konular; çevre, iş güvenliği ve rehabilitasyon faaliyetleridir.

—Mevzuat açısından, madenlerin gruplarına göre ayrı kanunlarda değerlendirildiği; arama faaliyetlerinin vergi indirimi ile desteklendiği; madencilik projelerinin yapıldığı yerlerde maden işletilirken ve/veya rezervin bitimi sonrasında rehabilitasyon projelerinin yapılmasının sağlandığı; şirketlere finansman sağlanırken çevre faktörünün en önemli bölüm olduğu gözlenmiştir.

—Madenler kapandıktan sonraki çevre düzenlemesi faaliyetleri için, maden şirketlerinin çevreye verecekleri etkiye göre belirlenen meblağın, maden işletmesi faaliyeti başlamadan önce devlet hesabına yatırılmasının veya bir bankanın kefil gösterilmesinin zorunlu olduğu ve ilgili şirketin çevre düzenlemesini yaptıktan sonra, bu meblağı geri alabildiği açıklanmıştır.

—Kanada'da yer altı madenciliğinde acil durum (ilk yardım ya da kurtarma) odaları inşa edilmesi zorunlu tutulmuştur.

Kanada’da her iki eyalete yapılan çalışma ziyaretlerindeki izlenimler sonucunda; ülkemizde bulunan maden kaynaklarımız göz önüne alındığında; maden varlıklarımızın çevresel değerler korunarak ve rehabilitasyonu sağlanarak ülkemiz ekonomisine kazandırılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda arama faaliyetlerinin desteklenmesi, rezerv güvenilirliğinin saptanması, maden sektörünün ekonomiye olan katkısının sadece ham madde bazında değil, enerji ve sanayi sektörüne olan girdi ve çıktı toplamı da baz alınarak değerlendirilmesi ve ülkemizde yürütülmekte olan Maden Kanunu veya madencilik faaliyetleri ile bozulan arazilerin doğaya yeniden kazandırılması kapsamında sunulan projeler için proje başlangıcında, işletmenin bütçesi, işletilen madenin cinsi, işletme yöntemi, yeri ve maliyeti esas alınarak belirlenen teminatın alınması için gerekli düzenlemenin yapılması gerektiği, ülkemizde de Kanada’da olduğu gibi madencilik faaliyetlerinin tek bakanlık altında toplanarak izinlerin bir merciden verilmesi gerektiği kanatine varılmıştır.

1.2.8. Ankara’da Düzenlenen Avrupa Birliğinde Madencilik ve Çevre Konulu Sempozyum

Madencilik Başkanlar Konseyi tarafından 10 Mayıs 2010 tarihinde Ankara-Rixos Otelinde düzenlenen “Avrupa Birliğinde Madencilik ve Çevre” konulu sempozyum Avrupa Maden İşletmeleri Birliği (EUROMINES)’nin yetkilileri, ülkemizdeki madencilik sektörünün üst düzey yöneticileri ile Komisyonumuzun Uzmanlarının katılımı ile yapılmıştır.

Sempozyumun açış konuşmasında, EUROMINES’in Genel Direktörü;

AB’de 2009 yılında ham maddelere ulaşım konusunda çok büyük tartışmalar yaşandığını,

AB’de ham madde inisiyatifinin başladığını, ekonomik büyüme açısından madenlerin incelendiğini; bu hususta maden işletmelerinin ham maddelere erişim konusunda hızlı hareket ettiklerini, 2 adet çalışma grubunun kurulduğunu, 1’inci Çalışma Grubunun AB’de kritik ham maddeler hususunda çalıştıklarını ve ham madde temininin kolaylaştırılması konularında çalışmalar yaptıklarını,

2’nci Çalışma Grubunda ise kaynaklara erişim konusunda nasıl bir strateji izleneceğini, maden arama, çıkartma ve ruhsatlandırma, arazi planlama konularında çalışma yaptıklarını, her AB ülkesinin uygulamalarının farklı olduğunu ve ham madde arzının sürekliliği sorununun önemli olduğunu,

AB ülkelerinden Polonya ve Slovakya’da kömür madenlerinde kazaların ve iş yeri kuralları ile ilgili tartışmaların yaşandığını, yangınlarla başa çıkmak için yatırım yapılması gerektiğini, bunun da 1,5 milyon avroluk bir yatırım olduğunu,

Nitrojen oxides’ler konusunda çalışıldığını, bu değerlerin 0,05-0,1 ppm aralığında olmasının öngörüldüğünü, bu konuda çeşitli ülkelerde konferansların düzenlendiği ve 3 yıl sonunda en iyi uygulamalar hakkında bilgi toplamak istediklerini,

AB’de sondajla maden çıkarılan işletmelerde sağlık ve güvenlik şartları ile ilgili 92/91/EEC, yer altı ve yer üstü maden işletmelerinde sağlık ve güvenlik şartları ile ilgili 92/104/EEC direktiflerinin çıkarıldığı ve bu direktiflerin ulusal kanunlara aktarıldığını,

Maden güvenliği ile ilgili olarak AB’nin, Çin ile iş birliğini artırdığını, bu konuda Pekin’de bir projenin başlatıldığını ve bu proje kapsamında “Maden Güvenliği” okulunun kurulacağını,

Bu okulda çalışanların “İş Güvenliği” konusunda eğitim alacaklarını ve 3 yıl içerisinde Çin’de maden güvenliği konusunda ilerlemeler kaydedileceğini

ifade etmiştir.

EUROMINES'in Genel Direktörü tarafından AB'de madencilikte çevre mevzuatı konusunda bilgiler sunulmuştur. AB'de oldukça genel kanunlar olduğu, her üye ülkenin kendi mevzuatlarını oluşturduğu belirtilmiştir. Madencilik kanunlarının ulusal düzeyde olduğu, atıkların asgari düzeye indirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

AB'de "Maden Atıkları Direktifi"nin 2006 yılında son hâline getirildiği, AB'de bazı madenlerde kazalar olduğu, üye ülkelerin major kaza önlemlerini şart koştukları, bu kazaların asgariye indirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

En iyi teknikler dokümanının AB'de hazırlandığı, raporda en iyi teknik uygulamalarla ilgili örneklerin verildiği ifade edilmiştir. "Maden Atıkları Direktifi"nde maden ocaklarında en iyi tekniği uygulama konseptinin çok önemli olduğu belirtilmiştir.

Şirketlerin daha geniş kapsamlı finansman sunmaları gerektiği de ifade edilmiştir. 30 yıllık bir madende suyun arıtılması ve arıtma maliyeti için ek kaynağın gerektiği belirtilmiştir.

AB'de "İş Piyasası Direktifleri, İş Güvenliği ve Sağlığı Direktifleri"nin bulunduğu, bu direktiflerin ulusal mevzuatlara aktarılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. İş piyasası direktiflerinde "Makine Direktifi, ATEX Direktifi" gibi direktifler olduğu, bu direktiflerin birleşimi olan "Ürün Güvenliği Kanunu"nun bulunduğu vurgulanmıştır.

Genel prensip olarak, mevcut ulusal mevzuatlarda koruma hedeflerinin amaç olarak alındığı, iş yeri güvenliği ve sağlığının şirketler tarafından sağlandığı ifade edilmiştir. Bu konuda ilgili tedbirlerin alınarak şirket sorumluluğunun artırılması gerektiği belirtilmiştir. İş güvenliği dokümanında teknik tedbirler, makine ve teçhizatın bakımı, personelin talimatlandırılması, özel durumlar vb. hususlar yer almakta olup amacın iş güvenliği sorumluluğunu şirketlere devretmek olduğu, şirket temelli iş güvenliği ve çalışma sağlığı dokümanlarının bulunduğu ifade edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE MADENCİLİK SEKTÖRÜ

GİRİŞ:

Madencilik; sanayi, enerji ve inşaat sektörlerinin temel girdilerini sağlayan, ülkelerin kalkınmasında rol oynayan en önemli sektörlerden birini oluşturmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin kalkınma süreci incelendiğinde, madenciliğin itici gücünden yararlandıkları görülmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kalkınmalarını maden zenginliklerine dayandırdıkları hâlde, ülkemizde madencilik sektörü uzun yıllardan bu yana yeterli desteği göremediği gibi; göz ardı edilmiş, üretim, verimlilik ve teknolojik açıdan diğer ülkelerle rekabet edecek seviyeye ulaşamamıştır.

Mevcut yasal düzenlemeler ve işleyiş ile de madencilik sektöründe bir atılım yapmak mümkün değildir. Artık, madencilik sektörüne yön verecek kalıcı, ama zaman içinde günün değişen koşullarına uyacak esnek bir madencilik politikasına ihtiyaç vardır.

İşlenmemiş olarak ihraç ettiğimiz madenleri mamul veya zenginleştirilmiş cevher olarak ihraç etmek ve katma değer in ülkemizde kalmasını sağlamak, madencilik politikalarımızın öncelikleri arasında yer almalıdır. Bu çerçevede, cevher zenginleştirme ve uç ürünlere yönelik yapılacak yatırımların daha fazla teşvik edilmesi, ülkemizin sanayileşme sürecinde bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemiz maden çeşitliliği açısından zengin olarak değerlendirilebilse de, bazı sınırlı sayıdaki madenler hariç, büyük ölçekli rezerv ve işletmelerin olmaması madenciliğimizin yeterince gelişmesinin önünde önemli bir yapısal engel olarak durmaktadır. Madenciliğin gerek millî gelirden gerekse dış ticaretten aldığı pay oldukça yetersizdir.

Önemli bir maden ihracatçısı olabilecek potansiyele sahip olduğumuz hâlde, maden ihracatımız çok sınırlı kaldığı gibi, bazı maden ürünleri de ithal edilmektedir. Günümüzde, madencilik sektörü, ülke kalkınmasına yapabileceği büyük ve önemli katkıyı gereği gibi yapamamaktadır.

Bir ülkenin madenler bakımından doğal zenginliği, başarılı bir maden sanayisinin kurulması için yeterli değildir. Uygun ve istikrarlı bir politik çerçeve ile güvenilir ve kolay işleyen bir mali ve hukuki rejimin bulunması zaruret arz etmektedir. Bir hükûmet, ülkesindeki maden potansiyelini değiştirememekte, ancak bu potansiyelin bugünkü ve gelecekteki nesillerin ekonomik ve sosyal menfaatlerine en uygun şekilde değerlendirilmesini sağlayabilmektedir.

Madencilik politikası ve maden hukukunun can damarını devletin madencilığa ilişkin oynadığı rol belirlemektedir. Madenciliği etkileyen en önemli unsur ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının uygulamaları iken, günümüzde ise madencilik, merkezî hükûmet, endüstri, yerel yönetim, üniversite, sivil toplum örgütleri ve yöre halkı arasındaki ilişkilere dayalı faaliyet hâline gelmiştir. Önceleri madenciliğin ekonomik yönü esas alınırken, son yıllarda ortaya çıkan gelişmeler madencilikle birlikte, yaşanabilir çevre, ilgili sosyal ve kültürel konuları da öne çıkarmaktadır.

Madencilik sektöründe rekabet gücümüzü etkileyen temel faktör verimlilik artışıdır. Bu faktörün esaslarını; fiziki sermaye stoku, maden kaynaklarını arama ve geliştirme, ileri teknoloji yöntemleri, iş gücünün eğitim ve öğretim düzeyi, sektörel teşvik ve destekler oluşturmaktadır.

Madencilik diğer sanayi dallarından farklı olarak alt yapısı hazırlanmış bir bölgede değil, madenin bulunduğu bölgede yapılmak zorundadır. Bu nedenle madencilik faaliyetleri diğer idare mevzuatlarının uygulama alanına girmekte olup çok sayıda idareden izin alınma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu durum sektöre sermaye girişini önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemektedir. Oluşan olumsuzlukları önleyecek ve sektörün önünün açılmasını sağlayacak yasal ve mali tedbirlerin alınmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Doğal kaynaklarımızın sanayi sektöründe ham madde olarak kullanılması ülkemize döviz kazandırarak ham madde konusunda dışa bağımlılığı azaltacağı gibi, istihdama katkı sağlayarak ülkemizin gelişmesinde lokomotif görevini üstlenecektir.

Madencilik sektöründe; arama, işletme, zenginleştirme ve metal üretme faaliyetlerinde ihtiyaç duyulan çağdaş teknolojilerin üretimi konularında gerekli ARGE çalışmalarının desteklenmesini sağlayacak bürokraside etkin yönetim ve koordinasyonun oluşması hayati bir önem arz etmektedir.

Madencilik sektöründeki sorunların daha etkin bir şekilde çözülebilmesi için, toplum bilincinin yaygınlaştırılması çerçevesinde, gerek kamu kurum ve kuruluşları, gerekse sendikalar, özel sektör temsilcileri ile sivil toplum örgütleri arasındaki koordinasyon eksikliğini giderecek, tüm sivil toplum örgütlerini bir araya getirebilecek, iç dinamikleri harekete geçirecek, kurumsal kapasiteleri güçlendirebilecek bir yapıya ihtiyaç bulunmaktadır.

İyi planlanmış madencilik politikaları ile mevcut zengin cevherlerin tamamının değerlendirilmesi imkânının sağlanabilmesi için; daha düşük sermaye maliyeti, daha düşük vergi ve finans maliyetleri, ileri teknolojinin yoğun kullanımı, daha yüksek katma değerli üretime yönelmesi koşulları oluşturulduğu takdirde; sektörün ürettiği katma değer ile GSYH içinde hak ettiği yere ulaşacaktır.

Madencilik sektöründeki rekabet gücünü artırmak için, sektörün vizyonu, “çevreye duyarlı, sürdürülebilir kalkınma anlayışı içselleştirilmiş; iş güvenliği açısından çağdaş standartları yakalamış; yüksek kalitede bilgi ve teknoloji üretme yeteneği kazanmış; yurt içinde ve yurt dışında en rekabetçi koşullarda arama ve üretim yapabilmek için gerekli teknolojiye sahip; ülke sanayisinin enerji ve ham madde ihtiyacını güvenilir, sürekli ve ekonomik bir şekilde karşılayan yanı sıra, yüksek katma değerli ürün ve teknoloji ihraç edebilen; millî gelir ve iç göçü tersine çevirecek istihdama en yüksek düzeyde katkı sağlayabilen bir sektörel yapılanmayı gerçekleştirmek” olmalıdır.

Bu raporun başlıca amacı, madencilik sektörünün genel durumunu tespit etmek; maden potansiyeli, sorunları ve alınması gereken çözüm önerilerini belirtmek olarak özetlenebilir.

2.1. TÜRKİYE’DE MADENCİLİĞİN VE İLGİLİ MEVZUATIN GELİŞİMİ

Anadolu’da madencilik binlerce yıl önce başlamış, MÖ 7000 yıllarında saf bakır kullanılmıştır. Çeşitli maden yatakları işletilmiş, zenginleştirme tesisleri kurulmuş ve metal para basılmıştır. Madenciliğin, Anadolu’da gelişen medeniyetlere öncülük ettiği bilinmektedir. Anadolu madenciliği özellikle Romalılar devrinde çok gelişmiş; kurşun, bakır, demir, altın, gümüş, mermer üretim ve işlenmesinde büyük atılımlar yapılmıştır. Anıtsal mermer kentler bunun en önemli örneklerdir.

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde, madencilik faaliyetleri daha çok silah ve barut ihtiyacının karşılanması ve para basmak amacıyla yapılmıştır. Osmanlı’nın son dönemlerinde, 1862 tarihli Paris Antlaşması ile Anadolu madenleri ülke sathında yabancı sermayeye açılmıştır. Fransa başta olmak üzere İngiltere, Almanya, İtalya ve Rusya, Anadolu madenlerini üretmek için önemli yatırımlar yapmışlar; önemli miktarda maden üretimi gerçekleştirmişlerdir. Bu dönemle ilgili madencilik faaliyetlerinin izlerine bugün ülkenin birçok yerinde rastlanmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi madenciliğimiz ise 1923 İzmir İktisat Kongresi’ne dayanmaktadır. Liberal ekonominin benimsendiği bu dönemde, madencilikte önemli atılımlar yaşanmış; eğitim, finans, arama ve üretim konularında görevlendirilmek üzere sırasıyla Maadin ve Sanayi Mekteb-i Alisi, Sanayi Maadin Bankası, o günkü adlarıyla Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü ile Etibank kurulmuştur.

2.1.1. Maden Mevzuatının Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu Döneminde ilk yasal düzenleme 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunu’dur. Daha sonra 1878 yılında taş kömürlerinin bulunduğu alan için de Havza-i Fahmiye Kanunu çıkarılmıştır.

1906 yılına kadar Arazi Kanunu yürürlükte kalmış, 1906 yılında Maden Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Ayrıca 1901 yılında yürürlüğe giren Taş Ocakları Nizamnamesi de uygulamalarda yer almıştır.

1954 yılında 6309 sayılı Maden Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu Yasa ile yabancı şirketlerin madencilik alanlarında ruhsat alarak faaliyette bulunması sağlanmıştır.

1960 yılında 7426 sayılı Kanun ile MTA’ya öncelik hakkı getirilerek bu Kurumun geniş alanlarda arama çalışması yapması sağlanmıştır.

14 Ekim 1978 tarihli ve 16431 sayılı Resmî Gazete’de Devletçe İşletilecek Madenler Hakkındaki 2172 sayılı Kanun yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu hukuki düzenleme ile "Belirli bölgelerde belirli cins madenlerin devletçe aranmasına ve işletilmesine, bu madenler ile ilgili olarak daha önce gerçek kişilere, özel hukuk tüzel kişilerine verilmiş arama ruhsatnameleri ve işletme haklarının geri alınmasına karar vermeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır". Bu yasa gereği 6309 sayılı Kanun döneminde özel sektör tarafından işletilen bor tuzları, trona, asfaltit, linyit ve demir sahalarının bazıları devletleştirilmiştir.

13.06.1983 tarihli ve 18076 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2840 sayılı Kanun ile bor tuzları, trona ve asfaltit madenleri ile nükleer enerji ham maddelerinin işletilmesi, linyit ve demir sahalarının bazıının iadesi kabul edilmiştir. Bu Yasa ile 1978 yılında Devlet’in hüküm ve tasarrufuna geçen sahaların bir kısmı eski sahiplerine iade edilmiştir.

15.06.1985 tarihinde 3213 sayılı Maden Kanunu yürürlüğe girmiştir. 12.06.1987 tarihinde 3382 sayılı Yasa ile Maden Kanunu’nun 2’nci maddesinde değişiklik yapılmıştır.

Madencilik yönetimi, Maden Dairesi adı altında, 3154 sayılı Kanun ile (19/2/1985 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun) yürütülmekte iken; 505 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile (09.09.1993 tarihli ve 21693 sayılı, değişik 9'uncu madde) Maden Dairesi, görev yetki ve sorumlulukları yeniden tanımlanarak Maden İşleri Genel Müdürlüğü adını almıştır.

16.02.1994 tarihinde Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Ham maddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanun'un Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 3971 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

3971 sayılı Yasa ile 2840 sayılı Yasa'nın ikinci maddesi değiştirilerek "Bor tuzları, uranyum ve toryum madenlerinin aranması ve işletilmesi Devlet eliyle yapılır." hükmü getirilmiş, trona ve asfaltit madenlerinin özel sektör tarafından aranması ve işletilmesine imkân sağlanmıştır.

05.06.2004 tarihinde 5177 sayılı Kanun yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5177 sayılı Kanun, 15.06.1985 tarihinde yürürlüğe giren 3213 sayılı Maden Kanunu'nun bazı maddelerini yürürlükten kaldırmış, bazı maddelerini değiştirmiştir.

03.02.2005 tarihinde 25716 sayı ile 5177 sayılı Kanun'la değiştirilen 3213 sayılı Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği, I (a) grubu madenler ile ilgili Yönetmelik'le birlikte Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Madencilik faaliyetinin, yapıldığı alanla ilişkisini düzenleyen Madencilik Faaliyetleri İzinler Yönetmeliği, Bakanlar Kurulunun 24.05.2005 tarihli Karar'ı ile kabul edilmiş; (21.06.2005- 25852) Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

18.07.2006 tarihinde Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde, 21.03.2007 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği'nde, 15.07.2007 tarihinde yine Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nin bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır.

Ülkemizde madenlerin aranması, işletilmesi, üzerinde hak sahibi olunması ve terk edilmesi ile ilgili esas ve usuller hâlen 05.06.2004 tarihinde yürürlüğe giren 5177 sayılı Kanun ile değişik 3213 sayılı Maden Kanunu, 03.02.2005 tarihinde yürürlüğe giren Maden Kanunu Uygulama ve I (a) Grubu madenler ile İlgili Uygulama Yönetmelikleri ile yürütülmektedir.

2007 yılında 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu ve bu Kanun'un ardından, buna bağlı olarak Jeotermal Uygulama Yönetmeliği çıkarılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7'nci maddesinin 1'inci ile 8'inci fıkraları ile 10'uncu maddenin altıncı fıkrasını iptal etmiştir. Bu karar üzerine Danıştay 8'inci Dairesi, Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği'nin bu konularla ilgili maddelerinin yürütmesini durdurmuştur. Son olarak 10.06.2010 tarihli ve 5995 sayılı "Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" kabul edilerek yasal boşluk giderilmiştir.

2.1.2. Madencilik Faaliyetlerinde Hukuki Alt Yapı

2.1.2.1. Yasal Çerçeve

Anayasa'nın 168'inci maddesinde, tabii servetler ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu, bunların aranması ve işletilmesi hakkının devlete ait olduğu belirtilmiş, ancak bu hakkın belli bir süre için, gerçek ve tüzel kişilere devredilebileceği ve doğal kaynaklara ve madenlere ilişkin devlet tarafından yapılacak gözetim ve denetimin usul ve esaslarının ancak kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır. Anayasa'mızın 168'inci

maddesi uyarınca, madencilik faaliyetlerinde uyulması gereken usul ve esasları belirlemek amacıyla 3213 sayılı Maden Kanunu çıkarılmıştır.

2.1.2.2. Maden Kanunu

3213 sayılı Maden Kanunu'na göre; yer kabuğunda ve su kaynaklarında tabii olarak bulunan, ekonomik ve ticari değeri olan, petrol, doğal gaz, jeotermal ve su kaynakları dışında kalan her türlü madde, madendir. Madenler 5 grupta düzenlenmişken, 5995 sayılı Kanun'la maden grup sayısı 6'ya çıkarılmıştır.

Maden Kanunu'nun 6'ncı maddesine göre; maden ruhsatları, medeni olan ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliği haiz şirketlere, kamu iktisadi teşebbüsleri ile müesseselerine, bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile diğer kamu kurum, kuruluş ve idareleri ile gerçek veya tüzel kişilere verilmektedir.

Yabancı ülke kanunlarına göre kurulmuş şirketler bu hükme göre ruhsat alamamakta olup yabancı sermayeye sahip şirketler ya Türk Ticaret Kanunu'na göre yeni bir şirket kurarak ya da kurulmuş bir şirketin hisselerini satın alarak ruhsat sahibi olabilmektedir.

Maden hakları ile ilgili bütün faaliyetlerin yürütülmesinin, vecibelerin yerine getirilmesinin kontrol ve denetimini yapma görevi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına verilmiş olup madenlerimizin aranarak işletilmesi için, yürürlükteki 5177 sayılı Kanun'la değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve ilgili yönetmelikleri gereğince ruhsatların verilmesi, denetimi, projelerinin incelenmesi ile ilgili madencilik faaliyetleri Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı adına Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

I (a) grubunda yer alan madenlerin ruhsatları ile ham madde üretim izin belgeleri, jeotermal kaynaklar ve mineralli sulara ait ruhsatlar, İl Özel İdareleri; diğer gruptaki madenler için ise ruhsatlar Maden İşleri Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir.

2.1.2.2.1. Maden Mevzuatı Açısından İlgili Diğer Bakanlıklar ve Kurumlar ile Olan İlişkiler

a) İl Özel İdareleri ile Olan İlişkiler: 1(a) grubu maden ruhsatları ile ham madde üretim izinleri, jeotermal kaynaklar ve mineralli sularla ilgili ruhsatlandırma işlemleri ve denetim faaliyetleri Jeotermal Kanunu kapsamında İl Özel İdarelerince yapılmaktadır. 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 12'nci maddesi gereği incelemelerde bulunulması ve sonucuna göre idari para cezası uygulanması konularında da İl Özel İdarelerine, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca yetki verilmiştir. Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 5995 sayılı Kanun ile ruhsat sahalarından alınan devlet haklarının % 25'i İl Özel İdarelerinin hesaplarına yatırılacaktır. Mücavir alan sınırları dışında İl Özel İdarelerinden GSM ile ilgili olarak iş yeri açma ve çalışma ruhsatları verilmektedir.

b) Belediyeler ile Olan İlişkiler: Belediye mücavir alanları dâhilindeki madencilik faaliyetleri için; ilgili büyükşehir veya ilçe belediyelerinden, mücavir alan sınırları dışında ise İl Özel İdarelerinden GSM ile ilgili olarak "İş Yeri Açma ve Çalışma Ruhsatları" verilmektedir. Bazı su havzalarında, Büyükşehir Belediyelerinden (ASKİ, İSKİ, İZSU, İZKİ, GASKİ vd.) gerekli izinler alınmaktadır.

c) Çevre ve Orman Bakanlığı: Orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, millî parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, sulak alanlar vb. alanlarda Maden Kanunu'nun 7'nci maddesine göre alınması gerekli izinler, madencilik faaliyetleri ile ilgili olarak Çevre Kanunu ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği kapsamında değerlendirme yapıldığına dair belgeler ("ÇED Olumlu" kararı, "ÇED Gerekli Değildir" kararı veya ÇED kapsamı dışında olduğuna dair yazı) bu Bakanlığın çevre ve ormanlık alanlardaki mülkiyet izinleri orman ile ilgili birimlerince verilmektedir. Çevre Kanunu'nda ve ilgili Yönetmeliklerinde yer alan maden

atıkları ve çevre ile uyumlu hâle getirme çalışmaları vb. her türlü madencilik-çevre ilişkisi olan konular.

d) Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı: Tarım alanları (zeytinlikler dâhil) ve mera ile ilgili konular.

e) Kültür ve Turizm Bakanlığı: Sit alanları, turizm bölgeleri; kültür, turizm koruma, gelişim bölgeleri ve bunlarla ilgili konular.

f) Konusuna Göre İlgili Diğer Bakanlıklar: Su havzaları, kıyı alanları ve sahil şeritleri, kara suları, askerî yasak bölgeler ve imar alanları ile mücavir alanlar, özel mülkiyet vb. ruhsatın bulunduğu alan ile ilgili olarak konusuna göre yetkili-İlgili kuruluşlardan izin alınması gerekmektedir.

2.1.2.3. Ruhsat Grupları ve Ruhsatlandırma Süreci

3213 sayılı Maden Kanunu'nda madenler aşağıdaki şekilde gruplandırılmıştır.

Tablo 5. Ruhsat Grubu ve Alanları

Ruhsat Grubu		Ruhsat Alanı
I. grup maden ruhsatları	a grubu	10 hektar
	b grubu	50 hektar
II. grup maden ruhsatları	a grubu *	100 hektar
	b grubu *	100 hektar
III. grup maden ruhsatları		500 hektar
IV. grup maden ruhsatları		2000 hektar
V. grup maden ruhsatları		1000 hektar
VI. grup maden ruhsatları *		5000 hektar
* Ancak tamamı denizlere yapılan III., IV. ve VI. grup ruhsat müracaatları 50.000 hektarı geçmeyecek şekilde yapılır.		

Not: * Maden Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 5995 sayılı Kanun ile eklenmiştir.

Maden Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 5995 sayılı Kanun ile değiştirilen kısımlar ve yapılan ilaveler eklenerek maden grupları aşağıda verilmiştir.

I. Grup Madenler

a) İnşaat ile yol yapımında kullanılan ve tabiatda doğal olarak bulunan kum ve çakıl.

b) Tuğla-kiremit kili, çimento kili, marn, puzolanik kayaç (tras) ile çimento ve seramik sanayilerinde kullanılan ve diğer gruplarda yer almayan kayaçlar.

II. Grup Madenler

a) Kalsit, dolomit, kalker, granit, andezit, bazalt gibi kayaçlardan agrega, mıcır veya öğütülerek kullanılacak kayaçlar.

b) Mermer, traverten, granit, andezit, bazalt gibi blok olarak üretilen taşlar ile dekoratif amaçla kullanılan doğal taşlar.

III. Grup Madenler

Deniz, göl, kaynak suyundan elde edilecek eriyik hâlde bulunan tuzlar, karbondioksit (CO₂) gazı (jeotermal, doğal gaz ve petrollü alanlar hariç). Hidrojen Sülfür (07.03.1954 tarihli ve 6326 sayılı Petrol Kanunu hükümleri mahfuz kalmak kaydıyla)

IV. Grup Madenler

a) Kaolen, dikit, nakrit, halloysit, endellit, anaksit, bentonit, montmorillonit, baydilit, nontronit, saponit, hektorit, illit, vermikülit, allofan, imalogit, klorit, sepiyolit, paligorskit (atapuljit), loglinit ve bunların karışımı killer, refrakter killer, jips, anhidrit, alünit (şap), halit, sodyum, potasyum, lityum, kalsiyum, magnezyum, klor, nitrat, iyot, flor, brom ve diğer tuzlar, bor tuzları (kolemanit, uleksit, borasit, tinkal, pandermite veya bünyesinde en az % 10 B₂O₃ içeren diğer bor mineralleri), stronsiyum tuzları (selestin, stronsiyanit), barit, vollastonit, talk, steattit, pirofillit, diatomit, olivin, dunit, sillimanit, andaluzit, dumortierit, disten (kyanit), fosfat, apatit, asbest (amiant), manyezit, huntit, tabii soda mineralleri (trona, nakolit, davsonit), zeolit, ponza, pekştayn, perlit, obsidyen, grafit, kükürt, flüorit, kriyolit, zımpara taşı, korundum, diasporit, kuvars, kuvarsit ve bileşiminde en az % 80 SiO₂ ihtiva eden kuvars kumu, feldspat (feldspat ve feldspatoit grubu mineraller), mika (biyotit, muskovit, serisit, lepidolit, flogopit), nefelinli siyenit, kalsedon (sileks, çört).

b) Turba, linyit, taş kömürü, kömüre bağlı metan gazı, antrasit, asfaltit, bitümlü şist, bitümlü şeyl, kokolit ve sapropel (Petrol Kanunu hükümleri mahfuz kalmak kaydıyla)

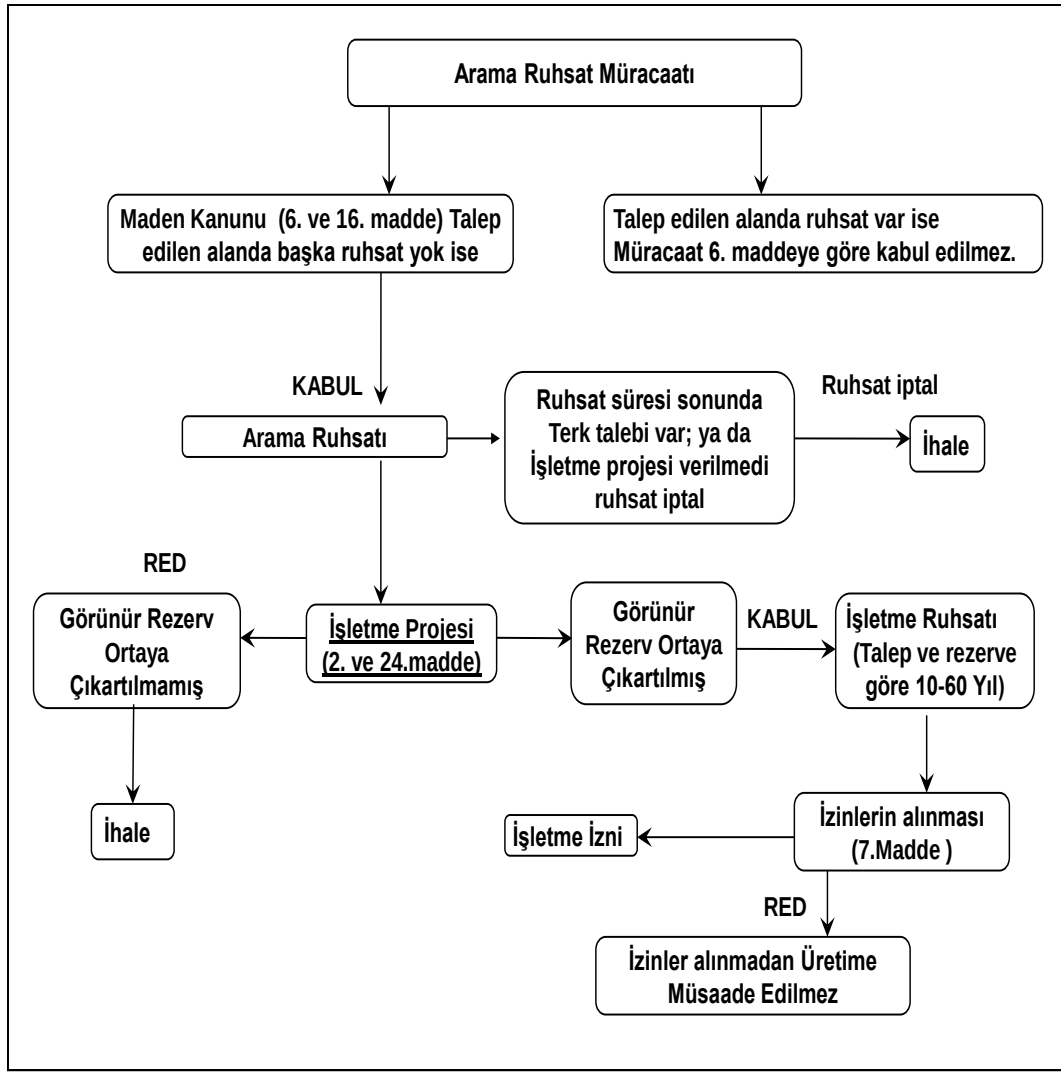
c) Altın, gümüş, platin, bakır, kurşun, çinko, demir, pirit, manganez, krom, cıva, antimuan, kalay, vanadyum, arsenik, molibden, tungsten (volframit, şelit), kobalt, nikel, kadmiyum, bizmut, titan (ilmenit, rutil), alüminyum (boksit, gipsit, böhmit), nadir toprak elementleri (seryum grubu, yitriyum grubu) ve nadir toprak mineralleri (bastnazit, monazit, ksenotim, serit, oyksenit, samarskit, fergusonit), sezyum, rubidyum, berilyum, indiyum, galyum, talyum, zirkonyum, hafniyum, germanyum, niobyum, tantalum, selenyum, telluryum, renyum.

V. Grup Madenler

Elmas, safir, yakut, beril, zümrüt, morganit, akuvamarin, heliodor, aleksandirit, agat, oniks, sardoniks, jasp, karnolin, heliotrop, kan taşı, krizopras, opal (irize opal, kırmızı opal, siyah opal, ağaç opal), kuvars kristalleri (ametist, sitrin, Necef taşı (dağ kristali), dumanlı kuvars, kedigözü, avanturin, Venüs taşı, gül kuvars), turmalin (rubellit, vardelit, indigolit), topaz, ay taşı, turkuaz (firuze), spodümen, kehribar, lazurit (lapislazuli), Oltu taşı, diopsit, amozonit, lüle taşı, labrodorit, epidot (zeosit, tanzonit), spinel, jadeit, yeşim veya jad, rodonit, rodokrozit, granat mineralleri (spesartin, grosüller hessanit, dermontoit, uvarovit, pirop, almandin), diaspor kristalleri, kemererit, krizoberil, fenakit, taaffeit, oyklas, krizolit, zebercet, uvit, siberit, akroit, safirin, praziolit, sarder, karneol, jaspis, moldavit, enstatit, aktinolit, ateş opal, brazilianit, vezüvyan (idokras), kordiyerit, sfen kristalleri, diopas, apofillit, prehnit, petalit, fibrolit, benitoit, sanidin, bitovnit, andezin, adularya, skapolit, natrolit, hayün, pektolit, polusit (polluks), datolit, kornerupin, danburit, sinhalit, kurnokovit, lazulit, ambligonit, sodalit, krizokol, vardit, nefrit, sedef, operkül.

VI. Grup Madenler

Radyoaktif mineraller ve diğer radyoaktif maddeler.

Şekil 1. Ruhsatlandırma Aşamaları Akım Şeması

Arama süresince belirlenen görünür, muhtemel ve mümkün rezerv alanı ile ruhsat alanı içinde bu madenin işletilmesi için gerekli tesislerin bulunduğu alana işletme ruhsatı; görünür rezerv alanına da Kanun'un 7'nci maddesi gereği izinlerin alınmasını takiben işletme izni verilmektedir. Arama ruhsatının diğer kısımları taksir edilerek ihale edilir.

a) Arazi izinleri ve koruma bölgelerinde alınması gereken izinler (orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, millî parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, tarım, mera, sit alanları, su havzaları, kıyı alanları ve sahil şeritleri, kara suları, turizm bölgelerinin, alanları ve merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, askerî yasak bölgeler ve imar alanları ile mücavir alanlar, özel mülkiyet vb.), mülk sahibinden ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından,

b) Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği kapsamında değerlendirme yapıldığına dair belge ("ÇED Olumlu" kararı, "ÇED Gerekli Değildir" kararı veya ÇED kapsamı dışında olduğuna dair yazı) Çevre ve Orman Bakanlığından,

c) GSM kapsamında iş yeri açma ve çalışma ruhsatı veya deneme izni, 1, 2 ve 3'üncü sınıf gayrisihhi müesseseler için belediye mücavir alanlarında ilgili belediyelerden, mücavir alan dışında İl Özel İdarelerinden alınmaktadır.

Toplam işletme ruhsat süresi altmış yılı geçemez. Altmış yıldan sonraki sürenin uzatılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir.

İşletme izninin verildiği tarihten itibaren bir yıllık süre içinde ruhsat sahibi madeni işletmeye alarak işletme faaliyetlerine başlamak zorundadır. Beklenmeyen hâller ve mücbir sebepler dışında süresi içinde işletmeye alınmayan veya projesinde belirtilen yıllık üretim miktarının % 10'unun altında üretim yapılan ruhsat sahalarından, çalışılmayan her yıl için, projede belirtilen üretim miktarının % 10'u üzerinden devlet hakkı alınır.

İşletme ruhsat süresi boyunca ruhsat sahipleri yıllık üretim ve satış bilgilerini bir sonraki nisan ayı sonuna kadar Maden İşleri Genel Müdürlüğüne, Kanun'un 29'uncu maddesinde belirtilen belgeleri ile bildirmek zorundadır.

İşletme ruhsatlı sahalarda beklenmeyen hâller ve mücbir sebeplerin meydana gelmesi durumunda sahalarda için bir yıla kadar geçici tatil kararı alınabilmektedir. İşletme ruhsatlı sahalarda 10 yıllık işletme ruhsat süresi bitmeden süre uzatım talebinde bulunulması hâlinde ruhsat süresi uzatılabilmektedir.

Ruhsat süresi biten veya herhangi bir sebeple sona eren sahalarda önce ihale edilerek yeniden ruhsatlandırılabilir. Talep olmaması hâlinde sahalarda yeniden aramalara açılmaktadır.

3213 sayılı Maden Kanun ile Maden Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 5995 sayılı Kanun gereğince, bir sahada üretilen madenlerin yıllık ocak başı satış tutarı üzerinden devlet hakkı aşağıdaki tabloda belirtilen oranlarda alınmaktadır.

Tablo 6. 3213 ve 5995 sayılı Kanunlar Gereğince Alınan Devlet Hakkı Oranları

MADEN GRUPLARI	ESKİ ORAN	YENİ ORAN
I. Grup	% 4	% 4
II. Grup (a) Not: Bu madenler mevcut uygulamada II. grupta ruhsatlandırılmaktadır.	% 4 (mıcır)	% 4
II. Grup	% 2	% 2
		II. Grup (b) bendi madenlerinde % 2, ancak bu madenlerin yurt içindeki kendi tesisinde işlenerek uç ürün hâline getirilmesi durumunda % 1.
III. Grup	% 2	% 4
IV. Grup	% 2	% 2
IV. Grup (Altın-Gümüş-Platin)	% 2	% 4
V. GRUP	% 4	% 4
VI. Grup Not: Bu madenler mevcut uygulamada IV. grupta ruhsatlandırılmaktadır.	% 2	% 4

Maden Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 5995 sayılı Kanun ile değiştirilen kısımlar ve yapılan ilaveler eklenerek devlet hakkı ve hesaplanması aşağıda verilmiştir.

Devlet hakkı, ocaktan çıkarılan madenin ocak başındaki fiyatından alınır. Üretilen madenin ham madde olarak kullanılması veya satılması hâlinde, aynı pazar ortamında madenin işletmelerdeki tüvenan olarak ocak başı satışında uygulanan fiyat, ocak başı satış fiyatıdır. Bu fiyat emsallerinden az olamaz. Emsal fiyatının tespitinde bu maddenin üçüncü fıkrası esas alınır.

Tüvenan madenin, herhangi bir zenginleştirme işlemine tabi tutulduktan veya bir procesten geçirildikten sonra satış fiyatının oluştuğu durumlarda; ocak başı satış fiyatı, madenin ocakta üretiminden ilk satışının yapıldığı aşamaya kadar oluşan nakliye, zenginleştirme ve varsa farklı prosese ait kullanılan tesis ve ekipmanın amortismanı dâhil giderler çıkarılarak oluşan fiyattır.

Devlet hakkı;

a) I. grup ve II. grup (a) bendi madenler ile mıcır, kaba inşaat, baraj, gölet, liman, yol gibi yapılarda kullanılan her türlü yapı ham maddelerinde ocak başı satış fiyatı boyutlandırılmış ve/veya yıkanmış olarak satılan fiyatı olup bu madenlerden % 4,

b) II. grup (b) bendi madenlerinde % 2, ancak bu madenlerin yurt içindeki kendi tesisinde işlenerek uç ürün hâline getirilmesi durumunda % 1,

c) III. grup ve V. grup madenlerde % 4,

ç) IV. grup madenlerde % 2; ancak altın, gümüş ve platin madenlerinde % 4,

d) VI. grup madenlerde % 4

oranında alınır.

Ruhsat sahibi tarafından beyan edilen ocak başı satış, fiyatı Bakanlık tarafından denetlenir ve eksik beyanlar tamamlattırılır. Hazinesinin özel mülkiyetinde veya Devlet'in hüküm ve tasarrufu altında bulunan yerlerde yapılacak madencilik faaliyetlerinden devlet hakkı % 30 fazlasıyla alınır. Devlet hakkı, işletme ruhsat harç miktarından az olamaz.

IV. grup (c) bendi madenlerin yurt içinde ve kendi entegre tesisinde kullanılarak metal hâle getirilmesi durumunda ödenmesi gereken devlet hakkının % 50'si alınmaz.

Yer altı işletme yöntemi ile üretim yapılması durumunda ödenmesi gereken devlet hakkının % 50'si alınmaz.

Altın, gümüş ve platin madenleri bu madde ile getirilen herhangi bir özel indirimden istifade edemez. Ayrıca, diğer madenlerden bu madde kapsamında belirtilen özel indirimlerden istifade edenler, 5995 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen teşviklerden yararlanamaz.

Bu yerlerin devlet ormanlarına rastlaması ve Çevre ve Orman Bakanlığınca verilen izin beş hektarı geçmemesi hâlinde, fazla alınan devlet hakkı, Orman Genel Müdürlüğünün ilgili hesabına yatırılır. Ağaçlandırma bedeli dışında başkaca bir bedel alınmaz. Sahanın rehabilite edilerek teslim edilmesinden sonra, talep edilmesi hâlinde teslim edilen saha kadar aynı şartlarda izin verilir.

Bir ruhsat sahasında defaten verilen izin beş hektarı geçmesi hâlinde, aşan kısım için orman mevzuatı hükümlerine göre fon bedelleri hariç diğer bedeller alınır. Bu alanlardaki madencilik faaliyetlerinden birinci fıkrada öngörülen % 30 fazla devlet hakkı alınmaz.

Ruhsatın temdit edilmesi durumunda, aynı ruhsat sahası içerisinde Çevre ve Orman Bakanlığınca izin verilen sahanın beş hektarı geçmemesi hâlinde devlet hakkı ve ağaçlandırma bedeli, beş hektarı geçmesi hâlinde beş hektardan fazla olan alan için fon bedelleri hariç orman mevzuatı hükümlerine göre bedel alınır.

Ürettiği madeni kendi tesisinde kullanması nedeniyle ocak başı satış fiyatının oluşmadığı durumlarda, ruhsat sahibinin beyanı esas alınır. Ancak bu miktar emsallerinden az olamaz.

Ruhsat sahibi tarafından yatırılan devlet hakkının % 25'i il özel idare payı olarak ruhsatın bulunduğu ilin Özel İdaresine, % 25'i ruhsatın bulunduğu bölgeyle sınırlı olarak alt yapı yatırımlarında kullanılmak üzere, doğrudan ilgili ilçe veya ilçelerin Köylere Hizmet Götürme Birlikleri hesabına, % 50'si de Hazine hesabına yatırılır.

Bakanlık, devlet hakkının, bu Kanun hükümlerine uygun ve doğru bir şekilde hesap ve beyan edilmesine ilişkin tüm hususları, ruhsat sahasının büyüklüğü, maden grubu veya türü, işletme cirosu veya işletmenin kamuya ait olup olmaması hususlarını dikkate alarak, 3568 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde yeminli mali müşavirlerin tasdikine tabi tutabilir. Yeminli mali müşavirler yaptıkları tasdik doğru olmaması hâlinde, tasdik kapsamı ile sınırlı olmak üzere, kaybına uğratılan devlet hakkından ve kesilecek cezalardan ruhsat sahibi ile birlikte müştereken ve müteselsil olarak sorumlu olurlar. Yeminli mali müşavirlerin tasdik raporlarına ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak yönetmelikle belirlenir.

Devlet hakkı oranlarında, madenin cinsi, üretildiği bölge ve benzeri kriterler gözetilerek Bakanlar Kurulunca en fazla % 25 oranında indirim yapılabilir.

Devlet hakkı ve özel idare payı, her yıl haziran ayının son günü mesai bitimine kadar ruhsat sahibi tarafından yatırılır.

Kamu kurum ve kuruluşlarınca yol, köprü, baraj, gölet, liman gibi projelerin inşasında kullanılacak yapı ve inşaat ham maddelerinin üretimi için Bakanlıkça ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına izin verilir. Üretim yapılacak yerlerde ruhsatlı alanlar var ise kamu kurumunun ihtiyacı olan üretim madencilik faaliyetlerine engel olmayacak ve kaynak kaybına yol açmayacak şekilde yapılır. Bu izinler çerçevesinde yapılacak üretimden devlet hakkı alınmaz ve izinler proje süresini aşamaz.

Süresinde tahakkuk ettirilmeyen devlet hakkına, tahakkuk ettirilmesi gereken ayın son gününden tahakkuk ettirildiği tarihe kadar geçen süre için 6183 sayılı Kanun'un 51'inci maddesine göre hesaplanacak gecikme zammı oranında faiz uygulanır.

Buluculuk hakkı da, yıllık ocak başı satış tutarının % 1'idir.

Tablo 7. Yıllara Göre Alınan Devlet Hakkı

YIL	Devlet Hakkı (TL)
2002	45.089.712,33
2003	43.226.256,52
2004	44.686.753,15
2005	52.569.260,04
2006	73.505.607,55
2007	110.499.880,96
2008	130.629.884,11
Toplam	497.216.890,73

Kaynak: MİGEM

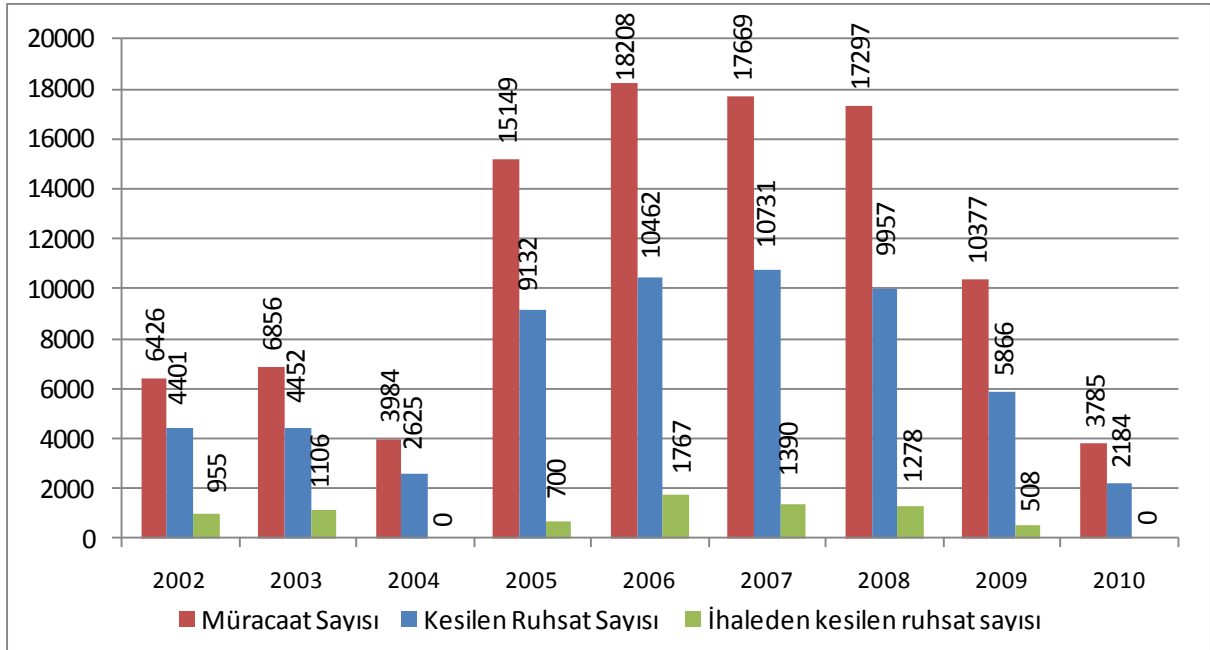
Yıllar İtibarıyla Müracaatlar ve Ruhsatlar:

04.05.2010 tarihi itibarıyla 3785 maden ruhsatı müracaatı yapılmış olup toplam 2184 arama (ilk müracaat + 2009 yılından 2010 yılına devreden) ve 656 işletme olmak üzere toplam 2840 adet ruhsat düzenlenmiştir. Jeotermal kaynaklar ve mineralli sular için 2010 yılında 1233 adet müracaat yapılmıştır.

Tablo 8. Müracaat ve Ruhsat Sayıları

Yıl	İlk Müracaat Sayısı	İlk Müracaattan Kesilen Ruhsat Sayısı	İhalede Kesilen Ruhsat Sayısı
2002	6.426	4.401	955
2003	6.856	4.452	1.106
2004	3.984	2.625	İhale yapılmadı
2005	15.149	9.132	700
2006	18.208	10.462	1.767
2007	17.669	10.731	1.390
2008	17.297	9.957	1.278
2009	10.377	5.866	508

Kaynak: MİGEM - 04.05.2010

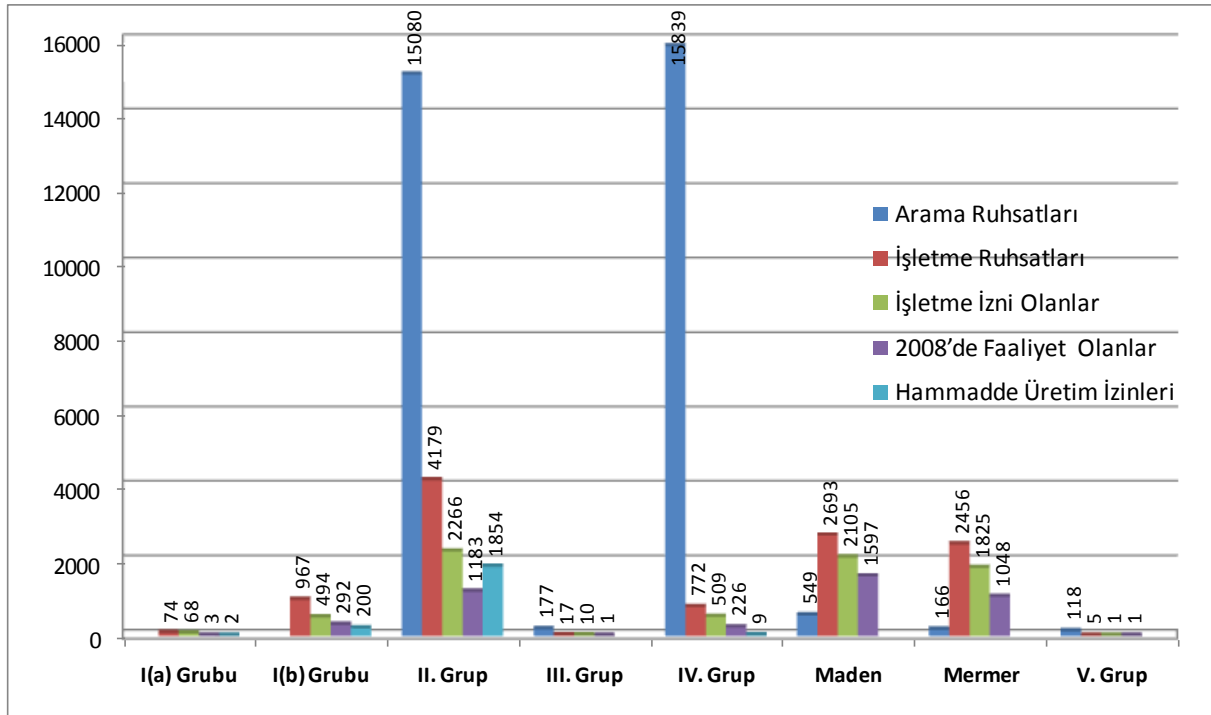
Şekil 2. Yıllar İtibarıyla Müracaat ve Düzenlenen Arama Ruhsat Sayıları

Kaynak: MİGEM - 04.05.2010

Tablo 9. Maden Grubuna Göre Türkiye Geneli Ruhsat Dağılımı

	I(a) Grubu	I(b) Grubu	II. Grup	III. Grup	IV. Grup	Maden	Mermer	V. Grup	TOPLAM
Arama Ruhsatları			15.080	177	15.839	549	166	118	31.929
İşletme Ruhsatları	74	967	4.179	17	772	2.693	2.456	5	11.163
İşletme İzni Olanlar	68	494	2.266	11	509	2.105	1.825	1	7.278
2008'de Faaliyeti Olanlar	3	292	1.183	1	226	1.597	1.048	1	4.351
Ham Madde Üretim İzinleri	2	200	1.854		9				2.065

Kaynak: MİGEM - 04.05.2010

Şekil 3. Ruhsatların Faaliyet Durumuna Göre Dağılımı

Kaynak: MİGEM- 04.05.2010

Tablo 10. Jeotermal Kaynak ve Doğal Mineralli Sular, Müracaat - Ruhsat Sayıları

	2008	2009	TOPLAM
Müracaat Sayısı	1802	1274	3289
	13.06.2007 Tarihine Kadar İl Özel İdarelerince İntibak İşlemi Yapılan Ruhsat Sayısı	MTA'nın Buluculuk Alanlarına İstinaden Düzenlenen Ruhsat Sayısı	TOPLAM
İntibak Dönemi Ruhsat Sayısı (13.06.2008'de başlayan yeni müracaatlar öncesi verilen ruhsatlar)	819	208	1027
	2008	2009	TOPLAM
Yeni Müracaatlara İstinaden (13.06.2008 sonrası) Düzenlenen Ruhsat Sayısı	370	930	1300
	13.06.2008 Öncesi Toplam Ruhsat (İntibak Ruhsatları)	13.06.2008 Sonrası Toplam Ruhsat (Yeni Müracaatlar)	TOPLAM
Toplam Ruhsat Sayısı	1027	1300	2327

Kaynak: MİGEM- 31.12.2009**Ham Madde Üretim İzin Belgeleri:**

26.02.2010 tarihi itibarıyla Kamu Kuruluşlarına "1(b) grubu, II. grup ve IV. grup toplam 2.054 adet ham madde üretim izin belgesi verilmiştir. Ayrıca valiliklerce 1.017 adet 1-a grubu HÜİB ruhsatı düzenlenmiştir.

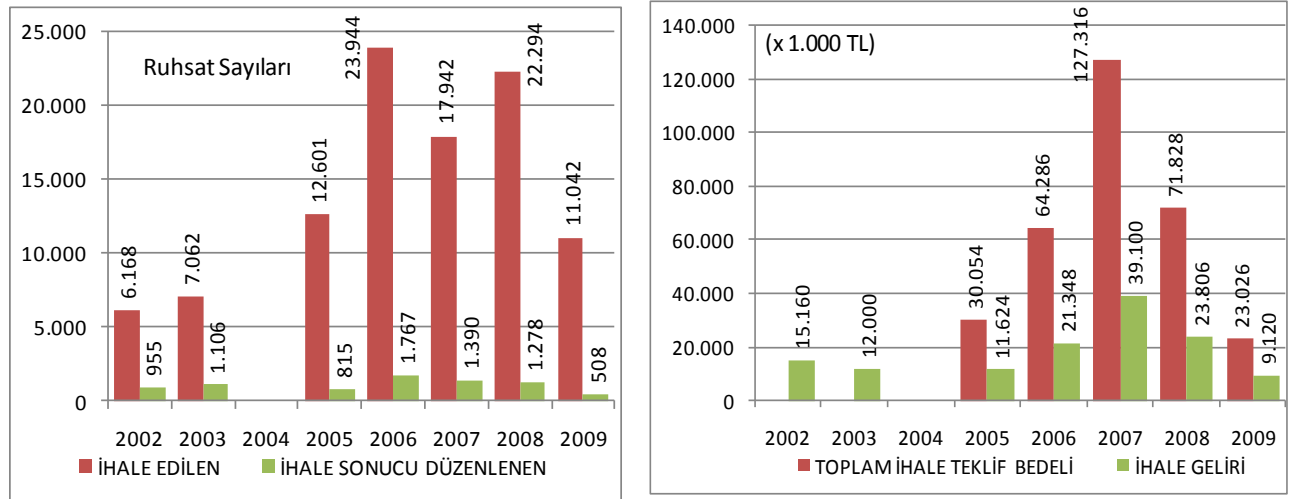
Tablo 11. Ham Madde Üretim İzinleri

Kurum Adı	Ham Madde Üretim İzni Sayısı
TCK	992
DSİ	655
Belediyeler	177
İl Özel İdareleri	150
Diğerleri	91
Toplam	2.054 Kaynak: MİGEM-26.02.2010

Tablo 12. İhale Edilen Ruhsat Sayıları ve İhale Gelirleri

Yıllar	İhale Edilen Ruhsat Sayısı	İhale Sonucu Düzenlenen Ruhsat Sayısı	İhale Geliri (x 1000 TL)
2002	6.168	955	15.160
2003	7.062	1.106	12.000
2004	-----	-----	-----
2005	12.601	700	11.593
2006	23.944	1.753	21.335
2007	17.945	1.349	39.100
2008	22.295	1.278	23.806
2009	11.042	508	9.120

Kaynak: MİGEM (31.12.2009)

Şekil 4. İhale Edilen Ruhsat Sayısı ve İhale Gelirleri

Kaynak: MİGEM - 31.12.2009

2.1.3. Madencilik Faaliyetleri ile İlgili Diğer Kanunlar

Doğrudan ve/veya dolaylı olarak birçok kanun, madencilikte arama, işletme, zenginleştirme, rafinaj ve diğer faaliyetleri etkilemektedir. Bu kanunların başlıcaları aşağıda sunulmuş olup madencilik sektörünü doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren ilgili mevzuat raporun ekler bölümünde yer almaktadır.

- Çevre Kanunu
- Orman Kanunu
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
- Millî Parklar Kanunu

- Mera Kanunu
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu
- Kara Avcılığı Kanunu
- Millî Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu
- Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu
- İmar Kanunu
- Kıyı Kanunu
- Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşıl原因ştırılması Hakkında Kanun
- Boğaziçi Kanunu
- Kamulaştırma Kanunu
- İSKİ Genel Müdürlüğü Kurum ve Görevleri Hakkında Kanun
- Karasuları Kanunu
- Su Ürünleri Kanunu
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- Belediye Gelirleri Kanunu
- İl Özel İdaresi Kanunu
- Mahalli İdare Birlikleri Kanunu
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- İş Yeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun
- İş Kanunu
- Tapu Kanunu
- Kadastro Kanunu
- Kamu İhale Kanunu
- Turizm Teşvik Kanunu
- Türk Ceza Kanunu
- Kabahatler Kanunu
- Tebligat Kanunu
- Vergi Usul Kanunu
- Katma Değer Vergisi Kanunu
- Özel Tüketim Vergisi Kanunu
- Kurumlar Vergisi Kanunu
- Gelir Vergisi Kanunu
- Harçlar Kanunu
- Harcırah Kanunu
- TMMOB Kanunu
- Karayolu Taşıma Kanunu

- Seferberlik ve Savaş Hâli Kanunu
- Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu
- Petrol Kanunu
- Türkiye Petrolleri AO Kuruluş Kanunu
- Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (Bu KHK iktisadi devlet teşekkülleri ile kamu iktisadi kuruluşlarını ve bunların müesseselerini, bağlı ortaklıklarını ve iştiraklerini kapsar.)
- Petrol Piyasası Kanunu
- Doğal Gaz Piyasası Kanunu
- Karayolları Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

2.2. ÜLKEMİZİN MADENCİLİK POLİTİKALARI

2.2.1. Dokuzuncu Kalkınma Planında Madencilik ile İlgili Temel Politikalar

2007-2013 dönemini kapsayan “Dokuzuncu Kalkınma Planı”nda; “Madencilik sektöründe çevre mevzuatına uyum geliştirilecek, bürokratik yapı etkin hâle getirilecek, jeotermal ve petrol konusunda yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacak, firma ve işletme ölçeklerinin büyütülmesi özendirilecek, madencilik ürünleri yurtiçinde işlenerek katma değer artırılabilecek, arama çalışmalarına ve bor ürünleri üretiminin geliştirilmesine özel önem verilecektir.” denilmektedir.

Ayrıca, “Dokuzuncu Kalkınma Planı Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda madenciliğin kamuoyuna tanıtılması, çevre duyarlılığı ve sürdürülebilir kalkınma anlayışının geliştirilmesi, yasal alt yapının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, bürokratik yapının etkinleştirilmesi, ARGE alt yapısının geliştirilmesi ve verimliliğinin artırılması, sektördeki iş gücü kalitesinin iyileştirilmesi, şirket ve işletme ölçeklerinin büyütülmesi ve yurt dışı madencilik faaliyetlerinin desteklenmesine ilişkin temel amaç ve politikalar tespit edilmiştir.

2.2.1.1. Madenciliğin Kamuoyuna Tanıtılması

Madencilik daha çok iş kazaları, büyük boyutlu çevre kirliliğine yol açan felaketler gibi olumsuz olaylarla kamuoyunun gündemine gelmektedir. Diğer taraftan, bilinçli veya bilinçsiz yapılan yanlış ve yanıltıcı kampanyalarla madencilik topluma çevreyi tahrip eden zararlı bir faaliyet gibi sunulmakta, madenciliğin modern hayat açısından sahip olduğu vazgeçilmez önem göz ardı edilmektedir. Bu durum dikkate alındığında, sektörün sorunlarının çözülebilmesi için öncelikle madenciliğin kamuoyuna doğru olarak anlatılması, kamuoyunda sağlıklı bir madencilik bilincinin oluşturulması ve toplumsal desteğin kazanılması gerekmektedir.

2.2.1.2. Çevre Duyarlılığı ve Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Geliştirilmesi

Son yüzyılda büyük bir hızla artan dünya nüfusu, her türden doğal kaynak üzerinde baskı oluşturmuş, doğanın kendini yenileme gücünü tehdit etme noktasına ulaşmıştır. Hava su gibi doğada bol bulunduğu düşünülen kaynaklar dahi günümüzde varlık ve kalite sorunları nedeniyle insanlığın endişe kaynağı hâline gelmiştir. Özellikle kendini yenileyemeyen kaynaklar olan madenler açısından durum daha da endişe vericidir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyanın gündemine giren bu konu, günümüzde insanlığın en temel ortak sorunlarından birisi hâline gelmiş durumdadır. Uluslararası düzeyde duyarlılığın her geçen gün arttığı gözlenmektedir. Duyarlılık artışına paralel olarak da, başta Birleşmiş Milletler öncülüğünde olmak üzere uluslararası tedbirler

geliştirilmeye, aksine tutum ve davranışlar karşısında ortak tavır alınmaya çalışılmaktadır. Bu durum dikkate alınarak, gerek toplumsal ve gerekse sektörel bazda çevre duyarlılığının geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Doğal olarak, çevre ile doğrudan etkileşim içinde olan madencilik açısından durum daha da kritiktir. Bu nedenle, başta sektör mensupları arasında olmak üzere toplumsal çevre bilincinin geliştirilmesi, madencilik sektörünün öncelikli sorunları arasında yer almalıdır. Bilinçlendirme çabasının da ötesinde, çevre sorunlarıyla ilgili olarak sektörel yapılanma içinde iç denetim mekanizmalarının geliştirilmesi, sorunlar ortaya çıkmadan önleme konusunda gayret gösterilmesi bir diğer önemli gerekliliktir.

2.2.1.3. Bürokratik Yapının Etkinleştirilmesi

Yasal alt yapı konusunda olduğu gibi, bürokratik yapının da günün ihtiyaçlarına göre sürekli olarak yenilenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Kamu çıkarlarını göz ardı etmeksizin, madenciye yol göstermek, destek olmak bürokrasinin temel amacı olarak kabul edilmeli, yapılanma da bu amaca uygun olarak geliştirilmelidir. Gelişen teknolojinin sağladığı imkânlar da kullanılarak son dönemde bu yönde önemli iyileşmelerin sağlanmış olduğu görülmektedir. Bu yöndeki çabaların daha da hızlandırılması, bürokrasinin daha hızlı, daha etkin bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

2.2.1.4. Araştırma ve Geliştirme Alt Yapısının Geliştirilmesi ve Verimliliğinin Artırılması

Uluslararası düzeyde rekabet gücünü belirleyen en temel unsurun bilgi ve teknoloji üretebilme kapasitesi olduğu kuşkusuzdur. Ancak, Türkiye'deki mevcut alt yapının ve var olan kuruluşlardaki verimliliğin, beklentileri karşılamaktan uzak olduğu ise bir başka gerçektir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, diğer birçok alanda olduğu gibi madencilik alanında da çok önemli bilimsel ve teknolojik ilerlemeler sağlanmıştır. Bugün gelişmiş teknolojiler yardımıyla, çok zor doğa koşullarındaki çok düşük tenörlü maden yataklarından ekonomik olarak üretim yapmak mümkün hâle gelmiştir. Zengin ve kolay üretim yapılabilir yatakların hızla tükendiği dikkate alındığında, söz konusu gelişmenin önümüzdeki dönemlerde daha da hızlanacağını tahmin etmek güç değildir. Bu çerçevede, Türk madenciliğinin rekabete açık ortamda varlığını sürdürebilmesinin yalnızca teknolojik gelişmeleri izlemekle mümkün olmayacağı, bunun yanı sıra bilgi ve teknoloji üretebilme yeteneğine sahip olması gerektiği de açıktır. Bu nedenle, ARGE alt yapısının geliştirilmesi, var olan kuruluşların etkinliğinin, çalışmalarında kalite ve verimliliğin artırılması Türk madenciliğinin öncelikli amaçlarından biri olmalıdır.

2.2.1.5. İş Gücü Kalitesinin İyileştirilmesi

İleri teknolojilerden istenilen verimi alabilmek, ancak iyi yetişmiş iş gücünün varlığı ile mümkündür. İyi yetişmiş iş gücünün varlığı ise kaliteli eğitim kurumlarının varlığına bağlıdır.

Bugün ülkemizde, madencilik alanında uluslararası standartlarda eğitim veren birçok okul var olmakla birlikte, özellikle yeni oluşturulan eğitim kurumlarının yetersiz alt yapı yanında önemli sorunları bulunmaktadır. Bu türden yeterli alt yapıya sahip olmayan kurumlardan mezun edilen gençler, sektördeki iş gücü kalitesi açısından sorun oluşturmaya devam etmektedir. Diğer taraftan, teknolojik alandaki hızlı gelişme dikkate alındığında, eğitim sorununun yalnızca okullarda kalitenin iyileştirilmesiyle çözülemeyeceği de ortaya çıkmaktadır. Günümüzde mezuniyet sonrası veya iş ortamında eğitim, en az okulda eğitim kadar önem kazanmış durumdadır. Gelişen teknolojiye ayak uydurabilmek, bilgi ve becerisini geliştirebilmek için çalışanlara ilave eğitim olanakları sunulması önemli bir ihtiyaçtır. Bu nedenle, çalışanlara mezuniyet sonrası eğitim verecek kurumların oluşturulması gerekmektedir. Sonuç olarak, madencilik sektöründe eğitimin sürekliliği anlayışının yerleştirilmesi ve buna uygun bir alt yapının oluşturulması zorunludur.

2.2.1.6. Şirket ve İşletme Ölçeklerinin Büyütülmesi

Ölçek ekonomisinden yararlanmanın yanı sıra, dış rekabete açık bir ortamda ayakta kalabilmenin ön koşullarından biri de güçlü kuruluşlara sahip olmaktır. Öte yandan, yukarıda yapılan analizlerde de vurgulandığı şekilde madencilik giderek emek yoğun karakterinden uzaklaşmakta, sermaye ve teknoloji yoğun bir niteliğe bürünmektedir. Bu durum güçlü kuruluşlara sahip olmanın bir diğer gerekçesini teşkil etmektedir. Ancak, Türk madencilik sektörü ortalama firma ölçeği itibarıyla yeterince güçlü bir yapıya sahip değildir. Bu çerçevede, güçlü sermaye gruplarının sektöre çekilmesinin yanı sıra mevcut küçük ölçekli işletmelerin vergilendirme vb. teşvik mekanizmaları yardımıyla güçlerini birleştirmeye teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Başlangıçta proje bazında oluşturulacak güç birlikteliklerinin zamanla kurumsal birleşmelere zemin oluşturacağı, böylelikle sektörün kendi içinden uluslararası düzeyde rekabet gücüne sahip daha güçlü firmalar çıkartabileceği değerlendirilmektedir. Konunun bir diğer boyutu ise aynı maden yatağı üzerinde çok sayıda kişi veya kuruma ruhsat verilmiş olmasıdır. Çok sayıda örneği bulunan bu durum nedeniyle, birçok maden yatağında yeterince ekonomik işletmecilik yapılamamakta ve üreticiler arasında ortaya çıkan gereksiz rekabet kaynak israfına neden olmaktadır. Bu gibi durumlarda, aynı maden yatağı üzerinde veya aynı havzada üretim yapan üreticilerin güçlerini birleştirmelerini sağlamaya yönelik gerekli yasal ve idari tedbirlerin alınması gerekmektedir.

2.2.1.7. Yurt Dışı Madencilik Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Yetmiş milyonu aşan ve hızlı şekilde büyüyen nüfusu ve giderek sanayileşen ekonomisiyle, ülke sanayisinin enerji ve ham madde ihtiyacını tümüyle yurt içi kaynaklarından karşılamamanın pek mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle, öncelik çevre ülkelere verilmek üzere yurt dışında yatırım ve üretim imkânlarının araştırılması ve uygun olanların değerlendirilmesi Türkiye ekonomisinin uzun vadeli güvenliği açısından bir gerekliliktir.

Türkiye, bilimsel, teknolojik alt yapısı ve nitelikli iş gücü potansiyeli itibarıyla bu türden girişimleri başarı ile hayata geçirebilecek olanaklara sahiptir. Ayrıca Türkiye'nin, önemli yer altı kaynaklarına sahip oldukları bilinen ve çevresinde bulunan birçok ülke ile güçlü tarihî ve kültürel bağları mevcuttur. Bu durum, dikkate alındığında hem kendi enerji ve ham madde güvenliğini pekiştirmek, hem de söz konusu ülkelerin kalkınmalarına katkı yapmak üzere Türkiye'nin zaman geçirmeden bu ülkelerle madencilik konusunda yakın iş birliğine girmesi gerekmektedir. İkili anlaşmalar yoluyla hukuki alt yapının oluşturulmasının ardından, temel jeolojik etütler ve arama amaçlı projelere öncelik verilmek suretiyle çalışmalara başlanmasının daha uygun ve güvenli olacağı değerlendirilmektedir. Arama çalışmaları sonucunda geliştirilecek projeler ise gerektiğinde yurt içinden ve/veya yurt dışından üçüncü tarafların da katılımıyla hayata geçirilebilecektir.

2.3. DİĞER MADENCİLİK POLİTİKALARI VE HEDEFLER

2.3.1. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Stratejik Planı

Madencilikte ana hedef olarak; ülkemizi ham madde üretip satan bir kaynak ülke olmaktan çıkarıp sanayi ile entegre olmuş, dünya pazarlarında katma değeri yüksek uç ürünlerde söz sahibi bir ülke konumuna getirmek seçilmiştir.

Enerji ve tabii kaynaklar alanlarında, ülkemizi bölgesinde liderliğe taşımak vizyonu ile hareket eden ETKB, enerji ve maden kaynaklarını verimli, etkin, güvenli, zamanında ve çevreye duyarlı şekilde değerlendirerek dışa bağımlılığı azaltmayı ve ülke refahına en yüksek katkıyı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu temel amaç bağlamında, madenlerin bulunabildiği yerlerde çevre-ekonomi dengesini gözeterek bunların kullanılmasını benimsemiştir. Aynı

zamanda madencilikte kullanılan alanların rehabilite edilerek ekosisteme kazandırılmasını, sektörde bertaraf ve arıtma teknolojilerinin gelişmesini, madencilğin sürdürülebilir kalkınma prensiplerine uygun bir faaliyet dalı olmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda,

- 2015 yılına kadar madencilik piyasasında faaliyet gösteren 10 bin maden işletmesinin çevreye uyum planlarının denetiminin yapılması,
- Kontrol ve denetim çalışmalarının etkinliğinin artırılması,
- Tabii kaynaklarımızın ülke ekonomisine katkısının artırılması,
- Endüstriyel ham madde, metal ve metal dışı madenlerimizin üretimlerinin artırılarak yurt içinde değerlendirilmesinin sağlanması,
- Madencilik ile ilgili işlemlerin e-devlet kapsamında yürütülebilmesi ve işletme ruhsatı ve işletme izni işlemlerinin daha kısa sürede sonuçlandırılabilmesi için gerekli kurumsal yeniden yapılanma ile mevzuat değişikliği hazırlıklarının yapılması

temel öncelikler olarak belirlenmiştir. Ayrıca, kurumsal olarak ETKB'nin etkinliğinin artırılması ve 2011 yılına kadar Bakanlığın yeniden yapılanma çalışmalarının tamamlanarak uzmanlığı esas alan bir kariyer yapılanmasına geçilmesi hedeflenmektedir. Buna paralel olarak ruhsat ve denetim işlemlerinde etkinliği artıracak kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.

2.3.2. Maden Arama ve Geliştirme Politikaları

Karada ve kıyı ötesi alanlarda doğal zenginliklerin ortaya çıkarılması amacıyla yer bilim araştırmaları yapılması; ayrıca, metalik maden, endüstriyel ve enerji ham maddelerine yönelik arama çalışmalarının artırılması amaçlanmaktadır.

Yer bilimleri ve madencilik alanında analiz/test çalışmaları yapmak, çevreye duyarlı ileri teknolojileri saptamak, teknolojik öngörülerde bulunmak amacıyla yeni yöntemler geliştirilecek ve uygulanacaktır.

Ülkemizde maden kaynaklarına ulaşmak amacıyla, ortalama derinliği 200 metre civarında olan sondajların, 700-1000 metreye çıkarılmasına yönelik olarak sondaj miktarları artırılabilecektir. Bu kapsamda, maden arama amaçlı sondaj miktarının 2015 hedefi, 5 milyon metre olarak belirlenmiştir.

2.3.3. Sektörel Maden Politikaları

Plan, “Orta Vadeli Program” ve yıllık programlar ile kurumların stratejik planlarında yer alan sektörel politikalardan oluşmaktadır. Bu politikalar şu şekildedir:

2.3.3.1. Bor Politikası

2013 yılına kadar;

•Bor kimyasalları ve eş değer ürün üretim kapasitesinin 1.272 bin tondan 2.158 bin tona çıkarılması ve dünya bor piyasasındaki payımızın % 39 seviyelerine ulaşması beklenmektedir.

•Üretim sonucu oluşacak atıkların çevre etkilerinin bertaraf edilmesinin sürekliliği sağlanacak ve atıkların yeniden ekonomiye kazandırılması çalışmaları yapılacaktır.

•ISO14001 “Çevre Yönetim Sistemi” yapısı kurulacak ve çevre faaliyetlerinin bu sistem çerçevesinde yürütülmesi sağlanacaktır.

•AB'nin “Kategori-2 Sınıflandırma” kararının yürütmesini durdurmaya ilişkin bilimsel çalışma ve hukuki girişimler tamamlanacaktır. Bor madeninin AB tarafından toksik madde olarak sınıflandırılmasına karşı gerekli girişimler sürdürülecektir.

•Bor ticari ürün yelpazesinin genişletilmesine yönelik ARGE çalışmaları artırılarak sürdürülecektir.

2.3.3.2. Mermer Politikası

2015 yılına kadar mermer ve doğal taş işlenmiş ürün ihracatı hedefi 5 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, mermer ve doğal taş ihracat gelirlerinin artırılması için gerekli girişimlerde bulunulacaktır.

2.3.3.3. Taş Kömürü Politikası

Ülkemizin taş kömürü ihtiyacını karşılamak ve bu alanda özellikle demir-çelik sektörünün ithal bağımlılığını azaltmak amacıyla yerli üretimin artırılması hedeflenmektedir. Bu amaçla, TTK'nin yeniden yapılandırılması çalışmaları yürütülmekte; ayrıca, özel sektörün bu alanda yatırım yapması amaçlanmaktadır.

2.3.3.4. Linyit Politikası

Ülkemiz enerji arz güvenliğinin sağlanması amacıyla yönelik olarak yerli kaynak önceliği hedefine ulaşmak üzere; üretimi yükseltmek suretiyle, enerji kaynakları içinde yerli kömürün pazar payının artırılması ve bu pazarda kalıcı ve etkin olunması hedeflenmektedir.

Rekabet gücünü ve kârlılığını yükseltmek için maliyetlerin düşürülerek verimlilik artırılması amaçlanmaktadır.

ARGE faaliyetlerine ağırlık vererek yeni teknolojiler geliştirilecek ve kömürün farklı alanlarda kullanımı için ürün çeşitliliği artırılabacaktır.

2.4. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE KURUMSAL YAPI

Türk madencilik sektörü geleneksel olarak merkezde, orta-büyük ölçekli kamu kuruluşları ve onların çevresinde, küçük ölçekli özel sektör kuruluşlarından oluşan bir yapıya sahiptir. Ancak yakın zamana kadar devam eden bu yapı son dönemde, başta Eti Maden İşletmelerine bağlı bazı ortaklıkların özelleştirilmesi ve TKİ'ye bağlı işletmelerin bazılarının özelleştirilmek üzere EÜAŞ'a devredilmesi sonucunda önemli ölçüde değişmiştir. Bugünkü durum itibarıyla Türk madenciliğinin kurumsal yapısının kamu özel ayrımı olmaksızın küçük-orta ölçekli işletmelerden oluştuğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Anayasa'nın 168'inci maddesine istinaden çıkartılan ve madencilik faaliyetlerini düzenleyen 3213 sayılı Maden Kanunu ile maden hakları ile ilgili bütün faaliyetlerin yürütülmesinin ve vecibelerin yerine getirilmesinin kontrol ve denetimini yapma görevi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına verilmiştir. Bu bağlamda maden kaynaklarımızın bulunup ekonomiye kazandırılması amacıyla madencilik politikalarının belirlenmesinden ve gerekli koordinasyonu sağlamaktan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı sorumludur. Ayrıca, madencilik politikalarının belirlenmesinde, ülkemizde en üst düzeyde genel politika dökümanı olan "Kalkınma Planları" ve buna bağlı olarak çıkarılan "Sektörel Politika ve Stratejiler" ile yıllık programlar kapsamında "Devlet Planlama Teşkilatı" ile birlikte "Hazine Müsteşarlığı", "Maliye Bakanlığı" ve diğer ilgili bakanlıklar da madencilik politikalarının belirlenmesinde rol oynamaktadır.

Maden İşleri Genel Müdürlüğü (MİGEM) arama ve işletme ruhsatlarının verilmesinden sorumlu kuruluştur. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı merkez teşkilatına bağlı genel bütçeye tabi bir genel müdürlük olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. MİGEM, ayrıca sektörün bütününde ruhsata dayalı madencilik faaliyetlerinin denetim işlemlerini yürütmektedir.

Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (MTA), Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü (TTK), Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TKİ), ETİ Maden

İşletmeleri Genel Müdürlüğü ve Elektrik Üretim AŞ Genel Müdürlüğü (EÜAŞ), 3213 sayılı Maden Kanunu kapsamında ruhsat alarak aynı Kanun'a tabi olan ve sektörde yer alan kamu kurum ve kuruluşlarıdır.

MTA maden aramacılığı ve yer bilimleri alanında bilimsel ve teknolojik araştırmalar yapmakla yükümlü ETKB'ye bağlı ancak özel bütçeli bir kuruluştur. TTK, Zonguldak havzasında yer alan taş kömürü madeninin çıkarılması, işletmesi ve üretilmesiyle; TKİ, ülkemiz turba, asfaltit, bitümlü şist ve linyit kaynaklarının üretim ve satışını yapmakla; ETİ Maden, devlet tekelinde bulunan bor minerallerinin işletmesini, üretim ve satışını yapmakla görevlidir.

TTK, TKİ, EÜAŞ ve ETİ Maden 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye tabi iktisadi devlet teşekkülü statüsünde kâr amacı güden ve piyasada faaliyet gösteren kamu iktisadi teşebbüsleridir.

Bunun yanında, madencilikten ayrı olarak ülkemizde petrol ve doğal gaz arama ve üretimi farklı kanunlarla düzenlenmektedir. Petrol ve doğal gaz sektöründe ruhsatların verilmesini ve piyasa denetimini, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı özel bütçeli bir kuruluş olan Petrol İşleri Genel Müdürlüğü yapmaktadır.

Petrol ve doğal gaz sektörü arama ve üretimi 6326 sayılı Petrol Kanunu ile düzenlenirken, sektördeki diğer faaliyetler piyasa faaliyeti olarak tanımlanmakta ve petrol piyasası, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu ile; doğal gaz piyasası ise 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu ile düzenlenmektedir. Piyasa faaliyetlerinin düzenlenmesi, ruhsatların verilmesi ve denetimin yapılması ise EPDK tarafından yürütülmektedir. Petrol arama ve üretiminde kamunun büyük bir ağırlığı söz konusudur. 1954 yılında 6327 sayılı kanun ile TPAO, yalnızca petrol arama ve üretim faaliyeti için değil; dağıtım yapmak, rafine etmek, petrokimyasal ürünler üretmek ve bunları sağlamak için ticaret şirketleri kurmak, Türkiye'de veya yabancı ülkelerde kurulmuş şirketlere iştirak etmek üzere millî bir petrol şirketi olarak kurulmuştur.

Ülkemizde petrol rafinerisinde TÜPRAŞ, petrol ve doğal gaz boru taşımacılığında BOTAS, petrokimya ürünlerinde PETKİM tekel konumunda olmak üzere, petrol ürünleri pazarlamasında ise rekabete dayalı bir şekilde birçok firma faaliyet göstermektedir.

Bununla birlikte özel ve tüzel kişilerin haricinde üniversiteler, sektör ile ilgili meslek odaları ve dernekler vb. sivil toplum kuruluşları da petrol ve madencilik sektörüne katkı sağlamaktadır.

2.5. MADENCİLİK VE EKONOMİDEKİ YERİ

Yaşamı fonksiyonel hâle getiren araç ve gereçlerin büyük bir kısmı madenlerden sağlanmaktadır. Toplumların refah ve gelişmişlik düzeyleri ile madencilik faaliyetleri arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır.

İnsanlar ilk çağlardan itibaren madencilik faaliyetlerine ve madenlerden yararlanmaya başlamışlardır. Tarihsel dönemlere de madenlerin isimlerini vermişler ve faaliyetlerin sonucunda da medeniyetin doğuşunu sağlamışlardır. Tarih boyunca ulusların refah seviyesini büyük ölçüde yer altı servetleri belirlemiş ve ülkeler gelişmişlik seviyelerine ulaşırken madenciliğin itici gücünden yararlanmışlardır.

Madencilik, ekonomik kalkınmayı başlatan ve sanayinin lokomotifi olan öncü bir sektördür. Ekonominin faaliyetini sürdürebilmesi, madencilik sektörünün sürekli ve verimli bir tarzda üretimde bulunmasına bağlıdır. Bu sektörde meydana gelecek bir üretim aksaması, ekonominin diğer kesimlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkiler. Madencilik bir taraftan başta sanayi olmak üzere, ekonominin diğer sektörlerinin ihtiyaç duyduğu temel girdileri sağlarken; diğer taraftan, özellikle kırsal bölgelerde, yeni istihdam imkânları yaratır. Bu

bölgelerde başta ulaşım olmak üzere, önemli alt yapı yatırımlarının gerçekleşmesini sağlar. Çağdaş teknoloji, pazarlama ve finansman yöntemleri, madencilik sektörünün gelişmesine paralel olarak ülkenin kırsal bölgelerinde benimsenip yaygınlaşır. Diğer taraftan, madencilik ürünleri ihracatı ülkeye döviz kazandıran önemli bir kaynaktır. Bugünün gelişmiş sanayi ülkelerinin hemen hepsinde madencilik sektörü, ekonomik kalkınmayı başlatan bir öncü sektör görevi yüklenmiştir.

İstikrarı yakalamış ülkelerde, madenlerin mamul ve/veya yarı mamul olarak üretilmesinin yanı sıra madenciliğin diğer sanayi dallarıyla bütünleşmiş olması ve dünya ekonomik yapısıyla kalıcı bir entegrasyon sergilemesi önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Madenciliğin ülkelerin ekonomisindeki yeri, yalnız ülkenin maden üretimleri ile değil, bu sektörün ürettiği ham maddeleri son ürün hâline dönüştüren sektörlerle beraber değerlendirilmelidir. Ülkelerin kalkınmışlığının temel göstergeleri olarak kabul edilen sanayi, enerji, inşaat gibi sektörlerin temel girdileri, tarım sektörünün gübre ham maddesi, bir madencilik ürünüdür. Ülkelerin kalkınmaları, sanayilerinin geleceğini güvence altına almaları, yeterli ham madde kaynaklarına sahip olmaları, bu kaynakları işleterek uç ürünlere dönüştürerek ihraç etmeleri ile yakından ilişkilidir.

Bu nedenlerle, tüm ülkeler kalkınma ve millî güvenlik politikalarında madenciliğin geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Ancak madencilik dünya çapında rekabete açık hâle gelmiş olduğundan, rekabet gücüne göre iyi seçilmiş madenler ve onlara dayalı sanayi dalları üzerinde yoğunlaşmak suretiyle istenen gelişme gerçekleştirilebilir. Bu bakımdan istek ve ihtiyaçlarla imkân ve yetenekler göz önüne alınarak uzun vadeli hedef ve stratejiler belirlenmesi, bütünleştirilmiş madencilik ve sanayi politikaları izlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Geçtiğimiz yüzyılda, dünya gayrisafi yurt içi hasılası yaklaşık 18 kat artmış ve küresel kaynak tüketim miktarı da buna paralel olarak büyümüştür. Dünya ham petrol tüketimi 20,43 milyon tondan 3,5 milyar tona yükselerek 177 kat, çelik tüketimi 27,80 milyon tondan 847 milyon tona yükselerek 30 kat artış göstermiştir. Alüminyum tüketimi 6800 tondan 24,54 milyon tona yükselerek yaklaşık 3600 kat, bakır tüketimi ise 495 bin tondan 14 milyon tona yükselerek 28 kat artmıştır.

MTA'nın Komisyona sunduğu rapor verilerine göre dünyada yıllık 1,5 trilyon ABD doları değerinde 10 milyar tonun üzerinde maden üretilmektedir. Bu rakamın % 75'i enerji ham maddeleri, % 10'u metalik madenler ve % 15'i endüstriyel ham madde üretimine aittir. Verilen değerler madencilik endüstrisinin dünya ekonomisi için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

2.5.1. Türkiye'de Madencilik Sektörü

2.5.1.1. Türkiye Maden Potansiyeli

Ülkemizin karmaşık jeolojik ve tektonik yapısı çok çeşitli maden yataklarının bulunmasına olanak sağlamıştır. Günümüzde dünyada yaklaşık 90 çeşit madenin üretimi yapılmaktayken ülkemizde 60 civarında maden türünde üretim yapılmaktadır. MTA verilerine göre, dünyada 132 ülke arasında toplam maden üretim değeri itibarıyla 28'inci sırada yer alan ülkemiz, maden çeşitliliği açısından ise 10'uncu sırada bulunmaktadır.

Başta endüstriyel ham maddeler olmak üzere, bazı metalik madenler, linyit ve jeotermal kaynaklar gibi enerji ham maddeleri açısından ülkemiz zengindir. Ancak birkaç maden dışında dünya ölçeğindeki rezervlerimiz kısıtlıdır. Dünyada üretimi ve ticareti yapılan 90 çeşit maden ve mineralden sadece 13'ünün ekonomik ölçekteki varlığı henüz saptanamamıştır. Ülkemiz 50 çeşit madende kısmen yeterli kaynaklara sahipken, 27 maden ve mineralin günümüzde bilinen rezervleri ve kaliteleri ekonomik madencilik için yetersizdir.

Ülkemizin, maden kaynakları ve çeşitliliği bakımından kendi kendine kısmen yeterli olan ülkeler arasında yer aldığı söylenebilir.

Tablo 13. Türkiye Maden Rezervleri

Cinsi	Rezerv (Gör+Muh)(Ton)	Açıklamalar
Altın	328	Metal Au (Potansiyel 560 Ton)
Alünit	3.974.860	% 7.54 K ₂ O
Antimuan	99.306	Metal Sb
Asbest	29.646.379	Değişik lif boylarında, lif yüzdesi % 4'ün üzerinde.
Asfaltit	82.000.000	AID: 2876-5536 Kcal/kg
Bakır	1.462.580	Metal Cu
Barit	34.222.792	% 71-99 BaSO ₄
Bentonit	241.519.504	Sondaj+Döküm+Ağartma
Bitümlü Şist	1.641.381.000	Or.AID 541-1390 Kcal/kg
Boksit	68.910.000	% 55 Al ₂ O ₃ (25.667.000 Metal Al)
Bor	3.052.568.000	% 24,4-35 B ₂ O ₃ (Gör+Muh+Müm)
Cıva	3.820	Metal Hg
Çinko	1.659.502	Metal Zn
Demir	113.252.000	% 55 Fe (82 458 750 t metal Fe)
Diatomit	44.001.040	İyi Kalite
Disten	3.840.000	% 21-52 Al ₂ O ₃
Dolomit	19.817.124.196	% 15 MgO ve Üzeri
Feldspat	372.790.701	Albit ve Ortoklaz
Fosfat	70.500.000	% 19 P ₂ O ₅
Fluorit	2.530.694	% 40-80 CaF ₂
Grafit	86.736	2-17 C
Gümüş	5.740	Metal Ag
Kaya Tuzu	5.157.036.177	% 88,5 Üzeri NaCl İçerikli (200.000.000 Tonu Göl Rezervi)
Kaolen+İllit+ Halloysit Kil(Ser+Ref)	420.647.806	% 15-37Al ₂ O ₃ Seramik+Refrakter Kili
Krom	26.637.873 198.100.000	% 20 üzeri Cr ₂ O ₃ % 5,34 Cr ₂ O ₃ Ortalama Tenörlü
Kurşun	795.201	Metal Pb
Kuvars Kumu	1.884.208.585	% 90 üzeri SiO ₂

Kuvarsit	2.460.735.184	% 90 Üzeri SiO ₂
Kükürt	625.700	% 32 S
Linyit	12.000.000.000	AID: 868-5000 kcal/kg
Lüle Taşı	1.483.670	İyi, Orta Kalite (Sandık)
Manganez	3.200.000	% 34,54 Mn (Metal Mn içeriği 1.576.000)
Manyezit	106.673.833	% 41-48 MgO
Mermer	5.137.342.751	m ³ Toplam Potansiyel Rezerv (13.933 Milyon Ton)
Molibden	372.657	(0.5-0.27 Cu Eş Değeri, 0.01-0,0176 Mo; Gör+Muh+Müm)
Nikel	39.500.000 179.000	Lateritik (% 1,34 Ni, 0,042-0,060 Co) Sülfür (% 1-4 Ni)
Olivin+Dunit	190.000.000	İyi Kalite Potansiyel Rezerv
Perlit	5.688.021.716	Değişik Genleşme Oranlarında
Pomza	1.397.786.725	(m ³) İyi Kalite
Profilit	6.644.000	Seramik+Refrakter+Çimento
Sepiyolit	13.535.374	% 50 Üzeri Sepiyolit İçerikli
Sodyum Sülfat	11.050.467	% 81 NaSO ₄ (13.040.000 Tonu Göl Rezervi)
Stronsiyum (Selestin)	347.101	% 72 Üzeri SrSO ₄
Talk	427.574	İyi Kalite
Taş Kömürü	1.126.548.000	İyi Kalite
Titan	161.348.413 5.131.969	% 0,87-0,98 TiO ₂ (Görünür-Plaser) (Sakarya-Karasu) % 4,95 TiO ₂ (Görünür-Primer) Manisa-Alaşehir
Toryum	380.000	% 0,21 ThO ₂
Trona	836.283.891	% 56 Üzeri Trona
Uranyum	9.129	% 0,05-0,1 U ₃ O ₈
Vanadyum	41.346	Seydişehir boksitlerinde % 0,05-0,07 V ₂ O ₅ değerlerinde vanadyum saptanmıştır.
Volfram	36.719	Metal W
Vollastonit	31.500.000	Düşük Kalite
Zeolit	344.217.073	Klinopitilolit+Höylandit (Gör.+Muh.)
Zımpara	3.607.564	İyi Kalite

Kaynak: MTA'nın Komisyona Sunduğu Rapor (Güncelleme Tarihi 01.02.2010)

Dünya endüstriyel ham madde rezervlerinin % 2,5'i; kömür rezervlerinin % 1'i; jeotermal potansiyelinin % 0,8'i ve metalik maden rezervlerinin % 0,4'ü ülkemizde bulunmaktadır.

Ülkemizin zengin olduğu madenler arasında ilk sırayı dünya rezervlerinin % 72'sini oluşturan bor mineralleri almaktadır. Bor dışında trona (doğal soda), kaya tuzu, sodyum sülfat, perlit, ponza, feldspat, bentonit, barit, manyezit, alçı taşı, stronsiyum tuzları, zeolit, sepiyolit, mermer ve doğal taşlar, kuvars, kuvarsit, zımpara taşı gibi endüstriyel ham maddeler ile boksit ve krom gibi metalik madenler ve linyit gibi enerji ham maddeleri ülkemizin zengin kaynaklara sahip olduğu başlıca madenlerdir. Anadolu'ya "Küçük Asya" isminin verilmesi ve çok sayıda medeniyetin bu topraklar üzerinde kurulması rastlantı olmayıp doğal kaynaklarla yakından ilgilidir.

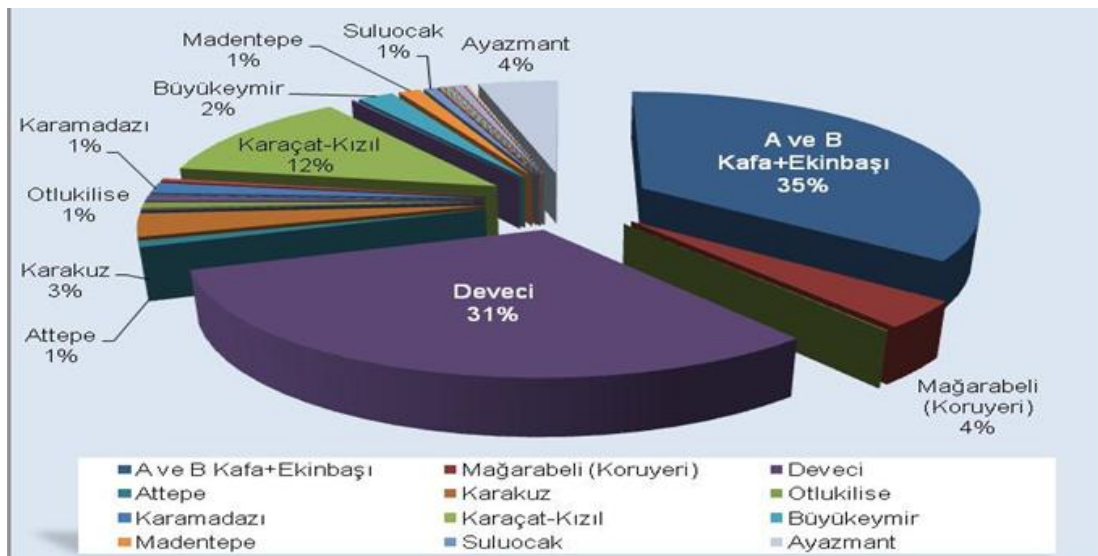
2.5.1.2. Türkiye Ekonomisi Açısından Önemli Olan Bazı Madenler

a) Demir

Ülkemizin işletilebilir toplam demir rezervinin 113 milyon ton ve yıllık demir cevheri ihtiyacının da 10-13 milyon ton dolayında olduğu göz önüne alınırsa, 10-15 yıl içerisinde bilinen demir rezervlerimiz tükenecek ve Türkiye tamamen dışarıya bağımlı bir ülke durumuna gelecektir.

İşletilebilir yataklarımız dışında, düşük tenörlü ve/veya yüksek zararlı bileşen içeren cevherlere sahip 40 kadar sorunlu yatağımız vardır. Bugünkü bilgilere göre bu yataklarda %15-50 Fe arasında değişen tenörlerde toplam 1,37 milyar ton kaynağın varlığı bilinmektedir. İşletilemeyen büyük rezervli yataklarımızın teknolojik sorunlarının çözülerek işletmeye alınması gereklidir. Sorunlu yataklarımız içerisinde %19 Fe ortalama tenörlü 685 milyon ton (ya da %15 Fe ortalama tenörlü 865 milyon ton) rezervi ile dikkati çeken "Hasançelebi Demir Yatağı"nın öncelikle teknolojik sorunlarının çözülerek üretime geçilmesi ayrıca, toplamda önemli rezervlere sahip Kemaliye-Bizmişen, Bingöl-Avnik gibi diğer sorunlu yataklarımızın da işletilmesi konusunda adımların atılması gerek ülke kaynaklarının değerlendirilmesi gerekse bulunduğu bölgelerde yaratacağı istihdam açısından büyük önem arz etmektedir.

İthalatta, taş kömüründen sonra önemli bir yeri olan demir cevherinin 20 milyon ton karşılığı yılda 3-3,5 milyar dolarlık bir değeri vardır. Bunun yanında 17-20 milyon ton karşılığı 9-10 milyar dolarlık hurda demir ithal edilmektedir. Bu veriler göz önüne alındığında ülkemizin ara vermeden teknolojik araştırmaları hızlandırması gerekmektedir.

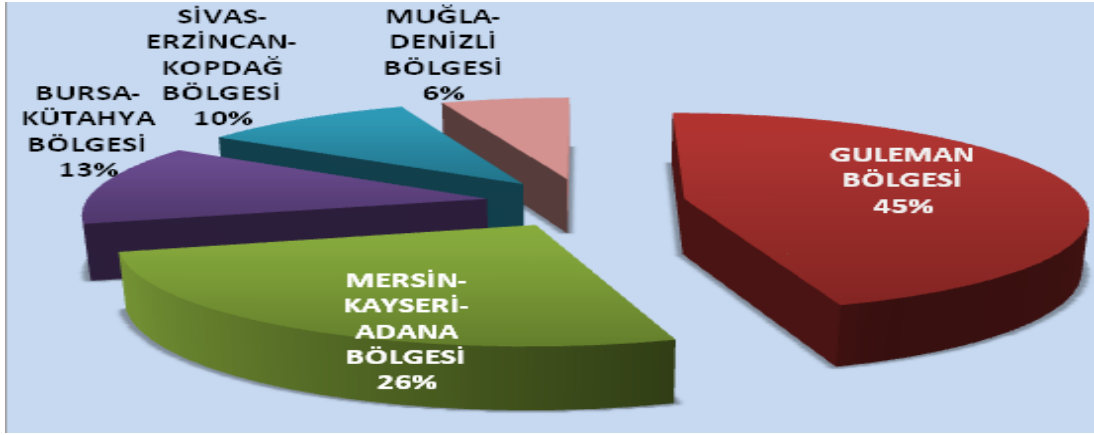

Şekil 6. Türkiye'nin İşletilebilir Demir Yatakları Rezerv Oranları

b) Krom

MTA Genel Müdürlüğünün yaptığı çalışmalarla elde edilen veriler ile işletmeci bazı kuruluşlardan derlenen verilerin değerlendirilmesi sonucu % 20 den daha fazla Cr_2O_3 içerikli krom rezervi yaklaşık 26 milyon ton olarak verilmektedir.

Aladağ (Adana) yöresinde MTA'nın, daha sonra da Etibankın yaptığı arama çalışmaları sonucunda % 5,34 Cr_2O_3 tenörlü 198 milyon ton düşük tenörlü krom cevheri rezervi ortaya konulmuştur. Bir zamanlar, % 45 Cr_2O_3 tenörünün altındaki krom cevheri işletilemezken, uygun pazar koşullarında % 8-9 Cr_2O_3 tenörlü kromitlerin işletildiği bilinmektedir.

Şekil 7. Türkiye Kromit Rezerv Oranları

c) Altın

Türkiye'nin altın potansiyel kaynağının tahmini 6500 ton dolayında olduğu düşünülmektedir. Son yıllarda sürdürülen yoğun arama faaliyetleri sonunda bu potansiyelin 560 tonu görünür-muhtemel kaynak, 328 tonu ise işletilebilir rezerv hâline getirilerek üretilmektedir. Aramalar için harcanacak risk sermayesinin artışına paralel olarak potansiyelin geri kalan bölümü işletilebilir rezerv konumuna getirilebilecektir.

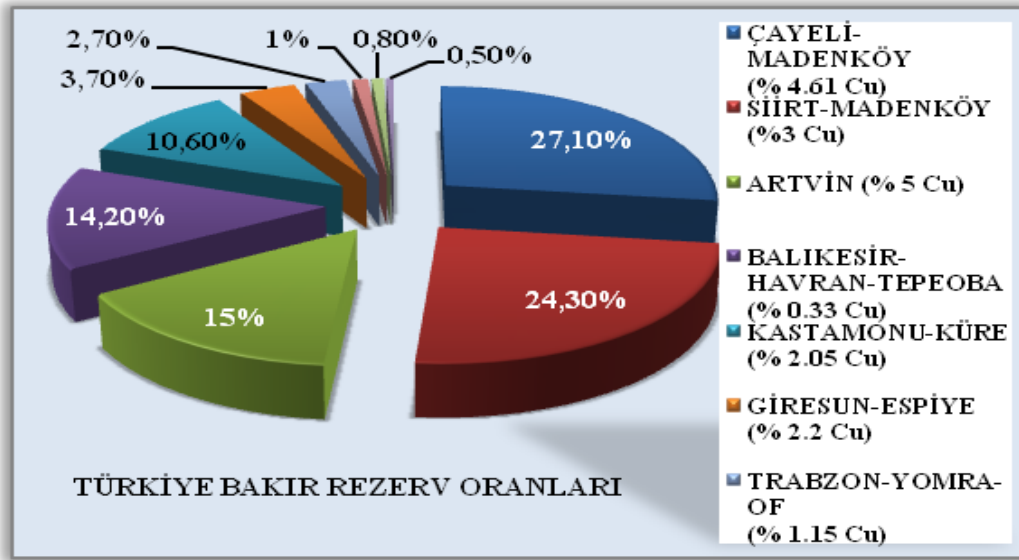
Altın takı sektörünün gelişmesine paralel olarak ihtiyaç duyulan altının, azami ölçüde yerli altın kaynaklarından karşılanması için, altın madeni arama ve işletme faaliyetlerinin önündeki engellerin kaldırılması konusu ülke ekonomisi açısından önem arz etmektedir.

MTA Genel Müdürlüğü tarafından 2009 yılında yapılan arama ve araştırmalar sonucunda; belirlenen rezervlerle 45 ton altın rezervi artışı sağlanmıştır.

d) Bakır-Kurşun-Çinko

Bakır-çinko-kurşun madenciliği alanında son yıllarda önemli bir atılım yapıldığını söyleyebilmek kolay değildir. Bu dönemde Türkiye'nin en eski ve en önemli bakır madenleri olan Ergani ve Murgul bakır yataklarının tükenmesi sonucu, Siirt-Madenköy, Çayeli ve Küre Bakır İşletmeleri en önemli faal işletmeler hâline gelmiştir. Balıkesir-Havran, Elâzığ-Uslu ve Adıyaman-Sincik'te yeni bakır yataklarının bulunması, bu dönemde bakır madenciliğimiz ile ilgili en kayda değer gelişmeleri oluşturmaktadır.

Türkiye 1.462.580 ton metal Cu, 795.201 ton metal Pb, 1.659.502 ton metal Zn rezerve sahiptir. MTA tarafından yapılan arama ve araştırmalar sonucunda; 300 bin ton bakır rezervi artışı sağlanmış ve Türkiye bakır rezervi yaklaşık % 17 artmıştır.

Şekil 8. MTA Türkiye Bakır Rezerv Oranları, 2009

e) Alüminyum

Ülkemiz 68,9 milyon ton boksit rezervine sahiptir. Yıllık üretim miktarı birincil alüminyum olarak 60 bin tondur. Alüminyum iç tüketiminin çoğu ithalat ile karşılanmaktadır. Ancak, mevcut tesislere gerekli iyileştirme yatırımlarının yapılmaması ya da yeni tesislerin kurulamaması durumunda mamul madde talep açığı çok büyüyecek ve bu açık, ithal yolu ile karşılanmaya devam edecektir.

Büyük rezerve sahip Antakya Payas boksit cevherlerinden birincil alüminyum eldesine yönelik çalışmaların yanı sıra, Zonguldak ve Güney Toroslar'daki boksit rezervlerinden yararlanma olanakları da araştırılmalıdır.

f) Doğal Taş

Ülkemizin jeolojik yapısının bir sonucu olarak çeşitli renk, desen ve dokuda iyi kalitede mermer ve doğal taş potansiyeli bulunmaktadır. Türkiye'nin kesilip parlatılabilir nitelikteki doğal taş potansiyeli yaklaşık 5,1 milyar m³tür. Türkiye'de ortalama 80 bölgede, 150'ye yakın mermer türü işletilmektedir. Belirli merkezlerde yoğunlaşan mermer sektörü, yurt içi ve yurt dışı talebin artmasıyla ülke genelinde yaygınlaşmıştır.

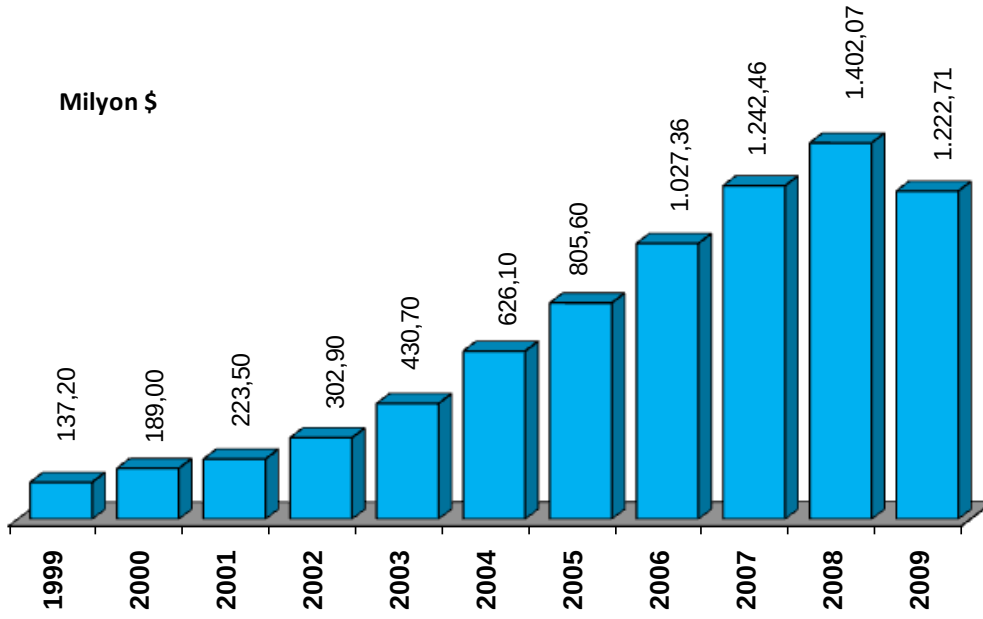
Batı Anadolu'da Afyon, Balıkesir, Burdur, Denizli, Muğla, Bursa, Eskişehir ve Aydın illerinde yoğunlaşan mermer yataklarımıza, son yıllarda Orta ve Doğu Anadolu'da Elâzığ ve Diyarbakır mermer yataklarının katılımıyla mermer ve doğal taş potansiyeli artmıştır. Türkiye'nin yıllar itibarıyla doğal taş üretim miktarları maden üretimi bölümünde verilmiştir.

3213 Sayılı Maden Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1985 yılında, mermer ve doğal taşın kanun kapsamına alınmasıyla Türk madenciliğinin en büyük gelişme gösterdiği alan hiç şüphesiz mermer sektörü olmuştur. Bu dönemde sağlanan gelişme ile bugün Türkiye, Dünya'nın en önemli mermer ve doğal taş üreticilerinden biri hâline gelmiştir.

Mermer sektöründeki gelişmeye paralel olarak mermer makineleri sanayisinde de önemli gelişmeler olmuştur. Türkiye, mermer makineleri ihracatı yapan ülkeler arasında yer almış, mermer makineleri ithalatı azalmış, yerli üretim mermer makineleri ülke sathında yoğun biçimde kullanılmaya başlanmıştır.

Ülkemizde üretilen mermerlerin büyük bir kısmı inşaat sektöründe, peyzaj mimarisinde ve sanatsal çalışmalarda tüketilmektedir. Bu bağlamda mermer üretimine talep artarak sürmektedir.

Yıllar itibarıyla doğal taş ihracatındaki sistematik artış, şekil 9'da verilmiştir.

Şekil 9. Yıllara Göre Doğal Taş İhracat Değerleri

Kaynak: İMMİB-2009

Sektörde üretim kayıplarının azaltılması, ocak üretim ve işletme teknolojilerinin modernleştirilmesi, blok taş yerine işlenmiş ürün ihracatının teşvik edilmesi, istihdamın artmasını ve ülke ekonomisine daha büyük girdiler sağlayacaktır.

MTA, bilinen ve işletilen yatakların jeolojik verilerinden hareketle yeni mermer ve doğal taş potansiyel alanlarının belirlenmesine yönelik olarak ülke genelinde bilimsel bir proje yürütmektedir. Bu proje ile mermer yataklarının jeolojik, kimyasal, mineralojik özelliklerinin yanında fiziksel ve teknolojik parametrelerinde yer aldığı katalog hazırlanarak ülkemiz mermer envanteri güncellenecek, mermer sektörüne yeni potansiyel alanlar belirlenecektir.

Mermer ve doğal taş sektörünün sorunları genel madencilik sektörü sorunlarından farklı değildir. Bu sorunlar, raporun “Madencilik Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri Bölümü” içerisinde “Yapısal, Yasal ve Kurumsal Sorunlar” alt başlığında incelenmiştir.

Yerli ve İthal Doğal Taşların Radyoaktivite Özellikleri

Yapı ve kaplama malzemesi olarak kullanılan granit türü doğal taşların, mineralojik ve kimyasal birleşimlerine bakıldığında, çevreye zararlı herhangi bir etkilerinin bulunmadığı görülmektedir. Ancak, bazı granitlerin mineralojik birleşimlerinde bulunan radyonüklitler (radyoaktif çekirdek) nedeniyle radyoaktivite içerdikleri bilinmektedir.

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) tarafından yapılan bir araştırmada, mermer, traverten ve mozaik örneklerinde ölçülen 226Ra, 232Th ve 40K radyonüklitinin aktivite derişimlerinin ortalama değerleri, yer kabuğu ortalamasından önemli ölçüde düşük iken; granit örneklerinde ölçülen 226 Ra, 232Th ve 40K radyonüklitinin aktivite derişimlerinin, yer kabuğu ortalamasından 226Ra için yaklaşık üç kat, 232Th ve 40K için yaklaşık iki kat daha büyük olduğu bulunmuştur.

TAEK tarafından hazırlanan Yönetmelik’te (29.09.2004 tarihli ve 25598 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik), “Maruz kalınan doğal radyasyon seviyesinin yapı malzemeleri nedeniyle artmasının önlenmesi ve toplum üyelerinin alacağı radyasyonun mümkün olan en düşük seviyede tutulması amacıyla bu malzemelerdeki radyoaktivitenin kontrolü esastır.” hükmü yer almıştır.

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu tarafından yer kabuğu kökenli malzemelerin yapı malzemesi olarak kullanılmasının radyolojik açıdan değerlendirilmesinde radyolojik parametre olarak radyum eş değer aktivite indisi (üst sınır değeri 370 Bq/kg) ve aktivite derişim indisi (üst sınır değeri 1) kullanılmaktadır. Sonuç olarak, granitin iç mekânlarda özellikle konutlarda bütün yüzeylerde veya mutfak tezgâhında kaplama malzemesi olarak kullanılması durumunda, daha düşük radyoaktivite içeren granitler tercih edilmelidir.

TAEK raporu, granitlerin yapı malzemesi olarak özellikle iç mekânlarda kullanımı için radyoaktivitelerinin ölçülmesi/bilinmesi gerektiğini söylemektedir. Bu rapor, ithal edilen granit ve benzeri taş örneklerinin radyoaktivite seviyelerinin bilinmesi gerektiğine dikkati çekmektedir. Radyoaktivite seviyeleri yüksek taşlar ithal edilmemelidir.

Avrupa Komisyonu tarafından 1999 yılında yayımlanan raporda yapı malzemelerinden kaynaklanan yıllık etkin doz, 1 mSv olarak sınırlandırılmış ve bu değerin üzerinde yıllık etkin doza sebep olabilecek miktarda radyoaktivite içeren yapı malzemelerinin, üye ülkelerde kullanımlarının kısıtlanması öngörülmüştür. (EC 1999, European Commission Report On Radiological Protection Principles Concerning The Natural Radioactivity Of Building Materials, Radiation Protection 112, Directorate-General Environment, Nuclear Safety And Civil Protection, Luxembourg)

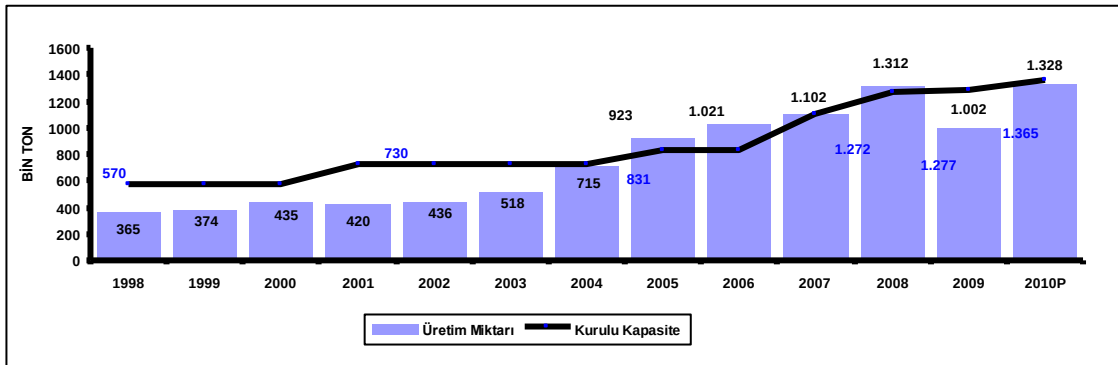
g) Bor

Borun günümüzde 150'ye yakın kullanım alanı bulunmaktadır. Dünyada toplam 10 ülkede bor madenciliği yapılmaktadır. Toplam işletme sayısı 13'tür. Bunların 4 tanesi ülkemizde bulunmaktadır. Son yıllarda yapılan arama çalışmalarına göre toplam 3,052 milyar ton bor rezervi olan ülkemiz, dünyanın en büyük ve kaliteli, diğer yandan madencilik açısından en ekonomik bor yataklarına sahiptir. ABD, Rusya, Çin ve Güney Amerika (Arjantin, Bolivya ve Şili) dünyada bor yatakları olan diğer üretici ülkelerdir.

Batı Anadolu'da Eskişehir-Seyitgazi-Kırka boraks yatağı, Kütahya-Emet kolemanit yatağı, Balıkesir-Biğadiç, kolemanit ve üleksit yatağı ve Bursa-Kestelek kolemanit yatağı bulunmaktadır. % 24–35 B₂O₃ içerikli bor yataklarımız dünya bor rezervinin % 72'sini oluşturmaktadır. Bor madeni 2840 sayılı Kanun gereği kamu adına Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğüne bağlı kuruluşlar tarafından üretilerek pazarlanmaktadır.

Ülkemizin bilinen bor yataklarının aranması, bulunması ve geliştirilmesinde MTA önemli görevler almıştır. 2002 yılında başlayarak hâlen devam eden proje kapsamında yaklaşık 70 bin metre bor amaçlı arama ve rezerv sondajı yapılmıştır. MTA'nın yaptığı bu çalışmalarla ülkemiz bor rezervi % 50 artmıştır.

Mevcut durumda, Eti Madenin yıllık toplam bor kimyasalları ve eş değeri ürünler kapasitesi 1.277 bin ton/yıldır. Aşağıdaki şekilde, Eti Maden'in 1998-2009 yılları arası bor kimyasalları ve eşdeğeri ürün üretim miktarları ve kurulu kapasiteleri verilmektedir.

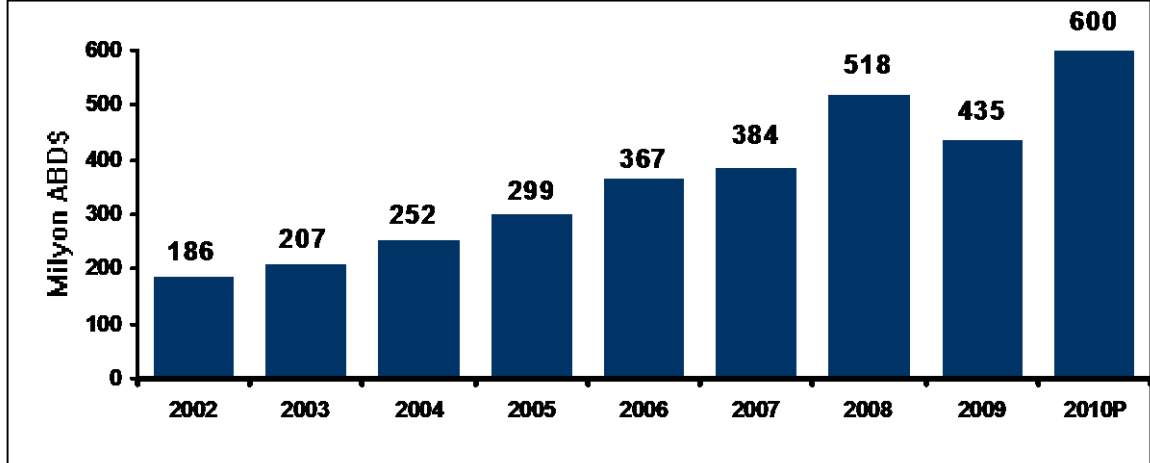
Şekil 10. Kurulu Kapasite ve Bor Kimyasalları Üretim Miktarı

Kaynak: Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü

Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 2002 yılında 186 milyon ABD doları olan ihracat tutarını % 178 artırarak, 2008 yılında 518 milyon ABD doları seviyesine yükseltmiştir. 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle ihracat tutarı 435 milyon ABD doları olarak

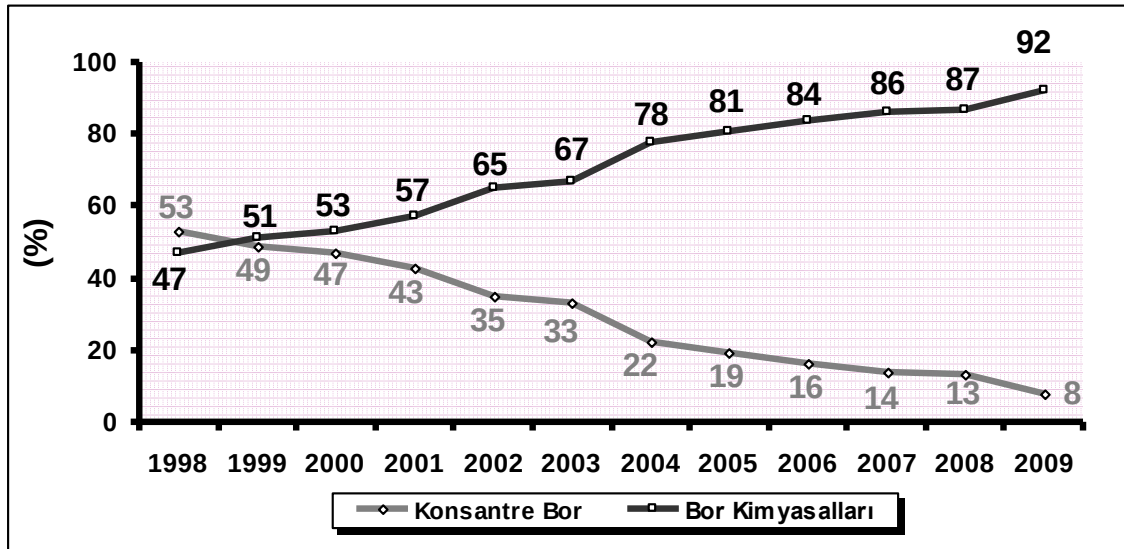
gerçekleştirmiştir. 2010 yılında ihracat tutarı 600 milyon ABD doları olarak planlanmıştır. 2009 yılında Eti Madenin toplam satış geliri 451 milyon ABD doları olmuştur. 2013 yılında ise yaklaşık 1 milyar ABD doları satış geliri hedeflenmektedir.

Eti Maden katma değeri yüksek bor kimyasalları üretip satma politikasına uygun olarak yıllar itibarıyla bor kimyasalları satışını artırmaktadır. Eti Madenin 1998 yılında toplam satışının % 53'ü konsantre bor satışından ve % 47'si de bor kimyasallarından oluşurken, 2009 yılında ihracat içerisindeki katma değeri yüksek bor kimyasallarının payı % 92'ye ulaşmıştır.

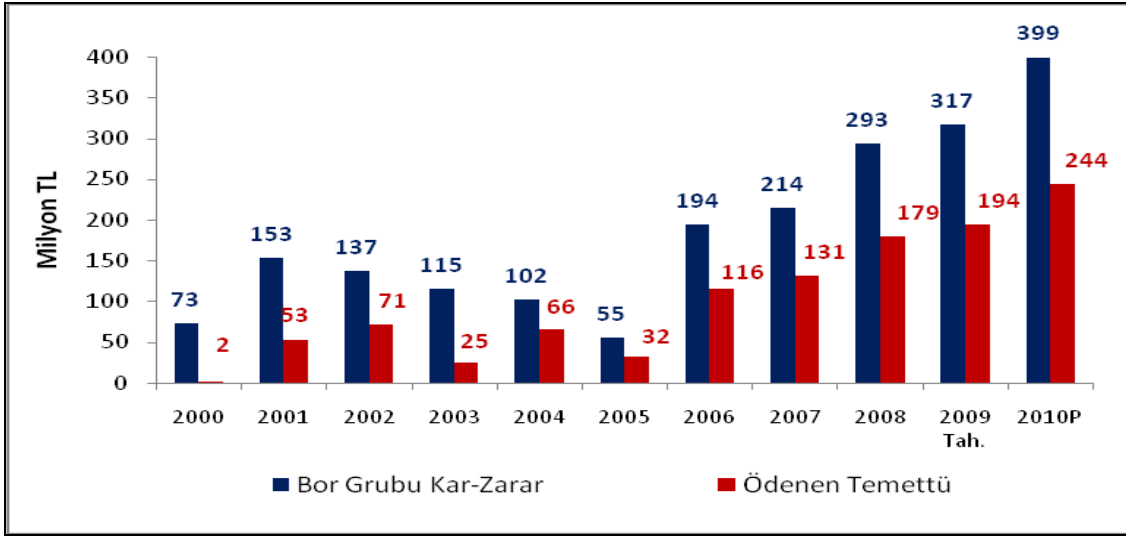
Şekil 11. Toplam Bor İhracatı

Kaynak: Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü

Şekil 12. Bor Kimyasal - Konsantre Bor Satış Oranı

Kaynak: Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü

Şekil 13. Kârlılık ve Ödenen Temettü (2009 yılı rakamları geçicidir.)

Kaynak: Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü

Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğünce ARGE kapsamında halen yürütülmekte olan 15 adet projenin araştırma, laboratuvar ve/veya pilot test çalışmalarının devam ettiğini belirtilmiştir. Bu kapsamda Komisyonumuza sunulan bazı önemli projelerin başlıkları aşağıda verilmiştir.

- Sodyum Bor Hidrür Üretimi Prosesinin Geliştirilmesi Projesi
- Borlu Çözeltilerden CO₂ Gazı Geçirilmesi ile Sodyum Karbonat Elde Edilmesi Projesi
- Elektroliz Yöntemiyle Borik Asit ve Sodyum Hidroksit Üretimi Projesi
- Tinkalden Borik Asit ve Sodyum Sülfat Üretimi Projesi
- Borik Asit, Bor Oksit ve Çinko Boratın Plastik ve Kompozit Ürünlerde Alev Geciktirici Olarak Yaygın Kullanılabilirliğinin Araştırılması Projesi
- Bor Killerinden Lityum Kazanımı

Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğünün diğer ARGE projeleri;

- Kolemanit Kalsinasyonu
- Potasyum Pentaborat Oktahidrat Üretim Prosesinin Geliştirilmesi
- Emet İşletmesi Cevher ve Konsantresinde Arsenik Giderilmesi
- Amonyum Pentaborat Üretimi
- Mikrodalga ile Çözeltilerin Buharlaştırılması, Bor Ürünlerinin Kurutulması ve Bor Cevherlerinin Kalsinasyonu

- Kırka Konsantratör Tesisi Atıklarında Katı-Sıvı Ayrımı

- 3-25 mm Ara Ürünlerinin Optik Ayrıcı ile Zenginleştirilmesi

- Kalsine Pirit Külünden Altın, Gümüş, Kobalt vb. Değerli Elementlerin Kazanımı

- Borlu Çözeltilerden NO_x Gazlarının Geçirilmesi ile NaNO_x Ürünleri Üretimi

Bor madenciliğimiz ile ilgili olarak;

- Dünya bor pazarından daha çok pay alacak şekilde çalışma yapılması,
- Bor pazar araştırmasının yaygınlaştırılması,
- Pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi,
- Rafine ürün çeşitlerinin artırılması yönünde çalışmalara hız verilmesi,
- Avrupa Birliği (AB)nin, bor madeninden üretilen bor kimyasallarını “üremeye olumsuz etkili toksik madde” listesine alması nedeniyle, AB ülkelerine yapılan bor ürünleri ihracatının etkileneceği dikkate alınarak ilgili kararın iptaline dönük her alanda etkin çalışmalara hızlı biçimde başlanılmalıdır

gerekmektedir. Ayrıca, Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğünün özelleştirilmesi yönünde yapılacak bir çalışmanın 2840 sayılı Kanun’un ruhuna aykırı olacağı; özelleştirme

gibi bir çalışma sonucunda, dünya bor pazarından hâlen alınmakta olan payın daha da azalmasına neden olacağı düşünülmektedir

h) Trona (Soda Minerali)

Doğal bir soda minerali olan trona yatakları Ankara-Beyşehir ve Kazan'da bulunmaktadır. MTA tarafından 1979 yılında bulunan Beyşehir yatağında % 56 ve üzeri trona içeren 233 milyon ton rezerv bulunmaktadır ve dünyanın 2'nci büyük doğal soda yatağıdır. Diğer yandan sodada istenmeyen Cl, SO₄ gibi impuriter oldukça düşüktür. Ülkemiz toplam trona rezervi ise 836 milyon tondur.

Ülkemiz, dünya trona rezervlerinin % 8'ine sahiptir. Trona, soda külüne en ekonomik olarak dönüştürülebilen kaynaktır. Dünya soda üretiminin % 52'si cam, % 22'si kimya ve % 11'i deterjan sanayisinde kullanılmaktadır. Ülkemiz soda gereksinimini kimyasal yollarla sentetik olarak da elde etmektedir.

Beyşehir trona yatağı; Eti Soda AŞ başkanlığında kurulan konsorsiyum tarafından solüsyon madenciliği yöntemi ile işletilmekte olup yıllık üretim hedefi 1 milyon ton soda külüdür. Dünya soda külü pazarı, miktar olarak 34 milyon ton/yıl, parasal olarak 5-6 milyar dolar yıldır. Yılda % 3,3 oranında büyüyen bir pazardır. Ülkemizin bu pazara girmesini sağlayacak Beyşehir trona yatağı büyük bir potansiyel arz etmektedir.

Sodyum sülfat; alkali tuzlu göller, doğal gömülü tip yataklar ve sentetik yolla yan ürün olarak üretilmektedir.

Dazkırı-Acıgöl, Konya-Tersakan ve Bolluk göllerinde ve MTA tarafından bulunan Ankara-Çayırhan sodyum sülfat yatağında üretim yapılmaktadır. Konya-Ereğli'de yeni bulunan sahada rezerv belirleme çalışmaları devam etmektedir. Yüksek sodyum sülfat potansiyeline sahip ülkemiz, 2007 yılında 5 milyon dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir.

ı) Çimento Ham Maddeleri

Çimento imalatında başlıca; kil, kalker, alçı taşı ve tras kullanılmaktadır. Ülkemizin genelinde bu ham maddeler açısından büyük bir potansiyel bulunmaktadır.

i) Kömür

Kömür, diğer birincil enerji kaynakları ile karşılaştırıldığında tartışmasız çok fazla olan rezerv ömrü ve yeryüzündeki geniş dağılımı nedeniyle özellikle 2030 yılından sonra çok daha büyük önem kazanacaktır. Dünyada toplam kanıtlanmış kömür rezervi 909 milyar ton olup ülkemiz sahip olduğu linyit rezervleri ile ilk 10 içerisinde yer almaktadır. Günümüzdeki üretim düzeyi dikkate alındığında, kömür rezervlerinin ömrü 160–220 yıl olarak hesaplanmaktadır. Bu süre petrol için 40 yıl, doğal gaz için 67 yıl olarak verilmektedir.

Kömür rezervleri dünya üzerinde 70'den fazla ülkede bulunmaktadır. En büyük rezerv 247 milyar ton ile ABD'ye aittir. Bu ülkeyi 157 milyar ton ile Rusya ve 114,5 milyar ton ile Çin izlemektedir. Dünya kömür ticaretinin % 91,3'ünü 9 ülke elinde bulundurmaktadır.

1) Taş Kömürü

Zonguldak havzasındaki ısı değeri 6200–7250 kcal/kg arasında değişen taş kömürü, ağırlıklı olarak göçertmeli uzunayak olarak adlandırılan geleneksel yöntem ile üretilmektedir. Son yıllarda uygulanmaya başlanan basınçlı hava patlatmalı yöntemini yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürmektedir.

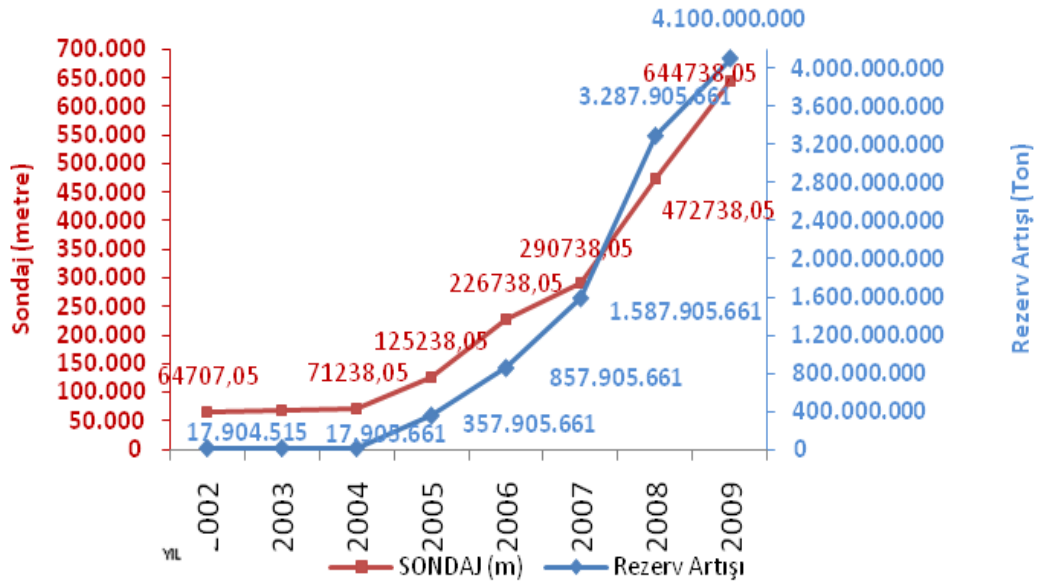
Havzanın jeolojik yapısından ve mali yapıdan kaynaklanan sorunlar nedeniyle üretimde önemli artışlar meydana gelmemiştir. 2003–2007 yılları arasında, yıllık üretim 3,5–4,7 milyon ton arasında değişmiştir. Havzada son dönemde özel kuruluşlar tarafından üstlenilen büyük ölçekli projelerin hayata geçmesine paralel olarak üretim artış sürecine gireceği tahmin edilmektedir.

2) Linyit

Ülkemiz, toplam dünya linyit rezervinin yaklaşık %1,6'sını içermekte olup linyit açısından önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte linyitlerimizin % 79'unun, 2500 kcal/kg ısı değeri altında olması daha çok termik santrallerde kullanımını ön plana çıkartmıştır.

Enerjide son dönemde giderek artan dışa bağımlılığımızın azaltılmasında yerli linyit kaynaklarımız ülkemiz açısından önemli bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Ancak, ülkemiz linyitlerinin Tunçbilek ve Soma linyitleri hariç büyük bir bölümü düşük ısı değere sahip olup yüksek oranda kül, uçucu madde, nem ve kükürt içermektedir. Yakıtların emisyon değerleri linyitte 900 gr/kWh, taş kömüründe 800 gr/kWh, petrolde 800 gr/kWh, doğal gazda 400 gr/kWh'dir. Bununla birlikte, linyitlerin yaklaşık % 80'i sanayi ve tesislerinde kullanım standartlarında olmadığından, termik santraller ülkemiz için ayrı bir önem taşımaktadır. Son yıllardaki yeni yakma teknolojileri ile kömürdeki emisyon oranları çok daha aşağılara çekilmiş ve doğal gaz emisyon oranlarına yaklaşmıştır. Bu durum ülkemiz linyit kaynaklarının enerji üretimi amacıyla kullanılması yönünde bir fırsat olarak görülmektedir.

Linyit Arama Seferberliği Projesi (LAP) kapsamında yapılan aramalar sonucu yeni linyit rezervleri tespit edilmiştir. Aşağıdaki grafikte, yıllara göre arama sondajları arttıkça buna paralel olarak bulunan rezervin arttığı görülmektedir.

Şekil 14. MTA'nın Yıllar İtibarıyla Kömür Sondajları ve Rezerv Artışı Arasında İlişki

Tablo 14. MTA Tarafından Rezerv Artışı Sağlanan ve Yeni Bulunan Sahalar

K. Maraş-Elbistan EÜAŞ Sahasında 1,3 milyar ton (1200 kcal/kg),
K. Maraş-Elbistan MTA Ruhsat Sahalarında 515 milyon ton (1200 kcal/kg),
Manisa- Soma'da 172 milyon ton (3000 kcal/kg),
Trakya Havzası'nda 498 milyon ton (2300 kcal/kg),
Konya-Karapınar'da 1,3 milyar ton (1460 kcal/kg)
Eskişehir-Alpu'da 275 milyon ton (2000 kcal/kg)

Sonuç olarak; bakır, kurşun, çinko, demir, nikel, manganez, arsenik, kükürt, fosfat, grafit, talk, asbest, mika, boya toprakları ve maden kömüründe kaynaklarımız olmakla birlikte yetersiz miktarda ve/veya düşük kalitelidir. Elmas, platin grubu metaller, kalay, zirkon, potasyum tuzları, lityum mineralleri, magnezyum tuzları, bromin ve iyodin ekonomik olarak işletilebilir nitelik ve nicelikte kaynaklarımızın bulunmadığı madenlerdir.

Son yıllarda dünyada metalik maden talebine bağlı olarak maden fiyatlarında öngörülenin çok üzerinde artışlar gerçekleşmiştir. Krom, nikel, bakır, çinko gibi bazı madenlerdeki fiyat artışları 3-5 kat düzeyine kadar çıkmıştır. Dünyadaki bu talep artışına bağlı olarak ülkemizde de çoğu metalik madenlerin üretiminde önemli oranlarda artışlar olmuştur.

Dünya maden üretiminde miktar ve değer itibarıyla en önemli grubu; petrol, doğal gaz ve kömür gibi enerji ham maddeleri; demir, manganez, nikel gibi demir-çelik sanayisi ham maddeleri; bakır, kurşun, çinko, kalay, alüminyum gibi baz metaller ve fosfat, potas, kükürt gibi endüstriyel mineraller oluşturmaktadır. Değer itibarıyla altın da bu gruba zaman zaman katılmaktadır. Gelişen teknoloji ve ARGE çalışmalarına paralel olarak dünyada geri kazanım (hurda kullanımı) ve ikame maddelerinin kullanımı hızla artmaktadır.

Ülkemizin yukarıda belirtilen madenlerde, petrol ve doğal gaz hariç, dünyadaki payı rezerv itibarıyla % 0,5 civarındadır ve küçük yataklara sahiptir. Dolayısıyla üretim maliyetleri yüksek olup demir cevherlerinde olduğu gibi dünya fiyatlarıyla rekabette zorlanmaktadır. Özellikle bu gruba giren metal ve minerallerin fiyatları, New York (NYMEX) ve Londra (LME) metal borsalarında belirlenmektedir.

Türkiye ham madde girdisi yoğun sanayi dallarında gelişmiş ve büyük ölçüde dışa açılmıştır. Seramik, çimento, alüminyum, demir-çelik, gübre, yapı malzemeleri bunların başında gelmektedir. Linyit, bor, manyezit, barit, selestin, bakır, kurşun, çinko, krom, kaolin, feldspat, bentonit, mermer, perlit, ponza, tuz, sodyum sülfat, zımpara ve lüle taşı maden rezervleri ile ülkemiz dünyada önemli bir yere sahibi olup bu kaynakların rasyonel bir şekilde değerlendirilmesi önem arz etmektedir. İlgili sanayi dallarının yurt içinde kurulması ve geliştirilmesinin desteklenmesinin yanı sıra, maden ürünlerinin tüketim alanlarının geliştirilmesine yönelik ARGE çalışmalarının teşvik ve desteklenmesi sektör için büyük önem taşımaktadır.

2.5.1.3. Maden Üretimi

MİGEM verilerine göre 2003–2008 yılları arası dönemde değişik maden grupları için üretim değerleri aşağıda tablolarda verilmiştir.

Tablo 15. 2003-2008 Yılları Enerji Ham Maddeleri (Petrol-Doğal Gaz Hariç) Üretimi

Maden Adı	Kurum	Üretim Miktarı						
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	Birim
Asfaltit		414.050	6.441	18.135	22.137	0	68.247	ton
Bitümlü Madde	TKİ	0	721.899	887.703	452.386	781.649	480.001	ton
Kömür	EÜAŞ	16.057.585	13.807.468	24.959.522	27.372.717	34.871.446	38.140.044	ton
	TKİ	28.718.676	24.108.793	27.812.057	30.022.120	33.160.733	42.047.055	ton
	Özel Sektör	3.939.949	4.745.295	4.122.615	4.355.287	3.536.119	4.539.138	ton
	TTK (Taş Kömürü)	2.954.334	2.805.654	2.621.263	3.131.233	2.453.762	3.359.889	ton
KÖMÜR TOPLAMI		51.670.544	43.746.004	59.515.457	64.881.357	74.022.060	88.086.126	ton

Tablo 16.2003-2008 Yılları Doğal Taş Üretimleri

Üretim							
Cinsi	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Birim
Dişabaz	622	790	458	0	2.071	1.276	m3
İğnimbrit	7.705	39.820	5.282	20.174	18.486	26.313	m3
Mermer	1.300.637	1.207.584	1.578.730	1.855.740	2.801.757	2.262.537	m3
Oniks	176	57	451	2.578	5.663	2.145	m3
Traverten	198.730	601.068	696.545	1.017.672	995.065	759.118	m3
TOPLAM	1.507.870	1.849.319	2.281.466	2.896.164	3.823.042	3.051.389	m3
Andezit	80.605	81.900	517.831	2.485.956	4.115.184	3.307.107	ton
Bazalt	42.401	28.555	749.589	2.909.031	4.914.124	8.448.618	ton
Granit	106.169	125.030	160.930	320.069	252.354	367.959	ton
Dekoratif Taş+ Mozaik + Kayrak	0	17.592	31.506	382.377	1.111.024	161.166	ton
TOPLAM	229.175	253.077	1.459.856	6.097.433	10.392.686	12.284.850	ton
Not: Tüm andezit, bazalt ve granit üretim değerklerinin birimi "ton" olarak düzenlenmiştir.							

Tablo 17. 2003-2008 Yılları Çimento, Yol ve İnşaat Ham Maddeleri Üretimi

Cinsi	Üretim						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Birim
Kalker	61.378.970	66.181.436	119.113.009	176.351.412	211.453.745	208.828.255	ton
Kum Taşı	0	292.214	592.595	2.505.875	3.619.845	3.367.480	ton
Marn	4.392.518	3.341.942	8.617.291	10.831.766	10.464.305	14.060.905	ton
Kil	1.396.018	898.909	3.531.388	4.515.870	4.068.182	9.958.782	ton
Pirofillit	345.462	142.482	187.949	37.955	84.556	158.619	ton
Tras	1.814.187	955.448	756.949	2.222.058	2.880.166	2.076.142	ton
Şist / Bitümlü Şist	573.033	593.923	678.323	543.558	526.433	2.223.827	ton
Dolomit	5.856.660	7.438.009	10.249.567	14.239.473	15.073.525	16.440.257	ton
Diğer Çimento Ham Maddeleri	0	0	424.812	5.403.972	4.413.671	1.881.476	ton
Diğer İnşaat Dolgu Maddeleri	0	0	0	88.055	553.980	799.995	ton
1-A Grubu Kum-Çakıl Üretimi	0	0	94.235	940.392	738.030	408.207	ton
Tuğla Kiremit Kili	0	0	649.123	4.785.094	4.844.423	5.365.728	ton
Serpantin	0	0	1.027.345	5.763	305.262	22.671	ton
TOPLAM	75.756.848	79.844.363	145.922.586	222.471.243	259.026.123	265.592.344	ton

Tablo 18. 2003-2008 Yılları Metalik Maden Üretimleri

Maden Adı	Üretim Miktarı						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Birim
Altın (metal)	5,39	3,26	4,17	8,04	9,92	11,02	ton
Antimuan (tüvenan)	650	8.711	28.377	25.316	28.111	50.357	ton
Bakır (tüvenan)	2.919.579	1.616.432	2.618.813	4.293.530	4.806.198	6.166.035	ton
Boksit (tüvenan)	333.574	1.176.929	453.765	879.214	1.264.933	818.928	ton
Çinko (tüvenan)	371.504	495.191	485.236	554.425	464.690	1.641.748	ton
Demir (tüvenan)	4.208.156	4.119.484	4.598.230	3.785.121	4.849.397	4.696.950	ton
Gümüş (metal)	96	97	138	167	198	294	ton
Kadmiyum	0	0	0	141	12.650	2.291	ton
Krom (tüvenan)	504.803	1.168.336	1.620.386	1.849.864	3.639.752	5.100.482	ton
Kurşun (tüvenan)	173.910	253.590	366.305	279.727	684.931	565.374	ton
Manganez (tüvenan)	25.202	21.204	52.273	32.144	42.033	51.703	ton
Molibden Tüvenan)	0	0	0	0	185	25	ton
Nikel (tüvenan)	0	0	52.988	20.000	107.000	51.250	ton
Platin (Tüvenan)	0	0	0	0	10.000	0	ton
Pirit			640	63.674	109.100	116.091	ton
TOPLAM	8.537.479	8.859.977	10.277.155	11.783.331	16.019.188	19.261.539	Ton

Tablo 19. 2003-2008 Yılları Endüstriyel Ham Maddeler Üretimi

Maden Adı	Üretim Miktarı						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Birim
Alçıtaşı	2.354.234	2.300.703	3.500.864	4.369.771	5.546.496	7.338.127	ton
Alünit (Şap)	622	0	0	6.683	2.511	15.324	ton
Barit	113.254	113.775	157.179	161.993	184.041	482.740	ton
Bentonit	945.925	1.281.468	501.142	1.134.251	1.742.487	1.553.588	ton
Bor	2.424.185	2.261.977	3.478.784	3.955.574	4.406.970	4.998.826	ton
Cıva	0	0	0	0	65	0	ton
Çört	0	0	0	34.606	12.532	5.134	ton
Dikit	0	0	3.100	0	0	80	ton

Diyatomit	36.303	1.324	44.122	45.420	33.135	62.685	ton
Dolomit	523.954	214.421	388.165	469.029	598.646	436.223	ton
Feldspat	3.396.326	3.936.742	4.560.226	5.771.892	6.548.796	6.767.500	ton
Fluorit	4.375	0	0	0	0	2.931	ton
Fosfat	0	0	900	1.300	1.300	1.000	ton
Grafit	0	28	0	0	0	3.236	ton
İllit	0	0	0	27.898	57.774	61.577	ton
Kalsedon	2.941	3.945	4.716	4.706	5.461	4.370	ton
Kaolen	581.479	734.473	908.862	1.064.107	914.117	792.044	ton
Seramik Kili (+ Halloyisit)	2.387.371	3.626.625	1.962.072	3.034.560	2.871.145	3.261.379	ton
Kuvars	377.805	395.248	503.715	408.725	343.299	555.841	ton
Kuvars Kumu	3.098.668	2.073.725	1.729.525	2.608.260	4.997.694	2.422.587	ton
Kuvarsit	1.456.376	1.279.929	962.818	1.463.162	1.803.670	1.207.131	ton
Kükürt	0	0	0	0	0	300	ton
Manyezit (+ Hidromanyezit)	558.432	2.218.236	571.142	466.193	802.406	677.784	ton
Kalsit	1.077.476	2.534.016	3.177.661	5.875.732	7.171.456	6.176.997	ton
Mika	4.772	321	3.584	0	3.313	8.392	ton
Montmorillonit	520.000	0	260.000	428.756	530.879	125.000	ton
Nef. Siyenit	51	205	0	0	400	0	ton
Obsidyen	0	32	0	0	226	0	ton
Olivin+Dünit	20.464	71.396	94.439	191.298	145.839	170.631	ton

Tablo 20. 2003-2008 Yılları Endüstriyel Ham Maddeler Üretimi

Maden Adı		Üretim Miktarı						
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	Birim
Perlit		330.184	366.489	333.400	474.966	478.579	551.266	ton
Ponza		2.167.277	2.426.037	1.860.037	3.515.644	3.995.423	3.449.733	ton
Radyolarit		0	0	0	7.056	62.040	82.363	ton
Rutil		2.000	4.900	12	0	20	20	ton
Sepiyolit (+ Lüle Taşı + Paligorskit)		31.885	19.554	10.478	19.242	36.402	3.824	ton
Sileks (Çakmak Taşı)		19.029	9.938	0	7.228	12.325	7.818	ton
Sodyum Klorür		281.525	1.364.362	1.307.006	1.341.677	1.464.782	1.515.479	ton
Sodyum Sülfat (Soda)		920.074	890.354	766.636	826.206	1.120.968	961.295	ton
Stroansiyum Tuzu		159.923	127.957	30.100	0	0	0	ton
Talk		17.099	8.233	8.775	4.969	12.722	3.364	ton
Trona		204	6.000	12	2.184	1.716	23.673	ton
Turba		20.352	62.108	71.749	185.944	145.403	113.112	ton
Tuzlar	Kaya Tuzu	81.410	87.258	32.710	211.263	280.350	244.164	ton
	Kaynak Tuzu	2.848	10.642	9.563	12.386	14.615	11.750	ton
	Göl Tuzu	1.673.028	1.566.202	1.582.521	1.463.926	1.531.501	1.597.259	ton
	Deniz Tuzu	556.532	582.440	529.234	535.598	537.166	616.958	ton
	Magnezyum Tuzu	0	0	0	0	0	19.695	ton
Zeolit		156.887	192.240	249.572	121.014	104.138	107.951	ton
Zımpara+Diyasporit		5.458	11.953	9.378	13.899	19.108	57.722	ton
Zirkon		0	0	0	0	0	75	ton
TOPLAM		26.310.728	30.785.256	29.614.199	40.267.118	48.541.916	46.498.948	ton
Karbondioksit		33.118	35.252	42.144	43.963	41.347	25.297	m3

Gelişmiş ülkelerde GSYH’de madencilğin payı % 4, dünya ortalaması % 2 civarında olup Türkiye’de bu oran % 1,5 civarındadır. Yine hedef olarak dünya ortalaması seçilirse üretimimizi arttırmamız gereği ortaya çıkmaktadır. Ülkemiz maden çeşitliliği açısından zengin olmakla birlikte rezerv büyüklüğü olarak dünyada, az sayıdaki bazı madenler hariç, önemli bir yere sahip değildir.

Bununla birlikte, mevcut rezervlerimizin de yeterince değerlendirildiğini söylemek güçtür. Bunun sonucu olarak, maden ihracatımız çok sınırlı kaldığı gibi, önemli bazı maden ürünleri de ithal edilmektedir. Kısacası, madencilik sektörü ülkemizde ticaret açığı vermektedir.

Sanayileşme ve ulusal kalkınma açısından ihmal edilmeyecek bir öneme sahip olan madencilik sektörünün ekonomiye katkısının en önemli göstergesi bu sektörün gayrisafi yurt içi hasıla içindeki payıdır. Bu pay, devletlerin maden potansiyeli ve iktisadi gelişmişliği ile ilgili olarak değişim göstermektedir.

Türkiye'de 1940'lı yıllarda toplam yatırımlar içinde madencilığa ayrılan pay % 44'ler düzeyine yükselmiş, 1950'li yıllardan sonra giderek azalmaya başlamış, 1960'lı yıllarda planlı ekonomiye geçişten sonra bu azalma hızlanarak devam etmiştir. Buna bağlı olarak madencilığın GSYH içindeki payı 1986 'da % 2,1; 1990'da % 1,6; 1995'de % 1,3; 2000'de ise % 1,14 değerlerine düşmüştür. 2005 yılında özellikle dünyada metal fiyatlarındaki artışlar nedeniyle madencilığın GSYH içindeki payı biraz artış göstererek % 1,43'e yükselmiş, dünyadaki küresel ekonomik krizin etkisiyle 2008 yılında % 1,37'ye düşmüştür. 2009 yılında ise tekrar yükselişe geçerek %1,49 olarak gerçekleşmiştir. Gelişmiş ülkelerde ise bu pay ABD 'de % 4,2; Kanada'da % 7,5 ve Avustralya'da % 8,7; Almanya'da % 4,2 civarındadır.

Tablo 21. GSYH İçinde Madencilik Sektörünün Payı (x1.000TL)

Yıllar	GSYH	Madencilik Üretimi	Üretim Artış Oranı %	Madencilığın GSYH Payı %
1999	104.595.916	988.954		1,14
2000	166.658.021	1.658.124	68	1,14
2001	240.224.083	2.353.927	42	1,17
2002	350.476.089	3.225.992	37	1,05
2003	454.780.659	4.538.250	41	1,07
2004	559.033.026	5.898.572	30	1,20
2005	648.931.712	7.628.517	29	1,43
2006	758.390.785	8.952.359	17	1,44
2007	853.636.236	10.536.592	18	1,23
2008	950.534.251	13.458.457	28	1,37
2009	953.973.862	14.235.361	6	1,49

Kaynak: DPT, Temel Ekonomik Göstergeler

Tablo 21'den anlaşılacağı üzere madencilik sektörünün GSYH içindeki payının artmasına rağmen, 2004 yılından yapılan yasal düzenlemeden doğan olumsuz uygulamalardan sonraki yıllarda 2003 yılındaki % 41'lik üretim artış oranı 2006'da % 17'ye, 2007'de %18'e kadar düşmüş; 2008 yılında sektörde tekrar bir canlanma başladığı görülmüştür. 2009 yılı başında Anayasa Mahkemesinin Maden Kanunu'nun 7'nci maddesinin ilgili fıkralarını iptal kararı ve bu karara istinaden Danıştayın "Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği"nin ilgili

hükümlerinin yürürlüğünü durdurması ve Anayasa Mahkemesince öngörülen 1 yıllık süre içerisinde Maden Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılamamış olmasına ilaveten küresel krizin de etkileri ile birlikte sektörde üretim artış oranı radikal bir şekilde azalarak % 6'ya düşmüştür.

Tablo 21'de görüldüğü üzere 1999-2009 döneminde madencilik sektöründe yaratılan katma değerın gayrisafı yurt içi hasılasında yıllık ortalama payı % 1,25 olmuştur. Bu büyüklüğün gerçek değeri tablo 22'de belirtildiği gibi madencilik ürünlerinin, ihracat dâhil girdi olarak kullanıldığı cam, seramik, çimento, demir-çelik, gübre, elektrik, diğer sanayi ve kimya sektörlerinde birincil ürün bazında yarattığı toplam hasıla 25 milyar Amerikan doları civarında hesaplanmıştır. Söz konusu hasılanın GSYH içindeki payı ise % 3,6 olup bu da sektörün ekonomideki gerçek büyüklüğünü göstermektedir.

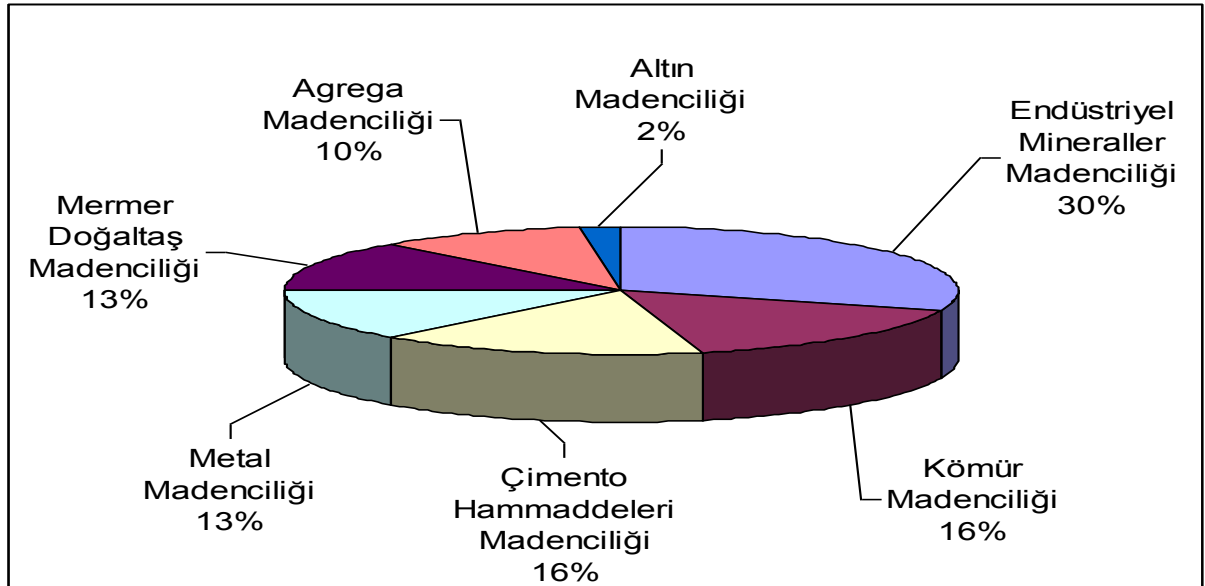
Tablo 22. Türkiye Madencilik Sektörü Ürünlerinin Girdi Sektörlerinde İhracat Dâhil Birincil Ürün Bazında Yarattığı Hasıla

Sıra No	Madencilik Adı	Ort. Yıllık Cevher Üretim Miktarı (X1.000 Ton)	Cevher Değeri (X1.000 \$)	Girdi Sektörleri	Girdi Sektörlerinde Birincil Ürün Bazında Yaratılan Hasıla (X1.000 \$)
METAL CEVHERİ MADENCİLİĞİ					
1	Demir Cevheri Madenciliği (2007)	4.500	144.000	Demir-Çelik	1.620.000
2	Krom Cevheri Madenciliği (2007)	1.700	299.000	Metalürji, İhracat	620.000
3	Kurşun-Çinko Cevheri Madenciliği (2007)	237	236.000	İmalat Sanayisi	236.000
4	Bakır Cevheri Madenciliği (2007)	587	487.000	İmalat Sanayisi	487.000
5	Boksit Cevheri Madenciliği (2007)	480	15.000	Alüminyum Sanayisi	219.000
6	Diğer Metal Cevheri Madenciliği	500	38.000	İhraç	38.000
TOPLAM		8.004	1.219.000		3.220.000
7	Altın Madenciliği (2007)	0.010	310.000	Kıymetli Metal	460.000
ENDÜSTRİYEL MİNERALLER MADENCİLİĞİ					
8	Seramik Ham Maddeleri (Feldspat, Aplitpegmatit, Silis, Kil, Kaolen) Madenciliği (2006)	13.310	446.000	Seramik Sanayisi, İhracat	3.060.000
9	Cam Ham Maddeleri (Kum, Kalker, Dolomit) Madenciliği (2006)	3.500	141.000	Cam Sanayisi, İhracat	2.223.000
10	Bor Madenciliği (2007)	1.380	405.000	Kimya Sanayisi, İhracat	405.000
11	Kalsit Madenciliği (2007)	500	50.000	Boya ve Kâğıt San.	1.500.000
12	Silis Kumuru Madenciliği (2006)	1.500	85.000	Döküm Sanayisi	85.000
13	Diğer Endüstriyel Mineraller Madenciliği	1.566	178.000	İhraç	178.000
TOPLAM		21.756	1.305.000		7.451.000

MERMER VE DOĞAL TAŞ MADENCİLİĞİ					
14	Mermer ve Doğal Taş Madenciliği (2007)	11.842	3.072.000	İnşaat ve Süs Eşyaları	3.072.000
TOPLAM		11.842	3.072.000		3.072.000
KÖMÜR MADENCİLİĞİ					
15	Linyit ve Taş Kömürü Madenciliği	57.341	1.604.625	Enerji Sektörü (Elektrik Üretimi +Demir-Çelik)	3.959.903
TOPLAM		57.341	1.604.625		3.959.903
ÇİMENTO HAM MADDELERİ MADENCİLİĞİ					
16	Çimento Ham Maddeleri (Kil, Kalker, Alçı Taşı, Tras Taşı, Demir Cevheri) Madenciliği (2007)	68.000	240.000	Çimento	4.025.000
TOPLAM		68.000	240.000		4.025.000
AGREGA MADENCİLİĞİ					
17	Agrega Madenciliği (2007)	300.000	2.415.000	İnşaat ve Yol	2.415.000
TOPLAM		300.000	2.415.000		2.415.000
GENEL TOPLAM		466.943	10.165.625		24.602.903

Kaynaklar: Altın Madencileri Derneği, Seramik Ham maddeleri Üreticileri Birliği, İstanbul Metal Maden İhracatçıları Birliği, Türkiye Şişecam Fb. AŞ, Agregat Üreticileri Birliği, İSDEMİR AŞ, ETİ Bakır AŞ, ETİ Maden AŞ, MATEL, EÜAŞ, TÜMMER.

NOT: Tablonun hazırlanmasında Amerikan dolarının değeri 1,242 TL olarak alınmıştır.

Şekil 15. Madencilik Ürünlerinin Yaratdığı Toplam Hasıla İçinde Sektör Alt Gruplarının Payları-2007

Avrupa Birliğinde ithalat, yurt içi üretimi ve geri dönüşüm olarak maden ham maddelerinin tüketim değeri 85,9 milyar avrodur. (Kaynak: Euromine Faaliyet Raporu, 2007)

ABD’de 2005 yılında enerji mineralleri hariç 40 milyar dolarlık maden cevheri çıkarılmıştır. Bu madenlerin işlenmesiyle elde edilen zenginleştirilmiş ürünlerin değeri 360 milyar dolardır. İşlenmiş madenlerin nihai ürünlere dönüştürülmesi sonucunda maden ve madencilğe dayalı sanayilerin ABD ekonomisine yıllık katkısı 2 trilyon dolardır. (Kaynak: USA Madencilik Mühendisliği Raporu – Mining Eng., 2005)

Madencilik sektörünün büyüme hızları tablo 23’te verilmiştir. 1999 yılından 2004 yılına kadar ekonominin verimsizliğinden kaynaklanan yapısal krizler nedeniyle sektörde başlayan dramatik küçülme, Çin kaynaklı talep artışları fiyat artışlarını da beraberinde getirmiş; bu gelişmeye bağlı olarak da 2004 yılından itibaren sektöre yerli ve yabancı sermaye girişlerindeki artışların da etkisiyle 2005 yılında % 9’luk bir büyüme hızına erişilmiştir.

Küresel kriz, mevzuat darboğazları, bürokratik engeller ve idari yargı tarafından verilen yürütmeyi durdurma ve iptal kararlarının ortaya koyduğu olumsuzluklar nedeniyle, sektörde büyüme hızı 2008 yılında % 5,4’e gerilemiştir.

Tablo 23. Madencilik Sektöründe ve GSYH’de Büyüme Hızları

YILLAR	MADENCİLİK (%)	GSYH (%)
1999	- 6,5	- 3,4
2000	- 1,0	6,8
2001	- 6,5	- 5,7
2002	- 2,4	6,2
2003	- 2,2	5,3
2004	3,4	9,4
2005	9,0	8,4
2006	5,2	6,9
2007	8,1	4,6
2008	5,4	1,0
2009	- 6,7	- 4,7

Kaynak: DPT Temel Ekonomik Göstergeler, 2008

2.6. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE DIŞ TİCARET

2.6.1. Maden İhracatı

Türkiye’de üretilen maden ürünleri, inşaat sektöründe ve sanayide ham madde olarak tüketilmekte olup ülkemize ciddi katma değer kazandırmaktadır. Bor, krom, selestin, manyezit, barit, mermer, ponza, feldspat gibi madenler büyük oranda ihraç edilmektedir.

1998–2002 yılları arasında 500-600 milyon dolar seviyelerinde seyreden ülkemiz maden sektörü ihracatı, dünyadaki genel ekonomik canlanma ile maden endüstrisindeki olumlu gelişmeler ve buna paralel olarak sektörde ham madde fiyatları özellikle metal fiyatlarında büyük artışların da etkisiyle belirgin bir yükselişe geçmiştir.

2003 sonrası dönemde, dünyadaki genel ekonomik gelişme ve özellikle Çin'deki büyüme rakamlarının yüksek oranlara ulaşması, beraberinde ham maddelere olan yüksek talebi gündeme getirirken, bu durum, küresel maden endüstrisi pazarının gelişiminde bir lokomotif görevi görmüştür. Metallere olan güçlü talep karşısında arzın sınırlı olması ise son 4-5 yılda dünyada metal fiyatlarını maksimum seviyelere çıkarmıştır. 2002 yılında yükselişe geçen dünya metal fiyatları, 2003 yılından itibaren ciddi artışlar göstermiş ve 2006 yılında zirve değerlere ulaşmıştır. 2007 yılında ise bazı metal fiyatları artarken, bazıları azalmış, bazıları ise dalgalı bir seyir izlemiştir.

2008 yılında, maden ihracatımızda önemli yer tutan bakır, alüminyum, kurşun, nikel, çinko gibi metalik maden fiyatlarında büyük düşüşler yaşanmıştır. ABD kaynaklı olarak ortaya çıkan ve dünya genelinde etkili olan küresel finans krizi, üretim ve sanayide önemli bir konuma sahip olan, ülke kalkınması ve refah düzeyinin yükselmesinde etkin rol oynayan madencilik sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Küresel piyasalardaki olumsuz havanın etkisiyle, Türkiye'nin maden ihracatında önemli yer tutan bakır, çinko, alüminyum, kurşun ve nikel gibi metalik madenlerin değeri, yarıya yakın düşerek 3-4 yıl önceki fiyatlara gerilemiştir.

2004 yılında 0,65 milyar dolar olan maden ihracatımız, 2008 yılında 2,1 milyar dolara yükselmiş; 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle 1,58 milyar dolara gerilemiştir.

Tablo 24. Petrol ve Doğal Gaz Hariç Maden İhracatının Toplam İhracat İçindeki Payları (Milyon \$)

Yıllar	Toplam İhracat	Toplam Madencilik İhracatı	Madencilik Payı %
2000	27.775	395,6	1,42
2001	31.334	345,7	1,10
2002	36.059	383,9	1,06
2003	47.253	466,3	0,98
2004	63.167	649,2	1,03
2005	73.476	798,1	1,09
2006	85.535	1.145,2	1,34
2007	107.272	1.656,5	1,54
2008	132.027	2.094,2	1,59
2009	102.129	1.581,5	1,55

Kaynak: TÜİK

Madencilik sektörünün 2009 yılı ihracat değeri, Türkiye genel ihracatı içinde % 1,55' lik bir değere karşılık gelmektedir. 2009 yılında maden ihracatımız ise dünyadaki küresel ekonomik krizin de etkisiyle bir önceki yılın aynı dönemine göre % 25'lik bir düşüş göstererek 1,58 milyar dolara inmiştir.

Genel maden ihracatımızda değer sıralaması yapıldığında ilk sırayı ham ve işlenmiş mermer almaktadır. Bunu krom, bakır, feldspat, çinko, alçı taşı ve alçı, manyezit, kurşun, kuvars, bentonit ve diğer killeri ile bor izlemektedir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı ve İstanbul Maden İhracatçıları Birliği verilerine göre ise işlenmiş maden ürünleri ile birlikte, maden ihracatının gerçekleştirildiği ülkeler arasında 902 milyon dolarla Çin başta yer alırken, bunu 340,5 milyon dolarla ABD, 219,6 milyon dolarla Rusya; 151,4 milyon dolarla İtalya izlemektedir. İspanya, İngiltere, Bulgaristan, Hollanda ve Hindistan maden ihraç ettiğimiz diğer önemli ülkelerdir.

2.6.2. Maden İthalatı

Türkiye, kullandığı doğal gazın % 98'sini, petrolün % 90'ını, kömürün % 20'sini, altının % 95'ini, demirin % 50'sini, alüminyumun % 80'ini ve bakırın % 80'ini ithal etmektedir.

2000-2008 yılları itibarıyla maden ithalat değerleri 2002 yılından itibaren sürekli artış göstermiş olup 2004 yılında 1,6 milyar dolar civarında olan maden ürünleri ithalatımız, 2009 yılında 4,2 milyar dolara erişmiştir. İthalatta en büyük artış, demir-çelik sektörünün ana ham madde girdisi olan demir cevheri ve koklaşabilir taş kömüründe olmuştur.

Tablo 25'te görüldüğü üzere 2009 yılı toplam ithalatı 140,9 milyar dolar; toplam maden ithalatı ise (ham petrol ve doğal gaz hariç) 4,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında maden ithalatının toplam ithalat içindeki payı % 3 olmuştur.

Tablo 25. Madencilik Sektöründe İthalat Değerleri (Milyon \$) (Ham Petrol ve Doğal Gaz Hariç)

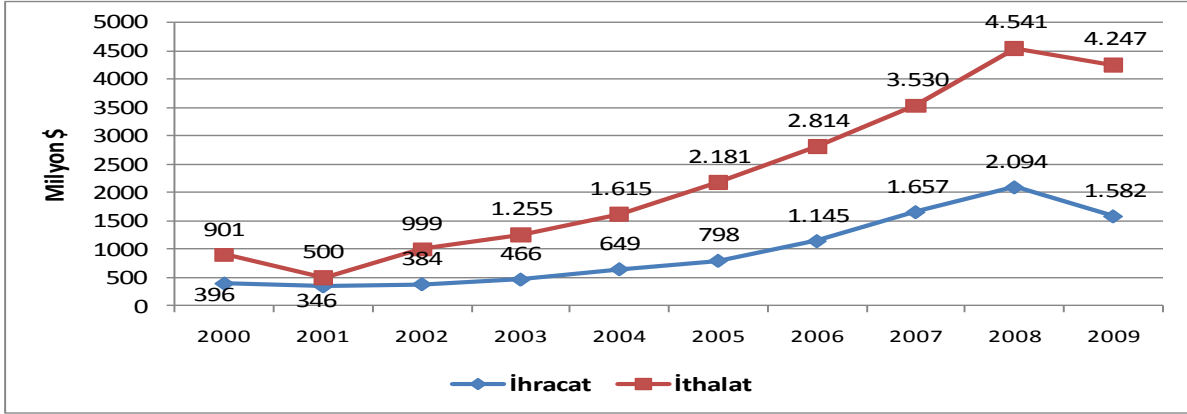
Yıllar	Toplam İthalat	Toplam Madencilik İthalatı	Madencilik İthalatının Toplam İçindeki Payı %
2000	54.502	901	1,653
2001	41.399	500	1,209
2002	51.554	999	1,937
2003	69.340	1.255	1,810
2004	97.540	1.615	1,656
2005	116.774	2.181	1,868
2006	139.576	2.814	2,016
2007	170.062	3.530	2,076
2008	201.964	4.541	2,248
2009	140.926	4.247	3,014

Kaynak: TÜİK

Tablo 26. Petrol ve Doğal Gaz Hariç Madencilikte İhracatın – İthalatı Karşılama Oranı (milyon \$)

Yıllar	Madencilik İhracatı	Madencilik İthalatı	Oran %
2000	396	901	44
2001	346	500	69
2002	384	999	38
2003	466	1.255	37
2004	649	1.615	40
2005	798	2.181	37
2006	1.145	2.814	41
2007	1.657	3.530	47
2008	2.094	4.541	46
2009	1.582	4.247	37

Kaynak: TÜİK

Şekil 16. Madencilik İhracat ve İthalatı

Ülkemiz maden ihracatı ve ithalatı arasında 2000-2009 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde toplam 13 milyar dolar açık olmuştur. İthalat ihracattan daha hızlı bir artış göstermektedir. 2009 yılında ihracatın ithalatı karşılanma oranı % 37 dolayında kalmıştır.

2.7. MADENCİLİK VE VERGİLENDİRME

Uygulanan ekonomik sisteme göre değişmekle birlikte devletler en azından adalet, iç güvenlik, millî savunma gibi temel görevleri yerine getirmek zorundadırlar. Devlet görevlerini yerine getirirken ihtiyaç duyduğu kaynakların büyük bir bölümünü “vergi” adı altında toplumdan elde eder. Kaynaklar toplanırken belirli ölçüler konulur ve bu ölçülere göre vergi tahsil edilir.

Vergi, kamu faaliyetlerinin karşılanması amacıyla ekonomik birimlerden zorunlu ve karşılıksız olarak devlete fon aktarılmasıdır. Vergi, kamu hizmetleri için gerekli giderleri karşılamak üzere cebren alınır. Bunun karşılığında devletin, vergi veren mükellefe bir karşılık vermesi gerekmemektedir. Çünkü vergi genel olarak kamu faaliyetlerini karşılamak için toplanmaktadır. Dolayısıyla vergi mükelleflerinin ödedikleri vergi ile faydalandıkları kamu hizmetleri arasında birebir ilişki yoktur.

Vergi sistemi, bir ülkede belli bir zamanda mevcut olan bütün vergilerden teşekkül eden bir bütünü ifade eder. Kamu gelirlerinin çeşitleri açısından vergi; harç, şerefiye, fon ve benzeri yükümlülükleri; kurumsal açıdan hem merkezî kuruluşların hem de yerinden yönetim kuruluşlarının topladığı gelirleri kapsar.

Her ülkenin vergi sistemi kendi tarihî gelişim süreci içerisinde oluşmuştur. Bu yönüyle bir ülkenin vergi sistemi kendi tarihî, siyasi, sosyal ve kültürel yapısıyla yakından ilgilidir. Bu faktörler vergi sisteminin millî karakterini şekillendirir. Vergi sistemlerini etkileyen bir başka faktör ise uluslararası ekonomik ve siyasi bütünleşmelerdir. Bu tür bütünleşmeler üye ülkelerin vergi sistemlerini birbirleriyle uyumlulaştırma gereğini ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan gerek vergilerin seçimi gerekse vergilerin salınmasında uygulanacak teknikler, maliye ilmince geliştirilen tekniklere göre yapılmaktadır. Bu hususlar farklı ülkelerin vergi sistemlerini birbirine yaklaştırmaktadır.

“Türk Vergi Sistemi”, gelişmiş ülkelerin vergi sistemleriyle büyük benzerlikler gösterir. Bu ülkelerde uygulama imkânı bulmuş birçok vergileme sistemini bünyesinde barındırır.

Vergi sistemi içerisinde vergiler çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bunlardan en sık rastlanani ve kabul göreni, kaynaklarına göre yapılan sınıflandırma ile dolaylı ve dolaysız vergi ayırımıdır.

Vergiler kaynaklarına göre; gerçek veya tüzel kişilerin belirli bir dönem içinde elde ettikleri irat ve kazançların toplamı üzerinden alınan gelir gergileri (gelir vergisi, kurumlar vergisi), gerçek veya tüzel kişilerin belirli bir zamanda sahip olduğu bütün iktisadi kıymetlerin bir kısmı veya tamamı üzerinden ya da bunların el değıştirmesi veya değer artışları üzerinden alınan servet vergileri (emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, menkul sermaye iradı vb.) ve iktisadi işletmelerin mal veya hizmet satışları üzerinden alınan harcama vergileri (katma değer vergisi, özel tüketim vergisi vb.) olmak üzere üçe ayrılırlar.

Tablo 27’de de görüleceğı gibi ülkemizde 2005-2009 yılları arasında tahakkuk eden vergilerin büyük bir çoğunluğunu, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerden oluşmaktadır.

Tablo 27. Genel Bütçe Vergi Gelirleri Tahakkukları (Brüt) (x Bin TL)

VERGİ TÜRLERİ	2005	2006	2007	2008	2009
Vergi Gelirleri Toplamı	142.262.028	164.101.909	187.768.858	211.887.601	224.481.776
Gelirden Alınan Vergiler	44.773.103	49.943.886	61.180.672	72.267.328	78.538.245
Servetten Alınan Vergiler	3.626.032	4.668.079	5.471.455	6.437.142	7.371.449
Mal ve Hizmetlerden Alınan Vergiler (1)	93.693.653	109.218.095	120.948.057	133.013.648	136.797.892
NOT: 1-Gümrükte Alınan Vergiler Dâhildir.					

Kaynak: Muhasebat Genel Müdürlüğü

Dolaylı ve dolaysız vergi ayırımında iki ölçüden yararlanılmaktadır. Vergilerin yansıma ölçüsü ve vergilerin devamlılığı ve tahsil usulü.

Yansıma ölçüsü: Vergi asıl mükellef olarak düşünülmüş olan kişinin iktisadi unsurlarından doğrudan alınıyorsa ve mükellef ödediğı vergiyi başkasına aktaramıyorsa bu vergi, dolaysız vergidir. Gelir vergisi, emlak vergisi, kurumlar vergisi dolaysız vergilere örnek teşkil ederler. Eğer mükellefler ödemiş oldukları vergileri alıcısına veya satıcısına yansıtabiliyorsa bu vergi dolaylı vergidir. Özel tüketim vergisi, katma değer vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, gayrimenkul sermaye iradı vergisi dolaylı vergilere örnek teşkil ederler.

Vergilendirme usulü ve tahsil usulü ölçüsü: Bu ölçüye göre vergi konuları düzenli ve sürekli olan, kesintisiz bir şekilde ortaya çıkan olaylardan mükellefi adına tarh, tahakkuk ve doğrudan doğruya tahsil olunuyorsa dolaysız vergi, aksi takdirde dolaylı vergi olacaktır.

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) verilerine göre, 2002 yılından itibaren dolaylı vergiler ülkemizde vergi gelirlerinin düzenli olarak yaklaşık 2/3’ünü oluşturur hâle gelmiştir.

2.7.1. Vergi Yüğü ve Madencilik

Vergi, ödeyen kişilerin ödeme gücünde bir azalmaya yol açtığından teker teker bireyler ve bir bütün olarak toplum üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Ödenen vergilerin kişi

veya toplum üzerinde oluşturduğu psikolojik etkiye vergi yükü denmektedir. Vergi yükü ödenen vergi ile elde edilen gelir arasındaki niceliksel ilişkiyi göstermektedir. Gelir arttıkça vergi yükü azalırken, ödenen vergi arttıkça vergi yükü de artmaktadır.

Vergi yükü = ödenen vergi/elde edilen gelir formülü ile bireysel, sektörel, toplumsal açıdan hesaplanabilmektedir. Toplum veya birey, bir taraftan vergi öderken diğer taraftan devletin sunduğu birçok hizmetten; teşvik ve sübvansiyonlardan faydalanmaktadır. Net vergi yükünü hesaplamak için ödenen vergilerden kamunun sağladığı teşvik ve sübvansiyonların düşülmesi gerekmektedir. O hâlde net vergi yükünün hesaplanmasında=(ödenen vergi-kamudan faydalanılan hizmetler)/elde edilen gelir formülü kullanılabilir. Bu formülle bireyin, bir bütün olarak toplumun veya herhangi bir sektörün vergi yükünün hesaplanması ya da toplam vergi yükün açısından sektörlerin kıyaslanması mümkün bulunmaktadır. Toplumsal vergi yükünü hesaplarken gelir olarak gayrisafi yurt içi hasılanın yazılması uygun olacaktır.

Aşağıdaki tabloda 2005-2009 yılları arasındaki toplumsal vergi yükü oranları yer almaktadır. Tabloda da görüleceği üzere toplumsal vergi yükü, 2005-2009 yılları arasında ortalama olarak % 20 civarında istikrar kazanmıştır.

Tablo 28. GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yükü (2005- 2009) (Bin TL)

YILLAR	GSYH	Vergi Gelirleri	Vergi Yükü
	(1998 BAZLI)	(*)	(%)
	(1)	(2)	(2/1)
2005	648.931.712	131.948.778	20,3
2006	758.390.785	151.271.701	19,9
2007	843.178.421	171.098.466	20,3
2008	950.534.251	189.980.827	20,0
2009	953.973.862	196.289.914	20,6
(*) Vergi gelirlerine ait rakamlar, mahalli idare ve fon payları ile ret ve iadeler dâhil tutarlardır.			
NOT: 2008-2009 yılları vergi gelirleri içerisindeki gelir vergisi tevkifat rakamına, asgari geçim indirimi tutarı dâhildir.			

Kaynak: GİB

Madencilik sektörü üzerindeki vergi yükü yukarıdaki formüle göre hesaplanabilir. Ancak vergiler mükelleflerin beyanları üzerine tarh ve tahakkuk ettirilmekte olup beyannamelerde mükelleflerin yapmış oldukları faaliyetler itibarıyla vergiye esas tutarların ayrımı yapılmamaktadır. Farklı faaliyetleri (gıda, turizm, madencilik, ulaşım gibi) bir arada yürüten mükelleflerin her bir faaliyet türü itibarıyla vergi matrahlarının ve bu faaliyetlerin her birinden ne kadar vergi ödediğinin tespiti ancak mükellefler nezdinde yapılacak incelemeler neticesinde belirlenebilmektedir. Gelir İdaresi Başkanlığındaki verilere istinaden “madencilik faaliyeti” kapsamında tahsil edilen vergilerin sektörel olarak tam ve doğru olarak belirlenmesi mümkün bulunmadığından, madencilik üzerindeki vergi yükü de hesaplanamamaktadır.

Diğer taraftan, sektörel olarak kayıt dışı faaliyetlerin artması vergi kayıp ve kaçagını arttırdığından o sektördeki vergi yükünü hafifletirken; diğer sektörlerde göre devlet desteklerinden faydalanılamaması ve kayıtlı ticari faaliyetlerin yaygınlaşmış olması vergi yükünü artırmaktadır.

Tabloda istihdam yaklaşımıyla, tahmin edilen kayıt dışı faaliyetlerin oranları sektörel olarak verilmektedir.

Tablo 29. 2006 Yılı İtibarıyla Sektörel Kayıt Dışı İstihdam (%)

Tarım, Ormancılık, Avcılık ve Balıkçılık	Madencilik ve Taş Ocaklığı	İmalat Sanayisi	Elektrik, Gaz ve Su	İnşaat ve Bayındırlık İşleri	Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller	Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	Mali Kurumlar, Sigorta, Taşınmaz Mallara Ait İşler	Toplum Hizmetleri, Sosyal ve Kişisel Hizmetler
87,4	15,8	32	3	62,2	43,1	39,9	19,6	17,9

Kaynak: 2008-2010 Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı

Tablodan da anlaşılacağı gibi, kayıt dışı istihdamda % 87,4 ile birinci sırada yer alan tarım sektörünü, sırasıyla % 62,2 ile inşaat ve bayındırlık sektörü; % 43,1 ile toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller; % 39,9 ile ulaştırma, haberleşme ve depolama sektörü izlerken madencilik sektöründe bu oran % 15,8 civarında kalmaktadır. Buna karşın tablo 31'den de anlaşıldığı gibi devlet, teşviklerinden diğer sektörlerle göre daha az faydalanmaktadır.

Buna göre, madencilik sektörünün diğer sektörlerle göre daha yüksek vergi yüküyle karşılaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak şunu unutmamak gerekir ki; toplam vergi gelirleri içerisindeki payı % 70 dolayında olan dolaylı vergiler, yansıma mekanizmasıyla tüketiciler üzerinde kaldığından; ülkemizde toplumsal vergi yükünü sektörler değil, asıl tüketiciler taşımaktadır.

2.7.2. Devlet Hakkı ve Vergi İlişkisi

Kamu gelirleri cebrîlik açısından cebrî olan kamu gelirleri ve cebrî olmayan kamu gelirleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Vergiler, harçlar, tazminatlar, cezalar cebre dayanan kamu gelirleri içerisinde yer alırken, mülk ve teşebbüs gelirleri, borçlanmalar cebri olmayan kamu gelirlerine dâhil olmaktadır.

Mülk ve teşebbüs gelirleri, devletin sahip olduğu mal varlıklarını satması, kiralaması, işletmesi gibi faaliyetler sonucunda elde ettiği gelirlerden oluşmaktadır. Madenlerin çıkarılması ve işletilmesi hakkı devlete aittir. Devletin madenleri çıkarma ve işletme hakkını devretmesi karşılığında elde ettiği gelirler, devlet hakkını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, devlet hakkı vergiler içerisinde değil, mülk ve teşebbüs gelirleri içerisinde yer almaktadır.

Vergi yükü formülündeki GSYH yerine, madencilik sektörünün GSYH'ye katkısını; vergiler yerine devlet hakkı tutarını yazarak devlet hakkı yüküne ulaşmak mümkündür. Bu yolla hesaplanan devlet hakkı tablo 30'da gösterilmektedir. Tabloda da görüleceği üzere son yıllarda ödenen devlet hakkı madencilik şirketlerine yaklaşık %1 mali yük oluşturmaktadır.

Tablo 30. Madencilik Sektörünün Devlet Hakkı Yükü

YIL	GSYH'ye Katkısı (1.000 TL)	Ödenen Devlet Hakkı (1.000 TL)	Devlet Hakkı Yükü (%)
2005	7.628.517	64.340	0,84
2006	8.952.359	80.815	0,90
2007	10.530.738	104.743	0,99
2008	13.458.457	130.629	0,97
Kaynak: TÜİK, MİGEM			

2.7.3. Madencilik Sektörüne Tanınan Bazı Vergisel İstisnalar

Vergi kanunlarında birçok istisna, muafiyet ve vergi indirimlerinin uygulanması yatırım teşvik belgesi kapsamında yapılması şartına bağlanmıştır. Aşağıda “Devlet Yardımları” kısmında da açıklandığı üzere; rödovansa dayalı yatırımlar ile İstanbul ilinde yapılanlar hariç ülkemizde uygulanan teşvik sisteminden tüm bölge ve il gruplarında yapılan madencilik yatırımları yararlanabilmektedir. Bununla birlikte, maden ve petrolcülük faaliyetlerine yönelik yatırım teşvik belgesi şartına bağlanmayan bazı vergi istisnaları aşağıda sayılmıştır.

2.7.3.1. Petrol Aramalarında Katma Değer Vergisi İstisnası

Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 13’üncü maddesine 3174 sayılı Kanun’la eklenen (c) bendi ile 6326 Sayılı Petrol Kanunu hükümleri gereğince, petrol arama faaliyetlerine münhasır olmak üzere bu faaliyetleri yürütenler için yapılan hizmetler ile mal teslimleri katma değer vergisinden istisna edilmiştir.

Söz konusu istisna, bir petrol hakkı sahibine, temsilcisine veya Petrol İşleri Genel Müdürlüğünce kabul edilmiş müteahhidine, hak sahibi adına yapılan mal teslimleri ile hizmet ifalarına uygulanmaktadır. İstisna uygulanacak olan mal veya hizmetler münhasıran petrol arama faaliyetleriyle ilgili olmak zorundadır.

2.7.3.2. Petrol Aramalarında Özel Tüketim Vergisi İstisnası

4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu’nun (I) sayılı listesinde yer alan petrol ürünlerinin, 6326 sayılı Petrol Kanunu hükümlerine göre petrol arama ve istihsal faaliyetinde bulunan kuruluşlara teslimi, Kanun’un 7’nci maddesinin 1 numaralı fıkrasının (b) bendi ile ÖTV’den istisna edilmiştir. Bu istisna; (I) sayılı listedeki malların mükellefleri veya akaryakıt dağıtım ve pazarlama kuruluşları tarafından 6326 sayılı Kanun’da belirtilen bir petrol hakkı sahibine ya da onun adına hareket eden temsilcisi veya Petrol İşleri Genel Müdürlüğünce kabul edilmiş müteahhidine yapılacak teslimlerde uygulanmaktadır. İstisna uygulanacak olan ürünlerin, bu kişi veya kuruluşlar tarafından münhasıran petrol arama faaliyetlerinde kullanılması gerekmektedir.

2.7.3.3. Petrol Aramalarında Gümrük Vergisi İstisnası

6326 sayılı Petrol Kanunu’nun 112’inci maddesinin birinci fıkrası; "Bir petrol hakkı sahibi bizzat veya bir temsilci veya Genel Müdürlükçe kabul edilmiş bir müteahhidi vasıtasıyla kendi adına Türkiye'deki petrol ameliyesi için idari faaliyetleri ile bina tesislerinin ve teçhizatlarının inşası, kurulması ve işletilmesine ait malzemeler hariç olmak üzere Genel Müdürlükçe lüzumlu görülen malzemeyi, akaryakıtı ve kara, deniz, hava nakil vasıtalarını münhasıran bu ameliyelerde kullanılmak kaydıyla, gümrük ve diğer ithal vergi ve resimlerden muaf olarak ithal edebilir..." hükmünü amirdir.

Diğer taraftan, 11.05.1989 tarihli ve 20224 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Petrol Tüzüğü’nün 127’nci maddesinin dördüncü fıkrasında; "Genel Müdürlük petrol hakkı sahibinin kendisi, mümessili veya müteahhidi aracılığıyla veyahut müteahhidin petrol hakkı sahibinin ameliyatında kullanmak üzere kendi adına ve hesabına getireceği malzemeye ait faturalarda yazılı malzemenin petrol ameliyatı için gerekli olduğu kanısına varırsa, faturaların arkasına Kanun’un 112’nci maddesi gereğince gümrük ve diğer ithal vergi ve resimlerinden muaf olarak yurda ithali gerektiği yolundaki açıklamayı yazar. Faturaların üç nüsha Türkçe çevirisini gümrük idaresine bir yazıyla gönderir. Bu faturalarda yazılı malzeme, başka bir makamdan izin alınmasına gerek olmaksızın muaf ithal edilir." denilmektedir.

Bu çerçevede, 6326 sayılı Petrol Kanunu’nun 112’nci maddesi gereğince petrol ameliyesinde kullanılmak üzere ithaline müsaade edilen malzemeler, Petrol Tüzüğü’nün

127'nci maddesi gereği, Petrol İşleri Genel Müdürlüğünün müsaadesine istinaden başka bir makamdan izin alınmasına gerek olmaksızın gümrük vergilerinden muaf olarak ithal edilebilmektedir.

2.7.3.4. Altın Gümüş ve Platin Aramaları ile Dore Altın Satışlarında Katma Değer Vergisi İstisnası

3065 sayılı KDV Kanunu'nun 13'üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde 5228 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik ile "Altın, gümüş ve platin ile ilgili arama, işletme, zenginleştirme ve rafinaj faaliyetlerine ilişkin olmak üzere, bu faaliyetleri yürütenlere yapılan teslim ve hizmetler" istisna kapsamına alınmıştır. Bu istisnanın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ise 95 seri No.lu KDV Genel Tebliği ile değişik 93 seri No.lu KDV Genel Tebliğinde belirlenmiştir. Söz konusu Tebliğler uyarınca dore altının rafine amacıyla teslimi KDV'ye tabi tutulmuştur. Ancak ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla 93 ve 95 seri No.lu KDV Genel Tebliğleri yürürlükten kaldırılarak yerine 01.03.2009 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 112 seri No.lu KDV Genel Tebliği yayımlanmış ve bu Genel Tebliğ'in 1.3.3. bölümünde rafinaj faaliyetinde bulunan mükelleflerin, rafinajı yapılacak ürünün satın alınması sırasında yüklendikleri vergilerin iade kapsamında değerlendirileceği belirtilmiştir. Diğer bir anlatımla dore teslimleri istisna kapsamına alınmıştır.

Yürürlükten kaldırılan 93 seri No.lu KDV Genel Tebliği'nde; 3213 sayılı Maden Kanunu hükümlerine göre, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca sadece altın, gümüş veya platin aramaya yönelik ruhsat verilmediği; maden arama adı altında ruhsat verildiği belirtilerek; altın aramaları için yapılan alımlarda önce vergi uygulanacağı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca arama sonucunun değerlendirilmesi ve altın bulgusuna rastlandığına dair bir yazı verilmesinden sonra arama için ödenen KDV'nin iade hesaplarına alınacağı yönünde açıklama yapılmıştır. Böylece 112 seri No.lu KDV Genel Tebliği'nin konuya ilişkin bölümünün yürürlük tarihi olan 01 Mart 2009 tarihine kadar altın aramaları sırasında KDV istisnası uygulanmamıştır.

112 seri No.lu KDV Genel Tebliği ile uygulama değiştirilerek Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca altın arandığına dair belge alan işletmeler, altın aramasına başladıkları andan itibaren yapmış oldukları giderler için KDV istisnasından faydalanma hakkına sahip olmuşlardır.

2.7.3.5. Yer Altı Maden İşletmelerinde Çalışanlara Uygulanan Ücret İstisnası

Gelir Vergisi Kanunu'nun 23'üncü maddesinin 3'üncü fıkrasında, toprak altı işletmesi hâlinde bulunan madenlerde cevher istihsalı ve bununla ilgili diğer bütün işlerde çalışanların münhasıran yer altında çalıştıkları zamanlara ait ücretleri gelir vergisinden müstesna tutulmuştur.

İstisna kapsamına, toprak altı işletmesi hâlinde bulunan madenlerde, cevher istihsalı ve bununla ilgili diğer işlerde çalışan işçi, mühendis, topoğraf, jeolog gibi hizmet erbabının münhasıran yer altında çalıştıkları zamanlara ait ücretleri ile bu tür hizmet erbabına yıllık dönemler itibarıyla yapılan ikramiye veya benzeri nitelikteki ödemelerin, yer altında çalışan süreye isabet eden kısımları dâhil bulunmaktadır.

2.7.4. Vergilendirmede Esneklik

OECD tarafından önerilen vergilendirme ilkelerinden biri de esneklik ilkesidir. Bu ilkeye göre vergilendirme yöntemleri esnek ve gelecekteki ticareti yönlendirebilecek teknolojik ilerlemelere adapte olabilecek yapıda olmalıdır. Öteden beri klasik maliyenin üstünde durduğu esneklik anlayışı vergi kanunlarının, ekonomik, sosyal ve konjonktürel değişikliklerde, mükelleflerin sahip olduğu özel durumlarda belli bir esnekliğe sahip olmasını öngörmektedir.

Vergi sistemimizi bu açıdan değerlendirdiğimizde esnek bir yapıya sahip olduğunu görmekteyiz. Vergi kanunlarımızda genelde uygulanacak vergi oranları belirlenip Bakanlar Kuruluna alt ve üst limitler dâhilinde oranları değiştirme yetkisi verilirken mükelleflerin durumlarına göre vergilendirmede farklı uygulamalar yapmak hususunda Maliye Bakanlığına geniş yetkiler tanınmıştır.

Organize sanayi bölgelerine ve serbest bölgelere uygulanan muafiyet ve istisnalar, fevkalade amortisman uygulaması; yatırım teşvik belgesi sahibi mükelleflere uygulanan indirimli gelir ve kurumlar vergisi; altın gümüş, platin arama işletme zenginleştirme ve petrol arama faaliyetlerinde KDV istisnası; isteyen mükelleflere özel vergilendirme dönemi tayini vergilemede esneklik uygulamalarına örnek teşkil etmektedir.

Madencilik ise aşağıda sayılan kendine has özellikleriyle diğer sektörlerden farklı çalışma sistemi olan, esnek vergilendirmeye ihtiyaç duyan bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır.

1- Madencinin faaliyet göstereceği yeri seçme imkânı bulunmamakta; maden neredeyse madenci, işletmesini oraya kurmaktadır. Maden ocakları genel itibarıyla yollardan ve enerji hatlarından uzak yerlerde bulunmaktadır. Bu durumda ana yollara yol bağlantısı için kendi yollarını kendileri yapmak ve kendi enerjilerini üretmek için kendi tesislerini kurmak zorunda kalmaktadırlar. Diğer sektörlerin rahatlıkla faydalanabileceği organize sanayi bölgeleri veya serbest bölgelere sağlanan imkânlardan faydalanamamakta daha yüksek teşvik verilen bölgelere taşınamamaktadırlar.

Bu nedenle vergi destekleri ve diğer teşvik unsurları düzenlenirken, madencilğin diğer sektörlerden farklı olarak maden rezervlerinin bulunduğu yerlere bağlı olarak faaliyet gösterdiği, çoğunlukla devlet tarafından sağlanan yol, su, elektrik gibi alt yapı imkânlarından faydalanamadığı düşünülmelidir.

2- Madencilik faaliyetleri yürüten işletmeleri diğer kâr amacı güden işletmelerden ayıran en önemli özelliklerden biri, faaliyet süresi ile ilgilidir. İktisadi işletmeler prensip olarak süresiz olarak faaliyet gösterirler, oysa madencilik işletmelerinin ömrü sahip oldukları rezervle fiilen sınırlanmaktadır.

Rezervleri tükenmiş maden ocaklarının mevzuat gereğince çevre düzenlemesinin yapılarak madenci tarafından tekrar doğaya kazandırılması gerekmektedir. Maden rezervlerinin işletilmeye başlanmasıyla birlikte işletmenin kârlılığı artmakta ve yüksek kârlar üzerinden vergi vermektedir. Maden rezervlerinin bittiği dönemde işletmenin kârlılığı da bitmekte, bunun karşılığında yüksek maliyetli çevre düzenlemesi faaliyetleri başlamaktadır.

Bunun sonucu olarak işletme, yüksek kârlılık sağladığı dönemlerdeki gelirlerinden yüksek çevre giderlerini düşememekte; kümülatif olarak düşünüldüğünde daha yüksek vergi yüküyle karşı karşıya kalmaktadır.

Madencilik faaliyetinin maden rezerviyle sınırlı olmasının diğer bir sonucu, amortisman tabi iktisadi kıymetlerle ilgilidir. Maden ocağında faaliyet göstermek amacıyla aktifleştirilmiş olan iktisadi kıymetlerin ömrü genellikle madencilik faaliyetinden daha uzun olabilmektedir.

Örnek olarak beton, kârgir, demir, çelik binalar 50 yıl; yarı kârgir, yarı ahşap binalar 33 yıl; ısıtma malzemesi olarak kullanılan kazanlar, ısıtma boruları, pompalar 15 yıl; sıcak hava apareyleri pislik tutucular, çek valfleri 20 yıl; ısıtıcılar 25 yıl iktisadi ömür üzerinden amortisman tabi tutulmaktadır. Oysa maden ocaklarının ömrü genelde daha kısa süreli olmaktadır.

Dolayısıyla madencilğin vergilendirilmesinde, maden rezervleriyle sınırlı olan faaliyet süresinin sonunda çevre düzenlemesi yapılacağını; maden rezervlerinin

tükenmesiyle o madenin çıkarılması nedeniyle aktifleştirilmiş amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin artık ekonomik ömrünün tükendiğinin göz önünde bulundurulması gereklidir.

3- Madencilik sektöründe işletmeye başlamadan önce uzun süren arama faaliyetlerinin olması ve arama faaliyetlerinin müspet sonuç vermesi durumunda işletmeye başlanabilmesi sermaye açısından önemli bir risktir. Uzun süren arama faaliyetleri sonucunda maden yataklarının bulunamaması telafisi imkânsız alternatif maliyetler oluşturmaktadır.

Arama faaliyetlerinin yüksek maliyetli olması ve olumlu sonuçlanacağının belirsizliği ülke ekonomisi için hayati önem taşıyan maden rezervlerinin aranamamasına, atıl vaziyette yer altında kalmasına yol açmaktadır.

Bu nedenle, bilhassa ülke ekonomisi için önem arz eden maden aramaları vergi ve diğer teşvik unsurlarıyla özendirilmelidir.

2.7.5. İşsizlik, İstihdam Politikaları ve Madencilik

Günümüzde ülkelerin temel sorunlarının başında işsizlik gelmektedir. TÜİK verilerine göre, Ocak 2005-Ocak 2010 dönemine ilişkin mevsim etkilerinden arındırılmış iş gücüne katılım oranı % 46,4'ten % 48,9'a çıkarken, işsizlik oranı % 10,3'ten % 13,1'e yükselmiştir.

İstihdamın arttırılmasında kullanılan iktisat politikaları ise başlıca para ve maliye politikalarından oluşmaktadır. Para politikasıyla piyasadaki para miktarını değiştirerek; maliye politikasıyla vergi ve kamu harcamaları oran ve tutarını değiştirerek yatırımların dolayısıyla istihdamın arttırılması amaçlanmaktadır.

Gümrük vergisi muafiyeti, KDV istisnası, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi ve faiz desteği unsurlarından oluşan yatırım teşvikleri ise hem para hem maliye politikası araçlarını bünyesinde barındırmakta; bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, yatırımı ve istihdamı arttırmak amacıyla uygulanmaktadır.

Tablo 31'de Hazine Müsteşarlığı tarafından 2005-2008 yılları arasında verilen yatırım teşvik belgelerinin sayısı, yatırım tutarı ve istihdam edilecek işçi sayıları verilmektedir. Tablo 31'in incelenmesinden de anlaşılacağı üzere madencilik sektöründe yapılacak 1.000.000 TL tutarındaki bir yatırım, madencilik sektöründe 12,39; imalat sektöründe 5,71; enerji sektöründe 0,73; hizmetler sektöründe 6,73 ek istihdam oluşturmaktadır. Dolayısıyla madencilik sektörünün imalat sektöründen 2,16; enerji sektöründen 16,97; hizmetler sektöründen 1,84 kat daha fazla istihdam oluşturma kapasitesine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 31. Yıllara Göre Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler
Belge Sayısı (Adet)				
2005	158	2.401	86	1.659
2006	132	1.708	55	1.195
2007	131	1.488	102	645
2008	136	1.551	144	618
Toplam	557	7.148	387	4.117
Sabit Yatırım (TL.)				
2005	662.215.259	12.333.983.956	2.112.750.032	6.878.007.480
2006	597.846.559	11.811.238.870	1.934.794.481	8.260.815.434
2007	641.513.189	12.550.737.235	4.392.294.365	8.664.515.177
2008	709.716.293	10.654.419.651	8.647.131.528	8.365.943.580
Toplam	2.611.291.300	47.350.379.712	17.086.970.406	32.169.281.671
İstihdam (Kişi)				
2005	12.942	90.271	901	75.158
2006	8.317	61.129	1.448	50.014
2007	6.412	69.087	4.928	52.478
2008	4.673	49.845	5.142	38.713
Toplam	32.344	270.332	12.419	216.363
1.000.000 TL Başına İstihdam Oluşturma Kapasitesi	12,39	5,71	0,73	6,73

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Ancak, belge sayılarına baktığımızda 2005-2008 yılları arasında verilen toplam 12.209 yatırım teşvik belgesinden sadece 557'sinin madencilik sektörüne verildiği; yatırım teşvik belgesine dayalı toplam 99.217.923.089 TL tutarındaki sabit sermaye yatırımlarının 2.611.291.300 TL'lik kısmının madencilik sektöründe gerçekleştirildiği; dolayısıyla yüksek istihdam kapasitesine sahip olmasına rağmen yatırım teşviklerinden yeterince yararlanılamadığı düşünülmektedir.

Madencilik sektörüne yapılacak yatırımların, para ve maliye politikaları ile desteklenmesi hâlinde, istihdamın artırılmasında önemli katkı sağlayacağı anlaşılmaktadır. Madencilik sektörüne yapılacak ek yatırımların belli varsayımlar altında GSYH'ya ve istihdama ne kadar katkı sağlayacağına yönelik öngörüler tablolar halinde **ek: 6**'da verilmiştir.

2.8. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE DEVLET YARDIMLARI

Devlet yardımları temel olarak bir mal veya hizmetin maliyetini düşürmeye yönelik, devlet tarafından yapılan bir kaynak transferi olarak tanımlanabilir. Devlet yardımları, devletin kaynakları ile faaliyet konusunu etkilemek, üreticileri teşvik etmek, rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmak, kuruluş yerini etkilemek suretiyle belirli bir bölgenin gelişmesini sağlamak gibi amaçlarla yapılan yardımlardır. Esasında yardımlar kamu kaynaklarının, ülkenin gelişmesi bakımından daha yararlı olarak görülen alanlara yönlendirilmesidir.

Hâlihazırda uygulanmakta olan devlet yardımları ile; ülke refah seviyesinin daha da artırılması, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, rekabet gücünü artıracak, teknoloji ve ARGE içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımlara destek olunması ve sektörel kümelenmenin desteklenmesi hedeflenmiştir.

2.8.1. Devlet Yardımları Mevzuatı Çerçevesinde Uygulanan Destekler

Yatırımlara sağlanan devlet yardımları, 14.07.2009 tarihli ve 2009/15199 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile bu Karar'a ilişkin düzenlenen 2009/1 sayılı Tebliğ çerçevesinde uygulanmaktadır. Söz konusu 2009/15199 sayılı Karar; yatırımların teşviki açısından temel olarak;

- a) Bölgesel ve sektörel destek uygulaması,
- b) Büyük ölçekli yatırımlar ve
- c) Genel teşvik sistemi olmak üzere üçlü bir sınıflandırmayı öngörmektedir. ARGE/ çevre yatırımlarına sağlanan destekler ve taşınma desteği de dâhil edilirse beşli bir sınıflandırmadan söz edilebilir.

Madencilik sektörü yatırımları gerek şu anda yürürlükte bulunan Karar gerekse daha önceki Kararlar döneminde daima azami ölçüde desteklenen sektörler arasında yerini almıştır. Hâlihazırda uygulanan 2009/15199 sayılı Karar kapsamında da, madencilik sektörü ülkenin tamamında desteklenen sektörler arasında yer almaktadır.

2.8.1.1. Bölgesel ve Sektörel Destekler

Yatırım desteklerinin uygulanması açısından bölgeler, istatistik bölge birimleri sınıflandırması ve sosyoekonomik gelişmişlik seviyeleri dikkate alınarak dört gruba ayrılmıştır. Bölgesel desteklerden yararlanacak yatırım konuları, her bir il grubunun yatırım potansiyeli ve rekabet gücü dikkate alınarak belirlenmiştir. Söz konusu dört bölge kapsamında belirlenen il gruplarını içeren 26 alt bölge aşağıda yer almaktadır.

I. Bölge:

İstanbul (TR 10), Tekirdağ-Edirne-Kırklareli (TR 21), İzmir (TR 31), Bursa-Eskişehir-Bilecik (TR41), Kocaeli-Sakarya-Düzce-Bolu-Yalova (TR 42), Ankara (TR 51).

II. Bölge:

Balıkesir-Çanakkale (Bozcaada, Gökçeada hariç) (TR 22), Aydın-Denizli-Muğla (TR 32), Antalya-Isparta-Burdur (TR 61), Adana-Mersin (TR 62).

III. Bölge:

Manisa-Afyon-Kütahya-Uşak (TR 33), Kayseri-Sivas-Yozgat (TR 72), Zonguldak-Karabük-Bartın (TR 81), Gaziantep-Adıyaman-Kilis (TR C1), Konya-Karaman (TR 52), Hatay-Kahramanmaraş-Osmaniye (TR 63), Kırıkkale-Aksaray-Niğde-Nevşehir-Kırşehir (TR 71), Samsun-Tokat-Çorum-Amasya (TR 83).

IV. Bölge:

Kastamonu-Çankırı-Sinop (TR 82), Trabzon-Ordu-Giresun-Rize-Artvin-Gümüşhane (TR 90), Malatya-Elâzığ-Bingöl-Tunceli (TR B1), Erzurum-Erzincan-Bayburt (TR A1), Ağrı-Kars-Iğdır-Ardahan (TR A2), Van-Muş-Bitlis-Hakkâri (TR B2), Şanlıurfa-Diyarbakır (TR C2), Mardin-Batman-Şırnak-Siirt (TR C3), Çanakkale ili Bozcaada-Gökçeada ilçeleri (TR 22).

Karar ekinde yayımlanan EK 2 No.lu liste dikkate alındığında, sadece İstanbul ili hariç tüm illerimizde madencilik yatırımlarının (1. grup madenler, mıcır, rödovanslı madencilik hariç) bölgesel destek unsurlarından yararlandırıldığı görülecektir. Bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlara sağlanan teşvik unsurları bölgelere göre aşağıda yer almaktadır.

1'inci ve 2'nci Bölgelerde:

- a) Gümrük vergisi muafiyeti,
- b) KDV istisnası,
- c) Vergi indirimi,
- d) Sigorta primi işveren hissesi desteği

(31.12.2010 tarihine kadar yatırıma başlamak gerekmektedir.)

- e) Yatırım yeri tahsis.

3'üncü ve 4'üncü Bölgelerde:

- a) Gümrük vergisi muafiyeti,
- b) KDV istisnası,
- c) Vergi indirimi,
- d) Sigorta primi işveren hissesi desteği,
- e) Yatırım yeri tahsis,
- f) Faiz desteği.

2.8.1.2. Büyük Ölçekli Yatırımlar

2009/15199 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'ın 2'nci maddesinde "5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 32/A maddesinde belirtilen 50 milyon Türk lirasının üzerindeki yatırımlardan Karar'ın ekinde yer alan 3 No.lu listede belirlenen yatırımlar" büyük ölçekli yatırımlar olarak tanımlanmıştır. Söz konusu listede madencilik yatırımları da yer almaktadır. Büyük ölçekli yatırımlar kapsamında desteklenecek madencilik yatırımları şu şekilde belirlenmiştir. Maden Kanunu'nda belirtilen IV/C grubu metalik madenlerle ilgili nihai metal üretimine yönelik izabe (cevher işleme) tesisleri ile bu tesislere entegre olan maden üretimine yönelik (istihraç+işleme) yatırımlar [Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) kapsamı ürünler hariç]. Büyük ölçekli yatırımlara sağlanan destekler şunlardır;

- a) Gümrük vergisi muafiyeti,
- b) KDV istisnası,

- c) Vergi indirimi,
- d) Sigorta primi işveren hissesi desteği
(1'inci ve 2'nci bölgelerde 31.12.2010 tarihine kadar yatırıma başlanılması gerekmektedir.)
(2 Yatırım yeri desteği.)

2.8.1.3. Genel Teşvik Sistemi

Teşvik edilmeyecek yatırım konuları hariç olmak üzere, asgari yatırım tutarının (1'inci ve 2'nci bölgelerde bir milyon Türk lirası, 3'üncü ve 4'üncü bölgelerde beş yüz bin Türk lirası) üzerindeki tüm yatırımlar, bölgesel ayırım yapılmaksızın aşağıdaki desteklerden yararlanırlar.

- a) Gümrük vergisi muafiyeti,
- b) KDV istisnası.

Genel teşvik sisteminden teşvik edilmeyecek madencilik yatırımları olarak Karar'ın ekinde yer alan EK 4 No.lu listede aşağıdaki konular belirlenmiştir.

1. 01.08.1996 tarihli ve 22714 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşmanın Yetki Alanına Giren Ürünlerin Ticareti ile ilgili Anlaşma" eki ürün listesinde yer alan ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar,
2. Kamu kurum ve kuruluşları ile yapılanlar da dâhil olmak üzere rödovanslı madencilik yatırımları.

2.8.1.4. Teşvik Araçlarının Kapsamı

Gümrük Vergisi Muafiyeti: Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malları yürürlükteki "İthalat Rejimi Kararı" gereğince ödenmesi gereken gümrük vergisinden muaftır.

KDV İstisnası: 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu gereğince, teşvik belgesi kapsamında uygun görülen makine ve teçhizatın ithali ve yerli teslimleri katma değer vergisinden istisna edilir.

Vergi İndirimi: Büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel uygulama kapsamında gerçekleştirilen yatırımlarda, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 32/A maddesi çerçevesinde, kurumlar vergisi veya gelir vergisine uygulanacak indirim oranları ile yatırıma katkı oranları aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 32. Vergi İndirimi Oranları

Bölgeler	Bölgesel Uygulama		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Kurumlar Vergisi veya Gelir Vergisi İndirim Oranı (%)	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Kurumlar Vergisi veya Gelir Vergisi İndirim Oranı (%)
I	10	25	25	25
II	15	40	30	40
III	20	60	40	60
IV	25	80	45	80

Teşvik belgesi kapsamında 31.12.2010 tarihine kadar yatırıma başlanması hâlinde ise, aşağıda belirtilen vergi indirim oranları ile yatırıma katkı oranları uygulanacaktır.

Tablo 33. Yatırıma 31.12.210 Tarihinden Önce Başlanılması Hâlinde Vergi İndirim Oranları

Bölgeler	Bölgesel Uygulama		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Kurumlar Vergisi veya Gelir Vergisi İndirim Oranı (%)	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Kurumlar Vergisi veya Gelir Vergisi İndirim Oranı (%)
I	20	50	30	50
II	30	60	40	60
III	40	80	50	80
IV	60	90	70	90

Bu teşvik aracı ile yatırımlardan elde edilen kazançlar, yatırımın kısmen veya tamamen işletilmesine başlanılan hesap döneminden itibaren, yatırıma katkı tutarına ulaşıncaya kadar, indirimli oranlar üzerinden kurumlar vergisine tabi tutulmaktadır. Böylece yapılan yatırımlardan elde edilen gelirler katkı oranına ulaşıncaya kadar düşük oranlarda vergilendirilmektedir.

4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapılması Hakkında Kanun kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar, anılan teşvik unsurundan yararlanamazlar.

Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği: Büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel uygulama kapsamında desteklenen yatırımlardan, teşvik belgesinde kayıtlı istihdam öngörülerini ile tutarlı olmak kaydıyla,

a) Komple yeni yatırımlarda, işletmeye geçiş tarihinden itibaren sağlanan,

b) Diğer yatırım cinslerinde, yatırımın tamamlanmasını müteakip, yatırıma başlama tarihinden önceki son altı aylık dönemde Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğüne verilen aylık prim ve hizmet belgesinde bildirilen ortalama işçi sayısına ilave edilen

istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmı aşağıda belirtilen sürelerde Hazinece karşılanır.

Tablo 34. Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği Süreleri

Bölgeler	31/12/2010 Tarihine Kadar Başlanılan Yatırımlar	31/12/2010 Tarihinden Sonra Başlanılan Yatırımlar
I	2 yıl	-
II	3 yıl	-
III	5 yıl	3 yıl
IV	7 yıl	5 yıl

Yatırım Yeri Tahsisi: 18.2.2009 tarihli ve 5838 sayılı Kanun'un 23'üncü maddesi hükmü çerçevesinde teşvik belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen esas ve usuller çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilebilir.

Faiz Desteği: Talep edilmesi hâlinde, bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için bankalardan kullanılacak en az bir yıl vadeli kredilerin teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının % 70'ine kadar olan kısmı için ödenecek faizin veya kâr payının;

a) III. bölgede yapılacak yatırımlarda Türk lirası cinsi kredilerin üç puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerin bir puanı,

b) IV. bölgede yapılacak yatırımlarda Türk lirası cinsi kredilerin beş puanı, döviz kredileri ve dövize endeksli kredilerin iki puanı,

Hazine Müsteşarlığınca da uygun görülmesi hâlinde azami ilk beş yıl için ödenmek kaydıyla bütçe kaynaklarından karşılanabilir.

Proje bazında bütçe kaynaklarından karşılanabilecek yatırım kredisi için azami faiz desteği miktarı, III. ve IV. bölgelerde yapılacak yatırımlar için beşyüzbin Türk lirasını geçemez.

2.8.2. 5084 Sayılı Kanun Kapsamında Teşvik Uygulaması

5084 sayılı Kanun ile bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkânlarını artırmak amaçlanmıştır.

Vergi ve sigorta primi teşvikleri ile enerji desteği açısından Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığınca 2001 yılı için belirlenen fert başına "gayrisafi yurt içi hasıla" tutarı, 1500 ABD doları veya daha az olan iller ile bu iller dışında kalan ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca 2003 yılı için belirlenen sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasına göre endeks değeri eksi olan illeri kapsamaktadır.

28.01.2010 tarihli ve 5951 sayılı Kanun'un 10'uncu maddesiyle 01.01.2010 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere; 5084 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinde yer alan "31.12.2004 tarihine kadar tamamlananlar için 31.12.2009" ibaresi "31.12.2007 tarihine kadar tamamlananlar için münhasıran sigorta primi işveren hissesi teşviki uygulaması açısından 31.12.2012" şeklinde değiştirilmiştir.

5084 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde yer alan gelir vergisi stopajı teşviki uygulaması, 31.12.2004 tarihine tamamlanan yatırımlar için 31.12.2009 itibarıyla sona ermiştir. Diğer taraftan, 5084 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinin birinci fıkrasının (h) bendi uyarınca bu Kanun kapsamına giren illerdeki yeni yatırımlar nedeniyle yararlanılacak gelir vergisi stopajı teşviki süresi, 5084 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinde yer alan süreye bakılmaksızın; 01.01.2005-31.12.2007 tarihleri arasında tamamlanan yatırımlar için tamamlandığı tarihten itibaren beş yıl, 01.01.2008-31.12.2008 tarihleri arasında tamamlanan yatırımlar için tamamlandığı tarihten itibaren dört yıl, 01.01.2009-31.12.2009 tarihleri arasında tamamlanan yatırımlar için tamamlandığı tarihten itibaren üç yıl olacaktır.

Enerji desteği uygulaması 5838 sayılı Kanun'a göre 31.12.2009 tarihinde sona ermiştir. Ancak, 5084 sayılı Kanun kapsamında bulunan illerdeki işletmelerden 01.10.2003 tarihinden, 5350 sayılı Kanun kapsamında bulunan illerdeki işletmelerden ise 01.04.2005 tarihinden sonra yatırıma başlayarak 31.12.2007 tarihine kadar yatırımlarını tamamlayanlar, yatırımın tamamlanma tarihini izleyen 5 yıl; 31.12.2008 tarihine kadar tamamlayanlar 4 yıl; 31.12.2009 tarihine kadar tamamlayanlar 3 yıl; Bozcaada ve Gökçeada'daki tesisler ise 01.04.2012 tarihine kadar bu destekten yararlanabileceklerdir. Enerji desteği uygulamasından

yararlanan sınırlı sektörler arasında madencilik de yer almaktadır. Söz konusu teşvik unsuru kapsamında işletmelerin elektrik enerjisi giderlerinin % 20'si Hazinece karşılanmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, yeni yatırım yapacak yatırımcılar açısından, 5084 sayılı Kanun, süresini doldurmuştur. Ancak, söz konusu Kanun 01.01.2010 tarihinden önce yatırımlarını tamamlamış yatırımcılar için kazanılmış teşvik unsurlarının uygulanması açısından etkinliğini sürdürmektedir.

2.8.3. Devlet Yardımları ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu İlişkisi

Ülkelerin gelişimlerini hızlandırmak amacıyla değişik amaç ve hedef kitlelere yönelik olarak uyguladıkları teşvik tedbirleri, uluslararası mal ve hizmet ticaretinde rekabet üzerindeki olumsuz etkileri dikkate alınarak uluslararası anlaşmalar kapsamında da çeşitli sınırlama ve yaptırımlara konu edilmiştir. Bu kapsamda, uygulanacak teşvik tedbirlerine ilişkin düzenleme yapılırken gerek hukuki gerekse teşvik tedbirlerine karşı uygulanabilecek yaptırımlar nedeniyle, sağlanan teşvik tedbirinin işletmelere mali fayda yerine yük getiren düzenlemeler hâline gelmesi; dolayısıyla da bir kamu harcaması niteliğindeki bu uygulamaların amacına ulaşamamasını önlemek amacıyla, uluslararası anlaşmalarda yer alan düzenlemelerin hassasiyetle dikkate alınması gerekmektedir.

Ülkemizin taraf olduğu uluslararası nitelikli Dünya Ticaret Örgütü ve altında yer alan anlaşmalar, Avrupa Topluluğu ile akdedilen Ankara Anlaşması'nda (1963) yer alan, karar alma organlarının istihsal ettiği bir düzenleme olan 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, Türkiye Cumhuriyeti ile AKÇT arasında AKÇT'yi Kuran Anlaşmanın Yetki Alanına Giren Ürünlerin Ticareti ile İlgili Anlaşma ve AB'ye tam üyeliğe adaylık statüsü kapsamında müktesebatın üstlenilmesi çalışmaları çerçevesinde, önümüzdeki dönemde uyumlulaştırma yapılması gereken diğer AB mevzuatı teşvik tedbirlerinin düzenlenmesi ve uygulanmasında dikkatle ele alınması gereken aşağıdaki kural ve hususları içermektedir.

Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında tesis edilen 1/95 sayılı Karar'ın rekabet ve devlet yardımları ile ilgili 33-39'uncu maddelerinde Türkiye'nin uygulamakta olduğu devlet yardımlarının Avrupa Birliğinde yürürlükte bulunan ve devlet yardımlarına ilişkin kuralları düzenleyen çerçeve ve ilke kararları ile uyumlulaştırması gerekmektedir.

Gümrük Birliği kapsamı dışında kalan kömür ve çelik ürünlerinin serbest dolaşımını temin etmek amacıyla Türkiye ile AKÇT arasında 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması akdedilmiştir. Anlaşmanın 7'nci maddesinde AKÇT alanında izin verilenler hariç olmak üzere, anlaşma kapsamına giren ürünlerde devlet yardımı verilmesi yasaklanmakta, 8'inci maddede ise bir ulusal yeniden yapılandırma planına bağlı olmak kaydıyla Türkiye'ye 5 yıl süreyle modernizasyonu da içerecek şekilde yeniden yapılandırma ve dönüşüm yardımı verebilme imkânı tanınmaktadır.

Anlaşma kapsamına giren kömür ürünlerine "Yatırımlarda Devlet Yardımları Mevzuatı" ile sağlanan desteklerin kömür sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik bir unsur içermemesi nedeniyle 8'inci madde kapsamında değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir.

Anlaşmanın 7'nci maddesi kapsamında AKÇT alanında izin verilen yardım konuları ise Topluluğun "Kömür Sektörüne Yönelik Devlet Yardımlarını Düzenleyen 23 Temmuz 2002 tarihli ve 1407/2002 sayılı Konsey Tüzüğü" ile belirlenmektedir. Tüzük 24 Temmuz 2002'de yürürlüğe girmiş olup 31.12.2010 tarihine kadar yürürlükte kalacaktır.

Tüzük kapsamında kömür sektörüne izin verilen yardımlar üç kategoride ele alınmıştır. Bunlar, bir kapatma planına bağlı olmak kaydıyla üretim faaliyetlerinin azaltılmasına yönelik yardım, kömür rezervlerine erişime yönelik yardım ve kömür sektörünün yeniden yapılandırılmasına ilişkin (çevresel etkilerin bertarafı vb.) yardımlardır.

Yatırımlarda devlet yardımları mevzuatı çerçevesinde verilen destekler, münhasıran kömür sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik bir hedefe sahip olmadığından, ancak kömür rezervlerine erişime yönelik yardımlar kapsamında incelenmektedir.

Kömür rezervlerine erişim ile ilgili ilk yatırım için yardım verme niyetindeki üye devletlerin Tüzük'te yer alan aşağıdaki kriterlerin tamamına aynı anda uymaları gerekmektedir;

1. Komisyona en geç 31.12.2002 tarihine kadar geçici bir plan sunmuş olmaları,
2. Bildirimi yapılan ve fiilen ödenen yardımın yatırım projesinin toplam maliyetinin % 30'unu aşmaması,
3. Firmaların bir önceki Tüzük kapsamında desteklerden yararlanmamış olmaları,
4. Yardımlar ile ekonomik olarak yaşayabilirliklerinin temin edileceğini, bir operasyon planı ve finansman planı hazırlamak suretiyle göstermeleri,
5. Yardım miktarının Toplulukta çıkartılan kömürün üçüncü ülkelerden gelen aynı kalitedeki kömürün fiyatından daha düşük olmasına yol açmaması,
6. Topluluk içi kömür ticareti ve elektrik veya kombine ısı-elektrik üretimi, kok üretimi ve çelik piyasaları için de rekabeti bozucu etki yaratmaması.

Yukarıda zikredilen hususlar dikkate alındığında AKÇT Anlaşması eki ürün listesinde yer alan linyit ve taş kömürünün istihraç, işleme ve zenginleştirme gibi her türlü yatırımı, ruhsat hukukuna bakılmaksızın, 2006/10921 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar döneminde olduğu gibi, 2009/15199 sayılı Karar döneminde de desteklenmemektedir. Yatırımın kamu veya özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi fark oluşturmadığı gibi, kömür sahalarının bizzat ruhsat sahibi veya rödovansçı tarafından işletilmesi de sonucu değiştirmemektedir. TKİ veya TTK'nin kendi yatırımları yanında rödovans sözleşmesi ile kiraladıkları sahaları da desteklenmeyen konular arasında yer almaktadır.

2.8.4. Rödovanslı Madencilik Yatırımları

Madencilikte esas olan, faaliyetin bizzat ruhsat sahibi tarafından yapılmasıdır. 3213 sayılı Maden Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile faaliyete geçme süreleri kısaltılarak sahaların atıl kalması önlenilmeye çalışılmış; teminatla ilişkili yükümlülükler, emniyet tedbirleri ve çevreye ilişkin alınacak önlemler konusunda ruhsat sahibi sorumlu tutulmuştur. Kanun, rödovansçıyı yasal muhatap kabul etmediğinden ruhsat sahibi ile rödovansçı arasında birçok hukuki anlaşmazlık çıkabilmekte, ruhsat sahibi, rödovansçının eylemleri nedeniyle ruhsatın iptaline kadar gidecek birçok olumsuzluğa maruz kalmaktadır. Geçmiş dönemlerde bilhassa özel sektörün kendi aralarında yapmış oldukları rödovans sözleşmelerine istinaden düzenlenen teşvik belgelerinde bu gibi mahsurların görülmüş olması ve anlaşmazlık çıktığı durumlarda teşvik belgeli olarak temin edilen makine-teçhizatın ortada kalması sonucu teşvik belgesinin iptali cihetine gidilmekte ve yatırımcıya müeyyide uygulanmaktadır.

Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün rödovans sözleşmelerine onay verme ve hakemlik görevini bırakması neticesinde, rödovans sözleşmelerinin kontrol ve takibinin mümkün olamayacağı da dikkate alınarak 2006/10921 sayılı Karar dönemi ile beraber bizzat ruhsat sahibi yatırımcılar dışında ocak işletmeciliği teşvik edilmemiş; kamunun özel sektöre rödovans sözleşmesi ile kiraladığı sahaların da genellikle kömür madeni olması ve AKÇT anlaşmasına istinaden desteklenmemesi nedeniyle kamudan kiralanan sahalar da aynı kapsamda mütalaa edilmiştir.

2.8.5. Sektörel Teşvik Uygulaması

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar'ın amacı şudur: Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile uluslararası anlaşmalara uygun olarak tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslararası rekabet gücünü artıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirmek, doğrudan yabancı yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektedir.

Öte yandan, “AB Devlet Yardımları Eylem Planı”nda öncelikli alanlar; “Bilgi toplumu olma hedefine ulaşmak amacıyla ARGE ve inovasyon yardımlarına öncelik verilmesi, bölgesel yardım uygulamalarına öncelik verilmesi, yatırım ortamının iyileştirilmesi ve girişimciliğin desteklenmesi, insan kaynaklarına yatırım yapılması, mevzuatın sadeleştirilmesini teminen etkinliğin artırılması, genel ekonomik faydaya yönelik hizmetlerde kalitenin yükseltilmesi, çevre korumaya yönelik yardımlara öncelik verilmesi, ulaşım enerji bilgi ve iletişim teknolojileri alt yapısının geliştirilmesi, eğitimin ve KOBİ’lerin geliştirilmesi.” şeklinde belirlenmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, spesifik bir sektörün ön plana çıkarılarak ayrıcalıklı bir şekilde teşvik edilmesi mümkün olamamaktadır. Diğer sektörlerle ait yatırım projelerinde olduğu gibi madencilik sektörüne ait yatırım projeleri de makro ekonomik programlar, arz-talep dengesi, sektörel, mali ve teknik değerlendirmeler çerçevesinde incelenmekte ve uygun görülmesi hâlinde yatırım teşvik belgesine bağlanmaktadır. Madencilik sektörü, İstanbul ili dışında mevzuatta öngörülen bölgesel desteklerin azamisinden yararlanmaktadır.

2.8.6. Sektörde Sabit Sermaye Yatırımları ile Yabancı Sermayenin Madencilik Sektöründeki Yeri

Tablo 35’te görüldüğü üzere 2009 yılında madencilik sektörü sabit sermaye yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı % 2,1 dolayındadır. Bu cılız sabit sermaye yatırımı, bugüne kadar ülkenin maden kaynaklarının köklü bir şekilde değerlendirilerek katma değeri yüksek ürünlere geçiş sağlayabilecek sermaye birikiminin sağlanamadığının açık bir göstergesidir.

Tablo 35. Sektörde Sabit Sermaye Yatırımları (Milyon TL)

Yıl	Toplam Sermaye Yatırımları	Madencilik Kamu+Özel Sermaye Yatırımları	Madencilik Payı (%)
2004	78.782	1.485	1,89
2005	97.647	1.757	1,80
2006	121.623	2.096	1,72
2007	186.915	3.121	1,67
2008	191.815	3.261	1,70
2009*	160.200	3.434	2,14

Kaynak: DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, Mart 2010

(*) Gerçekleşme Tahmini

Yabancı sermayeli şirketlerin madencilığe en önemli katkısı teknoloji getirmelerinin yanı sıra, arama faaliyetleri için ülkeye risk sermayesi getirebilmeleridir. Madencilikte yaşanan sorunların başında, maden aramaları için her sene harcanması gereken risk sermayesinin çok az olması gelmektedir. Maden bulunmadan madencilik yapılamayacağına göre; yeni maden yataklarının bulunabilmesi için maden arama çalışmalarına ayrılan bütçelerin büyüklüğü ve sürekliliği önem kazanmaktadır.

Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğünün istatistik verilerine göre, Şubat 2010 sonu itibarıyla ülkemizde irili ufaklı toplam 488 adet yabancı sermayeli şirket, madencilik sektöründe faaliyet göstermektedir. Anılan dönem itibarıyla Türkiye’de toplam 23.933 adet yabancı sermayeli şirket faaliyette bulunmaktadır.

Madencilik sektöründeki yabancı sermayeli şirketlerden 204 adedinin şirket sermayesi 50 bin ABD dolarının altında, 213 adedinin sermayesi 50 bin ile 500 bin ABD doları arasında ve 71 şirketin sermayesi ise 500 bin ABD doları üzerindedir.

4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu çerçevesinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketler de yerli şirketler gibi, aynı yatırım teşvik mevzuatına tabi olup onlar için farklı bir uygulama söz konusu değildir. Yine bilineceği üzere, yabancı sermayeli şirketler de yatırım teşvik mevzuatının (2009/15199 sayılı Karar) öngördüğü şartları yerine getirmek kaydıyla, yürürlükteki devlet yardımlarından istifade etmektedirler. Örneğin, 01.01.2002-31.12.2009 tarihleri arasında madencilik yatırımları için toplam 47 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiş olup düzenlenen belgeler kapsamında toplam 1,18 milyar ABD doları tutarında sabit yatırım planlanmıştır. Söz konusu yatırımlar ile toplam 3634 kişilik istihdam sağlanması öngörülmüştür.

2002-2009 döneminde madencilik sektörüne toplam 932 milyon ABD doları yabancı sermaye girişi gerçekleşmiş olup aynı dönemde ülkeye giren toplam yabancı sermaye miktarı ise 68,25 milyar ABD dolarıdır. Aynı dönemde sektöre giren yabancı sermayenin toplam yabancı sermaye girişi içindeki payı %1,4 mertebesinde.

Tablo 36. Madencilik Sektöründe Doğrudan Yatırım Girişleri

Yıllar	Madencilik Sektöründe Doğrudan Yatırım Girişi (milyon \$)	Toplam Doğrudan Yatırım Girişi (milyon \$)	Madencilik Sektörünün Doğrudan Yatırım Girişleri İçindeki Payı (%)
2002	2	571	0,4
2003	13	696	1,9
2004	73	1.190	6,1
2005	40	8.535	0,5
2006	122	17.639	0,7
2007	337	19.137	1,8
2008	152	14.733	1,0
2009	193	5.749	3,3
Toplam	932	68.250	1,4

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Yabancı Sermaye İstatistikleri, Nisan 2010

2.8.7. Madencilik Sektöründe Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgeleri ve Hedeflenen İstihdam Potansiyeli

Madencilik sektöründe 2003-2009 döneminde verilen yatırım teşvik belgelerinin sayısı, sabit yatırım tutarı ve istihdam açısından dağılımını gösteren tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 37. Yıllar İtibarıyla, Verilen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

Yıllar	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
Belge Sayısı (Adet)						
2003	84	123	2.559	38	1.072	3.876
2004	82	168	2.558	45	1.225	4.078
2005	96	158	2.305	86	1.659	4.304
2006	94	132	1.614	55	1.195	3.090
2007	64	131	1.423	102	645	2.365
2008	73	136	1.477	144	618	2.448
2009	104	150	1.575	109	539	2.477
Toplam	597	998	13.511	579	6.953	22.638
Sabit Yatırım (Milyon TL)						
Yıllar	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
2003	217,3	297,6	10.383,8	502,3	9.740,1	21.141,1
2004	355,6	507,5	11.486,9	881,1	4.930,5	18.161,6
2005	482,5	678,5	12.340,9	2.115,2	7.441,1	23.058,3
2006	514,5	606,4	11.730,8	1.935,5	8.363,9	23.151,1
2007	347,1	645,9	12.332,1	4.196,5	8.818,5	26.340,1
2008	359,9	714,8	10.220,6	8.600,1	8.356,2	28.251,6
2009	398,6	782,4	7.756,5	4.518,8	6.139,5	19.595,8
Toplam	2.675,6	4.233,1	76.251,7	22.749,4	53.789,8	159.699,5
İstihdam (Kişi)						
Yıllar	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
2003	4.063	14.540	102.057	427	53.623	174.710
2004	6.431	7.842	98.043	1.834	51.014	165.164
2005	4.709	8.262	90.418	901	75.205	179.495
2006	4.006	4.406	61.884	1.452	50.014	121.762
2007	2.360	4.052	69.227	4.928	52.572	133.139
2008	2.590	4.673	47.253	5.142	38.713	98.371
2009	2.598	3.543	44.834	1.571	27.038	79.584
Toplam	26.757	47.318	513.716	16.255	348.179	952.225

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Yatırım Teşvik İstatistikleri, 2010

Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğünün istatistik verilerine göre 01.01.2003-31.12.2009 tarihleri arasında madencilik sektöründe toplam 998 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiş, bu belgeler kapsamında 4,23 milyar Türk lirası tutarında sabit yatırım ve toplam 47.318 kişilik istihdam öngörülmüştür.

Söz konusu dönemde Hazine Müsteşarlığınca toplam 22.638 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiş olup bu belgeler kapsamında 159,7 milyar Türk lirası tutarında sabit yatırım ve 952.225 kişilik istihdam planlanmıştır.

2.9. PETROL VE DOĞAL GAZ

İnsanlığın en önemli ve vazgeçilmez gereksinimlerinden biri enerjidir. Bugün kişi başına enerji tüketimi kalkınmışlığın ölçüsü olarak kullanılmaktadır. Çeşitli enerji

kaynaklarının başında ise fosil yakıtlar gelmektedir. Petrol, kömür ve doğal gaz; fosil yakıt denilince akla gelen ilk enerji kaynaklarıdır. Ham petrol ve doğal gazın temel bileşenleri hidrojen ve karbon olduğu için bunlar hidrokarbon olarak da bilinirler.

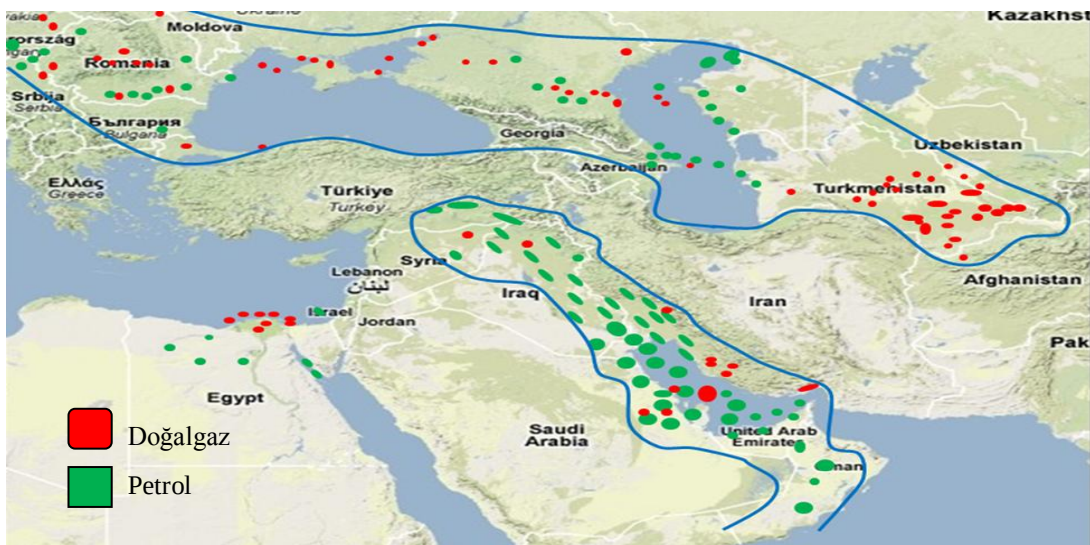
Ham petrol, doğada farklı renklerde bulunabilir. Genellikle siyah renkli olmakla birlikte, yeşil ve kahverengi de olabilmektedir. Hafif (yüksek graviteli) petrol açık kahverengi, sarı veya yeşil renkli; ağır (düşük graviteli) petrol ise koyu kahverengi veya siyah renklidirler. Yüksek graviteli petrolün rafinajından çoğunlukla “beyaz ürünler” olarak bilinen benzin, gaz yağı ve motorin; düşük graviteli petrolün rafinajından ise “siyah ürünler” olarak bilinen fuel-oil ve asfalt gibi ürünler elde edilir.

Yer kabuğundaki hareketler ve kıvrımlar esnasında, basınç altında kalan petrol, boşluklu ve geçirgen ortamlara doğru göç etmiş ve “rezervuar” (hazne) denilen yerlerde birikmiştir. Bununla birlikte, petrol, genel kanının aksine, hiçbir zaman yer altında “petrol havuzunda” birikmez. Başka bir deyişle, bazı insanların düşündükleri gibi yer altında “petrol denizleri” veya “petrol okyanusları” yoktur; zira petrol, yer altında, rezervuar denilen kum taşları veya kireç taşları içerisinde bulunur.

Ham petrol ve doğal gazın, yer altında aranmasından, nihai kullanıcıların hizmetine sunulmasına kadar geçen süreç “petrol sektörü değer zinciri” olarak isimlendirilir. Bu zincirin halkaları sırasıyla; arama, üretim, taşıma, rafinaj ve dağıtımdır. Petrolün arama ve üretim aşamaları “upstream” olarak adlandırılırken; boru hatlarıyla taşıma “midstream”; rafinaj, petrokimya ve dağıtım ise “downstream” petrol endüstrisi olarak adlandırılırlar.

Bir bölgedeki rezervuarlarda bilinen petrol ve gaz miktarına “yerinde rezerv” denir. Ancak bunun büyük çoğunluğunu üretmek mümkün değildir. Petrol yatağının yayılımı saptandıktan sonra rezervuarın (hazne kaya) içindeki petrolün miktarı (yerinde rezerv) ile bu miktarın ne kadarının üretilebileceği hesaplanır. Buna “üretilebilir rezerv” denir. Üretilebilir petrol oranı, petrolün niteliğine, rezervuarın gözeneklilik ve geçirgenlik özelliğine bağlıdır. Bu oran ülkemizde, sahaların niteliğine göre, % 5 ile % 44 arasında değişmektedir. Bu oranlar dışındaki petrol, yer altında kalmakta ve üretilmemektedir.

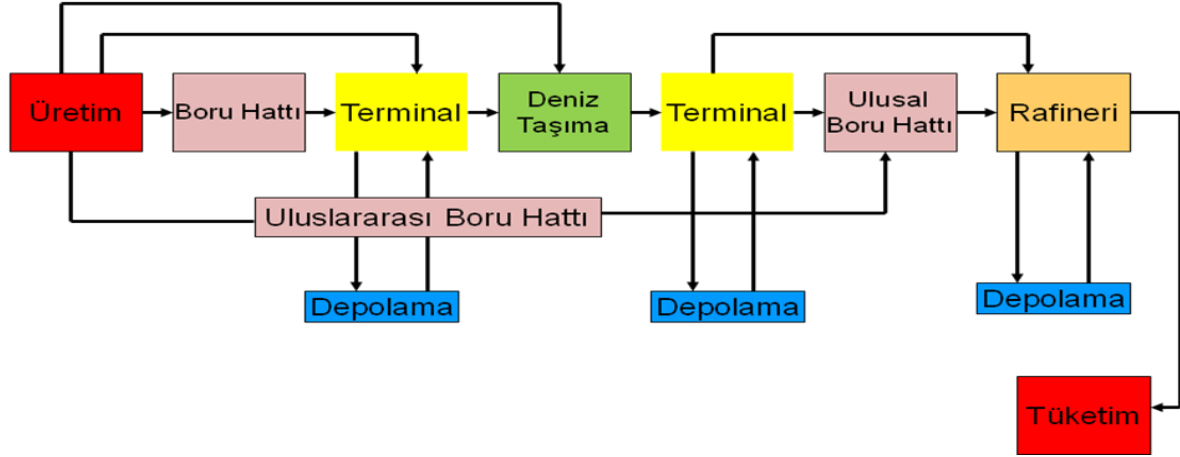
Petrol aramacılığının bünyesinde var olan risk faktörünün, ülkemiz için daha da büyük oranda olduğu, bulunduğu coğrafi konum ve jeolojik yapısından bilinmektedir. Alp Himalaya kıvrım kuşağında yer alan ülkemizin özellikle kara alanları bu kuşakta yer alan diğer ülkelerde olduğu gibi zengin petrol yataklarına sahip değildir (Şekil 13).

Şekil 17. Orta Doğu ve Hazar Petrol/Doğal Gaz Zonları

Petrolün bulunup üretilmesinden, son tüketicilere ulaşmasına kadar geçen süreç (üretim, taşıma, depolama, rafineri, tüketim) oldukça uzundur (Şekil 14). Petrol değer zinciri,

talep edilen petrolün satılmasından elde edilen gelirlerle, arzın devam ettirilmesini sağlayan ve sürekli devam eden bir süreçtir. Bu yüzden de talepteki ani bir artışa arzın çok çabuk cevap vermesi beklenemez. Böyle bir durumda artan talep, ya stoklardaki petrolün kullanılmasıyla ya da atıl kapasitenin faaliyete geçirilmesiyle karşılanabilir. Sonuçta petrol değer zincirinin herhangi bir aşamasında ortaya çıkabilecek bir sorun veya darboğaz petrol fiyatlarının yükselmesine neden olmaktadır.

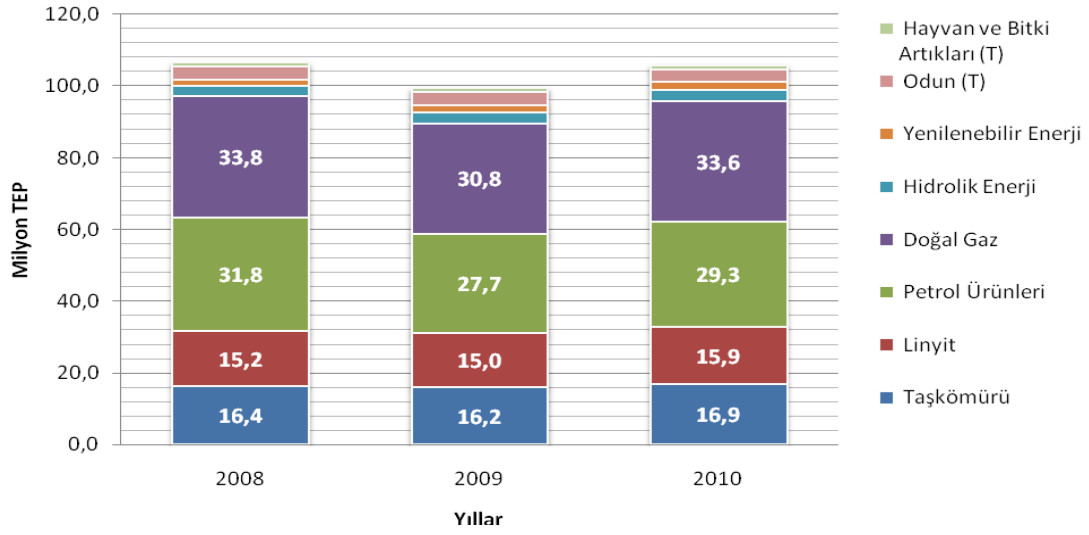
Şekil 18. Petrol Değer Zinciri

Petrol piyasasında diğer önemli bir konu da, petrol kaynaklarının coğrafi olarak dengesiz dağılımıdır. Tüketici ülkeler, kendilerinden uzak olan kaynaklara ulaşmak için hem ekstra maliyetlere katlanmak zorunda kalmaktadırlar hem de her zaman bir arz kesintisi korkusu yaşamaktadırlar. Ayrıca sadece ham petrole olan talep değil, petrol ürünlerine olan talep de sürekli değişmektedir. Bu durum da rafinerilerde sıkıntı oluşturmaktadır.

Son yıllarda petrol piyasasını yukarıda sayılan fiziksel unsurların yanı sıra, finansal piyasalar da oldukça etkilemektedir. Vadeli işlem piyasalarının sayısının artması, türev araçların kullanımının yaygınlaşması ile petrol kontratlarının sayısı son yıllarda fiziki üretim miktarından 5-6 kattan fazla işlem görmüştür. Petrol fiyatlarının belirlenmesinde vadeli işlem piyasaları da belirleyici konuma gelmiştir.

2.9.1. Türkiye’de Petrol ve Doğal Gaz

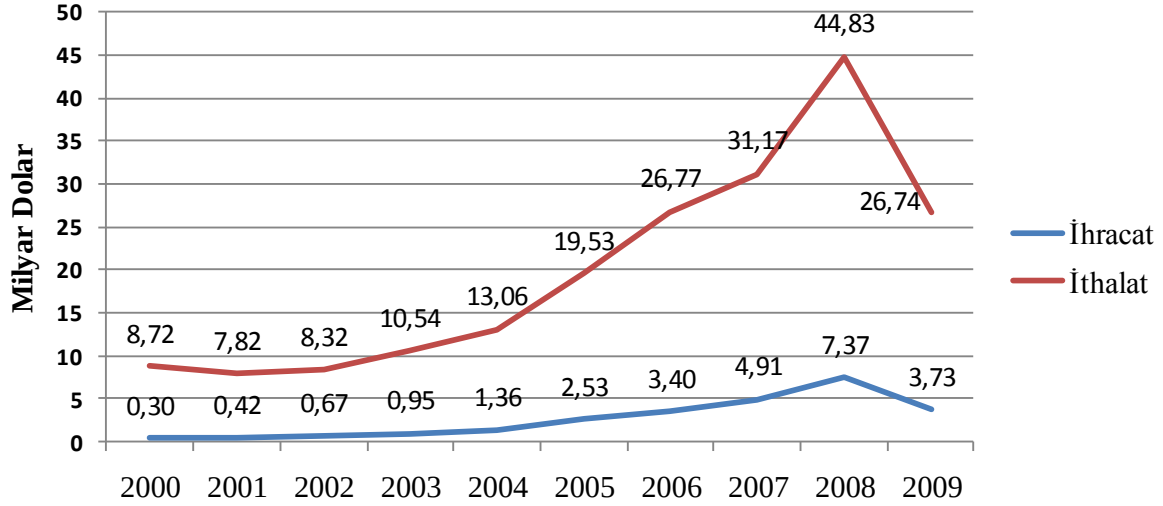
Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının tahminlerine göre birincil enerji talebi 2010 yılında, 2008 yılındaki seviyesini hâlâ yakalayamamış olacaktır. Enerji arzında özellikle linyit ve taş kömürünün krize karşı esnekliklerinin düşük olduğu ve 2010 yılında, 2008 yılı seviyesinin üstüne çıkabilecek birincil enerji kaynakları oldukları görülmektedir (Şekil 15). Diğer taraftan doğal gaz, 2008 seviyesinin biraz altında kalırken; yüksek vergiler ve tüketim alışkanlıklarındaki değişim sebebi ile petrol arzı, krizden en çok etkilenen enerji kaynaklarından biri olmuştur. Ancak yinede petrol ve doğal gaz enerji talebi, toplam enerji talebinin % 62,9’una tekabül etmektedir.

Şekil 19. Türkiye Birincil Enerji Talebinin Kaynaklara Göre Dağılımı

Kaynak: 2010 Yılı Programı

Petrol ve doğal gaz, yalnızca enerji güvenliği için değil, aynı zamanda ülkemiz bütçesi için de stratejik öneme sahiptir. Ülkemizin, son yıllarda gerek bu kaynaklara olan talebinin artması gerekse de uluslararası piyasalarda fiyatlarının hızlıca yükselmesi, dış ticaret açığımızın da belirgin şekilde artmasına yol açmıştır. Özellikle petrol fiyatlarının tavan yaptığı 2008 yılında, yaklaşık 45 milyar dolarlık ham petrol/petrol ürünleri ve doğal gaz ithalatı yapılmıştır (Şekil 16). 2009 yılında küresel krizin sonucunda düşen fiyat ve talebin etkisi ile bu rakam ancak 27 milyar dolara kadar gerileyebilmiştir. İyimser bir tahminle 2020 yılına kadar petrol ve doğal gaza ödenecek toplam faturanın 500 milyar dolar olacağı öngörülmektedir.

Şekil 20. Türkiye'nin Petrol/Petrol Ürünleri ve Doğal Gaz Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret Verileri

2.9.2. Türkiye'deki Petrol ve Doğal Gaz Rezervleri

Türkiye, 2009 yılı sonu itibarıyla 300 milyon varil kalan üretilebilir petrol rezervine; 6,2 milyar metre küp doğal gaz rezervine sahiptir. Aşağıdaki tabloda 2009 yılı sonu itibarıyla TPAO ve özel şirketlerin işletiminde olan petrol ve doğal gaz rezervlerinin dağılımı bulunmaktadır.

Tablo 38. 2009 Yılı Sonu İtibarıyla Türkiye'nin Petrol Rezervleri

Şirket	Rezervlardaki Petrol (*)		Üretilabilir Petrol		Kümülatif Üretim		Kalan Üretilabilir Petrol	
	Varil	M.Ton	Varil	M.Ton	Varil	M.Ton	Varil	M.Ton
T.P.A.O.	5 406 114 926	805 275 741	868 353 424	126 878 686	641 833 535	92 551 898	226 519 889	34 326 788
N.V.Türkse Perenco	571 180 319	77 718 275	200 842 952	27 277 673	169 730 376	23 056 591	31 112 576	4 221 082
Petroleum E.M.I. & Dorchester	539 000 000	73 087 198	94 000 000	12 746 190	84 039 808	11 396 796	9 960 192	1 349 394
Tiway & T.P.A.O.	49 611 000	6 953 650	19 600 000	2 747 204	17 823 304	2 510 004	1 776 696	237 200
N.V.Türkse Perenco & T.P.A.O.	105 274 000	14 662 736	30 806 307	4 275 031	15 084 892	2 066 666	15 721 415	2 208 365
Aladdin & GYP	57 248 224	8 583 129	9 098 224	1 355 628	7 572 768	1 146 834	1 525 466	208 794
Aladdin & GYP & Madison (Turkey) LLC.	24 300 000	3 615 690	6 190 000	914 922	2 104 405	306 438	4 085 595	608 484
Aladdin & GYP & EOT	25 000 000	3 280 000	7 500 000	983 800	74 536	9 750	7 425 464	974 050
Extreme-Petrako	8 390 000	1 168 700	1 680 000	235 000			1 680 000	235 000
TPIC	58 146	8 625	58 146	8 625	58 146	8 625		
Amity Oil & T.P.A.O.	141 457	16 111	140 900	16 046	129 515	14 511	11 385	1 535
Diğer **	28 413	3 896	28 413	3 896	27 231	3 759	1 182	137
Toplam	6 786 346 485	994 373 751	1 238 298 366	177 442 701	938 478 516	133 071 872	299 819 850	44 370 829

(*) İspatlanmış, muhtemel ve mümkün rezervler toplamıdır.

Diğer: Molla, Gelindere, Hayrabolu, Osmanlı, Kazancı

Kaynak: PİGM**Tablo 39. 2009 Yılı Sonu İtibarıyla Türkiye Doğal Gaz Rezervleri (m³)**

Şirket	Rezervlardaki Gaz (*)	Üretilabilir Gaz	Kümülatif Üretim	Kalan Üretilabilir Gaz
T.P.A.O.	11 567 389 366	8 689 589 366	7 547 070 351	1 142 519 015
N.V.Türkse Perenco	4 654 326 807	3 258 023 101	268 809 268	2 989 213 833
Amity Oil İnt. & T.P.A.O	1 922 266 521	1 504 277 217	1 198 116 141	306 161 076
Thrace Basin	1 947 582 197	1 798 252 755	1 202 978 323	595 274 432
Thrace Basin & Pinnacle Turkey	1 297 994 762	1 169 575 107	687 002 766	482 572 341
Tiway & T.P.A.O. & Stratic & Petrol Ofisi A.Ş.	1 740 000 000	1 094 000 000	399 314 317	694 685 683
Amity Oil İnt.	10 500 000	10 500 000		10 500 000
Toplam -	23 140 059 653	17 524 217 546	11 303 291 166	6 220 926 380

(*) İspatlanmış, muhtemel ve mümkün rezervler toplamıdır.**Kaynak: PİGM**

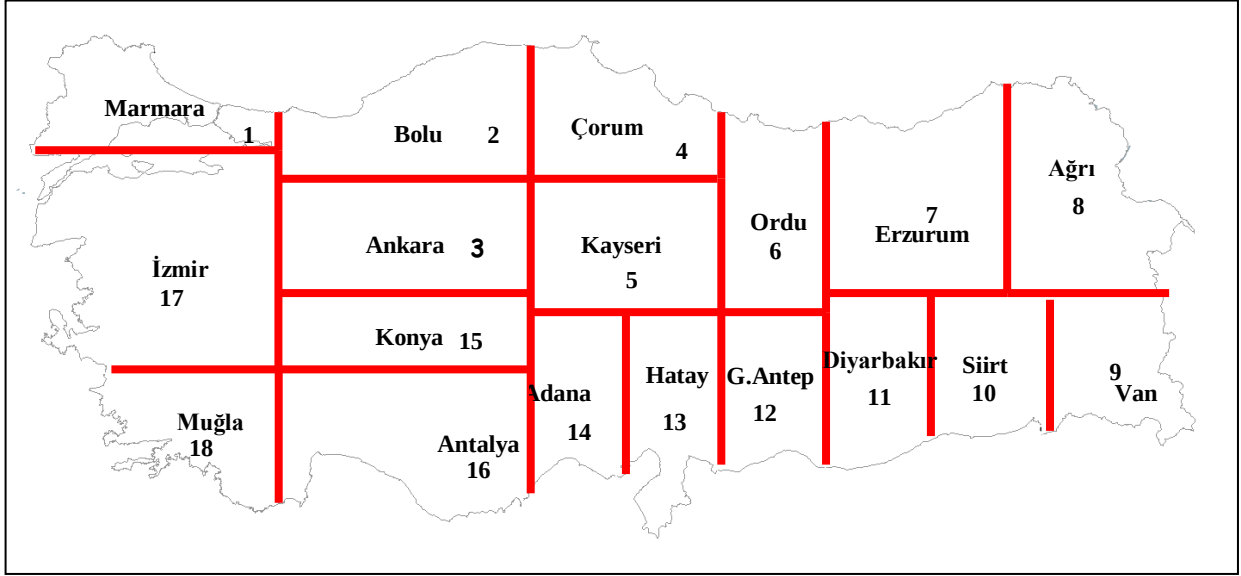
Türkiye'de 2009 yılı toplam ham petrol üretim miktarı 2,4 milyon ton, doğal gaz üretim miktarı ise 730 milyon metre küp olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin 2009 yılı ham petrol tüketimi 30 milyon ton, doğal gaz tüketimi ise 37 milyar metre küp olmuştur. Petrol ve doğal gaz tüketiminin ekonomik gelişmeye paralel olarak artması beklenmektedir.

Ülkemizin, 2009 yılındaki ham petrol tüketimi 22 milyon ton, doğal gaz tüketimi ise 36,6 milyar m³tür. Ham petrol tüketiminin % 90'ı, doğal gaz tüketiminin ise % 98'i ithalatla karşılanmaktadır. 2009 yılı sonu itibarıyla TPAO; Türkiye'de yaklaşık 1,2 milyar varil üretilabilir petrol rezervlerinin % 70'ine ve 300 milyon varil kalan üretilabilir petrol rezervinin % 76'sına, 17,5 milyar m³ üretilabilir doğal gaz rezervlerinin ise % 50'sine ve 6,2 milyar m³ kalan üretilabilir doğal gaz rezervinin ise % 18'ine sahiptir.

2.9.3. Petrol ve Doğal Gaz Arama Faaliyetleri

6326 sayılı Petrol Kanunu ile ülkemiz 18 petrol bölgesine ayrılmış olup her bir petrol bölgesinde şirketler en fazla 8 adet petrol arama ruhsatına sahip olabilmektedir. Yine aynı Kanun'la, TPAO'ya diğer şirketlerden farklı olarak, her bir petrol bölgesinde en fazla 12 adet,

toplamda 180 adedi geçmemek kaydıyla arama ruhsatı alabilme hakkı tanınmıştır. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından “Arama Ruhsatı” ve “İşletme Ruhsatı” olmak üzere iki kategoride ruhsat verilmektedir.

Şekil 21. Türkiye Petrol Bölgeleri

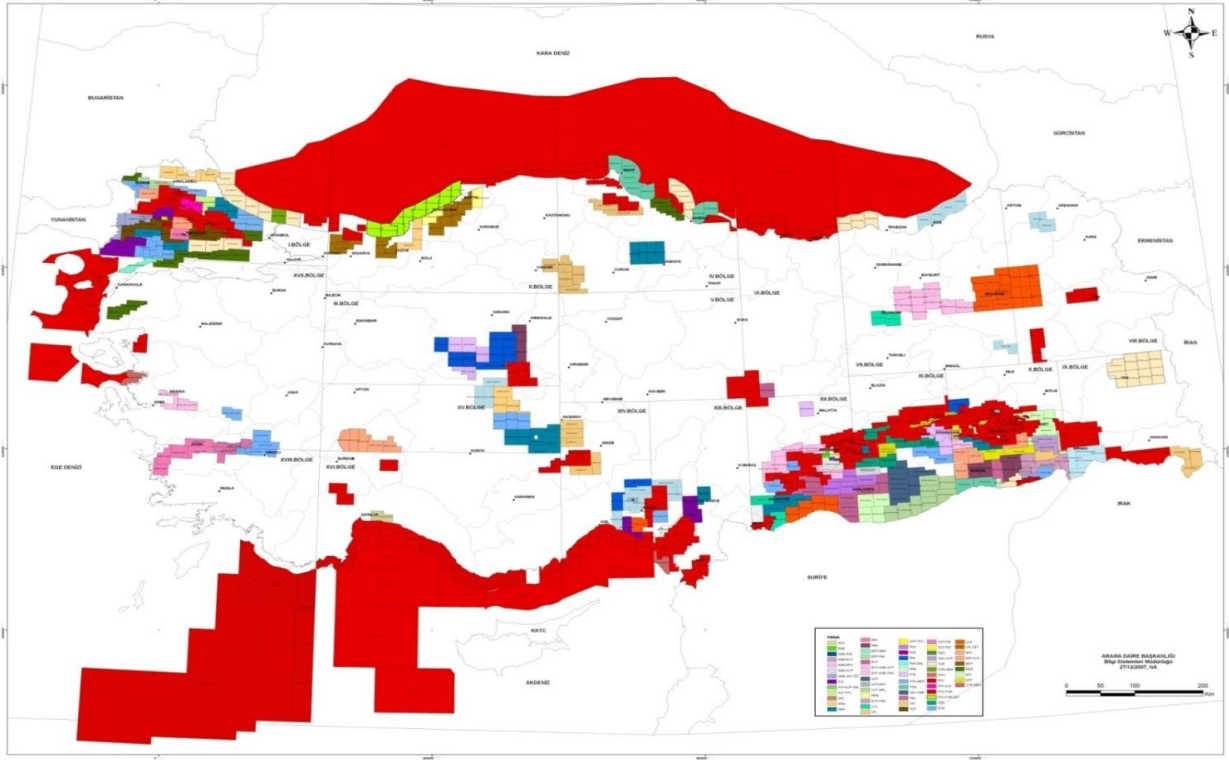
Kaynak: PİGM

Bir arama ruhsatı 4 yıl süreyle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanının onayı ile verilmektedir. Ancak, ruhsat sahibi şirketin üçüncü yılın sonunda kuyu açamaması hâlinde ruhsatı feshedilmektedir. Şirketin arama çalışmalarına iyi niyetle devam ettiğinin belirlenmesi hâlinde, bu süre Petrol İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 2 yıl daha uzatılabilmektedir. 6'ncı yılın sonunda da şirket uzatma talebinde bulunursa ciddi bir keşif yapma olasılığının anlaşılması ve şirketin 50.000 dolar teminat yatırmasının yanında, en az bir adet de kuyu açması şartıyla, Bakanlar Kurulu kararıyla bu kez 2 yıl daha uzatılabilmektedir. Buna rağmen şirket kuyu açmazsa teminat Hazineye irat kaydedilmekte ve ruhsat düşürülmektedir. Tüm uzatım süreleri dâhil, 8'inci yılın sonunda petrol veya doğal gaz keşfi yapıldığı takdirde, arama ruhsat süresi 3 yıl daha uzatılabilir. Kara suları dışındaki deniz ruhsatları, aynı sürelerle Bakanlar Kurulu kararı ile verilir. Deniz ruhsatlarında bu süreler % 50 artırılabilir.

Sektörde, 2002 yılında 4'ü yerli sermayeli olmak üzere toplam 21 şirket faaliyet gösterirken, 2009 sonu itibarıyla şirket sayısı % 129 oranında artarak, 24'ü yerli ve 24'ü de yabancı sermayeli olmak üzere toplam 48 adede ulaşmıştır. Hâlen bu şirketlerin üzerinde 151 adedi TPAO'da olmak üzere toplam 415 adet petrol arama ruhsatı bulunmaktadır (Şekil 18).

Ülkemiz coğrafi durumu itibarıyla, petrol zengini Orta Doğu ülkelerine çok yakın bir konumda bulunmaktadır. Bu konum ilk bakışta, bizde de zengin petrol ve gaz yatakları olabileceğini düşündürmektedir. Ancak, coğrafi yakınlığa karşın, Türkiye'nin büyük bir bölümünün “Alp-Himalaya Dağ Kuşağı” üzerinde bulunması nedeniyle ülkemizin jeolojik konumu komşularımızdan çok farklı ve karmaşık olup fazla kırılmalara uğramıştır.

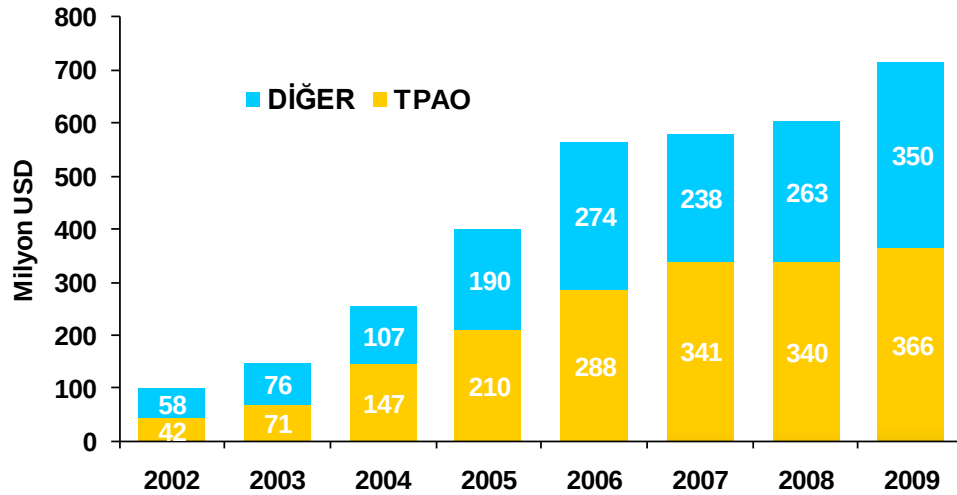
Söz konusu komşu ülkelerde petrol üretimi yapılan formasyonların önemli bir bölümü veya benzeri Güneydoğu Anadolu bölgemizde de yer almaktadır. Bu durum petrol arama çalışmalarını olumsuz etkilemekte, küçük ölçekte korunmuş hidrokarbon rezervuarları kısa bir üretim safhasını takiben, hemen suya dönüşerek üretim problemleri yaşanmaktadır.

Şekil 22. Türkiye Petrol Arama Ruhsatları

Kaynak: PİGM

Artan şirket sayısı ile birlikte, arama ve üretime yönelik yatırımlar da son 7 sene içerisinde 7 kat artmıştır. Yapılan yatırımların yarısından fazlası ise TPAO'dan gelmiştir. TPAO bu geçen sene zarfında yatırımlarını 9 kat arttırmıştır (Şekil 19). 2009 yılında sektörde 716 milyon dolar yatırım yapılmış, piyasa değeri 3,5 milyar dolar olan ham petrol ve doğal gaz üretimi gerçekleştirilmiş, doğrudan 10 bin kişiye istihdam imkânı sağlamıştır.

Şekil 23. Türkiye'nin Upstream Yatırımları

Kaynak: PİGM

Türkiye'de sondaj faaliyetlerinde 1934-2009 yılları arasını kapsayan yetmiş beş yıllık dönemde, yılda ortalama 50 kuyu olmak üzere toplam 3.727 adet kuyu açılmıştır. Son sekiz yıllık dönemde ise 535 adedi arama ve 212 adedi de üretim kuyusu olmak üzere toplam 747 adet kuyu açılmıştır. Bu bağlamda, 2002 yılında sadece 35 adet kuyu açılmış iken; 2009 yılında ülkemizin petrol arama alanında sektör tarafından tarihinde bir rekora imza atılmış, bir

başka ifadeyle 1934 yılından bu yana ilk kez bir yıl içinde 101 adedi arama, 42 adedi de üretim kuyusu olmak üzere, 2009 yılında toplam 143 adet kuyu açılmıştır.

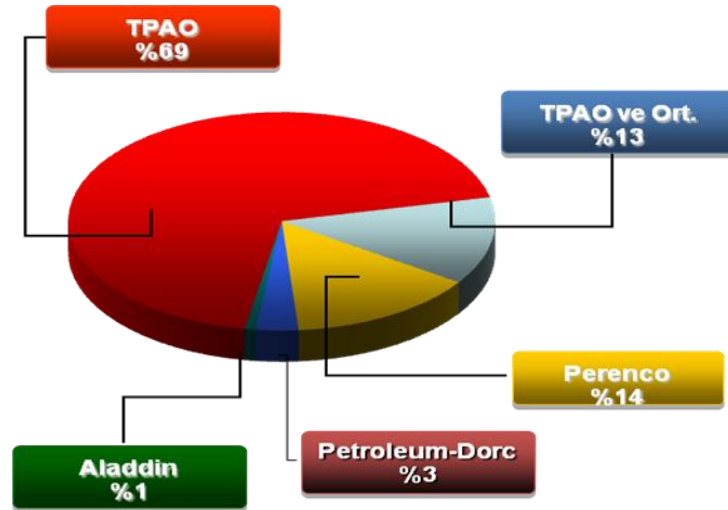
2.9.4. Petrol ve Doğal Gaz Üretim Faaliyetleri

Şirketler, açtıkları arama kuyularında ekonomik miktarda petrol veya doğal gaz buldukları takdirde, bu keşfin tescil edilmesinden sonra Petrol İşleri Genel Müdürlüğünden 20 yıl süreli işletme ruhsatı talebinde bulunabilmekte ve üretime başlayabilmektedir. Üretimini sürdüren şirket, 20 yılın sonunda bu kez Bakanlar Kurulu Kararı ile önce 10 yıl, müteakiben 10 yıl daha işletme ruhsat süresini uzatarak toplam 40 yıl üretime devam edebilmektedir.

Hâlen 6 adedi ortak ve 52 adedi müstakil olmak üzere 58 adet işletme ruhsatı TPAO'da, 14 adet işletme ruhsatı da diğer şirketlerde olmak üzere toplam 72 adet ruhsat bulunmaktadır.

2009 yılında elde edilen 2,4 milyon ton ham petrolün yüzde 76'sını oluşturan 1,85 milyon tonu TPAO, yüzde 24'ünü oluşturan 600 bin tonu ise özel sermayeli diğer şirketler tarafından üretilmiştir.

Türkiye'nin petrol üretimi, 1991 yılından 2008 yılına kadar devamlı bir düşüş eğilimi içerisindeydi. Ancak 2008 ve 2009 yıllarında Türkiye petrol üretimi artmış ve 2002 yılındaki 48.000 v/g seviyesi yakalanmıştır.

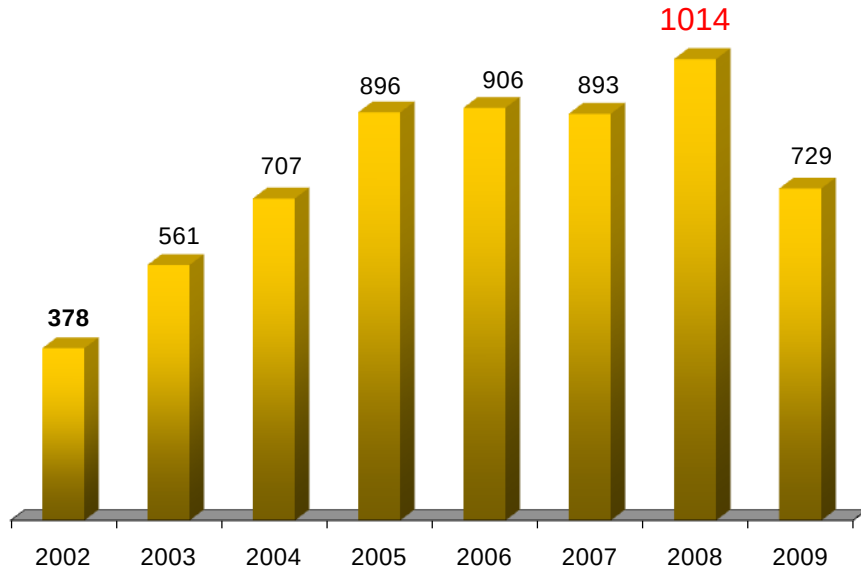

Şekil 24. Türkiye'de (2009 Yılı) Petrol Üretimi Yapan Şirketler ve Payları

Kaynak: PİGM

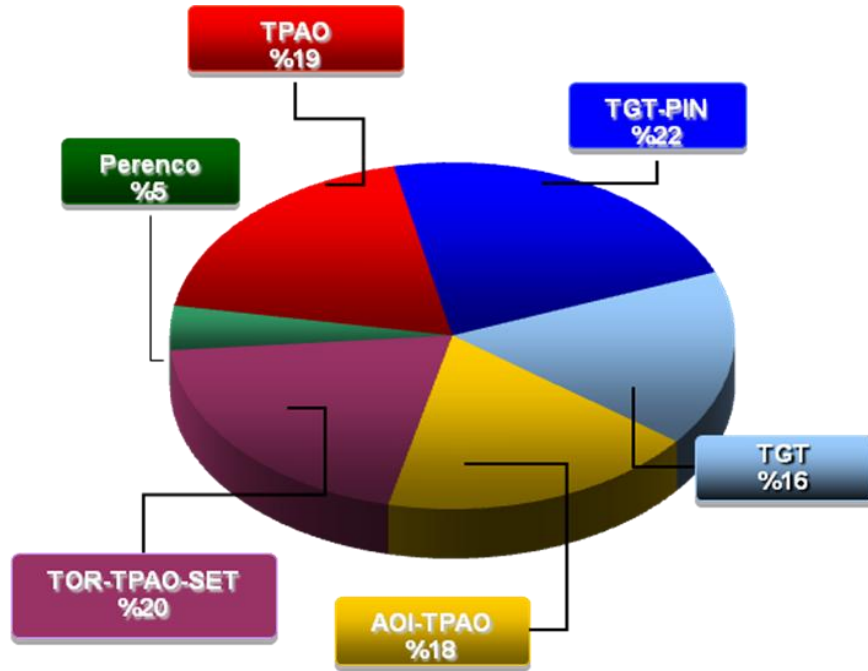
Son on yılda Türkiye'deki petrol üretiminde % 26,5 oranında düşüş gözlenmiştir. Türkiye'de yeni petrol sahalarının keşfedilememesi ve üretim yapılan sahaların yaşlanması nedeniyle son yıllarda görülen üretim düşüşünün sürmesi beklenmektedir.

2009 yılı sonu itibarıyla doğal gaz üretimimiz 729 milyon m³ ve ortalama günlük üretimimiz 2 milyon m³ olarak gerçekleşmiştir, üretimin iç tüketimi karşılama oranı % 2'dir.

Şekil 25. Türkiye'nin Yıllara Göre Doğal Gaz Üretimi (milyon m³)

2009 yılında üretilen 729 milyon m³ doğal gazın % 38'ini oluşturan 277 milyon m³'ünü TPAO, % 62'sini oluşturan 452 milyon m³'ünü ise diğer şirketler üretmiştir.

Şekil 26. Türkiye'de (2009 Yılı) Doğal Gaz Üretimi Yapan Şirketler ve Payları
Kaynak: PİGM

Tüm diğer enerji sektörlerinde olduğu gibi ekonomik kriz, doğal gaz talebinde de bir daralmaya yol açmıştır. Bunun haricinde nispeten sıcak bir yılın yaşanması ve küresel kriz nedeniyle elektriğe olan talepteki azalma da, doğal gaza olan talebi etkilemiştir. Yıllara göre baktığımızda doğal gaza olan talebin 2007 yılında bir önceki yıla göre %18,9'luk artış hızının, 2008 yılında % 3,6'ya düştüğü görülmüştür. 2009 yılı içinde % -11,1'lik bir daralmanın yaşandığı tahmin edilmektedir (Tablo 40).

Tablo 40. 2004-2009 Arası Doğal Gaz İthalatı ve Yıldan Yıla Artış Oranları

Yıl	İthalat (bcm)	Artış (%)
2004	22,2	
2005	27,0	% 21,6
2006	30,7	% 13,7
2007	36,5	% 18,9
2008	37,8	% 3,6
2009	33,6	% -11,1

Kaynak: BOTAŞ

Diğer taraftan; ülkemizde, ilk kez tesis edilen 1,6 milyar m³ kapasiteli Silivri-Değirmenköy Doğal Gaz Depolama Tesislerinin depolama kapasitesinde artış sağlanması ve yeni depolama sahalarının tesis edilmesine ilişkin çevre, fizibilite ve teknik çalışmalar TPAO tarafından sürdürülmektedir. Bu tesislerin depolama kapasitesinin 3 milyar m³e ve geri üretim kapasitesinin de 50 milyon m³/güne çıkarılması planlanmaktadır.

2.9.5. Petrol Ürünleri Endüstrisi

Jeolojik nedenlerden dolayı Türkiye, ham petrol üretiminin yanı sıra petrol ürünlerinin üretilmesinde dışa bağımlı durumdadır. Rafine petrol ürünlerinin yaklaşık % 30'u, petrokimya ürünlerinin ise yaklaşık % 75'i ithalat ile karşılanmaktadır.

Son 10 yılın petrol ürünleri istatistiklerine bakıldığında, Türkiye'nin ortalama 29 milyon ton petrol ürünleri tükettiği görülecektir. En çok tüketilen ürünler; motorin, fuel-oil ve benzin olmuştur. Türkiye'de tüketilen rafineri ürünlerin ortalama 21 milyon tonu TUPRAŞ tarafından karşılanmaktadır. Yurt içi üretimi, aşağıda belirtilen TUPRAŞ'a bağlı 4 rafineri tarafından karşılanmaktadır.

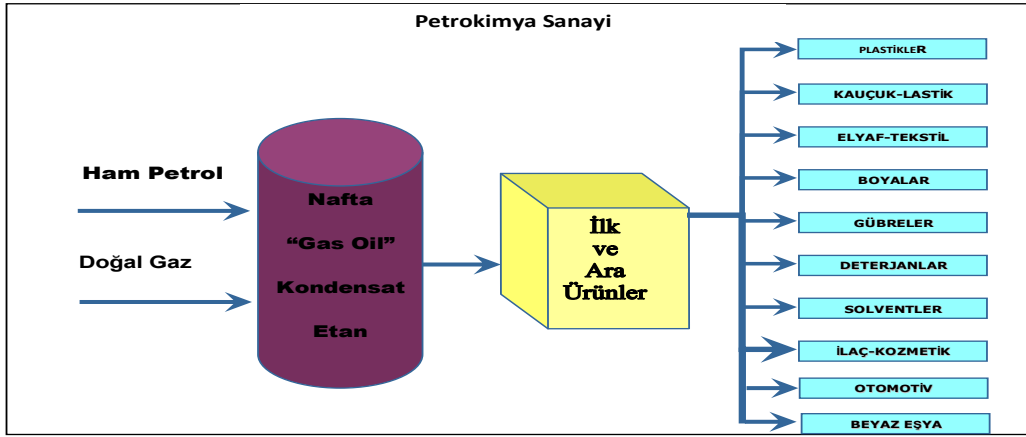

Şekil 27. Ceyhan'ın Coğrafi Konumu ve Petrol-Doğal Gaz Boru Hatları ile Rafineriler

Kaynak: TUPRAŞ

Petrokimya sanayisi; nafta, LPG, “Gas Oil” gibi petrol ürünleri ve doğal gaza dayalı temel girdileri kullanarak plastikler, kauçuk ve elyaf ham maddeleri ile diğer organik ara maddeleri üreterek ambalaj, elektronik, otomotiv, inşaat, tekstil ve tarım gibi birçok sektöre girdi (Şekil 24) sağlayan lokomotif bir sanayi koludur. Petrokimyasal ürünlerin sayıları, on binlerden fazla kimyasalın üretiminde kullanılması, petrokimya sanayisinin kimya sanayisi

içindeki yerini açıkça ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle petrokimya sektörü, bugün modern yaşamın olmazsa olmazlarından.

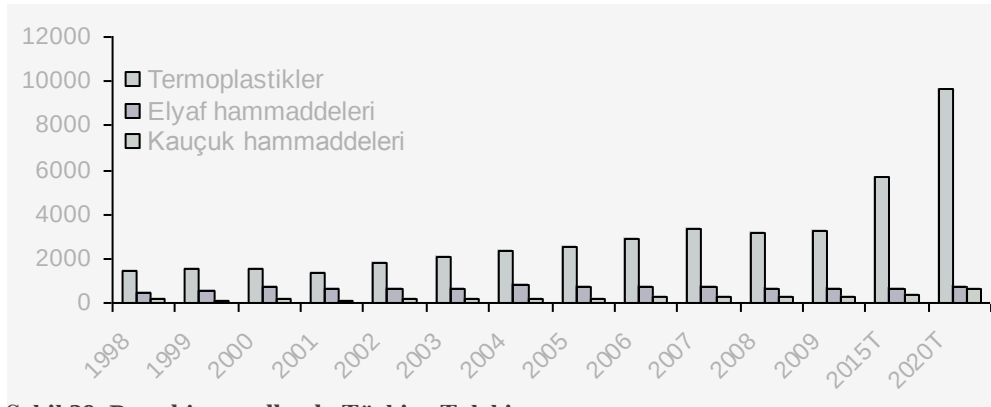
Şekil 28. Petrokimya Girdi-Çıktıları

Petrokimya sektörü ülkemizdeki toplam kimyasal üretiminin % 25'ini temsil etmekte olup PETKİM bugün ülkemizin en büyük petrokimyasal üreticisi olarak Türkiye kimya sanayisinin en büyük oyuncularından biri konumundadır. Ülkemizde petrokimyasal ürünlere olan talep, gelişmiş ülkelere kıyasla daha fazla ve dünya ortalamalarının üzerinde artmakta olup Türkiye petrokimya sanayisi henüz pazar doygunluğuna erişmemiştir.

Türkiye petrokimyasal üretim kapasitesi, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında Avrupa'daki birkaç küçük ülke ve Azerbaycan dışında küçük kalmaktadır. Brezilya, Hindistan, Tayland ve Tayvan, petrokimya sektöründe Türkiye'nin yaklaşık 5 katı büyüklüğe sahipken; Güney Kore 10 kat daha büyüktür.

Sektörde yeterli yerli üretim olamaması, Orta Doğu bölgesinde kurulan çok yüksek kapasitelerin devreye girmeleri ve kendilerine cazip pazarlar aramaları gibi nedenlerle Türkiye petrokimya piyasası, dünyanın spot ve en çekici piyasalarından biri hâline gelmiştir. Türkiye, Çin'den sonra en fazla termoplastik ithal eden ülke konumundadır.

Türkiye giderek yeni yatırımların gerçekleştirildiği Orta Doğu ve Uzak Doğu'nun yeni pazar hedefi hâline gelmektedir. Türkiye plastik sektörü hızla gelişmektedir. Türkiye'nin tek plastik ham maddesi üreticisi olan PETKİM, plastik sektöründeki büyümeye paralel bir büyüme göstermek zorundadır. Zincirde meydana gelebilecek bir kopma, tedarik zincirinde entegrasyonun sürekliliğinin sağlanamamasına neden olacak ve bu zayıflamadan plastik sektörü de olumsuz etkilenecektir.

Şekil 29. Petrokimyasallarda Türkiye Talebi

Kaynak: Petkim

Türkiye'de petrokimyasal ürünlere olan talep, gelişmiş ülkeler ve dünya ortalamalarının üzerinde bir hızla artmaktadır. Türkiye'de petrokimyasal ürünlerin arzı ise

taleple aynı hızda artmamaktadır. PETKİM, 2009 yılında yurt içi petrokimyasallar talebinin ancak % 25'ini karşılayabilmiştir. Bu durum, Türkiye petrokimya sektörünün rekabet gücünü olumsuz etkilemekte ayrıca, sektörün çok yüksek olan katma değerinin yurt dışında kalmasına neden olmaktadır.

Türkiye'nin dış ticaret açığı içerisindeki bir diğer büyük pay ise ara malı ithalatından kaynaklanmaktadır. 2009 yılında küresel krizin etkisi ile yaşanan talep daralması nedeniyle dış ticaret açığı 2008 yılına göre azalarak 39 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ara mallarının ithalatındaki payı ise yaklaşık % 50 civarındadır. Petrokimyasal ham maddelerin ara malı ithalatı içerisindeki payı ise yaklaşık % 12 civarındadır.

2008 ve 2009 yılında ekonomik kriz nedeniyle yaşanan talep daralması dikkate alınmaksızın; yaklaşık 6 milyar dolar olan pazarın ortalama % 12'lik yıllık büyüme oranı ile 2015 yılında 15 milyar dolar büyüklüğe erişmesi beklenmektedir. Yatırım yapılmaması hâlinde, yerli üretimin 2009 yılı sonu itibarıyla % 25 olan pazar payının, 2015 yılında % 12-14'e düşmesi ve ülkemizin en az 13 milyar dolar petrokimyasal ithal etmek zorunda kalması öngörülmektedir.

2.10. MADENCİLİK VE ÇEVRE

Çevre, canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı ifade eder. Türkiye önemli doğal kaynakları, sosyokültürel potansiyeli, genç ve dinamik nüfusuyla gelişmişlik düzeyini her geçen gün artırma çabasında olan bir ülkedir.

Gelecek kuşakların ihtiyaç duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda (sosyal, ekonomik, fiziki vb.) ıslahı, korunması ve geliştirilmesi sürdürülebilir çevre politikasını oluşturur. Bu kapsamda bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişme de sürdürülebilir kalkınmanın gereğidir.

Sürdürülebilir kalkınma politikaları, genel politikalara yansıtılmaya çalışılmakla birlikte arzu edilen seviyede değildir. Sürdürebilir kalkınmanın ve sürdürülebilir bir çevrenin sağlanması için; çevresel değerlerin ve ekolojik dengenin tahribini, bozulmasını ve yok olmasını önlemeye; mevcut bozulmaları gidermeye; çevreyi iyileştirmeye ve geliştirmeye; çevre kirliliğini önlemeye yönelik olarak çalışılmalı ve çevrenin korunması sağlanmalıdır. Ancak çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etki çevre kirliliğini yaratmaktadır.

Çevrenin üç temel varlığının (su, toprak, hava) kirlenmesini gösteren çevre sorunları, özellikle hava kirliliği şeklinde, Sanayi Devrimi'ni yaşayan ülkelerde çok eski yıllarda ortaya çıkmış ve o dönemde bile önemli bir sorun olarak kabul edilmiştir. Çevre sorunlarını birbirinden soyutlamak ve tek başına ele alıp değerlendirmek ise mümkün değildir. Çünkü çevre sorunları, nedenleri ve sonuçları bakımından birbirlerinin içine geçmiş durumdadır. Çevre sorunlarının bir özelliği de evrensel olmasıdır. Yerel nitelikteki bir sorunun bile, uzun vadeli etkileri göz önüne alındığında, aşamalı olarak önce bölgesel, daha sonra evrensel sorunlara kaynak oluşturacağı bir gerçektir. Sadece belli bir zaman limitinde yaşayan kişileri değil, aynı zamanda gelecek kuşakları, tüm canlı organizmaları etkileyebilmekte ve kalıcı birtakım olumsuzluklara sebep olabilmektedir.

Çevre kirliliğini oluşturan sebeplerin başında ise insanların davranışları gelmektedir. İnsanların bilerek ya da bilmeyerek doğal kaynakları yanlış kullanmaları çevresel sorunlara yol açmaktadır. Nüfusun hızla artmasına paralel olarak üretim ve tüketim faaliyetlerinin artışı, yanlış yer seçimlerinin yapılması sonucu çarpık kentleşme, gerekli önlemleri almadan sanayi atıklarının çevreye verilmesi ve özel mülkiyette bireysel çıkarların ön planda olması gibi

etkenler, kaynakların aşırı kullanımına ve bu aşamalarda toprağın, suyun ve havanın zararlı maddelerle kirlenmesine, ekolojik dengenin bozulmasına, tüm canlı varlıkların hayatının tehlikeye atılmasına sebep olmaktadır.

Sanayi Devrimi ile başlayan çevre kirliliği, dünyada ekonomik ve sosyal yatırımlarda çevre boyutunun dikkate alınması zorunluluğunu da beraberinde getirmiş ve 1970'li yılların başında bu zorunluluğun farkına varan gelişmiş ülkeler, öncelikle kendi ülkelerinden başlayarak tüm dünyada çevre olgusunun yerleşmesi için çaba göstermişlerdir.

Ülke ekonomilerinin önemli sektörlerinden biri olan madencilik, ulusların sosyoekonomik kalkınmaları için gerekli olan enerji ve sanayisinin temel ham maddelerini sağlayan tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Madencilik, kalkınmada önemli olan bir sektör olduğundan, ülke kaynaklarının en yüksek düzeyde ve etkin bir şekilde kullanımının sağlanması gerekmektedir.

Madenler ülkelerin doğal kaynaklarından biri olup giderek artan taleplerin karşılanması gerektiğinden işletilmeleri kaçınılmazdır. Madencilik faaliyetleri genel olarak doğal çevrenin tahribine sebep olmaktadır. Madencilik yapılan sahaların bozulmasına karşı, toprağın ve bitki örtüsünün eski hâline getirilmesi için her türlü tedbir alınmalıdır.

Her sektörün kendine has özellikleri olmakla birlikte; madencilik sektörünü, bütün diğer sektörlerden ayıran karakteristik özellikler vardır. Bunlar:

- Madenler yenilenemeyen ham madde kaynaklarıdır ve yeryüzüne eşit dağılmamıştır.
- Madenler genel olarak bulunduğu (oluştugu) yerde çıkarılmak zorundadır.
- Bu nedenle madencilikte ham madde çıkarılan ocak, stok sahası, zenginleştirme tesisi ve atık havuzu vb. yapıların, teknik ve ekonomik hususlar dikkate alınarak bir bütünlük içinde inşa edilmesi gerekmekte olup bu faaliyetler yapılırken, çevre kirliliğinin en aza indirilmesi de zorunluluk arz etmektedir.

Başka bir deyişle madencilik yer seçme ve mevzuata uygun yer arama şansı az olan bir sektör olduğundan doğal kaynaklarımızdan sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde, sürdürülebilir çevre özelliklerini dikkate alarak yararlanmamız gerekmektedir.

Doğal kaynak olan madenler ve mineraller, insan refahı için bir taraftan ekonomiye kazandırılırken, diğer taraftan çevreye verilen tahribat ve zarar çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Faaliyetlerin yapıldığı alanlarda ve özellikle açık işletme yöntemi ile çalışan sahalarda çalışmalar bittikten sonra topoğrafya, jeolojik yapı, rölyef, su rejimi, iklim ve peyzaj tamamen değişmekte ve bitki örtüsü de harap olmaktadır.

Madenlerin ekonomiye kazandırılması, enerji ve sanayi ham madde talebinin ucuz ve güvenli olarak sağlanması ve işlenmiş mal ihracatının artırılması, madencilik sektörünün başlıca amacı olmakla birlikte, madencilik faaliyeti; yer altı kaynaklarının tükenmeye başlaması ancak buna ters orantılı olarak giderek artan talep ve tenörün düşük olması nedeniyle zenginleştirme yöntemlerinde kimyasal maddelerin kullanılmasına bağlı olarak çevre sorunları yaratan bir konu olarak ele alınmaktadır. Ayrıca madencilik faaliyetleri, alternatif yer seçimi şansı olmadığından diğer arazi kullanım biçimlerinden imar, endüstri alanları, tarım ve ormancılık ile karşı karşıya kalmaktadır.

Bunun dışında günümüzde çevre bilincinin artması, madencilik faaliyetlerinin oluşturduğu çevre tahribatının direkt olarak ortaya çıkması ve yapılan çalışmalarda bu tahribatın gözle görülmesi madenciliğin kamuoyunda çevreyi kirlletici ve doğayı bozucu faaliyetler olarak kabul edilmesine yol açmakta ve buna bağlı olarak da bilinçli veya bilinçsiz toplumsal hareketler gündeme gelmektedir. Bilinçli olarak ortaya konan çevresel problemler için uygun çözüm yolları aranmakta ve gerekli tedbirlerin alınması sağlanmaktadır. Ancak

bilinçsiz olarak katı bir karşı çıkma ile hiçbir çözüm üretilememekte, bunun sonucunda istenmeyen sıkıntılar ortaya çıkmaktadır.

Bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak amacıyla Çevre Kanunu çıkarılmıştır.

Çevre Kanunu'nun 1983 yılında yürürlüğe girmesi ile birlikte Kanun'da belirlenen Yönetmeliklerin yürürlüğe alınması çalışmalarına hız verilmiş; bu çerçevede hava, su, atık ve gürültü konularında yönetmelikler hazırlanmıştır. Ancak sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde çevre boyutu ele alınarak koruma kullanma ilkeleri kapsamında doğal kaynaklarımızdan yararlanmamız kaçınılmaz bir gerçek olduğundan, gerekli mevzuat düzenlemeleri uygulama çalışmaları yapılmaya devam etmektedir.

Çerçeve niteliğindeki 5491 sayılı Kanun'la değişik Çevre Kanunu'na ek olarak çevresel ortamı temel alarak düzenlenen kanunlar ve yönetmelikler, sanayi tesislerinin (ve belediyelerin) yükümlülüklerini ve bunlara ilişkin yaptırımları düzenlemektedir.

Türkiye'de madencilik faaliyetleri "Çevre Kanunu" ile Çevre Kanunu'na istinaden çıkarılan yönetmelikler ile birlikte diğer meri mevzuata da uyularak yapılabilmektedir.

Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde madencilik sektörünü ilgilendiren bazı yönetmelikler şunlardır;

- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği
- Çevre Düzeni Planı ve Plan Notları
- Özel Çevre Koruma Bölgeleri Plan Hükümleri
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği
- Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği
- Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği
- Kum, Çakıl ve Benzeri Maddelerin Alınması, İşletilmesi ve Kontrolü Yönetmeliği
- Sanayi Tesislerinden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
- Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği
- Evsel Katı Atık Yönetmeliği
- Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği
- Atıkların Düzenli Depolanmasına İlişkin Yönetmelik
- Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik
- Yaban Hayatının Korunması ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile ilgili Yönetmelik

Özellikle son yıllarda AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde çevre mevzuatında da önemli değişiklikler olmuş, genel olarak ülkemizdeki çevre bilinci gelişmiş ve denetimler artırılmıştır.

2.10.1. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği

Dünyada en önemli sorunların başında gelen çevre kirliliği ile mücadele etmek amacıyla yapılan çalışmalar, 1970'li yıllarda başlatılan uluslararası örgütlenme Stockholm Konferansı ile hız kazanmış ve 1992 Rio Konferansı'na kadar giden çalışmalarla gerek uluslararası düzenlemeler gerekse ülkelerin kendi mevzuatı ile çözüm arayışlarına gidilmiştir.

Bu yapılan çalışmalar neticesinde çevre yönetimi amaçlarından en önemlisi olarak “Çevresel Etki Değerlendirmesi” (ÇED) çalışmaları önem kazanmış, gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkede “Çevresel Etki Değerlendirmesi”, kalkınmanın gereği olan faaliyetlerin çevre üzerinde olabilecek olumsuz etkilerini daha baştan belirleyebilmek, bu olumsuzlukları ortaya çıkmadan önlemek için gerekli önlemleri tespit etmek ve böylelikle kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamak için geliştirilmiştir.

Ülkemizde yürürlükte bulunan birçok mevzuatta çevre ile ilgili hükümler yer almakta, ancak bu hükümler tek başlarına çevre ile ilgili düzenlemelerin yapılmasına ve çevre sorunlarının önlenmesine imkân tanımamaktaydı. Bu kapsamda ülkemizde 1982 yılında yürürlüğe giren Çevre Kanunu’nun 10’uncu maddesine dayanılarak çıkarılan ÇED Yönetmeliği yasal statüye oturtularak 07.02.1993 tarihinde uygulamaya geçmiştir. Uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi, etkin ve verimli bir uygulamanın sağlanması amacıyla 23.06.1997, 06.06.2002, 16.12.2003 ve 17.07.2008 tarihlerinde revize edilmiştir.

Çevre Kanunu’nun 10’uncu maddesinde yer alan “Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri çevresel etki değerlendirmesi dışındadır.” hükmü Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiğinden maden arama faaliyetlerine ilişkin olarak “Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği’nde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik” 19 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak, arama ruhsatı döneminde üretim yapılması durumunda söz konusu madencilik faaliyeti ÇED Yönetmeliği hükümlerine tabidir.

Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED); çevreye önemli etkileri olabilecek faaliyetlerle ilgili projelerin planlama aşamasından başlanarak faaliyetin inşaat, işletme ve faaliyetin sona erdirilmesinden sonra meydana gelebilecek etkilerin, proje hakkında karar alınmadan önce bilimsel yöntem ve tekniklerle incelenmesi, varsa olumsuz etkilerinin önlenmesi ve gerekli önlemlerin belirlenmesi; projenin tüm uygulama aşamalarında bu etkilerin ve önlemlerin izlenmesi ve denetlenmesi sürecidir.

Çevresel etki değerlendirmesi, bugün dünyada çevre yönetiminin en üst aşaması olarak kabul edilmekte olup ÇED sürecinin ortaya çıkmasındaki en önemli etken, bozulan çevrenin düzeltilmesinin maddi açıdan fevkalade masraf getirmesi ve onarımın zor olmasıdır.

ÇED’in amacı ekonomik ve sosyal gelişmeyi önlemeden, çevre değerlerini ekonomik politikalar karşısında korumak, planlanan bir faaliyetin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerin önceden tespit edilip gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaktır.

ÇED uygulamasıyla; Çevre Kanunu’na istinaden çıkarılan yönetmelikler ve diğer meri mevzuatın uygulanabilmesi de mümkün olmaktadır.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği kapsamında projeler, kirleticilik özellikleri esas alınarak, ek-I ve ek-II listesi olarak iki grupta değerlendirilmektedir.

Ek-I ve ek-II listeleri, AB 97/11/EC Direktifi göz önüne alınarak hazırlanmış olup madencilik projeleri ÇED Yönetmeliği kapsamında değerlendirilirken; ülkemizdeki diğer kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve meslek odaları ile iş birliği yapılmakta; halkın katılımı sağlanmakta; görüş ve önerileri alınmaktadır

ÇED Yönetmeliği’nde “Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulanacak Projeler Listesi”nde (Ek I) yer alan madencilik projeleri şunlardır:

28- Madencilik projeleri;

Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın,

a) 25 hektar ve üzeri çalışma alanında (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) açık işletme ve cevher hazırlama tesisleri,

b) 150 hektarı aşan (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) çalışma alanında açık işletme yöntemi ile kömür çıkarma ve cevher hazırlama tesisleri,

c) Biyolojik, kimyasal, elektrolitik ya da ısıl işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme tesisleri,

ç) 1'inci ve 2'nci grup madenlerin her türlü işleme sokulması (kıрма-eleme, öğütme, yıkama ve benzeri) 100.000 m³/yıl ve üzeri kapasitede olanlar.

29- 500 ton/gün ham petrol ve 500 000 m³/gün doğal gazın çıkarılması.

30- Petrol, doğal gaz ve kimyasalların 40 km'den uzun 600 mm ve üzeri çaplı borularla taşınmasıdır.

ÇED Yönetmeliği'nde EK II "Seçme Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi"nde yer alan madencilik projeleri şunlardır:

42- Madencilik projeleri

Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;

a) Madenlerin çıkarılması (Ek-I'de yer almayanlar),

b) 5.000 m³/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 250.000 m² ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,

c) 1.000.000 m³/yıl ve üzerinde metan gazının çıkartılması ve depolanması

ç) Karbondioksit ve diğer gazların çıkartıldığı, depolandığı veya işlendiği 10.000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler,

d) 1'inci ve 2'nci grup madenlerin her türlü işleme sokulması (kıрма-eleme, öğütme, yıkama ve benzeri) ek-I'de yer almayanlar,

e) Cevher hazırlama veya zenginleştirme tesisleri (Ek-I'de yer almayanlar).

43- 50.000 ton/yıl ve üzeri tuzun çıkarılması ve/veya her türlü tuz işleme tesisleri.

44- Kömür işleme tesisleri

a) Hava gazı ve kok fabrikaları,

b) Kömür briketleme tesisleri,

c) Kömür yıkama tesisleri.

45- Petrokok, kömür ve diğer katı yakıtların depolama, sınıflama ve ambalajlama tesisleri (Perakende satış birimleri hariç).

46- Kireç fabrikaları ve/veya alçı fabrikaları.

47- Ek-I'de yer alan projeler kapsamında bulunmakla birlikte, yeni bir metot veya ürün denemek ve geliştirmek amacı ile hazırlanan ve iki yıldan uzun süreli olmayan projeler.

48- Arama Faaliyetleri:

a) Hektar başına 500 m³ ün üzerinde yapılan yarmalı aramalar,

b) Ruhsat alanı içerisinde toplam 5000 m'nin üzerindeki maden arama sondajları,

c) Ruhsat alanı içerisinde toplam 10.000 m'nin üzerindeki jeotermal arama sondajları,

ç) Ruhsat alanı içerisinde hektar başına 10 adet sondaj ve üzerinde yapılan petrol ve doğal gaz arama sondajlarıdır.

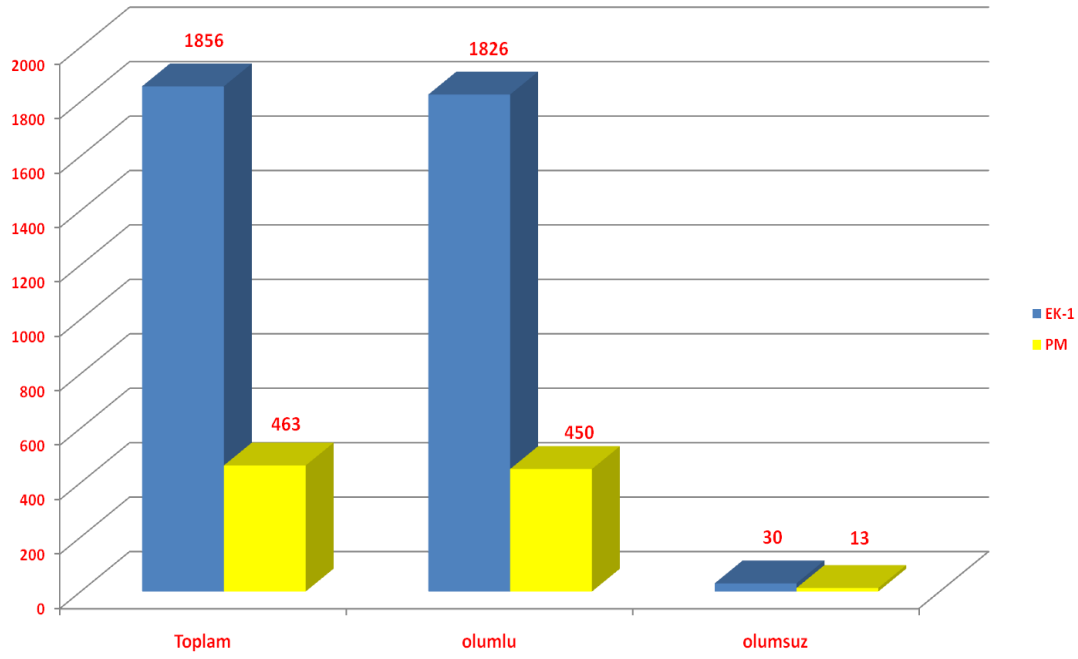
“Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulanacak Projeler Listesi” (Ek I) kapsamında yer alan projeler; ek-I’de yer alan projelere ve ek-II’de bulunup “ÇED Gereklidir” kararı verilen projelere uygulanır.

“Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulanacak Projeler Listesi” (Ek I) kapsamında sunulan projelerde EK I prosedürü, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından aşağıda yer alan iş akım şeması doğrultusunda yürütülmektedir.

Ek I Prosedürü;

ÇED başvuru dosyası EK III formatına göre hazırlanır. Bakanlığa sunulur (2 adet). Uygunluk yönünden inceleme. (3 iş günü)	
Başvuru dosyasının bir nüshası Valiliğe gönderilir. (Valilik projeyi duyurur.)	
Bakanlık proje tanıtım dosyasını inceler ve İDK kurulur. (3 iş günü /çoğaltma istenir.)	
Halkın katılım toplantısı yapılır. (10 gün önce yerel-ulusal gazetede ilan verilir.)	
Bilgilendirme ve kapsamlılaştırma toplantısında İnceleme Değerlendirme Komisyonu tarafından oluşturulan format yatırımcıya verilir. (12 iş günü)	
ÇED raporu Bakanlığa sunulur (2 adet). (Uygunluk yönünden inceleme 3 iş günü) 1 adet Valiliğe gönderilir. Çoğaltma istenir.	
İnceleme Değerlendirme Komisyonu Üyelerince, inceleme ve değerlendirme yapılır. (10 iş günü)	
Nihai ÇED raporu Bakanlığa sunulur (2 adet). (5 iş günü)	
Nihai ÇED raporu halkın görüşüne sunulur. (10 iş günü)	
Çoğaltma istenir. (3 İş günü)	
Bakanlıkça ÇED olumlu/ÇED olumsuz kararı verilir. (5 iş günü)	
7 yıl içerisinde yatırıma başlanmalıdır.	Yatırım yapılamaz.

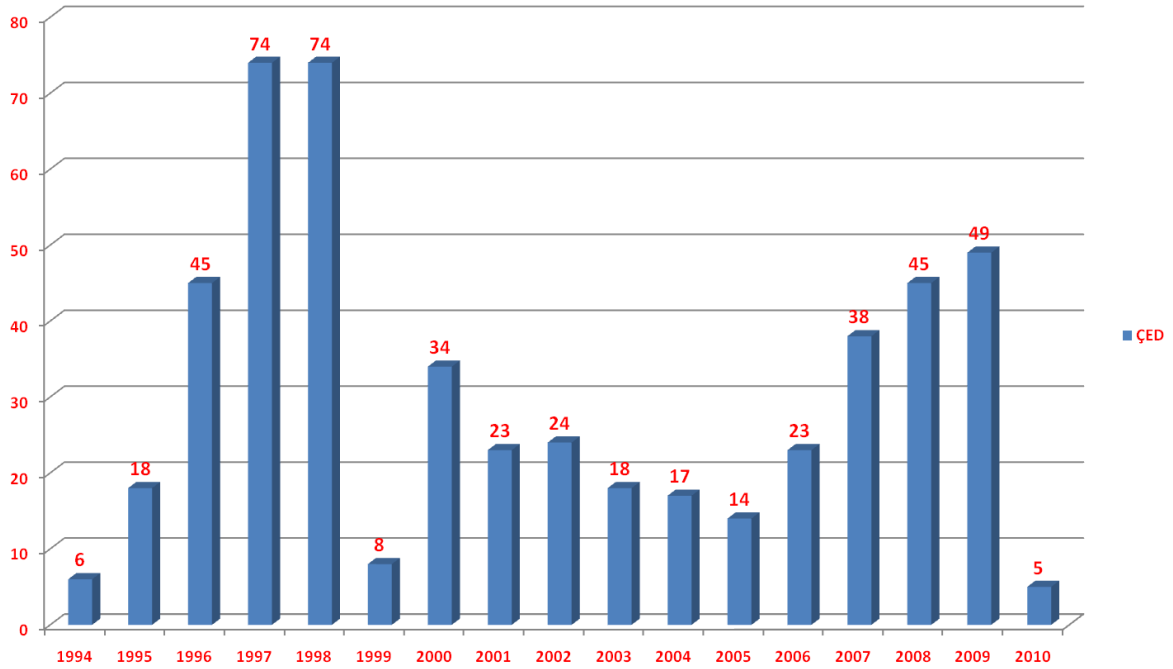
ÇED Yönetmeliği’nin 1993 yılında yürürlüğe girdiği tarihten 31.01.2010 tarihine kadar “ÇED Uygulanacak Projeler Listesi” (EK I) kapsamında yer alan yatırımların % 25’i petrol ve madencilik yatırımlarını kapsamaktadır.

Şekil 30. ÇED Kapsamındaki (EK I) Petrol ve Madencilik Yatırımları

Kaynak: ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü (31.01.2010).

Not: Madencilik sektörü dışındaki sektörlerde bulunan projelerden 59'u içerisinde "Malzeme Ocağı Faaliyeti" yer almaktadır.

Şekil 31. ÇED Kapsamındaki (EK I) Petrol ve Madencilik Yatırımlarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü (31.01.2010)

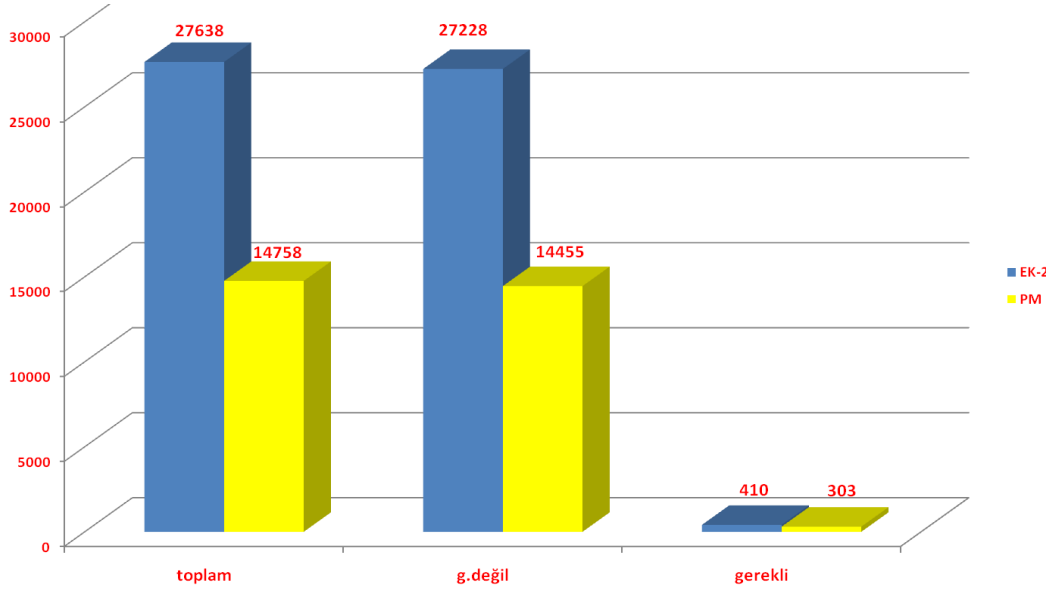
EK-II Prosedürü;

Ek-II listesinde yer alan projelere ve bu yönetmelik kapsamında ya da kapsamı dışında bulunan projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesi hâlinde, kapasite artış toplamı bu Yönetmelik'in ek-II'sindeki eşik değer veya üzerindeki projelere uygulanır.

“Seçme Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi” (EK II) kapsamında sunulan projelerde EK II prosedürü il evre ve orman müdürlükleri tarafından aşağıda yer alan iş akım şeması doğrultusunda yürütölmektedir.

Proje tanıtım dosyası hazırlanır.	
Valilik uygunluk yönünden inceler. (5 iş günü)	
Proje tanıtım dosyasında inceleme ve değerlendirme yapılır. (15 iş günü)	
Valilikçe karar verilmesi. (5 iş günü)	
“ÇED Gerekli Değildir” Kararı	“ÇED Gereklidir” Kararı
5 yıl içerisinde yatırıma başlanmalıdır.	ÇED prosedürü uygulanır.

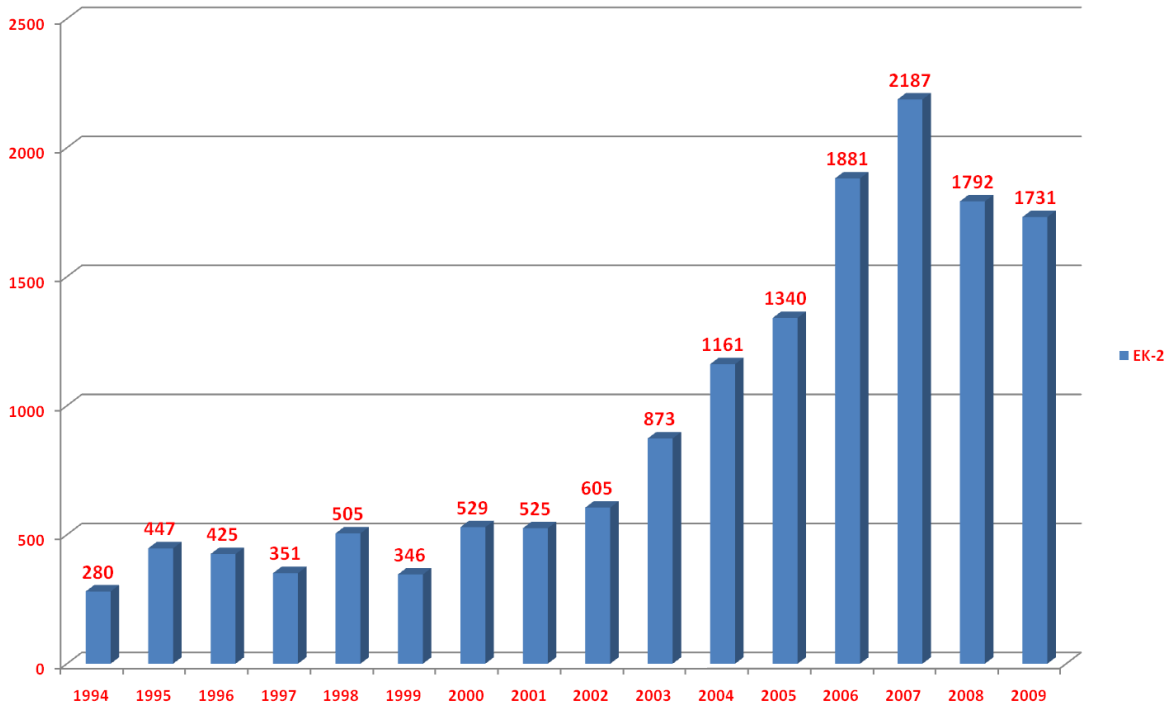
ÇED Yönetmeliği’nin 1993 yılında yürürlüğe girdiği tarihten 31.01.2010 tarihine kadar Seçme ve Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi (EK II) kapsamında yer alan yatırımların % 53,4’ü petrol ve madencilik yatırımlarını kapsamaktadır.

şekil 32. ÇED Kapsamındaki (EK II) Petrol ve Madencilik Yatırımları

Kaynak: ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü (31.01.2010)

“Seçme ve Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesi” (EK II) kapsamında 31.12.2009 tarihine kadar olan petrol ve madencilik yatırımlarının sayısı, şekil 29’da yer almaktadır.

Şekil 33. ÇED Kapsamındaki (EK II) Petrol ve Madencilik Yatırımlarının Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü (31.12.2009)

Ülkemizin coğrafi konumu ve doğal güzellikleri esas alınarak korunan alanlar belirlenmiştir. Söz konusu korunan alanlar doğal sit alanları, arkeolojik alanlar, millî parklar, av ve yaban hayatı koruma alanları, özel çevre koruma bölgeleri, tarım alanları (1'inci ve 2'nci sınıf), Özel Ormanlar ve Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'ne göre mutlak koruma alanı, kısa mesafeli koruma alanı, orta mesafeli koruma alanları olup bu alanlarda madencilik faaliyetlerine izin verilmemektedir.

ÇED Yönetmeliği kapsamında sunulan dosyalarda faaliyetin, söz konusu korunan alanlarda yer alması durumunda projeler iade edilmektedir.

2.10.2. Uluslararası Sözleşme, Protokol ve Anlaşmalar

Ülkemizce taraf olunan sözleşme, protokol ve anlaşmalar şunlardır;

1. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (FCCC) Framework Convention on Climate Change

2. Kyoto Protokolü

3. Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme (BASEL), Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal

4. Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Sözleşme (VİYANA), Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer

5. Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü

6. Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi, (AARHUS) Convention on Access to Information, Public Participation in Decision Making and Access to Justice in Environmental Matters

7. Kirlilik Salınımı ve Transfer Kayıtları Protokolü

8. Belirli Tehlikeli Kimyasalların ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Ön Bildirim Mekanizmasına İlişkin Sözleşme (ROTTERDAM), Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade – PIC

9. Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Sözleşme (STOCKHOLM), Convention on Persistent Organic Pollutants - POPs

10. Uzun Menzilli Sınırışan Hava Kirliliği Sözleşmesi Convention on Long Range Transboundary Air Pollution

11. Gothenburg Protokolü

12. Oslo Protokolü

13. Avrupa’da Kirleticilerin Sınırışan Geçişleri Gözlem ve Değerlendirme İş Birliği Programı (EMEP)

14. Sınai Kazaların Sınırışan Etkileri Sözleşmesi, Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents

15. Stratejik Çevresel Değerlendirme Protokolü

16. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, (CBD) Convention on Biological Diversity

17. Cartagena Biyogüvenlik Protokolü

18. Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi, (CCD) Convention to Combat Desertification

19. Su Kuşları Yaşama Alanı Olarak Uluslararası Önemde Sulak Alanlar Sözleşmesi (RAMSAR), Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat

20. Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme, (CITES) Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora

21. Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi (BERN) Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats

22. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Convention on European Landscape

23. Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalı Hayvanların Korunması Sözleşmesi-European Convention for the Protection of Vertebrate Animals Used for Experimental and Other Scientific Purposes

Taraf olma sürecinde olunan ve taraf olunmayan sözleşmeler ise şunlardır:

Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalı Hayvanların Korunması Sözleşmesi European Convention for the Protection of Vertebrate Animals Used for Experimental and Other Scientific Purposes: Sözleşmeye taraf olma çalışmaları devam etmektedir.

Yabani Hayvanların Göçmen Türlerinin Korunması Sözleşmesi (BONN) Convention on the Conservaton of Migratory Species of Wild Animals: Ülkemizin doğal hayatı korumaya yönelik politikası gereğince, söz konusu sözleşmeye taraf olunmamıştır.

Sınırışan Boyutta Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi, (ESPOO) Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context: Ülkemizde yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği’nin ek-I listesi ile konvansiyonun ek-I listesi genel olarak uyumlu olmakla beraber; konvansiyonun ek-I listesi, projeleri daha genel olarak kapsamaktadır. Örneğin madencilik faaliyetlerinin tamamı (eşik değerler olmadan) bu listede yer almaktadır. Konvansiyon hükümleri incelendiğinde etki alanı ve ÇED dokümanının

hazırlanması hususlarında netlik ve konvansiyona taraf AB ülkelerinde yapılan uygulamaların sonuçları hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Söz konusu sözleşmeye ülkemiz taraf değildir.

2.10.3. Madencilğin Çevresel Etkileri

Açık ocak madenciliğinin çevre üzerine doğrudan etkisi, toprak ve bitki örtüsünü yok etmesidir. Madencilik yapılan alanlarda çoğu zaman peyzajda önemli değişikliklerin meydana geldiği görülür. Aynı zamanda madenciliğin bitişik alanlar üzerine dolaylı etkileri de vardır. Bunlar cevher, bitki örtüsü ve atık yığınları ile madencilik binaları ve tesislerinin bulunduğu arazilerde meydana gelir.

Madencilik faaliyetlerinde depolanma şartlarının en iyi şekilde sağlanması gerekmektedir. Toz ve gürültü limitleri ise en yakın hassas olarak alan ele alınıp değerlendirilmelidir.

Madencilik faaliyetinin başlamasından itibaren işletme sırasında ve sonrasında oluşan çevre problemlerini sınıflandıracak olursak;

- Bitkisel toprağın alınması sonucu oluşan arazi bozulması,
- Açık maden işletmeciliği yapılan ocak alanında meydana gelen arazi bozulmaları, toz, patlatma ve gürültü emisyonları,
- Pasa ve atık sahalarından kaynaklanan, su ve toprakta oluşabilecek kirlenmeler,
- Cevher hazırlama (zenginleştirme) sonucu havada, toprakta ve suda oluşabilecek kirlenmeler,
- Yer altı (kapalı) maden işletmeciliğine bağlı olarak ocak çökmeleri ve su birikmesi ile ilgili problemler.
- Maden atıkları da madenciliğin en önemli çevresel sorunlarından biridir. Türkiye’de maden atıkları ile ilgili şu ana kadar bir düzenleme bulunmamakla birlikte, maden atıkları, özelinde ayrı bir yönetmelik yayımlanıp yürürlüğe girene kadar, Atıkların Düzenli Depolanmasına İlişkin Yönetmelik hükümlerine tabi olup Avrupa Birliğinin 2006/21/EC sayılı Maden Atıklarının Yönetimi Direktifi gereğince, Maden Atıklarının Yönetimi Yönetmeliği’nin ülkemiz mevzuatına uyarlanması ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir.

2.10.4. I. ve II. Grup Maden Ocakları ve Çevre Uygulamaları

05.06.2004 tarihinde 5177 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle 3213 sayılı Maden Kanunu’nda düzenlemeler yapılmış; taş, kum-çakıl, vb. ocaklar Maden Kanunu kapsamına alınmıştır. Bu kapsamda, taş ocağı ve buna bağlı olarak kırma-eleme tesislerinin sayısı artmıştır. Söz konusu tesislerin yerleşim yerlerine ve otoyollara yakın olan yerlerde kurulması görüntü ve emisyon kirliliği açısından çevresel sorunlara neden olmuştur.

Bu kapsamda özellikle taş ocakları ve kırma-eleme tesislerinin yoğun olduğu ve şehirleşme ile iç içe girdiği büyük şehirlerimizde çevresel etkilerin önlenmesi ve yaptırımların daha etkili sağlanması amacı ile valilikler bünyesinde gerekli alt yapı oluşturularak İstanbul, Kocaeli, Gaziantep, Hatay ve Mersin illerinde “Mahalli Çevre Kurulu” kararları alınarak potansiyel alanlar belirlenmiştir.

Çevresel etkilerin, kaynağında önlenebilmesi için “ÇED Raporu” ve/veya “Proje Tanıtım Dosyaları” değerlendirilirken;

Kurulması planlanan kırma-eleme tesislerinde; testesteki toz kaynağı olan her bir ünitenin (bunker, kırıcılar, elekler, bantlar) kapalı ortam içerisine alınması ve kapalı ortam içerisine alınan ünitelere toz indirgeme sisteminin kurulmasının taahhüt ettirilmesi,

Önceden ÇED Kararı verilmiş ve hâlen faaliyette olan tesisler ile ÇED Yönetmeliği kapsamı dışında değerlendirilen tüm kırma-eleme tesislerinde ise; 31.12.2012 tarihine kadar belirtilen hususların sağlanması ile ilgili olarak valiliklere talimat verilmiştir.

2.10.5. Maden Sahalarının Rehabilitasyonu ile İlgili Mevzuat ve Uygulamalar

Ülkemizde maden sahalarının rehabilitasyonu ile ilgili beş farklı mevzuatta düzenleme yapılmıştır. Bunlar; “Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği”, ormanlık alanlarda yapılacak rehabilitasyonu düzenleyen “Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik”, mera alanlarındaki madencilik faaliyetlerinin rehabilitasyonu için “Mera Kanunu” ile tarım alanlarındaki madencilik faaliyetlerinin rehabilitasyonu için “Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu”, ÇED Yönetmeliği kapsamında ve yukarıda belirtilen alanların dışındaki madencilik faaliyetlerinin rehabilitasyonunda ise “Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği”dir.

2872 sayılı Çevre Kanunu’nun ek madde 1-(b) bendi gereğince hazırlanan Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği 14.12. 2007 tarihli ve 26730 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Bu Yönetmelik’te yer alan idari ve teknik esaslar; sektörün ve ilgili kurum/kuruluşların hassasiyetleri doğrultusunda, tüm paydaşların görüşleri alınarak revize edilmiş olup Yönetmelik, 23.01.2010 tarihli ve 27471 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

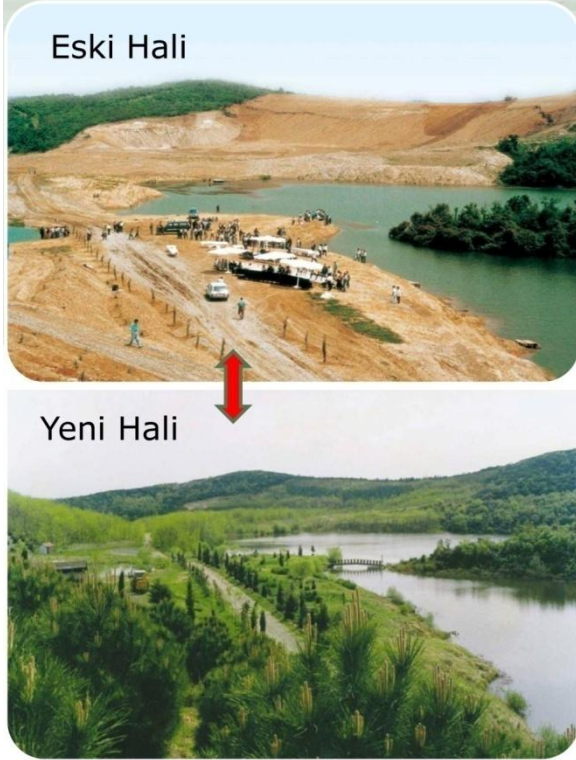
Madencilik alanlarında arazi ıslahı çalışmasında; doğal dengenin yeniden kurulması, alanın yeniden insanların ya da diğer canlıların güvenle yararlanabileceği hâle getirilmesini sağlayacak biçimde doğaya yeniden kazandırma çalışması yapılması gerekmektedir. Bozulan alanları iyileştirmedeki başlıca amaç, madencilığe bağlı olarak bozulan ve etkilenen alanlara ekolojik ve ekonomik değerlerini mümkün olduğu ölçüde geri kazandırmak olmalıdır. Yeniden kazanma arazinin güzel bir peyzaj görünümüne sahip olması kadar, bu alanlardan ekonomik olarak yararlanmayı da hedefler.

Bu maksatla sığ hafriyat yerleri suyla doldurularak balık yetiştirmeye uygun hâle getirilebilir. Derin ocak alanları ise su tutma yerleri olarak kullanılacağı gibi eğlence dinlenme yerleri olarak da düzenlenebilir. Çok derin hafriyat yerleri dik eğimleri nedeni ile yalnızca su tutma yapıları olarak kullanılabilir.

Taş yığınları, pasa alanları aynı zamanda kuru hafriyat yerleri ve çökmüş ocaklar tarım ve ormancılık amaçları için iyileştirilebilir.

Madencilik yapılmış bazı alanlar konut yerleri, spor alanları, kentsel yeşil alanlar, atık depolama alanları ve benzer amaçlar için geri kazanılabilir.

Çekim Tarihi:1991

Çekim Tarihi:1991

Çekim Tarihi: 2004

Çekim Tarihi: 2004

Resim 38. İstanbul Kemerburgaz-Ağaçlı Köyündeki Kut Madencilik Sahasında Yapılan Rehabilitasyon ve Ağaçlandırma Faaliyetleri

Bu çalışmalarda;

- Seçilen projenin uygulanması sonucunda ortaya çıkacak yapının veya oluşan yeni alanın kullanımında, yerel koşullara ve çevre koşullarına uyum sağlanması,
- Ocaklarda ve ortaya çıkan atıkların depolandığı alanlarda; gerekli düzenleme yapılarak duyarlılık sağlanması,
- Stoklama amacı ile kullanılan alanlarda sürekli ya da geçici olarak bulundurulmuş pas veya cevherlerin tozlanmaları, su ve hava akımlarına bağlı olarak dağılmaları nedeniyle çevreyi etkilememeleri için gerekli önlemlerin alınması,
- Doğaya yeniden kazandırma çalışmaları yapılan alanlarda jeolojik etütler kapsamında topoğrafik eğim, yamaç yönelimleri, yüzeysel doğal drenaj ağı, obruklar, çığ yatakları gibi jeomorfolojik öğeler; hidrolojik ve hidrojeolojik özellikler belirlenerek toplanan bu veriler doğrultusunda faaliyet alanı çevresi yüzeyden akan veya yağışlar sonrasında akması olası su akışı açısından güvenli hâle getirilmesi,
- En yakın meteoroloji istasyonundan alınan meteorolojik veriler doğrultusunda, yörenin en yoğun yağış koşullarında su yolları, çevre doğal drenaj sisteminin ve alan çevresindeki su toplama kanalı, havuz ve su tahliye planlamasının yapılması,
- Doğaya yeniden kazandırma çalışmaları sırasında insan ve yaban hayatına zarar gelebilecek alanlarda sahanın tel örgü, duvar gibi uygun bir malzeme ile çevrilmesi ve ikaz levhalarının asılmasının sağlanması gerekmektedir.

İyileştirilmiş arazide -tarımsal gelişme gerekli- rölyef, toprak ve su ilişkilerinin geliştirilmesi için arazinin uygun biçimde düzenlenmesine, toprağın verimliliğinin eski hâline getirilmesine, eğimin azaltılmasına ve yol inşası gibi benzer faaliyetlere ihtiyaç vardır.

Madencilik faaliyetlerinin yol açtığı olumsuz sonuçları gidermek, bozulan araziler ile ekolojik ve ekonomik iyileştirmeler için geri kazanma çalışmaları yapılır. Geri kazanma çalışmalarıyla;

- Ziraat (Tarım, çayır, mera vs.)
- Orman (Ticari ve ticari olamayan)
- Rekreasyon (Eğlence ve dinlenme yerleri, parklar, halka açık alanlar)
- Su kullanımı (Balıkçılık, toplumsal ihtiyaçlar için)
- İnşaat (Hafif endüstriyel binalar, konut ve hizmet binaları)
- Yaban hayatı (Doğal koruma alanları olarak ayrılabilir.)

gibi faaliyetler için sahalar yeniden kazanılabilir.

Madencilik faaliyetleri esnasında ve sonunda sebep olunan çevresel olumsuzlukların giderilmesi veya yeniden kazanıma yönelik iyileştirme ve kullanım için ortak planlar yapılmalı ve ocağın işletmeye açılmasıyla beraber bu plan programlı olarak uygulanmalıdır.

Çevreyi koruma, kirliliği önleme ve ekolojik değerleri geri kazanmada en etkili ve maliyeti en ucuz olan yol, arazi ve çevre bozulmalarını önlemeye erken başlamaktır.

İyileştirme ve yeniden kazanma çalışmaları, üretim süreci çerçevesinde planlanmalıdır. Bu şekilde geri kazanma çalışmaları daha ekonomik olabilmekte ve en az zaman kaybı ile iyileştirme gerçekleştirebilmektedir. İyileştirme çalışmalarına başlamadan önce jeolojik, hidrojeolojik, meteorolojik, klimatolojik, arazi kullanımı gibi ön araştırmalara gerek vardır.

Bunların dışında;

- Toprak araştırması,
- Biyolojik veri toplanması,
- Haritalama,
- Arazi kullanımı ve alt yapı araştırması,
- Madencilik faaliyetinin tanımlanması,
- Sosyolojik çalışmalar,
- İyileştirme faaliyetlerinin planlanması,
 - a. Ön planlama
 - b. Detaylı planlama

çalışmaları yapılarak arazinin geri kazanımı veya iyileştirme çalışmaları yürütülmektedir.

2.10.5.1 Gelişmiş Olan Ülkelerde Mevcut Durum

Gelişmiş ülkelerde; ÇED, doğaya yeniden kazandırma, maddi taahhüt, kapama ve koşullara uyulmaması ile ilgili durumlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 41. Gelişmiş Ülkelerde Çevre Koşulları

Ülke	Doğaya Yeniden Kazandırma Koşulu	ÇED Koşulu	Maddi Taahhüt Koşulu	Kapatma Koşulu	Koşullara Uyulmama Cezaları
ABD	Var	Var	Var	Var	Var
Almanya	Var	Var	Var	Var	Var
Avustralya	Var	Var	Var	Var	Var
İngiltere	Var	Var	Var	Var	Var
İrlanda	Var	Var	Var	Var	Var
Japonya	Var	Var	Var	Var	Var
Kanada	Var	Var	Var	Var	Var

Kaynak : (H. Ş. DÜZGÜN, Madencilik ve Çevre Sempozyumu, Ankara, 2009)

2.10.5.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde Durum

Gelişmekte olan ülkelere; ÇED, doğaya yeniden kazandırma, maddi taahhüt, kapama ve koşullara uyulmaması ile ilgili çevre koşulları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 42. Gelişmekte Olan Ülkelerde Çevre Koşulları

Ülke	Kapatma Koşulu (Çoğunlukla Anlaşmaya Tabi)	ÇED Koşulu	SED Koşulu	Doğaya Yeniden Kazandırma Koşulu	Maddi Taahhüt Koşulu
Botsavana	Var	Var	Yok	Var	Yok
Brunei	Yok	Yok	Yok	Var	Yok
Burkina Faso	Yok	Var	Var	Var	Var
Butan	Yok	Var	Var	Var	Yok
Çin	Var	Yok	Yok	Var	Yok
Endonezya	Var	Var	Yok	Var	Yok
Filipinler	Yok	Var	Var	Var	Var
Gana	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Güney Kore	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Hindistan	Var	Yok	Yok	Var	Yok

Kazakistan	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Kırgızistan	Var	Var	Yok	Var	Yok
Kuzey Kore			Yok	Var	Yok
Malezya	Var	Var	Yok	Var	Yok
Mali	Yok	Var	Yok	Var	Var
Moğolistan	Yok	Var	Yok	Var	Var
Miyanmar	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Namibya	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Özbekistan	Var	Yok	Yok	Var	Yok
Sri Lanka	Var	Var		Var	
Tacikistan	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Tanzanya	Var	Var	Var	Var	Var
Tayland	Var	Var	Yok	Yok	Yok
Vietnam	Var	Yok	Var	Yok	Yok
Zambiya	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Zimbabve	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Kaynak : (H. Ş. DÜZGÜN, Madencilik ve Çevre Sempozyumu, Ankara, 2009.)

Ülkemizde maddi taahhüt koşulu dışında, yukarıda sayılan tüm koşullar ilgili mevzuatla belirlenmiştir.

Gelişmiş ülkelerde madencilik faaliyetlerinin başlangıcı veya madencilik faaliyetlerinin işletilmesi ile kapatılması sırasında çevrenin rehabilitesi ve rekreasyonu ile ilgili olarak teminat alınmaktadır. Söz konusu teminat her ne kadar Maden Kanunu kapsamında çevre uyum teminatı adı altında alınsa da, alınması planlanan teminat miktarının doğaya uyum çalışmaları kapsamında yeterli olmayacağı açıktır. Bu itibarla, yapılacak Kanun düzenlemelerinde maden faaliyetlerinin başlangıcında proje bedelinde, çevre finansmanına ayrılacak bedelin tespit edilerek teminat olarak toplanması ve çevre düzenlemelerinin yapılmasını müteakip teminatın yapılan miktar kadar geri ödenmesi önerilmektedir.

Çevre faktörü göz ardı edilerek madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi mümkün değildir. Madencilik sektöründe, çevre dostu teknoloji ve yöntemlerin kullanılması, madencilik süreçlerinde ya da sonrasında çevrenin korunmasına ya da yenilenmesine yönelik önlemlerin alınması, sektörün gelişimini engellemeyecek; aksine genel anlamda sektörün gelişimine yönelik katkı yapacaktır.

Madencilik çalışmaları sırasında ortaya çıkan olumsuz çevresel etkiler konusunda sektörde bulunan tüm kesimler sorumlulukları üstlenerek gereklilikleri yeterince yerine getirmelidir.

2.10.6. İzleme ve Kontrol

Çevresel etki değerlendirme sisteminin performansını artıran en önemli aşama ÇED uygulama ve izlemenin etkin olarak yapılmasıdır.

İzleme çalışmaları; saha denetimleri, projenin inşaat, işletme aşamalarında çevreye verdiği etkiyi ölçmeye yönelik çalışmalar, yasal limitlerin aşıp aşılmadığı konusunda yapılan çalışmalar ile ÇED raporunun uygulanıp uygulanmadığı hususunu kapsar.

İzleme ve denetim çalışmaları; projenin kabul edildiği hâliyle uygulanıp uygulanmadığı, etkilerin izin verilen limitler içinde olup olmadığı, uygulama aşamasında önceden öngörülmeleyen bir etki ortaya çıktığında gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı, iyi

uygulama yöntemleri ile projenin çevresel faydalarının maksimize edilip edilmediği hususlarının tespiti için yapılmaktadır.

Yatırımcı, proje uygulamasının başlangıcını, ilk işletmeye geçiş dönemini ve işletmenin sona erdiriliş dönemine ait raporları valiliğe bildirir. Bakanlık/Valilik tarafından ÇED raporu/proje tanıtım dosyası ve taahhütname kapsamında izleme ve kontrolü yapılarak gerekli görüldüğü takdirde diğer kurum kuruluşlarla iş birliğine gidilir. ÇED raporu/ proje tanıtım dosyası ve taahhütnameye aykırı uygulamalara idari yaptırım kararları uygulanır.

Ulusal çevre stratejisinin gerçekleştirilmesi ile Türkiye “Bugünkü ve gelecek kuşakların temel gereksinimlerinin sağlandığı, yaşam kalitesinin artırıldığı, biyolojik çeşitliliğin korunduğu, doğal kaynakların sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla akılcı bir şekilde yönetildiği, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını gözetten bir ülke olacaktır.” Bu kapsamda ülkemizin sloganı “**Çevreye Duyarlı MADEN POLİTİKASI, Madene Duyarlı ÇEVRE POLİTİKASI**” olmalıdır.

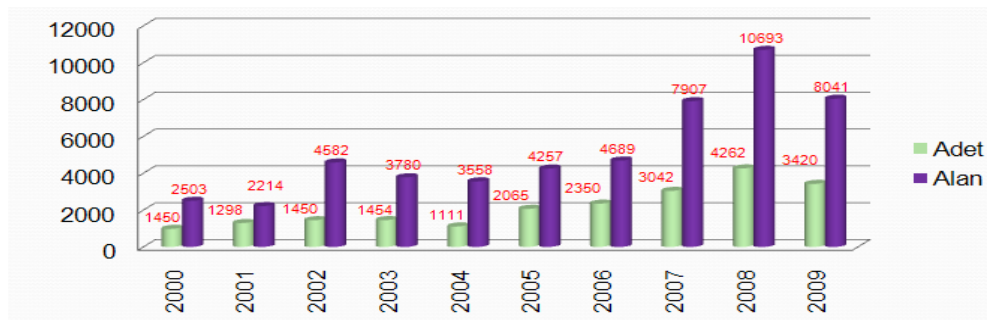
2.10.7. Madencilik ve Orman

22.3.2007 tarihli ve 26470 sayılı Yönetmelik’in amacı; 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 16, 17, 18 ve 115’inci maddelerine göre verilecek muvafakat, izin ve irtifak haklarının uygulama usul ve esasları ile bunlardan tahsil edilecek bedellere ait iş ve işlemleri düzenlemektir.

Orman sayılan alanlarda verilecek maden arama ve işletme izinleri, 26.05.2004 tarihli ve 5177 sayılı Kanun’un 34’üncü maddesiyle değiştirilen 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 16’ncı maddesine göre, Maden Kanunu’nun 7’inci maddesindeki şartlara bağlanmıştır.

Aynı Yasa’nın 3’üncü maddesi ile Maden Kanunu’nun 7’nci maddesini değiştirilerek orman sayılan alanların da dâhil olduğu statülü birçok alandaki madencilik faaliyetlerinde uygulanacak usul ve esasların Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirleneceği hükmü getirilmiştir.

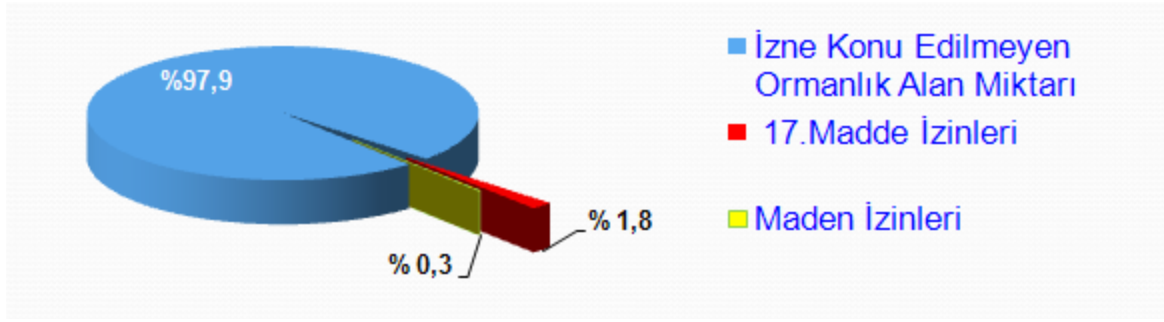
26.05.2004 tarihli ve 5177 sayılı Kanun’un 4’üncü maddesi 3213 sayılı Maden Kanunu’nun 14’üncü maddesine göre ormanlık alanlarda 5 hektara kadar olan maden arama, işletme ve tesis izin sahalarından arazi izin bedeli alınmayarak *devlet hakkının % 30 fazlasıyla alınır* hükmü getirilmiştir. 2009 sonu itibarıyla kullanımda olan maden izinlerinin sayısı 13.767 olup toplam alan 34.390 hektardır.

Şekil 34. Orman Alanlarında Verilen Maden İzinleri ve Alanları

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü, 2009

Türkiye geneli toplam ormanlık alan miktarı 21.386.200 hektar olup bu alanın yalnızca % 0,3’lük kısmında madencilik yapılmaktadır.

Şekil 35. Maden Kanunun 16'ncı ve 17'nci Maddelerine Göre Verilen İzin Oranları

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü, 2009

Orman sayılan alanlarda yapılan müracaatların değerlendirmesi ve sonucunda izin verilip verilmeme yetkisi; yetki devri ile Adapazarı, Antalya, Balıkesir, Çanakkale, İzmir, İstanbul ve Muğla Bölge Müdürlükleri hariç 20 Bölge Müdürlüğüne devredilmiştir.

Maden talepleri, İdarenin taşra teşkilatı olan Orman Bölge Müdürlüklerine yapılmaktadır. Bölge Müdürlüğü tarafından oluşturulan komisyon marifetiyle talep incelettilmekte, tüm hususları içeren rapor, izne konu edilmek üzere Bölge Müdürlüğüne gönderilmektedir. Bölge Müdürlüğü yetkili ise raporu değerlendirip neticelendirmekte, yetkili değilse kendi görüşü ile birlikte neticelenmek üzere Genel Müdürlüğe göndermektedir.

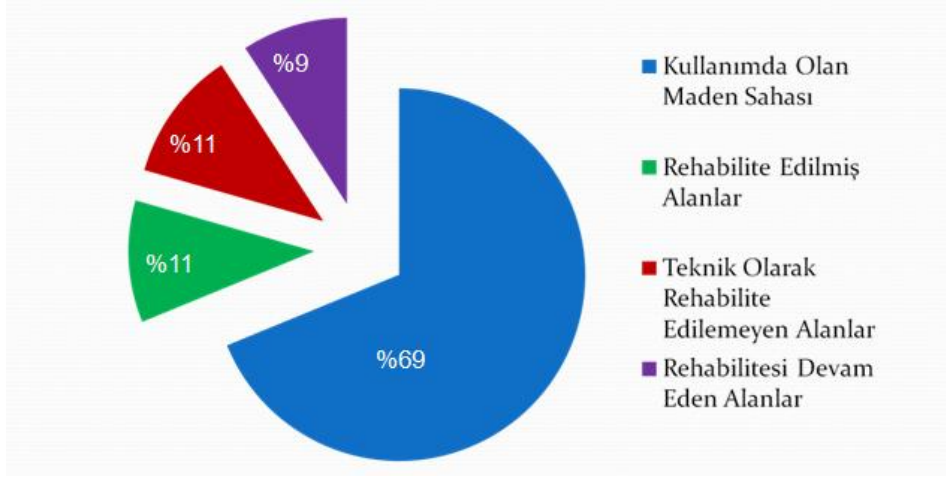
Maden sahalarının bulunduğu yerlerde işletilmesinin zorunlu olduğu gerçeğiyle talepler değerlendirilmektedir. Bu sahaların işletilmesi için gerekli olan tesis ve alt yapı tesislerine, ormanlık alanda yapılma zorunluluğu var ise izin verilmekte, aksi takdirde izin verilmemektedir.

İnternet tabanlı olarak hazırlanmış olan Orman Kadastro Bilgi Sistemi ile internet üzerinden maden izin taleplerinin su havzalarına, korunan alanlara ve mesire yerlerine, yerleşim yerlerine olan uzaklıkları görülebilmekte; oluşturulacak tampon bölge ile de gerekli analizler yapılabilmektedir.

İzin verilen madencilik faaliyetleri, ilgisinin “ÇED Olumlu Kararı” veya “ÇED Gerekli Değildir” belgesini, sit, askerî yasak bölge veya diğer korunması gerekli alanlar ile ilgili olarak alınmış izinlerin Maden İşleri Genel Müdürlüğüne verilmesi neticesinde, maden arama sahalarında “Üretim İzin Belgesi”, maden işletme sahalarında ise “İşletme İzin Belgesi” teminat ve bedellerin yatırılması ve İdareye taahhüdün verilmesi neticesinde saha teslim edilmektedir.

Tüm şartların sağlanması ile işe başlayan madenci, vermiş olduğu taahhütlere uymak zorundadır. İznin bitmesini müteakip süre uzatımı yapmayacak ise, bozmuş olduğu bu yapıyı yeniden rehabilite etmesi taahhüt gereğidir. Şayet kendisi madencilik faaliyeti sonucu bozulan ormanlık alanının yeniden orman rejimine kazandırılması amacıyla rehabilite etmez ise İdare bu çalışmayı kendisi yapmakta, yapmış olduğu masrafları izin sahibinden tazmin etmektedir.

Türkiye genelinde orman sayılan alanlarda madencilik faaliyeti sonucunda terk edilen 15.598 hektar alanın, 5.299 hektarı rehabilite edilmiştir. 5.684 hektarı çeşitli nedenlerden (hukuki, tel kesme yöntemiyle işletilen mermer sahaları ve arazi şartlarından kaynaklanan) dolayı rehabilite edilemeyen, 4.605 hektarı ise rehabilite çalışmaları devam eden sahalaradır.

Şekil 36. Orman Alanlarında Rehabilitasyon Alanlarının Oranları

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü

Ormanlık alanlarda;

Ağaçlandırma bedeli; m² üzerinden bir kez alınmaktadır.

Arazi izin bedeli; maden arama, işletme ve tesis izin sahası toplamının 5 hektarı aşmayanlarından alınmaz,

5 hektara kadar olan kısımdan devlet hakkının % 30 fazlası alınır.

5 hektarı aşanlarda; aşan m² kısmı için her yıl alınır.

Maden alt yapı tesis izinlerinde m² üzerinden her yıl alınır.

Teminat; bir kez alınır.

Orman sayılan alanlarda verilen madencilik izinlerinden alınan ağaçlandırma bedeli bu alanların ağaçlandırılması için harcanmaktadır.

Orman sayılan alanlarda, ruhsatlı veya ruhsatsız izinsiz çalışma yapanlar hakkında 6831 sayılı Orman Kanunu'nun ilgili maddelerince suç tutanağı tanzim edilmekte ve gereği zaman kaybedilmeksizin uygulanmaktadır.

2.11. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ

Endüstriyel bir faaliyet olan madencilik, dünya genelinde iş kazalarının ve meslek hastalıklarının yüksek olduğu iş kollarından biridir. Ülkemizde de iş kazaları ve meslek hastalıkları açısından en riskli sektörler arasındadır.

Maden iş yerleri, doğası gereği sürekli değişim göstermekte ve bu durum iş yerlerinde çalışan işçilerin çevresindeki sürekli değişikliklere uyum sağlamasını gerektirmektedir. Madencilik faaliyetleri sırasında sürekli değişen ortam şartlarına göre çalışmak, doğanın sürekli değiştirdiği jeolojik yapılanmalarda üretim yapmak, madenciliği diğer çalışma kollarından temel yapı bakımından ayırmaktadır.

Yer üstü madenciliğinde kullanılan ağır ekipmanlar, geniş araçlar, patlayıcılar, mineral tozları; yer altı madenciliğinde ise kapalı ve sınırlı çalışma alanları, göçükler, sıcak/soğuk ortamlar, gürültü, yetersiz aydınlatma, titreşim, mineral tozları, toz patlamaları ve parlayıcı, patlayıcı, boğucu ve zehirleyici gazlar, vardiyalı çalışma, madencinin karşılaştığı zorlayıcı çalışma koşullarını oluşturmaktadır. Bu yapıyla madencilik, iş sağlığı ve güvenliği (İSG) kavramının ve bu konuda çalışana ve çalışma ortamına yönelik mevzuatın oluşmasında büyük etken olmuştur.

2.11.1. İş Sağlığı ve Güvenliği

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) yaptığı tanıma göre iş sağlığı; çalışan tüm insanların fiziksel, ruhsal, moral ve sosyal yönden tam iyilik durumlarının sağlanmasını ve en yüksek düzeylerde sürdürülmesini; iş koşulları ve kullanılan zararlı maddeler nedeniyle çalışanların sağlığına gelebilecek zararların önlenmesini ve ayrıca işçinin fizyolojik özelliklerine uygun yerlere yerleştirilmesini; işin insana ve insanın işe uymasını asıl amaçlar olarak ele alan tıp bilimidir.

İş sağlığı ve güvenliği; işin yapılması sırasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan, sağlığa ve güvenliğe zarar verebilecek koşullardan korunmak amacıyla yapılan sistemli ve bilimsel çalışmalar olarak tanımlanmaktadır.

İş sağlığı ve güvenliğinin amacı, sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak; çalışanları çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumak; çalışanların sağlık güvenlik ve refahını sağlamak ve geliştirmek; üretimin devamlılığını sağlamak ve verimi arttırmaktır.

Bu çalışmaların öncelikli hedefi, çalışanları iş kazalarından ve meslek hastalıklarından korumak; gösterilen faaliyetlere sistematik yaklaşımlarla kolaylık sağlamaktır.

2.11.2. Madenlerde İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatı

Sağlıklı ve güvenli çalışma hakkı 1948 yılında yayımlanan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden bu yana mevcuttur. Birleşmiş Milletler, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1976) bu hakkı onaylamaktadır. İş sağlığı ve güvenliği bu hakkı sağlamanın en önemli vasıtasıdır. Bu nedenle oldukça geniş ve disiplinler olmalıdır. Bu disiplinler arasında tıp, mühendislik, ergonomi, sosyoloji, psikoloji, hukuk, ekonomi ve bilişim gibi birçok bilim bulunmaktadır.

Ülkemizde iş kazaları ve meslek hastalıklarını önlemeye yönelik yasal önlemler; 4857 sayılı İş Kanunu'nun beşinci bölümünde düzenlenmekle beraber, Borçlar Kanunu, Sosyal Sigortalar Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu gibi kanunlarda da doğrudan veya dolaylı olarak yer almaktadır.

Madencilik faaliyetlerine ilişkin iş sağlığı ve güvenliği alanında; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Belediyeler, Türk Standartları Enstitüsü Kurumu ve Atom Enerjisi Kurumu, teşkilatlanma ile ilgili başlıca kurum ve kuruluşlardır.

İş sağlığı ve güvenliği konusunda ağırlıklı görev Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yürütülmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, saha denetimleriyle, iş sağlığı ve güvenliği yönünden mevzuatın gereği gibi uygulanıp uygulanmadığını denetler ve teftiş eder.

Maden işletmelerinde iş sağlığı ve güvenliği organizasyonu ağırlıklı olarak 4857 sayılı İş Kanunu'nda düzenlenmiş olup 3213 sayılı Maden Kanunu ile İSG uygulamalarına destek olunmaktadır.

2.11.2.1. İş Kanunu Kapsamında İş Sağlığı ve Güvenliği

4857 sayılı İş Kanunu uyarınca yürürlükte olan iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı ile mesleki risklerin önlenmesi, sağlık ve güvenliğin korunması, risk ve kaza faktörlerinin ortadan kaldırılması, iş sağlığı ve güvenliği konusunda işçilerin eğitimini içeren iş sağlığı ve güvenliği organizasyonu ve teknik önlemler ile cinsiyet ve özel durumları sebebiyle korunması gereken kişilerin çalışma şartları düzenlenmektedir.

4857 sayılı İş Kanunu 10.06.2003 tarihinde yürürlüğe girmiş ve iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı, AB ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) normları dikkate alınarak değişmiş, 40'a yakın yönetmelik ve tebliğ yayımlanmıştır.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 77-89'uncu maddelerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu maddelerde; işçi ve işverenlerin yükümlülükleri, iş yerinin kapatılması veya işin durdurulması, iş sağlığı ve güvenliği kurulu, iş yeri sağlık birimleri ve iş yeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, işçilerin hakları, sağlık gözetimleri, kadın ve çocuk işçilerin korunmasına yönelik hükümler düzenlenmektedir.

2.11.2.1.1. İşveren ve İşçilerin Yükümlülükleri

İş sağlığı ve güvenliğinde temel yaklaşım; iş sağlığı ve güvenliği yönetim sisteminin öne çıkarılmasından, her iş yerinin kendine özgü tehlikeler barındırmasından hareketle iş yerini en iyi yönetenin ve çalışanın bileceği ve buna bağlı olarak uyulması gereken önlemlerin her iş yerine özgü olarak işveren tarafından belirlenerek çalışanlara açıklanması ve izlenmesi şeklindedir.

İş Kanunu'na göre, iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması sorumluluğu işverenlerin olup bu hususu düzenleyen ana kural, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 77'nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre işverenler (dolayısıyla maden işverenleri);

- İş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak,
- Araç ve gereçleri noksansız bulundurmak,
- İş yerinde alınan iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uyulup uyulmadığını denetlemek,
- İşçileri karşı karşıya bulundukları mesleki riskler, alınması gerekli tedbirler, yasal hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirmek; gerekli iş sağlığı ve güvenliği eğitimini vermek zorundadırlar.

İşçiler de iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlüdürler. İşverenin önlem alma, işçinin ise alınan önleme uyma yükümlülüğü vardır.

2.11.2.1.2. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmelikleri

Madenlerle ilgili temel olarak, Avrupa Birliği müktesebatına ilişkin çalışmalar kapsamında, İş Kanunu'nun 78'inci maddesi gereğince, "Yeraltı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği" ile "Sondajla Maden Çıkarılan İşletmelerde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmelikleri" AB mevzuatına uygun olarak yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca maden işvereni, İş Kanunu'nun 78'inci maddesine göre çıkarılan diğer yönetmeliklerde belirlenen esasları yerine getirmek zorundadır.

Madencilikle ilgili belirtilen yönetmeliklerin yanı sıra 1475 sayılı eski İş Kanunu'na göre çıkarılan, Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük (RG: 22/10/1984-18553), İşçi Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü (RG: 11/01/1974-14765), Maden ve Taşocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Tozla Mücadeleyle İlgili Yönetmelik (RG: 14/09/1990-20635), Grizulu Ocaklarda Elektrik Enerjisi Kullanılması Hakkında Yönetmelik (RG: 11/03/1997-22930), Grizulu ve Yangına Elverişli Ocaklarda Alınması Gerekli Tedbirler Hakkında Yönetmelik (RG: 25/07/1996-22707) ile Deniz, Göl veya Nehir Altında Bulunan Madenlerdeki Çalışmalar Hakkında Yönetmelik (R.G: 13/04/1997-22963), 4857 sayılı İş Kanunu'nun geçici 2'nci maddesi gereği hâlen yürürlükte bulunmaktadır.

2.11.2.1.3. İşin Durdurulması veya İş Yerinin Kapatılması

İş Kanunu'nun 79'uncu maddesinde işin durdurulması veya iş yerinin kapatılmasına ilişkin hususlar;

“Bir iş yerinin tesis ve tertiplerinde, çalışma yöntem ve şekillerinde, makine ve cihazlarında işçilerin yaşamı için tehlikeli olan bir husus tespit edilmesi durumunda bu tehlike giderilinceye kadar iş yerlerini iş sağlığı ve güvenliği bakımından denetlemeye yetkili iki müfettiş, bir işçi ve bir işveren temsilcisi ile Bölge Müdüründen oluşan beş kişilik bir komisyon kararıyla, tehlikenin niteliğine göre iş tamamen veya kısmen durdurulur veya iş yeri kapatılır.” yasa metniyle düzenlenmiştir.

Bu madde uyarınca makine, tesisat ve tertibat veya işin durdurulması veya iş yerinin kapatılması sebebiyle işsiz kalan işçilere, işveren ücretlerini ödemeye veya ücretlerinde bir düşüklük olmamak üzere meslek veya durumlarına göre başka bir iş vermeye zorunludur.

2.11.2.1.4. İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulu

İş Kanunu'nun 80'inci maddesi gereği, en az elli işçi çalıştıran ve altı aydan fazla sürekli işlerin yapıldığı iş yerlerinde; her işveren bir iş sağlığı ve güvenliği kurulu kurmakla ve bu kurulların iş sağlığı ve güvenliği mevzuatına uygun olarak vereceği kararları uygulamakla yükümlüdür.

İş sağlığı ve güvenliği kurulu; işveren ya da vekili, iş güvenliği uzmanı, iş yeri hekimi, idari ve mali işler sorumlusu, işçi temsilcisi ve işveren temsilcisinden oluşmakta olup ayda en az bir defa toplanmak zorundadır.

İş sağlığı ve güvenliği kurullarının görev ve yetkileri aşağıda belirtilmiştir.

a) İş yerinin niteliğine uygun bir iş sağlığı ve güvenliği iç yönetmelik taslağı hazırlamak, işverenin veya işveren vekilinin onayına sunmak ve iç yönetmeliğin uygulanmasını izlemek, izleme sonuçlarını rapor hâline getirip alınması gereken tedbirleri belirlemek ve kurul gündemine almak,

b) İş sağlığı ve güvenliği konularında o iş yerinde çalışanlara yol göstermek,

c) İş yerinde iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin tehlikeleri ve önlemleri değerlendirmek, tedbirleri belirlemek, işveren veya işveren vekiline bildirimde bulunmak,

d) İş yerinde meydana gelen her iş kazası ve tehlikeli vaka veya meslek hastalığında yahut iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili bir tehlike hâlinde gerekli araştırma ve incelemeyi yapmak, alınması gereken tedbirleri bir raporla tespit ederek işveren veya işveren vekiline vermek,

e) İş yerinde iş sağlığı ve güvenliği eğitim ve öğretimini planlamak, bu konu ve kurallarla ilgili programları hazırlamak, işveren veya işveren vekilinin onayına sunmak ve bu programların uygulanmasını izlemek,

f) Tesislerde yapılacak bakım ve onarım çalışmalarında gerekli güvenlik tedbirlerini planlamak ve bu tedbirlerin uygulamalarını kontrol etmek,

g) İş yerinde yangınla, doğal afetlerle, sabotaj ve benzeri ile ilgili tedbirlerin yeterliliğini ve ekiplerin çalışmalarını izlemek,

h) İş yerinin sağlık ve güvenlik durumuyla ilgili yıllık bir rapor hazırlamak, o yılki çalışmaları değerlendirmek, elde edilen tecrübeye göre ertesi yılın çalışma programında yer alacak hususları ve gündemi tespit etmek, işverene teklifte bulunmak, planlanan gündemin yürütülmesini sağlamak ve uygulanmasını değerlendirmek,

i) 4857 sayılı İş Kanunu'nun 83'üncü maddesinde belirtilen taleplerin vuku bulması durumunda acilen toplanmak ve karar vermek.

2.11.2.1.5. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri

İş Kanunu'nun 81'inci maddesi gereği işverenler, devamlı olarak en az elli işçi çalıştırdıkları iş yerlerinde alınması gereken iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin belirlenmesi ve uygulanmasının izlenmesi, iş kazası ve meslek hastalıklarının önlenmesi, işçilerin ilk yardım ve acil tedavi ile koruyucu sağlık ve güvenlik hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla, iş yerindeki işçi sayısı, iş yerinin niteliği ve işin tehlike sınıf ve derecesine göre;

- İş yeri sağlık ve güvenlik birimi oluşturmakla,
- Bir veya birden fazla iş yeri hekimi ve gereğinde diğer sağlık personelinin görevlendirmekle,
- İş güvenliği uzmanı olan bir veya birden fazla mühendis veya teknik elemanı görevlendirmekle yükümlüdür.

İş güvenliği uzmanları ile iş yeri hekimlerinin görev yetki ve sorumlulukları ile nitelikleri, sayısı, eğitimleri, çalışma koşulları, çalışma süreleri, görevlerini nasıl yürütecekleri 15.08.2009 tarihli İş yeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmelik'te belirtilmiştir. Buna göre;

İş yeri sağlık ve güvenlik birimi, sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak üzere işin normal akışını aksatmamak şartıyla ve verimli bir çalışma ortamının sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla; işçilerin sağlık gözetimi, çalışma ortamının gözetimi, eğitim, danışmanlık ve bilgilendirme, ilk yardım ve acil müdahale, kayıt ve istatistik görevleri ile benzeri diğer görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

İşveren, iş güvenliği uzmanı ve iş yeri hekiminin iş sağlığı ve güvenliği hizmeti ile ilgili görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmesi hususunda gerekli kolaylığı sağlamak, planlama ve düzenleme yapılmasına imkân vermekle yükümlüdür.

İş güvenliği uzmanı ve iş yeri hekiminin noter tarafından onaylanmış bir deftere yazdıkları iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin tedbir ve tavsiyelerin yerine getirilmemesinin sonuçlarından işveren sorumludur. İş güvenliği uzmanı, iş yerinde çalışanların hayatı ile ilgili yakın tehlike oluşturan bir husus tespit ettiğinde, işin geçici olarak durdurulması için derhal üst yönetimi bilgilendirme yetkisine sahiptir.

2.11.2.1.6. İşçilerin Hakları

İş yerinde iş sağlığı ve güvenliği açısından işçinin sağlığını bozacak veya vücut bütünlüğünü tehlikeye sokacak yakın, acil ve hayati bir tehlike ile karşı karşıya kalan işçi, iş sağlığı ve güvenliği kuruluna başvurarak durumun tespit edilmesini ve gerekli tedbirlerin alınmasına karar verilmesini talep edebilir. Kurul aynı gün acilen toplanarak kararını verir ve durumu tutanakla tespit eder. Karar işçiye yazılı olarak bildirilir.

İş sağlığı ve güvenliği kurulunun bulunmadığı iş yerlerinde talep, işveren veya işveren vekiline yapılır. İşçi tespitin yapılmasını ve durumun yazılı olarak kendisine bildirilmesini isteyebilir. İşveren veya vekili yazılı cevap vermek zorundadır.

Kurulun işçinin talebi yönünde karar vermesi hâlinde işçi, gerekli iş sağlığı ve güvenliği tedbiri alınıncaya kadar çalışmaktan kaçınabilir. İşçinin çalışmaktan kaçındığı dönem içinde ücreti ve diğer hakları saklıdır.

İş sağlığı ve güvenliği kurulunun kararına ve işçinin talebine rağmen gerekli tedbirin alınmadığı iş yerlerinde işçiler altı iş günü içinde, bu Kanun'un 24'üncü maddesinin (I) numaralı bendine uygun olarak belirli veya belirsiz, süreli hizmet akitlerini derhal feshedebilir.

2.11.2.1.7. Mesleki Eğitim

İş Kanunu'nun 85'inci maddesi gereği iş yerlerinde çalışanlara mesleki eğitim alma zorunluluğu getirilmiştir. İlgili Kanun maddesine göre çalıştığı iş ile ilgili mesleki eğitim almamış işçiler ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaz.

2.11.2.1.8. Ağır ve Tehlikeli İşlerde Rapor

Ağır ve tehlikeli işlerde (dolayısıyla maden iş yerlerinde) çalışacak işçilerin işe girişinde veya işin devamı süresince en az yılda bir, bedence bu işlere elverişli ve dayanıklı oldukları iş yeri hekimi, işçi sağlığı dispanserleri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu, sağlık ocağı, hükûmet veya belediye hekimleri tarafından verilmiş muayene raporları olmadıkça, bu gibilerin işe alınmaları veya işte çalıştırılmaları yasaktır.

2.11.2.2. Maden Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği Kapsamında İş Sağlığı ve Güvenliği

Maden Kanunu'nun 29'uncu maddesi gereği (üretim veya hazırlık çalışmaları sürdürülürken şev açısı, basamak yüksekliği, basamak genişliği, heyelan, göçük, yetersiz havalandırma, alt yapı ve benzeri nedenlerle işçi sağlığı ve iş güvenliğinin tehlikeye düştüğünün tespiti hâlinde) gerekli önlemlerin alınması ve çalışmaların yapılabilmesi için ruhsat sahibine altı aya kadar süre verilir. Mücbir sebepler dışında bu süre uzatılmaz. Bu süre sonunda projeye uygun faaliyette bulunulmaması veya tehlikeli durumun ortadan kaldırılmaması hâlinde teminat irat kaydedilerek işletme faaliyeti durdurulur.

Maden Kanunu'na göre maden işletmesi ruhsat sahasına, işletmede çalışan sayısına bakılmaksızın bir teknik nezaretçi ataması yapılması zorunludur.

Teknik Nezaretçi: İşletmelerdeki faaliyetlerin teknik ve emniyet yönünden nezaretini yapan, Kanun'un 29'uncu maddesi gereği faaliyet bilgi formu hazırlanmasından sorumlu ve yetkili maden mühendisidir. Teknik nezaretçi, 3213 sayılı Maden Kanunu ile 4857 sayılı İş Kanunu'nun ilgili maddelerinde ve yönetmeliklerinde yer alan görevleri yerine getirmekle yükümlüdür. Teknik nezaretçi, ruhsat sahasındaki faaliyet ve üretimleri on beş günde en az bir defa denetlemek, tespitlerini ve önerilerini noter onaylı teknik nezaretçi defterine not etmek ve ruhsat sahibine bildirmek zorundadır.

Teknik nezaretçi, iş yerinde yaptığı inceleme ve gözlemlerde iş sağlığı ve güvenliği yönünden tehlikeli bir durumun varlığını tespit etmesi ve hemen tedbir alınmasının mümkün olmadığını belirlemesi durumunda, üretim faaliyetini tedbir alınıncaya kadar durdurma yetkisini kullanarak ilgili kuruluşlara bildirmekle yükümlüdür. Eksiklik ve aksaklıkların, öneri ve önlemlerin rapor edilmemesinden teknik nezaretçi, bunların yerine getirilmemesinden ruhsat sahibi sorumludur.

Teknik nezaretçinin görevinin sona ermesi durumunda ruhsat sahibi tarafından en geç on beş gün içerisinde yeni bir teknik nezaretçinin atanması zorunludur. Yeni teknik nezaretçi atanıncaya kadar ruhsat sahibi teknik ve emniyet yönünden meydana gelecek tüm olaylardan sorumludur.

Teknik nezaretçinin yapacağı denetimlere ilişkin hususlar "Teknik nezaretçi, en az 15 günde bir, ocağın işçi çalıştırılan yerlerini denetlemek, sonucunu, noterce onaylı teknik nezaretçi rapor defterine, öngöreceği öneri ve önlemlerle birlikte yazıp imzalamak zorundadır. Denetimin yapılmamasından, öneri ve önlemlerin yerine getirilmemesinden işveren sorumludur." düzenlemesiyle "Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük"ün 4'üncü maddesinde de düzenlenmiştir.

Daimî Nezaretçi: Yer altı işletmeleri ile en az on beş işçi çalıştıran açık işletmeler asgari bir maden mühendisini daimî nezaretçi olarak istihdam etmek zorundadır. İşletmede daimi istihdam edilen maden mühendisi, 4857 sayılı İş Kanunu'nda belirtilen iş güvenliği uzmanı olabilme şartlarını sağlaması hâlinde aynı zamanda bu görevi de üstlenebilmektedir.

5995 sayılı Kanun'la; *“Maden işletme faaliyetleri, maden mühendisi nezaretinde yapılır. Yer altı üretim yöntemiyle çalışan işletmeler ile en az on beş işçi çalıştıran açık işletmeler asgari bir maden mühendisini daimî olarak istihdam etmek zorundadır.”* hükmü getirilmiştir.

2.11.3. İş Teftişi

Ülkemizde çalışma hayatının mevzuata uygunluğunun teftişi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına, Bakanlıkta ise İş Teftiş Kurulu Başkanlığına verilmiştir.

2.11.3.1. İş Teftişinin Tanımı

İş teftişi, çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasının devlet tarafından denetlenmesi, teftişi ve izlenmesine verilen genel isimdir.

İş teftişinin ana amacı çalışanları korumak, çalışma yaşamı ile ilgili mevzuatın uygulanıp uygulanmadığını izlemek ve denetlemektir.

Dünyada hemen hemen bütün ülkelerde, görev alanı ve kapsamı farklılık gösterse de, bu denetim görevi devlet otoritesini kullanmaya yetkili ve çalışmalarında her türlü siyasi ve diğer baskılardan bağımsız iş müfettişleri tarafından yerine getirilmektedir.

İş teftişi, uluslararası düzeyde dayanağını 81 sayılı ILO Sözleşmesi'nden almaktadır. İş teftişi, çalışma hayatının ve bununla ilgili geliştirilen politikaların en önemli unsurlarından biridir.

2.11.3.2 İş Teftişinin Önemi

İş teftiş birimleri, gerek iş sağlığı ve güvenliği alanında gerekse çalışma koşullarının işçiler açısından iyileştirilmesi konularında sosyal taraflar arasında köprü vazifesi görerek çalışma barışına katkıda bulunmaktadır.

Ayrıca, gelişmiş ülkelerde, kamu vicdanı, sosyal konularda azami duyarlılık gösterdiğinden, iş teftiş birimleri gibi sosyal politika alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar özel önem taşımaktadır. Piyasa ekonomilerinde, işletme sahipleri, bu gerçeğin farkında olduklarından, çalışma hayatı mevzuatını gereği gibi uygulamak için kolaylıkla motive olabilmektedirler. İş sağlığı ve güvenliği, halk sağlığı, çevre güvenliği, çocuk işçiliği vb. sosyal içerikli konulara önem veren işletmeler tüketiciler nazarında rekabet üstünlüğü elde etmektedirler.

2.11.3.3. Avrupa Birliği Ülkelerinde İş Teftişi Yaklaşımı

Çalışma hayatında oluşabilecek her türlü uygunsuzluk, mevzuat ihlali vb. kanun dışı olayların sorumluluğu, bütün ulusal ve uluslararası hukuk metinlerinde işverenlere yüklenmiştir. Başka bir deyişle ç, işverenlerdir. Devletin ise uygulamayı teftiş etmek görevi vardır.

İş teftişi konusunda iki temel yaklaşımdan bahsetmek mümkündür. Bunlardan birincisi tepkisel (reaktif) yaklaşım, diğeri önleyici (proaktif) yaklaşımdır. Tepkisel teftiş, işçi şikâyetleri, bireysel iş uyuşmazlıkları, iş kazaları, meslek hastalıkları gibi olaylar neticesinde yapılan teftişlerdir. Önleyici teftiş ise iş teftiş biriminin programlarına göre önlemeye yönelik yapılan denetimlerdir. Önleyici denetimlerde esas olan, iş yerlerinde iş kazası veya meslek

hastalığı oluşmadan veya çalışma ilişkileriyle ilgili sorunlar ortaya çıkmadan gerekli tedbirleri aldırmasıdır.

İş teftişi politikası oluşturulurken önleyici teftişlere, tepkisel teftişlere oranla daha fazla yer vermek gerektiği hususu kabul edilen bir gerçektir. Bu itibarla, AB ülkeleri ve diğer gelişmiş ülkeler önleyici teftişlere daha fazla önem vermektedirler.

2.11.3.4. Ülkemizde İş Teftişi

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, saha denetimlerinde iş sağlığı ve güvenliği ile işin yürütümü yönünden mevzuatın gereği gibi uygulanıp uygulanmadığını denetleyip teftiş etmektedir. Anayasa'nın 49'uncu ve ilgili diğer maddeleri ile devlet, çalışanların hayat seviyelerini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır. Bu yükümlülük Devlet'in çalışma hayatına müdahalesini gerekli kılmaktadır.

Anayasa kapsamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına 3146 sayılı Yasa'yla verilen görevlerin temel olarak denetimle ilgili kısımları 5690 sayılı Kanun'la onanan Sanayi ve Ticarete İş Teftişi hakkındaki 81 sayılı ILO Sözleşmesi gereğince, Bakanlık İş Teftiş Kurulu Başkanlığına verilmiştir. Ayrıca, 4857 sayılı İş Kanunu'nun "Çalışma Hayatının Denetimi ve Teftişi" başlıklı yedinci bölümünün 91-97'nci maddeleri kapsamında bu görevin "Devlet çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasını izler, denetler ve teftiş eder. Bu ödev Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı ihtiyaca yetecek sayı ve özellikte teftiş ve denetlemeye yetkili iş müfettişlerince yapılır." hükmü uyarınca iş müfettişlerince yerine getirileceği belirlenmiştir.

2.11.3.4.1. İş Müfettişi / Çalışan Oranları

İş Teftiş Kurulu yapısı içinde iş sağlığı ve güvenliği alanında teftiş yapan 49'u iş müfettişi yardımcısı olmak üzere 278 teknik iş müfettişi (1 tıp doktoru; 4 mimar; 13 elektrik, 9 elektronik, 41 maden, 11 jeoloji, 42 inşaat, 51 makine, 49 kimya, 18 endüstri, 10 fizik, 9 tekstil, 2 petrol, 1 uçak, 1 gemi, 7 çevre, 9 bilgisayar ve metalürji mühendisi) ile işin yürütümü yönünden teftiş yapan 20'si iş müfettişi yardımcısı olmak üzere 304 sosyal müfettiş (hukuk, siyasal bilgiler, siyasal bilimler, idari bilimler, iktisat, işletme bölümleri mezunları) bulunmaktadır.

İş müfettişi sayısı etkin bir denetim sistemi için önemli unsurlardan biridir. ILO'nun iş teftişi konusunda faaliyet gösteren teknik komitelerine göre, müfettiş sayılarının işçi sayısına oranlarının aşağıdaki verilere paralellik göstermesi beklenmektedir:

Sanayileşmiş pazar ekonomilerinde	: 1/10000
Hızla sanayileşen ekonomilerde	: 1/15000
Geçiş ekonomilerinde	: 1/20000
Az gelişmiş ülkelerde	: 1/40000

Bu konu ile ilgili olarak aşağıda Baş İş Müfettişleri Komitesinin (Senior Labour Inspectors Committee-SLIC) 2004 yılına ait verileri yer almaktadır. Veriler, teftiş sistemleri Türkiye'ye benzerlik gösteren ülkelerden seçilerek hazırlanmıştır.

Tablo 43. Avrupa Birliği Ülkeleri İş Müfettişi Sayıları ve Oranları

Ülkeler	Nüfus	İşçi/Çalışan Sayısı	İş Müfettişi Sayısı	Çalışan Sayısı / İş Müfettişi Oranı	Nüfus / İş Müfettişi Oranı
Polonya	38.625.478	9.300.000	1.348	6.899	28.653
Portekiz	10.066.253	5.122.800	280	18.295	35.950
İtalya	58.133.509	16.630.000	2.686	6.191	21.643
Fransa	62.752.136	14.967.540	1.330	11.253	47.182
İspanya	40.077.100	14.161.300	1.614	8.774	24.830
Yunanistan	10.688.058	2.742.700	313	8.762	34.147
Hollanda	16.491.461	7.141.000	337	21.189	48.936
AB Ortalaması	-	-	-	11.623	34.477

Kaynak: Senior Labour Inspectors Committee-SLIC, 2004

Ülkemizde SGK'nin 2009 Haziran verilerine göre 8.674.726 kayıtlı işçi çalışmaktadır. Kayıtlı işçi sayısı ile müfettiş başına düşen işçi hesaplandığında 14.905 işçi başına 1 iş müfettişi düşmektedir. Bu oranda dikkate alınan işçi sayısı yalnızca SGK'de kayıtlı çalışan sayısıdır. Çalışan sayısının; kayıt dışı istihdamın çokluğu, kaçak yabancı işçiler/bağımsız çalışan yabancılar, kamudaki sözleşmeliler, 4857 sayılı Kanun ile 5510 sayılı Kanun kapsamı arasındaki farklılık, tarım iş kolunda çalışanların durumu vb. sebeplerden dolayı sağlıklı bir şekilde tespit edilmesi oldukça güçtür. Dolayısıyla iş müfettişi sayısının belirlenmesinde, çalışan sayısından yola çıkılması sağlıklı bir sonuç vermeyebilecektir. Bundan dolayı, yukarıdaki tabloda, ülke nüfusları da dikkate alınmıştır. Ülkemiz nüfusunun 72.000.000 olduğu göz önüne alındığında, yukarıdaki tabloda Türkiye için hesaplanan nüfus/iş müfettişi oranı $72000000/582 = 123.711$ olmaktadır. Bu oran AB ortalamasına göre (34.477) oldukça düşüktür.

Bu tespitler ışığında ülkemizdeki müfettiş sayısının;

Sanayileşmiş pazar ekonomilerine göre değerlendirildiğinde : 2000

Hızla sanayileşen ekonomilerine göre değerlendirildiğinde : 1350

Geçiş ekonomilerine göre değerlendirildiğinde : 1000

olması beklenmelidir.

2.11.3.4.2 Maden Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Teftişleri

İş Teftiş Kurulu Başkanlığınca, maden sektöründe yer alan iş yerlerine ait teftiş istatistikleri aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 44. Maden Sektöründe Yapılan Denetimler

Yıl	Yapılan Denetimler			
	Genel	Kontrol	İnceleme	Toplam
2003	50	25	475	550
2004	642	15	343	1.000
2005	1167	564	347	2.078
2006	352	230	303	885
2007	787	85	593	1.465
2008	567	103	933	1.603
TOPLAM	3.565	1.022	2.994	7.581

Kaynak: İş Teftiş Kurulu Başkanlığı

İş Teftiş Kurulu Başkanlığınca 01.07.2004–28.02.2005 tarihleri arasında gerçekleştirilen “Yer Altı ve Yer Üstü Maden İşletmelerinde Proje Denetimi” kapsamında toplam 772 maden iş yerinin teftişi yapılmıştır.

Ayrıca, 2006/Eylül-2008/Ocak tarihleri arasında “Maden İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi-2” isimli bir proje daha yapılmış ve bu proje kapsamında ise toplam 1372 adet maden iş yerinin teftişi gerçekleştirilmiştir.

Her iki projeye ait genel değerlendirme raporları düzenlenmiş ve kitap olarak basılmış, başta sosyal taraflara olmak üzere (işçi-işveren kuruluşları), üniversitelere ve Millî Kütüphaneye gönderilerek Bakanlık web sayfasında yayımlanmıştır.

Projelerde ana başlıkları ile sağlık gözetimi, iş yeri organizasyonu, elektrikli ve mekanik ekipmanlar, tahkimat, havalandırma, yangın ve patlama, ulaşım ve nakliyat, kişisel koruyucu donanım, kurtarma, sosyal tesisler ele alınmıştır.

2009 yılında ise Zonguldak, Balıkesir, Bursa, Bolu, Kütahya ve Manisa illerindeki toplam 54 yer altı kömür işletmesinde risk odaklı (göçük, malzeme düşmesi, havalandırma) ve iki aşamalı denetim projesi hazırlanmış; seçilen iş yerlerinin birinci aşama denetimleri Mayıs ve Haziran ayında, ikinci aşama denetimleri Ekim ve 2010 Ocak ayında yapılarak denetimler tamamlanmış, sonuç raporu hazırlanmıştır.

2.11.4. İş Kazası

2.11.4.1. İş Kazası Tanımı

İş Kazası: Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından; önceden planlanmamış, bilinmeyen ve kontrol altına alınamamış belirli bir zarar ya da yaralanmaya neden olacak nitelikteki olay, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından; önceden planlanmamış kişisel yaralanmalara, maddi zarara ve üretimin durmasına neden olan olay olarak tanımlanmıştır.

Ulusal mevzuatımızda iş kazası, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 13’üncü maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre, iş kazası;

- a) Sigortalının iş yerinde bulunduğu sırada,
- b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle,
- c) Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak iş yeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d) Emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan

zamanlarda,

e) Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen özüre uğratan olaydır.

Mevzuatımıza göre bir olayın iş kazası olabilmesi için sigortalının bedensel ve ruhsal bir hasara uğraması gerekmektedir. Bu koşulun dışında kalan örneğin makine araç ve gereçlerin zarara uğraması, üretimin durmasına neden olan olaylar mevzuatımıza göre iş kazası sayılmamaktadır.

2.11.4.2. İş Kazası Nedenleri

İş kazalarının önlenmesi için kaza nedenlerinin iyi tanımlanması ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması büyük önem taşımaktadır. Kaza nedenlerinin doğru şekilde tanımlanıp belirlenmemesi hâlinde kazaların önlenmesi için yapılacak çalışmalarda istenilen sonuca ulaşmak mümkün değildir.

Kaza olayının şanssızlık, kaçınılmazlık, dikkatsizlik sonucu meydana geldiği gibi yapılan değerlendirmeler, benzer kazaların önlenmesi için alınması gerekli önlemlerin belirlenmesinde yanlış yönlendirmelere neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar iş kazalarının % 97'sinin önlenebilir nitelikte olduğunu göstermektedir.

İş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınması için yapılan harcamaların, bazı işverenler için gereksiz bir harcama olarak görüldüğü de bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, kazalar sonucu ortaya çıkan maddi kayıpların, kazaların önlenmesi için yapılan harcamaların 5 katı olduğunu göstermektedir.

Kazaların nedenleri doğrudan, dolaylı ve ana nedenler olmak üzere üç bölümde incelenebilir:

a) Doğrudan Nedenler: Zehirleyici, patlayıcı gaz, toz vb. tehlikeli maddeler ile mekaniksel, elektriksel, kimyasal gibi yüksek enerji kaynaklarının ve radyasyonun yol açtığı nedenlerdir.

b) Dolaylı Nedenler: Bunlar, “güvenliksiz çalışma” ve “güvenliksiz çalışma koşulları”dır.

Gerekli emniyet önlemleri alınmaksızın yapılan çalışma koşulları anlamında kullanılan güvenliksiz çalışmaya; ekipmanın hatalı ya da uygunsuz kullanımı, ekipmanın bakım ve onarımının zamanında yapılmaması, alet ve makinelerin zamanında kullanılmaması, koruyucu malzemenin kullanılmaması, alkol ya da uyuşturucu bağımlılığı gibi örnekler verilebilir. Güvenliksiz çalışma koşullarına ise; yetersiz tahkimat, yetersiz uyarı sistemleri, yangın ya da infilak olasılığı, zehirleyici atmosfer, gürültü ve yetersiz aydınlatma gibi örnekler verilebilir.

c) Ana Nedenler: Kazaların ana nedenleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

1) Yönetimin iş güvenliği politikası ve uygulamaları (iş güvenliğine verdiği önem, üretim-iş güvenliği hedefi, sorumluluk ve yetkinin dağıtılması, eğitim, uygun-yeterli kontrol vb.)

2) Personele ilişkin faktörler (yetenek, eğitim, motivasyon, fiziksel ve zihinsel yeterlilik, bireysel dikkatlilik ve performans)

3) Çevre faktörleri (sıcaklık, nem, basınç, toz, gaz, buhar, gürültü, aydınlatma vb.)

2.11.4.3. Kaza Türleri

Madencilik sektöründe meydana gelen iş kazaları genellikle aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

- Gaz ve kömür tozu patlamaları,
- Patlatmalara ilişkin kazalar,
- Tavan boşalmaları, göçükler,
- Elektrik kazaları,
- Nakliyat ve mekanizasyona ilişkin kazalar,
- Su basması,
- Ocak yangınları,
- Ocak gazlarının yol açtığı zehirlenmeler,
- Diğerleri

2.11.4.4. Kaza Nedenlerinin Analizi ve Çözüm Önerileri

Madenler doğal oluşumlar olmaları itibarıyla dünya üzerinde birbirinin aynı olan iki madenin var olduğunu söylemek olanaksızdır. Her maden işletmesi kendine has jeolojik, tektonik, coğrafik özellikler ve çevresel koşullara en uygun şekilde üretilmek zorundadır. Bir kimya fabrikasında veya demir-çelik tesisindeki standart süreçler maden işletmelerinde geçerli değildir. Bu nedenle maden işletmelerinin tasarlanması ve işletilmesi sırasında daha titiz ve multi-disipliner bir çalışma yapılması gereklidir.

Bir maden işletmesinde iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerine uygun olarak yapılmayan bir çalışmanın ekonomik ve verimli bir şekilde sürdürülebilir olması mümkün değildir. Diğer taraftan madencilik bilim ve teknolojisine uygun bir çalışma yapmadan da iş sağlığı ve güvenliğini sağlamak imkân dâhilinde değildir. İş kazalarının en az düzeye çekilebilmesi için işletmenin çok iyi tasarlanması, tasarımın çalışma sırasında elde edilen verilerle sürekli olarak iyileştirilmesi, hazırlık ve üretim süreçlerinin ayrıntılı olarak belirlenmesi ve titizlikle takip edilmesi gereklidir.

Ülkemizde madencilik faaliyetlerinin yapılandırılması ve izlenmesi sırasında yukarıda belirtilen ilkeler doğrultusunda bir çalışma yapıldığını söylemek zordur. Bir cevher yatağı özellikleri, dünya standartlarına uygun olarak akredite uzman mühendisler tarafından fizibilite etütleri yapılmadan ve fizibilite etütleri kullanılarak ayrıntılı maden işletme projesi (üretim metodunun, kullanılacak teknolojinin, işletmede kullanılacak ekipmanların ve her türlü malzemenin standartlara uygunluğunun, risk değerlendirmesi yapılarak iş kazaları ve meslek hastalıklarını önlemek üzere alınacak önlemlerin belirlendiği proje) hazırlanmadan üretime başlanması kabul edilmemelidir.

Ülkemizde gerçek anlamda fizibilite çalışması yapılmadan geleneksel teknikler kullanılarak hemen üretime geçilmekte ve sonuç olarak hem iş güvenliği zaafiyeti yaşanmakta hem de milyonlarca yıllık süreç sonucunda meydana gelmiş olan cevher yatakları bir daha kullanılamaz şekilde ziyan edilmektedir. Ülkemiz madencilik sektöründe yaşanan kaza sayısının çok olmasının temelinde bu durum yer almaktadır. Kazaların önlenmesi, madencilik süreçlerinin tamamının düzeltilmesiyle sağlanabilir. Sadece iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik yaptırımların devreye konması, kazaların azaltılması yönünde geçici bir iyileşmeye neden olmakta, sorunun çözümüne yönelik sürekli bir katkı sağlamamaktadır.

Madenciliğin bilimsel ve teknolojik yöntemlere uygun olarak yapılması sayesinde iş güvenliği ve sonuç olarak işletme ekonomisi olumlu olarak etkilenecektir.

2.11.4.4.1. Grizu Facialarının Önlenmesi

Ülkemizde son 2009 Aralık ayından bu yana 3 grizu faciası yaşanmış olması, madenlerimizdeki çalışma sistematigi incelendiğinde sürpriz olarak değerlendirilmemelidir.

Metan-hava karışımına grizu denilmektedir. Metanın, hava içerisinde % 4,5-14,5 oranında bulunması durumunda patlayıcı ortam oluşmaktadır. Patlayıcı ortamın bir ateşleme kaynağı ile (elektrik arkı, statik elektrik, açık alev, sigara vb.) buluşması hâlinde patlama gerçekleşmektedir. Metan patlamalarının önlenmesi için metanın patlama sınırına ulaşması kesinlikle önlenmelidir. Ocak havası içerisindeki metan oranı % 2 olduğu anda ocak tahliye edilmelidir. Ancak çoğu kazalarda ocaktaki işçileri tahliye etmek mümkün olamamaktadır. Bu nedenle grizu facialarını yaşamamak için temel ilke ocak havasındaki metan oranının tehlike sınırlarına gelmemesini sağlamaktır. Kömür ve yan kayaçlar içerisinde emilmiş vaziyette bulunan metan miktarının fazla olduğu durumlarda, havalandırma kurallara uygun olarak yapılırsa bile, tehlikeli sınırlara yaklaşımdan çalışmak zordur. Bu nedenle sorunun nihai çözümü, hazırlık ve üretim yapılmadan önce kömür ve yan kayaç içerisinde bulunan metanın önemli bir kısmını drene ederek çalışma sırasında açığa çıkabilecek metan miktarının azaltılmasıdır. Hazırlık ve üretim çalışmaları sırasında da metan drenajına devam edilmelidir. Hatta üretim sonrası oluşan göçüklerden de metan elde etme çalışmaları yürütülmelidir.

Metan drenajının sağlayacağı yararlar 3 ana başlık altında toplanabilir.

1. Üretim öncesi açığa çıkabilecek metanın yaklaşık % 50 ila % 90'ı emilerek uzaklaştırdığı için yer altı çalışması sırasında tehlike yaratacak boyutta metan gelirinin olması önlenecektir.
2. Üretilen metandan ekonomik gelir sağlanacaktır. Dünyada, kömür metan içeriğinin 2,6 m³/tondan fazla olduğu durumlarda ekonomik olarak metan drenajının yapılabileceği belirtilmektedir. Kömür metan içeriğinin yaklaşık 10 m³/tondan fazla olduğu yerlerde üretim öncesi mutlaka metan drenajı yapılması önerilmektedir.
3. İmzalamış olduğumuz Kyoto Protokolü'ne göre 2020 yılından sonra atmosfere salınan karbondioksit (CO₂) ve metan (CH₄) miktarları sınırlandırılacak ve her ülke için bir kota belirlenecektir. 1 birim metan salınımının neden olduğu sera etkisi 23 birim karbondioksitinkine eşittir. Bu nedenle, ocak havasıyla atmosfere verilen metan için karbon kotamızı kullanarak ceza ödemek zorunda kalılabilecektir. Kömür üretimi sırasında açığa çıkması kesin olan metanın daha önceden drene edilmesi ile hem cezadan kurtulunacak hem de ekonomik değere sahip bir ürün elde edilebilecektir. Dünyada nefeslik havası içerisinde bulunan metandan dahi enerji üreten sistemler bulunmaktadır. Bu sistemlerin ülkemizde uygulanabilirliğinin vakit geçirilmeden araştırılması oldukça önemlidir.

Grizu patlamalarını önlemenin ön koşulu, metan drenajı yapılmasıdır. Dolayısıyla, öncelikle metan geliri olduğunu bildiğimiz sahalarındaki lokasyona bağlı metan içerikleri belirlenmelidir. Kömür ve yan kayacın metan içerikleri belirlenmeden alınacak önlemlerin neler olduğunu ve nasıl bir uygulama ile tehlikelerin önlenilebileceğini belirlemek rasyonel ve bilimsel olmayacaktır. Örneğin Dursunbey ve Mustafakemalpaşa'daki yer altı ocaklarında kömürün metan içeriği hakkında bilgi sahibi değiliz. Bu durumda sorunun nihai çözümünde nasıl bir yaklaşımda bulunacağımızı bilmemiz mümkün değildir. Bu durum, bir kalp hastasını tansiyonunu dahi ölçmeden ameliyat etmek gibidir.

Metan geliri ve drenaj özelliklerini etkileyen en önemli etmenlerden diğeri kömür ve yan kayacın gaz geçirgenliğidir. Tektonik yapı da bu açıdan son derece önemlidir. Bütün bu ayrıntılar yerinde yapılacak tetkik ve deneylerle belirlendikten sonra bilgisayarda sayısal gaz akış modelleri oluşturulmalıdır. Bu sayede metan geliri optimizasyonu yapılabilir.

Grizu facialarının önlenmesi için alınması gerekli olan önlemler özet olarak verilecek olursa:

1. Ocak havalandırması mutlaka kurallara uygun olarak mümkünse bilgisayarlı ağ analizi kullanılarak yapılmalıdır. Kritik her noktada otomatik ölçüm cihazları bulunmalı ve bu ölçümler yer üstü istasyonundan devamlı olarak izlenerek gerekli müdahaleler etkin olarak yapılabilmelidir.
2. Ocak içerisinde mutlaka exproof (alev sızdırmaz) özellikte ekipman kullanılmalıdır. Metan geliri olan taş baca ve özellikle kömür bacalarında özel tip patlayıcı kullanılmalıdır.
3. Az miktarda dahi metan gelirinin olduğu tüm bacalarda belirli aralıklarda bindirmeli ayna kontrol sondajlarının açılması zorunlu olmalıdır.
4. Hazırlık ve üretim çalışmaları öncesinde ayrıntılı bir inceleme yapılarak kömür ve yan kayacın metan içerikleri, lokasyona bağlı olarak belirlenmelidir. Metan içeriğinin 10 m³/tondan fazla olduğu kısımlarda metan drenajı projesinin hazırlanması zorunlu olmalı ve uygulama sırasında sürekli olarak kontrol edilmelidir. Ölçüm sonuçlarına göre, hazırlık ve üretim çalışmaları sırasında sorun yaratacak düzeyde metan içeriğinin tespit edildiği bölgelerde mutlaka önceden metan drenajı yapılmalıdır. Metan drenajının yapılabilmesi için işletmelere destek sağlanmalı ve bazı teşvikler uygulanmalıdır.
5. Acil durum planları ve kaza senaryoları hazırlanmalı ve düzenli aralıklarla bu plan ve senaryolara uygun tatbikatlar yapılarak çalışanların acil durum davranış alışkanlığı kazanmaları sağlanmalıdır.

Maden kazalarının ve özellikle grizu facialarının önlenmesi için kısa ve orta vadeli planlar ortaya konmalıdır. Kısa vadede ilk olarak uzman kişilerden oluşturulan 2 kişilik ekiplerin dünyada benzer sorunların yaşandığı ve özellikle metan drenajının uygulandığı yerlere 10 günlük sürelerle görevlendirilmeleri uygun olacaktır. Ekiplerin ne yapacakları, hangi verileri toplayacakları, nasıl bir rapor hazırlayacakları konularını kapsayan bir şablon çalışma planı verilmelidir. Yaklaşık 8-10 ekip, farklı ülke ve madenlerde çalışma yaptıktan sonra geniş katılımlı bir atölye çalışması yapılmalıdır. Bu çalışmada ekiplerin rapor ve izlenimlerini paylaşmaları sağlanmalı ve yerel koşullara göre uygulamalar belirlenmelidir. Gerekli olduğu takdirde profesyonel firmalardan danışmanlık alınarak konu ile ilgili bir yol haritası oluşturulmalıdır.

2.11.5. Meslek Hastalıkları

Meslek Hastalığı: Dünya Sağlık Örgütüncü; yapılan işten kaynaklanan, ölçülebilen, tanımlanabilen ve kontrol altına alınabilen özel etmenlerle hastalık arasındaki ilişkinin tam olarak kurulabildiği hastalıklardır.

Ulusal mevzuatımızda meslek hastalığı, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 14'üncü maddesinde, sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal özrürlük hâlleri olarak tanımlanmıştır.

Meslek hastalığı belirli bir meslekteki koşulların zamanla, tekrarlayıcı ve devamlı etkileri sonucu oluşmaktadır. Meslek hastalığı ile işçinin yaptığı iş arasında nedensellik bağı vardır. Meslek hastalıklarının iş kazalarından farkı, hastalık etkeninin devamlı olması, hastalığın ilerleyici oluşu ve başlangıç tarihinin kesin olarak saptanamamasıdır. Örneğin bir patlama sonucu meydana gelen işitme bozuklukları "iş kazasıdır". Buna karşılık, yıllarca, yüksek şiddette gürültülü ortamda çalışmış bir işçinin işitme kaybı "meslek hastalığı"dır.

Meslek hastalıkları tanı sisteminin geliştirilmesine yönelik mevzuat düzenlemeleri 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu gereği yapılmakta olup 11.10.2008 tarihinden itibaren Sağlık Bakanlığı Ankara, İstanbul, Zonguldak Meslek

Hastalıkları Hastaneleri ve devlet üniversitelerinin hastaneleri meslek hastalığı raporu düzenlemek üzere yetkilendirilmişlerdir. Meslek hastalıkları tanı ve tespit işlemleri Sosyal Güvenlik Kurumunca yetkilendirilen sağlık hizmetleri sunucuları tarafından usulüne uygun olarak düzenlenen sağlık kurulu raporu ve dayanağı tıbbi belgelerin incelenmesi sonucu SGK Sağlık Kurullarınca karara bağlanacaktır.

Meslek hastalıklarının görülme sıklığı, çalışan nüfusun binde 4–12’si arasında değişmektedir. Buna göre Türkiye’de zorunlu sigortalı ve Bağkur’lu çalışan sayısı (10.922.241) üzerinden bu değer hesaplandığında 43.689-141.989 arasında meslek hastalığı beklenmektedir. Ancak, SGK istatistiklerine göre 2008 yılında 539 meslek hastalığı vakası tespit edilebilmiştir.

Madencilik sektöründe çalışanların sağlığına yönelik riskler aşağıda belirtilmiştir:

Yer üstü maden ocakları:

- Geniş alanda toz maruziyeti
- Gürültü maruziyeti
- Termal koşullar ve UV ışın maruziyeti
- Tüm vücut vibrasyon sendromu, el-kol vibrasyon sendromları

Yer altı maden ocakları:

- Boğucu gazlarla oluşan hipoksi durumu
- Zehirli gazlar nedeniyle toksikasyon
- Radon gazı ve buna bağlı akciğer kanserleri
- Delme kazma işlemleri sonucu pnömokonyozlar
- Termal konfor nedeniyle sağlıksızlık durumu
- Yetersiz aydınlatma nedeniyle nistagmus
- Alçak galerilerde çalışma nedeniyle kötü postürün yol açtığı bel, boyun zedelenmeleri
- Alçak galerilerde diz üstü çalışma nedeniyle menisküs zedelenmeleri
- El kol vibrasyonları

Madenciliğin meslek hastalıkları açısından tehlikeli etkileri dört ana başlıkta toplanabilir.

1. Fiziksel tehlikeler (toz, silika tozu, aşırı sıcak, gürültü, ağır fiziksel koşullar, ağır yükten kaynaklanan postür bozuklukları)
2. Kimyasal tehlikeler (karbonmonoksit, metan, nitrojen oksit)
3. Biyolojik tehlikeler (mantarlar, kancalı kurtlar vb.)
4. Mental Bozukluklar (sürekli vardiyalı çalışma, çalışma süresinde sürekli tehlike altında hissetme)

Tehlikeli etkiler arasında toza maruziyet en fazla karşılaşılan ve çalışanı en fazla tehdit eden unsurdur. İşçinin toza maruziyeti her aşamada oluşabilmektedir. Bu maruziyetin sınırsız sayıda etkeni bulunmakla birlikte en sık karşılaşılanlar kristalize ya da amorf silika tozları, kömür tozu, asbest, talk, kaolin, bentonit, alüminyum, antimon, selenyum, uranyum, barit, berilyum bileşikler, demir oksitler, nikel, krom, kadmiyum, mangan, titanyum, bakır, gümüş, boraks, altın, doğal taş ve mermerdir.

Bütün bu madenler partikül hâlinde havada asılı kalarak solunum yoluyla işçinin akciğerine yerleşerek “pnömokonyoz”adı altında incelenen geri dönüşümsüz tabloya neden olmaktadır. Pnömokonyoz, tüm dünyada en sık rastlanan meslek hastalığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yıllar itibarıyla pnömokonyoz nedeniyle hayatlarını kaybeden çalışan sayıları tablo 45’te, yıllar itibarıyla Zonguldak Uzunmehmet Meslek Hastalıkları Hastanesine pnömokonyoz şüphesi ile müracaat eden ve meslek hastalığı tanısı alan hastaların sayısı tablo 46’da verilmiştir.

Tablo 45. Pnömokonyoz Nedeni ile Ölüm

Yıllar	2005	2006	2007	2008	2009
Ölüm Sayısı	102	71	61	47	13

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Tablo 46. Zonguldak Uzunmehmet Meslek Hastalıkları Hastanesi Pnömokonyoz Şüphesi ile Müracaat Eden ve Meslek Hastalığı Tanısı Alan Hastaların Sayısı

Yıllar	Müracaat (Sayı)	Maluliyet Kararı	Sağlam Kararı
2000	2518	1390	1128
2001	859	450	409
2002	491	278	213
2003	415	241	174
2004	669	529	140
2005	1805	1455	350
2006	2060	1710	350
2007	2827	1774	1053
2008	3825	1610	2215
2009	2169	1077	1092

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

1999–2009 yılları arasında madencilik sektöründe çalışan ve T.C. Sağlık Bakanlığı İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesinden mesleki tanı alan işçi sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 47. T.C. Sağlık Bakanlığı İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi 1999-2009 Yılları Arasında Madencilik Sektöründe Hastaneden Mesleki Tanı Alan Hasta Sayıları

Kurum Adı	Mesleki Tanılar				
	Silikoz	Sideroz	Gürültü Sonucu İşitme Kaybı	Aşırı Yüklenme Sonucu Veter Kılıfı ve Perioist Hastalıklar	Menisküs Zararları
TTK Zonguldak	54	0	7	1	9
Koyulhisar Kurşun madeni	2	2	0	0	0
Seyitömer Linyit İşletmeleri	2	0	4	0	0
Ergani Bakır İşletmeleri	2	0	0	0	0
Memko Madencilik Sivas	1	0	0	0	0
Antimon Madencilik	1	0	0	0	0
Kale Maden Çanakkale	5	0	0	0	0
Mazıdağı Fosfat İşletmelri	1	0	0	0	0
Çayırhan Kömür İşletmeleri	2	0	0	0	0
Etibank Volfram	3	0	0	0	0
Akmaden Çine Aydın	0	0	3	0	0
Belçika Kömür Madenleri	1	0	0	0	0
Linyit Kömür Tire	1	0	0	0	0
Murgul Bakır İşletmeleri	1	0	0	0	0
Balıkesir Maden Ocağı	1	0	0	0	0
Bolu Linyit Kömür işletmeleri	1	0	0	0	0
Toplam	78	2	14	1	9

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Madencilik sektörü elle taşıma işleri, gürültü, titreşim, aydınlatma, psikolojik sorunlar ve ergonominin konusu olan birçok sorunun var olduğu bir alandır.

2.11.6. Madencilik Sektöründe İş Kazası ve Meslek Hastalıkları İstatistikleri

Ülkemizde madencilik sektöründeki “maden arama, kömür madenciliği, metal cevherleri madenciliği, taş, kil, kum ocakları, tuzlalar (kaya tuzları dâhil) ve madenlerden başka maddelerin topraktan çıkarılması, kömürden yapılan maddelerin yapımı işleri” İş Kolları Tüzüğü’nün 2 No.lu “Madencilik” iş kolunda, “Petrol arama” işi ise anılan Tüzük’ün 3 No.lu “Petrol, Kimya ve Lastik” iş kolunda yer almıştır.

2.11.6.1. Madencilik Sektöründe Yer Alan İş Yeri Sayıları ile Toplam Sigortalı Sayıları

Sosyal Güvenlik Kurumu 2008 yılı istatistiklerine göre madencilik sektöründe 4.933 iş yerinde 114.962 işçi çalışmaktadır. Sektörde yer alan iş yerlerinin ülkemizdeki toplam 1.170.248 iş yeri sayısı içerisindeki oranı % 0,42; sektörde çalışan sigortalıların ülkemizdeki toplam 8.802.989 sigortalı sayısı içerisindeki oranı % 1,3'tür. Madencilik sektöründe yer alan faaliyet grupları ve işçi, iş yeri sayıları tablo 48 ve tablo 49'da verilmiştir.

Tablo 48. Madencilik Sektöründe Yer Alan İş Yeri Sayıları

KOD NO	FAALİYET GRUPLARI (NACE SINIFLAMASINA GÖRE)	İŞ YERİ SAYISI				
		DAİMÎ (I)	MEVSİMLİK (II)	KAMU (I)	ÖZEL (II)	TOPLAM (I+II)
05	KÖMÜR VE LİNYİT ÇIKARTILMASI	421	84	22	483	505
06	HAM PETROL VE DOĞAL GAZ ÇIKARIMI	35	8	9	34	43
07	METAL CEVHERİ MADENCİLİĞİ	568	129	6	691	697
08	DİĞER MADENCİLİK VE TAŞ OCAKLARI	3.116	520	45	3.591	3.636
09	MADENCİLİĞİ DESTEKLEYİCİ HİZMET	43	9	5	47	52
TOPLAM		4.183	750	87	4.846	4.933

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı, 2008.

Tablo 49. Madencilik Sektöründeki Toplam Sigortalı Sayıları

KOD NO.	FAALİYET GRUPLARI (NACE SINIFLAMASINA GÖRE)	ZORUNLU SİĞORTALI SAYISI				
		DAİMÎ (I)	MEVSİMLİK (II)	KAMU (I)	ÖZEL (II)	TOPLAM (I+II)
05	KÖMÜR VE LİNYİT ÇIKARTILMASI	36.640	12.847	15.051	34.436	49.487
06	HAM PETROL VE DOĞAL GAZ ÇIKARIMI	1.906	721	1.408	1.219	2.627
07	METAL CEVHERİ MADENCİLİĞİ	11.139	2.845	335	13.649	13.984
08	DİĞER MADENCİLİK VE TAŞ OCAKLARI	39.862	7.889	2.798	44.953	47.751
09	MADENCİLİĞİ DESTEKLEYİCİ HİZMET	996	117	529	584	1.113
TOPLAM		90.543	24.419	20.121	94.841	114.962

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı, 2008.

2.11.6.2. Madencilik Sektöründeki İş Kazaları ve Meslek Hastalıklarının Tüm Sektörlere Oranı

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) istatistiklerine göre, her yıl dünyada yaklaşık 270 milyon iş kazası olmakta, 160 milyon meslek hastalığı ortaya çıkmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre, ülkemizde 2003-2008 yılları arasında toplam 467.013 iş kazası olmuş, 3.664 meslek hastalığı tespit edilmiş; 6.223 işçi iş kazası ve 44 işçi

meslek hastalığı nedeniyle hayatını yitirmiştir. İş kazaları nedeniyle 9.201 işçi, meslek hastalığı nedeniyle 1.644 işçi sürekli iş göremez duruma düşmüştür. (Tablo 50)

Tablo 50. Yıllar İtibarıyla İş Kazası ve Meslek Hastalığı İstatistikleri

Yıllar	Sigortalı İşçi Sayısı	İş Kazası Sayısı	Meslek Hastalığı Sayısı	Sürekli İş Göremezlik Sayısı			Ölüm sayısı		
				İş Kazası	Meslek Hastalığı	Toplam	İş Kazası	Meslek Hastalığı	Toplam
2003	5.615.238	76.668	440	1.451	145	1.596	810	1	811
2004	6.181.251	83.830	384	1.421	272	1.693	841	2	843
2005	6.918.605	73.923	519	1.374	265	1.639	1.072	24	1.096
2006	7.818.642	79.027	574	1.953	314	2.267	1.592	9	1.601
2007	8.505.390	80.602	1.208	1.550	406	1.956	1.043	1	1.044
2008	8.802.989	72.963	539	1.452	242	1.694	865	1	866
TOPLAM		467.013	3.664	9.201	1.644	10.845	6.223	44	6.267

Kaynak: SGK

Madencilik sektöründe ise 2003-2008 yılları arasında toplam 41.111 iş kazası olmuş, 2540 meslek hastalığı tespit edilmiş, 488 işçi iş kazası ve 6 işçi meslek hastalığı nedeniyle hayatını yitirmiştir. İş kazaları nedeniyle 616 işçi, meslek hastalığı nedeniyle 1415 işçi sürekli iş göremez duruma düşmüştür. (Tablo 51)

Tablo 51. 2003–2008 SGK’den Alınan Verilere Göre Maden Sektöründe Meydana Gelen İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları

Yıllar	Sigortalı İşçi Sayısı	İş Kazası Sayısı	Meslek Hastalığı Sayısı	Sürekli İş Göremezlik Sayısı			Ölüm Sayısı		
				İş Kazası	Meslek Hastalığı	Toplam	İş Kazası	Meslek Hastalığı	Toplam
2003	83.062	6.401	301	95	102	197	81	1	82
2004	86.100	6.421	132	99	235	334	68	0	68
2005	97.186	6.930	358	79	235	314	116	5	121
2006	107.805	7.625	420	159	289	448	80	0	80
2007	109.092	7.218	1.001	120	361	481	77	0	77
2008	114.962	6.516	328	64	193	257	66	0	66
TOPLAM		41.111	2.540	616	1.415	2.031	488	6	494

Kaynak: SGK

2003-2008 yılları arasında ülkemizde yaşanan iş kazalarının % 8,8’i; meslek hastalıklarının % 69,3’ü; ölümlü iş kazalarının % 7,84’ü; meslek hastalığı sonucu ölümlerin % 13,63’ü; sürekli iş göremezlik ile sonuçlanan iş kazalarının % 6,7’si; sürekli iş göremezlik ile sonuçlanan meslek hastalıklarının ise % 86’sı madencilik sektöründe meydana gelmiştir.

2008 yılı SGK verilerine göre iş kazası ve meslek hastalığı sonucu kaybolan geçici işgöremezlik süresi ise 169.600 iş günüdür.

ILO'nun en son güncelleyerek yayımlamış olduğu 2006 yılı verilerine göre; Türkiye'de her yüz bin işçide iş kazası sonucu ölüm oranı tüm sektörler için 20,5, madencilik sektörü için ise 74,2 olarak rapor edilmiştir. Yani madencilik sektöründe 2006 yılı için yüz bin işçi başına 74,2 işçi hayatını kaybetmiştir. ILO verilerine göre bu oran Polonya için 4,6/15,8; Portekiz için 6/17,1; İtalya için 5/22; Fransa için 3/19,2; İspanya için 4,4/38,4; İngiltere için 0,7/15,4; Kanada için 5,9/31,6'dır. Gelişmiş ülkelerle ve AB ülkelerindeki oranlar ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki ölüm oranları oldukça yüksektir. Dünya madencilik sektöründe iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu yüzbin işçi başına ölüm oranları ile iş kazaları ve meslek hastalığına bağlı ölüm sayıları tablo 52 ve tablo 53'te verilmiştir.

Tablo 52. Dünya Madencilik Sektöründe Ölümlü İş Kazaları (Yüz Binde)

Ülke	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ABD	22	30	30	24	27	28	26	28	25	
Arjantin	32,2	33,1		41,8	41,4	60,1	37,9	23,9	26,8	
Avustralya	15,0	17,0	21,3	11,8	15,7	6,6	5,0	9,8	4,7	
Avusturya	21,5	7,3	29,8	22,6	15,1	23,0	15,4	7,9	0,0	
Bulgaristan	8,8	37,1	19,0	32,6	24,5	23,9	30,0	25,8	40,4	
Çek Cumhuriyeti	12,9		25,5	21,0	31,3	41,7	13,6	7,8	14,6	12,8
Fransa							11,2	19,2	15,6	
Hindistan	32	31	37	28	31	28	30	38	27	
İngiltere	5,6	12,3	12,3	4,6	11,7	3,5	8,8	15,4		
İspanya	59,6	59,9	44,0	34,5	52,9	40,2	32,0	38,4	29,4	33,9
İtalya	17	17	19	27	16	19	10	22	11	
Kanada	47,9	61,1	53,0	56,9	55,6	46,9	48,9	31,6	33,4	
Norveç	3,0	12,1	11,1	0,0	9,3	9,1	3,0	0,0	5,1	7,1
Polonya		17,5	14,1	20,7	20,0	9,8	12,8	15,8	14,4	16,9
Portekiz	22,9	56,3	96,4	28,8	55,9	82,5	31,4	17,1		
Romanya	28	29	25	28	16	18	16	19	9	
Slovakya	7	0	17	29	0	34	0	65	0	0
Türkiye	338,3	94,5	171,1	81,7	98,7	78,7	124,5	74,2	70,6	57,4
Zimbabve							18,7	29,0	28,1	

Kaynak: ILO, www.loborsta.ilo.org

Tablo 53. Dünya Madencilik Sektöründe Yıllar İtibarıyla İş Kazalarına Bağlı Ölüm Sayısı

Ülke	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ABD	122	156	170	122	141	152	159	192	183	
Arjantin	8	8		10	11	18	13	9	11	
Avustralya	12	13	16	9	12	6	4	12	6	
Almanya	32	25	18	18	17	13	6	7	6	
Avusturya	3	1	4	3	2	3	2	1	0	
Bulgaristan	4	15	7	11	8	7	8	7	12	
Çek Cumhuriyeti	8		14	11	15	19	6	3	6	
Fransa							3	5	4	
Hindistan	202	198	218	149	170	157	167	203	151	96
İngiltere	4	9	9	3	7	2	5	9		
İspanya	29	29	21	16	24	18	14	17	12	3
İtalya	8	8	9	12	9	11	6	13	7	
Japonya	24	26	24	17	14	16	16	16	13	
Kanada	74	98	95	97	99	88	103	76	85	
Norveç	1	4	4	0	3	3	2	0	2	
Polonya	33	41	31	44	41	19	24	29	26	0
Portekiz	3	9	16	5	8	12	6	3		
Romanya	59	62	53	55	30	31	26	28	12	
Slovakya	1	0	2	3	0	3	0	5	0	
Türkiye	328	93	96	69	82	68	121	80	77	66
Zimbabwe							14	14	14	

Kaynak: ILO, www.loborsta.ilo.org

2.11.6.3. Madencilik Sektöründe Yer Alan Faaliyet Gruplarına Yönelik İş Kazası ve Meslek Hastalığı İstatistikleri

2004-2008 yılları arasında maden sektörünü oluşturan faaliyet kollarındaki iş kazaları, meslek hastalıkları sayısı, iş kazaları ve meslek hastalıklarına bağlı ölüm ve sürekli iş göremezlik dağılımları tablo 54’te, işçi sayıları ise tablo 55’te verilmiştir. Tablodaki verilere göre; iş kazalarının % 87,1’i ve meslek hastalıklarının % 99,6’sı, ölümlü iş kazalarının % 53,56’sı, sürekli iş göremezlik ile sonuçlanan iş kazalarının % 63,3’ü “kömür ve linyit çıkartılması” faaliyet kolunda meydana gelmiştir. Bu durum kömür madenciliğinin riskli yapısını göstermektedir. Dikkate değer konu, “diğer madencilik ve taş ocakları” faaliyet kolunda, iş kazalarının % 6,9’u meydana gelmişken ölümle sonuçlanan iş kazalarının oranının % 32,9 olması ve bu faaliyet kolundaki iş kazalarındaki ölüm oranının yüksek olmasıdır.

Tablo 54. 2004-2008 Madencilikte İş Kazaları; Sürekli İş Göremezlik ve Ölüm Sayıları

Kömür ve Linyit Çıkartılması	İŞ KAZASI SAYISI	MESLEK HASTALIĞI SAYISI	SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK SAYISI			ÖLÜM SAYISI		
			İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM	İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM
2004	5.481	132	66	233	299	38	0	38
2005	6.011	358	50	232	282	77	5	82
2006	6.722	416	104	285	389	35	0	35
2007	6.293	996	76	351	427	38	0	38
2008	5.728	328	34	187	221	30	0	30
TOPLAM	30.235	2230	330	1288	1618	218	5	223
Ham Petrol ve Doğal Gaz Çıkarımı	İŞ KAZASI SAYISI	MESLEK HASTALIĞI SAYISI	SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK SAYISI			ÖLÜM SAYISI		
			İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM	İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM
2004	49	0	6	0	6	0	0	0
2005	51	0	4	0	4	0	0	0
2006	34	0	4	0	4	1	0	1
2007	25	0	2	0	2	1	0	1
2008	21	0	2	0	2	0	0	0
TOPLAM	180	0	18	0	18	2	0	2
Metal Cevheri Madenciliği	İŞ KAZASI SAYISI	MESLEK HASTALIĞI SAYISI	SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK SAYISI			ÖLÜM SAYISI		
			İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM	İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM
2004	307	0	9	1	10	11	0	11
2005	231	0	2	3	5	5	0	5
2006	239	4	11	4	15	13	0	13
2007	296	1	8	7	15	7	0	7

2008	280	0	8	4	12	8	0	8
TOPLAM	1353	5	38	19	57	44	0	44
Diğer Madencilik ve Taş Ocakları	İŞ KAZASI SAYISI	MESLEK HASTALIĞI SAYISI	SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK SAYISI			ÖLÜM SAYISI		
			İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM	İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM
2004	449	0	17	0	17	19	0	19
2005	534	0	20	0	20	32	0	32
2006	479	0	33	0	33	26	0	26
2007	451	1	30	0	30	29	0	29
2008	486	0	20	2	22	28	0	28
TOPLAM	2399	1	120	2	122	134	0	134
Metal Olm. Diğ. Mad. İstihracı	İŞ KAZASI SAYISI	MESLEK HASTALIĞI SAYISI	SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK SAYISI			ÖLÜM SAYISI		
			İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM	İŞ KAZASI	MESLEK HASTALIĞI	TOPLAM
2004	135	0	1	1	2	0	0	0
2005	103	0	3	0	3	2	0	2
2006	151	0	7	0	7	5	0	5
2007	153	3	4	3	7	2	0	2
2008	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	542	3	15	4	19	9	0	9

Kaynak: SGK

Tablo 55. 2004-2008 Madencilik İş Kollarına Göre Sigortalı İşçi Sayısı

Yıllar	Kömür ve Linyit Çıkarılması			Ham Petrol ve Doğal Gaz Çıkarımı			Metal Cevheri Madenciliği			Diğer Madencilik ve Taş Ocak.		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
2004	18.248	20.244	38.492	1.901	841	2.742	900	7.612	8.512	3.899	32.455	36.354
2005	16.857	23.533	40.390	2.116	640	2.756	688	9.797	10.485	3.624	39.931	43.555
2006	16.470	27.115	43.585	2.038	825	2.863	477	11.777	12.254	3.034	46.069	49.103
2007	15.170	28.219	43.389	2.013	1.075	3.088	449	14.673	15.122	1.567	45.926	47.493
2008	15.051	34.436	49.487	1.408	1.219	2.627	335	13.649	13.984	2798	44.953	47.751

Kaynak: SGK

2.11.6.4. İş Kazaları Konusunda Adalet Bakanlığında Alınan İstatistikî Bilgiler

Türkiye’de iş kazaları konusunda birçok ihtilaf ortaya çıkmaktadır. Adalet Bakanlığı verilerine göre adli yargı mercilerine çok sayıda dava intikal etmiştir. 2000-2009 yılları arasında ülke genelinde madencilik faaliyetleri sonucu meydana gelen kazalarda; Cumhuriyet Başsavcılıklarınca 5956 soruşturma yürütülmüş, bu soruşturmalar sonucunda 5297 kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilmiş, 604 kamu davası açılmış, açılan bu davalar sonucunda 311 mahkûmiyet, 159 beraat, 38 ortadan kaldırma ve 6 birleştirme kararı verilmiştir.

Haksız yere açılan her dava, hem maden işletmelerinin maliyetlerini yükseltmekte hem de yargı mekenizmasının iş yükünü artırmaktadır. Bu sakıncayı önlemek için her işletmenin iş sağlığı ve güvenliğine özel önem vermesi gerekmektedir.

2.11.6.5. İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Çalışan Sigortalı Sayısına Göre Dağılımı

2008 yılında iş kazalarının ve meslek hastalıklarının maden sektörü iş yerlerinde çalışan sigortalı sayılarına göre dağılımı tablo 56’da verilmiştir. Buna göre iş kazalarının % 61,55 inin, meslek hastalıklarının ise % 72’sinin 1-249 arasında işçi çalışan iş yerlerinde (KOBİLER) meydana geldiği anlaşılmaktadır. Madencilüğimizin önemli sorunlarından biri çok sayıda küçük işletmenin varlığı, bu işletmelerin sermaye, bilgi, birikim ve organizasyon yetersizlikleridir. İşletmelerin ruhsatlandırma sürecinden başlayarak ilgili madencilik faaliyetinde belirlenmiş standart ve kriterlere sahip olmaları sağlanmalı, mevcut durumda faaliyet gösteren küçük ve orta boy işletmelere yönelik denetim faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.

Tablo 56. Meslek Hastalıklarının ve İş Kazalarının İş Yerinde Çalışan Sigortalı Sayılarına Göre Dağılımı (01.01.2008-31.12.2008)

İş Yerinde Sigortalı Sayısı	Meslek Hastalığı			İş Kazası		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1-3	3	0	3	977	41	1,018
4-9	0	0	0	886	7	893
10-20	1	0	1	686	27	713
21-49	0	0	0	748	19	767
50-99	66	0	66	406	24	430
100-199	143	0	143	682	32	714
200-249	24	0	24	253	13	266
250-499	91	0	91	989	28	1017
500-1000	0	0	0	348	39	387
1001+	1	0	1	1569	26	1595
TOPLAM	329	0	329	7544	256	7800

Kaynak: SGK

2.11.6.6. İş Kazası ve Meslek Hastalıklarının Sigortalı Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Tablo 57’de, 2008 yılında iş kazaları ve meslek hastalıkları vakalarının sigortalı yaş gruplarına göre dağılımı verilmiştir. Tabloya göre genç çalışanların kaza riskinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ülkemiz madencilik sektöründe yeterli teknoloji ve mekanizasyonun sağlanamamış olması, emek yoğun çalışma biçimine yol açmış ve emek yoğun çalışma ise fizik kapasitesi yüksek çalışanlara dolayısıyla genç çalışan nüfusa ihtiyaç duymuştur. Genç çalışanların kaza risklerini azaltmak amacıyla yaptıkları işler ve bu işlerle ilgili tehlikeler, alınacak önlemlere yönelik eğitimin önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 57. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Vakalarının Yaş Gruplarına ve Cinsiyete Göre Dağılımı (01.01.2008-31.12.2008)

Sigortalı Yaş Grupları	İş Kazası			Meslek Hastalığı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
0-14	77	7	84	0	0	0
15-17	135	29	164	0	0	0
18-24	2454	68	2522	0	0	0
25-29	2014	63	2077	0	0	0
30-34	1545	42	1587	0	0	0
35-39	753	27	780	0	0	0
40-44	428	14	442	18	0	18
45-49	101	5	106	46	0	46
50-54	31	1	32	73	0	73
55-59	6	0	6	61	0	61
60-64	0	0	0	62	0	62
65+	0	0	0	69	0	69
TOPLAM	7544	256	7800	329	0	329

Kaynak: SGK

2.11.6.7. İş Kazalarının Kaza Sebeplerine Göre Dağılımı

Tablo 58’de 2008 yılında meydana gelen iş kazalarının kaza sebeplerine göre dağılımı verilmiştir. Kaza sebeplerine göre dağılım değerlendirildiğinde; kazaların % 44,32’sinin düşen, kayan, çöken taş, kaya, toprak ve taşınan malzemelerin düşmesi nedeniyle; % 28,3’ünün bir veya birden fazla cismin sıkıştırması, ezmesi, batması, kesmesi nedeniyle; % 9’unun kişilerin düşmesi ve % 8,25’inin makinelerden kaynaklanan nedenlerle gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Tabloda dikkat çeken husus grizu patlamalarının sayısının 3 ve toplam kaza sebepleri içerisindeki payının % 0,038 olmasıdır. Grizu patlamaları yer altı kömür madenciliğinde karşılaşılan ve sonucu açısından çok sayıda işçinin ölümüne neden olan kazalardır.

İstatistiklerde sayısı az olarak görülmekle beraber gerçekleşmesi hâlinde ölümlü iş kazası sayısını büyük ölçüde arttırmaktadır. 1983 yılında Zonguldak Armutçuk'ta 103, Zonguldak Kozlu'da 10, Karaman Ermenek'te 12; 1986 yılında Erzurum Oltu'da 6; 1988 yılında Kütahya Gediz'de 6; 1990 yılında Amasya Yeniçelttek'te 68; 1992 yılında Zonguldak Kozlu'da 263; 1995 Yozgat Sorgun'da 40; 1996 Çankırı Yapraklı'da 5; 2003 yılında Karaman Ermenek'te 10; 2005 yılında Kütahya Gediz'de 18; 2006 yılında Balıkesir Dursunbey'de 17; 2009 yılında Bursa Kemalpaşa'da 19; 2010 yılında Balıkesir Dursunbey'de 16 ve son olarak 17.05.2010 tarihinde Zonguldak'ta 30 işçi grizu patlaması nedeniyle hayatlarını kaybetmiştir.

Tablo 58. İş Kazalarının Kaza Sebeplerine Göre Dağılımı

KOD NO.	KAZALARIN SEBEPLERİ	2008		
		Erkek	Kadın	Toplam
100- TAŞIT KAZALARI		71	10	81
101	Motorlu taşıtın diğer bir vasıtaya, bir cisme veya bir insana çarpması	13	4	17
102	Motorlu taşıta binip inerken meydana gelen kazalar	15	2	17
103	Motorlu taşıtın devrilmesi sonucu yaralanmalar	26	2	28
104	Duran bir motorlu taşıt sebebiyle veya üzerinde olan kazalar	16	2	18
107	Tren kazaları	1	0	1
200- KAZA NETİCESİ ZEHİRLENMELER		5	0	5
201	Kaza neticesi zehirlenmeler (Katı ve sıvı maddelerle, gaz ve buharla)	5	0	5
300- KİŞİLERİN DÜŞMESİ		684	19	703
301	Kişilerin yüksek bir yerden (ağaçlar, binalar, yapı iskeleleri, merdivenler makinalar, araçlar) ve çukur, derin bir yere (hendeklere, kuyulara, kazılara, yerdeki çukurlara) düşmesi	114	3	117
303	Kişilerin hemzemin ortamda düşmesi	570	16	586
400- MAKİNELERİN SEBEP OLDUĞU KAZALAR		604	40	644
500- PATLAMA SONUCU ÇIKAN KAZALAR		39	0	39
502	Yanıcı maddelerin ateş alması ve patlamasından ileri gelen kazalar	15	0	15
503	Basınç altındaki bir cismin patlamasından çıkan kazalar	21	0	21
504	Grizu patlaması	3	0	3
600- NORMAL SINIRLAR DIŞINDAKİ ISILARA MARUZ KALMAK VEYA TEMAS ETMEK		58	3	61
601	Sıcaklığa maruz kalmak (iklimsel veya çevresel)	1	0	1
603	Sıcak bir maddeden, sıvıdan, gazdan, alevden meydana gelen kazalar	52	3	55
604	Soğuk bir maddeden, sıvıdan ve gazdan meydana gelen kazalar	5	0	5
700- DÜŞEN CİSİMLERİN ÇARPIP DEVİRMESİ		3434	23	3457

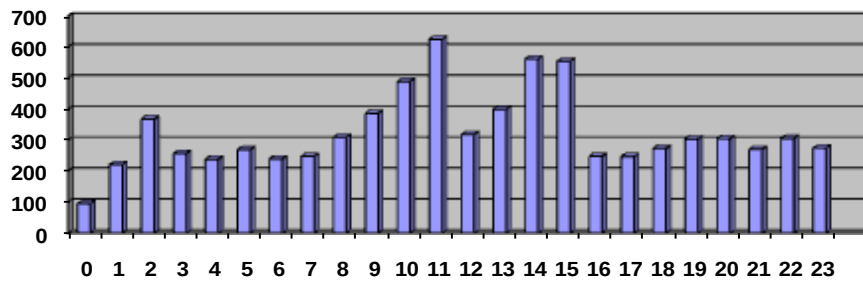
701	Kayan ve çöken (toprak, kaya, taş, kar)	1230	3	1233
702	Çökmeler (binalar, duvarlar, yapı iskeleleri, merdiven, eşya kümeleri vb.)	35	0	35
703	Taşıma işlemi sırasında taşınan cisimlerin düşmesi sonucu oluşan kazalar	917	12	929
704	Başka yerde sınıflandırılmamış, düşen cisimlerin çarpması, devrilmesi	1252	8	1260
800- BİR VEYA BİRDEN FAZLA CİSMİN SIKIŞTIRMASI, EZMESİ, BATMASI, KESMESİ		2.082	131	2213
801	Vücudun veya bir organın iki cisim arasında kalarak sıkışması, ezilmesi	888	26	914
802	Bir cismin çarpması neticesinde çöken, devrilen bir cismin altında kalarak yaralanma	134	1	135
803	Duran cisimlere çarpma (Daha önceki düşmeler sebebiyle çarpışmalar hariç.)	77	2	79
804	Hareket eden cisimlere çarpma	126	1	127
805	Düşen cisimlerin dışında hareket eden cisimlerin çarpması (Uçan kırık ve parçacıklar dâhil.)	281	6	287
806	Cismin sıkıştırması	56	13	69
807	Sabit bir mekan ile hareket eden cisim arasında sıkışma	40	2	42
808	Hareket eden cisimlerin arasında sıkışma (Uçan veya düşen cisimler hariç.)	139	29	168
809	Kesici ve batıcı bir aletin sebep olduğu kaza	341	51	392
900- ELEKTRİK AKIMINDAN İLERİ GELEN KAZALAR		22	1	23
1000- HERHANGİ BİR ŞEKİLDE VÜCUDUN ZORLANMASINDAN İLERİ GELEN İNCİNELER		256	3	259
1001	Aşırı efor gerektiren cisimleri kaldırmak	232	1	233
1002	Aşırı efor gerektiren cisimleri itmek veya çekmek	20	0	20
1003	Aşırı efor gerektiren cisimleri tutmak veya atmak	1	0	1
1004	Ağır yorucu hareketler	3	2	5
1100- VÜCUDUN DOĞAL BOŞLUKLARINA YABANCI BİR CİSİM KAÇMASI		38	0	38
1101	Göze veya vücudun doğal boşluklarına yabancı cisim kaçması	37	0	37
1102	Nefes borusunun bir gıda maddesiyle tıkanması	1	0	1
1200- HAYVANLARIN ISIRMASI, HAYVAN DARBELERİ, ZEHİRLİ HAYVANLARIN SOKMASI		1	0	1
1300- TEDAVİYE BAĞLI KAZALAR VE AŞILAMA KOMPLİKASYONLARI		1	0	1
1400- KAZALARIN SONRADAN MEYDANA ÇIKAN AKİBETLERİ		1	0	1

1500- KAYNAK YAPARKEN MEYDANA GELEN KAZALAR	3	0	3
1600- ÖLDÜRME VE YARALAMA	13	0	13
1601 Kendi kendini öldürme ve yaralama	12	0	12
1602 Bir başkası tarafından öldürülme ve yaralanma	1	0	1
1700- SAVAŞ, TERÖR VE TOPLUMSAL OLAYLARDAN İLERİ GELEN TRAVMALAR	0	0	0
1800- ZARARLI MADDELERLE VEYA RADYASYONLA TEMAS ETMEK VEYA MARUZ KALMAK	2	1	3
1801 Zararlı maddelerin solunum veya sindirim yoluyla teması ya da cilt veya mukozadan emilmesi	2	1	3
1900- DİĞER NEDENLER	201	25	226
BİLİNMEYEN	0	0	0
TOPLAM	7544	256	7800
Kazaların sebepleri ILO standartlarına göre düzenlenmiştir.			

Kaynak: SGK

2.11.6.8. İş Kazalarının Kaza Saatlerine Göre Dağılımı

2008 yılında madencilik sektöründe meydana gelen iş kazalarının, kazaların meydana geldiği saatlere göre dağılımı incelendiğinde iş kazalarının, gece vardiyasının (00.00-08.00) ilk saatleri ile gündüz vardiyasının (08.00-16.00) yemek öncesi ve sonrası saatlerinde yüksek sayıda olduğu görülmektedir. İş kazası saatleri değerlendirilerek kazaların sıklıkla karşılaşıldığı saatlerdeki çalışmalar gözden geçirilmeli, iş kazalarını azaltıcı yönde tedbirler alınmalıdır

Şekil 37. İş Kazalarının, Meydana Geldiği Saatlere Göre Dağılımı (01.01.2008-31.12.2008)

Kaynak: SGK

2.11.7. Madencilik Sektöründe İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Maliyeti

Avrupa Birliğinde her yıl 115 milyon işçinin 10 milyondan fazlası (% 10'u) iş kazası geçirmekte veya meslek hastalığına yakalanmaktadır. Bunun yanı sıra iş kazaları sebebiyle her yıl 8.000'den fazla işçi hayatını kaybetmektedir. Önleyememe, yol açtığı insani sorunlar dışında, ciddi ekonomik ve toplumsal sonuçlar doğurmaktadır. Yalnızca AB'de işe bağlı hasarların doğrudan maliyeti 26 milyar avroyu aşmaktadır. Burada dikkat edilecek bir başka husus ise, araştırmalardan elde edilen verilere göre, iş kazaları ve meslek hastalıklarının dolaylı maliyetlerinin, ödenen tazminatların ve sigorta yardımlarının tutarından çok fazla

olduğu ve hatta 40 katına kadar ulaşılabilmiştir. ABD Çalışma Bakanlığı verilerine göre iş kazalarını önlememenin imalat sanayisine maliyeti 190 milyar dolar/yıldır. İngiltere’de sadece asbeste maruziyet sonucunda oluşan meslek hastalığına bağlı ölüm sayısının yakın bir gelecekte trafik kazalarına bağlı ölüm sayısını (3500) aşacağı tahmin edilmektedir. Yine İngiltere verilerine göre iyi yönetilen işletmelerde bile kazaların maliyetinin yıllık işletme kârının 1/3’üne, bu tutarın yıllık işletme giderlerinin % 5-10’una ulaştığıdır. Yine İngiltere’de inşaat şirketlerinde, kazaların yüklediği maliyetin birim fiyatlarının % 10’una ulaştığı hesaplanmıştır. (İş Teftişinde Yeni Önleme Stratejileri-Wolfgang Von Richthofen)

İş sağlığı ve güvenliği konusu ülke ekonomileri için küçümsememesi gereken bir etkiye sahiptir. ILO verilerine göre, iş yerlerinde meydana gelen iş kazalarının ve meslek hastalıklarının ülke ekonomilerine getirdiği yükün millî gelirin % 3-5 dolaylarında olduğu hesaplanmaktadır. Türkiye büyüklüğünde bir ülkenin ekonomisine iyimser bir tahminle yıllık 30 milyar TL yük getirdiği anlamına gelmektedir. 2003-2008 yılları arasında iş kazalarının % 8,8’i; meslek hastalıklarının % 69,3’ü; ölümlü iş kazalarının % 7,84’ü; meslek hastalığı sonucu ölümlerin % 13,63’ü; sürekli iş göremezlik ile sonuçlanan iş kazalarının % 6,7’si, sürekli iş göremezlik ile sonuçlanan meslek hastalıklarının ise % 86’sı madencilik sektöründe meydana gelmiştir. Gene iyimser bir tahminle madencilik sektöründeki iş kazaları ve meslek hastalıklarının ülkemiz ekonomisine getirdiği yük 3 milyar TL civarındadır.

ABD Madencilik İş Sağlığı ve Güvenliği Dairesi resmî internet sitesinde, ölümlü bir iş kazasının dolaylı ve dolaysız maliyetini 910.000 USD, zaman kayıplı bir iş kazasının günlük maliyetini 28.000 ABD doları ve kayıp iş günü olmadan raporlanabilir bir kazanın maliyetini günlük 7.000 ABD doları olarak açıklamıştır. Söz konusu rakamlar ABD Ulusal Güvenlik Konseyi tarafından 1998 yılında belirlenmiş olup maliyetlere maddi hasarlar dâhil edilmemiştir.

Yapılan araştırmalar iş güvenliğini arttırıp kazaları önlemek için yapılacak harcamaların, iş kazalarının doğrudan ya da dolaylı maliyetlerinden çok daha aşağı seviyelerde olduğunu göstermiştir.

Başarılı bir iş sağlığı ve güvenliği sisteminin işletmelerin hayatlarında ve ekonomik başarılarındaki etkilerini de vurgulamakta fayda vardır. Genellikle, işletmecilerde (işverenler) iş sağlığı ve güvenliği yatırımlarını ekonomileri için faydasız bir yük olarak görme eğilimleri ağır basmaktadır. Bunun sebebi, iş sağlığı ve güvenliği konusuyla ilgili olarak işletmeye gelebilecek yükün, yalnızca iş yerinde meydana gelen kazalar sonucu katlanılan maliyetler olduğu yanılgısı, bunun dışında yapılan yatırımların faydalarının analizinin eksik yapılmasıdır. Ayrıca bir iş kazası veya meslek hastalığının işletmeye maliyeti bile genellikle ilgililerce derinlemesine analiz edilememektedir.

Gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalarda; meydana gelen iş kazaları sonucu yaralanmaların, sürekli iş göremezliklerin veya ölümlerin, işletmelerin verimliliğini olumsuz etkilediği kanıtlanmıştır. Hatta kaza, küçük diyebileceğimiz nitelikte olan bir kaza bile olsa etkisi sadece kaza geçiren işçiye değil, aynı iş yerinde birlikte çalıştığı diğer işçilerin, diğer görevlilerin de iş kayıplarına sebep olduğu kabul edilmektedir.

İş kazaları/meslek hastalıklarının maliyetleri değişik gruplandırma yöntemleriyle analiz edilebilmektedir:

1. Ekonomik ve Ekonomik Olmayan Maliyetler: “Ekonomik maliyetler” ekonomik olarak ölçülebilir maliyetler, “ekonomik olmayan maliyetler” nicel olarak tanımlanamayan maliyetlerdir. Diğer bir deyişle ekonomik maliyetler parasal olarak tanımlanabilirken, ekonomik olmayanlar “pahası olmayan” kayıplardır. Kazazedenin maluliyeti/ölümü, kazazede ailesinin duygusal travması, kazanın/meslek hastalığının sosyal barışa olan etkileri “pahası biçilemeyen” bu unsurlar arasındadır. Ekonomik maliyetler ise iş kazası sonucu tedavi ve rehabilitasyon giderleri, işletmede makine/teçhizatla oluşan muhtemel zarar vb. giderlerdir.

2. Dolaylı ve Dolaysız (Doğrudan) Maliyetler: İş kazası/meslek hastalığı sonucu işletmenin katlanması gereken giderler, işletmeciler tarafından çoğu zaman eksik değerlendirilmektedir. İşletmeciler daha çok iş kazası meslek hastalığı primleri, ilk müdahale, ambulans ve tedavi masrafları, geçici veya sürekli iş göremezlik ve ölüm ödemeleri, kaza geçirene veya yakınlarına ödenen maddi ve manevi tazminatlar, sigortaya ödenen tazminatlar, hasarlı makine/teçhizat tamiri/bakımı gibi işletme muhasebe kayıtlarında hemen fark edilebilecek maliyetleri (dolaysız maliyetler) değerlendirirler. Oysa daha derinlemesine ve dikkatlice analiz yapıldığında dolaylı olarak işletmeye birçok maliyet geldiği hesaplanmaktadır. Dolaylı maliyetler şu şekilde değerlendirilebilir:

- İş kazasını müteakip işletmede üretimin bir süreliğine durması,
- İş kazasının raporlanması ve işletme içi soruşturulması maliyeti,
- Kazazede işçilerin yerine alınan işçilerin işe alım ve işe başlama eğitimi ile öğrenme süresinin maliyetleri,
- İş yerinde çalışan işçilerin kaza sonrası korku veya psikolojik sebepler yüzünden meydana gelen verim kaybının maliyeti,
- İş ekipmanı, malzeme veya prosesin/tesisın kaza sonucunda hasara uğramasıyla oluşan üretim kesintisi sebebiyle üretim kaybının maliyeti,
- Üretimde oluşan kalite bozukluğu veya ürün ya da ham maddelerin zarara uğramasından oluşan maliyet,
- Kaza geçirenin işe dönerek tekrar işbaşı yaptıktan sonra verimin düşmesinden kaynaklanan maliyet,
- Kazaya uğrayan işçi ile birlikte çalışanların kaza sebebiyle çalışmadıkları iş süreleri için ödenen ücretlerin maliyeti,
- İş kazasının zorunlu kıldığı “fazla mesai” maliyeti,
- Hasara uğrayan tesis, malzeme veya iş ekipmanlarının onarım ve bakımına yönelik maliyet,
- Kazanın gerektirdiği düzenlemeleri yapan yöneticilerin harcadığı zamanın ücretlerine yansıyan maliyet,
- Sigortalanmamış tedavi giderlerinin maliyeti,
- Adli süreçlerin (polis, savcı, hâkim, müfettiş, bilirkişiler vb.) oluşturduğu maliyet,
- Kaza sonrasında medyanın iş yerindeki üst yönetime kaybettirdiği iş sürelerinin kaybı,
- Kazalı iş yerlerinde işçilerin üretim kapasitelerinde azalma.

3. İç ve Dış Maliyetler: İşletmede yetersiz iş sağlığı ve güvenliği yönetimi işletmenin kendisine olduğu gibi işletme dışına da yükler getirmektedir. İşletme dışındaki toplum tarafından karşılanan maliyetler (dış maliyetler) işletme ekonomisinde (iç maliyetler) hesaba katılmamaktadır. Dış maliyetler hastalıktan mağdur olan kişinin ailesi tarafından veya toplumun geri kalan kesimi tarafından karşılanır. Malulün gelir kaybı, sigorta veya işveren tarafından karşılanmayan tedavi giderleri, malulün evde bakım masrafları, hastalığın giderlerinin meslek hastalığı sigortası dışındaki sigorta fonlarından karşılanması durumunda toplumun ödediği masraflar vb. işletmenin muhasebe kaydında görünmeyen ama dış unsurlar tarafından katılan masraflar dış maliyetlere örnektir. Bu bakış açısı özellikle çevre kirliliğinin önlenmesi için uygulanan yaptırımların gerekçelendirilmesinde kullanılan yaklaşımdır. İşletmeye çok fazla bir yararı olmasa da, bazı hususlar toplumsal sağlık ve güvenlik mantığıyla hareket edilerek değerlendirilmelidir.

Toplumsal duyarlılığı olmayan kişilerce yönetilen işletmeler, bu yaklaşımı kullanmayacaklar ve dış maliyetlerin artmasına neden olacaklardır.

İşletme Düzeyinde Fayda Maliyet Analizi

İşletme düzeyinde doğru bir analiz gerçekleştirmek için aşağıda görüldüğü gibi iş kazası sayısı, iş yerindeki işçi sayısı, fiziksel üretim düzeyi ve parasal olarak üretimin değeri, gibi veriler toplanmalıdır. Veriler elde edildikten sonra, işletme düzeyinde Kaza Sıklık Oranı (KSO) ve Kaza Şiddet Oranı (KŞO) aşağıdaki eşitliklerden hesaplanmalıdır.

$$\begin{aligned} \text{KSO} &= \text{İş Kazası Sayısı} / (\text{İşçi Sayısı} \times \text{Ortalama Çalışma Süresi}) \times 1.000.000 \text{ ya da} \\ &= \text{İş Kazası Sayısı} / (\text{İşçi Sayısı} \times \text{Ortalama Çalışma Süresi}) \times 225.000 \end{aligned}$$

Birinci yöntem bir takvim yılında çalışılan 1.000.000 iş saatine karşılık kaç kaza olduğunu gösterir. İkinci yöntem tam gün çalışılan her 100 işçi arasında kaç kaza olduğunu gösterir. Bu oran genellikle 5-10 arasındadır. Eğer oran 10'un üstünde ise o işletmede ivedi ve yeni önlemler alınması gerekli olacaktır.

$$\text{KŞO} = \text{İş kazası, meslek hastalığı nedeniyle kayıp gün sayısı} / (\text{İşçi Sayısı} \times \text{Ortalama Çalışma Süresi}) \times 1.000.000 \text{ ya da } \times 225.000$$

Birinci yöntem bir takvim yılında çalışılan 1.000.000 iş saatinde kaç iş gününün iş kazası ya da meslek hastalığı nedeniyle kaybedildiğini gösterir. İkinci yöntem çalışılan her 100 saatte kaç saatin kaybedildiğini gösterir. Eğer iş kazası ölümle sonuçlanırsa, kayıp iş günü sayısı 7500 olarak alınmalıdır. Kaza şiddet oranının genellikle 0,5 -1 arasında olması beklenmektedir.

Yukarıdaki değerlendirmelerin ışığında her işletme fayda maliyet analizi yaparak, iş güvenliği bakımından hangi düzeyde olduğunu belirlemelidir. Eğer, kaza sıklık oranı ve kaza şiddet oranı yükselme eğilimi gösteriyorsa işletmede önlem alınması gerekecektir. İşletme yönetimi, iş güvenliğine yapılacak harcamaların, iş kazası maliyetlerinden daha aşağı seviyelerde olacağına inanmalıdır. Başka bir deyişle, kaza önleme konusunda yapılacak harcamalar daima, kaza sonrasının getireceği maddi-manevi kayıplardan çok daha azdır.

2.12. PATLAYICI ORTAMLARIN GÜVENLİĞİ İÇİN YASAL GEREKLİLİKLER

Kömür maden ocaklarında ve diğer muhtemel patlayıcı ortamlarda çalışanların sağlıklarını korumak ve bu yerlerde kullanılan makine, ekipman ve teçhizatların herhangi bir patlamaya mahal vermeden güvenli bir şekilde çalışmalarını sağlamak amacıyla Avrupa Birliğinde bir takım mevzuatlar geliştirilmiştir. Ülkemizde de bu mevzuatlar Gümrük Birliği Kararı ve yürütülmekte olan AB'ye üyelik müzakereleri doğrultusunda uyumlulaştırılarak Türk mevzuatları hâline getirilmiştir. Avrupa Birliğinde ATEX (patlayıcı ortamlar) hususunda iki ayrı yönetmelik mevcuttur. Bunlardan birincisi patlayıcı ortamlarda çalışanların güvenliği ile ilgili olan, iş yerlerinin nasıl olması gerektiği hususundaki, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından uyumlulaştırılan 1999/92/EC sayılı Direktif, diğeri ise patlayıcı ortamlarda kullanılması gereken teçhizatların nasıl olması gerektiği hususundaki Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından uyumlulaştırılan 94/9/EC sayılı "ATEX Direktifi"dir.

Bu doğrultuda, ülkemizde bulunan petrol platformları, LPG, doğal gaz, diğer petrol ürünleri üretim, dolum ve dağıtım tesisleri, kömür maden ocakları ve işleme tesisleri patlayıcı ortam oluşturdıkları için buralarda kullanılacak olan ekipmanlar AB'de olduğu gibi ülkemizde de 94/9/AT sayılı Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler ile İlgili Yönetmelik'e uygun ürünler olmak zorundadır. Ayrıca bu gibi yerlerde çalışanların korunması için de 1999/92/EC Yönetmeliği'nin (Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkında Yönetmelik) (RG:26.12.2003-25328) gerekliliklerine uyulması bir zorunluluktur. Yönetmelik'in amir hükmü gereğince, patlayıcı

ortamları bulunan bütün işletmelerin 30.06.2006 tarihine kadar koşullarını Yönetmelik’e uyumlu hâle getirmeleri zorunlu kılınmıştır.

Maden ocaklarında; grizu ve tozlardan dolayı doğacak olan olası bir patlamanın önüne geçilmesi amacıyla, ortama kıvılcım verme ihtimali olan teçhizatların ve koruyucu sistemlerin kullanılmamasını sağlamak amacıyla, korumalı olan ve bu korumaların da işaretlenmelerle gösterilmiş olduğu ürünlerin kullanılması yasal hâle getirilmiştir. Bu teçhizatlar kendinden korumalı “İa”, “İb” vb. şeklinde olmaktadır.

94/9/AT sayılı ATEX Yönetmeliği’nde, ürünlerin belgelenmelerinde onaylanmış kuruluşların görev almaları gerektiğinin yanında, bu ürünlerden doğacak olan her türlü risklerin önceden değerlendirmeye tabi tutularak testlerden geçirilmeleri amacıyla tip ürün olarak onaylanmış kuruluşlarca da incelenmeleri yoluna gidilmiştir.

Kullanılma safhasında ise bu ürünlerin muayeneleri onaylanmış kuruluşlar dışında, ancak Yönetmelik’in harmonize standartlarından akreditasyon belgeleri olan muayene ve test kuruluşları tarafından yapılabilmektedir.

2.12.1. Patlayıcı Ortamlarda Uyulması Gereken Zorunluluklar

Ülkemizdeki sanayi sektöründe olması gerektiği gibi madencilik sektöründe de kullanılacak olan makinelerin 2006/42/AT sayılı Makine Emniyeti Yönetmeliği ile Belirli Gerilim Sınırları Dâhilinde Kullanılmak Üzere Tasarlanmış Elektrikli Teçhizat ile İlgili Yönetmelik (LVD 2006/95/AT)’e ve elektromanyetik dalga yayan ürünlerin de Elektromanyetik Uyumluluk Yönetmeliği’ne (EMC 2004/108/AT) uygun olmaları gereklidir.

- Petrol platformları, LPG, doğal gaz, diğer petrol ürünleri üretim, dolum ve dağıtım tesisleri, maden ocak ve işleme tesisleri gibi muhtemel patlayıcı ortamlar için “(94/9/EC) ATEX harmonize standartlarının (C 20/16 EN Official Journal Of The European Union 27.01.2009)” belirlenen şartlarına veya teknolojik olarak bu standartların eş değer gerekliliklerine,
- 94/9/AT sayılı Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler ile ilgili Yönetmelik’e,
- “99/92/EC sayılı Direktif”in(28.01.2000- L23/57 Official Journal) gerekliliklerine uygun olmak zorundadır.

2.12.2. Tespit Edilen Eksiklikler ve İyileştirme

Komisyonun yerinde yaptığı inceleme ve araştırmalar sonucunda, ülkemizdeki kömür madenlerinde ve diğer patlayıcı ortamlarda kullanılmakta olan ürünlere yönelik bazı zafiyetlerin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu eksiklikler, 94/9/AT Yönetmeliği kapsamında onaylanmış kuruluş eksikliği ve ilgili Yönetmelik standartlarında akredite muayene ve test kuruluşunun olmayışıdır. Dolayısıyla belirlenen eksikliklerin giderilmesi, yerli ürün imalatında kolaylıklar sağlayacağından, işletmeler daha uygun fiyatla ihtiyaçlarını temin edebilecektir. Diğer taraftan işletme sahipleri, gerektiğinde akredite muayene kuruluşları sayesinde işletmelerinde kullanacakları ürünlerini kolaylıkla ve daha uygun bir bedelle muayene ve teste tabi tutabileceklerdir.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE)nün Makine Emniyeti Yönetmeliği, Alçak Gerilim Yönetmeliği gibi ilgili yönetmeliklerle onaylanmış kuruluş olmasına rağmen, 94/9/AT sayılı Yönetmelik standartlarında akreditasyonu bulunmaması nedeniyle, yukarıda belirtilen ürünler üzerinde muayene ve test yapma yetkisi bile bulunmamaktadır. Bu aksaklığın giderilmesi amacıyla, TSE’nin veya gerekli koşulları taşıyan bir başka kuruluşun (TTK ve vb.) bir an önce onaylanmış kuruluş hâline getirilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda; TTK; makine, ekipman, teçhizat üretimi ve muayene-test laboratuvarları için kalite kontrol sistemine (TS EN ISO 9001–2008) geçmeli, ATEX standartlarında akreditasyon alarak onaylanmış kuruluş olması hususunda teşvik edilmelidir. Eğer var ise üretmekte olduğu ve yer altı kömür ocaklarında kullandıkları teçhizatları, onaylanmış kuruluşlara belgelendirilerek ürünlerini 94/9/AT Yönetmeliği'ne uygun hâle getirmek suretiyle maden ocaklarında kullanmaları uygun olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA MADENCİLİK VE ÖRNEK UYGULAMALAR

3.1. DÜNYADA MADENCİLİK

3.1.1. Genel Görünüm

Dünya maden rezervlerinde önemli payları olduğu gibi dünya maden üretiminde de rol oynayan ülkelerin başında ABD, Çin, Güney Afrika, Kanada, Avustralya ve Rusya gelmektedir.

Bunun yanı sıra maden grubuna girmeyen petrol üretiminde Suudi Arabistan, Kuveyt, İran, Rusya ve Türk cumhuriyetleri önemli rezervlere sahiptir. Dünya ticaretinde madencilik ürünleri arasında ihracat değerlerine göre ham petrol, demir dışı metaller ve endüstriyel mineraller önemli yere sahiptir. Dünya ticaret rakamları incelendiğinde çelik, bakır, kurşun ve kalay gibi geleneksel metallerin kullanımı düşerken, ileri seramik malzemeleri, plastik ve polimer kökenli malzemeler gibi yüksek teknoloji malzemelerinin kullanımının giderek arttığı görülmektedir.

2001'den beri özellikle Çin, Brezilya ve Hindistan gibi büyümekte olan ekonomilerdeki yüksek talep düzeyleri, küresel madencilik endüstrisinin yoğun büyüme sürecinin arkasındaki itici güç olmuştur. 2008 ekonomik krizi öncesinde, Asya'da hızlı gelişen ekonomilerdeki talep artışının takip eden iki yılda devam edeceği beklenirken; talep ciddi ölçüde azalmıştır.

Dünyanın en büyük 40 madencilik şirketi ile yapılan bir araştırmada; 2006 yılında maden sektöründe faaliyet gösteren firmaların kârlarının rekor düzeylere ulaştığı görülmüştür. İnceleme sonucunda, 2005-2006 yılları arasında kazançlarının % 37, net kârlarının % 64 ve piyasa değerlerinin de % 22 arttığı görülmüştür. Sektörde, son iki yıllık dönemde büyük birleşmeler gerçekleşmiştir. Özellikle Afrika ve Latin Amerika gibi dünyanın önemli mineral kaynaklarını elinde bulunduran ekonomileri gelişmeye devam etmiş ve değerini korumuştur. Tüm bu olumlu gelişmeler, 2008 yılı sonlarına doğru etkisini artıran dünya ekonomik krizi ile birlikte durma noktasına gelmiştir.

2008 yılında dünya ekonomisinde yaşanan olumsuzluklar, sektörü olumsuz etkilemekle beraber; uzmanlara göre 2009 yılı içinde ekonominin düzelme hızına ve talebin artmasına bağlı olarak sektörün durumunda düzelme başlamıştır.

3.1.2. Üretim

Günümüzde, dünyada yıllık 1,5 trilyon ABD doları değerinde 10 milyar tonun üzerinde maden üretilmektedir. Bu rakamın % 75'i enerji ham maddeleri, % 10'u metalik madenler ve % 15'i endüstriyel ham madde üretimine aittir. Verilen değerler madencilik endüstrisinin dünya ekonomisi için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

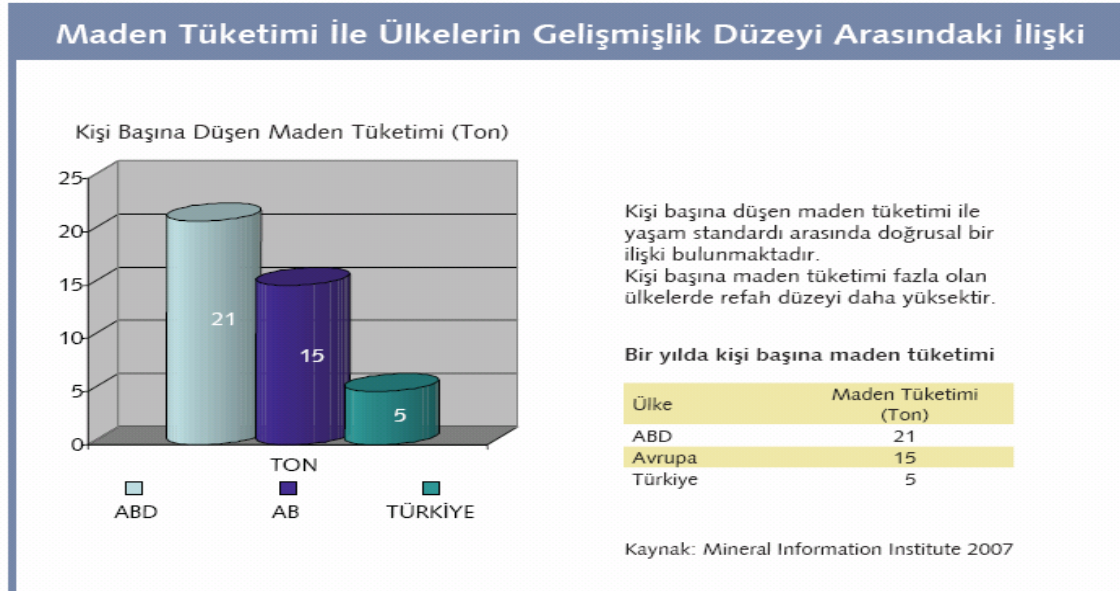
Dünya ekonomisinin lokomotifi olan ABD'de maden ve madencilığe dayalı sanayilerin toplam üretimi 27,6 milyar dolar olup ABD ekonomisine sağladığı toplam katma değer 2,28 trilyon dolara kadar ulaşmaktadır. Oransal olarak bütün ekonomi içindeki payı 2008 yılı itibarıyla %16 seviyesindedir. (USGS, Mineral Commodity Summaries 2009)

Yine dünya madencilğinde önemli bir yeri olan Kanada’da madencilik sektöründe 2008 yılında 58.506 işçi doğrudan çalışmaktayken, maden zenginleştirme ve ilgili imalat sanayisinde çalışan işçilerle birlikte toplam sayı 351.400 kişiye ulaşmaktadır. Toplam madencilik üretimi 2009 yılında 45,3 milyar dolar civarındadır. Ayrıca, Kanada ekonomisi, madencilik sektöründen yıllık 13,5 milyar dolar vergi geliri elde etmektedir.

3.1.3. Tüketim

Geçtiğimiz yüzyılda, dünya gayrisafi yurt içi hasılası (GSYH) yaklaşık 18 kat artmış ve küresel kaynak tüketim miktarı da buna paralel olarak büyümüştür. Dünya ham petrol tüketimi 20.43 milyon tondan 3,5 milyar tona yükselerek 172 kat, çelik tüketimi 27,80 milyon tondan 847 milyon tona yükselerek 30 kat artış göstermiştir. Alüminyum tüketimi 6.800 tondan 24,54 milyon tona yükselerek yaklaşık 3.600 kat, bakır tüketimi ise 495 bin tondan 14 milyon tona yükselerek 28 kat artmıştır.

Ülkenin gelişmişliği ile doğru orantılı olan kişi başına tüketilen maden miktarı ABD’de kişi başına 21 ton, Avrupa’da 15 ton iken Türkiye’de 5 ton civarındadır.

Şekil 38. Dünyada ve Türkiye’de Maden Tüketimi

Tablo 59. Sanayileşmiş Ülkelerde Kişi Başına Üretim (Kg/Kişi)

Ülkeler	Dünya Nüfus Oranı %	Alüminyum %	Bakır %	Kurşun %	Çelik %
Gelişmiş Ülkeler	14,6	61,5	56,8	60,1	48,8
Gelişmekte Olan Ülkeler	25,2	18,3	24,6	24,2	24,7
Çin, Hindistan, Orta Doğu ve Diğer Asya Ülkeleri	22,4	3,6	2,7	9,2	5
Türkiye	1,1	0,8	1,6	0,9	1,6

Sanayileşmiş ülkeler (ABD, Avrupa ülkeleri, Japonya) dünya maden üretiminin % 60'lara varan kısmını tüketmektedirler. Dünya nüfusunun % 14,6'sını oluşturan gelişmiş ülkelerin dünya alüminyum, bakır, kurşun, çelik üretim payları tablo 59'da ve tüketim payları da tablo 60'da verilmiştir.

Tablo 60. Sanayileşmiş Ülkelerde Kişi Başına Tüketim (Kg/Kişi)

Ülkeler	Dünya Nüfus Oranı %	Alüminyum %	Bakır %	Kurşun %	Çelik %
Gelişmiş Ülkeler	14,6	17,8	10,3	4,4	438,4
Gelişmekte Olan Ülkeler	25,2	3,1	2,5	1	128,4
Çin, Hindistan, Orta Doğu ve Diğer Asya Ülkeleri	22,4	0,7	0,3	0,2	9,3
Türkiye	1,1	0,3	3,7	0,9	188,8

Kaynak: Madencilik Başkanlar Konseyi Raporu (2009)

3.1.4. Dünya Maden ve Mineral Ticareti

Dünya ticaretinde madencilik ürünlerinin ihracat ve ithalat değerlerine göre dağılımı aşağıda belirtilmiştir. Dünya maden rezervlerinde önemli payları olduğu gibi dünya maden üretiminde de rol oynayan ülkelerin başında ABD, Çin, Güney Afrika, Kanada, Avustralya ve Rusya gelmektedir. Dünya genelindeki dağılım aşağıda gösterilmiştir.

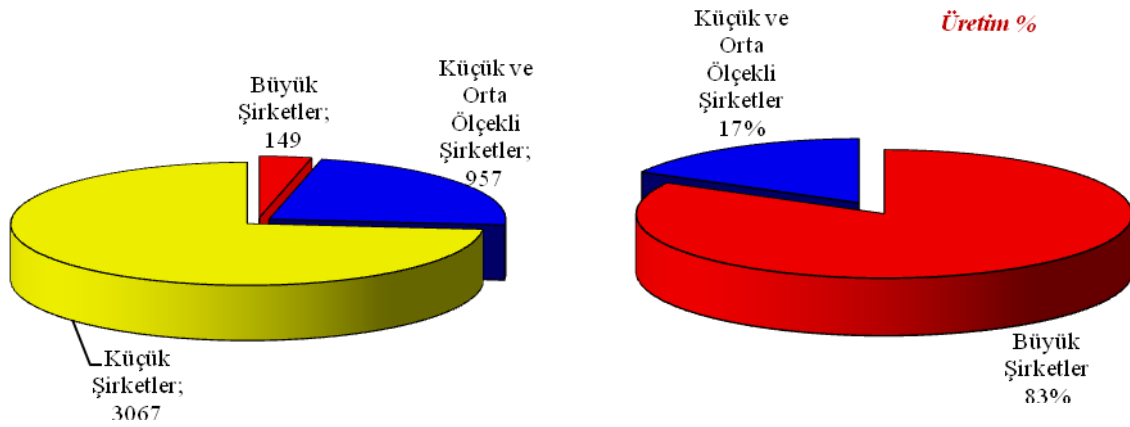
Tablo 61. Akaryakıt ve Maden Ürünleri Ticaretinin Bölgeler İtibarıyla Dünya Ticareti İçerisindeki Yeri, 2008

	İhracat	İthalat
Dünya Toplam Ticareti – Milyar Dolar	15.717	16.127
Toplam Mal Ticareti İçerisindeki Payı	%	%
Dünya	22,5	22,5
Kuzey Amerika	17,0	23,1
Güney Amerika	42,7	21,1
Avrupa	11,9	19,4
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	66,9	12,6
Afrika	70,6	16,5
Orta Doğu	74,1	9,6
Asya	12,4	30,8

Ham Madde Üretimi İçerisindeki Payı	%	%
Dünya	72,5	72,5
Kuzey Amerika	62,0	79,1
Güney Amerika	62,0	69,5
Avrupa	56,0	67,4
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	90,8	54,2
Afrika	91,2	53,8
Orta Doğu	96,9	46,1
Asya	67,5	80,3
Kaynak: DTÖ, International Trade Statistics, 2009		

3.1.5. Dünya Madencilik Sektöründe Piyasa Yapısı ve Şirketler

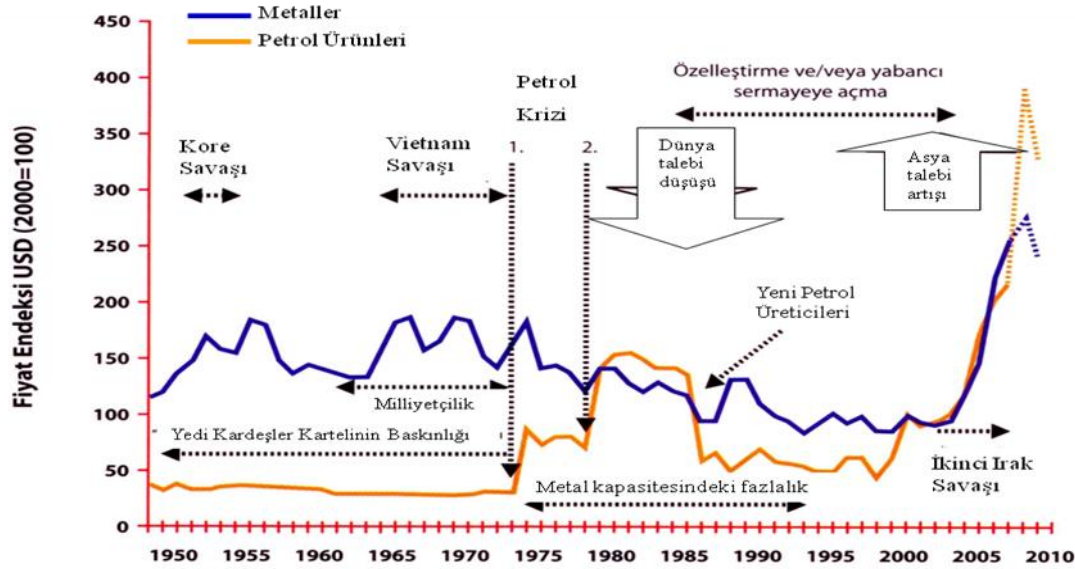
Özellikle KOBİ'ler yerel ve ulusal pazarlarda inşaat malzemesi ham maddelerinde uzmanlaşırken, çok uluslu şirketler endüstriyel ve metalik madenlerin üretiminde küresel faaliyetlerde bulunmaktadır. Çok uluslu büyük şirketler sayı olarak 4000'in üzerindeki maden şirketlerinin küçük bir bölümünü kapsarlar. Büyük şirketler metalik minerallerin üretiminde % 83'lük bir paya sahiptirler. Kalan % 17'lik üretim küçük ve orta ölçekli şirketler tarafından yapılmaktadır. Küçük şirketlerin büyük bir maden yatağı bulması durumunda, bu maden varlığı büyük şirketlere satılarak gerçek yatırım için gerekli tecrübe ve beceri sağlanmış olur.

Şekil 39. Dünyadaki Madencilik Şirketleri

3.1.6. Maden Fiyatlarındaki Gelişmeler

Uluslararası metal ve mineral pazarları arz ve talebe dayalı olarak dönemsel hareket etmektedirler. Bu yüzyılın başından itibaren özellikle gelişen ekonomilerin güçlenmesi ile harekete geçen güçlü ve öngörülemez talep artışı, 2002 ve 2008 yılları arasında metal fiyatlarında 3 kat artışa neden olmuştur. 2002 ve 2005 yılları arasında, dünya endüstriyel metal tüketimindeki gelişmenin % 50'sinden fazlası Çin kaynaklıdır.

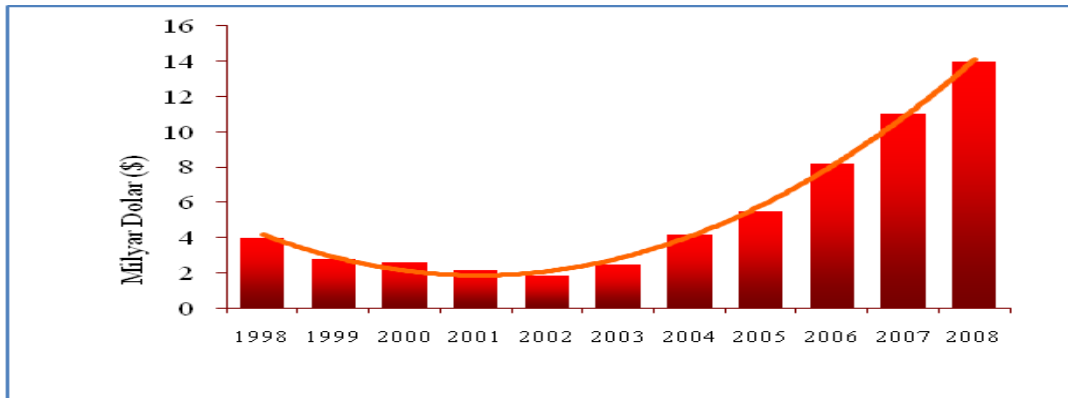

Şekil 40. Dünyada Metalik Madenler ve Ham Petrol Gerçek Fiyat Endeksleri (1948-2007)

2010'daki altın fiyatları 1980'den beri en üst seviyesine ulaşırken; demir cevheri fiyatları 2005'ten 2008'e kadar hızla yükselmiştir. Ancak 2008 yılındaki ekonomik krize bağlı olarak demir çelik fiyatlarında görülen düşüş, demir cevheri üreticilerini de etkilemiştir. Demir çelik fiyatlarında 2008'in ikinci yarısında yaşanan yaklaşık % 70 oranındaki gerileme, cevher üreticilerinin fiyatları üzerinde baskı yaratmıştır. Demir cevherinin % 73'ünü elinde bulunduran Brezilyalı Vale, Avustralyalı Rio Tinto ve BHP Billiton firmaları 2008 yılı başında yaptıkları kontratlarla demir cevheri fiyatlarını % 65'ten % 80'e varan oranlarda artırmıştır.

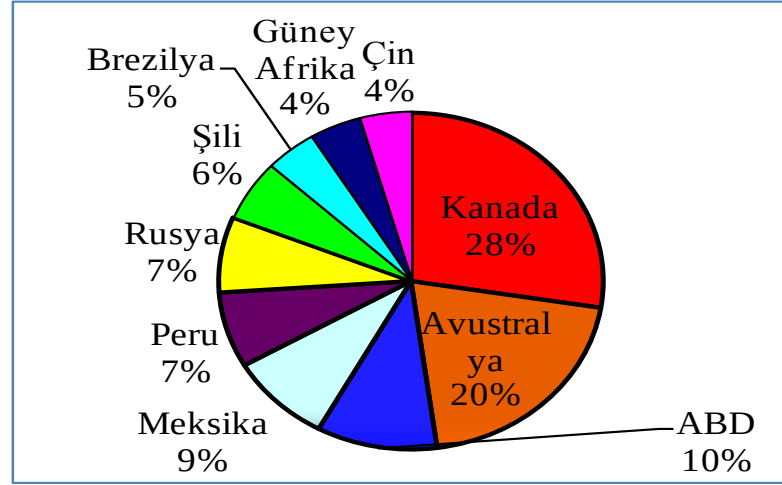
3.1.7. Dünyada Maden Arama Faaliyetleri

Maden aramacılığına en çok yatırım yapan ülkelerin başında Kanada, Avustralya ve ABD gelmektedir. Bu oranlar ülkelerin gelişmişliği ile birlikte maden potansiyeli ile de ilgilidir. Çünkü potansiyeli yüksek ülkelerde uluslararası şirketler de faaliyet gösterebilmektedir. Bu ülkeler toplam arama bütçesinin % 69'una tekabül eden 12,6 ABD milyar doları harcama yapmaktadırlar.

Şekil 41. Dünya Toplam Maden Arama Bütçesi

Madenlerin aranması için harcanan toplam para 1998'den 2002 yılına kadar hafif bir azalma gösterirken, 2002-2008 yılları arasında sürekli artış göstermiştir. 1998 yılından bu yana sadece arama için yaklaşık olarak 60 milyar dolar harcanmıştır. Maden aramalarında Kanada, Avusturalya, ABD ve Meksika gibi ülkeler ön plana çıkmaktadır.

Şekil 42. Maden Aramasında İlk 10 Ülke

3.1.8. Dünyada Maden Rezervi Durumu

Dünya maden rezervleri açısından en zengin ülkeler; Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kanada, Avustralya ve ABD'dir.

Güney Afrika Cumhuriyeti; altın, platin grubu metaller, manganez, krom, alüminyum, Çin; demir, kurşun, manganez, molibden, kalay, zirkonyum, çinko ve fosfat, Kanada; uranyum, çinko, altın, bakır, nikel, kobalt, demir, petrol ve doğal gaz, Avustralya; kömür, demir, rutil, çinko, kurşun ve uranyum, ABD; kurşun, molibden ve fosfat cevherleri

başta olmak üzere dünyada en zengin ülkelerdir. Tablo 62'de dünyadaki maden rezervleri gösterilmektedir.

Tablo 62. Dünya Maden Rezervleri

MADENİN ADI	AÇIKLAMA	REZERVLER (Bin Ton) 2008	
		REZERV	BAZ REZERV
Altın *	Au içeriği	47.000	100.000
Antimon *	Sb içeriği	2.100.000	4.300.000
Asbest		RC	RC
Bakır	Cu içeriği	550.000	1.000.000
Barit		190.000	880.000
Boksit		27.000.000	38.000.000
Bor	B ₂ O ₃ içeriği	170.000	410.000**

Cıva *	Hg içeriği	46.000	240.000
Çinko	Zn içeriği	180.000	480.000
Demir	Kullanılabilir Cevher	150.000.000	350.000.000
Diatomit		RÇ	RÇ
Feldspat		RÇ	RÇ
Fluorit		230.000	470.000
Fosfat		15.000.000	47.000.000
Grafit (Doğal)		90.000	220.000
Gümüş *	Ag içeriği	270.000	570.000
İlmenit	TiO ₂ içeriği	680.000	1.400.000
Jips		RÇ	RÇ
Kadmiyum *	Cd içeriği	490.000	1.200.000
Kalay *	Sn içeriği	5.600.000	11.000.000
Kobalt *	Co içeriği	7.100.000	13.000.000
Kurşun	Pb içeriği	79.000	170.000
Manganez Cevheri		500.000	5.200.000
Mika (Doğal)	Tabakalı	RÇ	RÇ
Nadir Toprak E. *	NTE-Oksit içeriği(REO)	88.000.000	150.000.000
Nikel *	Ni içeriği	70.000.000	150.000.000
Perlit		700.000	7.700.000
Potas	K ₂ O içeriği	8.300.000	18.000.000
Rutil	TiO ₂ içeriği	45.000	87.000
Soda Külü (Doğal)		24.000.000	40.000.000
Sodyum Sülfat		3.300.000	4.600.000
Stronsiyum *	Sr içeriği	6.800.000	12.000.000
Talk + Pirofillit		RÇ	RÇ
Vanadyum *	V içeriği	13.000.000	38.000.000
Zirkon*	ZrO ₂ içeriği	51.000.000	77.000.000

* : Satırdaki Değerler Ton Olarak Verilmiştir,

** : ETİ Maden Verilerine Göre B₂O₃ Bazlı Dünya Toplam Bor Rezervi: 1.201.200 bin tondur. Bu rezervin % 72'sini oluşturan 866.000 bin tonu ülkemizdedir.

RÇ: Rezerv çoktur.

Kaynak: USGS, Mineral Commodity Summaries – 2009

3.2. MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE GELİŞMİŞ BAZI ÜLKELERDE MADENCİLİK FAALİYETLERİ

Madencilik faaliyetleri açısından öne çıkan bazı ülkelerdeki madenciliğin durumu aşağıda açıklanmıştır.

3.2.1. Kanada

Kanada'nın yüz ölçümü yaklaşık 10 milyon km² ve 2007 Temmuz ayı bilgilerine göre nüfusu 33.390.141'dir. Kanada, 10 eyalet ve 3 bölgeye ayrılmıştır.

Kanada, dünyanın önemli madencilik ülkelerinden biri olup madenciliğin geçmişi 6.000 yıl öncesine dayanmaktadır. İlk madencilik aktivitesi, yerliler tarafından bakır çıkarma ve işleme şeklinde yapılmıştır.

Kanada madenciliği 1600'lerin ikinci yarısında kömür, 1729'da demir, 1823'te altın, 1883'te bakır ve nikel, 1903'te gümüş ve kobalt, 1912'de petrol kumları ve 1950 yılında uranyum bulunması ile bugünlere gelmiştir.

2005 yılı verilerine göre; 200'ün üstünde metalik, endüstriyel ham madde ve kömür işletmesi; 3000'in üstünde taş, çakıl, kum ocağı işletmesi bulunmaktadır.

2008 yılı verilerine göre maden ocaklarında çalışan işçi sayısı 58.506 iken bu sayı maden zenginleştirme ve ilgili imalat sanayisinde çalışan işçilerle birlikte 351.446'ya ulaşmaktadır.

Önemli mineral kaynakları arasında nikel, bakır, altın, demir, çinko, potas, sülfür, gümüş, uranyum, kurşun, kömür gelmektedir. Kanada dünya uranyum üretiminde % 23; potas üretiminde % 33 ile 1'inci, nikel üretiminde % 15,9; kobalt üretiminde % 13,3 ile 2'nci, titanyum üretiminde % 14,6; platinyum üretiminde % 4,4; alüminyum üretiminde % 8,1 ile 3'üncü sırada yer almaktadır. 2007 ve 2008 yılı önemli mineral üretimleri ve değerleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

2008 yılı Kanada GSYH'si 1.226 milyar dolar iken madencilik ve buna bağlı endüstrinin (petrol dâhil) değeri 263,5 milyar dolardır. 2008 yılı Kanada ihracatı 455 milyar dolar olup ihracatın 132 milyar dolarını petrol ürünleri; 85,4 milyar dolarını ise madencilik oluşturmaktadır. Alüminyum üreticisi olmamasına rağmen 6,15 milyar dolarlık alüminyum cevheri ithal eden Kanada, alüminyumunu işleyerek 11,6 milyar dolarlık alüminyum ihracatı gerçekleştirmektedir.

Kanada'da kişi başına düşen madencilik üretimi ise 2007 yılında 1.232 dolar, 2008 yılında 1.359 dolar olmuştur.

1900'lü yılların başına kadar toprak ve yer altı kaynak hakları yargı kararlarına bağlı olarak satılabilirken, bu tarihten sonra yer altı kaynakları hükûmete ait olup satılamaz ve sadece bireyler ve şirketler tarafından kiralanabilir konuma gelmiştir. Mineral haklarının % 90'dan fazlası hükûmetlere aittir.

Tablo 63. Kanada Maden Üretimi

	2007		2008	
Metalik Madenler	Miktar	(1.000\$)	Miktar	(1.000 \$)
Bakır (ton)	577.545	4.418.220	581.345	4.437.986
Altın (kg)	102.211	2.460.623	94.820	2.823.555
Demir (1.000 ton)	32.774	2.502.500	31.273	2.426.763
Nikel (ton)	244.539	9.795.249	250.595	5.856.156
Uranyum (ton)	9.100	2.525.775	8.702	1.488.235
Kurşun (ton)	594.113	2.069.890	629.175	1.268.417
Metal Olmayan Madenler				
Elmas (1.000 ct)	17.144	1.799.714	14.803	2.403.554
Potas (1.000 ton)	11.085	2.814.563	10.455	8.243.156
Sülfür (1.000 ton)	7.456	224.537	79.714	2.388.537
Kömür (1.000 ton)	69.131	2.735.202	68.106	4.292.332
Toplam (Ton)		40.570.868		45.277.787

Kaynak: Natural Resources Canada, Canadian Minerals Yearbook, 2008.

Kiralama ile ilgili madencilik hakları düzenlemeleri konusunda eyalet ve bölgesel hükûmetler yetkilidir. Nunavut bölgesel yönetimi dışında kalan eyaletler ve bölgesel yönetimlerin farklı maden hakkı mevzuatları bulunmaktadır.

Bazı eyaletlerde madenlerin aranması, çıkarılması, işletilmesi ve kapatma planları “Maden Kanunu” hükümlerine göre düzenlenmişken, diğer eyaletlerde arama ve rehabilitasyon faaliyetleri “Maden Kanunu” ile maden işletme faaliyetleri sanayi ve/veya ticaret mevzuatı içerisinde değerlendirilmektedir.

Hükûmetler ve bölgesel yönetimler maden aramacılığının yapılacağı alanları belirlemektedir. Aramacı şirket ya da kişi, belirlenmiş arama faaliyetlerini yerine getirdiği sürece arama hakkını elinde bulundurmaktadır. Kuzeybatı topraklarında bulunan British Columbia, Manitoba, Ontario, Quebec, New Brunswick ve Nova Scotia Eyaletlerinde, maden aramacılığı yapacak bireyler ve şirketlerin arama lisanslarının bulunması gerekmektedir. Yukon, Alberta, Saskatchewan, New Foundland ve Labrador Eyaletlerinde ise maden arama ve araştırma aktivitelerine lisans olmadan başlanabilmekte, ancak keşfedilen madenin maden haklarını korumak için lisans almak gerekmektedir.

Kanada’da maden yatırımcıları ruhsat güvencesine sahiptir. Yatırımcılar ruhsat aldıktan sonra meydana gelebilecek yasal değişikliklerden etkilenmemekte, yatırımcıların ruhsatlardan kaynaklanan hakları saklı tutulmaktadır. Örnek olarak, 1966 yılında faaliyete başlayan Myra Falls Maden Ocağının bulunduğu alan faaliyet sırasında, Millî Park olarak ilan

edilmiş ve madencilğe izin verilmeyen bölge içerisinde kalmasına rağmen, işletmenin faaliyetlerine devam etmesine müsaade edilmiştir.

Madencilik ve çevresel etki değerlendirmesi ile ilgili federal düzenlemeler, temel olarak maden atıkları ve atıkların balıkçılık üzerine etkisi ile ilgilidir. Düzenlemeler su kalitesinin izlenmesi, tahliye kriterleri, izinler ve prosedürlerin oluşturulmasını kapsamakta ve genellikle hükûmetler tarafından yönetilmektedir. Çevresel etki değerlendirmeleri, maden işletme ve kapatma kriterleri ile ilgili olarak her hükûmetin kendine ait yasa ve yönetmelikleri bulunmaktadır.

İş sağlığı ve güvenliği, federal kanun olan Kanada İş Kanunu'nun 2'nci bölümünde düzenlenmiştir. Kömür ve uranyum madenciliğinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili özellikli yasalar da bulunmaktadır.

Patlayıcılar ve patlatma konusu, federal "Patlayıcılar Kanunu" ile düzenlenmiştir. Kanun sadece sorumlu kişilerin patlayıcıları ateşlemesine müsaade etmekte ve bu konuyu denetim programı dâhilinde otorizasyona, lisanslamaya, sertifikasyona ve izne bağlamıştır.

3.2.2. Güney Afrika Cumhuriyeti

Maden rezervleri açısından dünyanın en zengin ülkelerinden biri olan Güney Afrika; altın, platin grubu metaller, manganez, krom, alüminyum, silikat ve vanadyum rezervleri açısından dünyanın önde gelen ülkelerindendir. Titanyum, zirkonyum, antimon ve fluorpar üretiminde lider olup kesilmiş elmas mücevheri üretiminde de dünyanın en büyük üreticisidir. Güney Afrika, elmas üretiminde dünyada beşinci sıradadır.

130 yıldan beri kömür, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde madencilğin önemli bir temel taşı olagelmıştır. Kömür madenleri; enerji ihtiyacının yoğun olduğu büyük ölçekli elmas, altın, platin gibi madencilik işletmelerine ucuz enerji sağlamaktadır. Ülkede demir-çelik endüstrisi ve termik santrallerin ihtiyacını sağlayacak kalite ve miktarda kömür rezervleri mevcut olup Sasol 2 ve 3 bölgesindeki damarlardan üretilen kömürlerden ise petrol elde edilmektedir. 2009 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti'nde ihraç gelirlerinin % 30'dan fazlası madenlerden oluşmakta, üretilen madenlerin önemli bir kısmı ihraç edilmektedir..

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde özellikle yer altı madencilik faaliyetleri, zorlu şartlar altında yapılmaktadır. Yer altı platin ocaklarında 3.500 metrelere varan derinliklere inilmiş olup 5.000 metrelere kadar inilmesi planlanmaktadır. Bu derinliklerde emniyetli ve sağlıklı bir iş ortamı yaratmak için kapsamlı araştırma ve geliştirme çalışmaları yapılmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde madencilik sektöründe üretime yönelik teşvik uygulanmamakta olup maden arama ve işletme ruhsatı almak isteyen firmalar ruhsat alabilmek için faaliyet gösterecekleri bölgede yaşayanların konut, okul, sağlık ocağı gibi ihtiyaçlarını karşılamayı üstlenmek zorundadır. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde nüfusun desteklenmesi için siyahları ekonomik olarak güçlendirme politikası çerçevesinde, ruhsat başvurusunda bulunan şirketlerin iştirakinin en az % 26'sının siyahlara ait olması şartı aranmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde madencilik sektöründen Mineral Kaynaklar Bakanlığı sorumlu olup anılan Bakanlığın madenlerden çıkartılan cevherlerin işlenmesi (mücevherat yapımı vs.) ile maden güvenliğinin güçlendirilmesi ve denetlenmesine ilişkin kısıtlı miktarda teşvik uygulaması olan bazı programları mevcuttur. Madencilikle ilgili resmî kurumlar, özel sektör ve sendikaları bir araya getiren MIDGETT (Mining Industry Growth Development and Employment Task Team) isimli bir platform kurulmuştur. Bu platform söz konusu Bakanlığın himayesinde madencilik alanında yaşanan sorunlarla ilgili tüm tarafların katkısıyla çözüm sağlamak amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde SAMREC, SAMVAL ve VALMİN standartları ve raporlama teknikleri ile gerçek maden kaynak ve rezerv değerleri tespit edilmektedir. Ayrıca, Güney Afrika Madencilik Kaynakları ve Maden Rezervleri Arama Sonuçlarının Raporlanmasının (SAMREC) Akreditasyonu Güney Afrika Madencilik ve Metalurji Enstitüsünün sağladığı uzman kişiler (competent person) tarafından gerçekleştirilmektedir. SAMVAL, VALMİN kodları (Güney Afrika maden varlıklarını değerlendirme raporları) ise SAMREC kodu ile birlikte uygulanan bir değerlendirme raporu olup Güney Afrika Madencilik ve Metalurji Komisyonu tarafından maden değerlendirmelerini yapabilmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu bağlamda, söz konusu maden raporlama kodları, kodun kabul edildiği ilgili borsa sisteminde, listeleme yöntemi ile finansman sağlama olanağına kavuşmaktadır. SAMREC, SAMVAL, VALMİN kodlarından biri ile durumunu belgelendirmiş ve listelenmiş bir şirket, rezerv-kaynak durumu, verimlilik ve ekonomiklik gibi unsurları, kabul edilen kodlara ilişkin raporlar ölçeğinde maden yatırımcılarına açılmaktadır.

3.2.3. Amerika Birleşik Devletleri

ABD, kendi temel endüstrisi için gerekli metal ve mineraller bakımından çok zengin bir ülkedir. ABD'de büyük ölçüde çıkarılan maden ve mineraller arasında, demir, kömür çinko, bakır, gümüş ve suni gübre üretiminde kullanılan fosfat bulunmaktadır.

Ülkede, demir-çelik fabrikaları için yılda 80 milyon tondan fazla demir üretilmektedir. Demir cevherinin dörtte üçü, "Superior Gölü" bölgesinden çıkarılmakta, her ne kadar yüksek tenörlü cevherin büyük bir kısmı kullanılmış olsa da yüzyıllarca yetecek kadar düşük tenörlü demir cevheri rezervi bulunmaktadır.

Amerika'nın başlıca tabii kaynaklarından ikincisi kömürdür. Yüzlerce yıl yetecek geniş rezervleri bulunmakta olup kömürün büyük bir kısmı elektrik üretimi için kullanılmakta ve ülkenin elektrik enerjisinin yarısı kömürden elde edilmektedir.

Birleşik Devletler'deki petrol kuyularından yılda 3,2 milyar varilden fazla petrol çıkarılmaktadır. Gaz ve benzin gibi petrol ürünlerinin üretimi, işlenmesi ve pazarlanması ABD'nin en büyük endüstrilerinden biri konumundadır.

Ülkede enerjinin % 33'ten fazlasını, doğal olarak elde edilen veya kömürden çıkarılan hava gazı sağlamaktadır.

ABD'de madencilik sektörüne sağlanan teşvikler sektöre bağlı olarak farklılık göstermektedir. Yüzey madenciliğinden % 8, yer altı madenciliğinden % 12,5 oranında telif/imtiyaz vergisi alınmakta, altın, bakır ve uranyum gibi değerli metallere yönelik madencilik faaliyetlerinden ise söz konusu vergi alınmamaktadır. Sektör, bu çerçevede dolaylı olarak yılda yaklaşık 40 milyon dolar sübvansiyon edilmektedir.

ABD Hazinesine ait topraklar, kömür madenciliğine rekabet usulüyle ve ihale yoluyla kiralanmaktadır. Bu bağlamda, kömür madenciliğinden 2007 yılında yapılan tahsilat 309 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Değerli metal üretimine tahsis edilen arazilerden ise herhangi bir kira bedeli alınmamaktadır.

Çevreye verilen zararlar ve ıslah çalışmaları için kömür madenciliği sektöründen çeşitli oranlarda vergi alınmakta; buna karşın, değerli metal madenciliği sektörü herhangi bir tamirat masrafı ödememekte; ayrıca yılda yaklaşık 160 milyon dolar tutarında vergi indirimlerinden yararlanmaktadır.

Diğer taraftan, "servet üzerinden verilen verginin amortisman muafiyeti" de bir başka sübvansiyon yöntemi olup madencilik firmalarına ait gelirlerin bir kısmı söz konusu vergi

muafiyeti kapsamına girebilmektedir. Bu yolla yılda yaklaşık 100 milyon dolarlık tutar, anılan sektörlerdeki üreticilere bırakılmış olmaktadır.

3.2.4. Çin Halk Cumhuriyeti

Dünyadaki genel ekonomik gelişme ve özellikle Çin'in ulaştığı yüksek büyüme rakamları, beraberinde ham maddelere olan yüksek talebi gündeme getirmiştir. Çin sahip olduğu kayda değer maden potansiyeline rağmen, pek çok ham maddenin dünyadaki büyük alıcılarından olmaya devam etmektedir. Çin'in ham madde talebi özellikle malzeme yoğun inşaat ve otomotiv gibi sektörlerde kullanılan bakır, demir, krom, alüminyum ve mangan gibi metal ham maddelere yönelik olmaktadır. Artan büyüme rakamlarıyla, bu metal madenlerin yerli üretimleri, talebin ancak 1/3'ü ile yarısına kadar olan miktarını karşılamaya yetmektedir. Geri kalan talep ise ülke dışından temin edilmektedir.

Çin'de madencilik sektörüne yönelik olarak uygulanan teşvikler mevzuatta dört kategori altında toplanmaktadır.

- İhracat teşvikleri
- İthalat teşvikleri
- Yurt dışına yatırım teşvikleri
- Üretim teşvikleri

Çin'in giderek artan ham madde ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda, madencilik sektöründe ihracatı teşvik edici nitelikte uygulamalar olmadığı, hatta devlet tarafından uygulanan vergilerle ihracatı engelleyici bir tutum sergilendiği görülmektedir. Ham madde ithalatı ise bunun tam tersi sebeplerle ülkeye ham madde akışını sürdürülebilir kılmak amacıyla, düşük vergilerle teşvik edilmektedir.

Teşviklerin en yoğun olduğu alan, yerel şirketlere verilen yurt dışına yönelik yatırım teşvikleridir. Bu teşvikler, Çin Eximbankı tarafından ilgili yabancı ülkenin madencilik sektöründe faaliyet gösteren firmaların hisselerinin bir kısmının ya da tümünün satın alınabilmesini teminen, mali kaynak yaratılması ve yabancı madencilik şirketleriyle gerçekleştirilen birleşmeler şeklinde kendini göstermektedir.

Artan ham madde ihtiyacını karşılamak üzere madencilik alanında devlet tarafından üretime yönelik teşvikler de verilmekle birlikte, “Dünya Ticaret Örgütü” düzenlemeleri ve bunlara uyum konusunda Çin'e yöneltilen uluslararası baskı nedeniyle, yurt dışına yatırım ve içeride uygulanan üretim teşvikleri gizli tutulmakta, bu bilgilerin basına ve istatistiklere yansımaları engellenmektedir.

3.2.5. Avrupa Birliğinde Madencilikle İlgili Genel Esaslar

Avrupa Birliğine üye ülkelerin madencilikle ilgili ayrı ayrı mevzuatları olup Birliğin madencilik sektörünün bütününe kapsayan ortak bir politikası söz konusu değildir. Ancak petrol, doğal gaz ve kömür gibi enerji madenleri ile nükleer ve jeotermal enerji konusunda belirlenmiş politikaları vardır. Bu politikalar, AB Enerji Politikası kapsamında ele alınmıştır.

AB, 2007 yılından bu yana enerji ve madencilik sektöründe önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Artan dış bağımlılık, büyük çaplı yatırımların gerektireceği maliyetler, iklim değişikliği, çevre kirliliği, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının ve enerji verimliliğinin artırılması gibi birbirleriyle bağlantılı ve çoğu zaman siyasi, sosyal ve ekonomik açılardan hassas olan alanlarda ortak politikaların uygulanmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda, 10 Ocak 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu AB için yeni politikalar ve yeni hedefler belirleyen “Avrupa için Enerji Politikası Raporu”nu yayımlamıştır. AB'nin yeni

enerji politikası; arz güvenliğinin artırılması, çevrenin korunması ve iç piyasada rekabetin artırılması konularında somut önerileri kapsamaktadır. Yeni enerji politikası kapsamında, iddialı hedefler belirlenmiş ve hatta daha önceden belirlenmiş ancak ulaşılamamış hedeflerin çitası yükseltilmiştir. Bu bağlamda, 2020 yılında, genel enerji tüketiminin % 20'sinin yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanması, enerji verimliliğinin % 20 artırılması ve 1990 yılına oranla sera gazı emisyonlarının en az % 20 azaltılması hedeflenmiştir.

AB üyesi ülkelerde “Ortak Enerji Politikası”nın oluşturulmasına ilişkin ilk çalışmalar 1970’li yıllardaki petrol krizleriyle başlamıştır. Bu kapsamda, ilk adım 17 Eylül 1974 tarihli Konsey kararı ile atılmıştır. Sözü edilen Konsey kararından sonra da devam eden süreçte değişik Konsey kararları alınmıştır.

AB mevzuatı içinde yer alan ve madencilik üzerinde etkisi olan direktiflerin en önde gelenleri aşağıda verilmiştir.

Konsey Karar ve Direktifleri

17 Eylül 1974 Tarihli Konsey Kararı:

“Enerjinin sürekli ve güvenli şekilde temini” amacıyla enerji politikasının ayrıntılarıyla saptanmasına ilişkin Ekim 1972’de Paris’te alınan karar doğrultusunda yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkan “Konsey Kararı”dır. Bu karar, “AB Enerji Politikası”nın ilk önemli belgesidir. Kararın 6’ncı maddesinde “Ortak Enerji Politikası”nın temel ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır;

a) Sosyal ve ekonomik büyüme hedeflerini tehlikeye atmaksızın, enerjinin rasyonel ve ekonomik kullanımına yönelik tedbirler vasıtasıyla iç tüketimin büyüme oranının düşürülmesi,

b) Nükleer enerjinin geliştirilmesi, hidrokarbon ve katı yakıt üretiminin artırılması, arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi, araştırma ve geliştirme çalışmaları yoluyla arz güvenliğinin artırılması,

c) Enerjinin hem üretim hem de tüketim aşamalarında çevrenin korunması.

17 Eylül 1974 tarihli Konsey kararı ile ayrıca, 1985 yılında ulaşılmak üzere birçok konuda ayrıntılı hedefler de ortaya konulmuştur. Bu hedefler şunlardır:

a) Topluluğun kömür üretim düzeyini devam ettirmek (1985’te 180 milyon ton eş değer petrol), üçüncü ülkelerden kömür ithal imkânlarını artırmak (1985’te 40 milyon TEP), linyit ve turba üretimini 30 milyon TEP’e yükseltmek,

b) Doğal gaz üretimini 1985 yılına kadar en azından 175, mümkün olması hâlinde 225 milyon TEP’e yükseltmek, üçüncü ülkelerden olan ithalatı 95-115 milyon TEP düzeyinde korumak,

c) Nükleer enerjide 1985 yılına kadar en azından 160 Gwh, mümkün olması hâlinde 200 Gwh kapasite yaratmak,

d) Diğer enerji kaynakları ile ikame edilebildiği yerlerde petrol tüketimini sınırlamak, petrol üretimini 1985 yılına kadar 180 milyon TEP’e çıkartmak, üçüncü ülkelerden ithalatı 540 milyon TEP’e düşürmek,

e) Jeotermal vb. yenilenebilir diğer enerji kaynaklarını geliştirmek.

Kararda ayrıca, üye ülkelerin kendi enerji politikalarını oluştururken topluluk hedeflerini dikkate almalarının tavsiye edildiği vurgulanmıştır.

9 Haziran 1980 Tarihli Konsey Kararı:

Karar, “AB Enerji Politikaları”nın oluşum süreci içinde ikinci önemli belgedir. Bu karar ile Topluluğun 1990 yılına ilişkin politika hedefleri tespit edilmiştir. Bu kararda, 17 Eylül 1974 tarihli “Konsey Kararı” ile ortaya konulan amaçlar korunurken, 1985’te belirlenen hedeflerinin daha ileriye götürülmesi amaçlanmıştır. 9 Haziran 1980 tarihli kararla aşağıdaki hedefler ortaya konulmuştur:

- a) Topluluğun ithal enerjiye bağımlılığının % 50’ye indirilmesi,
- b) Toplam enerji tüketimi büyüme oranının, yurt içi hasıla büyüme oranına oranının 0,8’e düşürülmesi,
- c) Petrol tüketiminin kontrol altına alınması, petrol ithalatının 472 milyon ton ile sınırlandırılması.

9 Haziran 1980 tarihli kararın 17 Eylül 1974 tarihli “Konsey Kararı”ndan farkı, üye ülkelerin ulusal enerji politikalarının uyumlulaştırılmasını temel amaç olarak almasıdır.

16 Eylül 1986 Tarihli Konsey Kararı:

Bu kararla Topluluk Ortak Enerji Politikası’nın 1995 yılı hedefleri ortaya konulmuştur. Kararın öncekilerden farkı, sayısal hedeflerin daha sınırlı şekilde yer alması, üye ülkelerin enerji politikalarının uyumlulaştırılması konusuna daha fazla ağırlık verilmesidir.

Söz konusu kararın madencilik ile doğrudan ilgili olan önemli hedefleri şunlardır:

- a) Topluluk enerji kaynaklarının geliştirilmesi, Topluluk dışı arz kaynaklarının coğrafi bakımdan çeşitlendirilmesi, özellikle petrol ile ilgili olarak etkin kriz tedbirlerinin alınması, farklı enerji türleri arasında çeşitlendirme yoluyla daha güvenli arz koşullarının yaratılması ve fiyatlardaki ani dalgalanma riskinin azaltılması,
- b) Arz güvenliğinin artırılması, maliyetlerin düşürülmesi ve ekonomik rekabetin geliştirilmesi için ticaret engellerinden arınmış, daha kapsamlı bir enerji iç piyasası entegrasyonunun yaratılması, enerji ve çevre konusunda dengeli çözüm arayışlarının sürdürülmesi,
- c) Petrol tüketiminin enerji tüketiminin % 40’ı düzeylerinde, petrol ithalatının ise toplam enerji tüketimin 1/3’ünün altında tutulması,
- d) Topluluk içinde doğal gaz arama ve üretiminin sürdürülmesi,
- e) Katı yakıtların (başta kömür) enerji tüketimi içindeki payının artırılması,
- f) Hidrokarbonlardan üretilen elektriğin payının % 15’in altına çekilmesi,
- g) Konvansiyonel yakıtlar yerine yenilenebilir kaynakların (başta jeotermal) üretiminin ve enerji dengesine katkılarının artırılması.

Avrupa Enerji Sözleşmesi (European Energy Charter):

Sözü edilen sözleşme 17 Aralık 1991 tarihinde imzalanmış olup Avrupa Birliği’nin “Ortak Enerji Politikası”nı yansıtan belgelerin arasında bu sözleşmenin özel bir yeri bulunmaktadır.

Sözleşme, bütün OECD üyesi ülkeler (Yeni Zelanda hariç), merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleri ve eski SSCB’ye mensup (Türkmenistan hariç) devletlerden oluşan 50 ülke arasında imzalanmıştır.

Sözleşme ile eski Sovyetler Birliği'nin geniş enerji kaynaklarıyla Batı'da mevcut iş becerisi, teknoloji ve yatırım fonlarını bir araya getirmek, arz güvenliğini en tatmin edici ekonomik bazda geliştirmek ve enerjiye ilişkin faaliyetleri çevreye saygı içinde yürütmek ve büyük bir Avrupa Enerji Pazarı oluşturmak amaçlanmıştır.

AB'nin genelde enerji, özelde ise fosil yakıtlara ilişkin politikasının temel unsurları şunlardır:

- Kaynak ve tür çeşitlendirmesinin yapılması,
- İç üretimin artırılması yoluyla arz güvenliğinin sağlanması,
- Tüketimde verimliliğin artırılması,
- Üretim ve tüketim aşamalarında çevrenin korunması,

AB'de enerji konusunda kapsamlı düzenlemeler olmasına rağmen, enerji dışı madencilik konusunda aynı ölçüde üst düzey karar veya belge bulunmamaktadır. Bununla birlikte, enerji politikasıyla ilgili olarak yukarıda vurgulanan unsurların enerji dışı madencilik konusunda da önemli ipuçları sağladığı hususunda şüphe yoktur.

AB mevzuatı içinde enerji dışı madencilik konusu genellikle çevre, sürdürülebilir kalkınma ve iş güvenliği konularıyla bağlantılı olarak yer almaktadır. Bu kapsamda sayıları son zamanlarda giderek artan çeşitli direktiflerle, AB'nin enerji dışı madencilik konusundaki politikasının ana hatları ortaya konulmaktadır.

Doğrudan maden üretimi konusuyla ilişkili olan direktiflerin sayısı nispeten azdır. Buna karşılık, esas itibarıyla madencilik dışı konular için hazırlanmış, ancak madencilik üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etkiye sahip çok sayıda direktif bulunmaktadır.

Doğrudan maden üretimi ile ilgili olarak yayımlanmış direktifler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Direktif 94/22/EC:

Sözü edilen direktif, madencilik konusundaki en kapsamlı uluslararası düzenlemedir. Hidrokarbonların ön araması, aranması ve üretimi ile ilgili yetkilerin verilmesi ve kullanımı koşulları bu direktifle düzenlenmektedir.

Direktif esas itibarıyla hidrokarbonları konu almakla birlikte, madenciliğin bütün safhaları için temel kuralları ortaya koymaktadır.

Direktif, hidrokarbonların ön araması, aranması ve üretiminin yönetimi ile ilgili prosedür ve kriterler ile bu türden faaliyetlere devletin katılımına ilişkin hususlara açıklık getirmektedir.

Direktifin amacı, AB içinde hidrokarbonların ön araması, aranması ve üretimi alanlarına giriş ve faaliyet gösterme konusunda ayrımcılığın engellenmesidir.

Bu çerçevede, prosedürlerin herkese açık olması; hiç kimseye, açıkça tanımlanmış olanların dışında özel koşulların getirilmemesi direktifin getirdiği en önemli hususların başında gelmektedir.

Direktif 92/91 EEC:

Petrol ve doğal gaz gibi sondaj tekniği ile üretim yapılan madencilik alanlarında çalışanların iş güvenliği ve sağlığının geliştirilmesi için asgari koşulları düzenleyen bir direktiftir.

Direktif 92/104 EEC:

Yer üstü ve yer altı madenciliğinde çalışanların iş güvenliği ve sağlığının geliştirilmesi için gerekli asgari koşulları düzenleyen bir direktiftir.

Direktif 2006/21 EC-Maden Atıkları Direktifi:

Madencilik faaliyetleri sonucu üretilen atıkların, çevre ve insan sağlığı üzerindeki zararlı etkilerini yok etmek veya azaltmak için alınması gereken tedbirleri, uyulması gereken kuralları tespit etmek ve bir rehber oluşturmak amacı ile 11 Nisan 2006 tarihinde yayımlanan bir direktiftir.

Madencilik faaliyetleri üzerinde doğrudan etkili olan yukarıdaki direktiflerin yanı sıra, esas itibarıyla başka alanlar için düzenlenmiş, ancak madencilik üzerinde dolaylı olarak etkisi olan çok sayıda direktif bulunmaktadır. Bu direktiflerden önemli görülenler aşağıda sıralanmıştır.

Direktif 85/337/EEC:

Direktif 97/11/EC ile revize edilmiş şekliyle (Çevresel Etki Değerlendirme Direktifi):

Belirli kamu ve özel sektör projelerinin çevre üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi hususunu düzenlemektedir.

Direktif 92/43/EC- Doğal Hayatın ve Yaban Flora ve Faunanın Korunması Direktifi:

Doğal hayatın ve yaban flora ve faunanın korunması yoluyla Avrupa’da bio-çeşitliliğe katkı yapmak direktifin amacını oluşturmaktadır.

Direktif 2000/60/EC- Su Çerçeve Direktifi:

Direktifin amacı, su kaynaklarının kirlenmesini önlemek ve azaltmak için Topluluk içinde bir çerçeve oluşturmaktır.

Direktif, maden işletmelerinde açığa çıkan suların yer altına reenjeksiyonu konusu ile bağlantılı olarak madencilik üzerinde önemli etkiye sahiptir.

Direktif 1999/ 31/EC- Arazide Atık Depolama Direktifi:

Direktifin amacı açıkta atık depolamanın yüzey ve yer altı suları, toprak ve havanın kirlenmesi ile insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini önlemeye yönelik tedbirler almak; prosedürler ve rehberlik temin etmektir.

Direktif 96/61/EC- Bütünleşik Kirlilik Önleme ve Kontrol Direktifi:

Direktifin amacı uygulanabilir olduğu ölçüde havaya, suya ve toprağa sürüm bırakılmasını önlemektir.

Direktif 2003/105/EC (Seveso II Directive):

Bu direktif, tehlikeli atıkları içeren büyük kazaların önlenmesini ve bunun mümkün olmadığı durumlarda sonuçların insan ve çevre üzerindeki etkisinin sınırlandırılmasını amaçlayan 96/82/EC No.lu direktifi revize etmiştir. Direktif, endüstriyel tesis işletmecilerine, muhtemel kaza senaryoları çerçevesinde detaylı risk değerlendirmelerini içeren güvenlik yönetim sistemlerini uygulamaya koyma yükümlülüğü getirmektedir.

Direktif 94/9/EC (ATEX) Direktifi:

“ATEX Direktifi” eski 76/117/EEC No.lu “Patlayıcı Atmosferler ve Gazlı Madenler Direktifi”nin yerini almıştır. Bu direktif; yanıcı gaz, buhar ve tozların bulunduğu potansiyel

olarak patlayıcı, atmosferlerde kullanılan elektrikli ve mekanik ekipmanlarla, koruyucu sistemleri kapsamaktadır.

Direktif 1999/92 EC (ATEX) Direktifi:

Patlayıcı ortamlarda çalışanların sağlık ve güvenliklerinin, asgari gerekliliklerinin korunmasını sağlayan direktiftir. Kullanıcı direktifi olarak da adlandırılır.

Direktif 2004/40/EC - Fiziksel Ajanlar Direktifi:

Bu direktifin amacı, çalışma esnasında 0 Hz ile 300 GHz arasında elektromanyetik alana maruz kalan veya kalması muhtemel olan çalışanları sağlık ve güvenlik risklerinden korumak için alınması gereken asgari tedbirleri tespit etmektir.

Direktif 89/655/EEC- İş Ekipmanlarının Kullanımı Direktifi:

Çalışanlar tarafından iş ortamında kullanılan ekipmanların kullanımı ile ilgili asgari güvenlik ve sağlık gereklerini düzenlemektedir.

Direktif 98/24/EC- Kimyasal Maddelere Maruz Kalma Direktifi:

Direktifin amacı iş ortamında bulunan kimyasal maddelerden veya kimyasal maddelerle ilgili işlemlerden kaynaklanan veya kaynaklanması muhtemel olan sağlık risklerinden, çalışanların korunması için asgari tedbirleri tespit etmektir.

Direktif 98/37EC - Makine Direktifi: (2006/42/EC ile revize edilmiştir.)

Bu direktif makinelerle ilgili sağlık ve iş güvenliği için gerekli hususları düzenlemektedir.

Sonuç olarak; AB mevzuatı içinde madencilik konusu daha çok iş güvenliği ve çevre boyutu ile yer almaktadır.

AB'de madencilik konusunda iş güvenliğinin en üst düzeyde sağlanmasına ve faaliyetlerin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine çok büyük önem verilmektedir.

Öte yandan AB'de sürdürülebilirlik kavramına özel bir vurgu yapıldığı da ayrıca dikkat çekmektedir.

3.3. DÜNYA MADENCİLİĞİNDE UYGULANAN STANDART VE KODLAR

Ulusal/uluslararası yatırım, finansman ve ticareti, etkin ve güvenli şekilde yürütebilmek için; uluslararası iletişimi sağlayabilecek, genel kabul gören ortak bir dilin (ortak tanım, sınıflama ve standartların) geliştirilmesi gerekmektedir.

Dünya madencilik sektörü, maden kaynakları ve rezervleri konusunda uluslararası standartları oluşturabilmek için dünya genelinde kabul edilen minimum standartları oluşturma yoluna gitmiştir. Bu amaçla 1994 yılında, ABD (SME), Avustralya (AusIMM), Kanada (CIM), İngiltere (IMMM) ve Güney Afrika (SAIMM) önderliğinde Madencilik ve Metalürji Kuruluşları Konseyi (CMMI) kurulmuştur.

CMMI, JORC, SAMREC ve SAMVAL gibi hâlihazırda ilgili ülkeler tarafından kullanılan kodlamaları kabul etmiştir. 1999 yılında BM Avrupa Ekonomik Komisyonunun belirlediği Rezervler ve Kaynaklar Raporlama Komitesi (PERC) ile bütünleşen Konsey, kalıcı rapor yazım kurallarına ilişkin inisiyatifi ele almıştır. CMMI'nın belirlediği standartlar Avustralya, Kanada, Güney Afrika, Şili, İrlanda, İngiltere, ABD ve birçok Avrupa ülkesindeki ilgili meslek örgütleri tarafından kabul edilmiştir.

2002 yılında Uluslararası Maden Rezervleri Rapor Yazım Kuralları Komisyonu (CRIRSCO) olarak bilinen bir yapı oluşturulmuş ve bu yapı saydamlık, somutluk ve yeterlilik kriterlerini esas alan bir uluslararası rapor yazım standardı geliştirmiştir.

Buna göre rapor, maden rezervlerinin ölçülmüş ve belirlenmiş maden kaynağının ekonomik olarak işletilebilirliğinin bir parçasını oluşturmaktadır. Rapor, uygun değerlendirmeler ve çalışmalarla yürütülmüş, gerçekçi bir bakış açısıyla tahmin edilen, madencilikle ilgili metalürjik, ekonomik pazarlama, yasal, çevresel, sosyal ve devletle ilgili faktörlerin göz önünde tutulmasını ve bu faktörler çerçevesinde modifikasyonunu kapsamıştır.

Dünya madencilik sektöründe söz sahibi ülkeler, oluşturdukları standartlar ve raporlama teknikleri ile gerçek kaynak ve rezerv değerlerini tespit etmektedir. Dünyada madencilik sektöründeki bu standartlar aşağıda belirtilmiştir.

3.3.1. JORC Kodu

Avustralya Madencilik ve Metalürji Enstitüsü (AusIMM) ve Avustralya Yer Bilimcileri Enstitüleri (AIG) tarafından kabul edilmiş, Avustralya Mineral Konseyi ve Avustralya Menkul Değerler Enstitüsü tarafından desteklenmiş olan JORC Kodu “Avustralya ASX” ile Yeni Zelanda “NZX Menkul Kıymetler” borsalarında maden şirketlerinin maden yataklarının listeleme işlemlerini gerçekleştirebilmesinde esas alınmaktadır.

JORC kodu kamusal raporlamalar için minimum standartları getirerek, listeleme işleminin yapılacağı borsalarda maden arama sonuçlarının, maden kaynakları ve maden rezervlerinin kamusal raporlamasını sağlamaktadır.

JORC koduna göre yapılan kamusal raporlama, maden arama sonuçları, maden kaynakları ve maden rezervlerine ilişkin bütün detayları içeren bilgi AusIMM ve AIG, ASX tarafından yayımlanan listede yer alan ROPO (Deniz aşırı Profesyonel Organizasyonlar) bünyesindeki uzman kişi veya kişiler tarafından veya onların gözetimi altında hazırlanmakta ve imzalanmaktadır.

3.3.2. NI43-101 Kodu

NI43-101, Kanada Maden Metalürji ve Petrol Kurumu (CIM) tarafından maden rezerv ve kaynaklarının gerçekliğini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Maden kaynakları ve maden rezervlerine ilişkin tahminler, veriler ve somut ölçümler çerçevesinde hazırlanan raporlamaların bütününi oluşturan NI43-101; maden arama, geliştirme mineral tutar ve kaynaklarını tanıma, ön fizibilite yapabilme vesair konularda lisansa sahip ve en az 5 yıl tecrübeyi bünyesinde barındıran uzman kişiler tarafından hazırlanan raporları ifade etmektedir.

Bir maden projesinin rantabilitesi konusunda teknik, mühendislik yasal, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin birleştirilerek maden kaynağının bir kısmının ya da tümünün cevher rezervi olup olmayacağının belirlendiği, kapsamlı bir çalışmayı içeren rapor, mineral kaynağının fiziksel karakteri, yoğunluğu, kazı ve sondaj çalışmaları sonrasındaki muhtemel, ölçülmüş ve kanıtlanmış sonuçları uzman mühendis (competent person) tarafından sınıflandırıldığı andan itibaren NI43-101 hâlini almakta ve bu hâliyle Kanada, Avustralya ve Güney Afrika borsalarında listelenme imkânına kavuşmaktadır.

3.3.3. SAMREC / SAMVAL Kodu

Güney Afrika Maden Kaynakları Komitesi tarafından hazırlanan ve Güney Afrika Madencilik ve Metalürji Enstitüsü (SAIMM) tarafından himaye edilen SAMREC kodu; Güney Afrika Doğal Bilimsel Meslekler Konseyi (SACNASP), Güney Afrika Jeoloji Derneği

(GSSA), Güney Afrika Mühendislik Konseyi (ECSA), Güney Afrika Konseyi Mesleki ve Teknik Arsa Haritacılar Birliği (PLATO), Johannesburg Menkul Kıymetler Borsası (JSE) ve Güney Afrika Bankalar Konseyi (BCSA) tarafından oluşturulmuştur.

“Güney Afrika Madencilik Kaynakları ve Maden Rezervleri Arama Sonuçlarının Raporlanması Akreditasyonu” Güney Afrika Madencilik ve Metalürji Enstitüsünün sağladığı uzman kişiler tarafından oluşturulan raporları içermektedir.

Buna göre genel raporlama, bir şirketin mineral kaynaklar ve maden rezervleriyle ilgili mineralizasyon doğasının açıklamasını içermektedir. Buna göre SAMREC; şeffaflık (açık, kesin ve anlaşılır olmak), önemlilik (yatırımcılar için geçerli, doğruluğu azami ölçüde sağlanmış verilere dayanmış olmak), yetkinlik (raporun içeriği ve sonuçları bakımından değer taşımaya imkân tanıyan yeterliliğe sahip kişiler tarafından hazırlanmış olmak) içermektedir.

3.3.4. SAMVAL ve VALMİN Kodu

SAMVAL (Güney Afrika maden varlıklarını değerlendirme raporu), SAMREC kodu ile birlikte uygulanan bir değerlendirme raporu olup Güney Afrika Madencilik ve Metalürji Komisyonu tarafından maden değerlemelerini yapabilmek amacıyla oluşturulmuştur. VALMİN ise aynı amaçla Avustralya (AUSIMM) ve Kanada (CIM) tarafından bir fizibilite etüdü olarak kabul edilmektedir.

3.3.5. Yurt Dışı Madencilik Borsalarında Listeleme Yöntemi

Yurt dışı borsalarında listeleme yöntemi (mining board), halka arz yöntemine göre daha temel bir uygulama yöntemi olup listelenen şirketin gelişmelerine paralel olarak finansman imkânlarını artırmaktadır.

Listeleme yöntemi, halka arz yöntemine göre daha temel bir uygulama yöntemi olup listelenen şirketin gelişmelerine paralel olarak finansman imkânlarını artırmaktadır. Listeleme yöntemi, borsanın açmış olduğu enerji ve madencilik tahtalarında uluslararası kabul edilen NI43-101, JORC, SAMREC, SAMVAL, VALMİN kodlarından biri ile durumunu belgelendirmiş bir şirket ya da maden yatağının listelenmesidir. Listelenen bu şirket ya da maden, rezerv-kaynak durumu, verimlilik ve ekonomiklik gibi unsurları kabul edilen kodlara ilişkin raporlar ölçeğinde maden yatırımcılarına açılmış olmaktadır.

Şirket kodlarla belirlenen raporların durumuna göre yatırımcısına yatırım yapılabilme konusunda geleceğe dair fikirler vermekte; böylece sağlanan finansman imkânları, ilgili şirket ya da maden yatağının geliştirilmesinde kullanılabilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde, birbiriyle % 90-95 uyumlu JORC benzeri standartlar geçerli olup çoğu ulusal/uluslararası mali kuruluşlar (bankalar, borsalar) tarafından benimsenmiştir. Birçok ulusal/uluslararası büyük madencilik kuruluşu tarafından söz konusu standartlara uyulmaktadır. Bu sayede, güvenilir raporlama ile kamu yararı ve yatırımcı korunmaktadır.

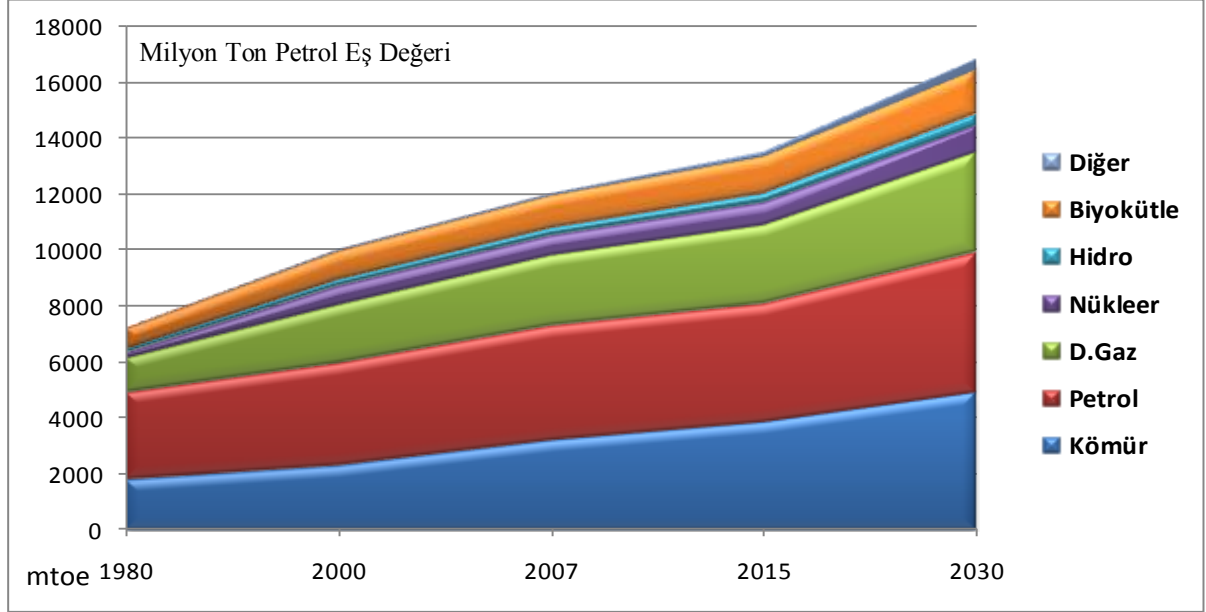
Türk madencilik sektörünün İMKB ile ilişkilendirilmesinin alt yapısında yukarıda belirtilen kodlama işlemleri yatmaktadır. Dünyanın belirli bir standart olarak kabul ettiği maden raporlama kodları, kodun kabul edildiği ilgili borsa sisteminde listeleme yöntemi ile finansman sağlama olanağına kavuşmaktadır.

3.4. DÜNYADA PETROL VE DOĞAL GAZ

Petrol ve doğal gazın önümüzdeki yıllarda da ülkelerin kalkınmasında önemini sürdürmesi ve ekonomik politikaları yönlendirmesi beklenmektedir. Her ne kadar, kısaca hidrokarbon olarak adlandırılan petrol ve doğal gazın tüketiminin gittikçe artacağı varsayımı ile dünya rezervlerinin kısa sürede tükenebileceği düşünülmekte ise de arama

teknolojilerindeki yeni gelişmelerle bu rezervlere yenilerinin katılacağı kuşkusuzdur. Dünyada birincil enerji tüketimi içinde petrol ve doğal gaz en büyük paya sahiptir ve çeşitli kuruluşlarca yapılan bütün projeksiyonlara göre de petrol birincil enerji tüketimi içindeki payını uzun dönemde de koruyacaktır (Şekil 43).

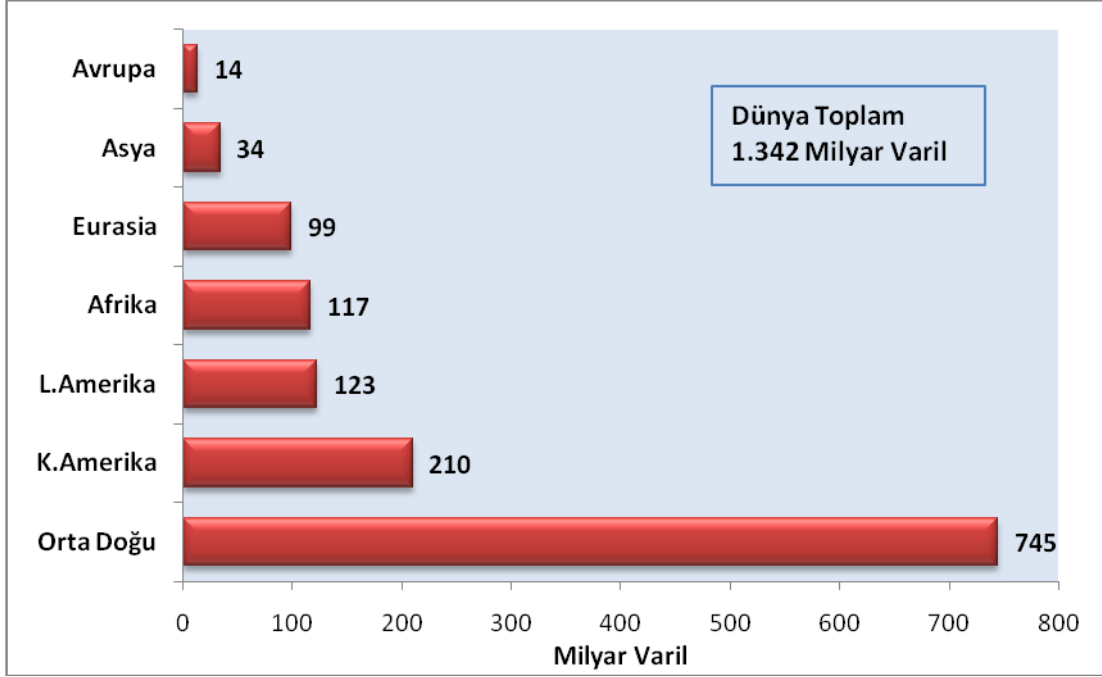
Dolayısıyla bu stratejik enerjiye yönelik politikalar geliştirilmekte ve zamanın şartlarına uygun yatırım planları yapılmaktadır. Dünya petrol politikasını yönlendiren organizasyonların başında OPEC (Petrol Üreten ve İhraç Eden Ülkeler), UEA (Uluslararası Enerji Ajansı) ve bunların yanı sıra bu alanda faaliyet gösteren çok uluslu petrol şirketleri gelmektedir.

* 2007-2030 arası yıllık ortalama büyüme oranı

Şekil 43. Uzun Dönem Birincil Enerji Talebi Projeksiyonu (IEA, 2009)

Dünyanın ispatlanmış petrol rezervi, Oil & Gas Journal'ın verilerine göre 2009 yılında 2008 yılına göre % 1 (10 milyon varil) artarak 1.342,2 milyar varile yükselmiştir. İspatlanmış bu rezervin % 56'sı Orta Doğu'da yer almaktadır (Şekil 44). Bu rezervlerin % 80'ine 8 ülke sahiptir. Bu 8 ülkeden 6'sı OPEC ülkesi iken, Kanada (petrol kumları dâhil) ve Rusya OPEC ülkesi değildir.

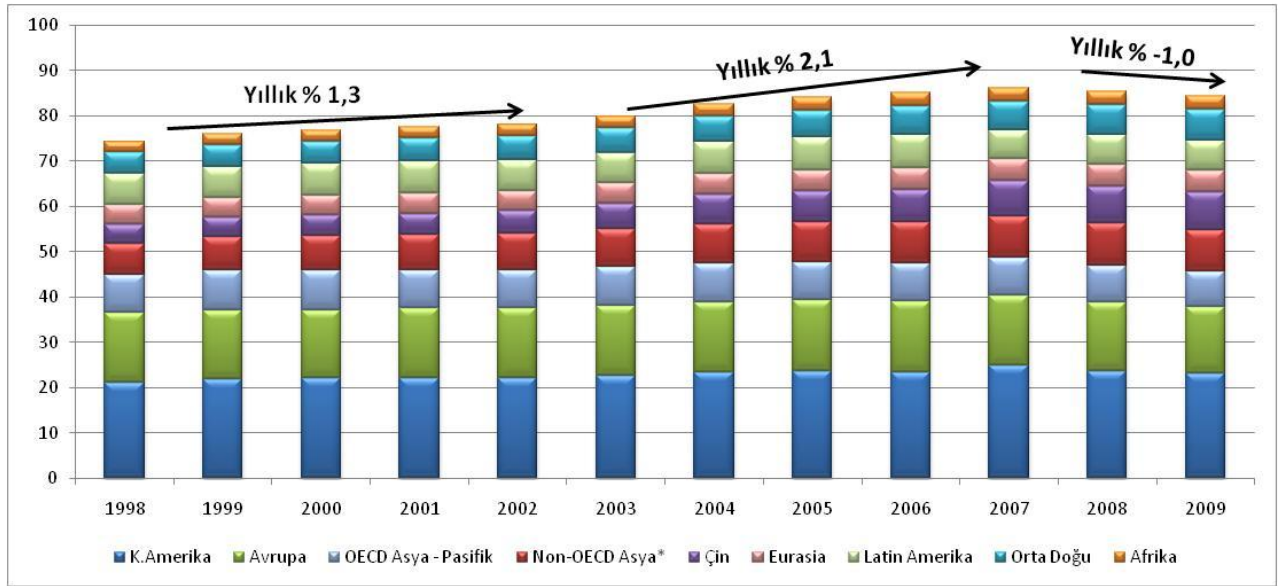
Şekil 44. Bölgelere Göre Dünya Petrol Rezervi

Kaynak: O&GJ

Doğal gaz rezervleri ise 185 trilyon metre küptür. 2008 yılı dünya ham petrol üretimi 4 milyar ton, doğal gaz üretimi ise 2,7 milyar ton petrol eş değeri olarak gerçekleşmiştir.

Dünya enerji tüketimi nüfus artışına ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak artmaktadır. Artan talebi karşılamak ve enerji arzının sürekliliğini sağlamak amacıyla bir yandan yeni enerji kaynakları aranırken, diğer yandan mevcut enerji kaynaklarının daha verimli kullanılması için çeşitli inceleme ve araştırmalar yapılmaktadır.

2008 yılında başlayan talepteki daralma, 2009 yılında daha da şiddetlenerek devam etmiştir. Öyle ki bu daralma dünya petrol talebini 4 yıl geriye götürmüştür. Dünya genelinde talepte gerileme yaşanırken, Çin ve Orta Doğu ülkeleri ise talepte yükselişe devam etmiştir. Çin'de talep % 5 artarken, Orta Doğu'da % 3 artış olmuştur.

Şekil 45. Bölgelere Göre Petrol Talebi (milyon v/g)

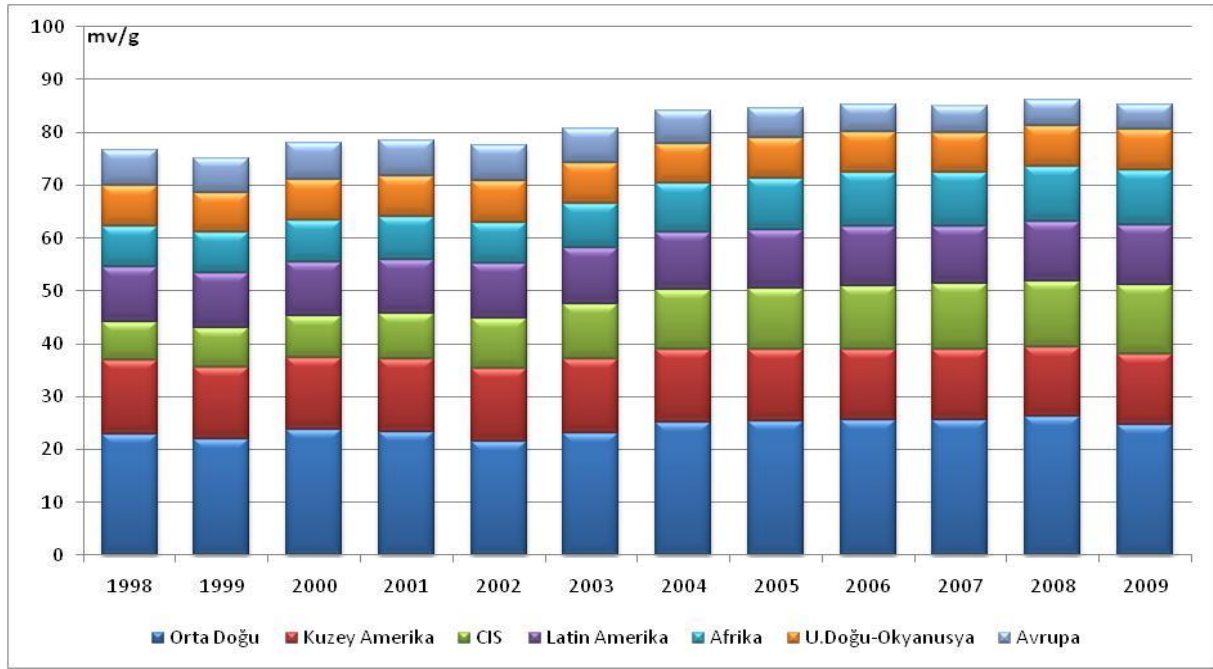
Uzun vadede petrole olan talep artışı devam ederek, 2030 yılında yaklaşık 106 milyon varil/güne ulaşacağı tahmin edilmektedir (Tablo 64). OECD ülkelerinin petrol talebi 2007 yılında en yüksek seviyeye çıkmıştır. Bu ülkelerin uzun vadede petrole olan taleplerinin bir daha bu kadar yüksek olmayacağı ve talepte büyük değişiklikler yaşanmayacağı beklenmektedir. Buna karşın OECD üyesi olmayan ülkelerin özellikle Çin, Hindistan ve Orta Doğu ülkelerinin taleplerindeki artış devam edecektir.

Tablo 64. Ülke Gruplarına Göre Dünya Petrol Talebi Projeksiyonu, 2007-2030 Yılları Arası (Milyon v/g)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2015	2020	2025	2030
K.Amerika	24.96	23.69	23.08	23.08	23.18	23.24	23.52	23.55	23.61	24.00
Avrupa	15.33	15.15	14.71	14.65	14.66	14.65	14.63	14.62	14.62	14.55
OECD Asya Pasifik	8.41	8.15	7.81	7.81	7.67	7.66	7.73	7.67	7.59	7.58
TOPLAM OECD	48.70	46.99	45.61	45.39	45.51	45.55	45.82	45.78	45.82	46.14
Non-OECD Asya - Pasifik (Çin Dahil)	16.89	17.36	17.69	18.26	18.87	19.42	21.16	24.60	27.87	31.43
Çin	7.70	8.02	8.36	8.69	9.01	9.28	10.18	11.94	13.53	16.30
Eurasia	4.82	4.85	4.73	4.77	4.78	4.82	4.96	5.20	5.35	5.49
Latin Amerika	6.37	6.62	6.60	6.73	6.86	6.94	7.10	7.49	8.04	8.60
Orta Doğu	6.44	6.79	6.94	7.14	7.29	7.44	7.99	8.83	9.77	10.63
Afrika	2.85	2.91	2.94	2.97	3.05	3.09	3.12	3.27	3.44	3.69
Toplam Non-OECD	37.37	38.53	38.90	39.87	40.85	41.73	44.32	49.39	54.47	59.83
DÜNYA TOPLAM TALEP	86.07	85.51	84.51	85.26	86.36	87.28	90.14	95.16	100.29	105.97

Kaynak: TPAO

2007 yılında petrol arzında darboğaz yaşanırken, 2008 ve 2009 yıllarında küresel daralmanın etkisiyle talepte hızlı bir düşüş yaşanmış, üretimdeki düşüş aynı hızda olamayıp arz fazlası meydana gelmiştir (Şekil 47). OPEC 2009 yılına 4,2 milyon v/g üretim kesintisi kararı ile girmiştir. Ancak OPEC'in bu kararına üye ülkeler ancak % 56 oranında uyabilmişlerdir.

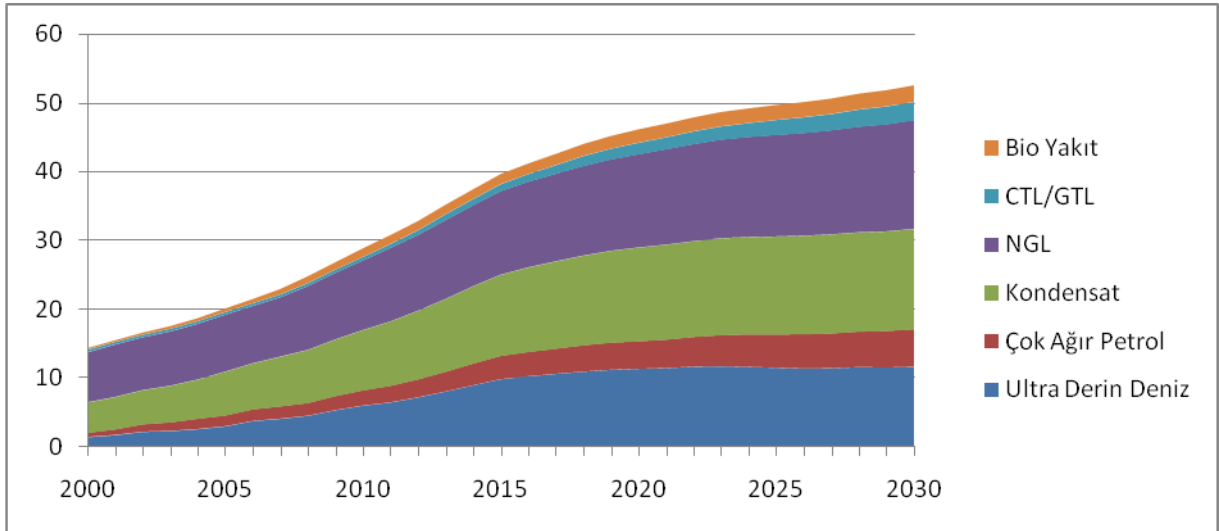
Şekil 46. Bölgelere Göre Petrol Arzı (Milyon v/g)

Uzun vadeli bakıldığında dünyada bir petrol darboğazı yaşanmayacağı, aksine arz fazlalığı olacağı öngörülmektedir (Tablo 65). OPEC'in, özellikle Irak'taki üretim projelerinden dolayı üretimdeki payının artacağı öngörülmektedir.

Tablo 65. Ülke Gruplarına Göre Dünya Petrol Arzı Projeksiyonu, 2007-2030 Yılları Arası (Milyon v/g)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2015	2020	2025	2030
K.Amerika	13.70	13.35	13.38	13.44	13.53	13.66	13.98	14.66	15.25	15.73
Avrupa	5.17	4.97	4.75	4.53	4.30	4.11	3.70	3.39	3.17	3.22
OECD Asya Pasifik	0.67	0.67	0.69	0.68	0.63	0.62	0.60	0.63	0.60	0.60
TOPLAM OECD	19.53	18.98	18.81	18.65	18.46	18.39	18.28	18.69	19.03	19.54
OPEC Orta Doğu	20.44	21.46	20.41	20.75	21.09	21.50	22.24	24.00	25.76	27.79
OPEC Diğer Ülkeler	10.42	9.67	9.30	9.42	9.55	9.54	9.75	10.47	11.23	12.06
OPEC NGL	4.28	4.55	4.93	5.30	5.73	6.11	6.83	7.77	8.67	9.53
TOPLAM OPEC	35.15	35.68	34.64	35.48	36.37	37.16	38.82	42.24	45.66	49.38
Non-OECD Asya - Pasifik (Çin Dahil)	6.95	7.39	7.68	7.83	7.89	7.96	8.03	7.99	8.12	7.97
Çin	3.79	3.86	3.90	3.92	3.95	3.98	3.99	3.93	3.93	3.93
Eurasia	12.69	12.75	12.96	13.12	13.28	13.43	13.87	14.98	15.74	16.44
Latin Amerika	4.80	4.92	4.99	5.16	5.34	5.40	5.68	6.35	6.63	7.06
Orta Doğu	1.63	1.66	1.67	1.64	1.63	1.59	1.54	1.44	1.29	1.20
Afrika	2.54	2.56	2.55	2.53	2.53	2.57	2.62	2.68	2.81	2.89
Toplam Non-OECD	28.62	29.28	29.85	30.28	30.67	30.95	31.74	33.44	34.58	35.56
Process Gains	2.06	1.88	1.92	1.92	2.00	2.01	2.15	2.28	2.48	2.65
DÜNYA TOPLAM ARZ	85.36	85.82	85.22	86.32	87.50	88.50	90.99	96.64	101.75	107.13

Üretim kapasitesindeki artışın en önemli kaynağı geleneksel olmayan metotlarla üretimin arttırılmasıdır. 2000 yılında bu metotlarla, üretimin toplam üretimdeki payı % 18 iken, bu oranın 2030 yılında % 46'ya çıkacağı tahmin edilmektedir (Şekil 48).

Şekil 47. Geleneksel Olmayan Yöntemlerin Üretim Kapasitesi

Kaynak: IHS CER

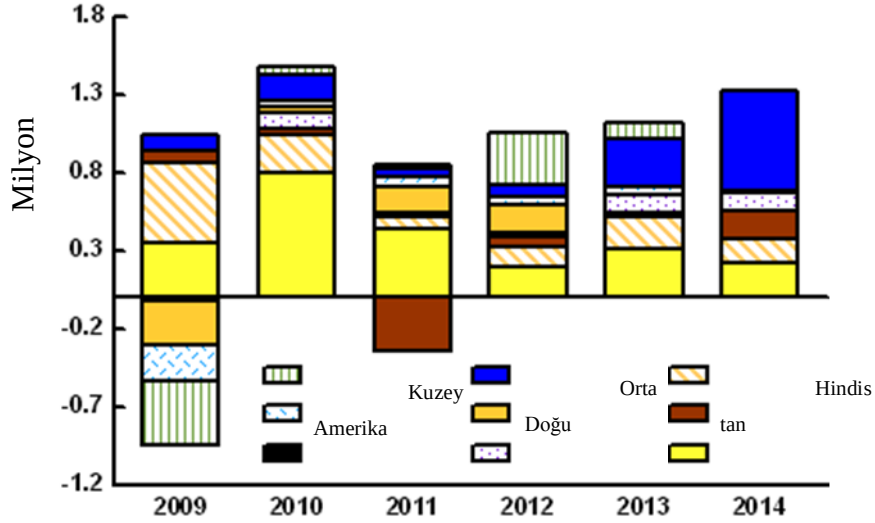
Rafinaj

Dünyada, özellikle kullanılan araç sayısının artmasına paralel olarak, daha hafif olan rafine ürünlere talep de artmıştır. Avrupa’da satılan yeni arabaların yarısından fazlası dizel yakıtlıdır. Dizel yakıtlar dünyada tüketimi en hızlı büyüyen petrol ürünü olmuştur. Son 10 yılda dizel yakıt talebi % 34 artarken, benzin talebi ancak % 13 artmıştır. Artan bu talebi karşılamak için başta Çin olmak üzere, Asya ülkeleri ile Orta Doğu ülkeleri rafinaj kapasitelerini arttırmışlardır. Bölgesel olarak baktığımızda, rafinaj kapasitesi son 10 yılda Asya Pasifik ülkelerinde yaklaşık % 17 artmış, Avrupa ülkelerinde % 0,2 oranında azalmış ve Orta Doğu ülkelerinde % 18 oranında artmıştır. Toplamda ise dünyada rafinaj kapasitesi % 8,1 artmıştır.

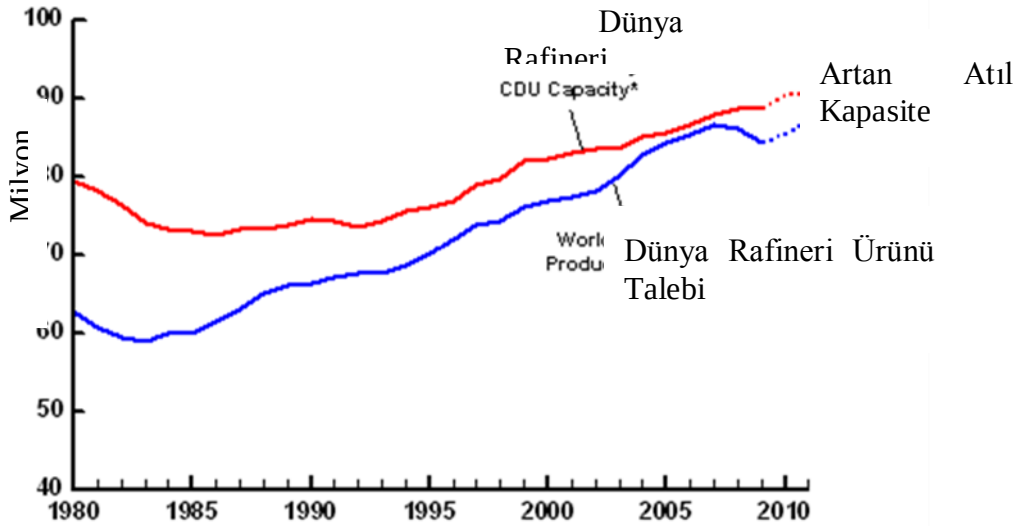
Ancak küresel krizin etkisiyle rafineri ürünlerindeki talep de düşmüş, bu durum ya mevcut rafinerilerin kapatılmasına ya da rafineri kullanım kapasitesi oranında düşüşe neden olmuştur. 2008 ve 2009 yıllarında özellikle OECD ülkelerinde kapasite düşüşü yaşanmıştır. Dünyadaki ortalama kapasite kullanım oranı % 84,8’e gerilemiştir. Bu oran 2003 yılından beri yaşanan en düşük orandır.

Önümüzdeki 5 yılda dünya rafineri kapasitesinin her yıl yaklaşık bir milyon v/g artacağı tahmin edilmektedir (Şekil 49). Özellikle Çin, Hindistan ve Orta Doğu ülkeleri kapasite artışının en yoğun olacağı yerlerdir.

Rafineri kapasitesinin arttırılmasıyla, rafineri ürünlerinde bir darboğazın yaşanması beklenmemekte ve atıl kapasitenin artacağı tahmin edilmektedir.

Şekil 48. Bölgelere Göre Rafineri Kapasite Değişimleri
Kaynak: IHS-CERA

Şekil 49. Dünya Rafineri Kapasitesi ve Petrol Talebi (1980-2011)
Kaynak: IHS-CERA

Petrokimya

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlayan petrokimya sanayisi, dünyanın ikinci büyük sanayi dalı olan kimya sanayisinin yaklaşık % 30'unu oluşturmaktadır. Dünya toplam ticaret hacminin ise yaklaşık % 8'ini oluşturmaktadır. Petrokimya sanayisinin günümüzde 600 milyar doların üzerinde bir pazar payı bulunmaktadır. Teknolojinin yoğun olduğu kadar sermayenin de yoğun olduğu bu sektörde; ekonomik konjonktüre, ham madde-enerji fiyatlarına ve global arz-talep dengelerine bağlı olarak inişli çıkışlı bir kârlılık görülmektedir. Petrokimya sektörü, dünya ölçeğinde açık rekabetin hızla arttığı bir sektördür.

Hızla büyüyen ve yeniden yapılanan Orta Doğu petrokimya sanayisinin önümüzdeki yıllar için çok büyük hedefleri bulunmaktadır. Dünya etilen kapasitesi ve yatırımları petrokimya sanayisinin temel göstergesi sayılmaktadır. Bu çerçevede hâlihazırda yaklaşık 13-

14 milyon ton/yıl etilen kapasitesine sahip olan bölgenin, 2012 yılına kadar yaklaşık 33 milyon ton/yıl etilen kapasitesine ulaşması beklenmektedir. PETKİM'in etilen kapasitesinin 520.000 ton olduğu dikkate alınırsa 2010 yılında Orta Doğu bölgesinde PETKİM'e eş değer yaklaşık 57 adet kapasitenin devrede olacağı görülmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MADENCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Madencilikle ilgili olarak; kamu idareleri, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütleri (odalar, borsalar, dernekler vb.), üniversiteler, özel sektör temsilcileri ve ilgili şahıslar tarafından Komisyonumuza yapılan sunumlar, raporlar ile Komisyonun yerinde yaptığı inceleme ve araştırmalar sonucunda madenciliğin sorunları ve çözüm önerileri; “Yapısal, Yasal ve Kurumsal Sorunlar”, “Toplumsal-Sosyolojik Sebeplerden Kaynaklanan Sorunlar”, “İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Sorunlar” ile “Sektörde Karşılaşılan Diğer Önemli Sorunlar” olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır.

4.1. YAPISAL, YASAL VE KURUMSAL SORUNLAR

Komisyonumuzun, tespit ettiği yapısal, yasal ve kurumsal sorunlar ile çözüm önerileri aşağıda değerlendirilmiştir.

4.1.1. Madencilik Konusunda Belirlenen Politikaların Uygulanmasındaki Aksaklıklar ve Siyasi İrade Eksikliği

Ülkemizin madencilik sektöründeki sorunları incelendiğinde, mevcut politikaların uygulamaya geçirilmesinde ciddi sıkıntılar olduğu görülmektedir.

Sektörün temel amaç ve politikaları, “Ülkemizin Madencilik Politikaları” bölümünde incelenmiştir. Bu temel politikalar çerçevesinde, son dönemde yerli kaynakların üretimini artırmak amacıyla arama ve alt yapı yatırımlarına ağırlık verilmiş, kısmi bazı özelleştirme uygulamaları gerçekleştirilmiş, özel sektöre ağırlık veren bir anlayışla yerli kaynağa yönelmeye çalışılmış ve sektörü de kapsayacak şekilde teşvik uygulamalarına gidilmiştir. Yine bu çerçevede, sektöre olan yatırımcı ilgisinin artırılmasına, yatırım ortamının iyileştirilmesine ve bürokratik engellerin azaltılmasına çalışılarak yasal bazı önemli değişikliklere gidilmiştir.

Sektörün temel sorunlarından olan kalifiye personel yetersizliğini aşmak ve kurumsal kapasiteleri geliştirmek amacıyla yeniden yapılandırma çalışmaları da gündeme gelmiş, ancak kurumsal yapılanma konularında istenen ölçüde bir gelişme kaydedilememiştir. MTA, MİGEM, ETİ MADEN, TPAO, TTK, TKİ, EÜAŞ ve BOTAŞ gibi kuruluşların piyasa şartlarına yeterince uyum sağlayamamasından dolayı yaşadıkları sıkıntılar aşılamamıştır. Ayrıca, sektörel yatırımların finansmanına ilişkin olarak kapsamlı bir çalışma da yapılamamıştır. Sektördeki politikaların uygulamaya geçirilmesindeki başarısızlık, gecikme ve yetersizliklerin, dolayısıyla ülkemizin sektördeki amaçlarına ulaşamamasının temelinde, diğer problemlerin yanında, yönetsel problemler, kurumlar arası koordinasyonda aksaklıklar ve siyasi irade eksikliğinin yattığı düşünülmektedir.

Yaşanan bu sorunların çözümü için, sektörel bir bütünlük sağlayacak, koordinasyonu kolaylaştıracak ve yol haritası çizecek bir sektörel strateji belgesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bütün tarafların katılımıyla sektördeki politikalara uygun olarak hazırlanacak eylem planı ve stratejiler ile sorumlu kuruluşları da belirleyecek olan söz konusu “madencilik sektörü strateji belgesi”, madencilik sektörüne yol gösterici olacak ve madencilğe yönelik siyasi iradenin güçlü bir şekilde ortaya konulmasını sağlayacaktır.

4.1.2. Mevcut Rezervlerin Küçüklüğü ve Ölçeklerin Yetersizliği

Ülkemiz maden çeşitliliği açısından zengin olarak değerlendirilebilse de rezerv büyüklüğü açısından bor, trona, mermer ve doğal taş gibi az sayıda maden haricinde zengin olarak nitelendirilememektedir. Bu durum madenciliğimiz açısından önemli bir yapısal engel

olmakla beraber, ülkemizde büyük ölçekli yatırımların yapılamamasında da önemli bir etkindir.

Türkiye’de 2009 yılı verilerine göre, 91 maden zenginleştirme tesisi bulunmakta olup bunların % 43’ü krom, % 22’si kömür, % 15’i bakır-kurşun-çinko işletmeleri ve geriye kalan % 20’sinin ise sayıları bir ile üçü geçmeyen demir, antimon, altın, gümüş, bor, manganez, vb. maden tesisleri olduğu anlaşılmaktadır.

1994-2010 yılları arasında yapılan madencilik ÇED projelerinin 441’i büyük, 14.828’i ise küçük proje kapsamındadır. Bundan da anlaşılabacağı üzere yapılan projelerin % 97’si küçük ölçekli yatırım projeleridir.

Madencilik sektörünün yapısı gereği; maden arama, işletme ve zenginleştirme ile rehabilitasyon yatırımları genellikle küçük işletmeler tarafından karşılanabilecek yatırımlar değildir. Madencilik, dünyada giderek daha fazla sermaye ve teknoloji yoğunluklu bir nitelik kazandığı hâlde, ülkemizde küçük ölçekli bir niteliğe sahiptir.

Türkiye, sermaye birikimini hedeflemeyen maden mevzuatı ile madencilikte bir atılım gerçekleştiremez. Madencilik sektöründe ciddi bir yatırım, istihdam, üretim ve katma değer artışı sağlanmak isteniyorsa bu alana büyük sermayeyi çekecek yatırım ortamının iyileştirilmesi önerilmektedir.

4.1.3. Sermaye Yetersizliği ve Risk Algısının Madencilğe Uygun Olmaması

Türkiye, dünyada yüz ölçümüne göre en fazla maden arama ruhsatı alınan ve ruhsat başına en az risk sermayesi harcanan bir ülke konumundadır. 2009 yılında dünyada demir dışı metal madeni aramalarına harcanan risk sermayesi 12 milyar dolar iken, ülkemizde bu rakam yaklaşık 50 milyon dolar seviyesinde kalmıştır. Buna karşın ülkemizde arama ruhsatlarının büyük bir bölümü dosya üzerinden işlem görmektedir.

Sektörde harcanan risk sermayesinin yetersiz olmasında, rezervlerimizin küçüklüğü ve büyük yatırımcının sektöre yeteri kadar ilgi göstermemesinin yanında, ülkemiz girişimci ve işletmecilerinin iş yapma kültürleri ile risk algılamalarının ve dolayısıyla yatırım yapma kriterlerinin madencilik sektörünün gerekleri ile tam olarak örtüşmemesi de önemli bir rol oynamaktadır. Yerli yatırımcılarımız genel itibarıyla, daha hızlı geri dönüşü olan ve daha az riskli yatırımlara yönelmektedir. Ancak madencilik; yoğun sermaye gerektiren, riski yüksek ve geri dönüşü çok uzun yıllar alan bir sektördür.

Ülkemizde madenciliğin gelişmesi için yatırım tutarlarının artırılması ve büyük ölçekli yatırımların yapılması gerekmektedir. Ayrıca, maden aramacılığına her geçen yıl daha fazla risk sermayesinin harcanması ve daha çok maden yataklarının keşfedilmesi sağlanmalıdır.

4.1.4. Maden İşleri Genel Müdürlüğünün Kurumsal Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

Maden İşleri Genel Müdürlüğü, Maden Kanunu’ndan aldığı yetki ile ülkemizde maden arama ve işletme ruhsatlarını veren, ruhsat hukuku sona erene kadar ruhsat sahalarında Maden Kanunu’na uygun olarak faaliyet yapıp yapılmadığının kontrolünü yapan ve denetleyen, madencilerin birinci dereceden muhatap oldukları bir Genel Müdürlük konumundadır.

MİGEM mevcut hâliyle ruhsat veren, kontrol-denetim yapan, uzman personel sayısının yetersizliği, Kuruluş Kanunu’ndan ve kurumsallaşamamasından kaynaklanan nedenler ile çoğunlukla evrak ve dosya bazında hareket eden bir Genel Müdürlük görüntüsüne bürünmüştür.

MİGEM’in organizasyon yapısı, işin ve verilen hizmetin niteliğine göre uzmanlık, yetki ve sorumluluk alanları tekrar belirlenmelidir. MİGEM, ülke madenciliğine yön veren, strateji belirleyen ve madencilerimizin vizyonunun genişlemesine yardımcı olan bir kurum hâline getirilmelidir. Bunun için aşağıdaki sorunların çözülmesi önem arz etmektedir.

MİGEM personeli, mevcut uygulamaya göre; ruhsatlandırma, izleme, inceleme, raporlama yapan, aktif olarak mahallinde denetim görevi icra edip kanuna bağlı olarak cezai yaptırım uygulayan bir denetim elemanı görüntüsündedir. Ancak personel, görev tanımı, uzmanlığı, sorumluluğu ve statüsü belli olmayan bir konumdadır. Aktif olarak denetleme görevi yapan; fakat denetmen, denetçi, müfettiş vb. herhangi bir sıfat veya görev tanımı gereği uzmanlığa sahip olmadığı gibi özlük haklarına da sahip değildir. Bu nedenle personelin görev, yetki ve sorumluluklarının hatları net bir şekilde ortaya konularak görev tanımı yapılmalıdır.

Açık maden ocağı işletmeciliğinin uygulandığı ruhsatlar ile yer altı üretim yöntemlerinin uygulandığı ruhsatların projelerinin ayrı ayrı birimlerce incelenmesi gerekmektedir. Bu uygulama, kendiliğinden belli bir zaman sonra uzmanlaşmayı beraberinde getirecek olup üretim yönteminden doğrudan veya dolaylı olarak kaynaklanan sorunların çözümünde de ciddi katkı sağlayacaktır.

İşletme ruhsat süresince de üretim yöntemine göre (açık işletme yöntemi ve/veya yer altı üretim yöntemi) takip ve izleme işlemlerinin yine ayrı birimlerce yapılması gerekmektedir. Üretim yöntemine dayalı bilgi birikimi ve uzmanlığın oluşması, verilen hizmetin ve yapılan işin kalitesinin artması açısından, bu uygulama faydalı olacaktır.

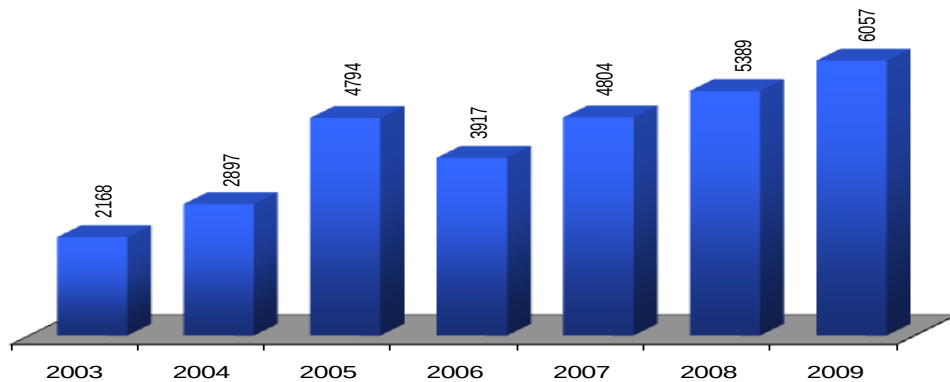
MİGEM’de özellikle yer altı üretim yöntemlerinde bilgi birikimi ve tecrübesi olan yetişmiş uzman teknik personel sayısının artırılmasına acil olarak ihtiyaç vardır.

Ruhsatların işletme döneminde; projede taahhüt edilen faaliyetlerin yerine getirilip getirilmediği, projeye uygun faaliyette bulunulup bulunulmadığı hususunda daha sık ve titiz denetimler yapılmalıdır. Bu konu özellikle iş sağlığı ve güvenliği açısından da önem arz etmektedir.

Ruhsat sahasında yapılan denetimlerde iş sağlığı ve güvenliği yönünden riskli ocakların bulunması durumunda, bu ruhsatlar ile ilgili olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Ülkemiz madencilik sektörüne ruhsat verilmesinin, denetlenmesinin ve diğer tüm faaliyetlerin evrak-dosya bazında takibinin 160’ı teknik olmak üzere toplam 295 personel ile yapılmaya çalışılması, ciddi zorlukları ve problemleri de beraberinde getirmektedir.

Maden İşleri Genel Müdürlüğü, Türkiye geneline yayılmış yaklaşık 45 bin adet maden ruhsatlı (yaklaşık 12 bin işletme ruhsatlı) sahanın denetim hizmetlerini yürütmektedir. Her hafta en az 35-40 heyet denetime gönderilmekte olup personel sayısının yetersizliğine rağmen yılda ortalama 5 bin maden sahası denetlenmektedir.

Şekil 50. Denetlenen Maden Sahalarının Yıllara Göre Dağılımı
Kaynak: MİGEM

Denetim görevi yapan ve yapacak olan personelden, üst düzeyde verim alınabilmesi amacıyla, kurum içerisinde periyodik olarak hizmet içi eğitimler yapılmalıdır. Ayrıca, madencilik sektörü ile ilgili Bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve

üniversitelerden de konusunda uzmanlar tarafından eğitimler verilerek MİGEM çalışanlarının diğer mevzuat; gelişen, değişen madencilik teknolojileri ve sistemleri hakkında da bilgi birikimi ve düzeyi desteklenmelidir.

Maden gruplarına göre ihtisaslaşmaya gidilmelidir. Örneğin; agrega madenciliği, doğal taşlar-mermer, endüstriyel ham maddeler, enerji ham maddeleri, metalik madenler, değerli ve yarı değerli taşlar, göl-deniz-kaynak madenleri vb. uzmanlık gerektiren alt çalışma birimleri oluşturulmalıdır. Gerektiğinde de bu birimlerin altında daha özel çalışma birimleri oluşturulabilmelidir.

Mevcut sistemde bütün maden grupları aynı denetim sistemine tabi olmaktadır. Her madenin kendine özgü jeolojik-minerolojik özelliklerinin olması, işletme yöntemlerinin farklı olması, bu madenlerin denetim faaliyetlerinin yapılmasında da ihtisaslaşmaya gidilmesini gerektirmektedir.

Denetim görevini yerine getirecek özel çalışma grupları oluşturularak bölgesel veya il bazında daha uzun süreli denetlemeler yapılabilir.

Denetimlerin özellikle mali kısımlarının (devlet hakkı, harçlar, sevk fişleri, gelir-gider faturalarının incelenmesi gibi mali konular) MİGEM’den alınarak bu konudaki denetimlerin tamamen Maliye Bakanlığına bırakılması önerilmektedir.

MİGEM’in etkinleştirilmesinin sağlanması kapsamında kurumun yeniden yapılandırılarak ülke madenciliğinin stratejisini ve planlamasını yapabilecek uzman kadrolardan kurulu, özel bütçeli, müstakil bir yapı hâline dönüştürülmesi gerekmektedir.

4.1.5. Türkiye Taşkömürü Kurumu ile İlgili Sorunlar

TTK, 1983 yılında 96 sayılı KHK ile Devlet’in genel sanayi ve enerji siyasetine uygun olarak taş kömürü rezervlerini en iyi şekilde değerlendirmek ve ülkenin taş kömürü ihtiyacını karşılayarak yurt ekonomisine azami katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur.

Türkiye’de taş kömürü arama ve üretim tekeli elinde bulunduran TTK, sürekli zarar eden bir yapıdadır. TTK’ye her yıl Hazine Müsteşarlığı tarafından, zararlarını, personel ve cari giderlerini karşılamak amacıyla 300–400 milyon TL civarında sermaye transferi yapılmaktadır. Süreklilik arz eden bu durum, Hazineye yıllar itibarıyla kümülatif olarak milyarlarca TL’ye varan ciddi ve ağır mali yükler getirmektedir. Siyasi mülahazalar sonucu oluşan aşırı istihdam yükü, istihdam çarpıklığı, olumsuz jeolojik şartlar, mekanizasyona uygun olmayan tektonik yapı ve buna bağlı emek, yoğun çalışma zorunluluğu ve diğer yapısal sorunlar TTK’yi mevcut durumda Türkiye ekonomisi ve kamu maliyesi üzerinde bir kambur hâline getirmiştir. Bu yapının acilen değiştirilmesi ve TTK’nin zarar eden yapısına son verilmesini teminen, Kurumun hâlen yürütülen yeniden yapılandırma çalışmalarına hız verilmesinde ve bir an önce gerekli tedbirlerin alınmasında fayda görülmektedir.

4.1.6. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğünün Kurumsal Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

MTA Genel Müdürlüğü, çalışmalarını hâlen 1935 yılında yürürlüğe giren 2804 sayılı Kuruluş Kanunu hükümlerine göre yürütmektedir.

Ülkemizde maden arama konusunda tek kamu kuruluşu olan MTA Genel Müdürlüğünün; günümüz koşulları, gelişen teknoloji ve ekonomik gereklilikler göz önüne alınarak ulusal araştırmacı kimliğinin yanı sıra, uluslararası araştırmacı kimliği de kazandıracak şekilde Kuruluş Kanunu yenilenmelidir.

MTA yeniden yapılandırılarak arama işlevi güçlendirilmeli, finansman ve uzman personel açısından desteklenmelidir. Ayrıca görevleri, statüsü ve mali durumu günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden tanımlanmalıdır. Buna ilaveten, MTA uluslararası standartlarda kabul gören, maden araması yapan, madencilikle ilgili alt yapı bilgileri üreten ve mühendislik hizmetleri veren bir kuruma dönüştürülmelidir. Ayrıca akredite olmalı ve talep eden firmalara akreditasyon verebilir yapıya dönüştürülmelidir.

4.1.7. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının Kurumsal Yapısı ile Kuruluş Kanunu’ndan Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), 1954 yılında “Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Kanunu” ile kurulmuş, 1983 tarihinde ise Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bu Kanun yürürlükten kaldırılmış ve böylece TPAO’nun yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır. Yine bu KHK ile bağlı kuruluşları TPAO’nun bünyesinden çıkartılmış ve dikey entegre yapısı bozulmuştur. Bu nedenle TPAO ciddi bir güç kaybına uğramıştır.

Petrol sektöründe; arama, üretim (upstream) ve rafinaj, taşıma, depolama, dağıtım, pazarlama (downstream) faaliyetlerinin bir arada yürütülmesi, dikey entegrasyon olarak tarif edilmektedir. Dünyadaki büyük ve güçlü petrol şirketleri dikey entegrasyona dayalı bir yapılanmaya sahiptir. Bunun temel nedeni, sektörün daha riskli, fakat daha fazla kâr potansiyeline sahip “upstream” bölümü ile az riskli, ancak önceden kestirilebilir sınırlı kârlılık içeren “downstream” bölümünün birleştirilmesi sonucunda risklerin ve kârların dengelenmesidir. Dünyanın en büyük 10 şirketinin 7’si, en kârlı 6 şirketin ise tamamı entegre petrol şirketidir.

Entegre petrol şirketi yapısı; üretim, depolama, rafinaj, petrokimya ve pazarlama faaliyetlerinden elde edilen gelirin, maliyeti ve riski yüksek olan arama faaliyetleri için kullanılabilmesini temin etmekte ve şirketlerin hareket kabiliyetini büyük oranda artırmaktadır. Bu nedenle, petrol sektöründe faaliyet gösteren 100 büyük şirketin 56’sı entegre yapıdadır. Bunların da yarısı devlet şirketidir. Dünyada entegre yapıda olmayan 2 devlet şirketi; TPAO ve PetroVietnam’dır.

2000 yılından sonra ülkeler petrol şirketlerini millîleştirerek arz güvenliğini sağlamakta ve bu şirketlerini bölgesel güç olarak dış politikalarına göre yönlendirmektedirler. Millî petrol şirketlerinin petrol rezervindeki payı 1972’de % 7 iken, günümüzde % 90’lara çıkmaktadır. Doğal gazda da benzer dağılım gözlenmektedir.

Gelecek dönemde Türkiye’deki yatırımların büyük çoğunluğunun TPAO tarafından yapılacağı tahmin edilmektedir. Bu yüzden TPAO her alanda desteklenmeli ve yatırımlar için gerekli kaynaklar sağlanmalıdır. TPAO’nun uluslararası firmalarla rekabet edebilmesi için gerekli teknolojinin sağlanması, teknik kalifiye eleman açıklarının giderilmesi, personelinin bilgi ve deneyimlerinin artırılması konularında desteklenmesine önem verilmelidir.

Türkiye’nin 2023 yılında enerji bağımsızlığı hedefine ulaşabilmesi için TPAO’nun, arama ve üretimin yanı sıra rafinaj, taşıma ve pazarlama alanlarında faaliyet göstermesi sağlanmalıdır. Bu entegrasyon ile, petrol arama ve üretim yatırımları için gerekli kaynak sağlanması mümkün olabilecektir. TPAO’nun hukuki yapısının, personel rejiminin ve sermaye yapısının yeniden yapılandırılması ve TPAO Kuruluş Kanunu çalışmalarının tamamlanarak bir an önce yasalaştırılması gerekmektedir.

4.1.8. Sektördeki Bürokratik Sürecin Uzun Olmasından Kaynaklanan Sorunlar

Madencileri ve ruhsat sahiplerini doğrudan ve/veya dolaylı olarak ilgilendiren çok sayıda kanun olması, uygulayıcı bakanlıklar ve ilgili kurumlar arasında ciddi bir koordinasyon eksikliğine neden olmaktadır.

Ruhsat sahiplerinin en çok musdarip olduğu konu, ilgili kurumlardan (Maden Kanunu 7'nci madde izinleri ile ilgili olarak) izin alamamak veya alınan izinlerin bürokratik prosedürünün uzun olması nedeniyle mevsime bağlı iş sezonunda çalışamamaktır. (Öyle ki, orman izni, GSM izni veya mera vasfının değiştirilmesi vb. izinlerin alınması 6 ay ile 3 yıl arasında sürebilmektedir.)

Çeşitli kurumların (İl Çevre ve Orman Müdürlükleri gibi) il müdürlüklerinde, mevzuata yeteri kadar hâkim teknik personel bulunmaması nedeniyle de izinlerin alınması aşamasında ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır.

Maden Kanunu'nun uygulamalarına karşı 2008-2009 yıllarında açılan davaların maddelere göre dağılımları incelendiğinde; davaların büyük bir çoğunluğunun Maden Kanunu'nun 7'nci maddesi kapsamında alınan izinler (ÇED, mülkiyet, GSM vb.) ile ilgili olduğunu ve sektörde bu konunun ciddi bir sorun hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Aşağıdaki tabloda dava sayıları gösterilmiştir.

Tablo 66. 2008 Yılında Açılan Davaların Kanun'un İlgili Maddelerine Göre Dağılımı

2'nci madde	Maden Cinsi	40 adet		24'üncü madde	İşletme Talebi	137 adet
5'inci madde	Devir	21 adet		29'uncu madde	İşletme Faaliyeti	15 adet
6'ncı madde	Maden Hakkı	4 adet		30'uncu madde	İhale	33 adet
7'nci madde	İzinler	313 adet		37'nci madde	Geçici Tatil	12 adet
9'uncu madde	Teşvik	2 adet		46'ncı madde	Kamulaştırma	59 adet
10'uncu madde	Beyanlar	11 adet		Geçici 1	İntibak	9 adet
11'inci madde	Genel Denetim	2 adet		Geçici 2	İntibak (Taş Ocağı)	26 adet
12'nci madde	Kaçak Üretim	200 adet		Geçici 4	Jeotermal	26 adet
13'üncü madde	Teminat İrat	26 adet		Bakanlar Kurulu		2 adet
14'üncü madde	Devlet Hakkı	26 adet		Fon kesintisi		3 adet
15'inci madde	Buluculuk	5 adet		Ham Madde		29 adet
16'ncı madde	İlk Müracaat	51 adet		Diğer		273 adet
17'nci madde	Arama Faaliyeti	18 adet		Toplam		1493 adet

- 7'nci madde izinleri: 313
- 12'nci madde ihlali: 200
- İşletme talebi: 137

Kaynak: MİGEM

Tablo 67. 2009 Yılında Açılan Davaların Kanun'un İlgili Maddelerine Göre Dağılımı

2'nci madde	Maden Cinsi	37 adet		24'üncü madde	İşletme Talebi	101 adet
5'inci madde	Devir	17 adet		29'uncu madde	İşletme Faaliyeti	15 adet
6'ncı madde	Maden Hakkı	18 adet		30'uncu madde	İhale	23 adet
7'nci madde	İzinler	221 adet		37'nci madde	Geçici Tatil	4 adet
9'uncu madde	Teşvik	3 adet		46'ncı madde	Kamulaştırma	48 adet
10'uncu Madde	Beyanlar	4 adet		Diğer		269 adet
12'nci madde	Kaçak Üretim	156 adet		Toplam		976 adet
13'üncü madde	Teminat İrat	14 adet				
14'üncü madde	Devlet Hakkı	22 adet				
16'ncı madde	İlk Müracaat	18 adet				
17'nci madde	Arama Faaliyeti	6 adet				

- 7'nci madde izinleri: 221
- 12'nci madde ihlali: 156
- İşletme talebi: 101

Kaynak: MİGEM

Bakanlıkların ve kurumların koordinasyon eksikliğine dayalı olarak, ruhsat sahiplerinin maliyetini arttırıcı unsurları (iş, zaman kaybı vb.) tetikleyen ve istihdam oluşturacak müteşebbislere yıpratıcı ve yıldırıcı bir güç olarak ortaya çıkan yetki karmaşasına son vermek amacıyla, madencilikle ilgili bütün izinlerin tek bir otorite tarafından verilmesi artık bir zaruret hâline gelmiştir.

Bu bağlamda, bürokratik işlemlerin azaltılması ve izin alma sürelerinin makul sınırlara çekilebilmesini sağlamak ve çok çeşitli kurumlar eliyle verilen izin süreçlerinde ortaya çıkan sorunları asgariye indirmek amacıyla alınması gereken izinlerin tamamının (GSM izinleri, tarım, orman, sit alanına ilişkin izinler vb.) ÇED kapsamına alınması etkin bir çözüm olarak değerlendirilmektedir. Tek bir kurum eliyle yönetilecek ÇED sürecine ilgili kurum ve kuruluş temsilcilerinin tamamı dâhil edilerek gerekli koordinasyon ve hız sağlanmalıdır. Mevcut ÇED inceleme-değerlendirme sürecinde yer alan komisyon üyeleri, görevlendirildikleri kuruluşun yetki ve sorumluluğunu taşıdıkları için ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen kararın komisyonda görev alan tüm kurumların izni olarak sayılması uygulanabilir bir yöntem olarak görülmektedir.

4.1.9. Devlet Yardımları Konusunda Gündeme Getirilen Sorunlar

4.1.9.1. Rödovalsı Madencilik Yatırımlarının Devlet Yardımlarından Yararlanamaması

Maden Kanunu, rödovalsçıyı yasal muhatap kabul etmediğinden ruhsat sahibi ile rödovalsçı arasında birçok hukuki anlaşmazlık ortaya çıkabilmekte; ruhsat sahibi, rödovalsçının eylemleri nedeniyle ruhsatın iptaline kadar giden birçok olumsuzluklara maruz kalmaktadır. Geçmiş dönemlerde yapılmış olan rödovals sözleşmelerine istinaden düzenlenen teşvik belgelerinde anılan mahsurların görülmüş olması ve anlaşmazlık çıktığı durumlarda teşvik belgesi olarak temin edilen makine-teçhizatın ortada kalması sonucu, teşvik belgesinin iptali cihetine gidilmekte ve yatırımcıya müeyyide uygulanmaktadır.

Rödovals uygulamasının, tecrübeli ve mali yeterliliği olan kuruluşlarca yapılması yerine, mali ve teknik yeterliliği olmayan küçük ve tecrübesiz firmalar tarafından yapılmasına da sebep olabilmektedir.

Diğer taraftan, MİGEM’den rödovals sözleşmelerine onay verme ve hakemlik görevinin alınması neticesinde rödovals sözleşmelerinin kontrol ve takibinin mümkün olamayacağı da dikkate alındığında bizzat ruhsat sahibi yatırımcılar dışında ocak işletmeciliği teşvik edilmemiştir. Kamunun özel sektöre kiraladığı sahalar da aynı kapsamda mütalaa edilmiştir.

Rödovalsı madencilik yatırımlarının teşvik mevzuatı kapsamına alınabilmesi için; MİGEM’in daha önce olduğu gibi, rödovals sözleşmelerine onay verebilir kurum hâline getirilmesi ya da rödovals sözleşmelerinin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı düzeyinde hukuki alt yapısı güçlendirilerek daha sağlıklı bir zemine kavuşturulması gerekmektedir.

4.1.9.2. Kömür Madenlerinin Devlet Yardımları Kapsamında Teşvik Edilememesi

Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında tesis edilen 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı “Ortaklık Konseyi Kararı”nın rekabet ve devlet yardımları ile ilgili 33-39’uncu maddelerinde Türkiye’nin uygulamakta olduğu devlet yardımlarının Avrupa Birliğinde yürürlükte bulunan ve devlet yardımlarına ilişkin kuralları düzenleyen çerçeve ve ilke kararları ile uyumlulaştırılması gerekliliği nedeniyle, Türkiye ile AKÇT arasında Serbest Ticaret Anlaşması yapılmıştır. Gümrük Birliği kapsamı dışında kalan kömür ve çelik ürünlerinin serbest dolaşımını temin etmek amacıyla imzalanan söz konusu anlaşma, 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Anlaşmanın 7’nci maddesinde AKÇT alanında izin verilenler hariç olmak üzere, anlaşma kapsamına giren ürünlerde devlet yardımı verilmesi yasaklanmıştır. İlgili hüküm gereğince AKÇT alanında izin verilen yardım konuları, Topluluğun “Kömür Sektörüne Yönelik Devlet Yardımlarını Düzenleyen 23 Temmuz 2002 tarihli ve 1407/2002 sayılı Konsey Tüzüğü” ile belirlenmiş olup söz konusu Tüzük 31 Aralık 2010 tarihine kadar yürürlükte kalacaktır.

Tüzük kapsamında, kömür sektörüne izin verilen yardımlar üç kategoride ele alınmıştır. Bu kategoriler; kapatma planına bağlı olmak kaydıyla üretim faaliyetlerinin azaltılmasına yönelik yardım, kömür rezervlerine erişime yönelik yardım ve kömür sektörünün yeniden yapılandırılmasına ilişkin (çevresel etkilerin bertarafı vb.) yardımlardır.

Devlet yardımları mevzuatı çerçevesinde verilen destekler, münhasıran kömür sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik bir hedefe sahip olmadığından, ancak kömür rezervlerine erişime yönelik yardımlar kapsamında incelenebilmektedir.

Kömür rezervlerine erişim ile ilgili ilk yatırım için yardım verme niyetindeki üye devletlerin, Tüzük'te belirlenmiş bulunan kriterlerin tümüne aynı anda uymaları gerekmektedir.

Yukarıda açıklanan hususlar dikkate alındığında AKÇT Anlaşması ekli ürün listesinde yer alan linyit ve taş kömürünün istihraç, işleme ve zenginleştirme gibi her türlü yatırımı, ruhsat hukukuna bakılmaksızın desteklenmemektedir. Yatırımın kamu veya özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi fark oluşturmadığı gibi, kömür sahalarının bizzat ruhsat sahibi veya rödovansçı tarafından işletilmesi de sonucu değiştirmemektedir.

AB Konsey Tüzüğü 31 Aralık 2010 tarihinde yürürlükten kalkacağından, kömür madenciliğinin devlet yardımlarından faydalanması hususunda Avrupa Birliği Genel Sekterliğinin bağlı olduğu Devlet Bakanlığınca, AB nezdinde gerekli girişimlerde bulunulması önerilmektedir.

4.1.9.3. Maden İşletmelerinde Ayrıcalıklı Sektörel Teşvikin Uygulanamaması

AB mevzuatına uyum çalışmaları kapsamında sektörel teşvik uygulaması sınırlı alanlara (ARGE, çevre gibi) verilmektedir. Bu nedenle de, ülkemizde yürürlükte olan “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” kapsamında belirli bir sektörün ön plana çıkarılarak ayrıcalıklı bir şekilde teşvik edilmesi mümkün olamamaktadır.

Söz konusu karar gereğince, bölgesel esaslı olarak uygulanan mevcut teşvik uygulamaları kapsamında, madencilik sektörü İstanbul ili dışında bütün bölgelerde devlet desteklerinden yararlandığından, madencilik sektörünün ayrıcalıklı olarak teşvik edilmesine gerek duyulmamaktadır.

4.1.9.4. Yabancı Yatırımcıların Ruhsat Alırken veya Üretim Yaparken Aynı Şartlara Tabi Tutulmasına Yerli Yatırımcıların İtirazı

4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu çerçevesinde faaliyet gösteren yabancı sermayeli şirketler, yerli şirketler gibi aynı yatırım teşvik mevzuatına, Türk Ticaret Kanunu'na ve Maden Kanunu'na tabidirler.

Yine bilineceği üzere, yabancı müteşebbisler “Devlet Yardımları Hakkında Karar”ın öngördüğü şartları yerine getirmek kaydıyla, yerli yatırımcılar gibi devlet desteklerinden istifade etmektedirler. Dolayısıyla yabancı yatırımcılar için farklı bir uygulamanın yapılması söz konusu değildir.

4.1.10. Vergilendirme ile İlgili Sorunlar

4.1.10.1. Metan Gazı Aramalarında Özel Tüketim Vergisi, Katma Değer Vergisi ve Gümrük Vergisi İstisnasının Uygulanmaması

Doğal gaz ve petrol aramalarında KDV, ÖTV, gümrük vergisi muafiyeti gibi teşvikler uygulanmasına rağmen doğal gazla aynı mahiyette olan metan gazının bu teşviklerden yararlanmadığı belirtilerek metan gazı aramalarında da ÖTV, KDV ve gümrük vergisi istisnası tanınması talep edilmektedir.

Bir petrol hakkı sahibine, temsilcisine veya Petrol İşleri Genel Müdürlüğünce kabul edilmiş müteahhidine petrol arama faaliyetleriyle ilgili olmak şartıyla yapılan mal teslimleri, akaryakıt teslimleri, hizmet ifaları ile bunların ithalatı; KDV, ÖTV ve gümrük vergisinden istisna bulunmaktadır.

Bu istisna hakkı, Petrol Kanunu kapsamındaki petrol arama ruhsatları için verilmiştir. Doğal gaz aramaları da Petrol Kanunu'na göre petrol arama kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak, kömüre dayalı metan gazı aramaları Maden Kanunu kapsamında değerlendirildiğinden, bu tür aramalara vergi istisnası uygulanmamaktadır.

Diğer taraftan; kömür içerisinde bulunan metan gazı, patlayıcı özelliği nedeniyle kömür madenciliğinde grizu patlamalarına neden olmaktadır. Bu kapsamda, metan drenajının sağlanması için anılan projelere öncelik tanınarak destek verilmelidir.

Ülkemizin doğal gazı olan ihtiyacı da göz önünde bulundurularak doğal gazı eş değer olan metan gazı aramalarının, petrol aramaları için uygulanan istisnalardan faydalanması hususunun Maliye Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından değerlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

4.1.10.2. Dore Altının Yurt İçi Tesliminde Katma Değer Vergisi Uygulanması Sorunu

Altının üzerinde KDV yükü olmaması gerekirken, dore hâlindeki tesliminde % 18 oranında KDV'ye tabi olması nedeniyle yurt içi satışlarının mümkün olmadığı, bu nedenle dore altının KDV'de ihracat istisnasından faydalanılarak yurt dışına satıldığı belirtilmiş ve dore altının yurt içi teslimlerinin KDV açısından tam istisna kapsamına alınması talep edilmiştir.

Altın, gümüş ve platin aramalarında istisna uygulanmasını düzenleyen 93 seri No.lu KDV Genel Tebliği uyarınca dore altının rafine amacıyla teslimi KDV'ye tabi tutulmuştur. Ancak, söz konusu Tebliğ yürürlükten kaldırılmış ve yerine 01.03.2009 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 112 seri No.lu KDV Genel Tebliği yayımlanmış ve bu Genel Tebliğ ile dore altın teslimleri istisna kapsamına alınmıştır. Dolayısıyla dore altının, ihracat istisnasından faydalanılmadığı gerekçesiyle yurt dışına satılması için bir neden kalmamıştır.

4.1.10.3. Altın Aramalarında Katma Değer Vergisi İstisnası Uygulanmaması

Arama ruhsatı sahibi şirketlerin gerek ana sözleşmesi gerekse bugüne kadarki uygulamaları dikkate alındığında, altın ve gümüş aramak ve işletmek dışında faaliyeti olmayan girişimcilerin altın bulgusuna rastlanıp rastlanmadığına bakılmaksızın; tüm arama gider ve harcamalarının yine yayımlanacak bir genel tebliğ ile istisna kapsamına alınması istenmektedir.

93 seri No.lu KDV Genel Tebliği'nin yürürlükte olduğu dönemde altın aramaları için uygulanan istisna, altın aramalarına has ruhsat verilmediği gerekçesiyle altın aramaları için yapılan alımlarda önce KDV ödenmesi, altın bulgusuna rastlandıktan sonra arama faaliyetleri için ödenen KDV'nin iadesi şeklinde uygulanmıştır. 112 seri No.lu KDV Genel Tebliği ile yapılan değişiklikle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığından altın arandığına dair belge alan işletmeler, altın aramasına başladıkları andan itibaren yapmış oldukları giderler için KDV istisnasından faydalanma hakkına sahip olmuşlardır.

4.1.10.4. Kendi Enerjisini Üreten Maden İşletmelerine Özel Tüketim Vergisi İstisnası Uygulanmaması

Maden işletmelerinin, enerji dağıtım hatlarından uzak olması nedeniyle, elektriklerini akaryakıt kullanarak kendilerinin ürettikleri belirtilerek maden ocaklarında enerji üretimi için teslim edilen akaryakıtta ÖTV istisnası uygulanması talep edilmektedir.

5784 sayılı "Elektrik Piyasası Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 10'uncu maddesiyle 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na eklenen geçici 5'inci madde ile 31.12.2012 tarihine kadar, Kanun'a ekli (I) sayılı listenin (A) cetvelinde yer alan fuel-oillerin [2710.19.61.00.11, 2710.19.61.00.19, 2710.19.63.00.11, 2710.19.63.00.19, 2710.19.65.00.11, 2710.19.65.00.19, 2710.19.69.00.11 ve 2710.19.69.00.99 Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) numaralı malların] yalnızca elektrik üretiminde kullanılmak üzere teslimi ile birincil yakıtı doğal gaz ve ikincil yakıtı akaryakıt olan santrallere Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı talimatı veya onayı ile Kanun'a

ekli (I) sayılı listenin (A) cetvelinde yer alan motorinlerin [2710.19.41.00.11, 2710.19.41.00.18, 2710.19.45.00.11, 2710.19.45.00.12 ve 2710.19.49.00.11. (GTİP) numaralı malların] aynı amaçla kullanılmak üzere teslimi vergiden istisna edilmiştir.

Söz konusu istisna 20/02/2001 tarihli ve 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu'nda belirtilen "Üretim Lisansı, Otoprodüktör Lisansı veya Otoprodüktör Grubu Lisansı " sahibi tüzel kişiler ile 04/12/1984 tarihli ve 3096 sayılı Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun kapsamındaki "Yap-İşlet-Devret, Doğal Gaz Çevrim Santralleri"ni işleten tüzel kişileri kapsamaktadır.

Yukarıda ifade edildiği üzere söz konusu istisnalar elektrik üretimine yönelik olarak kurulan santralleri kapsamaktadır. Ancak, gerek maden işletmelerinin elektrik dağıtım hatlarından uzak olması gerekse ülkemiz enerji ihtiyacının karşılanmasında sağlayacağı katkı göz önünde bulundurularak kendi enerjisini üretecek olan madencilik şirketlerine bu amaçla yapılan akaryakıt teslimlerinde ÖTV istisnası uygulanması faydalı olacaktır.

4.1.10.5. Madencilikte Yapılan Saha Geliştirme Harcamalarının Yatırım İndiriminden Yararlandırılmaması

Madencilikğin geliştirilmesi amacıyla sahalarda rezerv geliştirmeye yönelik araştırma ve geliştirme harcamaları ile cevher zenginleştirilmesinde verim artışı ve maliyet tasarrufu sağlayacak harcamaların yatırım indiriminden yararlandırılması istenmektedir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun ek 1, 2, 3, 4, 5 ve 6'ncı maddelerinde düzenlenen yatırım indirimi istisnası, kazancı, bilanço esasına göre tespit edilen mükelleflerin kalkınma planlarına uygun olarak Maliye Bakanlığı ile Hazine Müsteşarlığı tarafından müştereken seçilen sektörler veya konularda yapmış oldukları yatırımların % 40'ı, organize sanayi bölgeleri ile kalkınmada öncelikli illerde % 100'ü vergiye tabi kazançlarından indirilmesi şeklinde uygulanmıştır. Ülkemiz için özel önem arz eden sektörlerde yatırım indirimi oranını % 100'e, büyük yatırımlarda ise % 200'e kadar arttırmaya Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

Petrol Kanunu ve Maden Kanunu'na göre yürütülen arama ve sondaj faaliyetleri için yapılan ve aktifleştirilen harcamaları da kapsayan yatırım indirimi istisnası uygulaması, 4842 sayılı Kanun'un 37/1-c maddesiyle 24.04.2003 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır.

Diğer taraftan "Madencilik Yatırımlarının Belirli Bir Süre İndirimli Oranda Vergilendirilmemesi" başlığı altında açıklandığı üzere Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 32/A maddesi ile vergi indirimi uygulaması yürürlüğe konulmuştur.

4.1.10.6. Maden Aramaları, Çevre Düzenlemesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Harcamalarına Kaynak Ayrılması Amacıyla Vergi Avantajı Sağlanmaması

Maden aramalarına yeterli kaynak oluşturulmadığı belirtilerek kârlı yıllarda kârın bir bölümünün aramalara yönlendirilmesi amacıyla rezerv tüketim payı oluşturulması ve ayrılan payın vergi matrahından indirilmesinin sağlanması istenmektedir. Madencilik açısından oldukça masraflı olan üretim sonrası saha düzenlemesinin şirket kârlılığının sıfırlandığı noktada gerçekleştirildiği, hâlbuki şirketlerin üretim döneminde elde ettikleri kârlar üzerinden vergi ödedikleri, ancak bu kârlardan bir sonuç gideri olan saha düzenleme giderlerinin indirilemediği belirtilerek madenlerde, çevre düzenlemesiyle ilgili bir fon ayrılıp fon hesabına ayrılan tutarın vergi matrahından indirilmesinin sağlanması; üretimin bitmesini takiben yapılan saha düzenleme harcamalarının bu fondan karşılanması; saha düzenleme daha yüksek bir meblağ tutar ise fazlasının harcamanın yapıldığı yıl kârından indirilmesi; fon hesabının

daha fazla olması durumunda son yıl kârına ilave edilerek vergilendirilmesi talep edilmektedir.

Vergi kanunlarında zaman zaman işletme gelirlerinden belirli giderleri karşılamak veya işletme sermayesini güçlendirmek amacıyla, gelir veya kurumlar vergisinden belirli şartlar altında istisna tutularak fon uygulamaları yapılmıştır. Günümüzde de şirket bünyesinde oluşturulan fon uygulamalarına devam edilmektedir.

Ülkemiz ekonomisi açısından en önemli sorunlardan biri de maden aramacılığına yeterli kaynak ayrılması, bunun sonucunda sahip olduğumuz zenginliklerin yer altında atıl olarak kalmasıdır. Bunun en önemli nedeni ise maden aramalarının yüksek bir risk oluşturması, aramaların olumsuz olarak sonuçlanması hâlinde alternatif maliyetlerin yüksek olmasıdır. Bu nedenle, ülkemiz ekonomisinin gelişmesinde ve istihdamın artırılmasında katalizör bir güce sahip olan maden rezervlerinin gün ışığına çıkartılması önemlidir.

Diğer taraftan; maden rezervlerinin işletilmeye başlandığı dönemlerde kârlılığın yüksek olması; maden rezervlerinin bitmesiyle işletmenin kârlılığının da bitmesine, kârlılığın bittiği aşamadan sonra yüksek maliyetli çevre düzenlemesi faaliyetlerinin başlamasına, işletmenin kârlı dönemlerindeki gelirlerinden çevre giderlerinin düşmemesine, birikimli olarak düşünüldüğünde daha yüksek vergi yüküyle karşı karşıya kalınmasına yol açmaktadır.

Maden işletmelerinde iş güvenliğinin sağlanması için alınması gereken tedbirler madencilik faaliyetlerinin maliyetini arttırmaktadır. Standartlara uygun güvenlik önlemleri alınmış madenlerde çalışanların kendilerini emniyette hissetmeleriyle verimlilikte de artışlar olacağı şüphesizdir.

Yukarıda belirtilen açıklamalar ışığında, madencilik faaliyetlerinden elde edilen gelirden belirli bir oranın vergi matrahından düşülerek arama, çevre düzenlemesi ve iş sağlığı ve güvenliği harcamalarında kullanılmak üzere bir fon ayrılmasının; oluşturulacak fonun değer kaybının önlenmesi ve işletmelerce başka amaçlarla kullanılmasının önlenmesi amacıyla bir kamu bankası bünyesinde açılacak ve her an paraya çevrilebilir “Devlet Tahvili” hesabına yatırılmasına yönelik olarak kanuni düzenleme yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Diğer taraftan madencilik faaliyetlerini düzenleyen mevzuat uyarınca çevre düzenlemesi için teminat alınmaktadır. Alınan teminatların da aynı hesaba aktarılması ve fona aktarılan kaynağın teminat tutarını geçmesi hâlinde çevre düzenlemesi için alınan teminatın iade edilmesi uygun olacaktır.

4.1.10.7. Madencilik Yatırımlarının Belirli Bir Süre İçin İndirimli Oranda Vergilendirilmemesi

Madencilik sektörü yatırımlarının ve maden işletmelerinde kurulacak iş güvenliği tesisatlarını teşvik edecek şekilde vergi oranlarının belirli bir süre için düşük olması veya vergiden muaf tutulması, bu sürenin sonunda elde edilecek sektörel gelişmeye bağlı olarak kademeli şekilde arttırılması talep edilmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 32/A maddesi ile gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin yatırım teşvik belgesine dayalı yatırımlarında indirimli vergi uygulaması imkânı tanınmıştır. Türkiye’nin tüm illeri, indirimli vergi uygulaması kapsamına alınmış ve dört bölgeye ayrılmıştır. Uygulanacak teşvik tutarı ile indirimli vergi oranları bölgelere göre farklılaştırılmıştır.

Raporun “Devlet Yardımları” bölümünde de açıklandığı üzere, yatırım teşvik belgesine bağlanan yatırımlarda her bir bölge için ayrı olarak belirlenen yatırım katkı oranına ulaşıncaya kadar indirimli oranda vergi uygulanmak suretiyle yapılan yatırımların, yatırıma katkı oranına kadar olan kısmı Devlet tarafından karşılanmaktadır. Bundan da anlaşılabileceği

üzere, yatırımların teşvik belgesine bağlanması hâlinde yatırımdan elde edilen gelirler belli bir süre indirimli oranlar üzerinden vergilendirilmektedir. Ancak, bu uygulamada madencilik açısından iki önemli engel ortaya çıkmaktadır.

Birincisi, rödovansa dayalı yatırımlar için yatırım teşvik belgesi verilmemektedir; rödovans uygulamasında bazı hukuki sorunların olması nedeniyle yatırım teşviklerinden faydalanmanın uygun bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, rödovansa dayalı madencilik yatırımlarının hukuki alt yapısının güçlendirilerek belli standartlara kavuşturulması sonucunda yatırım teşviklerinden ve indirimli vergi uygulamasından yararlandırılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

İkincisi, aynı tür madencilik faaliyetinin değişik bölgelerde yapılması hâlinde uygulanacak indirimli vergi oran ve tutarlarının farklılık göstermesidir. Bu durum birbirine yakın illerin farklı bölgelerde yer alması nedeniyle madencilik sektöründe haksız rekabetin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Uygulanacak devlet yardımlarında Avrupa Birliğine karşı yükümlülüklerimizin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu sorumluluklarımız, 1/95 sayılı “Ortaklık Konseyi Kararları”ndan kaynaklanmaktadır.

Az gelişmiş bölgelerde ekonomik gelişmeyi hızlandırmak, tüm kamuoyunun yararlanabileceği bir projenin uygulanmasını desteklemek ya da herhangi bir üye devletin ciddi bir ekonomik sorununu gidermek, belirli faaliyetlerin ya da alanların gelişimini kolaylaştırmak, kültür ve mirasın korunmasını desteklemek amacıyla yapılan yatırımlar ise 1/95 sayılı “Ortaklık Konseyi Kararları”ndan kaynaklanan yükümlülüklerimizle uyumludur.

Yatırım teşvik uygulaması açısından, ülkemizin az gelişmiş yöreleri durumunda olan belediye sınırları dışında kalan bölgelerin gelişmişliğinin hızlandırılması amacıyla, tüm Türkiye’de belediye sınırları dışında kalan yerlerin teşvik uygulamaları açısından ayrı bir bölge olarak değerlendirilmesinin; buralarda yapılacak madencilik, tarım ve hayvancılık yatırımlarında IV. bölgeye sağlanan teşviklerden yararlanılması yönünde düzenlemeler yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

4.1.10.8. Madencilik Fonu veya Bankasının Olmaması

Madencilik sektörünü destekleyecek bir bankanın kurulması veya uygulamadan kaldırılan madencilik fonunun tekrar uygulamaya alınması; Türkiye’ye yapılacak doğal gaz santralleri için “Dünya Bankası” kredi desteği verdiğinden kömüre dayalı elektrik üretiminin özendirilmesi amacıyla kurulacak banka veya fondan, termik santrallerin de faydalandırılması talep edilmektedir.

Belirli bir amacın gerçekleştirilmesi amacıyla kurulan fonların zamanla bütçe disiplini bozacak boyutlara ulaşmasıyla 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun geçici 11’inci maddesi ile tasfiyesine karar verilmiş; aynı Kanun’un 12’nci maddesiyle genel yönetim kapsamındaki idarelerin bütçelerinin; merkezî yönetim bütçesi, sosyal güvenlik kurumları bütçeleri ve mahallî idareler bütçeleri olarak hazırlanıp uygulanacağı; kamu idarelerince bunlar dışında herhangi bir ad altında bütçe oluşturulamayacağı belirtilmiştir.

Diğer taraftan, belirli bir ekonomik sektörü veya faaliyeti desteklemek amacıyla sermayesi Devlet’e ait Eximbank, Türkiye Kalkınma Bankası gibi ihtisaslaşmış bankalar bulunmaktadır.

Bu nedenle bütçe disiplininin bozulmaması açısından madencilik fonu oluşturulması uygun bulunmamıştır. Ancak, madencilik faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla ihtisaslaşmış bir bankanın kurulması veya mevcut bankalardan birinin madencilik sektörünü destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.1.10.9. Maden Nakliyesinde Özel Tüketim Vergisi ve Katma Değer Vergisi İstisnası Uygulanmaması

Madencilikte nakliye giderlerinin önemli bir bölümünün dolaylı vergilerden oluştuğu, nakliyede vergi iadesi verilmesi hâlinde, bilhassa Uzak Doğu'ya ihracatın önünün açılacağı belirtilmektedir.

27/04/2006 tarihli ve 5493 sayılı Kanun'la 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na eklenen 7/A; 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 14'üncü maddesine eklenen 3'üncü fıkra ile Bakanlar Kurulunca belirlenen sınır kapılarında, yurt dışına çıkarılacak eşyayı taşıyan kamyon, çekici ve soğutucu ünitesine sahip yarı römorkların depolarına (araçların ve soğutucu ünitelerinin standart yakıt deposu miktarlarını aşmamak kaydıyla) yalnızca yurt dışına çıkışlarda yapılacak motorin teslimi ÖTV ve KDV'den istisna edilmiştir.

Konuya ilişkin olarak yayımlanan 26/06/2006 tarihli ve 2006/10784 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın 1'inci maddesi ile söz konusu istisnanın; Ambarlı, Pendik, İpsala, Tekirdağ, Kapıkule ve Hamzabeyli Sınır Kapılarındaki gümrüklü sahalarda uygulanacağı belirtilmiştir.

Diğer taraftan KDV Kanunu'nun 14'üncü madde hükmünce uluslararası taşımacılık faaliyetleri KDV'den istisna olup bu istisna sadece akaryakıtla sınırlı kalmamakta, taşımacılık ve satın alınan diğer mal veya hizmetler nedeniyle yüklenilen KDV'yi de kapsamaktadır.

Dolayısıyla, ihraç edilen mallar nedeniyle mükellef üzerine önemli bir dolaylı vergi yükü binmemiş olacaktır. Ancak, ihracatta ÖTV ve KDV istisnası tüm sınır kapılarını kapsamadığından, bilhassa bulunduğu yerde işletilmek zorunda olan madencilik sektöründe haksız rekabete yol açmaktadır. Oluşan bu haksız rekabeti önlemek amacıyla başta Habur Sınır Kapısı olmak üzere diğer sınır kapılarına da teşmil edilmesinde yarar görülmektedir.

4.1.10.10. Maden Aramalarının Araştırma ve Geliştirme Kapsamında Teşvik Edilmemesi

Maden rezervlerinde potansiyelin belirlenmesi ve ham madde üretiminde sürekliliğin sağlanması amacıyla maden arama faaliyetleri rezervlerin arttırılmasına yönelik olduğundan, yer altı arama çalışmalarının ARGE teşvikleri kapsamına alınması talep edilmektedir.

Şirketlerin yapmış oldukları araştırma ve geliştirme faaliyetleri değişik şekillerde desteklenmektedir. Bu desteklerin başlıcaları;

a) Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Yapılan Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerine Uygulanan Teşvik

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun geçici 2'nci maddesi ile 31.12.2013 tarihine kadar, teknoloji geliştirme bölgesinde faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgedeki yazılım ve ARGE faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları, gelir ve kurumlar vergisinden; bölgede çalışan araştırmacı, yazılımcı ve ARGE personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri her türlü vergiden istisna edilmiştir. Teknoloji geliştirme bölgesinde faaliyette bulunan mükelleflerin bölge dışında gerçekleştirdikleri faaliyetlerden elde ettiği kazançlar, yazılım ve ARGE faaliyetlerinden elde edilmiş olsa dahi istisnadan yararlanamamaktadır.

b) Şirketlerin Kendi Bünyelerinde Yapmış Oldukları Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerine Uygulanan Teşvik

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 10'uncu maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 89'uncu maddesinin dokuzuncu bendinde yer

alan hükümlere göre; mükelleflerin, işletmeleri bünyesinde gerçekleştirdikleri münhasıran yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik araştırma ve geliştirme harcamalarının tamamı gelir veya kurumlar vergisi matrahından düşülmektedir.

c) Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Kapsamındaki Teşvikler

28.02.2008 tarihli ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'la ARGE faaliyetlerine yönelik olarak 31.12.2023 tarihine kadar uygulanmak üzere aşağıdaki teşvik unsurları getirilmiştir.

ARGE İndirimi: Teknoloji merkezi işletmelerinde; ARGE merkezlerinde; kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan veya teknoloji geliştirme projesi anlaşmaları kapsamında uluslararası kurumlardan ya da kamu kurum ve kuruluşlarından ARGE projelerini desteklemek amacıyla fon veya kredi kullanan vakıflar tarafından veya uluslararası fonlarca desteklenen ARGE ve yenilik projelerinde; rekabet öncesi iş birliği projelerinde ve teknogirişim sermaye desteklerinden yararlananlarca gerçekleştirilen ARGE ve yenilik harcamalarının tamamı ile 500 ve üzerinde tam zamanlı eş değer ARGE personeli istihdam eden ARGE merkezlerinde; ayrıca o yıl yapılan ARGE ve yenilik harcamasının bir önceki yıla göre artışının yarısı, Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 10'uncu maddesine göre kurum kazancının ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 89'uncu maddesi uyarınca ticari kazancın tespitinde indirim konusu yapılmaktadır. Ayrıca, bu harcamalar, Vergi Usul Kanunu'na göre aktifleştirilmek suretiyle amortisman yoluyla itfa edilmekte, bir iktisadi kıymet oluşmaması hâlinde ise doğrudan gider yazılmaktadır.

Gelir Vergisi Stopajı Teşviki: Kamu personeli hariç olmak üzere yukarıda çerçevesi çizilen ARGE ve yenilik projelerinde, teknogirişim sermaye desteklerinden yararlanan işletmelerde ve rekabet öncesi iş birliği projelerinde çalışan ARGE ve destek personelinin bu çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretlerin, doktoralı olanlar için yüzde doksanı, diğerleri için yüzde sekseni gelir vergisinden istisna edilmiştir.

Sigorta Primi Desteği: Kamu personeli hariç olmak üzere yukarıda çerçevesi çizilen ARGE ve yenilik projeleri ile rekabet öncesi iş birliği projelerinde ve teknogirişim sermaye desteklerinden yararlanan işletmelerde çalışan ARGE ve destek personeli ile 26.6.2001 tarihli ve 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun geçici 2'nci maddesi uyarınca ücreti gelir vergisinden istisna olan personelin; bu çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısı, her bir çalışan için beş yıl süreyle Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanmaktadır.

Damga Vergisi İstisnası: Bu Kanun kapsamındaki her türlü ARGE ve yenilik faaliyetleri ile ilgili olarak düzenlenen kâğıtlardan damga vergisi alınmamaktadır.

Teknogirişim Sermayesi Desteği: Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri tarafından, üniversitelerin herhangi bir lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek durumdaki öğrenci, yüksek lisans veya doktora öğrencisi ya da lisans, yüksek lisans veya doktora derecelerinden birini ön başvuru tarihinden en çok beş yıl önce almış kişilere, teknoloji ve yenilik odaklı iş fikirlerini, katma değer ve nitelikli istihdam yaratma potansiyeli yüksek teşebbüslere dönüştürebilmelerini teşvik etmek için bir defaya mahsus olmak üzere teminat alınmaksızın 100.000 Türk lirasına kadar teknogirişim sermayesi desteği hibe olarak verilmektedir.

ARGE teşviklerinden aynı mahiyette olan giderler yukarıda bahsedilen teşvik unsurlarından veya 5084 sayılı Kanun'da belirtilen teşviklerin sadece birinden faydalanabilmektedir.

Yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı gibi ARGE teşvikleri, bilgi ve teknoloji geliştirilmesine yönelik olarak verilmektedir. Petrol, doğal gaz, maden aramaları gibi rezerv

bulmaya veya geliştirmeye yönelik faaliyetlerin ARGE teşvikleri kapsamında değerlendirilmesi mümkün bulunmamaktadır.

4.1.10.11. Doğal Taş-Mermer Sektörü Üzerindeki Dolaylı Vergi Yükünün Fazla Olması

Mermer sektöründe motorin ve enerjinin ciddi girdi maliyetleri oluşturduğu, dolaylı vergiler toplamının toplam maliyet içinde % 63'lük bir paya ulaştığı bu durumda, diğer ülkelerle rekabet edebilmenin mümkün olmadığı belirtilerek enerji ve motorin girdi fiyatlarındaki ÖTV oranlarının düşürülmesi talep edilmektedir.

Komisyonumuzca, yapılan araştırmalar sonucunda 7 mermer firması -gönüllü olarak- üretmiş oldukları mermerin maliyet kalemlerini yazılı olarak Komisyonumuza bildirmişlerdir. Firmaların bildirimlerine göre mermer üretiminde kullanılan enerji ve akaryakıtın toplam maliyete oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 68. Mermer Üretim Maliyeti İçindeki Akaryakıt ve Enerji Oranı (%)

Firma	Bulunduğu Yer	Maliyetteki Enerji Oranı (%)	Maliyetteki Akaryakıt Oranı (%)
A	BURSA	6,93	35,06
B	BURDUR	7,96	34,13
C	MERSİN	5,16	33,93
D	ANTALYA	4,19	34,44
E	MUĞLA	2,89	23,61
F	BİLECİK	5,44	23,88
G	ANTALYA	4,38	24,09
ORTALAMA		5,28	29,88

Tabloda da görüleceği gibi mermercilikte faaliyet gösteren firmaların birim maliyetlerinin ortalama % 5,28'ini elektrik; % 29,88'ini akaryakıt oluşturmaktadır. Elektrik üzerindeki % 18 oranındaki KDV tutarı ise toplam maliyetlerin % 0,8'ine tekabül etmektedir.

Motorinin litre satış fiyatına giren dolaylı vergilerin oranı ise aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi akaryakıt satış tutarının % 61,49'unu oluşturmaktadır.

Tablo 69. Motorin Fiyat Oluşumu (LT/TL) (31.12.2009 Tarihi İtibarıyla)

Rafineri Çıkışı	Dağıtım Payı	Bayi Payı	ÖTV	KDV	Satış Fiyatı	ÖTV+KDV	Vergi %
0,861	0,06	0,165	11,304	0,4302	2,8202	1,7342	61,49

Kaynak: EPDK, GİB

Mermer maliyetinin % 29,88'i akaryakıttan oluştuğuna ve akaryakıt fiyatının % 61,49'u da dolaylı vergilerden (KDV+ÖTV) oluştuğuna göre, mermer maliyetinin % 18,373'ü akaryakıttan kaynaklanan dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Mermer maliyetine giren elektrik ve akaryakıttan kaynaklanan toplam dolaylı vergiler toplamı (%18,373 + % 0,8) ise birim maliyetin % 19,173'ünü oluşturmaktadır.

Bir ürün maliyetinin en az % 19'unun sadece dolaylı vergilerden oluşması bu ürünün üretilmesinde önemli finansman sorununu ortaya çıkaracaktır. “Vergilendirme ve Madencilik” bölümünde de belirtildiği üzere, ülkemizde toplanan toplam vergilerin yaklaşık % 70'i dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Dolaylı vergilerin üretim maliyetleri içinde önemli yer tutması, mermercilik ve madencilik sektörü için daha ağır olarak hissedilse de tüm ekonomik faaliyetler için geçerli olan bir durumdur.

Mermercilik faaliyetlerine yönelik olarak bir ÖTV indirim veya istisna uygulaması denetlenmesi ve uygulanması oldukça zor olup daha çok vergi kayıp ve kaçığının artmasına yol açacak mahiyettedir. Ayrıca, mermercilik faaliyetiyle iştigal eden şirketlerin aşırı rekabet nedeniyle müşteri çekebilmek amacıyla fiyat indirimi yarışına girdikleri bilinmektedir. Sektöre yönelik dolaylı vergi indiriminin sektörde faaliyet gösteren işletmelerden ziyade fiyat indirimi yoluyla ihracat yapılan ülke alıcılarına yansıtacağından tereddüt edilmektedir.

Sonuç olarak, doğal taş-mermercilik faaliyetlerine yönelik dolaylı vergilerde istisna uygulanmasının kamu yararı açısından iyi olmayacağı düşünülmektedir.

4.1.11. Maden Sektöründeki Alt Yapı Sorunları

Ülkemizde; nakliye, enerji ve liman hizmetleri maliyetinin dünya ortalamasının üstünde olması, yüksek olan üretim maliyetlerini daha da arttırmaktadır. Bu durum, üretim maliyetlerinin dünya standartlarının üzerinde olması sonucunu doğurmaktadır.

Yer altı kaynaklarının ekonomiye hızlı bir şekilde kazandırılması, alt yapının tamamlanması ile de doğrudan ilişkilidir. Bunun için, ülke potansiyeli ile ilgili temel bilgilerin üretilmesi, arşivlenmesi ve sunulmasının devlet öncülüğünde sağlanması, üretilen ham maddelerin yurt içi ve yurt dışı tüketim noktalarına ulaştırılması için demir yolu ağlarının genişletilmesi ve nakliye ücretlerine indirim tatbik edilmesinin yanı sıra, büyük kapasiteli limanlara da ihtiyaç bulunmaktadır. İhracatçı firmaların gerektiğinde özel liman yapım izni verilerek desteklenmesi veya mevcut limanların bir bölümünün madencilğe ayrılması, alt yapı hizmeti olarak yol ve enerjinin saha ve işletmelere götürülmesi alt yapı sorunlarının çözümünde önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, maden işletmelerinin bulunduğu ücra yerlerde ilgili kurum ve kuruluşlarca alt yapı yatırımlarına öncelik verilmelidir.

Diğer taraftan, petrol ve doğal gaz sektörü incelendiğinde, dünya petrol ihtiyacının yaklaşık % 5'i Türkiye koridorundan geçmektedir. Ham petrolün işlenerek ülkemize katma değer yaratılamamasının ülkemiz için bir kayıp olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte ülkemiz kendi rafine ürün ihtiyacının % 35'ini ve petrokimya ihtiyacının % 75'ini ithal etmek zorunda kalmaktadır.

Bu çerçevede; petrol, doğal gaz endüstrisindeki alt yapının geliştirilmesi kapsamında “Kerkük-Yumurtalık” hattından sonra, “Bakü-Tiflis-Ceyhan Projesi”nin de 2006 yılında hayata geçirilmesi ve “Samsun-Ceyhan Projesi”ne başlanması ile birlikte Ceyhan adı giderek ön plana çıkmaktadır. Ceyhan Enerji Merkezi ile birlikte rafineri, petrokimya ve kimyasal tesislerin kurulması ülke ekonomisi ve sanayisine önemli bir katkı oluşturma yanısıra, Adana, Gaziantep, Mersin, Karaman, Aksaray, Kahramanmaraş gibi, bölgedeki şehirlerde de doğrudan ve dolaylı istihdam sağlayacaktır.

Dünyadaki benzer örneklerde olduğu gibi (Rotterdam) Ceyhan'ın enerji üssü hâline gelebilmesi için bir master planı hazırlanmalıdır.

4.1.12. Maden Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği ile İlgili Sorunlar

4.1.12.1. Maden Kanunu’nun 2’nci Maddesi ile İlgili Sorunlar

Maden Kanunu’nun 2’nci maddesinde tanımlanan ruhsat gruplarında yer alan bazı maden türlerinin, jeolojik oluşum şartları, mineralizasyon durumu, kimyasal özelliklerinin benzerlik sunması vb. nedenlerle ruhsat grupları arasında çakışmalar olabilmekte, aynı yere aynı maden için farklı ruhsat grubunda ruhsat müracaatı yapılabilmekte, hatta ruhsat da düzenlenebilmektedir. Örneğin 1b grubunda tanımlanan “pzulonik kayaç” özelliği aynı zamanda 2. grupta yer alan andezit vb. kayaçlarda da görülmektedir.

Mevcut Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği’nin 5’inci maddesinde tanımlandığı şekilde limit değerlerin konması da yukarıda değinilen sorunların çözümünde çare olmamaktadır. Çünkü sözü edilen limit değerler, ancak homojen yapı sunan jeolojik şartlarda geçerlidir. Oysa ruhsat düzenlenecek alanlardaki mineralojik, jeolojik ve jeokimyasal özellikler homojen değildir. Bunun sonucunda da bir ruhsat sahası içinde yatay ve düşey yönde ardalanmalı olarak farklı gruplara girebilecek özellikteki madenler yer alabilmektedir. Bu şekilde yapı sunan sahalardaki maden varlıklarının gruplandırılması sağlıklı olarak yapılamamaktadır.

Maden Kanunu’nun 2’nci maddesi ile Uygulama Yönetmeliği’nin 5’inci maddesinde belirtilen esaslardan hareket edilerek ruhsat müracaatı yapılan aynı alanlardan alınan numuneler üzerinde yapılan analiz sonuçları arasında da farklılıklar ortaya çıkmakta, çelişkili durumlar oluşmaktadır.

Bazı analiz sonuçları, ruhsata bağlanmak istenen madenin 1b grubunda olduğu sonucunu ortaya koyarken, bir başka analiz sonucu da 4. grup ruhsat düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Sonuçta da aynı yere, aynı sanayide kullanılan (örneğin çimento sanayisi) bir maden varlığı için farklı grup ruhsatları düzenlenmektedir. Bu durum da ruhsat sahipleri arasında hukuki sorunlara yol açabilmektedir.

Yukarıda değinilen sorunların çözümü için maden ruhsat gruplarının belirlenmesinde dikkate alınan kıstas ve nitelikler ile ruhsat grup sayısının yeniden değerlendirilmesinde yarar görülmektedir.

4.1.12.2. Maden Kanunu’nun 16’nci Maddesinden Kaynaklanan Sorunlar

Maden Kanunu’nun 16’nci maddesinde ruhsat gruplarının alan büyüklükleri belirlenmiş olup 4. grup ruhsat alanları 2.000 hektar olarak öngörülmüştür. Ancak, bu alan büyüklüğü linyit, taş kömürü, asfaltit vb. enerji madenlerinin havza bazında işletilmesinde yeterli olmamaktadır.

Yukarıda belirtilen hektar sınırlaması ile ilgili hususun, havza madenciliğini de mümkün kılacak şekilde yeniden düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

4.1.12.3. Maden Kanunu’nun 12’nci Maddesi ve Uygulama Yönetmeliği’nin 36’nci Maddesinden Kaynaklanan Sorunlar

Mevcut mevzuat gereği, maden sevkinde MİGEM’in bastırmış olduğu sevk fişlerinin kullanılması zorunlu kılınmıştır. Bu gereklilik nedeniyle, ülkenin değişik illerinde faaliyet gösteren ruhsat sahiplerinin sevk fişi almak için MİGEM’e gelmesi, zaman kaybına ve ilgili kişinin ekonomik kaybına neden olmaktadır.

Vergi Usul Kanunu’na göre, madenlerin taşınması sırasında sevk irsaliyesi düzenlemek zorunludur. Sevk irsaliyesi ve sevk fişinin birlikte kullanılması yerine, sevk irsaliyesinin daha kullanışlı olması nedeniyle ve uygulama birlikteliğini sağlamak amacıyla sevk fişi uygulamasına son verilmelidir. Madencilikte kullanılacak sevk irsaliyesinde yer

alacak bilgilerin GİB ve MİGEM tarafından ortaklaşa belirlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

4.1.12.4. Maden Ruhsatlarına Haciz Konulması Sorunu

Mevcut 5177 sayılı Kanun’la değişik 3213 sayılı Maden Kanunu’nun 41’inci maddesinde yer alan “*Madenin tamamına veya çıkarılmış cevherlerle bakiye yığını ve cürufuna gerek haciz veya ihtiyadi tedbir konulması ve gerekse bunların icraen satışına teşebbüs edilmesi hâllerinde alacaklı veya icra dairesine madenin faaliyetinin durdurulamayacağı gibi bu faaliyete müdahale edilemez.*” şeklindeki haciz yasağına ek olarak, son yıllarda dünyada gelişen hukuki uygulamalara paralel bir şekilde, maden ruhsatlarına da haciz ve ihtiyati tedbir yasağının getirilmesi uygun olacaktır.

4.1.12.5. Taş Ocağı Ruhsatlarının Maden Kanunu Kapsamına Alınmasının Sorun Olarak Algılanması

5177 sayılı Kanun’dan önce İl Özel İdareleri tarafından verilen “Taş Ocağı Ruhsatları”nın, Maden Kanunu’nda yapılan değişiklikle MİGEM tarafından verilmesi uygulamasına başlanmıştır. Ancak, ruhsat sayılarındaki artışlara bağlı olarak yöre halkı tarafından bu faaliyetlere karşı tepkiler oluşmuş, hukuki sorunlar ortaya çıkmıştır.

Taş ocaklarının, Maden Kanunu kapsamına alınması sonrasında oluşan yatırım güvencesi, ruhsat güvencesi, eskisine göre daha kolay ve hızlı ruhsat alınabilmesi, inşaat sektöründeki gelişmeler, kara yolu inşaatlarındaki hızlı artış sonucunda agrega madenciliğinde sayı ve ölçek yönüyle ciddi artışlar görülmüştür. Söz konusu ruhsat sayılarındaki artış beraberinde çevre baskısını ve şikâyetleri de getirmiş, toplumda oluşan görsel kirlilik ve sektör imajı açısından kamuoyu nezdinde olumsuz değerlendirmelerin müsebbibi olarak da Maden Kanunu’nda yapılan değişiklik olduğuna dair algı oluşmuştur.

Maden Kanunu’ndaki değişiklikten önce, Taş Ocakları Nizamnamesi’ne göre ruhsatlandırılan alanlardaki taş ocağı faaliyetleri, işletme projesine göre çalıştırılmayan, mühendislik biliminden uzak olarak yürütülen, iş sağlığı ve güvenliğine dikkat edilmeyen, açık ocak işletme tekniklerinin uygulanmadığı, galeri atımlarının yapıldığı faaliyetler olarak gözlenmekteydi. Ancak, yukarıda değinilen algının ters yüz edilmesinin çözümü, taş ocakları ile ilgili iş ve işlemlerin tekrar İl Özel İdareleri tarafından yapılmasının uygun olmadığı, dolayısıyla yetkilerin mevcut Kanun’da yer aldığı gibi MİGEM’de kalmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Maden Kanunu’nda yapılan değişiklikten sonra taş ocağı ruhsatlarında yürütülen işletme faaliyetleri mühendislik bilimi esaslarına göre yaptırılmakta, galeri atımlarına müsaade edilmemekte ve faaliyetler bir maden mühendisi denetiminde yapılmaktadır. Önceki düzenleme, geçmişteki mühendislik biliminden uzak taş ocakçılığını ve buna bağlı sorunları tekrar beraberinde getirecektir.

İllerde mevcut ruhsatlar ve üretim miktarları tespit edilerek potansiyel taş ocağı alanları (Organize Taş Ocak Sanayi Bölgeleri) belirlenmeli ve sadece bu alanlarda agrega amaçlı ruhsat verilmelidir. MTA’nın geçmişte buna benzer şekilde bazı illerde yaptığı planlama ile nerelerde sanayi, tarım, yerleşim vb. tesislerin yapılacağına ilişkin çalışmaları mevcut olup bunlar yenilenmeli ve devam ettirilmelidir.

4.1.13. Uygulamalardan Kaynaklanan Sorunlar

4.1.13.1. Temdit Ruhsatlarının Yeni Ruhsat Gibi Değerlendirilmesi

Temdit talepleri, yeni müracaatmış gibi değerlendirilerek Maden Kanunu’nun 7’nci maddesinde yer alan izin, onay ve görüşlerin tamamı istenilmektedir.

Temdit ruhsat ve izinleri 18.07.2006-26232 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan değişiklikle; “5177 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce alınmış işletme ruhsatlarının temdit işlemlerinde, gerekli izinler işletme izni düzenlendikten sonra alınır.” hükmü gereği, temdit ruhsatı 5177 sayılı Kanun’dan önce verilmiş işletme ruhsatlarının temdit ruhsatı ve işletme izni beraber düzenlenmektedir. İşletme iznine, gerekli izinler alınmadan çalışamaz, şerhi düşülmektedir.

Temdit taleplerinin, kazanılan haklar, devam eden faaliyetler ve yapılan işletmeler dikkate alınarak değerlendirilmesi ve yeni müracaatlarla olan farkın ortaya konulması gerekmektedir. Ancak temdit işletme izninin farklı bir alana talep edilmesi, işletme izninin genişletilme talebi ya da kapasite artırımına gidilmesi durumlarında 7’nci madde izinlerinin tekrar istenilmesi uygundur.

4.1.13.2. Lüle Taşı Üretiminde ve Pazarlanmasında Yaşanan Sorunlar

Lüle taşı, Maden Kanunu’nda V. grupta ruhsatlandırılmaktadır. Mevcut durumda, lüle taşı ocakları küçük ve dağınıktır. Ayrıca, bazı yerlerde ruhsatsız faaliyetlerde bulunduğu dile getirilmektedir.

Bu sorunun çözümü; lüle taşı üreticilerinin organize olacak şekilde bir tüzel kişilik bünyesinde lüle taşı ruhsatı almasıdır.

Lüle taşından yapılan sanatsal ürünlerin arttırılması için usta çırak ilişkisinin geliştirilmesi ve meslek yüksekokulunun kurulması, bu madenin üretimini ve işlenmesini sürekli kılmaya yardımcı olacaktır. Fuar organizasyonlarıyla, işlenen ürünlerin iç ve dış pazardaki ihracat payı da arttırılabilecektir.

4.1.13.3. Ham Madde Üretim İzinlerinden Kaynaklanan Sorunlar

Maden ruhsat sahaları üzerine zaman zaman ruhsat sahibinin rızası dışında, kamu kurum ve kuruluşlarına ham madde üretim izni verilmektedir. Verilen bu izin, kamu kurumu ile ruhsat sahibi arasında sorunlara sebep olmaktadır.

Ham madde üretim izinleri verilirken, ruhsat sahalarında ciddi anlamda rezerv kaybına neden olacak uygulamalara meydan verilmemeli, aynı zamanda kamu kurumlarının ülke ve kamu yararına olan faaliyetleri de (yol, baraj, vb.) engellenmemelidir.

Kamu kurumlarına verilen ham madde üretim izinlerinin müteahhitler tarafından amacı dışında kullanılması, mühendislik bilim ve teknolojisine uzak biçimde işletilmesi ve ham madde üretim iznli sahalardan başkalarına satış yapılması piyasada şirketler arasındaki uygulama bütünlüğünü bozmakta olup rekabete aykırı bir durum oluşturmaktadır.

Ham maddenin kullanılacağı projede, ne kadar ham maddeye ihtiyaç olduğu, planlanan yıllık üretim miktarı ve projenin süresinin ne olduğu, çalışanların sayısı, kullanılan ekipmanların özellikleri, müteahhitin maliyetinden kâra geçiş noktasına kadar gerçekçi ve günün şartlarına uygun bir biçimde hazırlanmış projenin istenilmesi gerekmektedir. Ayrıca müteahhit firmaların, yıllık üretim miktarları ve hak edişlerinin düzenli olarak kontrol ve denetiminin yapılması şarttır.

Ham madde üretim izin belgesine dayalı olarak, ticari anlamda projeye konu olmayan yerlere sevkiyat ve satış yapıldığının tespit edilmesi durumunda, ilgili Kurum ile müteahhit firma arasındaki ihale sözleşmesi otomatik olarak feshedilebilir şekilde hazırlanmalıdır. Bu konuda bütün kurumlarda (DSİ, TCK, Belediyeler, İl Özel İdareleri vb.) uygulama bütünlüğü sağlanmalıdır.

Müteahhitlik hizmetine dayalı olarak ham madde ihtiyacının karşılanması durumunda, ham madde üretim izinlerinin amacı dışında kullanılmasını önlemek için izleme ve denetimlerin sıklaştırılması gerekmektedir.

Faal olarak çalışan mermer ruhsatlarının bulunduğu bölgelerde, ham madde üretim izin belgesi verilmesi yerine; mermer sahalarındaki pasa ve artıkların, kamu kurumlarının projelerinde (yol, baraj inşası vb.) kullanımı desteklenmelidir. Bu uygulama ile; sahalardaki rezerv kaybı önlenerek atıl olarak bekletilen pasa ve artıkların kullanımı sağlanmış olacak, kamu kurumlarının projelerinde maliyet düşecek ve aynı zamanda mermer sahalarındaki pasa ve artıklardan kaynaklanan görüntü kirliliği de önlenmiş olacaktır.

4.1.13.4. Teknik Nezaretçilik Uygulamasından Kaynaklanan Sorunlar

a) Teknik Nezaretçinin Bağımsız Olamaması: Teknik nezaretçinin görevi sırasında objektif bir değerlendirme yapıp özgürce karar alabileceği ve görevini layıkıyla yerine getirebileceği şekilde ücret ve hizmet garantisini sağlayacak yasal bir düzenleme yapılmalıdır.

b) İş Kanunu'ndan Gelen İlave Yükler: Maden Kanunu ve iş güvenliği mevzuatı uyarınca daimi nezaretçilerin ve teknik nezaretçilerin yetkileri, sorumlulukları ve görev tanımı yeniden değerlendirilmelidir. Teknik nezaretçilerin, değişen İş Kanunu uygulamalarından kaynaklanan iş sağlığı ve güvenliği yükümlülüklerinin, maden mühendisliği eğitimi almış iş güvenliği uzmanlarınca yerine getirilmesinde yarar görülmektedir.

Mevcut uygulamaya göre maden işvereni, iş sağlığı ve güvenliği konusunda görevleri aynı olan iş güvenliği uzmanı ve teknik nezaretçi ile çalışmak zorundadır. İş sağlığı ve güvenliği uzmanı, teknik nezaretçinin 4857 sayılı İş Kanunu'ndan kaynaklanan görevlerinin tamamından sorumlu olup bu görevler aynı zamanda iş sağlığı ve güvenliği kurulları tarafından da yürütülmektedir. Burada karşılaşılan sorun iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin 50 ve üstünde işçi çalıştıran iş yerlerini kapsamasıdır. Bu hizmetlerin işçi sayısına bağlı olmaksızın tüm iş yerlerinde zorunlu olması sağlanmalıdır.

Ülkemizin madenlerde görev yapacak A sınıfı iş güvenliği uzmanı eksikliği dikkate alınarak teknik nezaretçi olarak -belli bir süre- görev yapmış maden mühendislerinin A sınıfı iş güvenliği eğitim programlarına katıldıktan sonra yapılacak sınavla iş güvenliği uzmanı olarak değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Teknik nezaretçilerin belli aralıklarla eğitilmesi konusunda ilgili meslek kuruluşlarına sorumluluk yüklenmelidir.

4.1.13.5. Maden İşletme İzin Alanlarının Dar Tutulması Sorunu

İşletme izin alanlarının dar tutulması nedeniyle işletme faaliyetlerinin verimli bir şekilde sürdürülmesi imkânı ortadan kalkmaktadır.

Bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla, maden işletme faaliyetlerinin kesintiye uğramadan sürdürülmesini sağlamak için, görünür rezerv alanı, madenin işletilmesi için gerekli tesislerin bulunduğu alan, stok alanı, pasa-hafriyat döküm alanı, yol vb. unsurlar dikkate alınarak çevresel etkiler de göz önünde bulundurularak işletme izin alanları düzenlenmelidir.

4.1.13.6. Madencilikte Arkeolojik Kurtarma Kazılarında Bürokratik İşlemlerin Uzamasından Kaynaklanan Sorunlar

Madencilik faaliyetlerinin sürdürüldüğü alanlarda arkeolojik eserlerin bulunması ve sonrasında kurtarma faaliyetlerinin hızlı biçimde yapılmaması nedeniyle madencilik faaliyetlerini kesintiye uğraması, işletme projesinin bütünsel olarak uygulanamamasına yol açabilmektedir.

Kültürel varlıklarımızın ülkemiz açısından önemi dikkate alınarak, madencilik faaliyetlerinin kesintiye uğratmayacak şekilde tedbirlerin alınması, mümkün olduğu durumlarda arkeolojik kazı kapsamındaki kurtarma işlemlerinin bilimsel esaslara uygun

olarak ve hızlıca yapılması, maden üretim faaliyetlerinin aksamaması için alınması gereken izinlerle ilgili bürokratik işlemlerin hızlandırılması yönünde düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

4.1.13.7. Mevcut Mevzuat Gereğince Madencilik Faaliyetlerine İzin Verilmeyen Alanlar İçin Müracaatların Kabul Edilerek Ruhsat Verilmesinin Doğurduğu Sorunlar

İlgili kurumlar tarafından (su havzaları, sit alanları, millî parklar, yaban hayatı koruma alanları, askerî ve yasak bölgeler vb.) madencilik faaliyetlerine izin verilmeyen alan koordinatlarından Maden İşleri Genel Müdürlüğü sistem kayıtlarında bulunmayan koordinatların en kısa süre içerisinde ilgili kurumlardan istenilmesi ve alınan koordinatların Genel Müdürlüğün bilgi işlem sistemine kaydedilmesi, iş ve işlemlerin de bu doğrultuda yapılması sağlanmalıdır.

4.1.13.8. Millî Emlak Genel Müdürlüğü ile Maden İşleri Genel Müdürlüğü Arasındaki Koordinasyon Eksikliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Maliye Bakanlığı Millî Emlak Genel Müdürlüğünce yapılan uygulamada; maden ruhsat alanının bir bölümünde Maden İşleri Genel Müdürlüğünün görüşü alınmadan Hazine arazilerinin satışı yapılmaktadır. Bu satış neticesinde, ruhsat sahibi ile Hazine arazisini alan şahıs arasında Maden Kanunu'nun 7'nci maddesi kapsamında izin sorunu yaşandığı ve her iki tarafın da mağdur olduğu gözlemlenmiştir. Bu mağduriyetlerin ortadan kaldırılması için Millî Emlak Genel Müdürlüğü ile Maden İşleri Genel Müdürlüğü arasında iletişim-koordinasyon eksikliği giderilmelidir.

Maden ruhsatlarının bulunduğu Hazine arazilerinin ihale yolu ile satılması hâlinde, ruhsat sahibinin başta Maden Kanunu'nun 7'nci maddesi olmak üzere kazanılmış haklarının korunması konusunda da düzenleme yapılmalıdır.

4.1.13.9. Kaçak Maden Ocaklarından Kaynaklanan Sorunlar

Komsiyon yerinde yaptığı inceleme ve araştırmalar sonucunda bazı yerlerde (Zonguldak, Şırnak gibi) kaçak maden ocaklarının bulunduğunu ve bu durumun ciddi sorun teşkil ettiğini tespit etmiştir. Kaçak maden ocakları her türlü mühendislik çalışmasından, bilimsel ve teknolojik gelişmeden uzak, ilkel bir anlayışla işletilmektedir. Kayıt dışılık durumu; devlet hakkı, vergi, sigorta primi gibi hak kayıplarına sebep olmaktadır.

Bu maden ocaklarının kayıt dışı olmaları nedeniyle yasal olarak hiçbir denetim yapılamamakta, özellikle iş sağlığı ve güvenliği açısından olumsuzluklara neden olmaktadır. İş kazaları ve kazalara bağlı ölüm ve yaralanmalar artmaktadır. Maden ocaklarındaki kaçakçılık olayı ile etkin olarak mücadele edilmeli, ilgili bütün kurumlar uyarılmalıdır.

4.1.14. Türk Petrol Kanunu'nun Hâlen Yasalaşmamış Olması

Petrol faaliyetleri ile ilgili ilk geniş kapsamlı yasal düzenleme 1954 yılında 6326 sayılı Petrol Kanunu ile yapılmıştır. Bu Kanun; petrolün aranması, üretimi, iletimi, rafinajı, depolanması, toptan satışı ile ilgili hususları kapsamaktadır. Her ne kadar 1954 yılından beri çeşitli tarihlerde ihtiyaçlara göre Petrol Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılmış ise de günümüzde Petrol Kanunu ile diğer mevzuatın uyumunun sağlanması ve petrol arama ve üretiminin artırılması için bazı ilave teşvik edici tedbirlerin getirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Ayrıca, petrol arama ve üretim çalışmalarının çok az olduğu deniz alanlarımızda; bu aramaların karalardakine kıyasla daha maliyetli olması göz önüne alınarak daha kapsamlı teşvik unsuru taşıyan düzenlemeler gerekmektedir.

5574 sayılı Türk Petrol Kanunu'nun revize edilerek yasalaşması gerekmektedir.

Kanun'un amaç bölümünde yer alan "petrol kaynaklarının millî menfaatlere uygun olarak" ibaresi çıkarılmıştır. Bu ibare mutlaka yasa amacında yer almalıdır. 6326 sayılı Yasa'da yer alan ve tamamen somut içerikte olan "Millî Menfaatlerin Korunması" başlığı tümü ile kaldırılmıştır. Bu başlık altında yer alan, yabancı devletlerin doğrudan doğruya sermayesine hâkim olduğu şirketlerin Bakanlık izni ile faaliyette bulunabilmeleri, mevcut üretimin ancak ülke ihtiyacının yaklaşık % 10'unu karşılıyor olması nedeniyle mevcut üretimin tamamının ülke ihtiyacında kullanılması hükmünün; millî emniyetin veya hakkaniyetin gerektirdiği veya israfı önlemenin emrettiği nispette Bakanlar Kurulunun hak sahibinden mevcut kuyulardan kâfi miktarda üretim yapmasını talep edebilmesi hükümlerinin yeni Yasa'ya da konulması ülke çıkarları açısından önem arz etmektedir.

Tanımlar başlığı altına "petrol bulgusu" tanımı konulmuş, ruhsat uzatma gerekçesi olarak kullanılır hâle getirilmiştir (karalarda 3, denizlerde 10 yıl). Eski Yasa'da ise ruhsat uzatmada "petrol keşfi" tanımlaması kullanılmakta idi. Petrol bulgusu ekonomik anlam taşımayan bir bulgu olup bunun ruhsat süresinin uzatılmasında kullanılması kaynakların değerlendirilmesini geciktirecektir.

"Devlet adına müsaade, arama ruhsatı ve işletme ruhsatı alma hakkı Türkiye Petrolleri AO'ya aittir." ibaresi ve Yasa'da TPAO'ya tanınan ayrıcalıkların tamamı kaldırılmıştır. AB'ye uyum kapsamında rekabette eşitlik ilkesine uygun olarak TPAO'ya tanınan ayrıcalıkların Yasa kapsamından çıkarılması uygundur. Fakat 6326 sayılı Kanun sonrası 6327 sayılı Yasa ile kurulan ve bu Yasa'nın da 233 sayılı KHK ile kaldırılması ile sadece 6326 sayılı Yasa'daki görevlendirme ile işlevini sürdüren TPAO'nun statüsü mutlaka Yasa'da belirtilmelidir. Yani, devlet adına petrol arama işlemlerine devam etmelidir.

Yeni Kanun ile PİGM'e çok büyük teknik yükümlülükler verilmiştir. Kurumun bu teknik ve mali yapısı ile verilen yükümlülükleri yürütmesi oldukça zorlaşmıştır. Yasa dâhilinde PİGM'e; uzman personel, teknik alt yapı ve mali yönden güçlendirici hükümler getirilmelidir.

Uluslararası ihaleler, açık bir sahaya ilk başvuruyu takiben başvuru, ilan yolu ile duyurulur ve 90 gün içinde ilgili şirketlerin teklif vermesi beklenerek gelen teklifler değerlendirilir. Değerlendirmede bir ruhsatta taahhüt edilen minimum iş programı, R faktörüne (R Faktörü = Kümülatif Net Gelir/Kümülatif Yatırım) bağlı olarak ve şirketlerin Yasa'da yer alan devlet hissesi oranının üzerinde verebilecekleri basamaklı "İlave Devlet Hissesi" oranlarını temel alan şeffaf bir puanlama yapılarak en yüksek puanı alan, teknik ve mali açıdan yeterliliğe sahip olan bir şirkete (Alınan geçerli teklifler başvuru süresi sonunda açıklanır ve puanlama sonucu kazanan firma ilan edilir) ruhsat verilmelidir.

Kara ve deniz ayrımı yapılmadan bir arama ruhsat sahası en fazla 1.000.000 hektar olmalıdır. Aramacılık risklerinin düşük olduğu havzalarda ruhsat alanları küçük; aranmamış yeni havzalar, deniz ruhsatları ve aramacılık risklerinin yüksek olduğu yerlerde ruhsat alanı en fazla tutulmalıdır. İşletme ruhsatlarının yoğun olduğu Güneydoğu Anadolu ve Trakya Bölgelerinde doğal olarak arama ruhsat alanları küçük (500-2500 km²) olacaktır. Aramacılık riskinin yüksek olduğu bölgelerde ise ruhsat alanının büyük (en fazla 10.000 km²) tutulmasıyla yatırımcılar için bir teşvik sağlanmış olacaktır.

Yasa taslağı ile ruhsat boyutları büyütüldüğü gibi arama periyodu içerisindeki sürelerde uzatılmıştır. Karalarda 8 yıl olan arama periyodu 12 yıla, denizlerde ise 12 yıl olan bu periyot 24 yıla çıkarılmıştır. Petrol bulgusu gibi ekonomik anlam taşımadığı tüm sektörce bilinen bir tanımlama neticesinde hak sahibine karalarda 3, denizlerde 10 yıllık ek süre sağlanmaktadır. Bu düzenleme Yasa'nın amacında yer alan ülke kaynaklarının hızlı ve etkin çıkarılması ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Ruhsat süresinin uzatılabilmesi için şirketlerin taahhüt etmiş olduğu minimum iş programını gerçekleştirmiş olması, ruhsat alanının % 50'sini terk etmesi ve uzatma döneminde en az bir adet arama kuyusu kazması şartları

aranmalıdır. Bir arama ruhsatnamesinin toplam süresi karada en fazla 8 yıl, denizde ise en fazla 10 yıl olmalıdır.

Bir arama ruhsatında petrol veya doğal gaz keşfi olması durumunda yapılan keşfin ticari olup olmadığının belirlenmesine yönelik olarak en fazla karada 3 yıl, denizde ise 4 yıllık bir tespit dönemi verilebilir. Ancak bu süre tüm ruhsat alanı için değil, yalnızca keşfin yapıldığı prospektin kapladığı alan için verilmelidir. Arama dönemi sonunda keşif yapılan prospektin dışında kalan alan terk edilmelidir.

Şirketler bir arama ruhsatnamesi için başvururken taahhüt ettikleri minimum iş programını yerine getirmedikleri veya kısmen yerine getirdikleri takdirde mutlaka bazı yaptırımlar uygulanmalıdır. Yaptırım olarak, minimum iş programının % 20'sine karşılık gelen banka teminat mektubu veya yerine getirilmeyen iş programının maddi karşılığı olan bedelin tamamını ödemesi şirketlerden talep edilebilir. Yasa tasarısındaki hâliyle yalnızca % 2'lik bir teminat alınması aramacılık faaliyetlerini teşvik etmeyecek olup şirketlerin başvuru esnasında yalnızca ruhsatı almak için gerçekçi olmayan iş programları teklif etmelerine neden olacaktır.

İşletme ruhsatına getirilen sınırlama kaldırılmış, süre 20 yıldan 30 yıla çıkarılmış, işletme ruhsatı alımını takiben 6 ay içinde 1 adet istikşaf kuyusu kazma zorunluluğu kaldırılmıştır. İşletme ruhsatı alımı sonrası PİGM, işletmeciden 1 yıl içerisinde ekonomik petrol üretmesini ister, işletmeci üretmezse ruhsat düşerdi. Eski Yasa'da 1 yıl olan üretimi gereksiz durdurma hakkı, 2 yıla çıkarılmıştır. Bu düzenlemeler Yasa'nın amacında yer alan ülke kaynaklarının hızlı ve etkin çıkarılması ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

Çok cüzi rakamlar tutan ve bürokratik işlemler gerektiren devlet hakkının (ruhsatın arazisi için alınan devlet hakkı) kaldırılması yerinde olmuştur. Fakat petrol fiyatlarının çok yüksek seyrettiği, arama ruhsatlarının dünya genelinde çok yüksek rekabete sahne olduğu günümüzde, belirlenen devlet hisseleri ve indirimlerinin devlet payında ciddi kayıplar yaratacağı görülmektedir. Devlet payı alınırken petrol fiyatlarının da göz önünde bulundurulmasının yerinde olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, geçici 1'inci madde ile bu indirimlerin Yasa öncesi keşfedilmiş sahalarda uygulanması, Devlet'in önemli miktarda gelir kaybına uğramasına yol açmaktadır.

Sonuç olarak; 5574 sayılı Türk Petrol Kanunu'nun, yukarıda belirtilen öneriler dikkate alınarak yasalaştırılmasının, ülke menfaatleri ve enerji bağımsızlığı için gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

4.1.15. İş Kanunu'ndan Kaynaklanan Sorunlar

Mevcut personel politikası ile getirilen kısıtlar nedeniyle madencilik KİT'leri, hizmetlerini sürdürebilmek için bazı çalışmalarını (dekapaj, delme-patlatma, tamir-bakım vb.) dışarıdan hizmet alımı ile alt işverenlere yaptırmak durumunda kalmışlardır. Ancak Uygulamaya ilişkin olarak İş Müfettişlerince yapılan denetimlerde sözü edilen hizmet alımları "muvazaa" şeklinde değerlendirilmekte ve hukuki sorunlar yaşanabilmektedir. Bunun sonucunda da TKİ, ETİ Maden vb. madencilik KİT'leri hizmetlerini sürdürememe gibi ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Alt işverenlik, İş Kanunu'nun 2'nci maddesinde tarif edilmiştir. İş Kanunu'nun 2'nci maddesine göre;

"Bir işverenden, iş yerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alan ve bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu iş yerinde aldığı işte çalıştıran diğer işveren ile iş aldığı işveren arasında kurulan ilişkiye asıl işveren-alt işveren ilişkisi denir. Bu ilişkide asıl işveren, alt işverenin işçilerine karşı o iş yeri ile ilgili

olarak bu Kanun'dan, iş sözleşmesinden veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerinden alt işveren ile birlikte sorumludur.

Asıl işverenin işçilerinin alt işveren tarafından işe alınarak çalıştırılmaya devam ettirilmesi suretiyle hakları kısıtlanamaz veya daha önce o iş yerinde çalıştırılan kimse ile alt işveren ilişkisi kurulamaz. Aksi hâlde ve genel olarak asıl işveren alt işveren ilişkisinin muvazaalı işleme dayandığı kabul edilerek alt işverenin işçileri başlangıçtan itibaren asıl işverenin işçisi sayılarak işlem görürler. İşletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işler dışında asıl iş bölünerek alt işverenlere verilemez.”

İş Kanunu'nun 3'üncü maddesi gereğince yürürlüğe konan “Alt İşverenlik Yönetmeliği”ne göre;

Asıl iş: Mal veya hizmet üretiminin esasını oluşturan iş,

Yardımcı iş: İş yerinde yürütülen mal veya hizmet üretimine ilişkin olmakla beraber doğrudan üretim organizasyonu içerisinde yer almayan, üretimin zorunlu bir unsuru olmayan ancak asıl iş devam ettikçe devam eden ve asıl işe bağımlı olan iş,

Muvazaa:

1) İş yerinde yürütülen mal veya hizmet üretimine ilişkin asıl işin bir bölümünde, uzmanlık gerektirmeyen işlerin alt işverene verilmesi,

2) Daha önce o iş yerinde çalıştırılan kimse ile kurulan alt işverenlik ilişkisi,

3) Asıl işveren işçilerinin alt işveren tarafından işe alınarak hakları kısıtlanmak suretiyle çalıştırılmaya devam ettirilmesi,

4) Kamusal yükümlülüklerden kaçınmak veya işçilerin iş sözleşmesi, toplu iş sözleşmesi yahut çalışma mevzuatından kaynaklanan haklarını kısıtlamak ya da ortadan kaldırmak gibi tarafların gerçek iradelerini gizlemeye yönelik işlemleri

ihativa eden sözleşme, olarak tanımlanmıştır.

Alt işverence üstlenilen işin yardımcı işlerden olması durumunda alt işverenlik ilişkisi kurulmakla birlikte, asıl işverenin yürüttüğü işin bir bölümünde olması durumunda ise işin, işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerden dolayı, uzmanlık gerektiren bir iş olması gerekmektedir.

İşletmenin ve işin gereği ile teknolojik sebeplerden dolayı, uzmanlık gerektiren iş ise mal veya hizmet üretiminin zorunlu unsurlarından olan, işin niteliği gereği işletmenin kendi uzmanlığı dışında ayrı bir uzmanlık gerektiren iştir.

İş Kanunu'nun 3'üncü maddesine göre;

Alt işverenlik incelemesi sonucunda muvazaalı işlemin tespiti hâlinde, bu tespiti ilişkin gerekçeli müfettiş raporu işverenlere tebliğ edilir. Bu rapora karşı, tebliğ tarihinden itibaren altı iş günü içinde işverenlerce yetkili iş mahkemesine itiraz edilebilir. İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir. Rapora altı iş günü içinde itiraz edilmemiş veya mahkeme, muvazaalı işlemin tespitini onamış ise tescil işlemi iptal edilir ve alt işverenin işçileri başlangıçtan itibaren asıl işverenin işçileri sayılır.

Yukarıdaki tanım ve açıklamalardan hareketle, madencilik KİT'leri dekapaj, delme-patlatma, tamir-bakım vb. işlerin alt işverenlerce yaptırılmasında muvazaa tespitine dayalı sorunların çözümü için yetkili iş mahkemesine süresi içerisinde müracaat ederek mahkemelerce verilecek karara uymaları gerekmektedir.

Yaşanan sorunlar nedeniyle İş Kanunu'ndaki alt işverenlik hükümlerinin yeniden ele alınmasında yarar vardır.

4.1.16. Diğer Kanunlardan Kaynaklanan Sorunlar

Madencilik faaliyetlerini olumsuz etkileyen birçok yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Madencilik faaliyetlerini sınırlayan veya engelleyen diğer yasa ve yönetmeliklerdeki hükümler gözden geçirilerek yeniden düzenlenmelidir. Kurumlar arasındaki koordinasyon

eksikliği giderilmeli ve diğer Bakanlıkların yetki ve görev kapsamına giren alanlardaki (askeri yasak bölgeler, sulak alanlar, sit alanları vb.) faaliyetlere yönelik izinlerde yasaklayıcı yaklaşım yerine, üretim yöntemleri esas alınarak çözüm üretici hükümler konulmalıdır.

4.1.16.1. Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşılattırılması Hakkında Kanun'dan Kaynaklanan Sorun

Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşılattırılması Hakkında Kanun'un 20'nci maddesindeki hüküm çok büyük alanlardaki maden rezervlerinin işletmesini engellemektedir.

Kanun'da, zeytinlik sahalarının tanımı açık bir şekilde yapılmalı ve zeytinliklerin vegetatif ve generatif gelişmesine mani olacak kimyevi atıkların, toz, duman konsantrasyonlarına ait sınır değerleri belirlenmelidir.

Madencilik faaliyetinin, zeytinliklerin vegetatif ve generatif gelişmesine etkisi olup olmadığı hususunun ÇED mevzuatı kapsamında yapılan inceleme ve değerlendirme sürecinde irdelenmesi, Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşılattırılması Hakkında Kanun'un ilgili hükmüne göre 3 km olarak belirlenmiş mesafenin yeniden değerlendirilmesi ve madenin yeri ile işletme yöntemi esas alınarak mesafe konusunda bilimsel olarak hesaplanan verilerin yönetmeliklerde belirtilen sınır değerleri sağlaması durumunda madencilik faaliyetine izin verilmesi uygun olacaktır.

4.1.16.1.1. Zeytin ve Tarım Arazilerinin Kullanımı Sorunu

Madencilik faaliyetlerinin yapıldığı alanların önemli bir bölümü tapulu araziler üzerinde yer almaktadır. Bu tür araziler, "Tapu Sicil Kayıtları"nda, tarla ve zeytinlik olarak kayıtlıdır. Söz konusu yerlerin madencilik amacıyla kamulaştırılmasında Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun ile Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun uygulamasından doğan sorunlar yaşanmaktadır.

3573 sayılı Kanun'un 20'nci maddesinde; *"Zeytincilik sahaları içinde ve bu sahalarla en az 3 kilometre mesafede zeytinyağı fabrikası hariç zeytinliklerin vegetatif ve generatif gelişmesine mani olacak kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran tesis yapılamaz ve işletilemez. Bu alanlarda yapılacak zeytinyağı fabrikaları ile küçük ölçekli tarımsal sanayi işletmeleri yapımı ve işletilmesi Tarım ve Köyişleri Bakanlığının iznine bağlıdır."* denilmektedir.

5403 sayılı Kanunu'nun 13'üncü maddesinde ise; *"Mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ile sulu tarım arazileri tarımsal üretim amacı dışında kullanılamaz. Ancak, alternatif alan bulunmaması ve Kurulun uygun görmesi şartıyla... ilgili bakanlık tarafından kamu yararı kararı alınmış madencilik faaliyetleri için bu arazilerin amaç dışı kullanım taleplerine, toprak koruma projelerine uyulması kaydı ile Bakanlık tarafından izin verilebilir."* hükmü bulunmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca, bahsi geçen hükümler ile Kurul kararı, bugüne kadar hiçbir kamulaştırma işleminde uygulanmamıştır.

Yukarıda belirtilen sorunun çözümü için, 3573 sayılı Kanun'un 20'nci maddesi ile 5403 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesinde değişikliğe gidilmesinin sektörün önünün açılması açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.1.16.2. Orman Vastfını Kaybetmiş Arazilerde Madencilik Faaliyetlerinin Yapılamamasından Kaynaklanan Sorunlar

31.08.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 22'nci maddesinin (b) bendi (2B) kapsamına giren alanlarda madencilik faaliyetleri yapılamamaktadır.

Bu sorunun çözümü için, Anayasada değişiklik yapılması gerekmektedir. Kamuoyunda 2B olarak bilinen arazilerin kullanımına yönelik olarak Anayasa’da yapılacak bir değişiklikle, madencilik faaliyetlerinin önünün açılacağı ve ülke ekonomisine ciddi bir girdi sağlanacağı düşünülmektedir.

4.1.16.3. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği ile İlgili Sorunlar

Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği’nde yapılan değişiklik çerçevesinde tüm il ve ilçelerin kirlilik derecelerinde; hava kirliliği bakımından “Sınır Değerlerin Aşıldığı İl ve İlçeler” ile “Sınır Değerlerin Aşılmadığı İl ve İlçeler” şeklinde sınıflandırma yapılmaktadır. Bu sınır değerler dikkate alındığında yerli kömürün il ve ilçelerde kullanılmasında sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu Yönetmelik’te yapılan son düzenleme ile kömür ithalatında patlama yaşanacağı; yerli kömürlerin rekabet şansının ortadan kalkacağı; bunun sonucunda da yerli kömür üretiminde düşüşler olacağı; böylece de ekonomik, mali ve toplumsal önemli kayıpların oluşacağı düşünülmektedir.

Yönetmelik’teki kömür parametre ve sınır değerlerinin yukarıda belirtilen sakıncaları yaratmayacak şekilde nüfus yoğunluğu, coğrafik ve jeomorfolojik unsurlar dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi; kömür kullanan soba ve kazanlarla ilgili Yönetmelik’in amir hükümlerinin bir an önce uygulanması ülkemiz yararına olacaktır.

4.1.16.4. Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik Uygulamalarından Kaynaklanan Sorunlar

Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik’in 4’üncü maddesinde, çevre düzeni planı; “Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan.” şeklinde, plan değişikliği ise “Çevre düzeni planı ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü bozmayacak nitelikte, 9’uncu maddede belirtilen gerekçelere dayanarak yapılan kısmi değişiklik.” olarak tanımlanmaktadır.

Çevre düzeni planlarının hazırlanmasında madencilikle ilgili ileriye dönük projeksiyonların günün gelişen ve değişen şartlarına uygun olmaması, yeni yatırımların yapılmasında sorunlara neden olmaktadır. Bu kapsamda, yapılması öngörülen plan değişikliği çalışmalarının da çok uzun zaman alması nedeniyle yatırımların yapılması gecikmektedir.

Yukarıda belirtilen sorunların çözümü için, çevre düzeni plan notlarında faaliyetlerin üretim yöntemleri de dikkate alınarak hükümler konulması, planlama çalışmalarında maden alanları ve üzerine yapılabilecek tesislerin plan notuna işlenmesi önerilmektedir.

4.1.16.5. Sulak Alanlara ve Diğer Bazı Hususlarda Ortaya Çıkan Uygulama Farklılıklarına İlişkin Sorunlar

Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği’nde, sulak alan; “Alçak gelgitte derinliği altı metreyi aşmayan deniz suyu alanlarını da kapsamak üzere, doğal ya da yapay, sürekli ya da geçici, durgun ya da akar, tatlı, acı ya da tuzlu bütün sular ile bataklık, sazlık, ıslak çayır ve turbalıklar.” şeklinde; tampon bölge ise “Sulak alan havzasının coğrafi durumu, topoğrafik özellikleri ve arazinin mevcut kullanım durumuna göre; sulak alan ekosistemini korumak maksadı ile ayrılan ve su toplama havza sınırını geçmemek ve sınırları varsa ekolojik etkilenme bölgesinden yoksa sulak alan bölgesinden itibaren 2500 metreden az olmamak üzere ayrılan bölge.” olarak tanımlanmıştır.

Söz konusu Yönetmelik’in 21’inci maddesinde, “Tampon bölgede katı atık düzenli depolama alanına, katı atık bertaraf tesislerine, bu Yönetmelikle izin verilenlerin dışında maden ocaklarının açılmasına ve işletilmesine, endüstri bölgesi ilan edilmesine, organize

sanayi bölgesi ve serbest bölge sanayi alanı kurulmasına ve ek-1’de belirtilen faaliyetlerin yapılmasına izin verilemez.” hükmü bulunmaktadır.

Ülkemizin, coğrafik koşulları ele alındığında, büyük bir bölümünde sulak alan bulunduğu görülmektedir. Madencilik yapılması planlanan sahalarda da sulak alanlar bulunduğundan, mezkûr Yönetmelik gereğince, madencilik faaliyetleri yapılamamaktadır.

Bu nedenle, Yönetmelik’te yer alan sulak alan tanımı, 2500 metre tampon alanın koordinatlarının belirlenerek madencilik faaliyeti yapılması planlanan alanın topoğrafyası, işletme yeri ve yöntemi gibi hususları dikkate alınacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

4.1.16.6. Maden Atıkları ile İlgili Yönetmelik Bulunmayışı

Yürürlükteki mevzuatımıza göre, maden atıklarının bertaraf edilmesine yönelik bir düzenleme olmadığından hâlihazırda maden atıkları “Atıkların Düzenli Depolanmasına İlişkin Yönetmelik” kapsamında değerlendirilmektedir.

Maden atıklarının denetiminin Avrupa Birliğinin ilgili direktifiyle uyumlulaştırılması için, devam eden proje kapsamında madenlerden kaynaklı atıkların bertarafına özgü yasal düzenleme bir an önce yapılmalıdır.

4.1.16.7. Maden Faaliyetlerinden Elde Edilen Devlet Hakkından Yöre Halkının Yeteri Kadar Yararlanamaması

Madencilik faaliyetlerinden elde edilen devlet hakkı gelirinden yöre halkının yararlanamaması hususuyla ilgili olarak, 5995 sayılı Kanun’la “İl Özel İdaresi” hesabına aktarılan payın % 50’sinin Köylere Hizmet Götürme Birlikleri hesabına aktarılmasına yönelik olarak yasal düzenleme yapıldığından konuya yönelik sorun çözümlenmiştir.

4.1.16.8. Uzun Mesafeli Koruma Alanlarında Madencilik Yapılamaması

Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği’nin 20’inci maddesine göre, “*uzun mesafeli koruma alanında madencilik yapılabileceği*” belirtilmiş olmasına rağmen, bazı büyükşehir belediyelerince uzun mesafeli koruma alanlarında madencilik yapılmasına izin verilmemektedir.

Merkezî yönetim ile büyükşehir belediyeleri arasında doğan ihtilafları ortadan kaldırmak ve uygulamada birlikteliği sağlamak açısından, “Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği” hükümleri esas alınarak, büyükşehir belediyeleri tarafından uzun mesafeli koruma alanlarında madencilik yapılmasına yönelik havza yönetmeliklerinin 6 ay içerisinde uyumlulaştırılması, uygulama birlikteliğinin sağlanması açısından yararlı olacaktır.

4.1.16.9. Yatırım Güvencesinin Eksikliği

Madencilik sektöründe alınmış olan izinlerin iptali yönünde sayısız dava açılmaktadır. Davaların açılmasında, herhangi bir ilişki ve teminat aranmadığından, herhangi bir kişi, ülkenin herhangi bir yöresindeki bir yatırımın almış olduğu izinleri, İdari Yargılama Usulü Kanunu’ndaki süre kısıtlamaları uygulanmaksızın dava konusu yapabilmektedir. Bu durum yatırım güvencesini sürekli tehdit altında tutmakta ve yatırımları caydırmaktadır. Üstlenilen büyük riskler sonucu ortaya çıkarılan maden kaynaklarının işletmeye alınmasıyla ilgili madencilik faaliyetleri kolaylıkla durdurulabilmektedir.

Yukarıda belirtilen ve bilhassa sektörün yakınmalarına sebebiyet veren bu sorunların giderilmesi amacıyla;

1- Uluslararası hukuk sistemlerinde de mevcut olan ve son yıllarda ülkemiz hukuk sisteminde de yer bulan hâkimlerin ihtisaslaşması hususu dikkate alınarak maden davalarına bakmak üzere ihtisas mahkemelerinin 6 ay içinde kurulması, şayet bu husus uygulamada

sıkıntı arz edecek ise yine uygulama alanı olan 1. Asliye Hukuk Mahkemelerinin bu konuda yetkili kılınması düşünülmelidir.

2- Maden konusunun özel bir bilgi gerektirdiği, yapılan işin ülke ve dünya ekonomisi açısından büyük önem arz ettiği, önlerine gelen davalarda bilirkişi bağımlılığının engellenmesi için daha geniş bir perspektiften bakış açısının sağlanması amacıyla; bu konuda birçok örneği olan, son derece başarılı sonuçlar elde edilen, hâkimlere ve cumhuriyet savcılarına yönelik dönem dönem eğitim çalışmalarının kısa bir süre içerisinde başlatılarak yürütülmesi; hâkim ve cumhuriyet savcısı adaylarının “Adalet Akademisi”ndeki eğitim programına da ders olarak konulması yararlı olacaktır.

4.1.16.10. Araştırma ve Geliştirmeye Yönelik Hizmet Alımlarında Kamu İhale Kanunu’ndan Kaynaklanan Sorunlar

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu her türlü kalitesi, teknik özellikleri ve diğer vasıfları belirlenmiş mal ve hizmet alımları düşünülerek hazırlanan genel bir ihale kanunu konumundadır.

ARGE faaliyetleri ise başta gizlilik prensibi olmak üzere nicelikleri, nitelikleri, teknik özellikleri ve detayları açık biçimde belirlenemeyen, sonucunun olumsuz biçimde neticelenme ihtimali bulunan, teknik ve idari şartlarında her zaman yanılma payları olan faaliyetlerdir.

Özel nitelikli ARGE projelerinin, sayıca az olan ve konusunda uzman kişi, kurumlara yaptırılması zorunludur. Ancak bu tür özel projelerin bütçeleri KİK’te belirtilen limit sınırları aştığından, özel nitelikli ARGE projeleri yapılamamaktadır.

Yukarıda belirtilen sorunun çözülmesi amacıyla KİK’te değişiklik yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.1.17. Kamu İktisadi Teşebbüslerinde Personel İstihdamında Karşılaşılan Sorunlar

Hâlen yürürlükte olan ve Bakanlar Kurulunca her yıl yenilenen “Genel Yatırım ve Finansman Kararnamesi” çerçevesinde belirtilen istisnalar dışında, KİT’lerde her yıl emekli olan işçi sayısının en fazla % 10’u kadar personel alımına izin verilmesinin sorun olduğu belirtilmektedir.

KİT’lerin personel alım talepleri, yürürlükteki mevzuat hükümleri çerçevesinde gerekçeleri, verimlilik ve kârlılık gibi yönleri dikkate alınarak karşılanmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte, KİT’lere ait personel istihdamına ilişkin politikalar her yıl Bakanlar Kurulu Kararıyla istihsal edilen genel yatırım ve finansman kararnamesi çerçevesinde değerlendirilmektedir.

ARGE, yeni üretim tesisi kurulması, faaliyet genişlemesi, üretim kapasitesinin artırılması, yeni hizmet birimlerinin faaliyete geçmesi gibi durumlarda; KİT’lerin bu hususlara ilişkin hazırladıkları ayrıntılı gerekçe raporlarının ve fizibilite etütlerinin Hazine Müsteşarlığınca uygun bulunması hâlinde, ihtiyaç duyulan personelin bir önceki yıl ayrılan sayısının belli bir oranıyla sınırlı kalmaksızın, istihdam edilmesi yönünde kararnamelerde değişiklik yapılması önerilmektedir.

4.1.18. Üniversite - Sanayi İş Birliğinin Geliştirilememesi Sorunu

Üniversite öğretim üyelerinin, sanayi sektörüne yönelik proje ya da danışmanlık hizmeti vermeleri ciddi bir zaman ve özveri gerektirmektedir.

04/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 37’nci maddesine göre; yükseköğretim kurumları dışındaki kuruluş veya kişilerce, üniversite içinde veya hizmetin

gerektirdiği yerde, üniversiteler ve bağlı birimlerden istenecek, bilimsel görüş proje, araştırma ve benzeri hizmetler için alınacak ücretler, ilgili yükseköğretim kurumunun veya buna bağlı birimin döner sermayesine gelir kaydedilmektedir. Öğretim görevlileri belirli şartlar altında döner sermaye ödeneğinden faydalanabilmektedirler. Ancak, 375 ve 631 sayılı KHK'ler ve 4505 sayılı Kanun ile öğretim görevlilerinin döner sermaye ödeneğinden faydalanmaları fiilen imkânsız hâle getirilmiştir.

Öğretim elemanlarının sanayi ve dolayısıyla madencilik sektörüne vermiş olduğu bilimsel görüş, proje, danışmanlık, araştırma ve benzeri hizmetler için alacakları ücretlerin belli bir bölümünün doğrudan hizmeti veren öğretim görevlisine aktarılması ve bu tutarın 375 ve 631 sayılı KHK'ler ve 4505 sayılı Kanun hükümleriyle ilişkilendirilmemesi hâlinde üniversitelerden sağlanacak bilimsel hizmetlerin artacağı, bu tür sıkıntıların giderilmesi için ise yasal düzenlemenin yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

4.1.19. Madencilik Faaliyetlerinden Olumsuz Etkilenen Arazilerin Çevre Düzenlemesi ile İlgili Olarak Çevre Uyum Teminatı

Madencilik alanında gelişmiş ülkelerde yatırımcı şirketlerden, madencilik faaliyetinin başlangıcından itibaren çevrenin düzenlenmesi ile ilgili güvence olarak para veya banka teminat mektubu alınmaktadır. Ülkemizde çevre uyum teminatı yeterli oranda alınmadığından, bazı madencilik faaliyetleri sonucunda çevre düzenlemesi yapılmasında sorunlar yaşanmaktadır.

ÇED raporları ve proje tanıtım dosyalarında yer alan arazi iyileştirme planlarında, çevre düzenlemesi için gerekli olan kaynak bedel belirlenmelidir. Bu bedelin belirlenmesinde; madenin yapısı, üretim yeri ve mevcut arazi kullanım durumu ayrı ayrı dikkate alınmalıdır. Kararlaştırılan bedel sadece çevre düzenlemelerinde kullanılmak üzere açılacak hesaba yatırılmalıdır. Yatırımcı şirket tarafından her yıl yapılan çevre düzenlemesi değeri kadar -çevre düzenlemesinin her aşaması- belirlenen teminat yıl bazında iade edilebilmelidir.

Alınacak teminatın kullanılmasında, “4.1.10.6. Maden Aramaları, Çevre Düzenlemesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Harcamalarına Kaynak Ayrılması Amacıyla Vergi Avantajı Sağlanmaması” bölümünde yapılan açıklamaların göz önünde bulundurulması faydalı olacaktır.

4.1.20. Yüksek İhale Bedelli ve Uzun Süreli Madencilik Alt Yapı İşlerinin Hizmet Alımı Yolu ile Yaptırılmasında Kamu İhale Kanunu'ndan Kaynaklanan Sorunlar

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren KİT'ler, yapım işi ve hizmet alımı işlerinin önemli bir kısmını Kamu İhale Kanunu kapsamında yüklenici firmalar marifetiyle gerçekleştirmektedir. KİT'ler serbest piyasa koşullarında faaliyette bulunduklarından diğer piyasa şirketleri ile rekabet edebilmeleri için aynı şartlara sahip olmaları gerekmektedir.

KİT'lerin Kamu İhale Kanunu hükümleri kapsamında gerçekleştirdikleri işler, maddi boyutu büyük ve uzun süreli olduğundan, Kamu İhale Kanunu hükümlerine bağlı kalınması hâlinde KİT'lerin rekabet etme kabiliyeti azalmaktadır.

Bu sakıncanın ortadan kaldırılabilmesi için, faaliyet alanı madencilik ve petrol olan KİT'lerin Kamu İhale Kanunu kapsamı dışına çıkarılması önerilmektedir.

4.2. TOPLUMSAL-SOSYOLOJİK NEDENLERDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Madencilik sektöründeki toplumsal-sosyolojik nedenlerden kaynaklanan sorunlar ile bunlara ilişkin çözüm önerileri aşağıda değerlendirilmiştir.

4.2.1. Madencilik Sektöründe Halkla İlişkilerin Eksikliği ve Bilgi Kirliliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Toplumda, madencilik sektörü hakkında bilgi eksikliği, bilgi kirliliği ve yanlış bilgilendirmeden kaynaklanan ön yargılar oluşmuştur. Toplumda oluşan ön yargıyı yıkmak için, uzmanlarca ülke madenlerinin önemi, madenlerin çıkarılarak ülke ekonomisine kazandırılmasının gerekliliği ve yeni istihdam alanlarının oluşturulması, madenciliğin sanayileşmenin ana girdisini sağlayan bir sektör olduğu konularında, görsel ve yazılı medyada yayın ve programlar (açık oturum, panel, belgesel, reklam vb. çalışmalar) yapılarak halk bilinçlendirilmelidir.

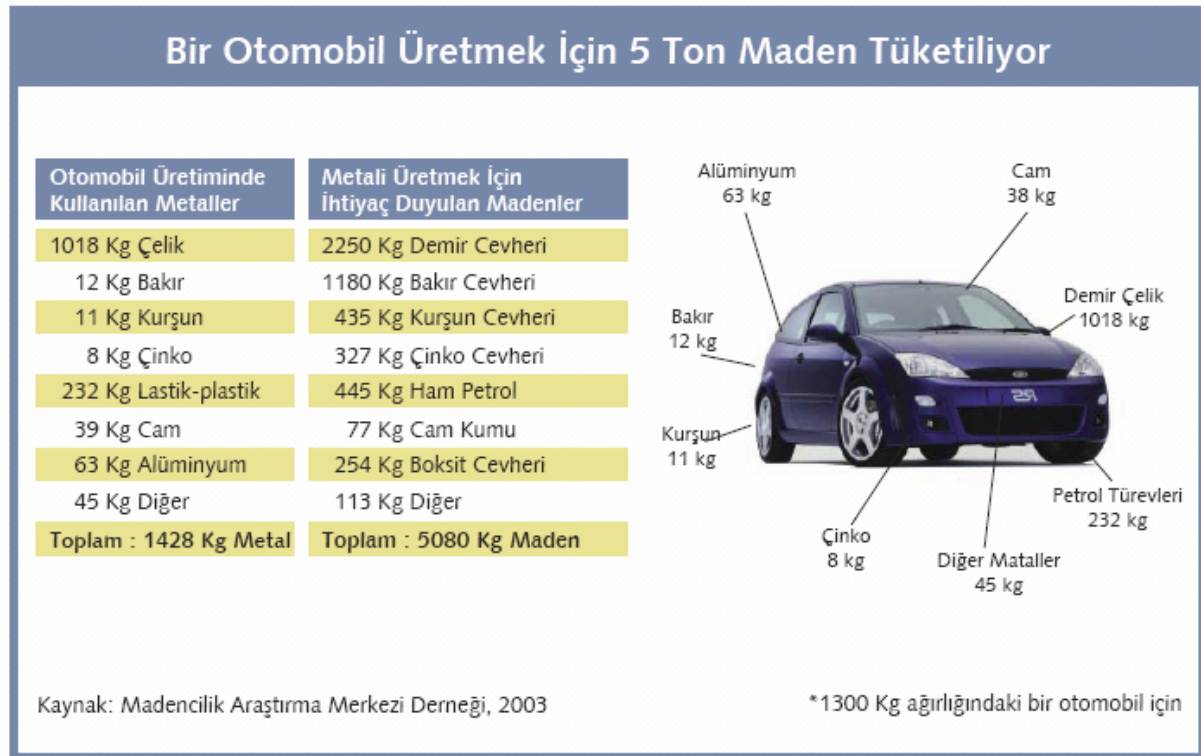
Özellikle Devlet televizyon ve radyoları, madenciliğin tanıtımı ve önemine ilişkin yayınlar yapılmasına öncülük etmelidir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından verilen yayın durdurma cezalarında yayını durdurulan program yerine madenciliğin tanıtımına ilişkin belgeseller yayımlanarak toplum aydınlatılmalıdır.

Madencilik sektöründe faaliyet gösteren şirketlerde halkla ilişkiler birimleri kurulmalı, var olanlar güçlendirilmeli ve böylece madenciliğin faydaları iyi anlatılmalı, madenci-yöre halkı kaynaşması sağlanmalıdır.

4.2.2. Madenciliğin Günlük Yaşamdaki Öneminin Bilinmemesi

Günlük yaşamda kullandığımız birçok eşyanın girdisinin madencilikten sağlanmasına rağmen, hayat akışı içerisinde bunun fark edilmemesi madenciliğin gerçek öneminin toplum tarafından algılanmasını engellemektedir.

Madenlerin ham hâlden (tüvenan) günlük hayatımızda kullandığımız vazgeçilmezlerimize nasıl dönüştüğü hakkında kampanya ve bilgilendirmeler yapılmalıdır. Günlük hayatın temel ihtiyaçlarının çoğunluğunun madenlerden sağlandığı, topluma ve kamuoyuna iyi anlatılmalıdır. Aşağıdaki örnekler madenciliğin önemini vurgulamaktadır.

Şekil 51. Bir Otomobil Üretmek İçin İhtiyaç Duyulan Madenler

- Ortalama bir konut için yaklaşık **400 ton**,

- 1 km otoyol için **30.000 ton**,
- Orta büyüklükte bir okul / hastane için yaklaşık **30.000 ton**,
- 25-30.000 kişi kapasiteli bir stadyum için ise **300.000 ton agrega** gereklidir.

Madencilik sektörünün ciddi bir istihdam potansiyeli oluşturduğu, sektörde 1 kişilik istihdamın dolaylı olarak 12 kişiye kadar iş imkânı sağladığı halka anlatılmalıdır.

Madenciliğin yoğun olarak yapıldığı bölgelerde iç göçün azaldığı, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan oldukça hızlı kalkınmanın yaşandığı bilinmektedir. Madencilik faaliyetleri, yol, su, elektrik ve haberleşme gibi alt yapı imkânlarını beraberinde getirmektedir. Batman, Soma ve Zonguldak örneklerinde olduğu gibi, madencilik faaliyetlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatın gelişmesinde başat rol oynadığı ve şehirleşme olgusu üzerinde olumlu etki sağladığı görülmüştür.

4.2.3. Petrol ve Doğal Gaz Aramaları Hakkında Yanlış Bilinenler

Uzun yıllardır; halk arasında, yazılı basın, görsel medya ve özellikle son yıllarda teknolojinin gelişmesine bağlı olarak yaygınlaşan internet sitelerinde yabancı petrol şirketlerinin ülkemizin çeşitli yerlerinde petrol ve doğal gaz aramaları yaptıkları ve bu aramalar sonucunda petrol ve doğal gaz buldukları, ancak daha sonra söz konusu kuyuları cıva ile doldurup üzerine beton döküp kapattıkları yönünde iddialar yer almaktadır.

Arama sondajı yapılan bir yerde petrol ve doğal gaz bulgusu olması hâlinde, bu bulgunun işletmeye değer bir miktarda olup olmadığının belirlenmesi amacıyla bilimsel fizibilite (kuyu tamamlama) çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca, değerlendirmede; petrolün yüzeye çıkarılması, yüzey tesisleri ve petrolü nakletme masrafları gibi ayrı yatırımların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar sonucunda, söz konusu petrol sahasında üretimin ekonomik olup olmayacağı hakkında bir karara ulaşılmaktadır.

Bulunan petrolün üretilmesi, ekonomik değilse, diğer bir deyişle, petrolün üretiminden elde edilecek gelir, üretim için yapılacak masrafları karşılamayacaksa ya da karşılarsa bile şirketin büyüklüğüne bağlı olarak iç kârlılık oranlarını karşılamayacaksa o kuyu/saha işletmeye alınmamaktadır. Ancak millî petrol şirketi TPAO zamanla üretim miktarı düşen kuyuları az zararına da olsa -üretilmeyen her varil petrolü, ülkemizin dışarıdan almak zorunda kalacağı bilinci ile- emek, iş, enerji masraflarının da ülkemiz dâhilinde kalması amacıyla üretim kuyularından sonuna kadar faydalanmaya çalışmaktadır. Bu durum, yerli özel ve yabancı petrol şirketleri için geçerli değildir. Ticari hayatta TPAO dışındaki diğer petrol şirketleri, ilgili kuyu ekonomik olmaktan çıktığı an üretimi durdurabilmektedirler.

Bununla birlikte terk edilen petrol ruhsat sahasında daha sonra TPAO ve diğer yerli-yabancı petrol şirketleri tarafından da arama/üretim çalışması yapılabilir.

Gerek çevre mevzuatı gerekse petrol mevzuatı gereği, terk edilen her kuyunun ağzı çelik tapa ve çimento ile kapatılmak zorundadır. Ayrıca, cıva oldukça pahalı bir element olduğundan, 60 cm çapında ve 2000-3000 metre derinliğindeki bir kuyuyu cıva ile doldurup kapatmak mantıklı bir yöntem değildir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, birtakım yabancı şirketlerin buldukları petrol ve doğal gazın çıkartılmasını engellemek amacıyla, bu şirketler tarafından kuyuların kapatıldığına ilişkin olarak ortaya atılan söylentiler gerçeği yansıtmamaktadır.

4.2.4. Siyanür Hakkında Yanlış Bilinenler

Siyanür, insan sağlığı ve çevre yönünden kabul edilebilir risk sınırları içinde yönetilebilir bir kimyasal maddedir. Toksikoloji bilimi uzmanlarına göre, altın üretiminde kullanılan sodyum siyanürün çevre ve insan sağlığı açısından, sanayide kullanılan kimyasallar içinde yönetilebilen bir kimyasal olduğu ifade edilmektedir.

Sodyum siyanür, günlük hayatta sürekli karşılaşılan karbon ve azotun basit bileşiğinden oluşmaktadır. Toksikoloji bilimine göre siyanürün; güneş ışığı, bitkiler ve bakteriler tarafından doğal olarak bozundurulduğu ve bileşenlerine ayrıldığı, ancak yüksek dozlara maruz kalındığında akut toksik etkisi olduğu belirtilmektedir.

Sodyum siyanür, naylon ve plastik sanayisi, tekstil sanayisi, metal işleme ve kaplama, galvanizleme, kuyumculuk ve mücevhercilik, boya sanayisi, çivit imalatı, tarım ilaçları imalatı, optik parlaticılar, metallerin renklendirilmesi, fotoğrafçılık ve tıp alanında yaygın olarak kullanılmaktadır.

Türkiye’de sanayide kullanılan siyanürün % 1’i altın madenciliğinde, % 99’u ise tekstil, plastik, naylon, galvaniz, kuyumculuk, ilaç vb. diğer alanlarda kullanılmaktadır.

4.2.5. Altın Aranmasında Siyanür Kullanıldığına İlişkin Yanlış Bilgilendirme

Madenlerin aramasında kullanılan yöntem bağlamında; kömür, demir, bakır, bor vb. madenler nasıl aranıyorsa altın aramasında da aynı yöntemler kullanılmakta ve aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde altın aramacılığında siyanür kullanılmamaktadır.

Dünyada; ABD, Güney Afrika, Kanada gibi ülkelerde 140 yıldan beri altın üretiminde siyanür, cevher üretilip kırılıp boyutlandırıldıktan sonraki aşamada altının çözeltilmesi için işleminde kullanılmaktadır.

Avrupa’da; İsveç, Finlandiya, İtalya, İspanya, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerde siyanürleme teknolojisiyle altın üretimi yapılmaktadır. Avrupa Birliğinde, siyanürleme yöntemiyle altın madenciliği yasaklanmamıştır. Türkiye’de de siyanürleme yöntemiyle altın cevherinden metal altın elde edilmesini yasaklayan bir düzenleme bulunmamaktadır.

Altın madenciliği faaliyetleri, bilinçli ya da bilinçsiz olarak kamuoyunda ve medyada çok sık olarak kötü ve olumsuz eleştirilere maruz kalmaktadır. Siyanürle altın işleme yöntemi topluma doğru anlatılmalı, bu konuda örnek uygulamalar gösterilmeli, siyanürün kontrol edilebilir bir risk taşıdığı izah edilmelidir.

4.2.6. Altın Madenciliğinin Türkiye Ekonomisine Katkısının Yeterince Bilinmemesi

Ülkemizde altın üretimi toplam talebi karşılayamadığından, altın sürekli ithal edilen kıymetli metal madenler arasında yer almaktadır. Bu nedenle altın üretiminin artırılması suretiyle ithalata ödenen kaynaklarımızın yurt içinde kalması sağlanabilir. Tabloda yıllar itibarıyla altın üretimi ve ABD doları cinsinden değeri gösterilmiştir. Tablodan da anlaşılabileceği gibi, 2003-2008 yılları arasında 1.344.051,45 ons altın üretilerek 851.132.720,26 ABD doları tutarındaki dövizin yurt içinde kalması sağlanmıştır.

Tablo 70. Yıllara Göre Altın Üretimi

YILLAR	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ÜRETİM MİKTARI GR	5.390.000,00	3.260.000,00	4.170.000,00	8.040.000,00	9.920.000,00	11.020.000,00
ÜRETİM MİKTARI (ONS)	173.311,90	104.823,15	134.083,60	258.520,90	318.971,06	354.340,84
ALTIN FİYATI \$/ONS	357,46	408,57	441,30	610,80	692,80	870,05
ÜRETİM DEĞERİ (\$)	61.952.070,74	42.827.594,86	59.171.093,25	157.904.565,92	220.983.151,13	308.294.244,37
Kaynak: MİGEM, İSTANBUL ALTIN BORSASI						

2003-2009 yılları arasında altın madenciliği faaliyetleri sonucunda çalıştırılan işçi sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. 2009 yılı sonunda altın madenciliğinde istihdam edilen işçi sayısı 1486'ya ulaşmış ve 7 yıl içerisinde işçi gelirlerinden kesilen gelir vergisi toplamı 22.695.484 TL olmuştur.

Tablo 71. Altın Madenciliğinde Çalışan İşçi Sayısı ve Ücretlerinden Kesilen Gelir Vergisi Tutarı (TL)		
YIL	İŞÇİ SAYISI	GELİR VERGİSİ KESİNTİSİ (TL)
2003	58	25.765
2004	168	406.035
2005	367	1.215.389
2006	455	1.852.604
2007	899	3.554.238
2008	1263	6.487.701
2009	1486	9.153.752

Kaynak: GİB

2004-2008 yılları arasında 3.826.646 TL, devlet bütçesine devlet hakkı olarak aktarılmış olup yıllara göre ayrıntısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 72. Altın Madenciliği Üzerinden Alınan Devlet Hakkı Tutarları (TL)	
2004	139.920,46
2005	414.249,15
2006	1.064.350,80
2007	986.665,48
2008	1.221.460,39
TOPLAM	3.826.646,28
Kaynak: MİGEM	

2003-2009 yılları arasında altın madenciliği faaliyetleri sonucunda; 165.187.927 TL kurumlar vergisi, 135.883.612 TL KDV, 933.973 TL harç, 435.264 TL damga vergisi olmak üzere toplam 302.440.776 TL vergi geliri kamuya aktarılmıştır.

Tablo 73. Altın Madenciliğinden Alınan Vergiler/TL				
Yıllar	Kurumlar Vergisi	KDV	Harçlar	Damga Vergisi
2003	1.278.149	733.017	13.295	5.519
2004	70.000	768.858	12.852	2.724
2005	6.555.216	5.101.309	148.994	51.110
2006	18.683.221	12.888.507	72.332	10.888
2007	17.249.387	26.268.865	93.625	138.815
2008	37.381.378	40.551.715	211.963	135.561
2009	83.970.576	49.571.341	380.912	90.647
Toplam	165.187.927	135.883.612	933.973	435.264
Kaynak: GİB				

4.2.7. Genel Bir Veri Tabanı Eksikliği

Kamu e-portalının oluşturulması, bu portalda tüm kurumlara ait bilgiler (örneğin MTA'nın jeoloji haritaları, arama ve rezerv bilgileri; MİGEM'in ruhsat bilgileri; TEİAŞ'ın enerji nakil güzergâhına dair coğrafi bilgiler; Çevre ve Orman Bakanlığının sulak alan, millî park, yaban hayatı sahaları; TCDD'nin demir yolu bilgileri; DSİ'nin gölet, kanalet, baraj vb. madenciliği ilgilendirebilecek her türlü veri) madencilerin erişimini mümkün kılacak şekilde oluşturulmalıdır.

Arama ve rezerv geliştirme çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla, ruhsat hukuku sona eren sahalarda, daha önce yapılan arama faaliyetlerine ilişkin (jeolojik etüt, araştırma,

sondaj, jeofizik yöntemler vb.) verilerin ve yürürlükten düşen sahaların yıllık üretim miktarlarının e-portala dâhil edilmesi faydalı olacaktır.

4.2.8. Eğitim Sorunu

Üniversite eğitiminde ülke talebinin çok üstünde öğrenci yetiştiren yer bilimleri bölümleri açılması eğitim kalitesinde düşüşe yol açmıştır. Sektörün istediği nitelikte mühendis yetiştirme giderek güçleşmiş ve eğitim kalitesi düşmüştür. Mezun olanların sayısının çok olması nedeni ile işsizlik oranı artmış, iş bulanlar da sektörün beklediği verimi sağlayamamışlardır.

Üniversitelerdeki yer bilimleri bölümlerinin eğitim kalitesinin/standartlarının artırılmasına yönelik tedbirlerin alınması, madencilğin yoğun olduğu bölgelerde meslek yüksekokullarının açılması bu şekilde sektöre yönelik ara eleman ihtiyacının karşılanması, uygulamalı staj imkânlarının düzenlenmesi, süre ve kapsam yönüyle daha da geliştirilmesi, ilgili fakültelerde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili derslerin eklenmesi, üniversitelerle madencilik firmalarının ortak projeler geliştirmeleri ve birbirleri ile koordineli bir şekilde çalışmaları yönünde gerekli girişimlerde bulunulması gerekmektedir.

4.2.9. Sektördeki Koordinasyon-İletişim Eksikliği

Uygulamada, madencilik sektöründeki sivil toplum örgütleri (üretici birlikleri, kooperatifleri, vakıfları ve meslek odaları vb.) arasında ciddi bir koordinasyon eksikliği bulunmaktadır.

Madencilik sektörü değil de, belli münferit alt gruplar olarak hareket edilmektedir. Ruhsat sahipleri veya sektörün belli bir kısmını temsil eden birlik, vakıf vb.leri sadece kendi alt sektör grubunun sorunu ile ilgilenmekte; bütün ülke madencilik sektörünün sorunu hâline gelmiş problemlerin çözümü gecikmekte ya da uzun yıllar çözülememektedir.

Mevcut bütün organizasyonların üzerinde, konu ile ilgili devlet-sektör-sivil toplum kuruluşları ile sağlıklı ilişkiler geliştirebilecek ve madencilğin bütün faaliyet alanlarını kapsayacak işlevsel ve dinamik bir yapı kurulmalıdır.

4.3. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

Madencilik, doğası gereği içerdiği riskler nedeniyle özellik arz eden; bilgi, deneyim, uzmanlık ve sürekli denetim gerektiren en ağır ve tehlikeli sektörlerin başında gelmektedir. İş kazaları ve meslek hastalıkları açısından en riskli sektörler arasındadır.

Ülkemizdeki maden işletmelerinin ortak sorunları; madencilik için gerekli bilgi, uzmanlık, nitelikli iş gücü ve sermaye yapısından yoksun olunması, çalışan teknik eleman ve işçilerin sıklıkla değişmesi, çalışanların ve işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği konularında bilgi düzeylerinin yetersizliği ve teknolojik gelişmelerin takip edilememesi şeklinde sıralanabilir.

4.3.1. Güvenlik Kültürü Eksikliği

İş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği koşullarının arttırılmasında, sadece denetim yeterli olmamaktadır. Çalışma hayatının temel unsurları olan işverenler, işçiler ve bunların örgütleri, sivil toplum kuruluşları bu süreçte önemli aktörlerdir.

İş sağlığı ve güvenliği mevzuatının getirdiği yeni yaklaşım olan koruyucu ve önleyici kültürün benimsenmesini ve davranışa yansımaları sağlamak amacıyla iş sağlığı ve güvenliği konusu temel eğitim programlarına dâhil edilmelidir.

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili sosyal ortaklar tarafından sadece çalışma hayatında değil, tüm toplumda sağlık ve güvenlik bilincinin oluşturulmasına çaba gösterilmelidir.

4.3.2. İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Oranının Yüksekliği

Madencilik sektöründeki iş kazası oranının diğer sektörlerle karşılaştırıldığında yüksek olduğu görülecektir. 2008 yılı iş kazası istatistiklerine göre tüm sektörlerde yüz bin işçide 828 iş kazası yaşanmışken, madencilik sektöründe yüz binde 5.669 iş kazası yaşanmış; tüm sektörlerde yüz binde 9,82 ölüm meydana gelmişken, madencilik sektöründe yüz binde 57,41 ölüm meydana gelmiştir. 2008 yılında tespit edilen meslek hastalıklarının % 60,85'i madencilik sektöründe gerçekleşmiştir. Sektördeki iş kazası ve meslek hastalığı sayısı dünya ortalamasının çok üstündedir.

Madencilik sektöründeki iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili duyarlılığı arttırarak iş kazaları ve meslek hastalıklarını azaltmak amacıyla, özellikle sektörde yer alan küçük ve orta ölçekli iş yerlerine yönelik olarak araştırma ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmeli; iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili kurumlar tarafından, kamu destekli bilgilendirme-eğitim toplantıları, konferans, kurs, seminer, kongre, fuar ve sempozyumlar düzenlenmelidir. Çalışanları ve toplumu bilinçlendirme amaçlı, yazılı ve görsel materyaller hazırlanmalıdır. Özellikle madencilğin yoğun olarak yapıldığı, iş sağlığı ve güvenliği açısından risk faktörünün yüksek olduğu bölgelerde, altı aylık dönemler hâlinde eğitim programları düzenlenmelidir.

4.3.3. Meslek Mensuplarının Uzmanlaşma Yetersizliği

İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili risk değerlendirilmesi konularında bilgi eksikliği bulunmaktadır. İş güvenliği uzmanlarının sayısının ve niteliğinin artırılması yönünde tedbirlerin alınması gerekmektedir. Madencilik sektöründe faaliyet gösteren meslek gruplarının (maden, jeoloji ve jeofizik mühendislikleri, maden teknikerliği vb.) üniversite ders programlarındaki “madenlere yönelik iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili ders içerikleri” zenginleştirilmeli, konu üzerinde hassasiyetle durulmalıdır.

4.3.4. Çalışanların Yaptıkları İşlerle İlgili Mesleki Eğitimlerinin Yetersizliği

Madencilik sektöründe nitelikli iş gücü eksikliği bulunmaktadır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Millî Eğitim Bakanlığı, meslek örgütleri ve sendikaların iş birliğinde maden sektöründe mesleki eğitim programları hazırlanarak sektörde çalışacak kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması sağlanmalıdır.

4.3.5. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinin Tüm İş Yerlerini Kapsamaması

Sektörün iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerindeki yasal zorunluluğu (iş sağlığı ve güvenliği kurulu kurma, iş yeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı çalıştırma), çalışan sayısının 50 ve üzerinde olması durumunda ortaya çıkmaktadır. İş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin işçi sayısına bağlı olmadan tüm iş yerlerini kapsayacak şekilde sunulması esas olmalıdır.

4.3.6. Çalışanların İş Yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Konusundaki Çalışmalara Katılımının Yetersizliği

Çalışanların, iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği konusundaki çalışmalara yeterli düzeyde katılımı sağlanamamaktadır.

İşverenler, iş yerlerinde yürüttükleri iş sağlığı ve güvenliği faaliyetlerine çalışanların katılımlarını sağlamak üzere mevzuata uygun olarak gerekli önlemleri almalıdır.

İşletmeciler, dünyanın ileri madencilik yapan ülkelerinde olduğu gibi, sınırlı kaza sayısı ya da sınırlı kayıp iş günü sayısına göre çalışanlara zamlı ücret ödemeyi düşünerek çalışanların iş sağlığı ve güvenliği önlemlerine uymalarını desteklemelidir. Örneğin uluslararası madencilik yapan bir metalik maden işletmesi, yıl içerisinde 3 zaman kayıplı iş kazasına kadar çalışanlara ücretlerini % 25 zamlı ödemektedir.

Madencilikle ilgili sivil toplum kuruluşları (meslek odaları, işveren ve işçi sendikaları vb.), iş sağlığı ve güvenliği birimleri kurarak sektör çalışanlarına ve sektördeki işletmelere iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin ulaşması konusunda destek sağlamalıdır.

4.3.7. İş Sağlığı ve Güvenliği Teftişlerinin Etkinsizliği

İş sağlığı ve güvenliği teftişleri daha çok tepkisel yaklaşım esaslı yapılmaktadır. Teftişin yapıldığı andaki eksikliklere yoğunlaşmaktadır. Alınan tedbirlerin kalıcılığı sağlanamamaktadır.

Madencilik sektöründeki iş sağlığı ve güvenliği teftişlerinin etkinliğini sağlamak üzere, koruyucu ve önleyici yaklaşımı esas alarak işçi ve işvereni yönlendirici, bilgilendirici kalıcı tedbirleri oluşturma amaçlı teftiş yaklaşımına önem verilmelidir.

4.3.8. Sektörde İş Birliğinin Olmaması

Madencilik sektöründe iş sağlığı ve güvenliği konusunda münferit çalışmalar olup aktörler arasında iş birliği bulunmamaktadır.

Sektör ile ilişkisi bulunan tüm kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcileri, üniversiteler ve sektördeki sivil toplum örgütleri arasında iş sağlığı ve güvenliği konusunda, iş birliği gelişmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Geliştirilecek iş birliği çerçevesinde iyi uygulamaların paylaşılması ve yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. İş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eksiklik ve risk tespit edilmesi durumunda ilgili tüm kurumlara bilgi verilmelidir.

4.3.9. Patlamalara Karşı Uygun Ekipman Kullanılmaması

Patlama ihtimali bulunan maden ocaklarında ATEX uyumlu donanım ve koruyucu sistemlerin kullanımı yetersizdir.

Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler ile İlgili Yönetmelik'e uyumlu ekipmanların kullanımı konusunda etkin denetim sağlanmalı, bu ekipmanların tamir ve bakımları ile ilgili olarak Yönetmelik'te belirtilen hususlara uyulmalıdır.

4.3.10. İş Sağlığı ve Güvenliği Araştırmalarının Yetersizliği

İş sağlığı ve güvenliği konusunda, madenlerde yapılan araştırmalar yetersizdir.

Yer altı kömür madenciliğinde, kömür üretim derinliklerinin artması ve buna bağlı olarak metan patlaması riskinin yükselmesi nedeniyle; gelişen teknolojiler ışığında metan tespiti, drenajı, kömürün yer altında gazlaştırılması öncelikli olmak üzere araştırma geliştirme çalışmaları yürüten akredite olmuş bir kurum kurulmalı ve ülkenin risk haritası çıkarılarak alınması gereken önlemler belirlenmelidir. Bu konuda yapılan çalışmalar desteklenmelidir.

4.3.11. Acil Durumlarda Organizasyon Yetersizliği

Acil durumlarda organizasyon yetersizliği bulunmakta olup meydana gelen iş kazaları; işverenlerin, teknik elemanların, işçilerin yaşanan olumsuzluklara hazırlıksız olduğunu göstermektedir.

Yer altı maden işletmelerinde acil durumlarda kullanılmak üzere toplanma/sığınma odaları kurulmalı, yer altında çalışan işçileri takip edebilmek için baş lambaları ya da kemerlere takılacak çiplerden faydalanılmalı, acil durumlarda davranış alışkanlıkları kazanmak için belirli aralıklarla güvenlik tatbikatları yaptırılmalıdır.

4.3.12. Ekipman Maliyetlerinin Yüksekliği

Madencilik sektöründe kullanılan ekipmanların (iş sağlığı ve güvenliğine yönelik ekipmanlar, mekanize sistemler, exproof ekipmanlar vb.) büyük bir bölümü ithal edilmekte olup ekipman maliyetinin yüksek olması; bakım, onarım süreçlerinin yurt dışına bağlı olması maden işvereni açısından sorun olmaktadır.

Bu sebeple özellikle exproof ekipmanlarla ilgili yerli üretim cesaretlendirilmeli veya bunların ithalatında kolaylıklar sağlanmalıdır.

4.3.13. Sağlık Güvenlik Dokümanının Onaylanmamış Olması

Mevzuat gereği işçilerin maruz kalabilecekleri risklerin belirlenip değerlendirildiği, çalışma yerlerinin ve ekipmanın güvenli şekilde düzenlendiği, ekipmanların kullanımı ve bakımları ve alınması gerekli önlemlerin yer aldığı “sağlık güvenlik dokümanı”nın işverence hazırlanması gerekmektedir. Hazırlanan sağlık güvenlik dokümanının, akredite/uzman mühendis ya da yetkili bir kurum tarafından onaylanmadan üretime başlanmaması sağlanmalıdır.

4.3.14. İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatının Uygunlama Sorunları

Avrupa Birliği Müktesebatı kapsamında 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden sonra, anılan Kanun’un 78’inci maddesi uyarınca iş sağlığı ve güvenliği alanında başta 89/391/EEC sayılı “Avrupa Birliği Konsey Direktifi” (çerçeve direktif) olmak üzere, diğer ilgili direktifler 2003 Aralık ayından itibaren her biri ayrı bir Yönetmelik olarak yayımlanmıştır.

Bu yönetmelikler içerisinde yer alan “İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği” Danıştay 10. Dairesince 15.06.2006 tarihinde iptal edilmiştir. Söz konusu Yönetmelik, yukarıda da belirtildiği üzere çerçeve bir yönetmelik olup yayımlanan diğer ilgili yönetmeliklerle ilişkisi bulunmaktadır. Bu sebeple, uygulamada birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla, 89/391/EEC sayılı “Avrupa Birliği Konsey Direktifi”nin uyumlulaştırılması gerekmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na 89/391/EEC sayılı “Avrupa Birliği Konsey Direktifi”yle uyumlulaştırmak amacıyla İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Taslağı çalışmaları devam etmektedir.

Anılan “Kanun Tasarısı Taslağı”nın yasalaşmasıyla, diğer yönetmeliklerin uygulanmasıyla ilgili sorunlar ortadan kalkacaktır.

Madenlerle ilgili olarak, “Yer altı ve Yer üstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği” ile “Sondajla Maden Çıkarılan İşletmelerde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği”nin uygulanmasına yönelik olarak, ilgili taraflarla iş birliği içerisinde rehber veya uygulama talimatları hazırlanmalıdır.

Madencilikle ilgili belirtilen Yönetmeliklerin yanı sıra mülga edilen 1475 sayılı İş Kanunu gereğince çıkarılan “Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük, İşçi Sağlığı ve Güvenliği Tüzüğü, Maden ve Taşocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Tozla Mücadeleyle İlgili Yönetmelik, Grizulu Ocaklarda Elektrik Enerjisi Kullanılması Hakkında Yönetmelik, Grizulu ve Yangına Elverişli Ocaklarda Alınması Gerekli Tedbirler Hakkında Yönetmelik ile Deniz, Göl veya Nehir Altında Bulunan Madenlerdeki Çalışmalar Hakkında Yönetmelik” 4857 sayılı İş Kanunu’nun geçici 2’nci maddesi gereğince hâlen yürürlüktedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere ikili bir mevzuat söz konusu olup uygulamada sıkıntılar ve çelişkiler yaratmaktadır. Uygulamada birliği sağlamak amacıyla ikili yapının giderilmesi gerekmektedir.

4.3.15. Meslek Hastalıklarının Teşhisinde Yetersizlik

Ülkemizde hastalıkların nedeninin mesleki olup olmadığı konusunda teşhis eksikliği bulunmaktadır. Bu da meslek hastalıklarının nedeninin yeterince bilinmemesine ve gerekli tedbirlerin alınmamasına neden olmaktadır.

Bu kapsamda Sağlık Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı arasında iş birliği sağlanarak meslek hastalıkları tanı sistemi geliştirilmeli, meslek hastalıkları hastanelerinin sayısı artırılmalıdır. Ayrıca, yer altı kömür ocaklarının bulunduğu bölgelerdeki sağlık merkezlerinde yanık üniteleri kurulmalıdır.

4.3.16. İş Kazası Sigortası Prim Politikasının Uygunsuzluğu

İş kazası sigortası için işverenden alınan primlerin aynı olması, uygulamada adaletsizliğe neden olmakta ve işverenin İSG önlemleri almasında olumlu etki sağlamamaktadır.

İş kazası sigortası prim politikası, İSG hizmetlerinin organizasyonu için teşvik olarak kullanılmalıdır. Kaza sayısı ve meslek hastalığı sayısı az olan işverenden, daha az sigorta primi alınmalıdır.

4.3.17. Madencilik Sektörüne Özgü İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Biriminin Bulunmaması

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, saha denetimlerinde iş sağlığı ve güvenliği yönünden mevzuatın gereği gibi uygulanıp uygulanmadığını denetleyip teftiş etmektedir. Bu kapsamda, maden iş yerlerinde ağırlıklı olarak maden mühendisi veya jeoloji mühendisi olan iş müfettişleri tarafından denetim ve teftiş yapılmaktadır. İş Teftiş Kurulunun gerçekleştirdiği teftişler, sadece maden iş yerlerine özgü olmayıp tüm sektörleri kapsayıcı şekilde yapılmaktadır.

Maden sektörüne yönelik iş sağlığı ve güvenliği teftişlerinin; alt yapısı güçlü, organize olmuş, insan kaynakları yeterli, kriz ortamlarına hazırlıklı olacak bir şekilde mevcut teftiş organizasyonu içerisinde veya yeni bir şekilde organize olacak maden sektörüne özgü bir “Madencilik İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Birimi” tarafından yapılması uygun görülmektedir.

4.4. SEKTÖRDE KARŞILAŞILAN DİĞER ÖNEMLİ SORUNLAR

Madencilik sektöründe karşılaşılan diğer önemli sorunlar ile çözüm önerileri aşağıda değerlendirilmiştir.

4.4.1. Arama Yetersizliği Sorunu

Arama faaliyeti, madenciliğin en riskli alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu safhada yatırımcının finansman ihtiyacı, finans kuruluşlarınca yeterince karşılanmamaktadır. Ülkemizde maden arama faaliyetleri daha çok kamu eliyle yürütülmeye çalışılmış ve çeşitli nedenlerden dolayı yeterli ölçüde arama yapılamamıştır. Rezerv ve ekonomik ölçek yetersizliği, teknoloji ve ekipman eksikliği, sermaye, bilgi birikimi ve yetişmiş personelin yetersizliği/kurumlarda tutulamaması, özel sektörün risk algısı ve iş yapma kültürünün maden aramacılığına uygun olmaması gibi faktörlerin, aramacılığın yeterince gelişmemesinde başlıca etkenler olduğu düşünülmektedir. Maden aramacılığının yetersiz oluşu ülkemizde madenciliğin alt yapısının da yeterince gelişmemesine sebep olmuştur.

Diğer taraftan; maden arama faaliyetlerinin de ÇED Yönetmeliği kapsamına alınması, maden aramacılığında ciddi bir caydırıcı unsur olarak değerlendirilmektedir. Gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülke mevzuatlarında ÇED kapsamı dışında değerlendirilen arama

faaliyetlerinin, ülkemizde de tekrar ÇED Yönetmeliği kapsamı dışına çıkarılması gerekli görülmektedir.

Kamu adına arama faaliyetlerini yürüten MTA Genel Müdürlüğü, 2009 yılında 248.073 metre sondaj yapmış olup bunların 167.100 metresi özel sektöre ihalelerle yaptırılmıştır. 80.973 metre sondajı da MTA kendi ekipmanları ile yapmıştır. MTA'nın özel sektöre yaptırdığı sondajların 123.000 metresi kömür aramaları, 6.800 metresi endüstriyel ham madde, 37.300 metresi de polimetallik maden aramaları için yapılmıştır.

Tablo 74. MTA'nın 2003-2009 Yılları Arasında Yaptığı Sondajların Dokümanı

Gerçekleşen MTA Sondajları (Metre)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Jeotermal Sondajları	6.386	7.211	11.762	10.809	17.403	16.158	17.938
Kömür Sondajları	4.509	2.083	40.511	107.084	68.164	126.174	171.955
Metalik Maden Sondajları	8.516	13.293	7.343	6.432	9.607	34.986	36.160
Endüstriyel Ham Madde Sondajları	11.980	9.830	7.146	15.106	13.969	13.870	20.850
Diğer							1.170
Toplam Sondaj	31.391	32.417	66.762	139.431	109.143	191.188	248.073

MTA'nın yaptığı sondaj miktarlarında yıllara göre önemli artış olmasına rağmen; arama sondajı miktarlarının daha artırılması, derinlerdeki madenlerin aranması amacıyla derin sondajların yapılması gerekmektedir. Aynı jeolojik koşullarda oluşmuş maden sahalarının araştırılmasında birbirine benzer verilerden yararlanabilmek için havza bazında arama yapılması, özellikle MTA'nın bu yöndeki çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir.

Günümüze kadar daha çok kamu eliyle yürütülmeye çalışılan ülkemizdeki maden aramacılığına, yerli ve yabancı özel sektör firmalarının etkin ve kalıcı bir şekilde katılımının sağlanmasına yönelik politikalar ve stratejiler geliştirilmelidir. Bu kapsamda, ilgili yasal ve hukuki alt yapı hazırlanmalı, arama maliyetleri ve aramaya ilişkin risk faktörleri azaltılmalı, yeni finansman imkânları geliştirilmeli, aramacı firmaların talep edebileceği veri ve bilgi alt yapısı güçlendirilmelidir.

Diğer taraftan KDV, arama faaliyetleri üzerinde önemli bir finansman sorunu oluşturmaktadır. Altın, gümüş ve platin ile ilgili arama, işletme, zenginleştirme ve rafinaj faaliyetlerine yönelik olarak uygulanan KDV istisnası, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının birlikte belirleyeceği maden cinslerinde; işletme, zenginleştirme ve rafinaj amacıyla teslim edilen madenleri de kapsayacak şekilde genişletilerek madencilik faaliyetleri teşvik edilmelidir.

4.4.2. Linyit Rezervlerinin Niteliklerinin Düşük Olmasından Kaynaklanan Sorunlar

Kömürün kimyasal yapısından kaynaklanan ve yakma sırasında oluşan gaz ve partiküller nedeniyle karşılaşılan olumsuzluklar, rekabet edebilirlik bakımından ülkemiz kömür madenciliğinde önemli bir engel konumundadır.

Temiz kömür teknolojilerinde son yıllarda artan gelişmeler dikkate alınarak bu yönde yatırımlar yapılmalı; kömürün yakıt olarak kullanılmasının dışında, kömürün yer altında gazlaştırması başta olmak üzere alternatif kullanım alanlarına dönük teknolojiler geliştirilmeli; temiz linyit teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik bir strateji ve kısa vadede “Temiz Linyit Teknolojileri Geliştirme Merkezi” oluşturulmalıdır.

4.4.3. Madencilikteki Atıl Ocak ve Tesislerin Ülke Ekonomisine Kazandırılmaması

1970-80’li yıllarda ülke madenciliğinin gündemindeki en önemli projelerden biri olan “Mazıdağı Fosfat Tesis Projesi”, bölgede üretilen fosfat konsantresini değerlendirecek bir gübre tesisinin bulunmaması ve ürünün diğer bölgelerdeki gübre tesislerine taşıma maliyetinin ise yüksek olması nedenleriyle başarılı olamamıştır. 1994 yılından itibaren üretim yapılamayan Mazıdağı Fosfat Tesisleri, Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) kararı ile 2005 yılında özelleştirme kapsam ve programına alınarak Sümer Holding AŞ bünyesine dâhil edilmiş; tesis uzun yıllardır atıl durumda çürümeye terk edilmiştir.

Söz konusu süre içerisinde, gübre üretimi açısından doğal gazın bölgeye getirilmesi ve sülfürik asidin ise bölgede üretimi konusunda yeni imkânlar ortaya çıkmıştır.

Bu bağlamda, 2006 ve 2007 yıllarında gerçekleştirilen ihalelerden sonuç alınamamış, ÖYK’nin ilgili kararı gereğince yeniden ihale hazırlıklarına başlanılmıştır. ÖYK’nin ihale şartlarında yatırım ve istihdama ağırlık vermesi yararlı olacaktır. Dünya fosfat kayası ve fosforik asit fiyatlarının önceki ihaleye göre çok yüksek olması nedeniyle, ihaleye katılımın artması beklenmekte olup ihalenin kısa sürede sonuçlanması ülke ekonomisi açısından faydalı olacaktır. Bu ihalenin de olumlu sonuçlanmaması durumunda tesisin, kamu kaynakları kullanılarak ekonomiye kazandırılması da düşünülmelidir.

Tesislerin tekrar devreye alınması hususunda, tüm ruhsat sahalarının rödovansının ve tesisin tamamının kira ile çalıştırılarak ihale edilmesinin daha iyi sonuç vermesi beklenmektedir. Ayrıca, kurulu bulunan tesisin bir bölümünün rehabilite edilerek, ilave küçük yatırımlarla çalıştırılması durumu da değerlendirilmelidir.

Tesisin tamamının rehabilite edilip çalıştırılması durumunda ise Mazıdağı’nda 150.000 ton/yıl kapasiteli fosforik asit fabrikasının kurulması ve DCP (dikalsiyum fosfat) 50.000 ton/yıl kapasiteli fosforik asitten, kanatlı yemlerine katkı malzemesi üretilmesi mümkün olabilecektir. Diğer taraftan; bölgeye ekonomik fiyatlı doğal gaz getirilmesi hâlinde kompoze gübre ve nitrofosfat gübresi de üretililebilecektir.

Bu çerçevede, Mazıdağı Fosfat Tesis ile entegre olarak üretim yapacak bir gübre tesisi bölgede kurulmalıdır. Tesisin yeniden devreye alınmasının, işsizliğin en fazla olduğu bölgeye bir nebze rahatlatma getireceği ve ülkemizin ekonomisi için önemli bir katma değer sağlayacağı düşünülmektedir.

4.4.4. Maden Arama, Rezerv ve Madenlere İlişkin Diğer Bilgilerin Güvenilir ve Uluslararası Standartlara Uygun Olmaması

Maden arama sonuçları, maden kaynak ve rezervleri hakkında yanlış ve/veya yanıltıcı raporlar kamunun, yatırımcıların ve finansörlerin zarara uğramasına neden olmaktadır.

Yatırımcıların, yöneticilerin, maden analistlerinin ve mali kuruluşların kararlarının dayanağını oluşturan raporlara güven duyulmasını sağlayabilecek kalite güvence ve kalite kontrol standartları oluşturulması için büyük çabalar sarf edilmiştir. Madencilik faaliyeti alanında gelişmiş ülkelerde bu konuda JORC, NI43-101, SAMREC, SAMVAL ve VALMİN gibi ulusal standartlar geliştirilmiştir.

Dünya madencilik sektöründe söz sahibi ülkeler, oluşturdukları standartlar ve raporlama teknikleri ile gerçek kaynak ve rezerv değerlerini tespit edebilmekte; maden yatırımlarının finansmanını sağlamada, bu alt yapı ve standartlar kullanılmaktadır.

Dünyada uygulanan bu standartlar bazında;

- Madencilik sektörünün kaynak ve rezerv birikimlerinin somut verilere dayalı resmî bir değer unsuru olarak kabul edilebilmesi için JORC, SAMREC, NI43-101 vb. standartlardaki raporlama uygulamalarının ülkemize adaptasyonunun sağlanması gerekmektedir.
- Bunun için öncelikle uluslararası akreditasyonu sağlanmış kurum, üniversite ve kişilerin ülkemiz maden kaynak ve rezervleri için raporlama yapabilecek koşullara getirilmesi sağlanmalı, bu kişilerle ortak sözleşmeler yapılmalıdır.
- Yetkili kişi/uzman mühendis (competent person) yetkisine sahip kişi, kuruluş ve enstitülerle yapılan sözleşmelerde Türk mühendislerin JORC, SAMREC, NI43-101 vb. standartlarında rapor yazabilecek hâle getirilmesi sağlanmalıdır.

Bu standartlara uygun olarak potansiyeli belirlenmiş olan maden sahalarında yapılacak işletmeciliğe finansman sağlamak amacıyla, oluşacak ruhsat değeri paylara bölünerek bunun maden yatırımcılarına açılmasını sağlayacak bir sistem geliştirilmelidir.

4.4.5. Katma Değeri Yüksek Ürünün Elde Edilememesi ile Maden Ticaretinden Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye’de uç ürün yapılamaması ve ham madde ihracatının fazla olması sektörün gelişmesini olumsuz etkilemektedir.

Ülkemiz madenciliğinin temel sorunlarından biri uç ürün üretiminin, diğer bir deyişle katma değeri yüksek ürün elde edilmesinin yeterince gelişmemiş olmasıdır. Bununla bağlantılı olarak maden ihracatımızın önemli bir kısmını ham madde ihracatı oluşturmaktadır. Bu nedenle, madencilik politikalarımızın temel amaçlarından biri, katma değeri yüksek olan ürünler üretmektir. Ham madde ihracatının azaltılması, madenlerimizin yurt içinde işlenerek ihraç edilmesi ve daha fazla katma değer in ülke ekonomisine katılması sağlanmalıdır.

Sahip olduğumuz bor ve trona gibi bazı madenlerin ülkemizdeki kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik bilimsel çalışmalar artırılmalıdır.

Sanayi girdi ihtiyaçları ile bulunan maden türlerinin üretime geçmesi arasında bir paralellik sağlanmasına özen gösterilmelidir. Rezervi bulunan madenlerimize dayalı olarak kurulan endüstriyel tesisleri besleyen maden yatağı potansiyeli ile endüstriyel tesislerin beslediği nihai ürün tesis kapasiteleri arasında denge kurulmalı ve bunun muhafaza edilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Yakın ülkelerin, ham madde ithalatı zorunluluğunda olan gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin durumlarının incelenmesi ve alınan sonuçlara göre, sanayimizin ham madde girdisinin orta vadede emniyete alınması ile işlenmiş maden ürünleri ihracatının arttırılarak devam ettirilebilmesi için Dışişleri Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığıyla koordineli olarak hareket edilmesi sağlanmalıdır.

Maden Kanunu’na göre madeni kendi tesisinde üreten işletmelere tanınan % 50 oranında devlet hakkı tahsili değiştirilmeli, ürettiği tüvenan madenleri yurt içinde kurulu tesislere teslim eden işletmelerde % 50 oranında indirimli devlet hakkı alınmalıdır.

Ülkemizdeki maden üreticilerinin haksız rekabetten korunabilmesi için, maden ithal ettiğimiz ülkelerde uygulanan devlet hakkı oranları ve madencilere sağlanan diğer avantajlar göz önünde bulundurulmalı, düşük oranda devlet hakkı alınan ülkelere yapılan maden

ithalatında uluslararası anlaşmalar da dikkate alınarak telafi edici gümrük vergisi uygulanmalıdır.

İleri teknolojinin ham maddesi olan maden türlerinin arama ve üretimine öncelik verilmeli, maden ürünlerinin üretim ve verimliliğinin artırılması ile azami ölçüde ihracat geliri elde edilmelidir.

Ürün grupları bazında maden ihracat ve ithalatı üzerindeki vergisel hükümler; ülkemizin ihtiyaçları, maden kaynaklarımız, madencilğe ilişkin temel politika ve hedeflerimiz ile uluslararası rekabet gücümüz göz önüne alınarak yeniden belirlenmelidir.

Ham hâlde veya yarı işlenmiş olarak ihraç edilecek madenlerin yurt içinde işlenmesini teminen bu mamüllerin, mümkün olması hâlinde, gümrük enstrümanları kullanılarak yurt dışı çıkışları zorlaştırılmalıdır.

4.4.6. Doğal Taş-Mermerciliğin Sorunları

Doğal taş-mermerciliğin genel sorunları, madencilik sektörünün sorunları içerisinde verilmiştir. Ancak, mermer sektörünün ülkemiz madencilik ihracatı açısından önemi göz önünde bulundurularak kendine has bazı sorunları ve çözüm önerileri aşağıda belirtilmiştir.

4.4.6.1. Tasarıma Yeterince Önem Verilmemesi

İç ve dış tasarımda, şömine, heykel ve iç dekorasyonda kullanılan malzemelerin üretimine verilen önemin artırılmasını, mimarların ve tasarımcıların Türk doğal taşlarını tanımalarını sağlamak amacıyla yapılan fuar ve organizasyonların sayısının artırılması gerekmektedir. Sektör, tasarımın geliştirmesine yönelik çalışmalara önem vermelidir.

4.4.6.2. Standart Eksikliği

Doğal taş sektöründeki üreticiler, üretimlerini kendi hazırladıkları kataloglar ile tanıtmaya çalışmaktadır. Üretimlerde aynı standardın sürekliliğinde, sorunlar ile karşılaşmaktadır. Bu sorunun çözülmesi için sektörde fiziksel ve kalite olarak belirli standartlar ve normlar oluşturulması gerekmektedir. Doğal taş-mermerciliğin ihracatında standart ve kalitenin belirlenmesi, pazarlamada ve anlaşmalarda büyük kolaylık sağlayacaktır.

4.4.6.3. Yıkıcı Rekabetten Kaynaklanan Sorunlar

Mermer üreticilerinin ürün çeşitliliği ve kalite artırımına yönelmesi gerekirken; fiyat azaltılması yoluyla satışlarını artırmaya yönelmesi, üretici firmaları zor durumda bırakmakta ve ülkemiz ihracatını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Üretici firmaların oluşturduğu sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde, dış ülkelerle rekabette üstünlük sağlayacak kalitede ürün elde edilmesi, üreticiler arasında yıkıcı rekabetin önüne geçilmesi ekonomimiz açısından faydalı olacaktır.

4.4.6.4. Kamu Binaları ve Prestijli Yapılarda İthal Doğal Taş-Mermerin Kullanılmasından Kaynaklanan Sorunlar

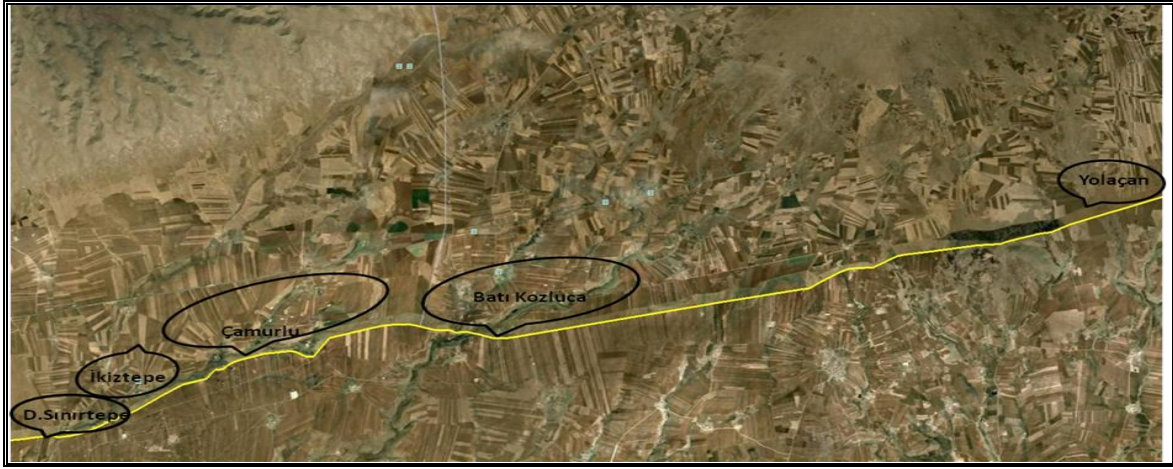
Kamu binalarında ve prestijli yapılarda yerli granit ve mermer yerine ithal granit ve doğal taşın kullanılması sektörü olumsuz olarak etkilemekte ve ülke kaynaklarının yurt dışına aktarılmasına neden olmaktadır.

Sektörün teşvik edilmesine yönelik olarak iç piyasada özellikle kamu binalarında, TOKİ projelerinde ve prestijli yapılarda yerli doğal taş ve dekoratif taşlarının kullanımının özendirilmesi önem arz etmektedir. Kamu ihalelerinde yerli doğal taş-mermerin kullanılması zorunlu hâle getirilmelidir.

4.4.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Bazı Petrol Sahalarının Mayınlı Arazilerin İçerisinde Olmasından Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye-Suriye sınırında bulunan mayınlı arazilerde petrol sahaları bulunmaktadır. Mayınlı alanlar nedeniyle bu sahalardan istenilen düzeyde petrol-doğal gaz üretimi yapılamamaktadır. Ayrıca, söz konusu alanlarda jeolojik ve sismik aramalar da yapılamamakta; olası yeni sahaların keşfine engel teşkil etmektedir.

Türkiye-Suriye sınırındaki mayınlı arazinin temizlenmesi hâlinde; TPAO'nun mevcut kuyularına ilaveten Çamurlu sahasında 4, Batı Kozluca'da 8, Yolaçan'da 4 olmak üzere toplam 16 adet kuyu açılabilir. Bu kuyulardan ortalama günlük 70 varilden toplam 1.120 varil/günlük artış sağlanması mümkün olabilecektir. Diğer bir ifadeyle, Dinçer-Çamurlu sahasının mevcut üretimde en az % 56'lık bir artış beklenmektedir. Bu üretim artışının ülkemize katkısının ise bugünkü petrol fiyatları ile yıllık en az 30 milyon ABD doları tutarında olacağı tahmin edilmektedir.

Resim 39. Nusaybin İlçesi Yakınında Olan Mayınlı Arazilerdeki Petrol-Doğal Gaz Sahaları

Kaynak: TPAO

Resimdeki alanın mayınlı olması nedeniyle bugüne kadar Batı Kozluca, İkizce ve Yolaçan köyleri arasında yer alan bölgede sismik çalışmalar yapılamamıştır. Mayınların temizlenmesi ile birlikte Türkiye-Suriye sınırı boyunca bugüne kadar yapılamayan jeolojik ve sismik çalışmaların tamamlanması ve olası yeni petrol sahalarının tespiti de mümkün olabilecektir.

Türkiye-Suriye sınırındaki mayınlı arazilerin temizlenmesi uzun süre alabileceğinden, yukarıda belirtilen sahalara öncelik verilerek söz konusu petrol-doğal gaz kaynaklarının üretime kazandırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Kalkınmanın temel belirleyicilerinden biri olan madencilik sektörü, ekonomik faaliyetlerin önemli bir bölümünün girdi sağlayıcısı durumundadır. Madencilğin, istihdam oluşturmaları; hizmetler, imalat ve yan sanayi sektörlerini teşvik etmesi; bölgesel kalkınmayı ön plana çıkarması ve ülkeye döviz sağlaması açısından ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Özellikle enerji ihtiyacının karşılanmasında da madencilik, çok önemli ve özel bir yere sahiptir. Bütün dünyada olduğu gibi, ülkemizde de enerji talebinin büyük bir kısmı fosil yakıtlarla (petrol, doğal gaz ve kömür) karşılanmaktadır. Alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi yönündeki yoğun çabalara rağmen, enerji talebinin karşılanmasında fosil yakıtlara olan bağımlılığın daha uzun süre devam etmesi beklenmektedir. Öte yandan, alternatif enerji kaynakları içinde önemli bir ağırlığa sahip olan nükleer ve jeotermal enerji kaynaklarının da esas itibarıyla madencilik kökenli olduğu dikkate alındığında, madencilğin enerji açısından taşıdığı önem açıkça ortaya çıkmaktadır.

Demir-çelik, demir dışı metaller, çimento, seramik, cam gibi imalat sanayisinin girdilerinin büyük bir bölümü ağırlıklı olarak madencilik sektörü tarafından karşılanmaktadır. Bu kapsamda, gelişmiş bir madencilik sektörü, söz konusu sanayilerin gelişmesine de önemli katkı sağlayacaktır.

Gelişmiş sanayi ülkelerinin millî gelirlerinde madencilik sektörünün payı yüksek oranlarda olmasına rağmen, ülkemizde bu oran düşük bir düzeydedir. Ülkemizde uzun yıllardan bu yana madencilik sektörü üretim, verimlilik ve teknolojik açıdan diğer ülkelerle rekabet edecek seviyeye ulaşamamıştır. Günümüzde madencilik sektörü, ülkemizin kalkınmasına yapabileceği büyük katkıyı gereği gibi yapamaz durumdadır.

Madencilik sektöründeki hedefimiz; ülkemizi ham madde üretip satan bir ülke olmaktan öte, dünya pazarlarında katma değeri yüksek uç ürünlerde söz sahibi olan ve sanayisi ile entegre olmuş bir ülke konumuna getirmek olmalıdır.

Meclis Araştırma Komisyonunun yaptığı kapsamlı çalışmalar sonucunda, madencilik sektörünün önemli sorunlarının var olduğu tespit edilmiş; madencilik sektörünün ülke kalkınmasına gereğince katkı sağlayabilmesi için, elde edilen bulgular ve öneriler özet şeklinde aşağıda sunulmuştur:

-Maden sektörünün ihtiyaçlarına uygun olarak Maden Kanunu ve ilgili diğer mevzuatın zamanında ve istenilen düzeyde güncelleştirilmemesi, sorunların zaman içinde daha da büyümesine yol açtığı gibi, yatırımcıların ilgilerinin azalmasına ve sektörden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla madencilğe, doğrudan veya dolaylı etkisi olan mevzuatın günün değişen ihtiyaçlarına en hızlı şekilde çözümler üretecek tarzda yenilenmesi gerekmektedir.

-Ülkemizin madencilik sektörünün uluslararası piyasalarda rekabet gücüne ivme kazandıracak, madencilğin gelişen ve değişen şartlarına uygun olarak mevcut ve muhtemel sorunlara çözüm olabilecek, sektörle ilişkisi bulunan tüm kamu kurumları ile sivil toplum örgütleri ve yatırımcıların kolektif çalışması sonucu oluşturulacak bir Komisyonca, sektörün finansman sorunlarına da çözüm üretebilecek yeni bir Maden Kanunu'nun hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Diğer taraftan, madencilik sektörünün geliştirilmesi, güçlendirilmesi, sorunların çözümü, madencilik faaliyetlerinin desteklenmesi ve iyileştirilmesi kapsamında ulusal maden politikalarını belirleyerek maden kaynaklarımızın dünyadaki yeni gelişmelerin ışığında ulusal ekonomiye yüksek düzeyde katkı sağlayacak biçimde değerlendirilmesi için, bir maden master planının oluşturulmasında da zaruret vardır.

-Sektörün sorunlarının çözümü ve sağlıklı bir gelişme ortamının oluşturulabilmesi için yasal alt yapının yanı sıra, etkin bir bürokratik ve kurumsal yapılanmaya da aynı düzeyde ihtiyaç vardır. Maden sektörüne özgü kurumsal yapıların oluşturulması için merkezi yönetimden mahalli idarelere kadar tüm bürokratik yapıların, madencilğin sorunlarının çözümüne katkı yapabilecek fiziki imkânlara ve personel yapısına kavuşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının ikiye ayrılarak madencilik için ayrı taşra teşkilatı olan müstakil bir hizmet bakanlığının kurulması, MİGEM, MTA ve sektördeki KİT'lerin öncelikli ve ivedi olarak ihtiyaçlara cevap verebilecek ölçüde yeniden yapılandırılması gerekli görülmektedir. MTA uluslararası standartlarda kabul gören arama faaliyetleri yapan, madencilikle ilgili alt yapı bilgileri üreten ve mühendislik hizmetleri veren bir kuruma dönüştürülmelidir. Ayrıca akredite olmalı ve talep eden firmalara akreditasyon verebilir yapıya dönüştürülmelidir.

-Günümüzde açık piyasa ekonomisinde var olabilmenin temel koşulu yeterli rekabet gücüne sahip olmaktır. Firma düzeyinde rekabet gücüne sahip olabilmenin koşulları arasında ise ölçek ekonomisinden yararlanmaya imkân verecek firma büyüklüklerine, yeterli sermaye yapısına, nitelikli iş gücüne, bilgi ve teknoloji üretebilme yeteneğine sahip olmak en başta gelmektedir. Bu çerçevede, sektörde firma ve işletme ölçeklerinin büyütülmesine, güçlü sermaye gruplarının sektöre olan ilgisinin artırılmasına, kredi imkânlarının geliştirilmesine, kaliteli eğitim yoluyla sektörel iş gücünün niteliğinin yükseltilmesine özel önem verilmelidir.

-Bununla birlikte, çeşitli teşvik tedbirleri yanında kurumsal ve yapısal değişiklikleri öngören bazı adımların atılması, madencilik bankası kurulması, kurumların akredite edilmesi ve profesyonel mühendislik uygulamasına geçilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hazırlanan projelerin ve maden ürünlerinin borsada işlem görmesi sağlanmalı ve ülkemiz ihtiyaçlarına yönelik enerji-maden (ham madde)-uç ürün üretimi entegrasyonları ile büyük ölçekli projeler geliştirilmelidir.

-Hızla büyüyen nüfusu ve sanayileşen ekonomisiyle ülkemizin enerji ve ham madde ihtiyacı hızla artmaktadır. Önemli yer altı kaynaklarımız bulunmakla birlikte, başta enerji ham maddelerinde olmak üzere, bilinen kaynaklar Türkiye'nin artan ihtiyacına cevap vermekte yeterli değildir. Bu çerçevede, artan enerji ve ham madde ihtiyacının karşılanması için yurt içi kaynaklarının geliştirilmesinin yanı sıra; yurt dışına yönelmek, Türkiye açısından bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Öncelik yakın siyasi ve kültürel ilişkilere sahip olunan çevre ülkelere verilmek suretiyle, uzun vadeli ortak projelerle yurt dışı potansiyelinin değerlendirilmesine çalışılmalıdır.

-Sektörde ortaya çıkan sorunlarda yönetsel problemler, koordinasyon eksikliği ve siyasi irade eksikliği önemli bir rol oynamaktadır. Yapılmak istenen birçok uygulama ve düzenlemede gecikmeler yaşanmakta, yasalar ve ortaya konulan düzenlemeler etkin bir şekilde uygulanmamaktadır. Bu nedenle, yönetsel sorunların aşılması amacıyla gerekli tedbirlerin alınması bir zaruret olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, sektörel olarak koordinasyon sağlayacak, üst düzeyde siyasi desteği güçlendirecek ve uygulamaların takibini kolaylaştıracak bir sektörel strateji belgesinin çıkarılması önerilmektedir.

-Bakanlıklar ve kurumların koordinasyon eksikliğine dayalı olarak, ruhsat sahiplerinin maliyetini artırıcı unsurları (iş ve zaman kaybı gibi) tetikleyen ve istihdam oluşturacak müteşebbislere yıpratıcı bir güç olarak ortaya çıkan yetki karmaşasına son vermek amacıyla, madencilikle ilgili bütün izinlerin tek bir otorite tarafından verilmesi ülke yararına olacaktır. Bu bağlamda, bürokratik işlemlerin azaltılmasını, izin alma sürelerinin makul sınırlara çekilebilmesini sağlamak ve çok çeşitli kurumlar eliyle verilen izin süreçlerinde ortaya çıkan sorunları asgariye indirmek amacıyla, alınması gereken izinlerin tamamının (GSM izinleri, tarım, orman, sit alanına ilişkin izinler vb.) ÇED kapsamına alınması önerilmektedir.

-Politikaların uygulamaya geçirilmesinde ortaya çıkan sorunların yanında, mevzuatın karmaşıklığı ve uygulamada tek tip sağlanamaması, yetişmiş personel eksikliği, etkin bir denetimin yapılamaması, ülkemizdeki risk sermayesinin ve finansman imkânlarının, ayrıca iş kültürü ile işletmecilerimizin risk algısının sektörün gerekleriyle tam olarak uyuşmaması gibi sorunların da bir an önce giderilmesi gerekmektedir.

-Bu önerilere ilaveten; maden arama harcamalarına teşvik için KDV istisnası sağlanması, maden aramalarına ayrılan risk sermayesinin artırılması, verilen arama ruhsatlarının atıl kalmaması için faaliyet şartı getirilmesi, mevzuat açısından sakıncalı alanlara ruhsat verilmemesi, rödovans sözleşmelerinin hukuki alt yapısının sağlıklı bir zemine kavuşturulması, petrol aramaları için uygulanan vergi istisnaları ve teşviklerden metan gazı aramalarının da faydalanması, kendi enerjisini üreten maden işletmelerinde kullanılan akaryakıtta ÖTV indirimi uygulanması ve maden aramalarına kaynak ayrılması amacıyla vergi avantajı sağlanması, bu raporda önerilmektedir.

-Rezerv yetersizliği ve ölçek küçüklüğü, ülkemiz madenciliğinin gelişmesinde en büyük engelleri oluşturmaktadır. Buna karşın yeterli ölçüde ve derinlikte arama yapılmamış olması, ülkemiz açısından bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

-Ülkemizde ortalama 300 metrelerde sürdürülen maden arama faaliyetlerine, ileri teknoloji kullanılarak, daha derinliklere inilerek hız verilmelidir. Atıl durumdaki fosfat, volfram, demir cevheri gibi maden kaynakları ve işletmeleri bir an önce ülke ekonomisine kazandırılmalı ve işletilmelidir. Bu çerçevede, yerli üretimimizin artırılmasını sağlamak amacıyla aynı özellikteki ithal edilen madenler yerine, öz kaynaklarımızın değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

- Madencilik alanında gelişmiş ülkelerde uygulanan raporlama standartları, ülkemiz madenciliğine uyarlanmalıdır. Bu bağlamda; kurum, üniversite ve kişilerin de ülkemizde maden kaynak ve rezervleri için raporlama yapabilecek koşullara getirilmesi için uluslararası alanda akredite olmaları sağlanmalıdır. Raporlama standartlarına uygun olarak tespit edilecek maden rezervlerinin işletilmesi için banka kredisi ve borsalarda listelenme gibi yollarla finansman kaynağı oluşturacak bir yapı kurulmalıdır.

-Günümüz madencilik anlayışında çevrenin korunması ve yeniden doğaya kazanım son derece önem arz etmektedir. Çevre ile barışık sanayileşmemiz için gerekli çevre-sanayi dengesinin kurulması, kalkınmamızda lokomotif görevini üstlenecek olan madencilik faaliyetlerinin gelişmiş ülkelerde de görüldüğü gibi çevreye duyarlı bir anlayış içinde sanayileşme ile birlikte yürütülmesi zorunludur. Ülkemizde son dönemlerde bu konuda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Kaydedilen bu ilerlemenin daha da ilerletilmesi için halkın bilinçlendirilmesi çalışmaları artırılmalıdır. Çevre örgütlerinin faaliyetleri, madenciliğin gelişmesine engel olarak değil; destekleyici ve geliştirici bir unsur olarak kabul edilmelidir. Bu anlayışla, gerekli yasal düzenlemelerin ve uygulamaların uyumlulaştırılması konusunda kamuoyunu bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmalarına ağırlık verilmeli, kuruluşların halkla ilişkiler bölümleri güçlendirilmelidir.

-Üniversite-sanayi iş birliğinin geliştirilmesi ve özendirilmesi amacıyla ilgili kanun ve yönetmeliklerde yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

-Türkiye'nin iş sağlığı ve güvenliği sorunları, ülkenin genel sosyoekonomik gelişmişlik ve eğitim düzeyi, işsizlik sorunları ile doğrudan ilgilidir. Mevcut iş sağlığı ve güvenliği mevzuatının uygulanmasındaki yetersizlikler, yapılan iş sağlığı ve güvenliği araştırmalarının yetersizliği, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve sosyal diyalog eksikliği de üzerinde durulması gereken önemli konulardır.

-Sektördeki iş sağlığı ve güvenliğini artırmak ve kazaları azaltmak için, iş güvenliği kültürünü oluşturmak üzere faaliyetlere öncelik verilmeli; maden iş yerlerinde, rödovans ve taşeron (alt işverenler) uygulamaları olan iş yerleri de dâhil olmak üzere, iş sağlığı ve

güvenliği hizmetleri yaygınlaştırılmalı; sektörün ihtiyacını karşılayacak nitelik ve nicelikte iş güvenliği uzmanı yetiştirilmelidir. Bu gibi iş yerlerinde yapılan teftişlerin, işçi ve işvereni yönlendirici, bilgilendirici, koruyucu ve önleyici yaklaşım esas alınarak kalıcı tedbirleri oluşturma amaçlı yapılmasına önem verecek şekilde etkinliği sağlanmalıdır.

Hazırlanan bu rapor, madencilik sektöründeki; hukuki, kurumsal, yapısal, finansman, çevre, iş sağlığı ve güvenliği vb. sorunlara çözüm üretebilecek bir kaynak teşkil etmektedir. Rapor; madencilik sektörünün uluslararası piyasalarda rekabet gücünü artıracak, GSYH içindeki madencilik payını arzu edilen düzeye yükseltecek ve yeni bir maden mevzuatının hazırlanmasına yardımcı oluşturacak öneriler getirmektedir.

Sonuç olarak, sınırlı bir süre zarfında hazırlanan bu çalışma ile madenciliğimizin mevcut durumu tespit edilmiş ve mevcut sorunlarına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Ancak, madenciliğimizin gelişmesi de göz önünde bulundurularak, dünyada en ileri seviyede uygulandığı bilinen metotları da kapsayacak şekilde bir modelin oluşturulmasına ilişkin daha detaylı çalışma yapacak bir Araştırma Komisyonunun kurulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kapsamda, hazırlanmış bulunan raporumuzun temel oluşturacağı madencilik sektörünün geleceğine yön verebilecek çalışmanın uygun ve faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Madencilik Sektöründeki Sorunların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu'nun yaptığı araştırmalar ve incelemeler sonucu düzenlemiş olduğu işbu Rapor Genel Kurul'a sunulmak üzere Yüce Başkanlığa saygı ile arz olunur.

Başkan Mehmet Altan Karapaşaoğlu Bursa	Başkanvekili Polat Türkmen Zonguldak	Sözcü Mustafa Kemal Cengiz Çanakkale	Kâtip Halil Ünlütepe Afyonkarahisar
Üye Zekeriya Aslan Afyonkarahisar	Üye Osman Ertuğrul Aksaray	Üye Ergün Aydoğan Balıkesir Ek görüşüm vardır.	Üye Mehmet Salih Erdoğan Denizli
Üye Kutbettin Arzu Diyarbakır	Üye Tahir Öztürk Elâzığ	Üye Emin Nedim Öztürk Eskişehir	Üye Halil Mazıcıoğlu Gaziantep
Üye Yahya DOĞAN Gümüşhane	Üye Mehmet Nil HİDİR Muğla	Üye Hasip KAPLAN Şırnak	Üye Ali Kocal Zonguldak

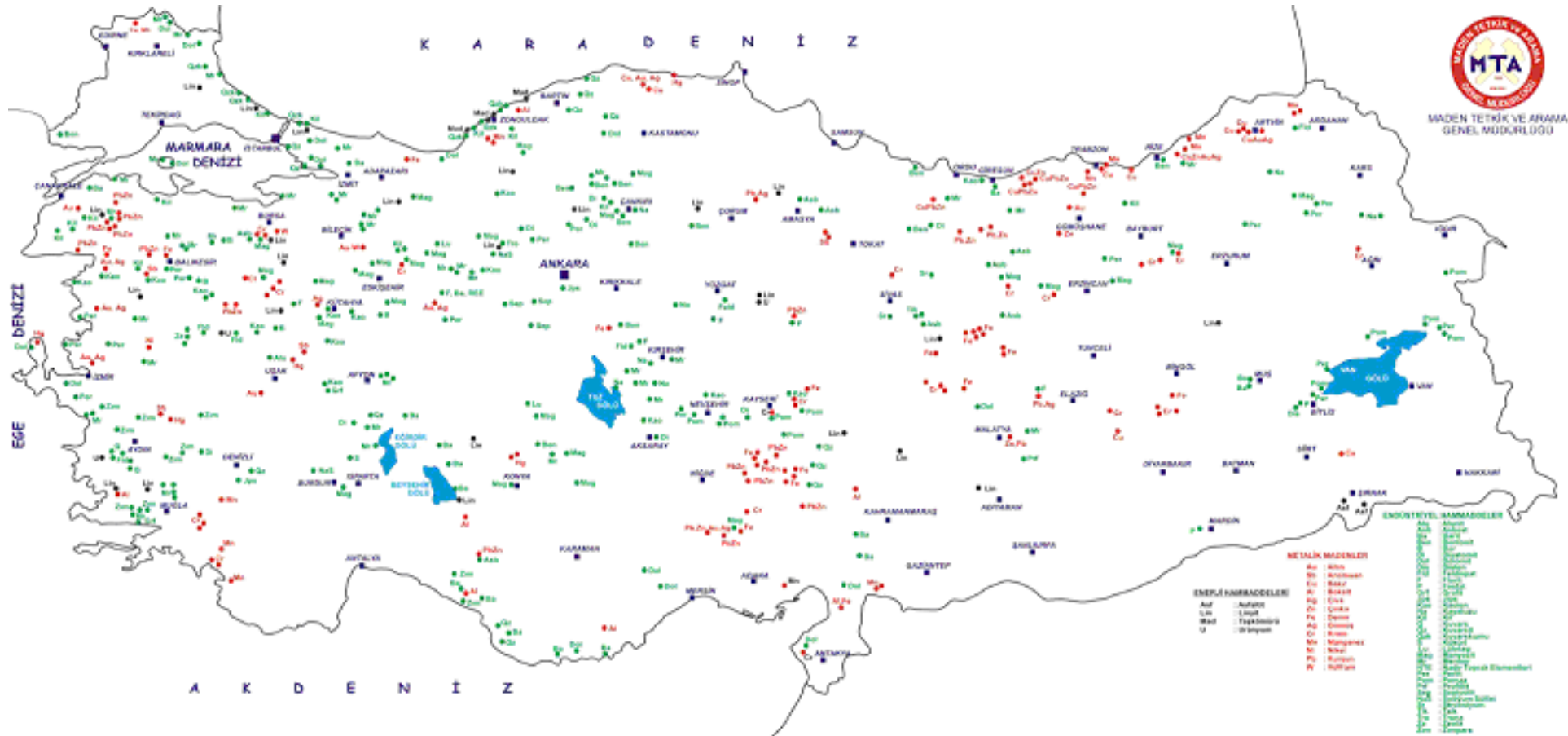
KAYNAKÇA

1. Adalet Bakanlığının 24.05.2010 tarihli ve 34576 sayılı yazısı.
2. Akdoğan, Abdurrahman, Kamu Maliyesi, Gazi Yayinevi, Ankara, 2009.
3. Aktüerya ve FonYönetimi Daire Başkanlığının 03.06.2010 tarihli yazısı.
4. Altın Madencileri Derneği 04.02.2010 ila 05.05.2010 tarihli yazıları.
5. Altın Madencileri Derneğinin “Türkiyede Madencilik Sektörü ve Altın Madencilğinde Çözüm Bekleyen Sorunlar” konulu raporu, 2010.
6. Anadolu Üniversitesi: www.yunusemre.anadolu.edu.tr
7. Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin 13.05.2010 tarihli ve 1311 sayılı yazısı.
8. Bahtiyar Ünver, 25.05.2010 tarihli ve 84 sayılı yazısı.
9. Batıçed Mühendislik Ticaret Ltd. Şti.nin 01.04.2010 tarihli ve 54 sayılı yazısı.
10. BP, Statistical Review of World Energy, 2009.
11. CERA, Filling The Hopper, Production Capacity to 2020, CERA Private Report, 2009
12. CERA, Finding the Critical Numbers, What Are the Real Decline Rates for Global Oil Production, CERA Private Report, 2009.
13. CERA, Pausing for Breath 2; Understanding the Building Blocks of Capacity Through 2030, CERA Private Report, 2009.
14. CERA, Pausing for Breath; Liquids Production Capacity to 2030, CERA Private Report, 2009.
15. CERA, The Future of Global Oil Supply Understanding the Building Blocks, CERA Private Report, 2009.
16. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 2009-2013 Dönemi Stratejik Planı.
17. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Maden İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Projesi Genel Değerlendirme Raporu, Ocak 2008.
18. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yer Altı ve Yer Üstü Maden İşletmelerinde Proje Denetimi Değerlendirme Raporu, Nisan 2005.
19. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğünün 26.05.2010 tarihli yazısı.
20. Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğünün 28.04.2010 tarihli ve 3878 sayılı yazısı.
21. Dışişleri Bakanlığının, “ABD, Çin, Güney Afrika ve Kanada’da Madencilik Sektörüne Yönelik Teşvik Uygulamaları” konulu 30.04.2010 tarihli ve 24063 sayılı yazısı.
22. Dicle Kalkınma Ajansının Mardin-Batman-Şırnak ve Siirt illerine ait “Yer Altı ve Yer Üstü Zenginlikleri” konulu raporu, Nisan 2010.
23. Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğünün 17.03.2010 tarihli yazısı.
24. DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007-2013, Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007, Ankara.
25. DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007-2013, Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 2007.
26. DPT, Temel Ekonomik Göstergeler, 2010
27. DTÖ, International Trade Statistics, 2009
28. Dünya’da ve Avrupa Birliğinde İş Teftişi, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı Raporu.
29. Düzgün, H.Ş., Madencilik ve Çevre Sempozyumu Ankara, 2009.
30. Energy Information Administration, Annual Energy Outlook, 2009.
31. Energy Information Administration, International Energy Outlook, 2009.
32. Energy Intelligence Research, The International Crude Oil Market Handbook, 2006.
33. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun 01.03.2010 tarihli ve 1562 sayılı yazısı.
34. Eti Maden İşletmesi Genel Müdürlüğünün 05.05.2010 tarihinde Komisyona sunduğu rapor.

35. Gelir İdaresi Başkanlığı: www.gib.gov.tr
36. Gelir İdaresi Başkanlığının 17.05.2010 tarihli ve 44927 sayılı, 17.05.2010 tarihli ve 45018 sayılı, 09.06.2010 tarihli ve 53464 sayılı yazıları.
37. Gümrükler Genel Müdürlüğünün 28.04.2010 tarihli ve 15 sayılı yazısı.
38. Hattat Holding AŞ'nin 02.03.2010 tarihli 143 sayılı yazısı.
39. Hazine Müsteşarlığı, İstatistik Verileri, Mart 2010.
40. Hazine Müsteşarlığı: www.hazine.gov.tr
41. Herekman, Aykut, Türk Vergi Mevzuatı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Cilt II, Eskişehir, 1997.
42. Infomine Mining Intelligence&Technology www.infomine.com
43. International Energy Agency, Medium-Term Oil Market Report, 2009.
44. International Energy Agency, World Energy Outlook, 2009.
45. International Labour Organisation www.laborsta.ilo.org
46. İç Anadolu Madenciler Derneği, "Türkiyede Madencilğin Sorunları ve Çözüm Önerileri".
47. İrfan GENCER'in Mardin Mazıdağı Fosfat Tesisi ile ilgili 04.04.2010 tarihli raporu.
48. İş Teftiş Kurulu Başkanlığının, 24.03.2010 tarihli ve 2099 sayılı, 05.02.2010 tarihli ve 697 sayılı, 03.06.2010 tarihli ve 4068 sayılı yazıları.
49. Kimya Sanayicileri Derneği 23.02.2010 tarihli yazısı.
50. Maden İşler Genel Müdürlüğü, Maden Devlet Hakkı, Nisan 2010.
51. Maden İşler Genel Müdürlüğünün 05.05. 2010 tarihinde Komisyona sunduğu rapor (Nisan 2010).
52. Maden İşleri Genel Müdürlüğünün 26.04. 2010 tarihli ve 1208 sayılı, 03.06.2010 tarihli ve 120452 sayılı, 03.06.2010 tarihli ve 100432 sayılı yazıları.
53. Maden Mühendisleri Odası, Taş Kömürü Raporu, Ocak 2010.
54. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Arama Faaliyetleri Raporu, Mayıs 2010.
55. Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğünün 28.05.2010 tarihli yazısı.
56. MADENBİR, Uluslararası Düzenleme Uyum İhtiyacı Raporu, Nisan 2010.
57. Madencilik Sektörü Başkanlar Konseyi Birliği, Türkiye Madencilik Sektörünün Yapısı. Vergisel Sorunları ve Çözüm Önerileri, 2009.
58. Madencilik Sektörü Başkanlar Konseyi Birliğinin 11.05.2010 tarihli ve 046 sayılı yazısı.
59. Maliye Bakanlığı Vergi Konseyi, Türkiye Madencilik Sektörünün Yapısı, Vergisel Sorunları ve Çözüm Önerileri.
60. Maliye Bakanlığı Vergi Konseyinin 03.03 2010 tarihli yazısı.
61. Mehmet Masum ERKEN'nin 19.04.2010 tarihli yazısı.
62. Natural Resources Canada, Canadian Minerals Yearbook, 2008.
63. OPEC, Annual Statistical Bulletin, 2009.
64. Orman Genel Müdürlüğü Raporu, Mart 2010.
65. Orman Genel Müdürlüğünün 19.03.2010 tarihli ve 348 sayılı yazısı.
66. Osman Gazi Üniversitesi Rektörlüğünün 02.04.2010 tarihli yazısı.
67. Özpençe, Aylin İdikut-Özpençe, Özay, "Küreselleşme ve Uluslararası Kuruluşların Ulus-Devletin Vergilendirme Yetkisine Etkileri" Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi: Cilt: 4, Sayı: 1, 2007.
68. Petrol İşleri Genel müdürlüğünün 23.02.2010 tarihli 953sayılı yazısı.
69. Sağlık Bakanlığı, Meslek Hastalıkları ve Çalışan Sağlığı İstatistikleri Mart 2010.
70. Sanayi Genel Müdürlüğünün 10.03.2010 ve 24.03.2010 tarihli ve 1493 sayılı yazısı.
71. SGK Başkanlığı, İstatistik Yıllıkları, Mayıs 2010.
72. Sosyal Güvenlik Kurumunun 05.02.2010 tarihli ve 1503541sayılı yazısı.
73. Şen Mühendisler ve Ticaret AŞ'nin 16.03.2010 tarihli yazısı.

74. TBMM Araştırma Merkezi, ABD, Kanada, Güney Afrika ve Almanya'da Madencilikte Devlet Hakkı, 24.02 2010 tarihli ve 41 sayılı yazısı.
75. Tecer, Meral, Türkiye Ekonomisi, TODAİE Yayınları, Ankara, 2005.
76. Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 05.03.2010 tarihi ve 9723 sayılı yazısı.
77. Tevfik GÜYAGÜLER'in 01.05.2010 tarihli yazısı.
78. TPAO, Petrol Fiyatları Değerlendirme Çalışması Raporu, Ocak 2010.
79. TPAO'nun 29.03.2010 tarihli ve 5215 sayılı yazısı.
80. Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun 10.03.2010 tarihli ve 4604 sayılı yazısı.
81. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı 12.02.2010 tarihli ve 1316 sayılı yazısı.
82. Türkiye İstatistik Kurumu: www.tuik.gov.tr
83. Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumunun 05.05.2010 tarihinde Komisyona sunduğu rapor.
84. Türkiye Maden İşçileri Derneği Genel Merkezinin 10.03.2010 tarihli ve 536 sayılı yazısı.
85. Türkiye Maden Suyu Üreticileri Derneğinin 04.02.2010 ve 15.02.2010 tarihli yazıları.
86. Türkiye Mermer, Doğaltaş ve Makinaları Üreticileri Birliğinin 03.06.2010 tarihli ve 413 sayılı yazısı.
87. Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Maden mühendisleri Odasının 05.03.2010 tarihli ve 237 sayılı yazısı.
88. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Türkiye Madencilik Sektörünün 2007, 2008 ve 2010 raporları.
89. Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğünün 05.05.2010 tarihinde Komisyona sunduğu rapor.
90. Türkiye Toprak Bilimi Derneğinin 17.05.2010 tarihli ve 7 sayılı yazısı.
91. Ulusal İş Sağlığı Güvenliği Politikası (2009-2013).
92. United States Department Labor Mine Safety and Health Administration www.msha.gov/s&hinfo/costgenerator USGS, [Mineral Commodity Summaries, 2009](http://www.msha.gov/s&hinfo/costgenerator)
93. Von Richthofen Wolfgang, İş Teftişinde Yeni Önleme Stratejileri.
94. World Bank, Global Economic Prospects, 2010.
95. World Economic Outlook, IMF, 2009.
96. Yaraşlı, Genç Osman, Türkiye'de Vergi Reformu, Maliye Bakanlığı APK Yayınları, Ankara, 2005.
97. Yiğit Abdulvahap, İş Güvenliği ve İş Sağlığı, 2005 .
98. Yurt Madenciliğini Geliştirme Vakfının 25.02.2010 tarihli ve 379 sayılı yazısı.

EK I - TÜRKİYE MADEN HARİTALARI

ASBEST YATAKLARI

[illegible]

BARİT YATAKLARI

BOKSİT YATAKLARI

DEMİR YATAKLARI

DİATOMİT-DİSTEN-PROFİLLİT-TALK-ASBEST YATAKLARI

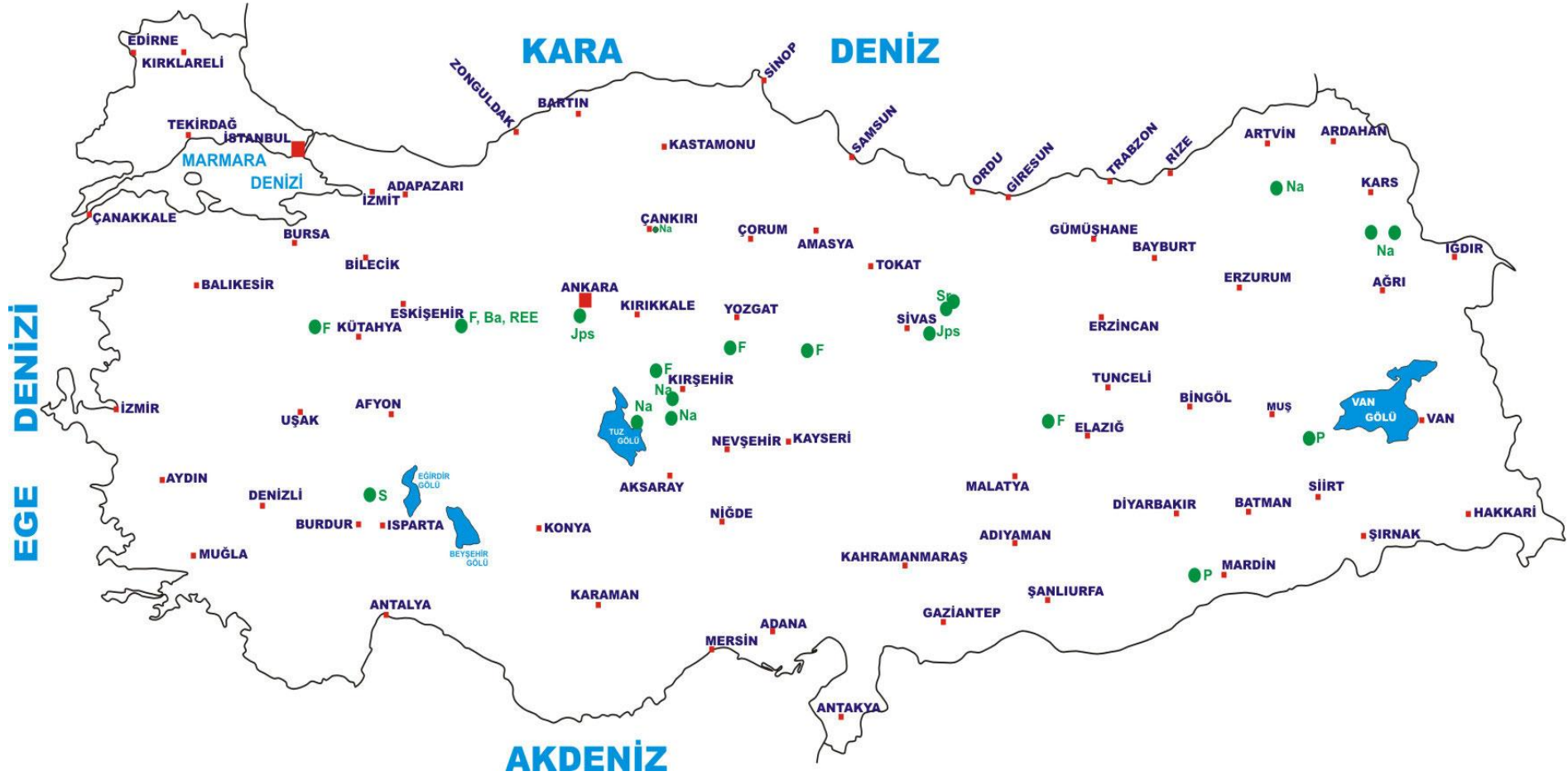
DOLOMIT-MAGNEZYUM-BARİT YATAKLARI

FELDSPAT YATAKLARI

FLOURİT-FOSFAT-JİPS-SOFRA TUZU-KÜKÜRT-SELESTİN (STRONSIYUM) YATAKLARI

FLOURİT YATAKLARI

FOSFAT YATAKLARI

GRAFİT-ZIMPARA-ALUNİT-ZEOLİT YATAKLARI

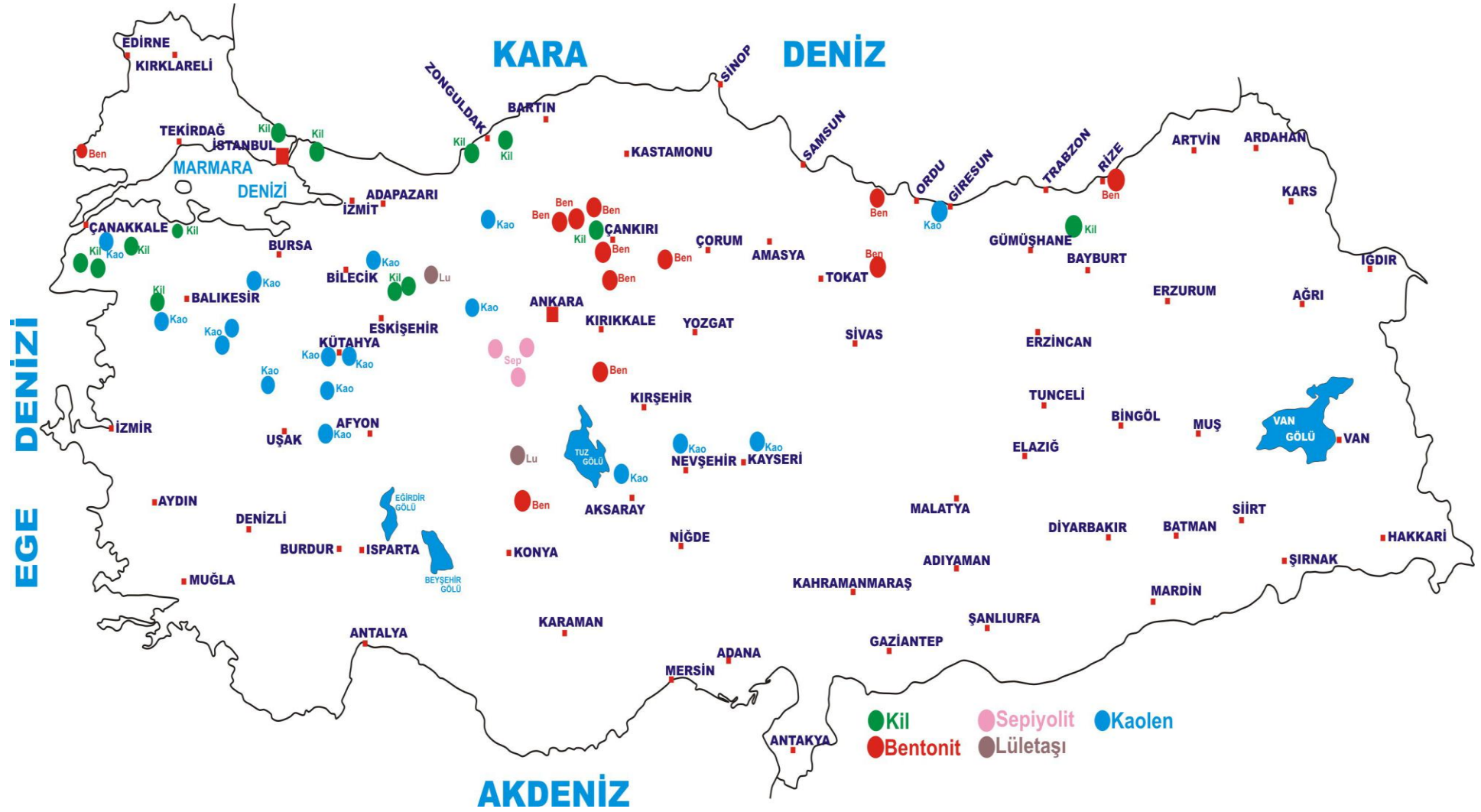
JEOTERMAL ALANLARI

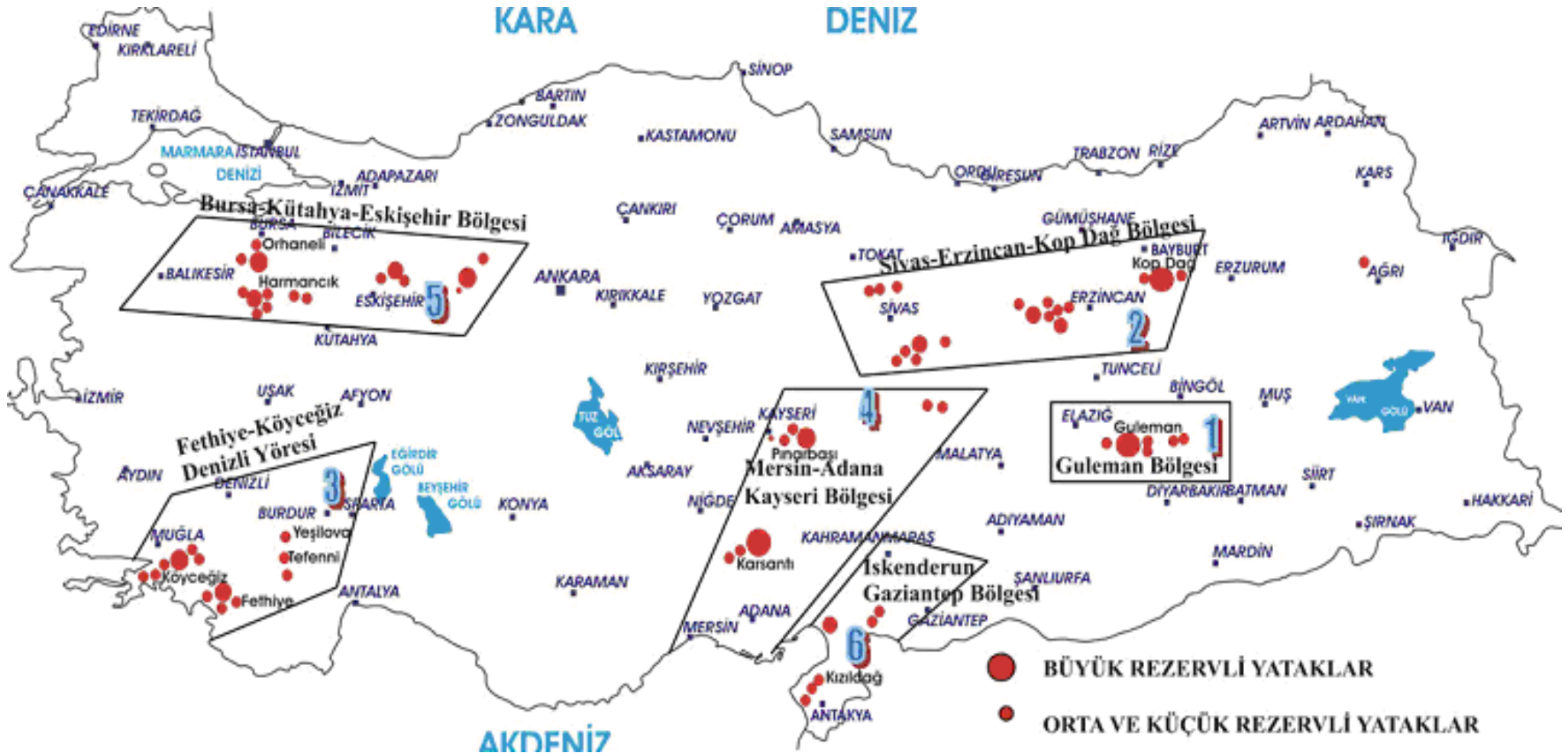
KİL- BENTONİT-SEPIYOLİT-KAOLEN-LÜLE TAŞI YATAKLARI

KİL-KAOLEN-SEPİYOLİT-BENTONİT- LÜLE TAŞI YATAKLARI

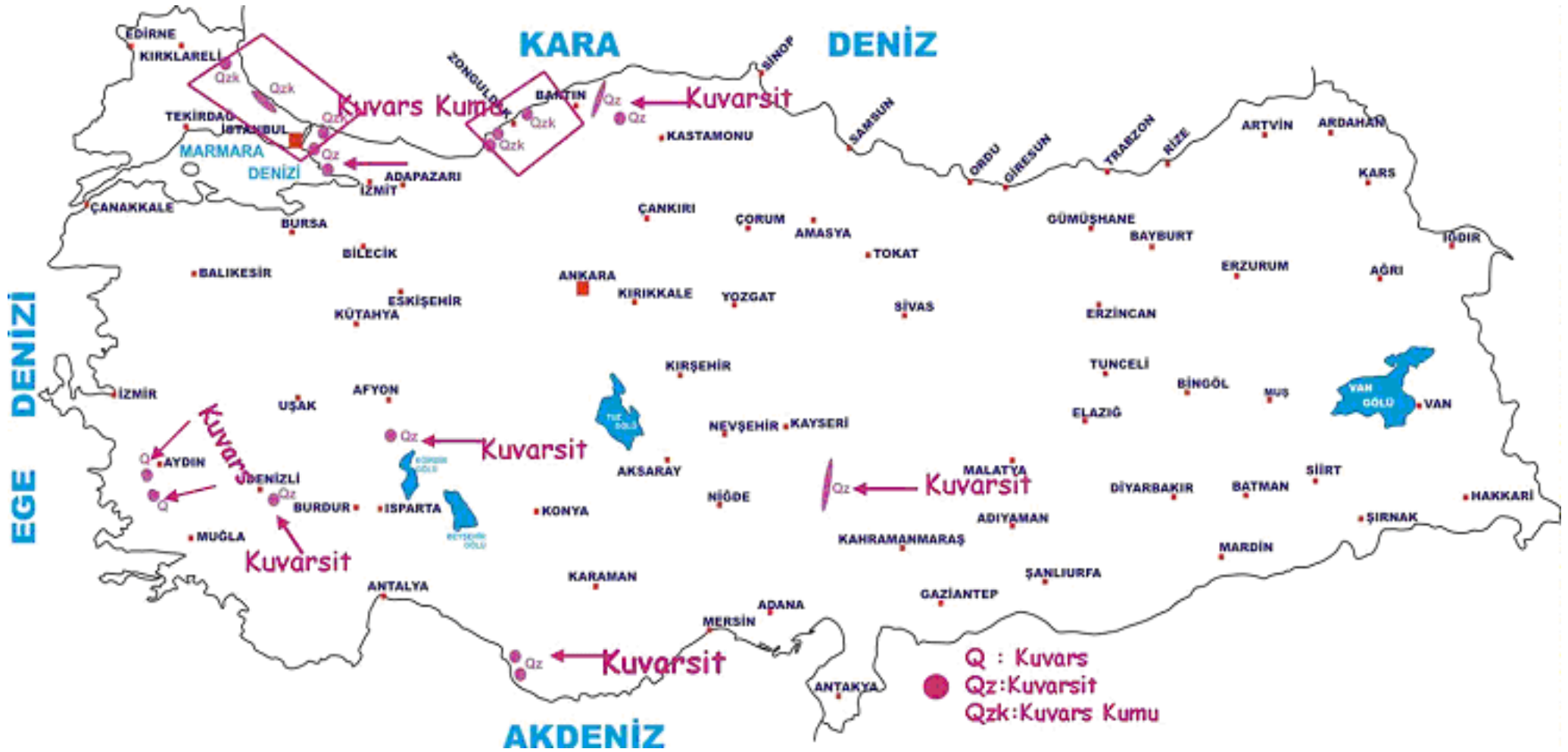

KROM YATAKLARI

A map of Turkey illustrating its geographical features and mineral resources. Major cities are labeled throughout the country. Mineral deposits are indicated by colored dots and labels: red dots for Pb, Zn, Cu, Ag, Au; green dots for Fe; blue dots for B; and yellow dots for U. Specific mineral-rich areas include the Marmara Sea region (Pb, Zn), the Taurus mountains (Cu, Pb, Zn, Ag, Au), and the Euphrates-Tigris basin (B). The map also shows the Black Sea (Kara Deniz) to the north, the Aegean Sea (Ege Denizi) to the west, and the Mediterranean Sea (Akdeniz) to the south.

KUVARS-KUVARSİT-KUVARS KUMU YATAKLARI

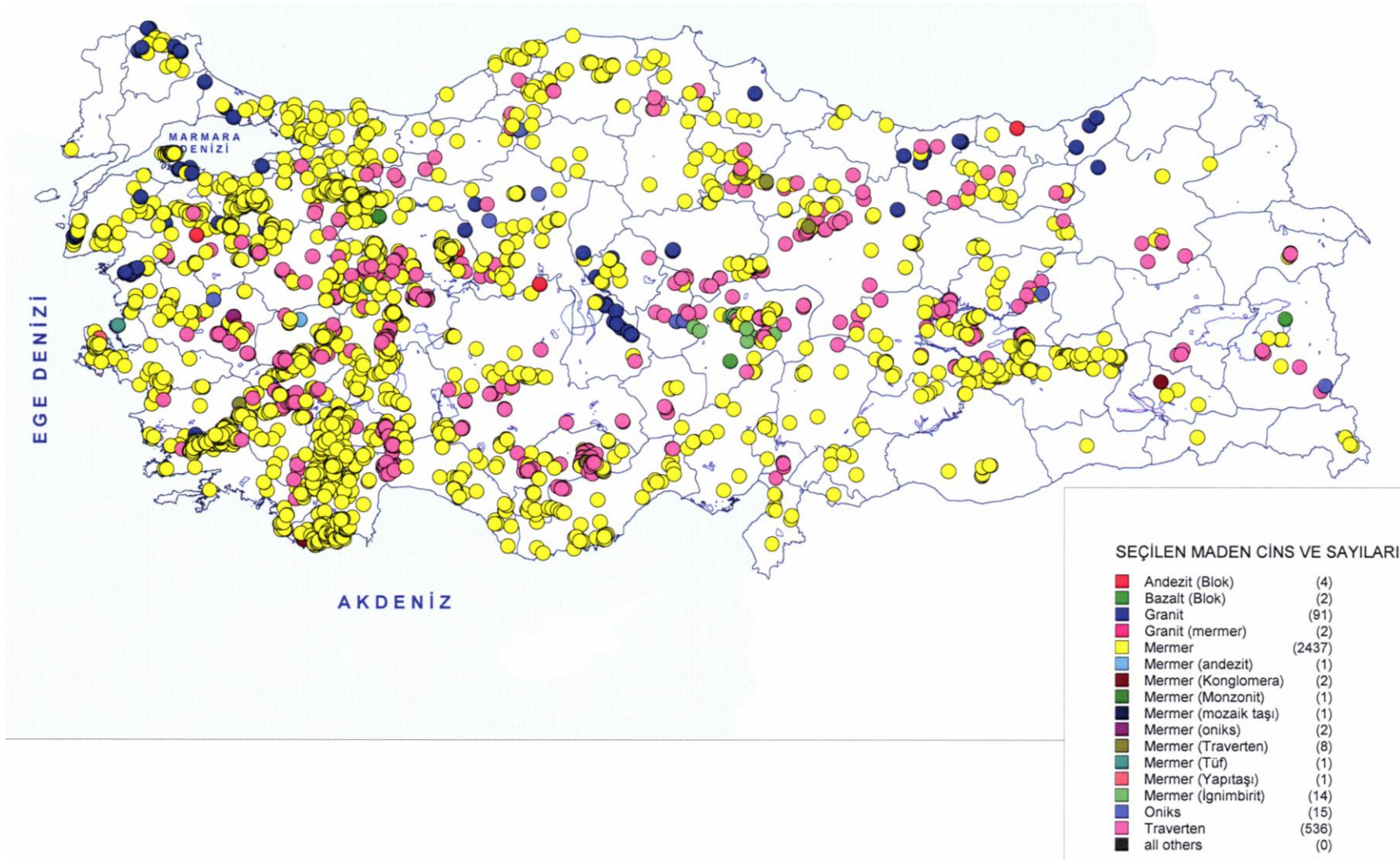

LİNYİT YATAKLARI

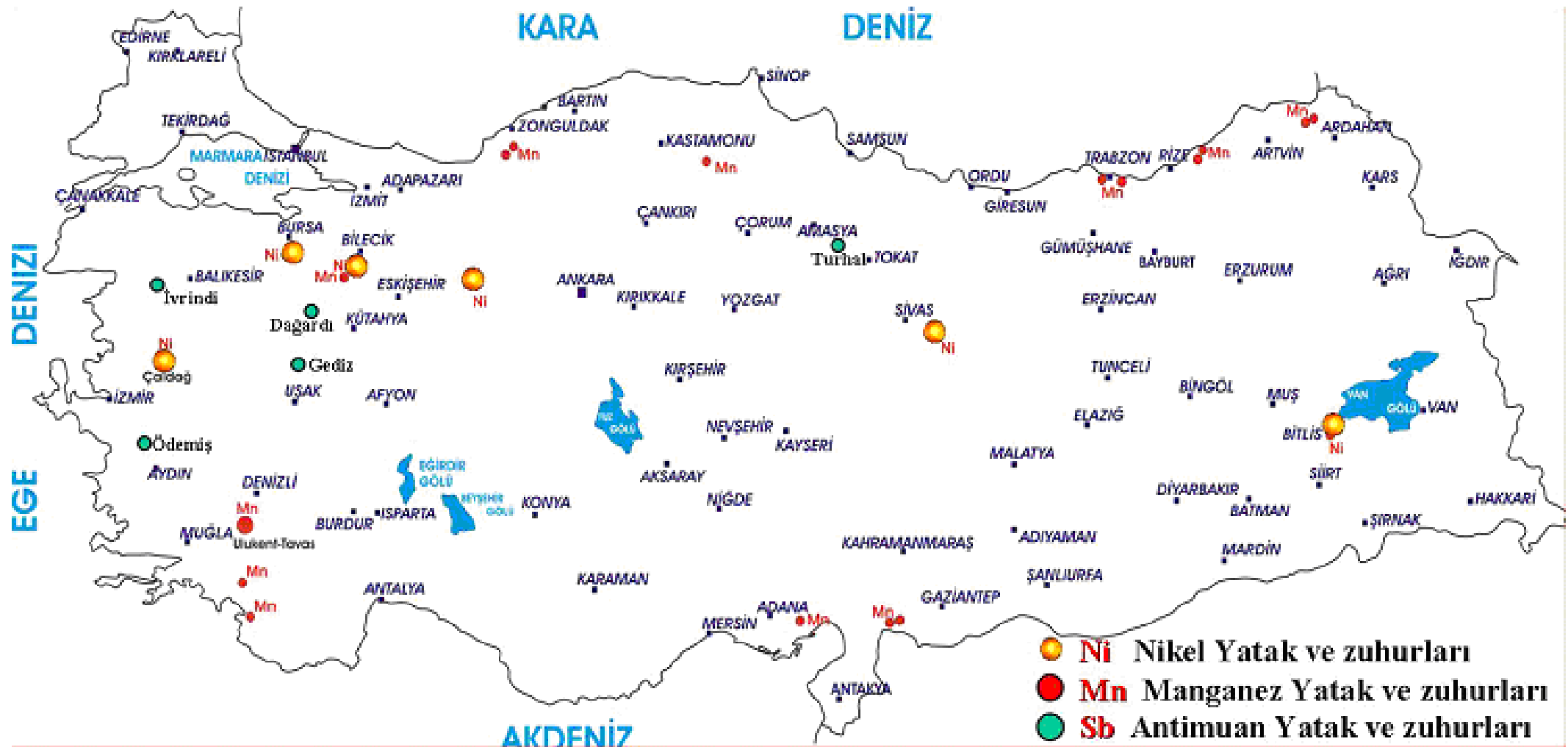

The map illustrates the geographical distribution of Maghrebite populations in Turkey. Three primary regions are highlighted with red boxes and labeled in red text: Eskişehir-Kütahya, Konya, and Erzincan. These regions are densely populated with red dots, many of which are labeled 'Mag', indicating a significant presence of Maghrebites. Other cities marked with red dots include Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, İstanbul, Çanakkale, Zonguldak, Bartın, Kastamonu, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Ağrı, Van, Muş, Bingöl, Tunceli, Elazığ, Diyarbakır, Batman, Şırnak, Hakkari, Mardin, Şanlıurfa, Gaziantep, Adana, Mersin, Karaman, Antalya, Muğla, Aydın, Denizli, Burdur, Isparta, Konya, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kayseri, Kirsehir, Yozgat, Kirikkale, Ankara, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas, Erzurum, Bayburt, Gümüşhane, and Van. The map also shows the Black Sea, the Aegean Sea, and the Mediterranean Sea.

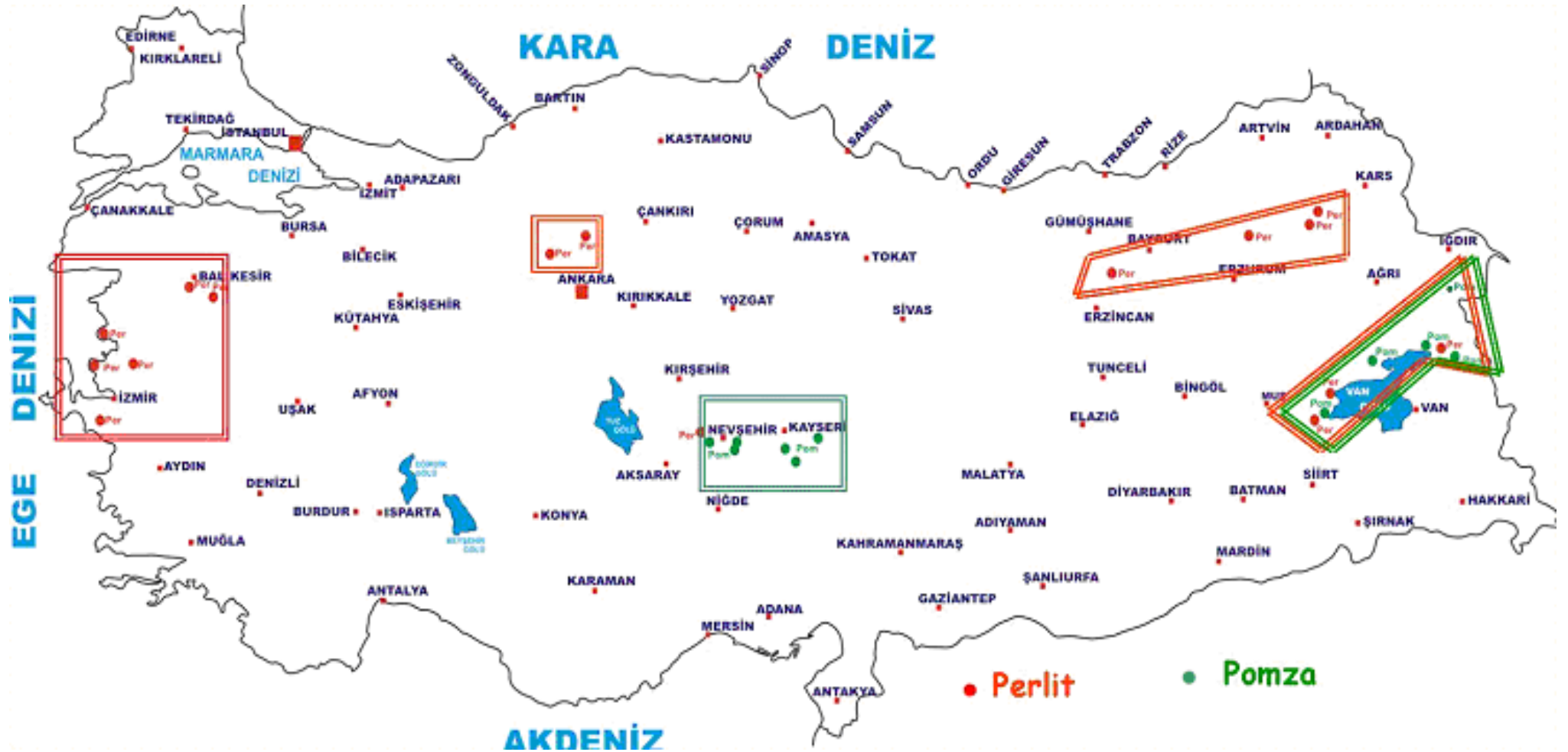
DOĞAL TAŞ YATAKLARI

NIKEL-MANGANEZ-ANTİMUAN YATAKLARI

PERLİT - POMZA YATAKLARI

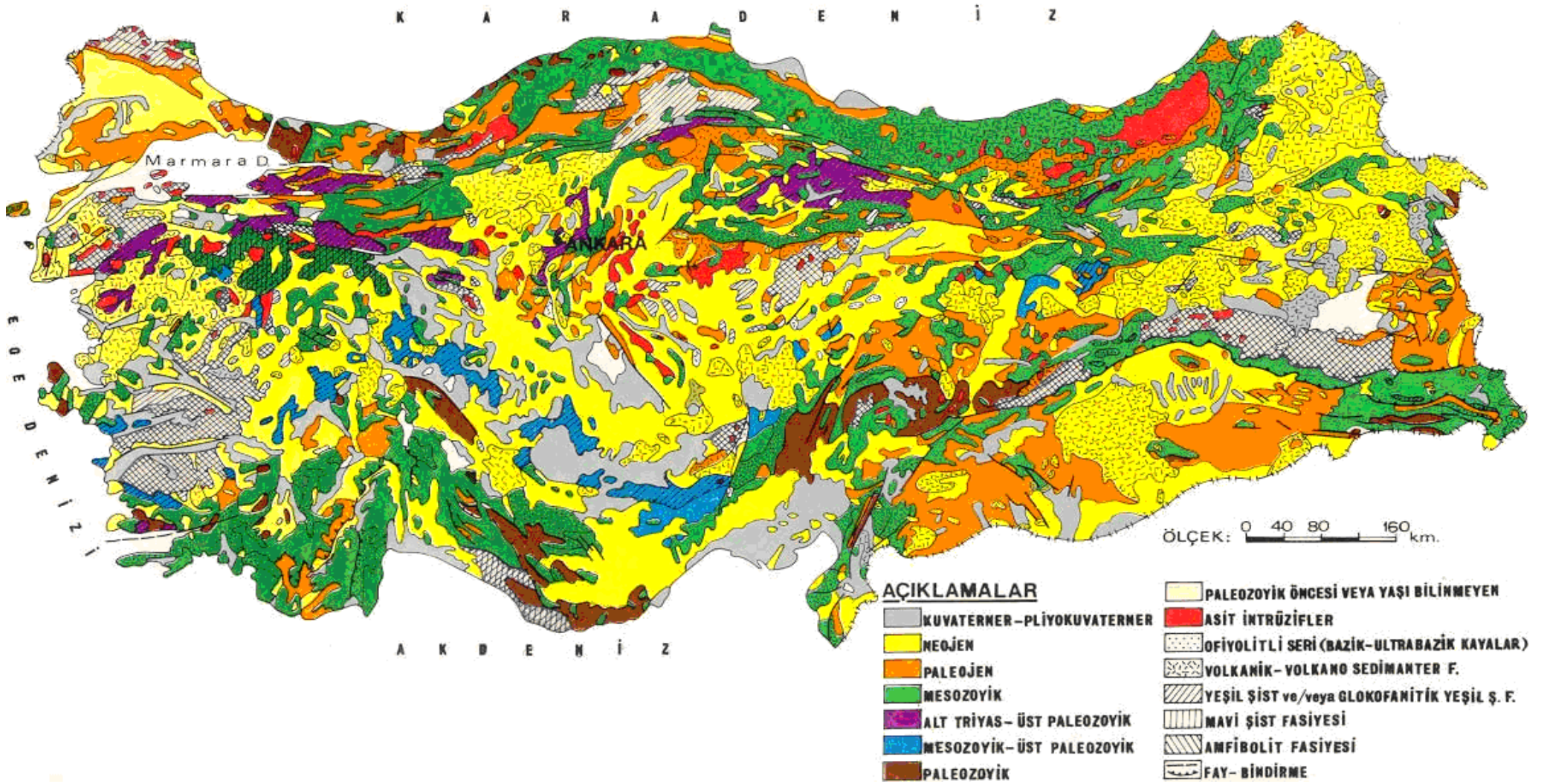

BİTÜMLÜ SEYL YATAKLARI

ZEOLİT YATAKLARI

EK-2 MADEN SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ MEVZUAT

I- Anayasa, Kanunlar ve Kanun Hükmünde Kararnameler

- 1) 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
- 2) 3213 sayılı Maden Kanunu
- 3) 2872 sayılı Çevre Kanunu
- 4) 6831 sayılı Orman Kanunu
- 5) 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu
- 6) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
- 7) 2873 sayılı Millî Parklar Kanunu
- 8) 4342 sayılı Mera Kanunu
- 9) 5488 sayılı Tarım Kanunu
- 10) 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu
- 11) 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu
- 12) 4122 sayılı Millî Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu
- 13) 2565 sayılı Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu
- 14) 3194 sayılı İmar Kanunu
- 15) 3621 sayılı Kıyı Kanunu
- 16) 3573 sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşılştırılması Hakkında Kanun
- 17) 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu
- 18) 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu
- 19) 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun
- 20) 2674 sayılı Karasuları Kanunu
- 21) 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu
- 22) 5393 sayılı Belediye Kanunu
- 23) 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- 24) 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu
- 25) 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
- 26) 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu
- 27) 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- 28) 4857 sayılı İş Kanunu
- 29) 2644 sayılı Tapu Kanunu
- 30) 3402 sayılı Kadastro Kanunu
- 31) 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu
- 32) 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu
- 33) 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
- 34) 5326 sayılı Kabahatler Kanunu
- 35) 7201 sayılı Tebligat Kanunu
- 36) 213 sayılı Vergi Usul Kanunu
- 37) 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu
- 38) 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu
- 39) 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu
- 40) 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu
- 41) 492 sayılı Harçlar Kanunu
- 42) 6245 sayılı Harcırah Kanunu
- 43) 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu
- 44) 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu
- 45) 2941 sayılı Seferberlik ve Savaş Hâli Kanunu

- 46) 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu
47) 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
48) 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu,
49) 6968 sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu
50) 3154 sayılı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
51) 3146 sayılı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
52) 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
53) 4966 sayılı Bazı Kanunlarda ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'de Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
54) 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
55) 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
56) 441 sayılı Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
57) 1325 sayılı Millî Savunma Bakanlığı Görev ve Teşkilatı Hakkında Kanun
58) 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
59) 2804 sayılı Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü Kanunu
60) 4865 sayılı Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü Kurulması Hakkında Kanun
61) 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun
62) 5442 sayılı İl İdare Kanunu,
63) 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu,
64) 618 sayılı Limanlar Kanunu
65) 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu
66) 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu
67) 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu
68) 818 sayılı Borçlar Kanunu
69) 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu
70) 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun
71) 167 sayılı Yeraltısuları Hakkında Kanun
72) 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
73) 3083 sayılı Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanunu
74) 442 sayılı Köy Kanunu
75) 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
76) 5710 sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun
77) 4458 sayılı Gümrük Kanunu
78) 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
79) 6326 sayılı Petrol Kanunu
80) 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu
81) 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu
82) 5307 sayılı Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu
83) 5312 sayılı Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanun
84) 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu
85) 3303 sayılı Taşkömürü Havzasındaki Taşınmaz Malların İktisabına Dair Kanun
86) 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu

- 87) 2821 sayılı Sendikalar Kanunu
88) 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu
89) 5436 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
90) 3572 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun
91) 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname
92) 6001 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

II- İlgili Tüzükler

- İş Kolları Tüzüğü
- Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük (RG: 22.10.1984-18553)
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü (RG: 11.01.1974- 14765)
- Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü (RG: 12.09.1974- 15004)
- Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük (RG: 24.12.1973-14752)
- Tekel Dışı Bırakılan Patlayıcı Maddelerle Av Malzemesi ve Benzerlerinin Üretimi, İthalı, Taşınması, Saklanması, Depolanması, Satışı, Kullanılması, Yok Edilmesi, Denetlenmesi Usul ve Esaslarına İlişkin Tüzük

III- İlgili Yönetmelikler

- Ağaçalandırma Yönetmeliği (RG: 09.10.2003–25254)
- Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği (R.G: 16.06.2004–25494)
- Alt İşverenlik Yönetmeliği (RG: 27.09.2008 - 27010)
- Alev Sızdırmazlık Test İstasyonu Yönetmeliği (RG:19.09.1973-14660)
- Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (RG: 24.06.2007-26562)
- Asbestle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik (RG: 26.12.2003 – 25328)
- Askerî Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Yönetmeliği (R.G: 30.04.1983 - 18033)
- Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği (RG: 30.07.2008 - 26952)
- Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik (RG: 05.07.2008 - 26927)
- Atıkların Düzenli Depolanmasına İlişkin Yönetmelik (RG: 26.03.2010 - 27533)
- Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği (RG: 31.08.2004 - 25569)
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik (RG: 27.04.2004 - 25445)
- Çalışanların İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitimleri ile İlgili Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (RG: 07.04.2004 - 25426)
- Çevre Denetimi Yönetmeliği (RG: 21.11.2008 - 27061)
- Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik (RG: 11.11.2008 - 27051)
- Çevre Kanununca Alınması Gereken İzin ve Lisanslar Hakkında Yönetmelik (RG: 29.04.2009 - 27214)
- Çevre ve Orman Bakanlığı Mahalli Çevre Kurulları Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği (RG:15.04.2004 - 25434)
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (RG: 17.07.2008 - 26939)
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği (RG: 07.03.2008 - 26809)

- Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (RG: 06.04.2004-25425)
- Doğal Mineralli Sular Hakkında Yönetmelik (RG: 01.12.2004–25657)
- DSİ Yeraltısuları Teknik Yönetmeliği (RG: 23.06.1972-14224)
- Ekranlı Araçlarla Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik (RG: 23.12.2003 -25325)
- Elle Taşıma İşleri Hakkında Yönetmelik (R.G: 11.02.2004 - 25370)
- Endüstri Bölgeleri Yönetmeliği (RG: 16.12.2004 - 25672)
- Endüstri Tesislerinden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (RG: 22.07.2006-26236)
- Grizulu Ocaklarda Elektrik Enerjisi Kullanılması Hakkında Yönetmelik (RG:11.3.1997 - 22930)
- Gürültü Yönetmeliği (RG: 23.12.2003 - 25325)
- Güvenlik ve Sağlık İşaretleri Yönetmeliği (R.G: 23.12.2003 - 25325)
- Gümrük Yönetmeliği (RG: 07.10.2009-27369)
- Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (RG: 18.03.2004-25406)
- Hazırlama, Tamamlama ve Temizleme İşleri Yönetmeliği (RG: 28.04.2004-25446)
- Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (RG: 13.01.2005 - 25699)
- İş Ekipmanlarının Kullanımında Sağlık ve Güvenlik Şartları Hakkında Yönetmelik (RG: 11.02.2004-25370)
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik (RG: 07.04.2004-25426)
- İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği (RG: 09.12.2003-25311)
- İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (RG: 20.01.2004-25352)
- İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik (RG: 10.08.2005 - 25902)
- İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmelik (RG: 15.08.2009–27320)
- İşyerlerinde İşin Durdurulmasına veya İşyerlerinin Kapatılmasına Dair Yönetmelik (RG: 15.03.2004-25393)
- Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu Uygulama Yönetmeliği (RG: 11.12.2007-26727)
- Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (RG: 14.03.1991-20814)
- Kaplıcalar Yönetmeliği (RG: 24.07.2001–24472)
- Kıyı Kanunu’nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik (RG: 03.08.1990-20594)
- Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik (RG: 26.12.2003-25328)
- Kimyasalların Envanteri ve Kontrolü Hakkında Yönetmelik (RG: 26.12.2008-27092)
- Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik (RG: 11.02.2004-25370)
- Kum, Çakıl ve Benzeri Maddelerin Alınması, İşletilmesi ve Kontrolü Yönetmeliği (RG: 08.12.2007-26724)
- Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri ile Turizm Merkezlerinin Belirlenmesine ve İlanına İlişkin Yönetmelik (RG: 15.05.2004-25463)
- Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği (RG: 03.02.2005-25716)
- Maden Kanunu’nun 1(a) Grubu Madenleri ile İlgili Uygulama Yönetmeliği (RG: 03.02.200 -25716)

- Maden ve Taşocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Tozla Mücadeleyle İlgili Yönetmelik (RG: 14.09.1990-20635)
- Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği (RG: 23.01.2010-27471)
- Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği (RG: 21.06.2005-25852)
- Mera Kanunu Yönetmeliği (RG: 31.07.1998-23419)
- Millî Parklar Yönetmeliği (RG: 12.12.1986–19309)
- Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler ile İlgili Yönetmelik (RG: 30.12.2006–26392)
- Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında Yönetmelik (RG: 22.03.2007-26470)
- Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği (RG: 22.08.2009 -27327)
- Patlayıcı Ortamların Tehlikelerinden Çalışanların Korunması Hakkında Yönetmelik (RG: 26.12.2003 -25328)
- Postalar Hâlinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (RG: 07.04.2004 - 25426)
- Sağlık Kuralları Bakımından Günde Ancak Yedibuçuk Saat veya Daha Az Çalışılması Gereken İşler Hakkında Yönetmelik (RG: 15.04.2004 - 25434)
- Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (RG: 03.07.2009 – 27277)
- Sanayi, Ticaret, Tarım ve Orman İşlerinden Sayılan İşlere İlişkin Yönetmelik (RG:03.09.2008-26986)
- Sivil Kullanım Amaçlı Patlayıcı Maddelerin Belgelendirilmesi Piyasaya Arzı ve Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik (RG:15.10.2002 - 24907)
- Sondajla Maden Çıkarılan İşletmelerde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği (RG:22.02.2004–25381)
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (RG: 31.12.2004 -25687)
- Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği (RG: 17.05.2005-25818)
- Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik (RG: 25.03.2005 -25766)
- Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (R.G: 14.03.2005 - 25755)
- Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik (RG: 31.03.2007 - 26479)
- Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği (RG: 26.11.2005 - 26005)
- Titreşim Yönetmeliği (RG: 23.12.2003 - 25325)
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği (RG:15.12.2005 – 26024)
- Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (RG: 31.05.2005 - 25831)
- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Maden Mühendisleri Odası Serbest Maden Mühendisliği Hizmetleri Uygulama, Tescil, Denetim ve Belgelendirme Yönetmeliği (RG: 21.09.2005 - 25943)
- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Maden Mühendisleri Odası Maden Üretim Faaliyetleri ve/veya Bu Faaliyetlere Dayalı Olarak Üretim Yapılan Tesislerde Sorumlu Müdür Yetkilendirme Yönetmeliği (RG: 03.10.2008 - 27013)
- Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile ilgili Yönetmelik (RG: 08.11.2004 - 25637)
- Yeraltı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği (RG: 21.02.2004 - 25380)
- Yeraltı Maden İşletmelerinde Elektrikli Lokomotiflerin Kullanılması Hakkında Yönetmelik (RG:28.5.1997 - 23002)

- Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerin Aşılştırılmasına Dair Yönetmelik (RG: 03.04.1996 - 22600)
- 2004/108/AT Elektromanyetik Uyumluluk Yönetmeliği (RG: 24.10.2007 -26680)
- 2006/42/AT Makine Emniyeti Yönetmeliği (RG: 03.03.2009- 27158)
- 2006/95/AT Alçak Gerilim Yönetmeliği (LVD) (RG: 30.12.2006-26392)
- 94/9/AT Muhtemel Patlayıcı Ortamda Kullanılan Teçhizat ve Koruyucu Sistemler ile İlgili Yönetmeliği (RG: 30.12.2006- 26392)
- 97/68/AT Eksoz Emisyon Yönetmeliği (RG: 20.06.2007- 26558)
- 2000/14/AT Açık Alanda Kullanılan Teçhizat Tarafından Oluşturulan Çevredeki Gürültü Emisyonu ile İlgili Yönetmelik (RG: 30.12.2006- 26392)

IV- İlgili Sözleşme, Protokol ve Anlaşmalar

- İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, (FCCC) Framework Convention on Climate Change
- Kyoto Protokolü
- Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Sözleşme, (BASEL) Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal
- Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Sözleşme, (VİYANA) Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer
- Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü
- Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi, (AARHUS) Convention on Access to Information, Public Participation in Decision Making and Access to Justice in Environmental Matters
- Kirlilik Salınımı ve Transfer Kayıtları Protokolü
- Belirli Tehlikeli Kimyasalların ve Pestisitlerin Uluslararası Ticaretinde Ön Bildirim Mekanizmasına İlişkin Sözleşme, (ROTTERDAM) Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade – PIC
- Kalıcı Organik Kirleticilere İlişkin Sözleşme, (STOCKHOLM) Convention on Persistent Organic Pollutants - POPs
- Uzun Menzilli Sınırşan Hava Kirliliği Sözleşmesi, Convention on Long Range Transboundary Air Pollution
- Gothenburg Protokolü
- Oslo Protokolü
- Avrupa'da Kirleticilerin Sınırşan Geçişleri Gözlem ve Değerlendirme İş Birliği Programı (EMEP)
- Sınai Kazaların Sınırşan Etkileri Sözleşmesi, Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents
- Stratejik Çevresel Değerlendirme Protokolü
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, (CBD)Convention on Biological Diversity
- Cartagena Biyogüvenlik Protokolü
- Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi, (CCD) Convention to Combat Desertification
- Su Kuşları Yaşama Alanı Olarak Uluslararası Önemde Sulak Alanlar Sözleşmesi, (RAMSAR) Convention on Wetlands of International Importance especially as Waterfowl Habitat
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme, (CITES) Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora

- Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi, (BERN) Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats
- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, Convention on European Landscape
- Deney ve Diğer Bilimsel Amaçlarla Kullanılan Omurgalı Hayvanların Korunması Sözleşmesi, European Convention for the Protection of Vertebrate Animals Used for Experimental and Other Scientific Purposes

V- Madencilik Sektörünün İlgili Olduğu Bakanlıklar

- Adalet Bakanlığı
- Başbakanlık
- Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
- Çevre ve Orman Bakanlığı
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
- İçişleri Bakanlığı
- Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Maliye Bakanlığı
- Millî Eğitim Bakanlığı
- Millî Savunma Bakanlığı
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
- Ulaştırma Bakanlığı

VI- Madencilik Sektöründeki Kamu Kurum ve Kuruluşları

- BOREN (Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü)
- ETİ MADEN (Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü)
- EÜAŞ (Elektrik Üretim AŞ)
- MİGEM (Maden İşleri Genel Müdürlüğü)
- MTA (Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü)
- TKİ (Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu)
- TTK (Türkiye Taşkömürü Kurumu)
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı

VII- Madencilik Sektörü ile İlgili Tespit Edebildiğimiz Dernek, Birlik ve Vakıflar

- Afyon Mermerciler Derneği
- Afyon Boğaz Mermerciler Derneği
- Afyon İncehisar Mermerciler Derneği
- Agregâ Üreticileri Birliği Derneği
- Altın Madencileri Derneği
- Amasya Mermerciler ve Madenciler Derneği
- Anadolu Madenciler Derneği
- Antalya Mermerciler, Alçıcular ve Karocular Odası
- Bilecik Mermer ve Granit Sanayicileri Derneği
- Bims Sanayicileri Derneği
- Burdur Mermerciler ve Madenciler Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
- Bucak Mermerciler Derneği
- Cevher Hazırlama ve Zenginleştirme Derneği
- Çan Madenciler Derneği
- Çorlu Kömürcüler Derneği
- Demir Çelik Üreticileri Derneği

- Denizli Madenciler ve Mermerciler Derneği
- Denizli Kömürcüler Derneği
- Diyarbakır Mermerciler ve Madenciler Derneği
- Doğu Mermerciler Derneği
- Dünya Madencilik Kongresi Türk Millî Komitesi
- Ege Demir-Demirdışı Metaller İhracatçıları Birliği
- Ege Maden İhracatçıları Birliği
- Ege Mermerciler Derneği
- Elâzığ Mermerciler ve Madenciler Derneği
- Genç Maden İşletmecileri Derneği
- Genel Maden-İş Sendikası
- İç Anadolu Madenciler Derneği
- İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
- İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği
- İstanbul Kimyevi Maddeler ve Mamülleri İhracatçıları Birliği
- İstanbul Demir ve Demirdışı Metaller İhracatçıları Birliği
- İstanbul Elektrik-Elektronik, Makine ve Bilişim İhracatçıları Birliği
- İstanbul Demir Çelik İhracatçıları Birliği
- İstanbul Maden İhracatçıları Birliği
- İstanbul Değerli Maden ve Mücevherat İhracatçıları Birliği
- İstanbul Mermerciler Derneği
- İstanbul Anadolu Yakası Mermerciler Derneği
- İstanbul Doğaltaşçılar Birliği Derneği
- İstanbul Mermer ve Granit Sanayicileri Esnaf Odası
- İzmir Mermerciler Derneği
- Kireç Sanayicileri Derneği
- Kömür İthalatçıları Derneği
- Kocaeli Mermerciler Derneği
- Madensuyu Üreticileri Derneği
- Madencilik Araştırma Merkezi Derneği
- Madencilik Müşavir Mühendisleri Birliği
- Madencilik Sektörü Başkanlar Konseyi Birliği
- Maden Teknikerleri Derneği
- Marmara Mermerciler Derneği
- Muğla Mermerciler Derneği
- Seramik, Cam ve Çimento Hammaddeleri Üreticileri Derneği
- Sivas Doğaltaş ve Madenciler Derneği
- Sondajcılar Birliği
- Tokat Mermerciler ve Madenciler Derneği
- Trakya Madenciler Derneği
- Tuğla ve Kiremit Üreticileri Derneği
- Tüm Metal Maden Üreticileri Birliği
- Türkiye Alçı Üreticileri Derneği
- Türkiye Demir Çelik Üreticileri Derneği
- Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği
- Türkiye Hazır Beton Birliği
- Türkiye Jeotermal Derneği
- Türkiye Madenciler Derneği
- Türkiye Mermer Doğaltaş ve Makineleri Üreticiler Birliği
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

- Türkiye Seramik Federasyonu
- Yurt Madencilik Geliştirme Vakfı
- Zonguldak Maden Mühendisleri Derneği
- Türkiye Maden İşçileri Sendikası

Not: Yukarıda isimleri belirtilen ilgili sivil toplum kuruluşlarının dışında da başka sivil toplum kuruluşlarının da olabileceği dikkate alınmalıdır.

VIII- Madencilik Sektörü ile İlgili Odalar

- Çevre Mühendisleri Odası
- Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası
- Jeofizik Mühendisleri Odası
- Jeoloji Mühendisleri Odası
- Kimya Mühendisleri Odası
- Maden Mühendisleri Odası
- Metalürji Mühendisleri Odası
- Orman Mühendisleri Odası
- Petrol Mühendisleri Odası

IX- Türkiye'de Maden Mühendisliği Bölümü Bulunan Üniversiteler

- Adana Çukurova Üniversitesi (İkinci öğretim de var.)
- Afyon Kocatepe Üniversitesi
- Aksaray Üniversitesi
- Ankara Hacettepe Üniversitesi
- Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- Diyarbakır Dicle Üniversitesi
- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (İkinci öğretim de var.)
- Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi (İkinci öğretim de var.)
- İstanbul Teknik Üniversitesi
- İstanbul Üniversitesi (İkinci öğretim de var.)
- İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi
- Konya Selçuk Üniversitesi (İkinci öğretim de var.)
- Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
- Malatya İnönü Üniversitesi (İkinci öğretim de var.)
- Muğla Üniversitesi
- Niğde Üniversitesi
- Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (İkinci öğretim de var.)
- Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi (İkinci öğretim de var.)
- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
-

X- Maden Kanunu'nun Tarihsel Süreci

- Arazi Kanunu, 1858 İlk Yasal Düzenleme
- Havza-i Fahmiye, 1878
- Taşocakları Nizamnamesi, 6 Haziran 1901
- Maadin Nizamnamesi, 26 Mart 1906
- 6309 sayılı Maden Kanunu, 11 Mart 1954
- 14.10.1978 tarihli ve 16431 sayılı Resmî Gazete'de Devletçe İşletilecek Madenler Hakkındaki 2172 sayılı Kanun yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu hukuki düzenleme ile “Belirli bölgelerde belirli cins madenlerin Devletçe aranmasına ve

işletilmesine, bu madenler ile ilgili olarak daha önce gerçek kişilere, özel hukuk tüzel kişilerine verilmiş arama ruhsatnameleri ve işletme haklarının geri alınmasına karar vermeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.” Bu yasa gereği 6309 sayılı Kanun döneminde özel sektör tarafından işletilen bor tuzları, trona, asfaltit, linyit ve demir sahalarının bazıları devletleştirilmiştir.

- 2840 sayılı Kanun, 13 Haziran 1983-Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Hammaddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanun
- 3213 sayılı Maden Kanunu, 15 Haziran 1985
- 3382 sayılı Maden Kanunu, 25 Haziran 1987
- 16.02.1994 tarihinde Bor Tuzları, Trona ve Asfaltit Madenleri ile Nükleer Enerji Hammaddelerinin İşletilmesini, Linyit ve Demir Sahalarının Bazılarının İadesini Düzenleyen Kanun’un bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 3971 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.
- 4424 sayılı Kanun, 05 Ağustos 1999 - Havza-i Fehmiye Alanının Küçültülmesi ile Serbest Olan Alanların Maden Kanunu Kapsamına Alınması Hakkında Kanun
- 4683 sayılı Kanun, 26 Haziran 2001 –Maden Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına ve Tuz Kanunu’nun Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Kanun
- 5177 sayılı Kanun, 5 Haziran 2004
- Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği, 3 Şubat 2005
- 1(a) Grubu Madenleri ile İlgili Uygulama Yönetmeliği, 3 Şubat 2005
- Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği, 21 Haziran 2005
- 18.07.2006 tarihinde Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği’nde, 21.03.2007 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği’nde, en son 15.07.2007 tarihinde yine Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği’nin bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır.
- 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu, 13 Haziran 2007
- Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu Uygulama Yönetmeliği, 11 Aralık 2007
- Maden Kanunu’nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 5995 sayılı Kanun,

10

Haziran

2010

**EK-3 BİR MADENİN İŞLETMEYE AÇILABİLMESİ İÇİN ALINMASI
GEREKEN İZİNLER**

	Alınacak İzin	İzni Veren Makam
1	Maden Arama Ruhsatı	Maden İşleri Genel Müdürlüğü
2	Maden İşletme Ruhsatı	
3	ÇED Olumlu Belgesi	Çevre ve Orman Bakanlığı
4	Atık Depolama İzni	
5	Ön Emisyon ve Emisyon İzinleri	
6	Deşarj İzni	
7	Arazi Kullanım İzni (Mera Tahsis Değişikliği)	Tarım İl Müdürlüğü
8	Arazi Kullanım İzni	Arazi Sahibinden
9	Orman İzni	Çevre ve Orman Bakanlığı
10	Tesis İzni (Orman İzinleri, ÇED Raporu, Emisyon İzinleri, Geri Dönüşüm Raporu, Atık Yönetim Planı, GSM Ruhsatı)	Çevre ve Orman Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İl Özel İdaresi
11	İş Yeri Açma ve Çalışma Ruhsatı	Belediye veya İl Özel İdaresi
12	İşletme İzni	Maden İşleri Genel Müdürlüğü
13	Kültür ve Turizm Bakanlığı Uygun Görüşü	Kültür ve Turizm Bakanlığı
14	İş Yeri Bildirimi	SGK, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Vergi Dairesi
15	İmar İzni	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı veya Belediye
16	İnşaat İzni	Bayındırlık ve İskân Bakanlığı veya Belediye
17	Elektrik Ruhsatı	TEDAŞ
18	Su Ruhsatı	DSİ ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
19	Patlayıcı Madde Depo İnşaat İzni	İçişleri Bakanlığı ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığı
20	Patlayıcı Madde Satın Alma ve Kullanma Ruhsatı	İçişleri Bakanlığı
21	Diğer İzinler	Millî Savunma Bakanlığı, DSİ vb.